

Prophetiae Veteris Testamenti de Christo

<https://hdl.handle.net/1874/402683>

40

2

PROPHETIAE

VETERIS TESTAMENTI DE CHRI
STO, COLLECTAE ET EXPLICATAE
PER D. VRBANVM RHE
GIVM.

Cum Praefatione **D. Martini Lutheri**

Ad Lectorem IOANN. Irenaeus.

*Ingenij praecleara sui monumenta reliquit
Plurima, lux sacri Rhegius ampla chori,
Sed maus nullum, nullum magis utile scripsit
Tale tibi ante alius nec dedit autor opus.*

FRANCOVRTI ex officina
P. Brubachij, Anno
XLII.

PROPHETIAE

DE REBUS
ET PERSONIS
ET DE VARIIS
ALII

Abbatibus D. Martini

Abbatibus D. Martini

FRANCISCA
L. Franciscus
L. L.

ILLVSTRISS. PRINCI

PIBVS AC DOMINIS D. OTTONI, D. ERNESTO, ET D. FRAN
CISCO FRATRIBVS, DVCIBVS BRVNSVICENSIBVS
& Luneburgensibus, Dominis suis Clementiss.

Ioannes Frederus Gratiam & pacem
in Christo.

ELIQUIT nobis Vrbanus Rhegius multa
eximia sui ingenij amplissime rarissimæq; do
ctrinæ ac pietatis monumenta, unde ad Chri
sti Ecclesiam redijt uberrimus et immēsus fru
ctus, sed Dialogus hic quo Prophetias ueteris
Testamenti de Christo & regno eius pie et bo
na fide explicat, omnes quos scripsit libros ut
magnitudine sic & utilitate, meo quidem iudi

cio, facile uincit. Sunt enim hæ de Christo Prophetiæ medulla & nucle
us Scripturarum: nam hoc nomine D. Paulus Testamentum uetus cen
set: & proprie etiam maximeq; ad Prophetarum de Christo uaticinia re
spicit, ubi ait: omnia quæ præscripta sunt in nostram doctrinam præscri
pta esse, ut per patientiam & cōsolationem scripturarum spem habeamus.
Etenim solæ hæ de Christo Prophetiæ, & ante & post Christi in carnem
aduentum piorum animos afflictos & anxios solidis consolationibus erex
erunt & corroborauerunt: hæ solæ præsentissima & saluberrima ad le
uandos ac depellēdos omnes animi morbos remedia suppeditauerunt. Hæ
etiam inuictum firmamentum cardoq; religionis Christianæ sunt: his fi
des nostra ceu in concusso fundamento & solidissima basi nititur ac fulcit:
hæ sunt preciosissimæ & saluificæ suauissimæq; illæ promissiōes, in qui
bus tota scelicitatis & salutis nostræ ratio consistit: nam si fide eas appre
hendimus iam filij Dei sumus, ac proinde etiam hæredes Dei, cohæredes
Christi, & uitæ æternæ consortes cœlestisq; gloriæ & gaudij sempiterni
participes cum Christo Domino & capite nostro in omne æuum regnabi
mus. Has Prophetias cum hic liber doctē, succinctē, diligenterq; explica
tas contineat, dignus profecto est qui in omnibus nationibus, in omnibus
omnium gentium linguis, in omnibus Ecclesijs legatur. Quare cum au
tor ipse, sanctissimæ memorię, ante sesquiannum me rogasset ut eum Dia
logum latinitati donarem, cumq; scirem multos pios, linguæ germanicæ
ignaros, uersionem eius summis uotis expetere, operam meā hac in re Ec
clesiæ Christi, non grauatim dedi. Faxit Christus ut pari scelicitate tātoq;
fructu Ecclesiæ in publicum prodeat, quanta alacritate & promptitudine
uoluntatis, quantoq; bene merendi de omnibus pijs Ecclesiæq; iuandæ

EPISTOLA DEDICATORIA.

studio, is labor a me est susceptus. Sed eam, quam quidem decebat, diligentiam & curam perpetuam in uertendo adhibere propter alias occupationes non potui, nec propter prolixitatem libri, alijs functionis meae laboribus districtus, omnia reuidere, & emaculare diligentius licuit: Sed spero pium & candidum Lectorem, in tanto opere neuos aliquot condonaturum & boni consulturum, alacritatemque uoluntatis & studij nostri pro officio interpretaturum, ubi uires uoluntatem & conatum nostrum destituerunt. Ut autem hi uersionis meae labores pijs omnibus gratiosiores essent, auspiciatusque in manus hominum exirent, uisum est eos C. V. de dicare, Principes illustrissimi: Ac putauit uobis eos potissimum esse dedicandos, cum Autor libri, in uestris ditionibus Superintendentem seu Episcopum egerit, non talem quales fuerunt multi multis iam annis titulatus tantum episcopi, qui Sarrapas & reges imo tyrannos uerius egerunt quam episcopos, sed uere talē quales D. Paulus requirit & describit. Nec uestrarum tantum sed omnium uiscinarum regionum imo totius Germanie Episcopus non immerito dici posse uidetur, cum tot præclaris & diuini scriptis puritatem & sinceritatem uere ac sanę doctrinæ tot iam annos constanter asseruerit, defenderit, cōseruauerit ac propagauerit, pestiferosque & exitiales uertiginosorum & seditiosorum Anabaptistarū aliorumque fanaticorum & improborum hominum errores extirpauerit. Quā raris, quam eximijs donis excelluerit, quanto quam ardenti uere pietatis studio atque amore flagrarit, quam multiplici, quam uaria, quam recondita & inuensa doctrinā instructus fuerit, quanto rerum usu, quāta prudentia poluerit, quanta eloquentia eminuerit, quanta diligentia Patrum omnium scripta excusserit, quantam multarum disciplinarum linguarumque Latine, Græcæ, Hebraicæ & Chaldaicæ cognitionem habuerit, breuiter quā omnibus numeris absolutus Theologus, quam uir longe maximus & incomparabilis, quam rarum quam eximium huius temporis opus fuerit, id tum hic Dialogus, tum reliqua illius præclara & sanctissima monumenta posteris relicta, abunde & luculenter testantur. Quare merito tantopere amantibusque summo principe dignis uirtutibus auctissime, ut eum non cōtemnendis nec poenitendis sumptibus atque impensis, amplissimoque salario cōducere atque alere uolueris. Et uel hinc non obscure perspici potest quā curas pietatis amore, quam excitato & indefesso iuuandæ ornandæque ueræ religionis studio flagres, quam uerus sis patriæ Pater, quam uerus sis Ecclesiæ nutricius: qua compellatione nullus titulus nullum elogium principibus esse potest honorificentius, illustrius, dignius & congruentius. Hoc pietatis opus uere hoc laudabile factum. Hæc facta decent Reges ac Principes: hæc facta maiorem laudem ànniiora præconia merentur, quam si max

EPISTOLA DEDICATORIA

si maxima multorum regna subegisses multaq; gloriosissima trophæa foeli Martè statuisses : nullus triumphus clarior, nullû decus magnificentius, nullus labor sanctior nullum opus Deo gratius, quam Ecclesiæ Christi nutriciû agere. Et fructum etiam hinc una cum fratribus percepisti amplissimum & inæstimabilem. Nam Ecclesias habetis nunc optime & præclare constitutas, uera pietate & religione imbutas, nec impijs seditiosisq; Anabaptistarum furiosorum opinionibus dementatas, alijsue erroribus infectas, & subditos ad præstandam debitam magistratui obedientiam lubentes & expeditos. Ob quæ tanta tam inæstimabilia beneficia, quantas quam ardentibus & indefessis gratias Deo patri & Christo Domino debetis & uos & subditi uestri, facile pro pietate uestra æstimatis & agnoscitis. Sed ut finem faciam, cum & ex ipso Urbano Rhegio, beatæ memorię, & ex uxoris meæ fratre Clemente Falken, uiro integro & multis uirtutibus generis nobilitate dignis ornato, intellexerim, uos, Principes Illustrissimi, præter pietatis, iustitiæ atq; æquitatis eximium studium, præter sollicitam & assiduam tuendæ & conseruandæ pacis & tranquillitatis curam uigilantiãq; præter insignem munificentiam aliasq; multas heroicis & præclaras uirtutes, etiam incredibili & mira quadam clementia atq; humanitate præditos esse, fretus illa clementia uestra hos labores meos uobis offero & dedico, utq; pro eximia illa uestra clementia & hunc librum & meum hoc meæ erga uos obseruantia monumentum ac pignus boni consulatis, etiam atq; etiam rogo, Christus Iesus dona sua in C. V. conseruare & augere, imperiumq; uobis tràquillum & securum, doctores uerbi facti & doctos, consiliarios prudētes, fidos & pios, populum obedientem & morigerum donare, uosq; uestris & Ecclesiæ Christi quam diutissime incolumes & florentes seruare dignetur, Amen Amen.

Ex Hamburgo Anno 1542 Mense Aprili.

LECTORI PIO ET CANDIDO.

Præmia magna meo sunt reddita & ampla labori
 Estq; opere merces larga futura meæ
 Hinc si quem fructum tua fert Ecclesia Christe
 Hoc uotum nostri summa laboris habet
 Satq; ate ampla mihi referetur gratia Lector
 Candidus atq; æquus si mihi censor eris
 Siq; pijs precibus me commendaueris illi
Vnica qui nostra est spes, uia, uita, salus.

PRAEFATIO D. MARTINI LUTHERI.

MULTIS de causis magnum accipio dolorem, quoties iam audio funera piorum, praesertim eorum, quorum uirtus in gubernatione seu publica, seu domestica, fuit insignis. Primum enim doleo Ecclesiae, Reipub. aut etiam familiarum iacturas, quae fidelibus orbatæ sunt custodibus. Nam ut nunc de Ecclesijs dicam, quæ dñno affecte sunt Ecclesie Saxonicae amisso Urbano Rhegio, quere fuit Episcopus uicinarum regionum: in quibus Euangelium Christi persparsit, correxit cultus & mores populi, oppressit fanaticorum deliria, multos pios ministros, & alios gubernatores, doctrina, consilijs, & autoritate rexit. Horum magna pars nunc agnoscit, se uelut gregem sine pastore uagari.

Cogitanti autem de interitu talium uirorum, accedit alius longe maior & acrior dolor. Cum enim animo circumspicio omnium regionum Ecclesias, quas & in precibus meis complector, non sine magno moerore, cogito, quam pauci nunc sint idonei ministri, & in illis ipsis, qui existimantur antecellere, quanta sit infirmitas, in nonnullis etiam perversitas. Deinde deploro & fastidia Euangelij in populo, qui non adficitur cura Religionis, non studet conseruare ministerium, non metuit horrendam iram Dei, non emendat mores. Iam cum scholas considero, in quibus seminaria excolluntur, ad regendam Ecclesiam & Rempub. ad posteros, quanto adficor moerore, cum uideo petulantiam, inscitiam, & arrogantiam eius iuuentutis, quæ nobis successura est. Postremo, cum circumfero oculos ad principes & aulas, ibi uero mixta dolori indignatio accenditur. Nam cum ille summus gradus praecipue deberet fouere Ecclesias, tueri disciplinam, excitare studia literarum & uirtutis, ornare Euangelium bonis exemplis, ostendere Dei timorem in domestica uita, diligentiam in iudicijs, Zelum in seueritate poenarum, fortitudinem & fidem in defensione ciuium & sociorum. Quid horum facit? Si principes officium suum diligenter facerent, uicissim a Deo ingenti gloria ornarentur, sicut scriptum est, glorificantes me, patriam aduersus Turcicum furorem, ac doceret manus eorum ad praeficiorem singulorum ordinum uicia considerans. Et cum insignia Christi membra euocantur ex hac uita, etiam significatione moueor. Cum enim impendent publicæ poenæ, prius a reliqua multitudine abducitur Deus electos, ut Esaias inquit, iusti colliguntur ne uideant malum, fruuntur pace, & quiescunt in cubili suo. Ut ante diluuium patres & eorum auditores placide

placide extincti sunt, ne essent spectatores tanta iræ Dei, quæ totum genus humanum, præter unam familiam Nohæ, deletum est. Erante excidium Hierosolymæ prius inde sancti expulsi fuerunt. Ita solet Deus, ut ait Ioannes, prius colligere triticum in horreum suum, postea uero paleas abijcere in æternum ignem. Sunt autem crebra hoc tempore piorum suænera. Et deterior multitudo manet superstes, contemptrix Dei, secura, certans ambitione, avaricia, dedita luxui, leuis, astuta, instructa nouis & inulitatis fraudibus, mendax, perfidiosa. Hoc ipso signo uehementissime moueor, ut iudicem impendere magnas calamitates, & rerum humanarum mutationes, quæ audaciam humanam castigabunt, & ferocenti mundo rursus frenum inijcient.

Quantum igitur dolendum est, interitu doctorum & piorum, nudari Ecclesiam præsidij, tamen ipsis quidem gratulanda est hæc quasi emigratio. Beati mortui, inquit scriptura, qui in Domino moriuntur. Quare & Urbani nostri, qui in uera inuocatione Dei, & fide Christi assidue uixit, & fideliter seruiuit Ecclesiæ, & Euangelium castitate & pietate morum ornauit, sciamus beatum esse & habere uitam & læticiam æternam, in societate Christi & Ecclesiæ coelestis, in qua nunc ea coram discit, certat, & audit, de quibus hic in Ecclesia iuxta uerbum Dei differuit. Ut antea cum cõiuge, cum liberis suis, denique etiam cum omnibus Lectoribus colloquebatur de dictis patrum & Prophetarum, quæ in hoc Dialogo pie, erudite, & adposite recitat: Ita nunc ipsos primos doctores et Christum hæc interpretantem audit, gaudet suam fidem congruere cum ipsa Christi & patrum uoce, agit gratias Deo, pro donata Luce antequam hinc discesserit, qua in ipso peccatum deletum est, & inchoata uita æterna. Ne hoc quidem arbitror casu accidisse, quod paulo ante mortem hunc Dialogum de resurrectione plurimum legit, quasi iam animo hunc discessum præsagens, in quo gloriosam Christi resurrectionem intuens, sciebat mortem abolitam esse, & sibi hanc Christi uocem inculcabat, qua dicit: Ero mors tua, o mors, & morsus tuus inferne.

Ut autem erat in Urbano pietas erga coniugem & Liberos eximia, & coniunx omnibus piæ matronæ uirtutibus excellit, & familia honeste instituta est: Ita credibile est eum non sine moerore discessisse a suis, qui ipsius officij indigebant. Sed tamen illud norat, Deum esse patrem orphanorum & defensores uiduarum. Deo nunc familiam commendat, qui certe piorum Sacerdotum familias, & texit hæcenus, & teget ac alet postea, uel inuito mundo, sicut scriptum est, Non uidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. Spero etiam futurum, ut harum piarum mulierum, & filiarum, & filiorum militia, hoc est, pietate & precibus, nostræ Ecclesiæ & Republicæ tegantur contra Turcicam crudelitatem.

Ac de Urbano haecenus, cuius memoriam retinere debemus, ut ipsius scripta auidius legantur. Continent enim piam & salutarem doctrinam. De morte uero eius cum cogitamus, gratulemur ipsi dulcissimam consuetudinem cum Christo, Ecclesiarum uero orbitate moueamur, & Deum oremus, ut similes ministros in Euangelij messem extrudat. Oremus etiam ut impendentes calamitates orbi terrarum mitiget, & mores nostros emendemus.

Peculiariter autem hunc Dialogum studiosis commendo, qui consolationem utilissimam pijs continet, & multa testimonia contraxit in unum fasciculum: eaque erudite enarrat. Mundus etiam inuitus fateri cogitur, hanc doctrinam promissionum Euangelij traditam in dictis patrum, multis seculis non habuisse tantum lucis, quantum Dei beneficio, nunc habet. Ideo haec scripta conseruanda sunt. Sed tanta est securitas hominum in maximis uicijs, ut metuendum sit, secuturas esse rursus densissimas tenebras, & harum poenas, calamitates multiplices, regnorum mutationes, & uastitates. Est & exemplum honestum & dignum laude, quod cum pia coniuge de patrum & prophetarum dictis colloquitur. Nam haec societas coniugalis est institutum & seminarium Ecclesiae: quare de nulla re magis decet coniuges colloqui, quam de Deo, & eius beneficijs, & admirandis operibus, quorum exempla quotidie uident pii coniuges, in generatione, & educatione sobolis. Deinde nihil dulcius est, quam in coniugio consentiens fides, mariti & uxoris, una uoce Deum inuocans, Magnum alteri praesidium est, alterius fides pro altero sollicita, & apud Deum pro eo laborans. Denique sit coniugium, talis societas, de qua Christus inquit, Ubicumque duo conuenerint in nomine meo, in medio eorum sum. Vera fide pariter inuocent Deum coniuges, colloquantur inter se de Euangelio, tradant Euangelium liberis. Tunc Christus filius Dei, & destruit opera Diaboli, qui ut toti Ecclesiae molitur exitium, ita sequissime irruit in coniuges pijs, & pijs familias. Sed inter haec pericula lucet sanctorum fides, & triumphat Christus. Derident talia piorum coniugum colloquia Papistae impuri, & inquinati coelibatus defensores. Sed nihil dubium est, Papistas duros esse poenas obscenitatis, qua polluant totam rerum naturam, & Deum horribiliter offendunt. O duras & ferre as mentes hominum. Manifesta sunt peccata Papatus, Idolatria & foedissima libidines, Et poena, scilicet Turcica rabies, est in conspectu. Et tamen adhuc laudantur & defenduntur tam obominanda scelera. Ideo oremus Deum, ut quam primum illucescat ille dies Ecclesiae laetissimus, quo Christus palam se ostendet mundo, & resuscitatis mortuis diabolum & impios in aeternas poenas abijciet, & glorificabit coetum qui in magnis aerumnis in hac uita, Euangelio obtemperauit.

ILLVSTRISS. ET SVB

LIMI STEMMATE NATAE PRINCIPI APOLONIAE. ILLVSTRISS.
PRINCIPIS HENRICI BRVNSVICEN. LVNEBVRGEN. QVE
DVCIS FILIIS.

GRATIAM & pacē a Deo patre nostro & Iesu Christo Dño nostro. Tãdem aliquando, cum dignam non possim, aliquã tamen rependam gratiã pro maximis & plurimis Tuã clemētię in me beneficijs. Scio nihil esse quod maiore uoluptate animũ Clemētię Tug afficiat q̄ uerbũ dei: & merito sane, cũ id summũ & unicũ in eo nobiscum tam blande ac benigne loquatur, tã magna & immensa bona nobis promittat ac offerat, & mysterium propensissimę & paternę suę uoluntatis erga nos nobis tam luculenter aperiat. Quare ut spiritualem illam & sanctissimam animi tui uoluptatem renouarem & cumularem, col legi ex animæ nostrę paradiso, hoc est, e diuinis literis seu propheticis scriptis flosculos aliquos suauissime fragrantēs & odorem gratissimũ atque saluberrimũ spirantes, uidelicet preciosas & inæstimabiles illas Dei in Christo Iesu promissiones, ueluti Petrus eas uocat, per quas fide apprehēsas, diuinę naturę participes facti, cum Domino & Deo nostro Christo, in regno glorię ipsius, finem non habituro, eternę uitę gaudijs fruemur. Ad colligēdos autem hos odoratos & saluificos flosculos inuitauit me concio illa Christi quã habuit ipso die paschę post meridiem sole ad occasum uergente, ad duos illos discipulos ab Hierosolymis Emaũ proficiscentes. Hanc Christi concionem non dubium est eximiam & præclarã fuisse, cum teste Luca omnes de se scripturas e Mose & Prophetis omnibus, ita explicauerit, ut duorum illorum discipulorũ corda inflammata extra se quodammodo raperentur. Erã autẽ ea concio per Lucam conscripta non est, facta tamen diuinari potest, qualis fuerit, & quid concionatus sit, cũ tã multa extent de Messia in omnibus Prophetis testimonia, q̄ eum pati & mori atq̄ ira in regnum æternũ glorię suę ingredi oportuerit. Ea testimonia seu uaticinia de Christo in Prophetarũ libris extantia in hunc libellũ congregata ac collecta, succincte & *ἀναστροφῶν* explicare conatus sum, & ut magis perspicua essent omnia, per Dialogũ in quo cũ uxore a Deo mihi data sumus collocuti. Beda Anglosaxo uir pius & illis tẽporibus quibus uixit magnus & præsignis, in hoc xxiii. caput Lucę commentãs, uerba quædam di tractandicq̄ sacra diligentiam excitare, que huc adscribam. Qua, inquit, neq̄ scripturas, qualiter ad Christũ pertineãt, inuestigare, neq̄ ad gloriã quam cum Christo habere cupiunt per passiones tribulationum desiderant attingere. Hęc Beda.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Sed fortassis offendet incredibilem illam & angelicam (si Deo placet) Papistarum Castitatem, quæ maritus cum legitima coniuge sua de rebus diuinis & sacris domi suæ commentatur ac differit: Isti hominum generi in præsentia hoc sit responsum. Si puderet me colloqui uel priuatim uel publice cum legitima uxore mea de Euangelio salutis nostræ, tum profusus perisset & frustra mihi collatus esset Baptismus & inæstimabilis ille thesaurus Libertatis Christianæ, in quâ me fidelis ille Dominus meus Christus, e Babylonica horribilium errorum ac tenebrarum, & foedissimæ inquinatissimæ castitatis Papisticæ captiuitate, insigni conuersionis meæ miraculo ereptum & liberatum asseruit, uocauit & collocauit.

Hanc infinitam in me Dei gratiam & immensam misericordiam, quâ consecutus sum illo ipso tempore, quo mea spurcissima uita Papistica in mentem reprobam a Deo tradi commerueram, hæc, inquam, misericordiam agnosco, profiteor et prædico, nec unquam prædicare desinam. Proinde non pudet me cum uxore mea conferre & colloqui de tam opulenta Dei per Christum gratia & misericordia mihi collata, & facio id cum gaudio & singulari animi uoluptate, eaq; ipsa quæ domi cum uxore mea de his rebus sum commentatus, nunc patior publice in lucem prodire, in eorum gratiam qui iam per totum ferme quinquennium ea a me efflagitauerunt. Equidem nihil tam decet, nihil tam frugiferum, nihil tam necesse est, quàm ut pius paterfamilias sæpenumero & diligenter cum sua familia, uxore & liberis de saluifico Christi Iesu Euangelio conferat & colloquatur, cur igitur puderet nos cum uxoribus quæ cohæredes gratiæ uitæ futuræ sunt, i. Petri. iij. de diuinæ misericordiæ mysterijs commentari & colloqui?

Non permittit quidem Paulus ut mulier in Ecclesia aut congregatione publica sibi docendi munus sumat, sed præcipit tamen ut in silentio discat cum omni subiectione, i. Timo. ij. Vult etiam ut domi maritos suos interrogent. Ac profecto si paterfamilias liberos suos in eruditione & correptione Domini educare debet, sicuti Paulus præcipit, certe necesse est ut cum uxore & liberis sæpissime ex uerbo Dei colloquatur, ac domi suæ Episcopus ac Doctor sit, ueluti & D. Augustinus docet, tract. quinquagesimo primo in caput Ioannis xij. Missos itaq; facio Papistas meos, imo missona q; & læta conscientia cum ea loquor, quam mihi Deus non minus quam meum proprium corpus commendauit.

An non & Dominus & Deus noster Christus cum Samaritide illa sermonem miscet bene longum, & quidem de rebus maximis ac grauissimis, de potu & aqua illa uera quæ nos æterna refocillatione recreat, deq; uero Dei cultu, quomodo & ubi uerus Deus adorandus sit, aperteque & clare apud eam profitetur se esse uerum illum Messiam, de quo Prophetæ uaticinati essent. Concionatur etiam Magdalenæ, ad pedes ipsius sedentis, in domo,

EPISTOLA DEDICATORIA.

domo, eamque laudat quod meliorem partem elegerit. Ioan. xx, ex Maria Euāgelistam facit, iubens ut ad Apostolos se conferat ihsque resurrectionem ipsius annunciet, atque ita Apostolorum Apostola fiat. Et Matt. xxvii, Angelus Dei ualde consolatoria cum Magdalena aliisque mulieribus, de resurrectione Christi & mortuorum loquitur. Nec dedignatur Christus salutare eas iam glorificandus, & cum eis de sua resurrectione conferre. Paulus item & Timotheus multa loquebantur cum mulieribus in Macedonia ante portas urbis Philipporum, apud flumen, predicantes ihs Euangeliū, ubi Lydia purpurarum uenditrix conuertitur, nec ulla fit ibi mentio uiro rum quod tum adfuerint docentesque Apostolos audierint, Act. xvi.

S. Hilarius scribit suae filiae Aphrae, ac longum cum ea sermonem habet de Christo, praecipitque si Hymnum, quem ei composuerat, literasque, non satis intelligeret, ut ex matre sciscitetur ea quae nesciret, ac probe omnia disceret. S. Ambrosium non pudet de rebus diuinis, de corporibus defunctorum, sanctorumque resurrectione, publice ad Sororem scribere. Hieronymum quoque nihil pudet mysteria scripturae cum mulieribus publice tractare, ut uideamus in eo scripto in quo loquitur cum spiritali sua filia Principia. Et quam longos sermones facit per integrum librum cum docta illa foemina Hedibia, duodecim ei quaestiones in nouo testamento soluens & explicans? Item cum Algalia, cui ad undecim quaestiones ex scripturis per literas respondet, e Bethleem, ubi agebat, in Galliam usque missas. Quam pie quam prolixè confabulatur cum foemina Eustachio in octodecim praefationibus in totum Prophetam Esaiam, & in quatuordecim praefationibus in Ezechielem, item cum Paula & Eustachio in Prophetas Micheam, Nahum, Sophoniam & Haggeum?

Maximum quoque illum & incomparabilem Doctorem Ecclesiae D. Augustinum non pudet cum matre sua Monica multa & prolixè de scripturis & rebus diuinis colloqui, nam proprium ei psalteriolum collegit, Et li. i. de ordine cap. xi. scribit decere hoc ut cum matre philosophetur. Itē lib. ix. confess. cap. x. scribit quomodo cum ea ante mortem ipsius dulce & amabile colloquium habuerit de aeterna uita Sanctorum. Sed quid opus multis? Paulus Gala. ij. docet inter Christianos in hoc casu discrimē hoc temporale personarum non obseruari. Quotquot baptizati sumus Christum induimus, hic neque seruus neque liber, hic neque mas est neque foemina, sed omnes unum sumus in Christo Iesu. Utinam ego & mei adeoque omnes ante omnia summo impigerrimoque studio de dei uerbo priuatum & publice loqueremur, cōferremus, meditaremurque semper. O quam beata esset quam antiqua augustaque domus atque familia illa, in qua nullus sermo putris & spurcus, nulla futilia, nulla inepta, nulla insulsa, nugacia, stulta atque obscena colloquia, sed uerbum Dei duntaxat & psalmi hymnicque, & Dei laudes semper audirentur. Ea domus profecto Domus Dei

EPISTOLA DEDICATORIA

uocanda esset, eamq; singulari cura atq; sollicitudine Angeli Dei respice-
rent custodirent atq; tuerentur, ut maxime a nullo Episcopo Suffraganeo
fuerit consecrata. Sed quid multa uerba hac de re facio, cū uere piuse de-
re non ambigat, nec impio ullis argumentis & rationibus satisfacere pos-
sis, cūq; indigni sint quibus cum uerba facias. Redeo itaq; ad T. C. Do-
mina p̄ssima, ac T. C. rogo ut hunc libellum quo significationē duntax-
at aliquam grati animi mei dare uolui, clementer suscipere dignet, & per-
legere non grauetur. Mea obsequentissima & deditissima officia, studia, o-
peram, atq; animi expositissimam et alacerrimam promptitudinē ad quid-
uis Tuæ clementiæ offero & dedico. Precor Christū unicam nostram iu-
sticiam, ut dignetur Tuam Clementiam & Tuæ Clementiæ Fratres, D.
Ernestum, D. Ottonem & D. Franciscum Dominos meos clementissi-
mos, in suo Euangelio, sicuti pro immensa sua misericordia ac bonitate ce-
pit, ad finem usq; confirmare, stabilire, & conseruare, ad hæreditariē æter-
ni regni sui, in omni perfectione & abundantia sapientiæ & cognitionis
suæ Amen. Zellæ. T. C.

Deditiss.

D. Urbanus
Rhegius

DE CONCIONE

CHRISTI, AD DVOS ILLOS

discipulos Emaum euntes, mox a resurrectione, ex Mose & Prophetis habita, Dialogus D. VRB. Rhegij, quo propheciæ ueteris Testamenti de CHRISTO pie & luculenter expli-

cantur.

VRBANVS.

VID solito tristior es Anna, hoc Paschatis die, quo uniuersæ creaturæ cum Christo redi uiuo gaudijs infinitis exultarent ac triumpharent? Quid angit animum tuum? cur tot suspiria ducis? Scin' Iesum Syrach nos monere, ut congregemus cor nostrum in sanctitate, & tristitiam longe expellamus a nobis: Multos, inquit, occidit tristitia, & non est utilitas in illa.

Capite 30

Scin' & Paulum iubere ut gaudeamus in Domino semper?

ANNA.

Scio, sed dolor & tristitia nõ unius sunt generis, nec ob unam & eandem causam semper animis mœstis sumus. Nõne idem Paulus dicit, esse dolorem siue tristitiam secundum Deum, quæ pœnitentiam haud pœnitendam ad salutem pariat? Et contra esse mundi doioem qui mortem adferat?

2 Corin, 7

VRBANVS.

Recte tu quidem. Sed quid tandem est, quod mœsticia animum tuum discrutiat? quid quæso te adeo habet sollicitam?

ANNA.

Ob quid anxij & tristes erant duo illi discipuli, Cleophas eiusq; comes, Emaum se conferentes?

VRBANVS.

Grauiissimis illi de causis tristabantur. Densis enim ignorantia tenebris illorum animi tum obcæcati erant, ac fide tenui & perexigua præditi, nondum Christum satis & exacte cognouerant, cuius tamen longo tempore sese præbuerant discipulos.

ANNA!

Eadem est & meæ tristitiæ causa. Nam cum in Christi mortem sim baptizata, cumq; augustissimo & sacrosancto Christi nomine insignita, Christiana uocer, doleo quod Christi Domini mei non tam plena tamq; solidam cognitione, quæ quidē debebat, animus meus imbutus ac præditus est.

a

VRBANVS.

Non sola hic imbecillitatem tuam deploras, nec sola laboras hac infirmitate: cum multis hoc est commune tibi, idem hoc saxum uoluentibus. Crebra quidem & multa fit Christi mentio, docetur diligenter pro conuersionibus, multa de illo predicantur magnifice & uere, sed longe plurimi sunt, qui nondum tam perfecte ac plene eum cognouerunt, quā debebant.

ANNA.

Sed cum tam graues meae inconstitudinis causas habeam, non potero ante finem inuenerendi facere, quā & oculi mei aperiantur, itidem uti duobus illis discipulis, Emaunta euntibus, ut uere & plene Christum cognoscam. Memini enim te saepe uero dicere, nullam esse excellentiorem, nullam praestantiorē, nullam magis necessariam, nec ullam diuiniorem artem, scientiam atque sapientiam, quā Christum cognouisse, quae ea cognitio adferret secum aeternam iusticiam ac salutem.

VRBANVS.

Sic semper me docuisse profiteor, & idem nunc dico, & id ipsum dico doceboque dum uiuero. Et ratio meae professionis requirit, ut sic doceam, nec aliter. Sunt spirituosi & uertiginosi homines quidam, qui posthabita CHRISTI humanitate, in altum & in ipsos coelos ascendere, quidque in aeterna, infinita, immensa & incomprehensibili diuinitate fiat, indagare & explorare conantur, mireque & anxie torquent sese, ut rationis acumine assequantur ea, quae in Scripturis sunt de Essentia seu Hypostasi, de personis, de intelligentia atque scientia Dei, de praedestinatione aliorumque. Sed magis necesse est in hoc nos esse totos, huc contendere, ut sciamus & inquiramus quid & quis Christus sit. Nam cum summa illa & infinita Maestas se ipsam extreme humiliatam sic demiserit, ut ad infima ad nos dignata sit descendere, carneque humana sumpta, homo fieri, ut naturam humanam morti aeternae obnoxiam atque addictam liberaret, liberatamque in coelos ad gloriam immortalis & aeternae uitae perduceret: cum haec, inquam, ita sint, certe non proprias sibi quilibet scalas struat paretue oportet, qua ad Deum in Maestatis ipsius gloriam ascendat: sed ea nos scala, istaque nos gradibus uti par est, quos ipse Deus pater ad eum ascensum parauit atque applicauit, eaque uia semitaue ingredienda, quam ipse pater monstrauit, quaque aditum in coelos patere uoluit. Profecto non temere, non ob nullas causas dixit Christus Ioan. xiiij. Ego sum uia, ueritas, & uita. Nemo uenit ad patrem nisi per me. Si alia uia esset, nunquam & nequicquam Deus misisset filium suum unicum in mundum, nec passus fuisset eum humanam naturam longe miserrimam & calamitiosissimam induere, ut homo factus & a morte rediuiuus coelos ascendens homines nos secum subuectos ad patrem perduceret. Sacrae litterae Christi

stum uocant reconciliatorem, mediatorem, sacerdotem, aduocatum, pastorem, uiam, lumen, lucernam, lucem, magistrum, regem, caput, redemptorem, iustificatorem, salutem: his nominibus atque epithetis ornant eum sacrae literae. Cur quaeso? ob id nimirum, quia nulla alia ratione, nulla alia uia, quam per solum Christum, Deum uerum, & hominem uerum, ad Deum patrem peruenire, Deo reconciliari, & cum Deo agere possumus. Breuiter, Deus non patitur, nec uult, nec potest citra medium aliquid apprehendi aut inueniri. Si ad Deum peruenire uis, si illius diuinæ maiestatis faciem aliquando contemplari concupiscis, si Deum propius atque uere penitusque cognoscere gestis, necesse est ut ante probe exacteque Christum mediatorem cognoscas. Hunc si cognoscere neglexeris, nunquam Deum inuenies. Esaias testatur, Deum Christi humanitatem proposuisse nobis, & tanquam expandisse in signum seu uexillum certum & insigne, quo filios suos e mundo ad se uocatos ac congregatos colligeret. Et Paulus ait, in Christo inhabitare omnem plenitudinem deitatis corporaliter. Et Christus ipse: Omnia, inquit, mihi a patre meo tradita sunt, & nemo nouit filium nisi pater, neque patrem qui filium nouit nisi filius, & cuiuscumque uoluerit filius reuelare. Ac statim post haec uerba nos ad se inuitans inquit: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego refocillabo uos. Quapropter semper dixi & docui Christum esse discendum & cognoscendum: atque utinam tam claram & sonoram stentoreamque uocem, tot linguas, & tot ora haberem, ut totum orbem his uocibus complere & personare possem. Item Esaias quinquagesimo tercio ait Deus: Iustificabit ipse iustus seruus meus multos in scientia sua, seu cognitione sui, id est, cum cognoscetur: Cognoscere & scire Christum admiranda & summa est cognitio & scientia: Ea enim sola iustos nos, & a peccato immunes, mundosque facit. Eam ob causam ubique imprecantur Apostoli hanc de Christo cognitionem siue scientiam Ecclesijs, eiusque faciunt mentionem creberrimam, subinde eam inculcantes ac iterantes, ut quae totius scripturae caput summusque sit articulus. Ac Paulus libenter ac multum ea uoce utitur in omnibus Epistolis, ut Colossen. secundo: Volo uos scire quantam sollicitudinem habeam de uobis, & his qui Laodiceae sunt, & quotquot non uiderunt faciem meam in carne, ut consolationem accipiant corda illorum, cum fuerint contenti in charitate, & in omnem opulentiam certae persuasionis intelligentiae in agnitionem mysterij Dei & patris & Christi, in quo sunt omnes thesauri sapientiae ac scientiae reconditi. Idem Paulus apud Corinthios huius seculi ac rationis sapientia tumentes, gloriatur de nulla alia sapientia ac scientia, quam quod Christum crucifixum sciret et cognosceret. Qui itaque hunc Christum probe nouit, is abunde satis & excellenter doctus est, is

DE CONC. CHR. AD DISC. EMAVM EVNT.

maximarum summarumque rerum cognitione præditus est. Qui hunc non nouit, is eius scientiæ (quæ quidem scientia dici meretur) omnino rudis est. Qui Christum nouit, is nouit & Deum patrem, idemque ab horribili Tyrannide, immanique potentia ac uiolentia Sathanæ, a peccato, a morte, æternaque damnatione liberatur. Qui Christum non nouit, is neque se, neque Deum nouit, is dementatus atque excæcatus, is Ethnicus & Turca est, is Sathanæ uinculis captus, & illius Tyrannidi subiectus, in peccatis suis, in morte & æterna damnatione est & manet. Quæ potest autem horribilior calamitas, quæ iactura grauior, quæ ærummæ esse aut cogitari maiores, quam in ære & potestate Sathanæ esse, illique corpore, tum & anima totum addictum, seruum subiacere in æternum. Quocirca non sine graui causa tristantur ac moerent, qui Christum non nouerunt, quia omnibus calamitatibus ac malis immergi atque obruti, non habent, qui subsidium auxiliumque ipsis ferat, deestque illis summa præstantissimaque illa scientia ac sapientia, quæ cælum ac terras uera læticia replet, adeoque quæ sola est salus, ueluti Christus ait Ioan. decimosextimo: Hæc est uita æterna, ut te solum esse uerum Deum, & quæ misisti Iesum Christum, cognoscant. Est quidem Christus crucifixus, Iudæis offendiculus, gentibus stulticia, sed uocatis, id est, uere pijs & credentibus, Dei potentia ac Dei sapientia est.

ANNA.

Credo quæ dicis, Dei gratia & beneficio, sed fides mea etiamnum per exigua & imbecillis est, cognitioque mirabilium maximorumque mysteriorum Dei non tanta est, quanta esse debebat, & magnæ ad huc tenebræ offuscæ sunt oculis animi mei, ut uix ea per transfennam ac densam quandam caliginem, perque longissima interualla mihi uidere uidear: eamque ob causam merito tristitia afficior, ardētibusque uotis a Deo peto, ut meum cor in ea cognitione illuminetur, utque uera lux exoritur animo meo, & ut me quoque cibat Christus, quo in Domino ex animo læter, uti duo illi discipuli proficiscentes Emaum, cum eos Christus erudisset & docuisset, panemque ipsi porrexisset.

VRBANVS.

Si ex animo ardentemque id peris, non deseret nec preces tuas reijciet Christus. Iussit ut peteremus omnia ab ipso bona ac salutaria, seque exauditorum nos, sancte promisit. In primis autem docet, ut ante omnia quaeramus regnum Dei, & iusticiam eius: & Ioannis septimo clamat dicens: Si quis sitit, ueniat ad me & bibat.

ANNA.

Non mirum quod gauisi sunt duo illi discipuli, cum ipse Christus, uita fons, fuerit tum apud eos, & admirandam excellentemque concionem apud eos habet.

eos habuerit, unde ipsum cognouerunt, solidoque inde gaudio perfusi sunt, alijsq; discipulis suum gaudium non inuiderunt, & candide cōmunicauerunt dicentes: Vere Dominus resurrexit. Utinam & mihi contingat talem audire concionem. Nihil est profecto in terris quod audire malim. Eam enim concionem, quam tum ex prophetis oībus habuit, quaq; se discipulis sacrarum literarum penuario reserato manifestauit, ut ipsum plene cognoscerent, & solida ueraq; leticia afficerentur: eam, inquam, concionem citra omnem controuersam excellentissimam, suauissimam, potētissimamq; fuisse necesse est. Si sciremus, aut si monumentis ad posteritatem transmissa essent ea, quæ tunc Christus est locutus, nullū cimelium, nullus thesaurus eo scripto maior nec preciosior esset, & ad extremos orbis terrarū fines, aut si ulterius etiam is thesaurus lateret, festinatis & continuatis itineribus contendendum esset, ut inde erutus ad nos deportaretur.

VRBANVS.

Salua res est. Video te summa teneri cupiditate discendi Christum, ac cognoscendi quid Spiritus sanctus in literis diuinis de Christo prædixerit. Et fortasse opinaris non sciri posse quid Christus nūc sit locutus, eaq; concione uberrimis presentissimisque consolationibus plenissima, Ecclesiā catholicam priuari & carere, nec quenquam præter duos istos discipulos Emaum euntes eius concionis factos participes arbitraris.

ANNA.

Sic putabam, & quomodo secus cogitarem, cū non sit ab ijs, qui eam concionē audierūt monumētis credita, nec nobis tanq̄ per manus tradita.

VRBANVS.

Non ita se res habet uti tu opinaris. Christus Ecclesie suæ multo maiorem curam egit, sollicitiusq; de eius salute cogitauit, q̄ ut tam præclara et præcellenti concione eam fraudasset spoliassetq;. Ob eam causam uel maxime missus est a patre in has terras, ut hanc cōcionem doceret oēs Dei filios. Non coram præsens præsentē nunc Christum uides, sed audis uerba & uocē illius per Euāgelistas, audisq; in ijs ipsis Euāgeligraphis cōcionem illam, quam apud duos istos discipulos habuit. Quid: an nō habemus incomparabilē & immensum illū sacrarū literarū thesaurum & prophetas? Super hæc in Actis Apostolorū uidemus, quomodo testimonia et dicta prophetarū de Christo intellexerint discipuli, quomodo interpretati sint ex afflatu atq; instinctu Spiritus ueritatis, qui Apostolis ante mortē Christi promissus, & Pentecostes die missus, eos docebat & commonefaciebat oīm quæ scriptura de Christo habebat, quæq; Christus coram uoce uiua ante mortē docuerat. Quicquid autē eos docebat Spiritus sanctus, id eo tantum pertinebat & tendebat, ut Christum, & per Christū patrem cognosceret, utq; per eam cognitionē aut scientiam iusti facti saluarentur.

ANNA.

Sciri itaq; potest, quantum nunc audio, quid tum Christus ab Hierosolymis ad Emaunta usq; in itinere sit locutus, unde illorum corda in ipsis ardebant. Quod si & mihi posset eius concionis audiendę contingere facultas, nihil est quod tam mihi sit in uotis, mallemq; eam audire concionem, quam totius huius mundi exquisitissimis uoluptatibus & gaudijs affluere.

VRBANVS.

Cum a Mose factio initio omnium prophetarum uaticinia de se exposuerit, facile æstimare potes, quid docuerit. An non Lucas disertis ac apertijs uerbis testatur, quod interpretatus sit illis in omnibus Scripturis quę de ipso erant. Ergo omnes de CHRISTO prophetias, in literis sacris extantes, est interpretatus. Estq; hoc nihil aliud, quam ipsissimum Euangelium, quod mandauit discipulis ut docerent & spargerent ad fines usq; orbis terrarum. Quippe id Euangelium, est doctrina de CHRISTO DEI filio, cur sit factus homo, docetque nos consilium æternum Dei patris, eiusque in nos uoluntatem propensissimam, quod patrem nostrum se futurum promittit, quodq; plusq; paterno affectu nos complectitur, proq; filijs uelit agnoscere charissimis, sed per Christum Iesum unigenitum filium suum: & q; ita pater ordinari, ut cum ueniret plenitudo temporis, nasceretur uerus homo ex stirpe Dauid, & in cruce moreretur, & a mortuis resurgeret, ut peccata hominũ expiaret, ac pro ijs dependeret, mortem iugularet & deleret, uitam reduceret, patrem nobis reconciliaret, coelos ascenderet, sederetq; ad dexterã patris, regnum uerum & æternum auspicator, in quo cum ipso regnemus & lætemur in æterna secula. In hanc gloriam per suum opus, passionem & probrosissimam mortem crucis ipsum ingredi uoluit pater, ut eã ipsam gloriam hac uia nobis promereretur. Hoc accidit imperante Cesare Tiberio, sub Herode, Pontio Pilato, & Caiapha Hierosolymis: & sic impletę sunt prophetię quę de ipso extant. Nunc sedet ad dexterã Maiestatis diuinę, Dominus omnium, defendit & gubernat Ecclesiam suã, hoc est, omnes pios & uere credentes per spiritum sanctum: uenietq; nouissimo die in sua Maiestate iudicaturus uiuos & mortuos, & uitam eternam credentibus daturus: eos uero qui Euangelio non crediderunt, ad inferos in Gehennam cum tota caterua diabolica præcipitaturus. Ac quod tidie nobis hæc sua merita & opera, suam passionem, resurrectionem, & ascensionem in coelos per suos ministros annunciat, ut qui ad eum modum Christo, Dei filio, credit, quemadmodum Scriptura de eo dicit, is per eam fidem a peccatis liberatus, Deo patri reconcilietur, & perpetuo in gloria Christi apud Deum uiuat. Ob eam causam Euangelium primum omnium nos inuitat & uocat ad poenitentiam, ut ex animo doleamus nos peccasse,

peccasse, peccata abhorreamus & execremur, omnesq; occasiones peccandi summo studio fugiamus, cum nulla alia hostia peccata auferre potuerit quam Christus preciosissimo suo sanguine, quem profudit pro nobis, ut nos mundaret & liberaret a peccatis, morte, & inferis. Deinde annunciat Euangelium remissionem peccatorum & uitam eternam omnibus in Christo credentibus, & hoc Euangelium non repudiantibus, sed toto et gratissimo pectore recipientibus, & summa religione ac reuerentia tractantibus. Atque ita ex mera gratia, citra ulla nostra merita, duntaxat propter opera & merita Christi, si in eum credimus, a peccatis abluimur, Spiritu sancto donamur, iusti, sancti, salui, hæredes Dei, cohæredes in regno ipsius sumus, & in æternum uiuimus. Et cum pio animo Euangelium audimus, & Christo fidimus, eumque unicum mundi saluatorem esse credimus, tum peccatis irascimur, eaq; execramur & detestamur, poenitentiam agimus, dolemus ex animo nos peccatis Deum offendisse, ad meliorem uitæ frugem respiscimus, Deum amamus, qui inexhaustam & immensam misericordiam suam, ineffabile & infinitum beneficium in Christo Iesu filio suo, citra ulla nostra merita in nos cõtulit: diligimus & proxi-
mum sicut nos dilexit Christus: damus & operam, ut sicut decet filios
pios, castam, sanctam, modestam, sobriam, innocentemque uitam exi-
gamus, ad exemplum Christi, atq; ita omnibus bonis operibus stude-
mus ex amore iusticiæ pietatisque, nisi quod in hac carne cognitio nostræ
calamitatis & nostrorum peccatorum, item & fides cognitioque CHRIS-
TI, (hoc est, summæ & incomprehensibilis immensæque misericor-
diæ, dilectionis, studiij, gratiæ ac beneficiij, quæ in Christo & propter
Christum nobis offeruntur & donantur) non plena, perfecta, & ex-
acta est in hac uita, sed donec uiuimus crescit & augetur, estq; hic nobis
pugnandum semper in uita cum carne, & uetus ille Adam mortifican-
dus, & subinde renouandus & reformandus, donec imago Dei iterum
in nobis renouetur, & Christi pulcherrimam diuinamque imaginem
in nobis gestare contingat, quemadmodum ante conceptam fidem & re-
uimus. Habes nunc quid Christus duos istos discipulos docuerit.
Quæ autem CHRISTVS docuit, eadem citra dubium docue-
runt postea & Apostoli, atque ad eundem modum uaticinijs prophe-
tarum doctrinam suam de CHRISTO probarunt. Nam Sanctus Spiritus eos docuerat & formauerat, uti ex Actis Apostolorum
latis patet.

ANNA.

Quantum nunc accipio, nihil aliud Christus predicauit istis discipulis,
q̄ ipsam & puram Euangelij doctrinam ex prophetis, unde discerent quid

esset Christus, & ob quam causam in mundum missus esset, quid fecisset, quid passus esset, quid passiōe sua promerisset, quomodo eius meritis & beneficijs uti possemus, quid ab eo expectandum & sperandū esset. Hinc ingenti & summa leticia animi haud dubie affecti sunt.

VRBANVS.

An non sunt hæc satis magnæ & graues causæ, quæ summo animos gaudio perfunderēt, quæ scimus quæ inæstimabiles & incōprehensibiles diuitias gratiæ suæ miseris nobis peccatoribus Deus in prophetis promiserit, quæ nunc uidemus in Euangelio promissiones ab ipso impletas, & quotidianam gratiam impleri, quæ & Christum ipsum habemus Dei filium, qui omnium promissionum pignus est certissimum.

ANNA.

Magna cupiditate teneor audiēdi ex te (si tantum tibi superesset uacui temporis) ordinem cōcionis Christi ex Mose & reliquis prophetis, quid nam passim, & quomodo de Christo uaticinati sint, ut inde & ego mea fide de confirmata in Domino gaudeam. Quod si etiam dies aliquot in explanatione & tractatione earum prophetiarum consumeres, operæ precium nos tamen fecisse, & eas horas non male collocasse, imo pium, utile, & in primis necessarium id studium nostrum arbitror, cū D. Paulus Colos. iij. moneat ut sermo Dei inhabitet in nobis opulente.

VRBANVS.

Legimus Actorū uigesimo octauo & Paulū Romæ prolixam orationē de Christo Iesu ex lege, Mose & prophetis a mane usque ad uesperam habuisse. Cur itaque non & nos sepe & multū libenter quæ loqueremur de Domino nostro Iesu Christo unico & incomparabili thesauro nostro, apud quem in perpetuum manebimus & uiuemus. Sed ante audi quid Lucas cap. ultimo scribat: cum fractum panem dicta benedictione porrexisset duobus istis discipulis, ait: Aperti sunt oculi eorum, & agnouerunt eum. Et paulo post dicit Christum aperuisse illorum mentem, ut intelligerent scripturas. Orandus est itaque & nobis Christus, ut ipse suo nos pane, sui ipsius cognitione cibat & recreet, caliginem incredulitatis nostræ depellat, ignorantiam tarditatemque cordium nostrorum emēdet & auferat, & lucem sui spiritus animis nostris immittat, ut & nos eum e Scripturis cognoscamus. Paulus ait Corin. ij. Non mundi spiritum accepimus, sed spiritum qui est ex Deo, ut sciamus quæ a Christo donata sint nobis. Oremus itaque humiliter & ardenti pectore. Omnipotens Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, idemque pater noster, pater oīs misericordiæ, & Deus ommnis consolationis, miserere nostri & exaudi nos. Oramus & rogamus te per dilectū filiū tuū Iesum Christū, per oīa illius opera & beneficia nobis præstita, per passiōē & mortē illius, quā propter nos redimēdos subiit, mitte Spūm tuū ueritatis in corda nostra, ut uerā & constantē fidē in Christum

stum det & inserat nobis, ut lux & sol Euangelij tui, gloriæ Christi, nobis illucescat, & mētes nostras illuminet, ut ineffabiles & inexhaustas mysteriorū diuitias de Christo discamus & cognoscamus. O pater glorię doctus & in cognitionem tui ipsius: aperi & illumina oculos mentis & intellectus nostri, ut cognoscamus quæ sit spes uocationis nostræ, & quæ sit opulenta gloria cœlestis & æternæ hæreditatis nostræ in Christo, & propter Christum donatæ, ut per ueram fidem, intelligentiam & cognitionem æternæ sapientię tuę, quæ est Iesus Christus, uere ij efficiamur, qui uocamur, hoc est, uere Christiani, teq; semper in spiritu & in ueritate adoremus, & gloriam tuæ gratiæ in Christo nobis donatæ, prædicemus nunc & semper & in secula seculorum. Per Dominum nostrum Iesum Christum. Amen.

Amen.

ANNA.

VRBANVS.

Nunc ad tractationem & explicationem suscepti negocij accedemus, Christo auspice & bene fortunante. Tu uero, cum Christus dicat: Qui uos audit me audit, non minore religione, attentione atq; auuiditate ausculta, nec minus uera & certa esse credito, quæ hic proferentur & adducuntur, quam si Christus ipse corporali forma uisibiliter hic ex prophetis se tibi offerret, tibiq; præuens uiua uoce exponeret, quomodo & ob quā causam se nasci, pati, mori, resurgere, atque ita in suam gloriam ingredi oportuerit.

ANNA.

A Moise itaq; facto auspicio, dic quid is de Christo scripserit.

VRBANVS.

Multa sane extant de Christo in Moise, id quod Christus ipse testatur Ioan. quinto, ubi ad Iudæos dicit: Si Moisi credidissetis, credidissetis utiq; & mihi, nam is de me scripsit. Statim itaq; initio scribit Moises, q; (condito iam cœlo, terra & homine) Serpens, hoc est, Sathan cōfestim Eua deceptam, atq; in mendacium illectam seduxerit, & q; Eua deinde ipsum Adam deceptum & persuasum in eandem calamitatem pertraxerit ac precipitarit: atq; ita neglecto & posthabito uerbo Dei, mendacio crederint, & per hoc horribiliter peccauerint, eo q; Dei mandatum transgressi, Deo Domino suo debitam obedientiam non præstiterunt, sed Diabolo, qui mendax & homicida est ab initio, obediētes fuerunt, in cuius etiam potestatem, & Tyrannidem, tam corpore quam anima, per hanc transgressionem & inobedientiam reciderunt, atque ita mors per peccatum Adæ, in ipsum Adam, & omnem ipsius posteritatem,

peruasit, ut omnibus, iuxta DEI iustum iudicium summamque iusticiam, per mortem huius corporis in æternam mortem transeundum esset. Atque ita mors per peccatum potenter regnavit in toto mundo. Quid autem hoc peccati regno, in æternam damnationem nos conijciet, & hac extrema calamitate horribilius, quid hac mole grauius & durius? quid hoc malo potuisset esse atrocius? Sed Deus in mediâ ira memor suæ misericordiæ (uti propheta de eo dicit) huic malo ac morbo remedium inuenit præsentissimum ac certissimum, uidelicet hoc. Offerebat nobis gratiam suam, & promittebat se peccata condonaturum, mortemque abolerum, per mirificum quoddam medium, nimirum per unigenitum filium suum, qui, cum ueniret plenitudo temporis, id est, cum tempus præfinitum adesset, ipse in terras e coelis demissus, huic calamitati mederetur, hoc est, hominem captum, e Tyrannide & potestate tyrannorum & Sathanæ redimeret ac liberaret, idque mirabiliter & latenter, forma serui sumpta, homo factus omnibus miseris, calamitatibus & ærumnis huius uitæ, adeoque ipsi morti obnoxius, sed ab omni tamen peccato immunis, omnis labis expers, mortem oppeteret pro nobis, eaque sua morte nostra delicta expiaret, & resurgeret a mortuis, & Sathanam regnum latum ac uictum pessundaret, & spoliū prædamque, quam in regnum peccati, mortis & damnationis per mendacium abduxerat, ei auferret, hoc est, hominem in regnum Dei, quod regnum uitæ & æternæ salutis est, reduceret. Prima autem promissio gratiæ hæc est, Genesis tertio: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius. In sum (scilicet semen: sic enim Hebræus habet) conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. His uerbis Deus mundo filium suum promissit, Estque hæc promissio ipsissimum Euangelium, hoc est, nuncium letissimum & iucundissimum de Christo. Adam iam immeritus peccatis & iræ filius, corpore & anima maledictioni obnoxius, ad æternam damnationem destinatus erat, ideoque misere ipsius conscientia excarnificata ac discruciatâ angebatur, inque acerrimis agonibus iam ad desperationem uergebat: nihil enim aliud quam mortis æternæ horribiles cruciatus, & cordis dolores acerbissimos sentiebat. Quippe in Sathanæ Tyrannidem sua obedientia sese præcipitarat, illiusque iam captiuus ac seruus propter peccatum erat. Cum autem Deus illi semen mulieris promitteret, statim spem de uita concepit, quæ ex gratia & misericordia ipsum seruaturus Deus, & ex Sathanæ Tyrannide per promissum illud semen liberaturus esset. Est enim Euangelium promissio uitæ, sed in hoc semine, siue

*Prima gratiæ
promissio*

Promissit itaque Deus hic filium naturalem, qui ex muliere, sed sine peccato, nasceretur, ut caput Sathanæ conculcasset ac contereret, hoc est,

hoc est, ut Sathanæ potentiam siue regnum, quod peccati ac mortis regnum est, subuerteret, ut peccatum, mortem & inferos uinceret, pessundaret, aboleretq;. Id semen promissum CHRISTVS est, uti & Paulus testatur Gala. tertio.

Pauca sunt huius promissionis uerba, sed multa ac magna mysteria continent. Primo innuntiat, quod DEVS humanam carnem sumpturus sit. Nam si id semen nihil aliud quam homo futurum esset, neuiquam potuisset Sathanæ caput contere, hoc est, peccatum & mortem abolere, ipsum Sathanam sibi subdere ac pessundare. Deinde innuntiat hoc semen nulli peccato futurum obnoxium, nec naturaliter, humano more, ex uirili semine, sed de Spiritu sancto concipiendum: nec id semen, uti cunctos omnium hominum filios ex maritata muliere, sed ex uirgine nascendum. Ideoque hic non uiri semen, sed mulieris semen duntaxat appellatur. Item. Si peccato sublato humanum genus e Tyrannide Sathanæ eripere ac liberare uoluit, necesse fuit ut peccata ante expiarentur, utque iusticiæ Dei seueræ ac summæ satisfaceret. Atque ita hoc semen, aut hic huius mulieris filius in captiui hominis locum constitutus est. Et cum humanum genus propter peccatum morti adiudicatum esset, eius mulieris semini moriendum fuit, ut sua morte delicta ac peccata humani generis in se sublata deponeret, ut a Tyrannide ac potestate Sathanæ liberati, DOMINO nostro sufficienti expiatione ac satisfactione reconciliaremur. Quod si itaque caput Sathanæ contere, hoc est, mortem abolere debuit, non potuit fieri ut in morte maneret, sed cum propter nostra peccata hanc temporalem & caducam uitam relinquens moreretur, necesse fuit eum statim a morte resurgere, aliamque & æternam uitam inchoare & possidere. alioquin non posset hominum genus ex longe maxima & horribili ista calamitate, in qua erat, liberare. Neque enim homo seruari potest, nisi pro peccatis sit satisfactum, nisi mors sit deuicta, æternaque uita parta ac reddita, ita ut neque peccatum, neque mors, neque Sathan nocere queant. Est & inimicitia inter Christum atque inter serpentem illum Diabolum, uti textus mirum semen illud Christus cum suis. is Sathanam serpentem illum uirulentissimum pedibus contritum superabit. & ut maxime serpens ille calcaneum Christi & ueræ Ecclesiæ mordicus arreptum pupugerit, hoc est, persecutus eos fuerit ac tentauerit, tamen longe & in infinitum maior, potenter ac fortior eo Christus, e prælio uictor discedit, palmam auferens, ac triumphans tandem cum tota Ecclesia, hoc est, uere pijs ac credentibus, uicturis atque regnaturis cum Christo in æterna secula. Atque ita in hac promissione, ut uides, de natiuitate, passione, morte, & resurrectione Christi: item de uictoria, qua Christus uires Sathanæ, peccati, mortis & inferorum fregit, prædictum est, tectis quidem & figuratis

Mysteria promissionis de semine Mulieris

uerbis, sed nullum alium sensum recipientibus, & certe plane q̄ id ipsum quod diximus significantibus. Bisariam enim Christus in literis sacris prædicatur & annunciatur. Alias subobscuris & figuratis textisq̄ promissionibus & typis. Alias apertis promissionibus, expressis, discretis, & claris uerbis. Omnes itaq̄ promissiones, quæ hanc sequuntur in Bibliis, significant hoc semen, & applicandæ sunt huic semini: ac subinde fiunt apertiores ac clariore, donec ipse carnem induens eas impleuerit.

Quædam Latina exemplaria habent: ipsa conteret caput serpentis, nō ipse, uel ipsum. Hinc promissio hæc Mariæ tributa est, ac si ipsa serpentis caput contriuisset: sed nullo modo potest ad Mariam referri hæc promissio. Hebræa enim lingua dicit, non ipsam, sed ipsum hoc fecisse & præstitisse, intelligitq̄ semen Mulieris. Sic enim loquitur S. spiritus in sancta illa lingua, qua prophetiæ conscriptæ sunt: Vben sarecha, uben sarach hu ieschupcha rosch, hoc est: Inter tuum semē & ipsius semen. Id ipsum scilicet mulieris semen, conteret tibi caput. certum est hu significare nō ipsam, sed ipsum, id ipsum, uel ipse. ac ea propria ac germana eius uoculæ significatio est. Thargum seu Chaldaica Biblia sic habent: Inter tuum filium & ipsius filium. Quæ uerba ueram sententiam & apertius etiam ac clarius exprimunt ac reddunt. De solo enim Christo id dicitur, per hunc solum, nec per ullum aliud semen, per nullum hominem alium Sathan uincitur, peccatum aboletur, remissio peccatorum & salus paratur ac donatur. Adam & Adæ filij omnes, hoc est, totum humanum genus Tyrannidi Sathanæ subiectum ac damnatum æterna morte perisset, nisi id semen nobis promissum ac donatum fuisset. Qui hoc semen respuit, qui ei non toto pectore fidit, is perit, de eo actum est, is est ad damnationē destitutus, is Sathanæ est mancipium quantum quantum est & corpore & anima. Qui uero hoc semen in hac promissione, fide apprehēdit, is Tyrannidem Sathanæ effugit, atq̄ a morte & æterna damnatione liberatur, cum eo præclare agitur in omnibus, quia erit Dei filius, æternæ salutis confors, & uitæ coelestis heres. Obseruandum est enim hic, q̄ opem, liberationem atq̄ uictoriam certissimam de Sathana, morte & peccatis promittit Deus, sed non citra medium, nec propter aut per nostras uires, nō per nostras uirtutes, non per nostram sapientiam, non per nostram intelligentiam, non propter nostra merita, non propter dignitatem nostram. Per uel propter quid igitur? Non per uel propter quicquam aliud, q̄ uerum nō est quod dubitemus, quin e regno Diaboli sit nos per Christum liberaturus. Id quod spiritus sanctus abunde in nouo Testamento scriptis testatur, ubi Christum dicit esse sacerdotem nostrum, summum pontificem, iusticiam nostram, mediatorem nostrum, redemptionem nostram, uitam

ובין זרעך
ובין זרעך
והוא י
ישופך
רצח

uitam, uiam, lucem, ueritatem, saluatorem, uictorem principis seculi huius, qui longe & in infinitum plenius absolutiusq; nobis reddidit ea quæ in Adamo amisimus. Ea; Paulus admodum graphice depingit Roma. quinto, ubi Adæ & Christi, peccati & gratiæ antithesin faciens, inquit: Nō ut peccatum ita & donum. Nam si unius delicto multi mortui sunt, multo magis in multos exuberauit gratia Dei, & donum per gratiam quæ fuit unius hominis Iesu Christi.

Latinus textus habet: Insidiaberis calcaneo eius, iuxta translationem Septuaginta. Sed Hebræus habet: Veathath Teschu phennu a keb. hoc est, conteres uel comminues calcaneum eius. Spiritus sanctus enim uitur in Hebræo in utroq; loco hac una duntaxat uoce Scoph. Sed Rabbi Salomon annotat hanc uoculam, quæ bis in hac promissione est, idem esse quod sibilo impetere, uel sibilare in morem uiperæ sibilo impetentis & afflantis hominem, cum nondum infixit aculeum. Ea uocabuli interpretatio sententiam satis commodam habet, huic loco satis aptam & quantantem. Nam quamuis uetus ille Serpens efferatissimo & exacerbatissimo in nos sit animo, inq; nos odium inexhaustum & infinitum conceperit, & nihil non contra nos moliatur ac tentet, non tamen pro sua libidine nobis nocere potest quantum uult, sed tantum sibilo impetit Christum & Christi Ecclesiam. Et inimicitia inter Serpentem spiritum illum teterrimum, & inter Christum Christianosq; exeruit & exerit sese minime obsecris & multis significationibus & persecutionibus. Serpēs enim ille uenenatissimus Christum hominem factum sibilo impetiuit hostilissimo atq; acerbissimo, eiusq; calcaneum pupugit ac læsit grauissime, tum cum Iudæi ipsum Sathanico prorsus odio atq; inuidia accensi, amarulentiaq; & acerbitate in ipsum extrema & infinita efferati, horribilibus & intolerabilibus cruciatibus, ac tandem cruci affigentes morte etiam probrosissimo quo eum lædere studuit, suum ipsius regnum turbarit ac uastarit. Nā actionem contra homines in Christum credentes instituendi, eosq; reos agendi aut accusandi ius omne amisit. Et quamuis sibilat & genuinū infigit omnibus Adæ filijs, eosq; misere diuexat, angit & dis cruciat tentationibus, mendacijs, hæresibus, persecutionibus, peccatis & morte, nihil tñ aliud quam sibilus est omnis illius contra pios conatus quantumuis hostilis & improbus, & adeo nō potest detrimēti aut calamitatis illis adferre aliquid, ut etiam uel plurimum prosit, cum plurimum ledere se existimās eos e uita tollit. Nam illo suo sibilo, quo calcaneum seminis illius impetit, ex misera hac & calamitosa uita eos in æternam & foelicissimam adducit. Ipsi autem totum caput minutatim & misere conteretur ac contundetur a semine mulieris promisso, hoc est, a Christo, qui & ipse exaltatus est figura serpentis in deserto, Hunc Christum qui oculis pñs intuetur,

DE CONC. CHR. AD DISC. EMAVM EVNT.

qui in hunc omnem spem & fiduciam collocat, ei sibi uenenatoꝝ suo morſu nihil nocere potuerit Sathan, quantum ad animæ salutem. Tentationibus uarijs nos agitare quidem, & sibilis uirulentissimis nos afflare, inq̃ peccatorum coenum conijcere potest, sed Christus statim adest nobis, uulneraq̃ morſu serpentis facta sanat, cōdonat peccata nobis, nosq̃ suo Spiritu confirmat, ne peccatum in nobis regnet. Roma .vi. uitæq̃ nos restituit, ne per mortem temporalem perueniamus in mortem æternam, sed obdormimus in Christo, qui uita nostra est, in quo in æternum uiuemus et corpore & anima, ut & uere & pie dici possit ac debeat, Nul lum Christi fidelem, sed gentes & incredulos duntaxat mori. Hæc certa sunt & rata. Christus suo merito hoc nobis peperit, & attulit summum & immensum beneficium. Sathan nihil potest adferre nobis calamitatis, nullo potest animas nostras afflicere detrimento, sed subdetur pedibus nostris. Christus enim uicit hostem illum nostrum & spoliū illi detraxit, omnesq̃ illi uires fregit. Hanc Christi uictoriam de Sathana, quam per suam humanitatem ad salutem generis humani peperit, describit D. Paulus ubi inquit Hebre. ij. Posteaq̃ pueri commercium habent cum carne & sanguine (.i. posteaq̃ homines ex Adam nati sunt) & ipse (i. Christus) similiter particeps factus est eorundem ut per mortem aboleret eum, qui mortis habebat imperium, hoc est, Diabolum, & liberos redderet eos quicunq̃ metu mortis per omnem uitam obnoxij erant seruituti. Non enim uidelicet Angelos assumit sed semen Abraæ assumit. Atq̃ ita plena hæc consolationis promissio Adæ facta, Adæ & omnium patrum Euangelium & unica consolatio fuit ad Noah Abrahamum usq̃. Huic promissioni patres crediderunt, perc̃ hanc iustificati ac saluati sunt. Omnem enim fiduciam salutis suæ in Christum uenturum fixam habuerunt, hunc expectauerunt, & crediderunt futurum esse unicum suum saluatorem & redemptorem, qui ex omnibus calamitatibus, ex uitæ & mortis periculis ipsos liberaturus esset. Ac propterea tam Christiani fuerunt illi q̃ nos, nisi quod nos iam non expectamus sed certo scimus semē illud pro missum aduenisse, & caput serpentis contritum esse. Eaq̃ uictoria Christi de serpente parata, hoc est, promissio uitæ per Euangelium, palam in mundo p̃dicatur ad iustitiā ac salutē omnibus qui huic Euangelio crediderūt.

Post annos aliquot temporibus Abrahæ promissio de Semine hoc mulieris renouata est, in qua etiā disertis uerbis exprimitur, quid utilitatis id semen orbi sit allaturum. Hęc promissio facta Abrahæ extat Ge. xij. xvij. xxi. xxij. Item & Isaac facta est, Ge. xxvi. Tandem & ipsi Iacob Ge. xxvij. Verba promissionis hæc sunt. **PER MEMET IPSVM IURAVI, DICIT DOMINVS, IN SEMINE TVO BENEDICENTVR OMNES GENTES TERRAE.** Iterum hic Christus promittitur. Estq̃ hæc insignis, memorabilis & eximia

Promissio de
Christo renouata

eximia promissio, quæ a prophetis & Apostolis nõ uno in loco, ut ipsissi-
 ma & certissima clarissimaq; Euangelij uox & uerissimum de Christo
 testimonium, rodat, & magnificis elogijs celebratur, latissimeq; di-
 latatur, preciosissimæ & summi thesauri loco habetur ac predicatur. Ex
 hac em̄ promissione tanq; fonte, promanant, quicquid prophetæ de ipso
 Christo uaticinantur: Siquidem omnium prophetarum præcipuum offi-
 cium hoc est, hoc unum maxime agunt, ut Christũ per figuras & apertas
 promissiones uenturum predicant, utq; regnum ipsius æternum de gratia,
 iusticia, innocentia, uita & salute æterna celebrent ac diligenter inculcent,
 & ad eius expectationem omnes inflamment excitentq;. Idq; probe ac
 diligenter obseruandum est. Sic Paulus Ro. i. testatur Euangelium Dei
 de Christo ante prædictum esse per prophetas in scripturis sanctis. Et Pe-
 trus Acto. iij. Quin & omnes prophetæ, inquit, a Samuele ac deinceps,
 quorquot locuti sunt, etiam annunciauerunt dies istos, hoc est, tempus
 illud opatissimum & salutiferum Noui & æterni Testamenti de æterna
 & infallibili dei misericordia Dauidi promissa. Itẽ Esai. lv. ubi uerbis cla-
 ris prædicat propheta q; Christus uenturus, & nos a malis & calamitatib. oĩ-
 bus liberaturus, q; etiã mō, q; liberatōis genere, ab ijs malis nos erepturus
 sit. Accusant quidem etiam prophetæ populum, legem urgentes, & Dei
 iram uulcionemq; contra præfractos & poenitere nescios sedulo inculcan-
 tes. Multa etiam uaticinantur, quæ ad illa tempora proprie spectabant,
 miscentq; ijs terrena etiam regna & imperia: sed summa tamen illorum ua-
 ticiniorum, obiurgationum, minarum in unicum Christũ spectat & diri-
 gitur. Voluerunt enim ac studuerunt hac ratione populum in officio con-
 tinere, timētes Dei reddere, disciplinã cōseruare, ad Christi aduentum in-
 struere ac p̄parare, in peccatorũ cognitionẽ eos adducere, cōscientias p̄ter-
 itur ad expetendũ atq; suscipiendũ Christũ, ut ueræ & unicũ saluatorẽ mun-
 di. Actorũ uetus Testamentũ nihil est aliud q; p̄cursor quidã, ut sic dicã,
 & talis parasceue seu p̄paratio ad nouũ testamentũ, ut Christo aduentanti
 uia sterneretur atq; cōplanaret, aditusq; ad Christũ expeditior redderet.
 Et quemadmodũ pedagogus dñi sui filiũ disciplinæ suæ ac fidei cōmissum
 instituit, asperitateq; minarũ & flagris etiã durioribus, acribusq; castiga-
 tionibus ac monitis format & p̄parat, ut aliquãdo & paterfamilias bonus
 & uir reip. nõ inutilis reddat: sic & Testamentũ uetus, nos Christo p̄pa-
 rat & ad Christũ ducit. Et sic de lege Paulus loquit Gal. iij. Lex, inquit, pe-
 dagogus noster fuit ad Christũ. Et Hebr. x. Lex umbrã obtinet futurorũ
 bonorũ nõ ipsam imaginẽ rerũ. Et cap. viij. Abrogat quod p̄cessit p̄ceptũ
 propter imbecillitatẽ & inutilitatẽ. Nã nihil ad perfectionẽ adduxit lex,
 uerẽ erat introductio ad spem potiorẽ, per quam appropinquamus Deo.
 Est itaq; in prophetis quæredus nobis Christus, summus ille thesaurus &

preciosissimū *κοιμὴ ληογ* nostræ, id qđ Thessalonic. factitasse legimus Act. xvij: nihil est em̄ extra oēm cōtrouersiam in prophetis, qđ nō uere & proprie in Christū et ecclesiam ipsius respiciat eiq; cōpetat. Id qđ & Christus ipse testat Lu. xxiiij. ubi ait: Hęc sunt uerba q̄ locutus sum ad uos cū ad huc essem uobiscū, q̄ necesse foret impleri oīa q̄ scripta sunt in lege Moisi & prophetis & psalmis de me. Et i. Pet. i. disertis uerbis significat, q̄ prophete nō tam spectarint tpale regnū Israel, & mortalē caducamq; hanc & inanē uitæ huius et habitus mūdi scenam, sed q̄ uaticinia ipsorū maxie in æternū Christi regnū & uitam cœlestē respexerint. Verba Petri sunt: De salute aīarū exquisierūt & scrutati sunt prophete, q̄ de uētura in uos gratia uaticinati sunt, scrutantes ad quē & cuiusmodi ipis articulū significaret q̄ in illis erat spūs Christi, qui priusq̄ acciderēt testabat̄ uenturas in Christū afflictionēs, & q̄ essent cōsecuturę glorias, q̄bus & illud reuelatū est q̄ nō sibi ipsi imo nobis ministrarēt, hęc q̄ nūc annūciata sunt uobis p̄ eos qui uobis p̄dicauerunt euangeliū p̄ spm̄ sanctum emissum e cœlo, in q̄ desiderāt angeli p̄spicere &c. hęc Pet. Ita & ante 1400 annos Ignatius, nō citu lo tm̄ sed re ipsa uerus et eximius epūs, ad Magnesianos scribēs: prophete, inq̄t, serui Christi fuerunt, eū spiritu p̄uidentes, & tanq̄ magistrū expectabant & sperabant ut dñm & saluatorē, dicētes: IPSE ueniet et saluabit nos Et Tertul. ante annos 1300 in eandem sententiam cōmentatus: Christus inquit, est signaculum omnium prophetarum, adimplens oīa quæ retro de eo prophete nunciauerunt. ANNA.

Rogo mihi sententiam promissionis Abraę factę explanes. VRBA.
In hac promissione torius Euangelij summa, adeps & cardo, adeoq; oīa Christi mysteria cōprehendunt, si attentius inspecta et pensiculata excutiāt. Primū reperies ei inclusam & annexam esse p̄nitentiā, q̄ prima pars est uitę Christianæ, sicut Christus ipse docet Lu. xxiiij. Nā si oēs gentes in hoc semine bñdicendę sunt, necessario sequit̄, q̄ oēs gentes, hoc est, oēs qui ex Adam propagati sunt, maledictæ & abominabiles corā Deo sint. Id uero fit nō aliam ob causam q̄ propter p̄ctm̄. Necesse est itaq; ut primū adsit p̄nitentiā. In peccatis cōcipimur & nascimur: Psal. li. & Ro. v. Per unū hoīem p̄ctm̄ in mundū introiit, & per p̄ctm̄ mors, & sic in oēs hoīes mors peruasit, qñ quidem oēs peccauerūt. Et paulopost: Per unius delictū propagatum est malū in oēs hoīes ad cōdemnationē. Malum hoc, p̄ctm̄ deest et inhæret oībus, qđ q̄ in priore ista carnali natiuitate adferimus nobiscum, per qđ tota natura corrupta, cōtaminata ac deformata est, cōscelerataq; et peccatrix facta, ita ut natura a prima ista suanatiuitate impia sit, nec deum nec se ipsum cognoscat, deo nō fidat, deum nō requirat, nihil ul' minas uel mandata dei moretur, non timeat nō diligat deum: per peccatū enim tota excæcata, deprauata atq; corrupta est.

Ea de causa sacræ literæ p̄sychicum hoīem, hoc est, nōdum regeneratū

Prophetarū
scopus

P̄sychicus ho
mo

carnē uocāt Ge. vi. viij. testātq̄ sensum et cogitationē cordis humani in malū prona esse ab adoleſcētia sua oī tpe. Idem significat Aplus i. Co. xv oēs hoies in Adā mori. Et Eph. ij. dicit nos esse natura filios iræ. Et Ro. viij. psychicos hoies carnales esse, et q̄ carnis sunt curare: & affectū carnis mortē esse & inimicitia aduersus deū. Eph. ij. dicit nos mortuos fuisse peccatis: eadēq̄ ep̄la psychici hois calamitatē, maledictiōem miseriamq̄ multis uerbis describēs ait: nos natura ignorātes, sp̄e nō habentes, deoq̄ carētes in mūdo uiuere. Item nos ambulare in uanitate mētis nostrę, sensus & mētem habere obtenebratā, ab alienatos a uita dei &c. Et i. Thes. iij. ait gētes nō nosse deū. Et psal. cxv: Oīs hō mendax. Iere. xvij: Prauū cor hois et inſcrutabile. Et i. Cor. ij. Psychicus homo nō p̄cipit ea q̄ sunt spūs dei: stulticia illi sunt nec potest cognoscere. Ita humana natura tota infecta, cōtaminata, corrupta & deprauata est p̄ primū p̄ctm̄ inobediētię Adæ: eaq̄ prima natiuitas cōtaminata est. Porro ubi adultus factus homo sensuū iudicio uti incipit, annorū progressu, ex peccati illius originalis uī inclinatio PECCA
TYM necq̄ in oē genus uoluptatū & scelerū sentinam, flagitiorū ac libidinū oīm uero p̄ctm̄ est, ibi statim insequit̄ et adest maledictio, et oē malorū, calamitatū, periculorū ac morborū ḡns, deniq̄ & mors ipsa, Ge. iij. Puluis es & in puluere reuerteris. & ij. In q̄cunq̄ die comederis ex ligno sciētię boni et mali, morte morieris. Item Ro. vi. Mors peccati autoramētum. Atq̄ ita discimus primū ex hac p̄missiōe agnoscere miseriam, calamitatē & maledictiōnē nostrā, & dei iram atq̄ iudiciū: id q̄d alijs locis scripturę fusius docet. Lege diuina exigūt a nobis p̄fecta obediētia, summa integritas, uera pietas, eximiū religiōis studiū, ut uere timeamus, uere cognoscamus deum, summe diligamus, oēm fiducia in ipsum collocemus, laudemus et glorificemus: itē ut p̄ximū diligamus, b̄nvolentia et officijs prosequamur, nihil nō studij, operę, curę ac diligentię in eū cōferamus, breuiter, ut nos ipsos diligamus. Tales esse debebamus, tales cōditi eramus: sed imaginē terreni nostri patris Adami referimus, & ex horribili illius lapsu, p̄ctō originali infecti, natura sumus impij & p̄ctōres, sine cognitiōe, sine timore deo, nō diligimus deū. Adhęc auersamur proximū, nec eo q̄ debemus amore cōplectimur, sed uel leuiter offensi acerbissimo odio p̄sequimur, mademus inuidia, adeoq̄ ois ḡnis uitij laboramus. Cū aut̄ habeamus & glorificemus, itē ut sumā fide & amore proximū cōplectamur) natura plane uacui simus, eaq̄ obediētiam legi nō p̄stemus, ideo horrendā sententiā cōtra nos fert lex diuina dicēs: maledictus oīs qui nō permāserit &c. Et Ps. cxix: maledicti q̄ declināt a mandatis tuis. Item: si uis in uitam ingredi, serua mādata. Sed quis seruat aut unq̄ seruauit mādata, ac p̄stitit ea q̄ lex requirit? Vel unū mihi ex Adę filijs profer, qui unq̄ primū salū p̄ceptum uiribus suis naturalibus seruauerit? Nullū mihi ex ijs unq̄ pro-

duces: nemo em̄ id p̄stitit unq̄, imo plane contrariū facimus oēs: nā qua-
 lis est arbor, tales sunt & fructus. Fructus aut̄ carnis .i. psychici seu carna-
 lis hoīs, q̄ sint scilicet suaues, q̄ belli, uidere est ex Paulo, q̄ nō quidē oēs,
 sed paucos obiter Gal. iij. recēluit: adulteriū, scortationē, immūditiam, la-
 sciuiam, simulachrorū cultū, ueneficiū, inimicitias, litem, emulatiōes &c.
 Et addit: qui talia agūt, regni dei heredes nō erūt. Vrget itaq̄ et manifeste
 deprehensos tenet oēs Adē filios lex diuina, grauissimeq̄ nos premit, ac-
 cūlat nos impietatis, & læsē maiestatis diuinę crimē atrocissimū nobis im-
 pingit, ostēditq̄ nos cōsceleratos et profligatē malitię prauitatisq̄ esse hoī-
 mines, damnatiōi obnoxios, impios, & perfidos, sacrilegos, dei & hoīm
 cōtemptores & osiores. Et requirit a nobis perfectā obedientiā, summā pi-
 etatē, integritatē, & illibatē innocētīę uitam, iuxta dei p̄cepta. Cū ad eum
 modū lex dei uitā ac mores nostros examinat, tum quales simus, quāta cul-
 pa, quātis criminibus obnoxij, quanti peccatores, patet. Et cū legi dei non
 satisfecerimus, cū nō manserimus in hīs oibus q̄ in libro legis sunt scripta,
 necesse est imminere nobis p̄sentissimā maledictiōnē, nosq̄ cōcludi sub
 p̄tō, Gal. iij. Hic nūc miser homo p̄stratus & dānatus iacet, eterna mor-
 te obnoxius: est em̄ maledictus. Maledictiō aut̄ legis est culpa & poena, te-
 poralis & eterna indignatio, ira, anxietas, afflictio, mors, & eterna gehē-
 nę supplicia. Si ea rerū nostrarū cōditio est, si credimus scripturę testanti-
 de calamitate & lapsu hoc Adē & posterorū eius horribili, tū oēm p̄sump-
 tiōnē ac fiduciā nostrarū uiriū, dignitatis, meritorū, facultatis naturalis, ac-
 q̄ operū, cōcidere & euanescere, uerāq̄ humilitatē, ac p̄nitentiā nō fictā
 sequi necesse est. Quid em̄ gloriaretur, quid p̄sumeret, qd̄ uiribus suis tri-
 bueretur, qd̄ se ostēteret homo, hac maledictiōe p̄be cognita, q̄ a deo auer-
 sus, p̄fuga & perfidus factus, totus diaboli sit, in regno peccati, mortis &
 maledictiōis captus: In peccatis em̄ cōceptus & natus est, nec quicq̄ boni
 ex se uel cogitare, uel uelle, uel facere potest, sed ad mala tm̄ & uitia, flagiti-
 acq̄ omnia pronus & procliuus, nunq̄ nō peccat. Qui hanc certā immu-
 tabilēq̄ irē diuinę seueritatē serio agnoscit, huic & ipse mūdus angustissi-
 mus est, nec ullā requiē consolationē ue admittit, donec his uinculis et ma-
 dictiōe fuerit exolutus. Nec sine graui causa sacre literę legē diligētis. &
 instantis, urgēt, q̄ occēcatū, puerum, ac uere adamātinā malitiā p̄ditū
 hoīem per legē huc pertrahant, ut se, suam miseriam, maledictiōnēq̄ &
 malitiā innatā, deiq̄ iudicium cognoscat, q̄ ex cognitione peccatorū &
 rae diuinę, humiliet̄ ex aīo, & spū cōtribulato, & corde cōtrito, paup̄ et an-
 xius factus ad dei gratiā cōfugiat, misericordiā & opē implorer, & unicū
 saluatorē Christū b̄ndictū semen Abraę toto pectore petat & suscipiat. Si
 quidem hīs qui sic cōtribulato spū, cōtrito & humiliato corde agnoscunt
 & cōfitent̄ p̄ctā suā, qui uere & ex aīo p̄nitentiā agentes dolore ob p̄ctā
 grauissimo cruciant̄, & terroribus cōscientię acerrimis cōflictant̄, hīs tm̄
 b̄ndictum hoc semen missum est, ut eruat eos ex oibus periculis & calami-

tatibus, sublata omni maledictiōe, qua erāt obnoxij. Nā p̄ter hos paupe-
res spū, nemo illū nec expetit nec suscipit. Hoc significat Paulus Ro. iij. ubi
ait: Per legē agnitio peccati. Et Ga. iij. Lex p̄dagogus noster ad Chri-
stum, ut ex fide iustificaremur. Ibidem dicit, legem Dei cœpisse & datam
esse annis 430 post promissionē diuinā Abraæ factam, idēq; propter trans-
gressiones, donec ueniret semen cui promissum fuerat &c.

Omnes naturę uires, oīs sapientia, libertę arbitriū, leges bonę, uniuersę
creaturę, imo & ipsa lex dei ex hac maledictiōe hoīem liberare, iustifica-
re, innocentēq; reddere nō potuerūt, sed necesse fuit hoc semē benedictū
Christū mitti, qui nos eriperet ex his malis, quicq; Spūm sanctū promere-
ret & donaret, alioqui homo plane ^{ab eo} mansisset. Ideoq; Paulus eo-
dem loco de lege & Christo egregie differens sic inquit: Etenim si data fuis-
set lex q̄ possit uiuificare, uere ex lege esset iustitia. Sed cōclulit scriptura o-
mnia sub peccatū, ut promissio ex fide Iesu Christi darēt credentib. Ceterę
anteq; uenisset fides, sub lege custodiebamur, cōclusi in eam fidē, q̄ erat re-
uelanda &c. Lex quidem p̄ctā nobis ostēdere, nos conuincere, accusare,
dānare maledictiōiq; tradere potest, sed e maledictiōe eripere nō potest.
Precipue autē ideo data est lex, ut per terrefaciēdo corda, excitet, q̄ ad Chri-
stū b̄ndictum semen suspiremus & cōfugiamus, apud quē oīa inuenimus Lex cur
data
et accipimus, q̄ lex a nobis requirit, uidelicet, p̄fectam obedientiā, innocē-
tiam, iusticiam, impletionem omnium legum, Spiritum sanctum cum do-
nis suis, fidem, dilectionē, timorem, charitatem in proximū, & similia.

Tota scriptura nihil aliud agit, q̄ ut nos doceat Christum cognoscere,
ad Christū suspirare, ab eo auxiliū & suppetias efflagitare, in eū credere,
eum diligere. At id fieri nō potest, nisi maledictionē, morbū, miserā, &
p̄ctā nostra añ agnouerimus. Vbi earę rerę agnitioe imbuti fuerimus, tū
summo animi desyderio semen illud b̄ndictū expetimus, q̄d solū hęc ma-
ledictionē & potest & uult in totū tollere. Hoc si sciuisent & credidissent
Iudei, nunq; Christū tam extreme cōtēptum cruci affixissent. Si et pharisei
hypocriteq; horę tpm, ac nos oēs sciremus hoc ipsum, desperaremus, pr-
ut iusticiā et salutē n̄s cōsequi possimus, nihil in his oīb. spei fiducięq; col-
locaremus, sed ad semen hoc cōfugeremus, ubi p̄sentis. auxiliū et subsidi-
um inueniēt. Nisi ita p̄ legē agnita fuerint p̄ctā, stulta & cęca ratio sōniat
se posse huic malo mederi, seq; ipsam a peccatis liberare, & dei gratiā suis
operib. promereri tentat, nec semen hoc cognoscere uult, nec ullo eius de-
siderio afficitur, nec moratur quicq; promissiones dei maximas, per quas
solas miserrimę nos naturę ex malis his liberamur. Quēadmodū Abra-
am corā deo iustificatus est, sic certe et nos iustificari oportet: at is iustifi-
catus est p̄ hoc semē Christū, in hūc credidit, in hoc oēm salutis spem ac fi-
dutiā repositā habuit, persuasus se p̄ id semen b̄ndictionē cōsecuturę. Idēq;

ipsi reputatū est ad iusticiam Ge. xv. Ro. iij. Cōcludens itaq; Paul. colo
 co & asserēs fortiter hoc semen nobis expetendū, ait: Nō p̄ legē promissio
 cōtigit Abraę aut semini eius, illū heredem fore mūdi, sed per iusticiam fi
 dei. Etm̄ si ij qui ad legē pertinet, heredes sunt, inanis facta est fides, & ir
 rita facta est promissio. Nā lex irā operat. siqdem ubi nō est lex, ibi nec
 trāgressio est: idcirco ex fide dat hereditas, ut secundū gratiam, ut firma sit
 promissio uniuerso semini, nō ei qd est ex lege tm̄, uerz etiā ei qd est ex fi
 de Abraę. Secūdo in hac promissioe mera, summa, infinitaq; gratia dei
 uideat. Nam q; deus homo fieri ex semine Abraę dignatus est, id nō meri
 tis aut dignitate nostra factū est, sed ex mera gratia & misericordia dei. Ex
 mera gratia Christū promisit, ex mera gratia promissionē impleuit misso
 Christo: lex & legis opera nō promeruer. Audis em̄ hic q; deus patriar
 che Abraę bñdictionē hāc promittat, annis 430 anteq; Moli lex data est.
 idq; ideo factū est, ne quis in negocio iusticie et salutis sibi quippiā tribue
 ret, ac de meritis suis gloriaret; gratia est em̄ mera, citra ullū nostrz meritū,
 & añ oīa opera nostra. Tertio. Cū deus bñdictionē & gratiā suā in hoc
 semē Christū cōiecerit, & p̄ hūc solū bñdicturus sit, sequit q; nullq; bñdi
 ctio, iusticia, uita & salus extra Christū inueniat. et q; oīa que extra ipsum
 sunt, maledicta sint, q; in peccatis, in morte & dānatione iaceāt. Neq; em̄
 leuē ob causam factū esse putabis, q; op̄ms, immortalis & summus ille de
 us, tam seriā, tam summa cōsolatione plenā sentētiam profert, quapromit
 tit iureiurando bñdictionē & uitā per hoc semē se daturz. An nō merito
 angeloz tota cohors, & hoīm oē genus, oēsq; creature tam in ccelo q; in
 terra, summa ueneratiōe, summo religionis ac pietatis studio, indicibilq;
 & infinito gaudio deū Dñm suū hęc uerba sonantē, & tam eximia promit
 tentem audirent? Paulus ait: Deus cū eximie uellet heredib. promissiois
 ostendere firmitatē consilij sui, interposuit iusiurandū &c. Audis hic q;
 promittat et iuret etiam? Quod si igit extra Christū qsq; bñdictionē, hoc
 est, iusticiam & salutē cōsequi posset, cur Deus bñdictionē in Christo tan
 ta seueritate ipsoq; iuramēto promisit? Itaq; nihil est q; quis putet se cre
 diturz deo extra fidem Christianā. Nequaq;. nulla fides uera est nisi Chri
 stiana. relique opinionones sunt errores. Deus pro suo agnosceret neminem
 nisi sit in hoc semine Christo, id ē, nisi sit Christianus, nisi in Christū cre
 dat: neq; em̄ alibi uerā innocentia, dei gratiā, iustitiā, satisfactioē pro pec
 catis, auxiliū & cōsiliū, uitā & salutē inueniemus q; in hoc Christo. In eo
 sperauerūt patres nōdum hoīe facti, & salui facti sunt. In eodē speramus
 nos q; et saluamur. Est et in hac promissioe probata humana Christi na
 tuitas, mors, resurrectio, & regnū eternū, q; oīa ptinent ad bñdictionem
 hāc, in qua oīs felicitas promissa est. Nā hęc bñdictio in semine Abraę est
 libera, absolutio a peccatis, redēptio a morte & dānatione eterna: & e cōtra
 mera est inocētia, iusticia, impletio legis, renouatio imaginis dei in nobis,
 securitas, gaudiū, pax & uita eterna, qd plus optaueris: Summa beatitudo

Christiana fi
 des sola uer
 fides

in hoc Christo est cōclusa et oē mali genus exclusum: eāq; ob causam apo-
stoli promissionē hanc diligēter urgent subinde eā inculcantes et repetētes
Act. iij. Gal. iij. Ceterz liberatio a maledictiōe hac mirifico q̄dam mō fit, Gal. 2
videlicet p̄ infamiā & ignominia crucis. Sic em̄ ait Pau. Christus redemit
nos ab execratiōe legis, dū p̄ nobis et c̄. Hoc factū est ipsa die Parasceues,
cū penderet in cruce corā Iudēis & gētib. ac si a deo & creaturis oībus fuisset
relictus. Peccata nostra ipse pertulit in corpore sup lignū crucis q̄ pec-
catis mortui iustitig uiueremus, ut Pet. ait: Scriptū est em̄ Deu. xxi in ling-
ua sancta: Suspēsus maledictū est apud deū: sic em̄ de uerbo sonāt hebrēa.
Lxx. reddiderūt: qui p̄det in cruce maledictus est, hoc est, Iudēis offen-
diculū, gentibus stulticia est, sed uocatis Iudēis pariter & gētib. crucifix-
us ille Christus dei potētia & sapientia est, i. Cor. i. Nihil stultius ac stoli-
dus ratioi uidet, q̄ q̄ deus in humana natura hāc ignominia pati uoluisse
dicit sed sic uisum fuit deo, teste Paulo, postq̄ in sapientia Dei nō cogno-
uit mūdus p̄ sapientia deū, per stulticia p̄dicatiōis saluos facere credentes.
Si diuina illa maiestas p̄pter ingratissimū p̄ctōrem a deo demisit sese, ut in-
infimas has partes descēderit, & summā ignominiam ptulerit, cogita et ex-
p̄de q̄ graua, atrocīa, ingētia & immania sint peccata nostra, & q̄ nō gra-
uauer q̄ patiēter ac moderate afflictōem et crucē nobis immissam ferre
debeamus, cū maledictio nobis in b̄ndictionē sit uersa per Christum.

Hoc semen Christū, primū Adē, dein Abrahā p̄missum deus sepe reno-
uauit: postea alijs etiā patrib. post Abrahām promisit, Gen. xxvi Isaac:
Ge. xxvii iacob. et Ge. xlix iterz promissio de Christo renouat per patri-
archam Iacob, q̄ paulo ante mortē suam sic de Christo uaticinat: **NON**
AVFERETVR SCEPTVR DE IVDA, & DVX (siue magister)
DEFEMORE (siue pedib.) EIVS, DONEC VENIAT QVI MIT
TENDVS EST (siue Siloh) ET IPSE ERIT EXPECTATIO GENTIUM.

Promissio per
patriarcham
Iacob renoua-
ta

In hac promissioe diserte & clare indicat & describit tempus, q̄ expectā-
tus erat Messias: p̄terea q̄ illius status et cōditio, ul̄ quale eius regnū futu-
rū esset. **ANNA.** Fac quesō ut plane sententiā huius promissionis
intelligam. **VRBANVS.** Scepturū siue Schebet, uti nō ignoras, sig-
nificat regiā seu principalē potestātē uel administrationē. Thargū habet
Schultā, hoc ē, imperiū, potētia. Erat autē a deo sic ordinatū in populo
Iudaico ut Iudēoz reges e tribu Iuda essent. P̄ter hāc potestātē mūdā
seu politicū magistratū habebāt Iudēi aliā etiā spūalem potestātē, siue po-
litā Ecclesiasticā e tribu Leui. Hi erant sacerdotes in lege, atq; etiā docto-
res ac prophete, & ut quidā opinantur, Sanhedrīm, septuaginta illi Senio-
res in Israel, quos Moses Num. xi. ordinat. His duobus magistratibus Iu-
daicus populus regebat: sed administratio hęc Regū & Sacerdotū seu Senio-
roz non duratura erat diutius, q̄ donec uerus Iudēoz rex, sacerdos & Do-
ctor Christus ipse ueniret. De hoc tempore prioris aduentus Domini
nostri Iesu Christi uaticinans hic patriarcha Iacob, dicit: Iudah seu popu-

Scepturū
quid

lū Iudaicū habitur; Reges seu Dños a quibus regant, tribū Iuda, atq; etiā doctores, donec Christus ipse, uerus rex & Doctor ueniat. Sic Iudei habuerunt Reges, Iudices seu principes & doctores e tribu Iuda, ad ea usq; tēpora fere, quibus nascebatur Christus. Illo nato regiā istam dignitatem & sacerdotiū tribus Iudah, iuxta prophetiā hanc, sinē habere necesse fuit.

ANNA.

An non longe ante Christi natiuitatē Regia illa potestas a Iudeis ablatā est, cū lxx. annos in Babylone capti sub ethnico Rege essent, nec dum in eo tpe Christus uenerat. Et nisi fallor, hac obiectione Iudei hanc prophetiā ludūt cū Christianis disputantes. **VRBANVS.**

Hallucinantur hic ut in multis Iudei. Siquidem Regia tribus nihilo se-
gnis honoribus uti Rex cultus est. Post captiuitatē uero Babylonicā rege-
bant & imperabāt Principes e tribu Iuda hi,

Zerubabel.	Resa.	Misciola.
Ioanna filius Resa.	Iudas Hircanus.	Iosephus primus.
Abner Semei.	Eli Mattathias.	Asar Maath.
Nagid Artaxar.	Agai Hefli.	Masloth Naum.
Amos Scyrath.	Mattathias Siloa.	Iosephus minor.
Arfes.	Ianus secundus Hircanus.	

Herodes.

Hinc uero regebant, sed non diu, Almonai seu Macchabæi, Iudas, Io-
nathas frater eius, Simon, Ioannes Hircanus, Priscus, Aristobulus, Ioan-
nes Alexander, Alexandra uxor eius, Hircanus, quē occidit Herodes, &
ui regnum occupauit: nec erat hic Herodes Iudæus natus, sed erat alieni-
gena uidelicet Edomita, filius Antipatri Ascalonitę. Is Romæ apud Octa-
uium & Antoniū hoc impetrauit, ut Romani Senatus autoritate ac uo-
luntate, Iudeorū rex factus sit. Sed magno negotio uix tandem Iudeos sibi
potuit subigere, ut ipsum regē agnoscerent, non semel rebellionē & insu-
dias molitos, ut ethnici regis iugū excuterent. Ac uix tandē cum xxx. plus
minus annos probe eos exercuisset, grauitatē reluctātes oppressisset post
cōsultationes uarias, tandem coepit rite imperare, atq; administrationē re-
giā ac plenam exercere, citra rebellionē Iudeorū, qui magna ui tandē huc
compulsi, ut ipsum Regem suum agnoscerēt. Eodem ipso tempore cum
sceptrum a Iudæis per Herodem plane ablatū, & omnis illorū potestas op-
pressa esset, uenit hic Siloh uel Christus, natus in Bethleem, uti Mattheus
Euangelista cap. ij. indicat, adducto prophetæ Michę testimonio. Aderat
uerus Dominus & Rex, ideoq; & Iudæorum regni finis aderat.

Sed diligenter obseruandum, quale Christi regnū, quanta eius poten-
tia futura esset: Nam & id patriarcha describit hoc ipso, q̄ magnificum
& augustum insigneq; nomen illi indit, & Siloh uocat. Significat autem
Silo, diuitem, felicem, fortunatum, qui prospero utitur successu in om-
nibus ijs que tentat, cui omnia ex uoto & sententia animi cedunt.

ANNA.

Vnum etiam est quod me torquet, unde me explicare non possum. Non dubito quicquid, quin promissio hæc Gen. xlix. sit impleta ad literam, ita ut ne una literula quidem aut apiculus sit omissus. Quicquid enim Deus promittit id non potest non fieri. Quis impediret? Verum cum prophetia dicat quod regia potestas duratura sit apud tribum Iuda, ad id usque tempus quo Siloh uenturus erat: cumque tu paulo ante dixeris potestatem hanc post Iani Hircani mortem, ad Macchabæos ac postea tandem ad Herodem deuenisse, scire peruelim, cur Sceptrum non apud posteros ac nepotes Nathan manserit usque ad Heli. Nonne Asmonai e tribu Leui sunt non Iuda? Quomodo igitur Schebet in illorum manus peruenit, quo iure illi regiam potestatem occuparunt & exercuerunt?

Asmonai id est, Macchabæi.

VRBANVS.

Cum certo sciamus ac credamus prophetiam hanc quam patriarcha ablatu Spiritus sancti protulit, impletam esse, ita ut ne apiculus quidem sit intermissus, quemadmodum & tempora natiuitatis Christi & regni Herodis conueniunt & quadrant, spero sine periculo futurum nobis, quod citra te meritatem in fide hac & timore Dei ea de re differimus.

Hanc prophetiam certe sic impleri oportuit, uti huic Siloh Christo, iuxta priorē ipsius in mundum hunc aduentum, conueniebat, & sic, ne alijs prophetijs de Christo & conditione regnoe eius, repugnet. At propheta Zacharias dicit, priorem aduentum Christi futurum Eni, hoc est, pauperem, egenum, humilem, contemptibilem ac despicabilem. Iam si Christus natus fuisset tum cum adhuc stirps Davidis regie maiestatis fastigium obtinuit, atque ita Ioachim, Maria & Ioseph potentia clari regioque sceptro presepē in Berhleem: ubi tū esset humile illud & pauperrimum litatis Christi & misererum nosque conditionis in tempore dispensationis ipsius de qua prophete sunt uaticinati: Quapropter breuis illa Macchabæorum in regno Iudaico Potestas aut Regimen impletioni huius prophetie non repugnat. Hoc fortassis sic fieri uoluit diuina providentia, ob suas causas, primum, ut Christus pauper, sine strepitu & pompa mundani regni, uti spiritualis rex e tribu Iuda & Davidis nasceretur, ideo tribum illam, annos aliquot ante, dignitatis multum amittere, uilem ac humilem despectamque fieri, ac fere concidere, nulloque in honore coram mundo haberi oportuit, quæ ad id Esa. xi. describit. ubi inquit. Egredietur uirga de radice Iesse, & flos (siue ramus) de radice eius ascendet (siue fructificabit) Hebræus textus utitur uocula Gesa, eam uocē Aquila, Symmachus & Theodorio reddiderunt græce κορυμβόν. i. truncū, stipitem, baculum, ut significarent quod longo tempore post captiuitatem Babylonicam, cum iam nemo ex stirpe Davidis regiam sedem occuparet, quod tū Maria ueluti e trunco quodam arido, & Christus e Maria exilierit, quemadmodum & Hieronymus scribit.

Christus cum pauper prior aduentu

Hanc prophetiam quoque impleri necesse fuit, ideoque tribum Davidis, eo tempore quo Christus nasci debebat, ante omnia gloria uacante & contemptibilem iacere, & ueluti infrugiferum, annosum aridumque truncum & stipitem reputari oportuit: id quod & factum est ihs centum & uiginti nouem annis, quibus post Ianum Hircanum, Asmonai, hoc est, iudas cum suis cognatis & nepotibus posterisue, Sacerdotium & seculari etiam potestatem una administrauerunt. Ibi tum prolapia Dauidica in eam paupertatem ac contemptum deuenit, ut uideretur fieri non posse unquam, ut tantus Rex ex arido hoc & uetustate quasi plane corrupto & emortuo trunco proueniret. Cum autem tribus Iesse extremo contemptu laboraret, tum Silo Christus, in forma humili, uili abiectaque, in Bethleem ciuitate Dauidis nascebatur. Ideoque Iudei tum cum grauis ihs immineret Antiochus, cumque Asmonai sacerdotalem & regiam dignitatem in se suscepisset, tum instare tempus illud quo Silo uenturus esset.

Ad hæc, non est quod nos ualde moueat, (nec enim multum ad rem facit,) breue illud Machabaicæ administrationis tempus. Nam ut maxime non fuerint e tribu Iuda, tamen loco tribus Dauidicæ administrationem eam obibant, consulentes hic tribui Iuda, atque ita defendentes ac conseruantes tribum eam & Beniamin & sacerdotium, una cum suo cultu, ad illud usque tempus quo Silo aderat, & tribus Iuda nec ex se, ex sanguine siue stirpe sua, nec ex cognatis, uel reges uel principes ullos administratione aliqua fungentes habebat, sed prorsus sub alterius & alieni potestatem redacta erat. Iuda et Beniamin e Babylone redierant. Tribus Leui his tribus, ut ministra Dei, admixta erat. Atque ita Iuda obtinuit & obtulit administrationem politicæ potestatis.

ANNA.

Satis fecisti mihi, & scrupulum de Machabeis exemisti.

VRBANVS.

Parentes Christi, ex Dauidis stirpe ab administratione submoti sunt, non ita multo tempore ante quam Christus natus est. Et fortassis sic uoluit Deus, ut sub id tempus utraque illa in populo Iudaico potestas, spiritualis siue Ecclesiastica, & secularis siue politica, hoc est, Sacerdotium & Regnum in unam tribum seu personam deueniret ac conijceretur, posteaquam Silo illuderat, qui a Deo unctus in Israel & sacerdotij & regis functionem obiturus, benedictionem omnibus allaturus, & in æternum regnaturus esset.

ANNA.

An non Iudei hic dicerent, Silo esse & significare non promissum illum Messiam, atque ita promissionem hanc e manibus sic extortam eluderent: quia alium fortassis principem, magno successu usum, hic significatum ac predictum esse adducunt, ut sunt refractarij præfracti, & *et cetera*

10. cum scripturis irrefragabilibus conuicti urgentur?

VRBANVS.

Nihil hic cōtra adferre possunt quod ullam speciem habeat, tam aperta, tam perspicua, tam firma & inuicta est prophēcia hęc cum euentu seu impletionē suā: nec in ullum alium quadrat, ad nullum alium regem accommodari & adaptari potest, quam ad Christum. Christus enim obiuit ad ministratiōem regni sui per omnia ad eam formam atq; rationem, quę admodū prophetę de eo uaticinati sunt, sub illud ipsum tempus, quo Scēptum a Iuda ablatum erat. Ab eo tempore iam per mille & quingentos annos ac plures neq; regem neq; prophetam habuerunt, & tam seculare quam Ecclesiasticum regnum eorum finem habet. Pręter hęc, proprius illorum magister ac doctor Schlomo, cui refragari non possunt, affirmat Siloh hic esse & significare Messiam. Et scis q; Thargum in locum uocis Siloh ponat Messiam. Quicquid itaq; hic opponunt Iudęi, omnis tergiversatio illorum stulta obstinatio quędam & insignis impudentia, calumnia atq; petulantia est.

ANNA.

Sed quomodo ex hac uoce Siloh, regni CHRISTI conditio atque ratio intelligi potest?

VRBANVS.

Optime: maxime, si sequentiā uerba: AD EVM ERIT EXPECTATIO GENTIVM, uel, HVIC GENTES ADHAEREBŪT, uel, ad eum Gentes confluent (sic enim propius Hebręa redduntur) diligenter & attente considerata expendis. Discimus enim ex his uerbis, Christi regnum, regnum spūale esse. Multę eim gētes ad illum desciscent, uel ad illum se conferent ac confluent, illi obedient, nulla ui, non armis, non gladio coacti, sed ultro ac lubentia animo. Alij Iudęorum reges gestauerunt secularem gladium, eoq; homines subegerūt ac compescuerūt, idq; in suis tantum regnis atq; regionibus, & nonnunquam etiam in cōfinijs, nec ullus eorum regum superstes est, sed diem suum ordine obierunt omnes. Athic SILOH, non ad tempus, sicuti illi reges, sed in eternum regnat, suumq; regnum non in unam aliquam mundi partem, non in Iudęam tantum, sed in totum orbem extendit & dilatat. Idq; facit nō armis non exercitu copioso, sed solo uerbo. Siquidem regnum eius mirabile & spirituale regnum est, in quo subditi sunt *πρόθυμοι*, lubentes, alacres, promississimi, ultro, summa alacritate, huic regi sese subdentes: proinde nec gladio nec armis in ipsis sibi subijciendis opus habet. Vbi uel uocem suam (q; longe sua uisissima & blandissima est) dedit, statim illi, qui ipsius sunt, uocē eius audiunt ac sequuntur ultro ac lubentes. Tractat enim suos blandissime & humanissime: nec imperiose, nec tyrannice regnat, sed clementissi

CHRISTVS
qualis REX

mum atq; officiosissimum se omnibus & ad omnes iuuandos, subleuan-
dos ac liberandos expositissimum offert. Idq; regnum eius spirituale egre-
gie Moses describit figuratis & picturatis uerbis, uidelicet qualis sit futu-
ra eius regni ratio, quomodo administrandum sit, & ait: **LIGABIT
AD VINEAM PVLLVM SVVM, ET IPSIVS ASINAE
FILIVM AD NOBILEM VITEM. LAVABIT IN VINO
STOLAM suam, & in sanguine uuae pallium suum. PVLCHRIO-**
res sunt **OCVLI** eius uino, & dentes eius **LACTE** candidiores.

Hæc uerba omnia mysticum sensum habent de ministerio uerbi & E-
uangelio, quia Messias noster gubernat regnum suum uerbo per spiritu
sanctum, ubi nihil aliud q̄ auditu gratissima, iucundissima, suauissimaq;
audiuntur, de dilectione Dei erga nos, qui filium suum nobis donat, ut ex
omnibus malis & calamitatibus nos liberet, tam corporalibus quam spiri-
tualibus: quibus auditis homo summo gaudio afficitur, & tanto huius re-
gis amore ac desyderio ardet, ut summa ad illum alacritate currat, ac quada-
m etiam pia uiolentia ad illum irrumpat, & se illi ultro subdat, totumq; de-
dat ac consecret. Matt, undecimo.

Sed nunc audi quid **SILOH** in se complectatur, & quare hoc nomi-
ne Christum significare uoluerit. Tam opulentus, tam foelix est, tam o-
mnium rerum copia affluit hic Heros, ut nullus regum Iudaicorum, imo
nec uniuersi reges æquari aut conferri ipsi uni possint. Ac plane aliud lo-
geq; diuersum regnum Christi est a regnis aliorum regum, longaque
alia ratione id administrabitur, quam terrena regna: adeoque omnia a-
lia regna huic regi cedent. Hoc certe fieri non potuit, si hic Siloh talis
rex futurus esset, quales fuerunt alij, David, Salomon, & reliqui, ut exa-
cto breui temporis spacio cum uita amissa & regnum amitteret, & regia di-
gnitate priuatus: uel si regnum eius alium regē successorem expectaret,
sicut Sceptrum Iudæ hunc Siloh expectauit. Necessè est hic fieri lōge ma-
ximam mutationem regnorum, longeq; alium regem ac principem esse,
qui uenturus prædicatur, alioqui Scriptura non uocaret eum **SILOH**,
hoc est, εἰρηνοπλόσιον, beatissimum, foelicissimum & fortunatissimum He-
roa, qui in omnibus quæ aggreditur optatissimo successu, & prosperi-
ma fortuna utitur.

Ex hoc itaq; uerbo penitus & diligentius inspecto, mortalitas & im-
mortalitas æternitasq; Christi elicitur.

Primo. necessè est eum uerum & naturalem hominem esse, atque ob
id mortalem, sciquidem e tribu Iuda oriundus, secundum carnem Abrahæ
& Davidis filius erit.

Secundo. Necessè est eum etiam immortalem esse, & a morte iterum
resurgere, & in æternum uiuere, quia Scriptura describens eum, testatur
ipsum eximium quendam regem futurum, longe & in infinitum alium,
celliosorem,

CHRISTVS
quare Siloh
uocetur

cellioſorem, ac potentioſorem maioremque, quam reliqui reges omnes fuerunt, qui ſceptrum Iuda uſq; ad ipſius tempora geſtauerunt, atq; ordine ſibi ſuccedentibus locum dederunt. Hic autem rex nulli alij ſuum regnum adminiſtrandum committit, nec ſucceſſorem habet ullum, nec quicquam concedit ulli, ſed ipſe ſub Herode id ſceptrum ſeu regnum ſemel occupatum obtinet & gubernat in æterna uſque ſecula. Hoc ſane aliter fieri non potuit, quam ut ante moreretur, hacq; calamitoſa & fugitiua uitaper mortem relicta, iterum a morte reſuſcitatus in immortalẽ & æternam uitam reſurgeret, ut Scriptura impleretur, ut Chriſtus talis rex & SILOH eſſet, cui non tantum Iudæi adhærerent, ſed quem totus etiam mundus ut Dominum & regem ſuum agnoſceret, ſuſciperet & adoraret, utque ita ſit uerus homo & rex ex ſtirpe Davidis, atque etiam nihilo ſecius immortalis, inuiſibilis, & æternus. atque ita in fide ſpiritualiter regnet.

ANNA.

Si Cleophas & comes eius prophetiam hanc, ſui Patriarchæ teſtamentum, probe intellexiſſent, non offenſi fuiſſent Chriſti morte.

VRBANVS.

Equidem prophetia hæc ſatis admonuiſſet & docuiſſet eos, ut intelligere potuerint, ſic Deū uoluiſſe & cōſtituiſſe, ut Meſſias ſeu Siloh etiã mortem obiret, ſic Deū uoluiſſe & cōſtituiſſe, ut Meſſias ſeu Siloh etiã mortem obiret, non tamen in morte maneret, uerum a morte reſurgeret, Iſraelem liberaret, & in æternum regnaret. Sed nondum credebant prophetijs, id quod ſatis teſtantur & arguunt hæc incredulitatis eorum uerba: Sperabamus eum eſſe illum qui redempturus eſſet Iſrael. Vacillabat itaque adhuc & nutabat cor iſſorum, putabantq; cum CHRISTO proſus actum, eumq; omnino mortuum, ſeq; ſua ſpe fruſtratos eſſe. Si quiſdem cum mortuus eſſet Chriſtus, ſomniabant ipſum alios iuuare, & eum morte liberare non poſſe. Ideoque dixit Chriſtus ad eos: O ſulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti ſunt prophetæ. Nonne hæc oportuit pati Chriſtum & intrare in gloriam ſuam?

ANNA.

Plura ne ſcripſit Moſes de Chriſto in Geneſi?

VRBANVS.

Ego præcipuas tantum & maxime claras apertasq; de Chriſto prophetias explicare conſtitiui. Quod ſi omnia myſteria typosq; interpretari atque euoluere uellem, multa adhuc de Chriſto & Eccleſia eius in Geneſi reperiri poſſent.

ANNA.

In capite decimo quarto deſcribit Moſes Melchizedecum paucis uerbis. Sæpe autem audiui a te, Chriſtum Melchizedeck uocatum eſſe. Huius nomenclaturæ cauſam quaſo te mihi reddas atq; explanes?

VRBANVS.

Mysterium insigne, & summa plenū consolatiōe de Christo in Melchizedek est, Gene. decimoquarto, idq; Paulus Hebræorū septimo pulchre & dextre explanat, nempe, q; Malchizedek sacerdos altissimi, typus fuerit DOMINI nostri Iesu Christi, quem DEVS pater Psalmo centesimo decimo, his uerbis compellat: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Malchizedek.

ANNA.

Quis est ordo Malchizedek in sacerdotio ipsius?

VRBANVS.

Malchizedek

Mirifica est ratio & ordo sacerdotij ipsius, longeque & plane alius, q̄ is quem alij sacerdotes in Lege habuere. In lege Mosi erat etiam sacerdotium e tribu Leui. Id sacerdotium sacrificia offerebat, & orabat pro alijs, & pro se quoq; docebatq; legem Dei, in qua quisq; sua peccata & maledictionem discere posset. Sed id sacerdotium neminem a peccatis & maledictione liberare potuit: præterea multi sacerdotes sibi succedebant. Mortuo Sacerdotis officio fungebatur. Melchizedek uero admirandus erat sacerdos, de quo Moses pauca tantum uerba facit, sed ea Spiritus sanctus explicat fusius Hebræorum septimo, dicens: Melchizedek ex interpretatione dicitur rex iusticiæ, deinde uero etiam rex Saalem, quod est rex pacis, ignoti patris ignotæ matris, ignoti generis, nec initium dierum neq; uitæ finem habens, sed assimilatus filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Ad hæc benedixit patriarchæ Abraham, qui tamen promissiones benedictionis a Deo habebat.

Hæc omnia in Christo impleta sunt, quemadmodum David testatur, dicens: Iurauit Dominus & non poenitebit eum, tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchizedek, hoc est, tu longe aliaratione Sacerdos es, q̄ Aaron & successores eius. Hi enim mortales homines erant, qui per Dei præceptum siue legem, omnes homines maledictioni poterant subijcere & adiudicare, sed neminem liberare aut iustificare. Omniaque illorum sacrificia, & tota sacerdotij ratio talis erat, ut neminem a peccatis redimere posset, sed tu Christe uerus es Melchizedek, æternus & benedictus Rex & Sacerdos. Hoc sic intelliges. Christus in terris patrem non habet, in coelis nullam matrem. Est æternus, quia est æternus Deus, & immortalis etiam homo. Nec ante se nec post se quenquam habet in hoc ordine. Non est factus sacerdos secundum legem carnalis mandati, sed secundum potentiam indissolubilis uitæ, qui nos re ipsa benedicit, a peccatis & morte nos liberans, & æternam salutem donans. Melchizedek est & Malchischolam, hoc est, rex iusticiæ, qui nostra iusticiam est, & nos coram Deo iustificat. Est & rex pacis, quia per ipsum solum hæc

lum pacem habemus cum Deo. Romanorū quinto, Ephe. secundo.

ANNA.

In hoc mysterio haud dubie intelligendum, ut supra, q̄ Christus prius mortalis esse debuerit, cū Paulus Hebræorum septimo dicat, q̄ hic uerus Malchizedek Christus e tribu Iuda uerus homo natus sit, & tamē etiam immortalis sit, qui in æternum uiuat, ut semper & in perpetuum uiuare possit. Id quod Cleophas & comes eius nesciebant nec credebant, alioqui tam tristes non fuissent, nec tantopere morte CHRISTI fuissent offensi.

VRBANVS.

Satis testimoniorum Scripturæ, prophetiarum & figurarum habere, unde discere potuissent, quod Christo ante moriendum fuerit. Ante triduum etiam agnum Paschalem comederant, quem maclare ex mandato Dei, & sine fermento absumere oportebat. Exodi duodecimo. Sumebatur etiam sanguis agni, eoque uterque postis & super liminaria domorum inungebantur ac aspergebantur. Idque signum gratiæ erat. Nam cum Deus per totam Aegyptum noctu omne primogenitum interficeret, Iudæi in suis ædibus tuti erant: in quibus enim ædibus Angelus percuciens agni sanguinem aspersum uidebat, eas transibat. Is agnus cum suo sanguine figura erat immaculati agni Christi, qui mortuus & oblatus est pro nobis, per cuius sanguinem nos liberati sumus a morte, quam figuram D. Paulus primæ Corin. quinto, dextre & belle applicans ait: Pascha nostrum pro nobis immolatus est Christus. Itaq̄ festum celeberrimum non in fermento ueteri, nec in fermento malitiæ & uersutis, sed in panibus fermento carentibus, hoc est, sinceritate & ueritate.

Agnus Paschalis

ANNA.

Ex figura hac facile & non obscure intelligi potuisset, quod Pascha siue Paschalis agnus noster Christus occidendus, eiusq̄ sanguis profundendus esset.

VRBANVS.

Ex Capite quinquagesimo tertio Esaiæ prophetæ facillime quoque didicissent, quis uerus ille agnus esset, sed oculi eorum clausi erant, nec Scripturas intelligere poterant, donec ipsis cor Christus ipse aperiret.

ANNA.

Habetne Moses plures de Christo typos in suis libris?

VRBANVS.

Habet, eosq̄ multos. Nos præcipuos tantum ordine explicabimus. Exodi capite uicesimo quinto, gratissima ac pulcherrima figura de Christo est in Caporeth. Præcepit Deus Mose, ut Arcam fieri curaret, intus & foris deauratam, eamq̄ aurea Caporeth in suprema parte clauderet.

Caporeth
Propiciatori
um
ἰλαστικόν

Scis autem Caporeth uocem, a Ciper deductam, significare propitiatio-
nem, reconciliationem, seu propiciatorium. Insigne hoc mysterium est:
Promiserat enim Deus filijs Israel, se ipsum habitaturū in hoc Propiciaa-
torio, ex eoꝝ responsurum & sententiā suam expositurum populo suo.
Hoc ipsum propiciatorium & est & significabat Christum IESVM Do-
minum nostrum.

ANNA.

Qui potest sciri, Christum per Caporeth significatum esse?

VRBANVS.

Spiritus sanctus sic figuram hanc ipse per D. Paulum interpretat Ro-
manorum capite tertio, ubi ait: Omnes peccauerunt & destituuntur glo-
ria Dei: Iustificantur autem gratis per illius gratiam, per redemptionem,
quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus reconciliatorem, siue pro-
piciatorium ἰλαστικόν, per fidem interueniente ipsius sanguine. Et ad He-
braeos capite quarto, ubi de summo sacerdote, Christo, qui sensu infirmi-
tatum nostrarum affici possit, uerba faciens: Accedamus, inquit, cum fi-
ducia ad Thronum gratiæ, ut consequamur misericordiam, & gratiam
inueniamus ad opportunum auxiliū.

Sic Moses in suo propiciatorio Christum in humanitate sua belle & af-
fabre depinxit, in quo solo nos omnes gratiam & Deum ipsum inueni-
mus, ueluti Paulus ait Colossen. secūdo: In Christo inhabitat oūnis ple-
nitude Deitatis corporaliter. De hoc Caporeth Christo, Deus ipse no-
biscum loquitur, uti Christus Ioannis viij. ait: Mea doctrina non est
mea, sed eius qui misit me. Christus est uerbum æternum patris, eiusque
unigenitus filius uerus Deus. Si uidemus & audimus Christum, audi-
mus & patrem: Ioannis xiiij. Philippe qui uidet me, uidet & patrem me-
um: Non credis quod ego in patre sum, & pater in me?

De hoc Caporeth magna nobis dicendi copia ac campus suppeteret,
sed nō immorandū nobis est in figuris, q̄ ad apertas & claras de Christo
prophecias perueniamus, & maxime ad eas quæ de morte & resurrectio-
ne eius extant. Satis sit itaq; hæc dixisse de Caporeth, uidelicet q̄ nostrū
Caporeth sit Christus: Per Christum enim reconciliamur & in gratiam
redimus cum Deo, perque eum remissionem peccatorū accipimus. Bre-
uiter in Christo Deum ipsum inuenimus & habemus, ut passim in libris
Testamenti Noui legimus: Non est enim alius Deus quam IESVS
CHRISTVS.

ANNA.

Quid est de Christo in tertio Mpsi libro?

VRBANVS.

Quicquid in Leuitico est de externo Sacerdotio Aaronico, de omnis
generis

generis sacrificijs, de sanguinis profusione, de peccatorum remissione, hæc omnia nihil aliud fuerunt, quam figura Christi, ueri sacerdotis nostri, qui nos uero Sacrificio suo in cruce oblato redemit, & peccata expiauit.

ANNA.

Vnde id sciri potest?

VRBANVS.

Testamentū nouum explicat & interpretatur nobis has figuras, & applicat eas omnes Christo, & maxime id facit epistola ad Hebræos, in qua discrete docet atq; clare ostendit, quod sacerdos Aaron, totumq; sacerdotium in lege cum functionis suæ officijs, cum sacrificijs, oblationibus, mūdationibus, deprecationibus, doctrinis, reconciliationibus, propiciationibus, sanguinis sparsionibus, alijsq; figuris appositissimis Christum delineatū adumbratumq; nobis uenuste & eleganter significarit. Quæcunq; enim fere tum fiebant, umbræ tantum & typi erant noui Testamēti, & Christi, quia tum in illo externo Sacerdotio & sacrificijs illis non erat uera reconciliatio, & peccatorum remissio, siue iusticia. Offerebantur mutæ & irracionales pecudes, quarum sanguis, ut Paulus ait, peccata auferre non potest. Typus tantum & memoria uel commemoratio erant peccatorum & remissionis, quæ per preciosum duntaxat Christi sanguinem contingit. Hebræorum nono & decimo.

Multæ erant hostiæ, multæ effusiones sanguinis, ablutiones & purgationes in Lege, quæ omnia typi tantum erant & umbræ resq; inefficaces, quæ neminem perfectum reddere poterant iuxta conscientiam. Hebræorum nono. Exercitia tantum erant externæ disciplinæ & sanctitatis, & iustificationis carnis, quæ usque ad tempus correctionis imposita, finem habitura essent, mox ubi id adesset, quod per has figuras & typos tum temporis significabatur.

ANNA.

Gestio audire, quomodo Aaron & Sacerdotium eius cum suis sacrificijs nobis CHRISTVM præfiguratum significauerint. Rogo ordine singulas mihi partes explicare non graueris.

VRBANVS.

Faciam. Vt autem tanquam in tabula ob oculos uideas & res melius intelligi ac percipi possit, figuras ueteris Testamenti, & e regione presentem impletionem atq; ueritatem noui Testamenti, in hac figura sequenti depictam ac propositam habes.

FIGVRA

1. Aaron cum suo temporali sacerdotio. in Leuitico.
2. Aaron summus sacerdos in Lege.
3. Aaron docet Legem per Mosen datam, quæ nos accusat, & iram operatur, Ioannis v. Romano. iij.
4. Aaronis doctrina erat littera in tabulis lapideis, scripta digito Dei.
5. Aaron orat pro populo.
6. Aaron portat peccata populi. Lib. iij. Mosi.
7. Aaron offerebat pecudes cum sanguine alieno pro peccatis populi.
Sacrificiorum quinque erant genera in Lege.
1. Holocaustum, totum igne consumebatur. Le. i.
2. Oblatio sacrificij: Leuitici secundo
3. Hostia pacificorum: Leuitici tertio.
4. Hostia pro peccato: Leuitici quarto.
5. Hostia pro delicto: Leuitici vi. & vij:

VERITAS

1. Christus cum æterno suo sacerdotio. in epistola ad Hebr. tota.
2. Christus summus Sacerdos in æternum. epistola Hebr. tota.
3. Christus docet Euangelium, excusat & patrocinatur Christianis ad ferens meram gratiam. Ioann. i. Gratia & ueritas per Christum.
4. Doctrina Christi est Spūs & uita, Fides Christiana, in tabulis carnis cordis scripta per S. Sanctum, Ioan. vi. Iere. xxxi. ij. Cor. iij.
5. Christus est mediator noster et aduocatus, intercedit pro nobis. Roma. viij. i. Timo. ij.
6. Christus est agnus Dei, qui portat peccata mundi, ea pro nobis dependit. Ioann. i.
7. Christus obtulit se ipsum pro peccatis mundi, proprio sanguine profuso. Hebræorum nono. Omnes hostiæ in Christo impletæ sunt.
Christus est ueræ holocausto-
ma nostrum. Ardet igne amoris
erga nos ardentiissimi, donec se no-
bis totum, ut hominem totum liberet.
Ilychius intelligit per oblationem
Sacrificij humanitatem Christi.
Hieronymus quoque Christus in-
telligit, qui panis uite est. Ioa. vi.
Christus est uera nostra hostia
pacificorum: Ro. v. ij. Cor. v. Per
filij mortem deo reconciliati sumus.
Col. i. Pacificatis per sanguinem
crucis eius, per eundem &c.
Christus est uera nostra hostia
pro peccato et delicto. ij. Cor. v. Ro. s
it Dñs in eo iniquitatem omnium nos-
trorum. Esaiæ liij.

FIGVRA

Pecudum sanguis effunde-
batur in lege ad purificationē,
Hebræorum nono, Leuitici
nono.

Summus sacerdos semel sin-
gulis annis ingrediebatur dun-
taxat in sanctum sanctorum si-
ue secundum Tabernaculum.
Leui. decimosexto. Exo. xxx.
per alienum sanguinem, quo
tamē neminem corde purum
ac iustum reddebat.

Aaronis hostias purissi-
mas, exquisitas & perfectas ef-
se oportebat, sine macula & ui-
tio ullo.

Huiusmodi hostiæ, uictimæ, ac profusiones sanguinis pecuini in Le-
galibus sacrificijs significabant preciosissimam & incomparabilem mor- victimarum
ratio
tem Messiæ, quod in forma, natura & conditione humana, ad expianda
peccata nostra, semel uoluerit occidi & offerri.

Hic diligenter & probe obseruandum erit. Primo, q̄ legis hostiæ
ac sacrificia cum suo sanguine, nullum peccatum uere potuerint expiare,
aut auferre, nec Deo quenquam reconciliare. Figuræ duntaxat erant a
Deo ad hoc ordinatæ & institutæ, ut significarent unicum illud & uerū
Sacrificium siue hostiam & reconciliationem noui Testamenti, uidelicet
Christum in Cruce, per cuius solius hostiam peccatum uere & plene expi-
atum, mundatum, ablutum, & uera *ἀπολύτωση* parta.

Secundo. Quod si per solam Christi mortem duntaxat peccata uere ex-
piantur & delentur, Ergo mors uere per eam tota uincetur & extinguet̄,
quia mors est autoramentum peccati. Vbi autem peccatum nullum est, i-
bi nec mors dominari potest.

Tertio. Sequitur & hoc firma & illabefactabili consequentia, quod
Christiani credentes, pro quibus hæc hostia efficax est, certo a peccatis
liberentur, & quod hinc etiā, ut maxime moriantur corpore, tamen
ad uitam redituri sint. Sacerdotes Legis defungebantur uita omnes

VERITAS.

Solus sanguis Christi Iesu filij
Dei, quem effudit in cruce, emundat
nos ab omni peccato. i. Ioannis i.
Hebræorum nono.

At Christus pontifex futurorum
bonorum semel ingressus est non in
tabernaculum manufactum, sed in i-
psum coelum in conspectum dei per
propriū sanguinem, quo nos reconci-
liauit, mundauit, & æternam redē-
ptionem reperit. Hebræ. ix.

Christus inter filios hominum so-
lus nullam maculam, uitium aut ne-
uum habuit, conceptus a S. Sancto,
natus ex uirgine illibata Maria, Bla-
iæ quinquagesimotertio.

ordine sese consequentes, nec se ipsos neque alios a peccatis & a morte liberare poterant. Christus uero nullum successorem habet, quia ipse uero dem perpetuo & in æternum manet sacerdos æterni & ἀπείρατος sacerdos cū, per quod & uult & potest æternum saluare, & peperit nobis æternam redemptionem, Hebræ. vii. & ix. Quocirca omnes etiam æternæ uitæ consortes fieri oportet, qui eius sunt, hoc est, qui in eum credunt. Non est Deus mortuorum sed uiuorum, Matthæi xxij. Ergo necesse est eos certo resurgere a morte per Christum. Si uero nos per eum a morte resurgere, & uita æterna potiri, necesse fuit ipsum ante a morte resurgere, & DOMINVM uitæ esse. Sicut & Esaias ait: Si posuerit pro peccato animam suam, uidebit semen & longū æuam. Hic docet propheta, quod Christus post impletionem sacrificij sui in cruce factam, in æternum cum Ecclesia sit uiuaturus & regnaturus, nec moriturus uti alij sacerdotes, reges & domini.

An non summa uoluptate animum pium affici necesse est, cum uideret & considerat quam luculenter, quam euidenter, quam apposite sub umbra figurarum mors & resurrectio Christi & Christi fidelium hic significentur & proponantur, & per quod medium Deo uisum fuerit caput mundi redimere, & eum sibi ipsi per filium suum unigenitum Messiam reconciliare. ij, Corin. v.

In Numeris, hoc est, quarto libro Mosi, legimus quod Moses in uasto deserto æneum serpentem ex mandato Dei erexit, quem aspicientes filij Israel, lætali uulnere ab ignitis serpentibus percussi, pristinae sanitati restituebantur, nec ex ueneno aut uulnere fixi moriebantur. Sic filium hominis (Ioanis tertio, teste ipso Christo) exaltari oportuit, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed uitam æternam habeat. In hoc typo Serpentis Crux & saluifera mors Christi una cum fructu & usu mortis eius, uidelicet, redemptio a morte per pulchre & significanter præfigurata est.

ANNA.

Per hanc quoque figuram Cleophas & comes eius facile intellexerunt & coniecissent Messiam ante moriturum, dein resurrecturum in uitam æternam.

VRBANVS.

Si consilium hoc DEI, & prædestinatum ministerium atque officium hoc Christi sciuisent, tanto moerore affecti non fuissent, nec de Messia dubitantes atque offensi uacillarent. Multo uero apertiores atque luculentiores prophetias & promissiones de CHRISTO in prophetis habuerunt, e quibus apertius atque certius mortem & resurrectionem Christi cognoscere potuerunt.

ANNA.

Rogo

Rogo reliquas in Mose de CHRISTO prophecias recenseas atq̄ enarres.

VRBANVS.

D. Petrus in Actis capite tercio adducit memorabilem & insignem de Christo propheciam, ex cap. xvij Deuteron. ubi sic loquitur Moses ad populum: **PROPHETAM DE GENTE TVA & DE FRATRIBVS TVIS, SICVT ME, SVSCITABIT TIBI DOMINVS** Deus tuus, **IPSVM** audies. **QVI AVTEM VERBA** eius, quæ loquetur in **NOMINE MEO** audire noluerit, **EGO VLTOR EX ISTAM.**

In hac prophecia Christum prophetam illum esse, cuius hic Moses meminit, perspicuum & certum est, cum spiritus sanctus ipse per os D. Petri eam Christo accommodarit. Et Ioann. vi. turba cibo refecta dicit de hoc eximio & excellenti propheta. In quo loco Græce sic legitur: οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθὴς ὁ προφήτης ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον. quæ uerba hunc sensum reddunt: Hic uere & extra omnem controuersiam ille ipse propheta est, qui in mundum uenturus erat, iuxta uaticinia prophetarum. Item Lucæ vij. Magnus ille propheta inter nos surrexit, & deus uisitauit plebem suam. Estq̄ norandum hic, Primo, q̄ Christus uerus homo futurus, atq̄ ideo etiam moriturus esset. Hinc dicit: Prophetam sicut me, ex fratribus uestris. Secundo, q̄ Christus etiam futurus Doctor, & Dei patris uerbū, uerbum illud salutis, sacrosanctum & saluificum Euangelium mundo alaturus esset. Hic audis spiritualem regni Christi mentionem fieri.

Tertio. Quod qui id uerbum salutis audire dedignatur, nec ei crede resustinet, q̄ is sit iudicium & iram Dei in se deriuaturus, quodq̄ eum Deus propter incredulitatem cum indignatione uisitaturus, horrendo que supplicio affecturus sit. Testatur hoc & Paulus secundæ Thessalonicensium primo, his uerbis: Cum reuelabitur **DOMINVS** IESVS de cælo cum angelis potentia suæ, cum incendio flammæ, qui infligit ultionem his qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi, qui poenam luent interitum æternum a facie Domini, & a gloria fortitudinis illius cum uenerit, ut glorificetur in sanctis suis, & admirandus fiat in omnibus credentibus. Et Petrus Actuum tercio, ubi hanc propheciam adducit, post recitata uerba prophetæ, annectit & adiicit hæc uerba: **FVTVRVM EST VT OMNIS ANIMA, QVAE NON AVDIERIT PROPHETAM ILLVM, EXTERMINETVR E POPVLO DEI.** Latina uersio in Deuteronomio dicit, Deum ultorem futurum, si quis eius prophetæ uerba audire recusauerit. Ex quibus uerbis futurum iudicium intelligimus. Ex quibus omnibus sequitur, q̄ Christus non in morte manere, sed ad uitam redire debuerit.

DE CONC. CHRĪ AD DISC. EMA: EVNT:

ANNA.

Quid extat de Christo in alijs Prophetis in Samuele, Dauide, Iesaja,
Jeremia, Ezechiele &c ?

VRBANVS.

Quantum de Christo nos scire opus est, de eo satis multa uaticinantur,
uidelicet,

De genealogia seu stirpe Christi secundum Carnem.

De Ciuitate in qua nasci debebat.

De illibata uirgine, benedicta matre eius, Maria.

De modo atq; circumstantijs conceptionis & natiuitatis eius.

De nomine quod ei indi debebat.

De priore eius & paupere in mundum aduentu, deq; conditione atq;
uita humili, atq; ab omni ostentationis specie alienissima, & quo
tempore is aduentus futurus esset.

De duplici eius natiuitate, Altera æterna a patre, deq; uera eius diuini
tate. Altera temporali e Maria intemerata & perpetua uirgine.

De fuga eius in Aegyptum.

De eius officio, uidelicet,
q; debuerit esse noster

Rex

Sacerdos & Doctor.

Reconciliator & Mediator.

Pastor.

Redemptor & liberator.

Iudex mundi.

De miraculis ipsius

De probrosa & contumeliosa, nobis uero salutari morte ipsius

De descensu ipsius ad inferos.

De gloriosa eius resurrectione, deque causis & in numeris indicibilibus
busq; & infinitis fructibus passionis & resurrectionis eius, uidelicet

De mirabili uictoria qua superauit prostrauitq; pctm, mortē & inferos.

De gloria, ascensu in coelos, & eterno regno ipsius, quale id sit, quō

De altero posteriore & glorio aduētū ipsius in extremo die. (regnet

ANNA.

Multi sane sunt articuli, ut audio, de Christo in prophetis. Sed quæso
te omnesne existimas Christum explicasse discipulis istis, in eo itinere, ab
Hierosolymis ad Emaum usq; ? quod oppidum stadijs sexaginta tantū
ab Hierosolymis abuisse Scriptura testatur Lucæ uicesimo quarto.

VRBANVS.

Ego existimo præcipue ea uaticinia Christum adduxisse, quæ extant
in prophetis, de sua passione, morte, resurrectione & gloria, quia in his
maxime ostendebatur, uidelicet in passione eius, putabantq; nihil ampli
us necq; consilij necq; auxiliij, nullam spem superesse Israel in illo, aut per
sona

sona illius, cum cruci affixus mortem obiisset. Eamque ob rem tantopere angebantur animo. Causa moestitiæ atq; anxietatis erat, q; nesciebãt nec credebant Messiam prius ignominiosam et contumeliosam mortem passurum, ac deinde resurrecturum, perq; eam uiam in gloriam ingressurum, mundiq; redemptorem & Dominum futurum, id quod & ante dixi.

Mox autem ubi uaticinia de passione & resurrectione ipsius audierũt, atq; ubi eam fuisse uoluntatem ordinationemq; Dei, per prophetas multo ante tempore prædictam, ut Messias per mortem mortis & uitæ Dominus fieret, intellexerunt, nullam iam tristitia animum discutiendi causam habebant, atq; ideo corda eorum repleta sunt gaudio & spe, ita ut id ipsum gaudium non in sinu fouere potuerint, sed alijs etiam discipulis, qui Hierosolymis erant, communicauerunt.

ANNA.

Deo sit in æternum gloria. Certe nullum potest aliud, nullum solidũ uerumq; esse gaudium, nisi mors & resurrectio Christi nobis probe cognita & perspecta fuerit. Quæ si creduntur, si animo penitus insiguntur per fidem, omnes nebulas ac caliginem tristitiæ euanescere atq; dispelli, & in Domino cor immensa & infinita læticia exundare necesse est.

Eti autem fortassis Christus eas duntaxat prophecias explicauit, quæ passionis & resurrectionis meminere, tamen admodum gestit animus audire, quæ præterea Scriptura de eo prædixit, paulo ante a te breuiter in catalogo & certos articulos redacta, ut eo certiore ac firmiore Christi cognitione imbuar.

VRBANVS.

Non grauabor cõmemorare & breuiter explicare oĩa, eo minus desiderare quippiam de Christi tum habita concione poterimus. Idq; facio eo etiam libentius & studiosius, q; Lucas dicit Christum initio factõ a Moysẽ & prophetis in omnibus Scripturis interpretatum esse quæ de ipso scripta erant. Si omnem Scripturam est interpretatus, necesse est eam concionem bene longam fuisse. Ideoque & nobis in ijs explicandis plusculum temporis insumendum est.

DE STIRPE VEL GENEALOGIA
CHRISTI.

ANNA.

Quid igitur est in Scripturis de stirpe Christi?

VRBANVS.

Supra audisti uenturum eum ex semine Abræ, & propheciã ex xviij. capite Deuteronomij significat eum e Iudæis oriturum, quibus hæc promissio facta est. Nec contemnenda, imo summa & eximia prærogatiua hæc fuit, attestante Paulo Romanorum nono: Israelitarum est adoptio &

gloria & testamenta & legis constitutio & cultus & promissiones & patres, & hi ex quibus est Christus, quantum attinet ad carnem, qui est in omnibus Deus laudandus in secula.

Post aliquot tempora iterum Deus per prophetam Nathan Dauidi promisit, e semine Dauidico Messiam uenturum, ij. Regum vij. ubi sic ait. CVM COMPLETI FVERINT dies tui, & DORMIERIS CVM PATRIBUS TVIS, SVSCLABO SEMEN TVM POST TE, QVOD EGREDIETUR DE VTERO TVO, & FIRMABO REGNUM EIVS. IPSE AEDIFICABIT DOMUM NOMINI MEO, & STABILIAM THRONUM REGNI EIUS VSQ; IN SEMPITERNUM. EGO ERO BI IN PATREM, & IPSE ERIT MIHI IN FILIUM. ITEM Psal. cxxxi. IVRAVIT DOMINUS DAVID VERITATEM, ET NON FRVSTRABITUR EVM, DE FRVCTU VENTRIS TVI PONAM SVPER SEDEM TVAM. Eadem promissio extat & Psal. lxxxix. Ideoq; Matthæus cap. i. Christum uocat filium Dauid filij Abraam. Hic uides Christum e tribu Iuda fuisse. Ac Matthæus recenset aliquot patres seu maiores Iesu Christi, ab Abraã ad Ioseph usq; maritum Marię, qui de domo & familia Dauidis erat, Lucę ij. ut uideamus qd promissis suis steterit Deus, quantaq; fide præstiterit Abraę & Dauidi id quod promiserat, misso scilicet semine hoc Christo.

ANNA.

Non me fugit Matthæum Christi maiorum catalogum facere ad Iosephum usq;, uerum cum Christus non Iosephi filius sit, sed Marię intemperate ac perpetue uirginis, citra ullius uiri semen, per operationem & uirtutem solius Spiritus sancti, non naturali & uulgari alijsq; hominibus communi conceptionis more, uti claris & disertis uerbis textus docet, EX QVA GENITVS FVIT IESVS, Ex qua dicit non ex quo, Dauidis propaget. Quid enim genus aut familia Iosephi ad Christum, cum Ioseph Christi pater non sit. Quod si S. Matthæus patres aut maiores Marię ab Abraam, usq; ad Mariam produxisset, tum liquidum & aperte dicitur existimo nihil dubitationis, nihil perplexitatis nec obscuritatis relictum fuisse, si S. Matthæus probasset et indicasset, Mariam Dauidis filiam de Euangelij ueritate quicq; ambigam ac hesitem, sed cum credam uerissimam esse omnia quę sacris literis continentur, cumq; mihi Deo is honos tribuendus sit, ut illius uerbum credam esse, (uti et est) ipsissimam ueritatem & certitudinem solidissimam, ac firmissimum fundamentum, quod subuerti nunq; possit, non temeritate aliqua, sed pio discendi studio ad corroborandam

corroborandam fidem meam certi aliquid & solidi firmamenti ac probationis e diuinis literis audire de hac re admodum cupio.

VRBANVS.

Cum Matthæus dicat Iosepho uirginem & matrem Christi Mariam desponsam esse, non opus fuit catalogum foeminarum, aut genealogiam Mariæ recensere, sed sat habuit genealogiam Iosephi cōmemorasse, quia tum per se manifestum & certum est, Mariā e tribu Dauid, atq; ita Christum filium Dauidis esse. Nam, teste Hieronymo, genealogias foemina eadem sunt tribu Iuda. Duxit autem Ioseph Mariam cognatam in uxorem iuxta legem Domini quæ extat Num. xxxvi. Verba legis hæc sunt. Nubant quibus uolunt, tantum ut suæ tribus hominibus, ne commisceatur possessio filiorum Israel, de tribu in tribum. Omnes uiri ducent uxorem de tribu & cognatione sua, & cunctæ foeminæ de eadem tribu maritos accipient, ut hæreditas permaneat in familijs, nec sibi permisceantur in tribus, sed ita maneant ut a Domino separatæ sunt.

Cum itaq; Maria Iosepho desponsa fuerit, liquet ex hac lege, Iosephū & Mariam ex eadem tribu & cognatione fuisse. Necq; em̄ alteri cuiquam q̄ cognato aut eiusdem tribus ac cognationis uiro nubere potuit. Si itaq; Ioseph e tribu Iuda ac Dauidis est, est & Maria ex eadem tribu. Ideoq; S. Matthæus genealogiam Christi sic textit ut a Zorubabel & Abiud deueniat usq; ad Iosephum Mariæ maritum, & iuxta legem Mosi mox citatam, recte & probe eam genealogiam recensuit. Lucas uero genealogiam hanc ducit a Zorubabel per Resa, Iohanna, Iudæ, Ioseph, Semei, ad Heli usq; & Ioakim, qui pater erat benedictæ Dei matris Mariæ. Estq; et hæc genealogia rite ac bene contexta.

Audisti paulo ante prophetiam ex Esaiâ cap. xi. Egredietur uirga de radice Iesse & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini. Hic uaticinatur propheta Christum oriturum ex tribu Dauidis. Iesse enim siue Ischai (ut Hebræis sonat) Dauidis pater fuit. i. Regum xvi. Hæc omnia sunt impleta. Hinc archangelus Gabriel, Lucæ primo, post salutationem ad Mariam factam, dixit, Deus dabit illi (hoc est, Iesu Christo) sedem patris sui Dauidis. Et Paulus Rom. primo, dicit Christum secundum carnem ex semine Dauid genitum. Item ij. Timo. ij. Memento Iesum Christum resurrexisse ex mortuis, ex semine Dauid, secundum Euangelium meum. Idem confitetur mulier illa Cananæa Matthæi xv. clamas. Domine fili Dauid miserere mei. Item, Matthæi xx. duo illi cæcidentes iuxta uiam, cum audissent quod Iesus transiret, clamauerunt disturbæ clamabant dicentes, Hos anna Filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine Dñi. Et cap. xxij. dicunt pharisæi Christū esse Dauidis filium.

DE CON C. CHRI. AD DISC. EMAVM EVNT

ANNA.

De articulo hoc satisfactum mihi est, laus Deo, ut nihil desiderem amplius. Nunc quaeso ut adducas loca quae extant de ciuitate ea in qua in mundum hunc nasci Dominus & Seruator noster uoluit.

DE CIVITATE IN QVA MESSIAS
NASCI DEBVI.

VRBANVS.

Propheta Micheas nominat eam ciuitatē, in ea prophetia de Christo, quae extat cap. quinto: Et tu Bethlehem Ephratha paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio a diebus aeternitatis.

Hic audis primo quod Bethlehem in Iuda esse debuerit natalis locus Christi, quemadmodum & Scribae Hierosolymis regi Herodi ex hoc citato cap. quinto eundem locum patriam Christi futurum indicant, *Mat. ij.*

Haec prophetia impleta est xliij. anno Imperij Caesaris Romani Augusti Octauiani, decreto edito in publicum, tempore Cyrenij Praesidis Syriae, ut censeretur totus orbis. Eo tempore, cum census ageretur, quilibet se conferebat in suam ciuitatem. Ioseph itaque, cum esset de domo & familia Dauid & Iuda, ascendit a Galilea de ciuitate Nazareth in Iudaeam in ciuitatem Dauid quae uocatur Bethlehem, cum Maria desponsa sibi uxore, ut profiteretur, & obedientiam magistratui debitam praestaret. Accidit autem, ex ordinatione & prouidentia diuina, ut eo ipso tempore quo erant ibi, dies pariendi complerentur, & peperit filium suum primogenitum, uerum regem & Dominum Israelis, Cuius natiuitatis historiam praefertur Lucas cap. ij.

ANNA.

Matthaeus Michae prophetiam inducit capite ij. Sed ubi Micheas habet: paruulus es in millibus Iuda: uel, minima es ut sis in millibus Iuda, Matthaeus habet: Nequaquam es minima. &c. Quomodo haec diuersae lectiones conciliandae sunt?

VRBANVS.

Propheta Micheas loquitur de Bethlehem qualis tum erat. Erat autem tum humilis & nulla specie, contempta, & perexigua, collata ad alias magnificas ac populosas urbes in Iuda, ut Hierosolymam. &c. Siquidem eo tempore Bethlehem comparata ad Hierusalem & Samariam, tantum inter se distabant, quantum hoc tempore Fridebergum ad Auspurgum, seu Augustam Vindelicorum, aut Vuinsen ad Luneburgum collata. Mattheus uero loquitur de Bethlehem qualis tum erat, iam propheta impleta, & Christo nato iam & manifestato. Ideoque eam nunc praedicat et alijs praefert. Siquidem si moenia tantum & pomeria atque ambitum oppiduli huius Bethleem

Bethlehē respexisses, uiculus humilis atq; contēptibilis fuisset ad alias magnas ac frequentes ciuitates eius regionis. **V**erū si respexeris & pro rei magnitudine estimaueris, quo eam honore dignatus sit deus, hoc ipso, quod Messias ille totius mundi unicus Saluator in ea nasci se uoluit, iam profecto non minima iudicanda et reputanda est, sed inter omnes totius huius uastissimi orbis ciuitates primam merito laudem ac nomen clarissimum obtinet, & summo inter alias & illustrissimo loco penenda, summoq; honore, summis præconijs & magnificentissimis elogijs celebranda & uehementer adæquanda est, propter admirandam & stupendam atq; sanctissimā augustissimamq; natiuitatem nobilissimi & generosissimi filij Dei Iesu Christi, unde id oppidulum summam & maximam nobilitatem, infinitam gloriam, immensum honorem, & nomen illustrissimum atq; clarissimum sortitum atq; adeptum est. Quid queso sunt moenia quantumuis ardua ac turrita, quid muri uel firmissimi, quid ambitus uel capacissimus & spaciosissimus, quid frequentia, quid magnificentia, quid splendor & ornatus ædificiorum ac structurarum ullius ciuitatis, ad unam hanc gloriam, ad unum hoc priuilegium, ad unam hanc prærogatiuam Bethleemici oppidi; quod patria seu natalis locus maximi, summi, & omnipotentis **DOMINI** nostri Messiae secundum carnem seu humanitatem fuit? Atq; ob id Matthæus afflatu Spiritus sancti alijs eam præferens merito, ait: Tu Bethlehem in Iudæa, non minima es in principibus Iudæ.

Sic, teste Hieronymo, & septuaginta hunc locum legunt, Et tu Bethlehe, domus Ephrathah, Nequaquam minima es ut inter millia Iudæ sis. Chaldaicus textus sic habet. Tu Bethlehe Ephratha aliquantulo & paulo minor fuisti, quam ut inter millia domus Iudæ potueris recenseri.

Fuit autem Bethlehem paruulum oppidum in tribu Iudæ, Quondam dicebatur Ephrathah, ut patet ex Gene. cap. xxxv. Sed si textum seu ueritatem Hebraicam diligenter & penitus expendere uoluerimus, meo iudicio, propheta Micheas cum Euangelista Matthæo in sensu plane & per omnia conueniet, nec ulla discordia aut pugnantia inter eos erit reliqua. Hieronymus hebræam uocem Zagir reddidit, paruulus es, sed prophætæ uerba hæc, Zogir liheioth, sic quoq; reddi possunt, paruū, exiguum, minutum aut minimum est, ut sis inter millia Iudæ. Estq; hic genuinus ac germanus horum uerborum sensus. Tu Bethlehem Ephratha longe & in infinitum maior, præstantior, excellentior, & dignior es quam ut recenseri & connumerari debeas inter millia aut principes Iudæ. Hic honor multo minor & uilior est quam ut eo affici debeas, aut ut dignitati tuæ respondeat, dignitate & præstantia multo maior es quam ut hoc ipso satis prædicari ac celebrari possis, omnia elogia, omnia præconia & encomia inferiora sunt eximijs laudibus tuis. Si sic uerba prophætæ acceperis, uidebis Euangelistam id ipsum dicere, quod propheta proprie sensit ac uoluit.

Nam quod ad sensum attinet idem valent hę duę orationes; Nequaquam minima es inter principes Iuda, Et, Minimum est, uel perexiguum est q̄ inter uulgares principes aut millia Iudaes. Causa mox subsequitur, Ex te enim proditurus est Messias & c̄. Hęc autem non contemnenda, sed longe omnium maxima gloria & summus honor eius oppiduli fuit, ut merito omnibus alijs longe anteponi possit.

Quod autē propheta dicit, in millibus Iuda, sic intelligi debet. Moyses Exodi xvij. legem fert ac ordinat ut mille uiris præficiatur unus Tribunus uel princeps: in centurias enim & chiliades distinctus erat populus. Est itaq̄ prophetae sententia. Tu Bethleh em Ephratha quæ uix mille uiros, quæ uix chiliadem unam habes (parua enim erat nec frequens aut populosa) nihilo secius tamen quantulacunq̄ sis, dabis & produces nobis principem aut Dominum, qui regat totum Israel. In te enim nascetur. & c̄.

Obseruandum præterea in hac prophetia, q̄ per hunc Moschel uel Principem, nullus alius intelligi queat, quam Christus, uel Messias ille promissus, de quo etiam hic locus a Iudæis semper intellectus est. Nam Matthæi secundo, cum Herodes scribas serio percontaretur, quis futurus esset Christi natalis locus, ex hac prophetia responderunt illi, in Bethleh em Iudææ, eamq̄ prophetiam testimoniij loco adiecerunt. Vbi uero Hebræa lingua habet Moschel, hoc est, Dominus aut princeps, ibi Thargum habet Meschiah, hoc est Christus. Et Rabbi Salomo sic interpretatur, Ex te prodibit mihi Messiah, filius Dauidis. Quanquam autem pro satis ac plus satis hoc esse debet, q̄ Euangelista prophetiam hanc Christo tribuit & accommodat, ut amplius nihil desiderari possit, nec pluribus testimonijs sit opus, tamen tanquam parergon, et tanquam congiarium, ne quicquam desiderari possit, addendum hoc duxi, q̄ ipsi etiam Iudæi de uero Messia, quo alius præter Iesum Christum nullus est, hunc locum intellexerint.

Quod autem propheta dicit, quod hic Moschel uerus sit futurus gubernator Israelis, eo significat hunc principem non Feudatarium aut Vasallum, ut uocant, sed uerum & summum Dominum ac principem Israelis futurum, cuius uasalli imo ministri alij principes omnes fuerint, Saul, Dauid, Salomon, Roboam & c̄. Moschel enim proprie Hebræis significat monarcham & summum ac potentissimum principem, cuius solius sunt omnia, qui Dominum supra se non agnoscit, sed alios omnes sibi subiectos habet.

Postremo loco indicat quantus princeps & Dominus sit, eo quod dicit: Egressus eius ab initio a diebus æternitatis: Per quæ uerba Ecclesia semper intellexit incomprehensibilem, & imperscrutabilem Christi ab æterno natiuitatem, e corde patris ipsius coelestis. Meminit enim Scripura

ptura duplicis natiuitatis Christi, cuius altera temporalis, uidelicet ea, cum iuxta humanam naturam, tempore præfinito, in ciuitate Bethlehæm ex Maria uirgine uerus homo natus est. Altera æterna iuxta diuinam suam naturam, sine tempore, sine initio, ab æternitate. Vtrancq; autem natiuitatem Christi propheta hic attingit, & ueram eius diuinitatem probat his postremis uerbis: Egressus eius & c. quasi diceret: Vide & audi o Bethlehem qualem Dominum sis editurus. In te quidem uerus homo nascetur, sed ea natiuitas non est principium & primordium eius, quia ante etiam semper ab initio & a condito mundo fuit, imo antequam iacerentur fundamenta mundi ab æterno fuit. Hinc certe consequitur quod uerus & naturalis Deus sit. Nulla enim creatura æterna est, sed in tempore condita, suumq; initium habet, ante quod prius nihil fuit. Item, si egressus eius ab initio est, rectissime & uerissime hic etiam intelligitur id unde egreditur, uidelicet Deus Pater. Atq; ita luculentissime & pulcherrime propheta indicat, quod hic princeps iuxta eam naturam in qua egreditur ab æterno, unicus, uerus, naturalis Deus, Dei filius sit, qui non coepit esse una cum tempore, siue tum cum tempus initium haberet, aut cum mûdo, cum mûdus conderetur, sed qui sit, (ueluti Paulus ait Colof. primo) imago Dei in conspicui, primogenitus uniuersæ creaturæ, quod per illum creata sint omnia quæ in cœlis sunt & quæ in terra sunt uisibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes siue principatus siue potestates. Omnia per illum & in illum creata sunt, & ipse est ante omnia, & omnia per illum consistunt. Item Ioan, cap. i. inquit: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt. Et uerbum caro factum est, hoc est, uerus homo natus est, Hebræa enim uox Basar in sacris literis significat totum ferre hominem tum corpore tum anima.

Item Christus Ioannis octauo, ait ad Iudæos: Amen amen dico uobis, antequam Abraam nasceretur, ego sum. Hic, nota quod non dixerit, Ego eram, sed ego sum, qua orationis forma æternam & diuinam naturam suam indicare uoluit. Siquidem conditio creaturæ cuiusuis sic se habet, ut in tempore aliquo condatur, ut initium habeat, ut temporis aliquo termino mensuretur & circumscribatur. Fuit tempus quo eo creatura non erat, aut quo condita nondum erat. Fuit tempus, quo condita fuit, ut Abraam non fuit temporibus Noë, sed fuit temporibus Melchizedek.

Longe autem se res aliter habet cū Deo. Diuinitas immensurabilis, infinita & æterna est: non potest in & a tempore quod abit, præterit, profluit & nunq; consistit, comprehendi & contineri. Non habet prius aut posterius, nō præteritum aut futurum, uti creatura habet. Ob id **CHRISTVS**

loquitur de hac sua diuina æterna natura uno uerbo aut uocula præsentis temporis, dicens: Ego sum, semper enim est Aeternitas, neq; prius neq; posterius, neq; initium neq; finem habet.

Erronei & increduli Iudæi putabant & iudicabant eum hominem duntaxat esse talem, qualis Abraam aut Esaias fuit, nec sustinebant mysteria sermonis Christi audire, aut fidem ihs habere. Somniabant fieri non posse ut uidisset Abraamum, eo q; duo annorum millia ac longius etiam interuallum intercessisset inter Abraamum & Christum in mundum natum. Nec sciebant aut intelligebant scripturas docentes & prædicentes q; Messias nō tantum ex Bethlehem proditurus esset in tempore, sed q; et ingressus eius esset ab initio & æternitate. Id quod & Paulus Heb. xij. celsatur, dicens: Iesus Christus heri & hodie, & idem est etiam in secula.

Si itaq; prophetiam hanc accurate inspexeris, inuenies in ea tum mortem tum resurrectionem Christi, quam ideo fieri necesse est, ut in eternū & spiritualiter regnet. Nam cum in Bethlehem uerus & naturalis homo nasci debuerit e tribu seu familia Dauid, non mirum erat si etiam moreretur ut Dauid & Salomon. Quid enim miri est si naturalis homo moreretur? Certe uita corporalis aut uitalis æterna esse aut perpetuo durare non potest. Verum cum etiam nihilo minus uerus & summus Dominus Israelis esse debeat, non potest mortis iuri subdi, aut a morte uinci & detineri, sed necesse est eum a morte rediuiuum in æternum uiuere. Ideoq; mortalem uitam per temporalem mortem cogitur relinquere & deponere. Quomodo em̄ potest mortalem naturam ad immortalitatem subuehere, nisi deposita ante mortalitate, id quod fit per corporalem mortem? Atq; ita corporalem, corruptibilem & caducam hanc uitam in spiritualem, inuisibilem, immortalem & incurrptibilem cōmutare eum oportuit, ut posset uerus & æternus Dominus omnium Israelitarum esse, tam eorum qui iam fuerāt, quam qui tum fuerunt & in posterum unquam futuri erant, utq; uerum & æternum spirituale regnum, quod non iuxta mundanum morem administratur, nec temporalibus huius mundi rebus cōstat, auspicaretur. Ideoq; dicit Ioan. xij. Amen amen dico uobis, nisi granum frumenti deiectum in terram mortuum fuerit ipsum solum manet. Si uero mortuum fuerit, fructum multum adfert.

ANNA.

Bone Deus quam plena summe consolationis & suauitatis, quam ad mirandis diuinæ maiestatis consilijs, quantis mysterijs referta est Scriptura, quanta quam inenarrabilis sapientia ac scientia in ea recondita iacet, licet mundi oculis abscondita & ignota. Quam uere dixit Dauid Psalmo centesimo xix. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo. A mandatis tuis intellexi, propterea odiui omnem uiam iniquitatis. Lucerna pedibus meis uerbum tuum & lumen semitis meis. Quantus sc̄ entia

entia ac sapientia thesaurus, q̄ preciosa æternæ salutis κείμενια in uerbo Dei reconduntur, quanta q̄ inexhausta & omnem humanū captum superante cognitione & intelligentia scater, quantam q̄ solidā, q̄ præsentem, q̄ plenā cōsolationē inde haurire mēs pia potest? Si duo isti discipuli perfonam Christi ad hunc modū ex hac prophetia Michee cognouissent, nō offensi fuissent cruce Christi, sed intellexissent & se hoc consolati fuissent, q̄ ex prouidentia & ordinatione diuina omnia hæc sic fieri oporteret, & q̄ Crux Christi Christianorum gloria & uictoria esset. Sed quia de Patria audiui, perge, et de matre Christi testimonia profer.

DE VIRGINE MARIA MATRE CHRISTI,
ET DE MODO CONCEPTIO-
NIS CHRISTI.

VRBANVS.

Spiritus sanctus de benedicta uirgine Maria, quomodo infantulum Christū utero gestarit, per Prophetam Esaiam cap. vii. uaticinatus est, temporibus quinti decimi Regis Iuda Achas, aduersus quem duo reges, Rezin rex Syriæ, & Pezah rex reliquarum decem tribuum in Israel, bella gerentes, hoc animo & consilio ut Achas regem dignitate regia priuarēt, & in locum eius alium substituerent, magna clade grauissimoq̄ damno terram Iuda affecerunt. Quamuis autem infestissimi ipsi Achas imminerent, tamen Deus non passus est, ut Achas una cum tribu Iuda ab illis hostibus quantumuis potentibus & crudelibus deleretur ob id, ut quæ recepisset se Dauidi daturum, bona fide præstaret, uidelicet, ut ex cognatione & familia ipsius, Messias nasceretur. Consolatur itaq̄ regem Achas in hoc periculo, eiusq̄ fidem miraculo excitare & confirmare uolebat, ne sibi ab hostibus suis metueret. Nam promiserat Deus se ipsi opem laturum. Sed Idololatra & Hypocrita erat Achas, nec signum auxilij diuini recipere sustinuit. Ideoq̄ repudiat impium Regem Deus, sed nihilo secius tantum miraculum & signum edit domui Dauid, quod signum erat ueripressi sumus omnes, uidelicet æterna morte & damnatione Sathæq̄ tyrannide &c. Sic autem inquit. ECCE HA ALMAH uel VIRGO CONCIPIET & PARIET FILIUM & VOCABITVR NOMEN EIUS EMANUEL uel IMMANUEL.

In hac prophetia de Maria uirgine & filio eius Christo uaticinium est, ut audis. Ac docet nos hic Spiritus sanctus, q̄ Messias non in morē aliorum filiorum Adæ, ex semine uiri, sed ex illibata & intemerata tm̄ uirgine nata, peccatoq̄ infecta, sed sancta, munda & nulla peccati labe scedata est: quia benedictum Abraæ illud Semen est, per quod solum, nec per ullum aliud, nos miserrimi Adæ filij in peccatis concepti & nati, ab omnibus pec-

catorum sordibus mundari, & benedici, sanctificari ac iustificari oportet. Porro uerba prophetæ modum conceptionis plane luculenterque descriptum pingunt, uidelicet, quod non ex semine uirili conceptus sit, sed quod Maria per solius Spiritus sancti uirtutem grauida facta sit. Nam partus hic uirginalis promittitur, ut insigne aliquod & eximium signum & miraculum, nec ullius ibi patris sit mentio. Archangelus Gabriel, Lucæ primo, hanc prophetiam dextre explicat. Is post salutationem ad Mariam dicit: Ecce concipies in utero & paries filium & uocabis nomen eius Iesum. Is erit magnus & filius altissimi uocabitur. Cum autem Maria hæsitabunda interrogasset, Quomodo id fieri posset, quandoquidem uirum non cognosceret, statim respondens Archangelus, aperiens ei singularem, nouum & supernaturalem modum conceptionis eius, dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Quapropter & quod nascetur sanctum uocabitur filius Dei.

ANNA:

Hoc, Dei beneficio ac gratia, constanter credo, nec quicquam hesito, quin ex pura & casta uirgine sit natus Christus, cum id ipse Spiritus sanctus hic testetur. Et Matthæus cap. primo hunc locum Esaiæ ex cap. septimo adducens, Hebraicam dictionem Haalmah, interpretatur uirginem. Cui interpreti certe tuto credi potest ac debet. Verum cum obstinatum illud genus hominum Iudæi, Christi hostes, clamitent Haalmah non significare uirginem sed adolescentulam aut puellam uiro iam nuptam, cunctæ uirginitatem Mariæ eleuent & commenticiam mentiantur, adeoque prophetiam hanc alio torqueant quam ad Mariam, id quod referebat nobis Rabbi noster Antonius Margarita, cum etiamnum ageremus Augustæ Vindelicorum, ideo uelim audire ex te quomodo Iudæi refutandi & conuincendi sint ex ueteri Testamento. Nam noui Testamenti autoritatem ac testimonia respuunt.

VRBANVS:

Iudæi utpote inimici ueritatis Euangelicæ, multa contra prophetiam hanc obijciunt, sed nullo solido fundamēto, nullis argumētis firmis nisi. Ut autem sententiam prophetiæ huius melius assequaris, ante tibi explicabo uoces aliquot & certis capitibus seu punctis, in quibus firmamentum negotij pendet, rem expediam. Primo. Iudæis tria sunt uocabula quæ puellas significant. Primum est Naërah, quæ uox significat puellam siue illibata sit siue uiciata. Etymon enim huius uocule in genere significat, adolescentiam, teste Rabbi Iizhak Nathan.

Alterum uocabulum est Bchulah, significatque uirginem intemeratæ pudicitia, teste eodē Rabbi iam nominato. Tertium est Haalmah, eaque uoce hoc loco propriissime & appositissime utitur de Maria Esaias. Significat enim puellam uirginitatis illibatæ, sed uiro maturam tamen & nubilem

nubilem adq̄ pariendum aptam. Et dignum obseruatione est, q̄ hæc uox nusq̄ in diuinis literis usurpetur pro puella quæ uirum cognouerit. Preterea, quod æque et diligenter obseruandum est, Haalmah non simpliciter uirginem quamuis significat (quod D. Hieronymus annorauit) sed absconditam & quasi conclusam uirginem, quam parentes diligenti ac sollicita custodia obseruationeque domi continent & seruant. Id quod & e Schoreseh patet. Alam enim significat abscondere, tegere, ab oculis submouere. Atq̄ ita Maria Haalmah uocatur, non tantum ob id, quod uirgo immaculatæ aut intemeratæ pudicitie fuit, sed q̄ uirgo parentum cura atq̄ custodia diligenter asseruata & optime pie et sancte educata & instituta est. Nec propheta uocem aptiorem ac quadrantiorem hoc loco, usurpare pouisset, q̄ hac Almah, quæ proprijsime in Mariam competit. Bethulah enim uirginem significat indifferenter tam adolescentem q̄ adultam aut prouectæ iam ætatis, siue ad partum sit apta seu minus. Multæ enim uirgines sexagenariæ aut septuagenariæ prouectiorisq̄ ætatis sunt, iamq̄ ad partum ineptæ. Sed Propheta talem uirginem describere & significare uoluit, quæ adolescentula, uiro iam matura, & fecunda est.

Secundo. Iudæi nullis rationib. nullis testimonijs fulti sed mera rixandi libidine ac præfracta obstinaria, impudentia & malicia excæcati & obdurati nugantur ac mentiuntur, Haalmah adolescentulam significare iam nuptæ uiro. Possunt em̄ conuinci & mendacij argui ex ipsis ueteris Testamenti libris, in quibus Haalmah nusq̄ adolescentulam uiro usam sed uirginem duntaxat castam & intemeratam significat, ut Gene. cap. xxiiij. Rebecca cum nondum Iacob desponsa esset, uocat Haalmah, quæ certe tunc nunq̄ uiræ cognouerit & uirgo illibatæ pudicitie erat, id quod uerba textus & historie manifestissime & irrefragabiliter probant & conuincunt. Eadem significatione usurpat hæc uox Exodi cap. ij. de Miriam Moysis sorore. Item in Psal. lxxij. Item in Canticis cap. i. alijsq̄ pluribus locis, quæ prolixum sit nec quicq̄ attinet hic recensere.

Sed obijciunt aliud etiã, uidelicet q̄ hæc prophetia de filio Regis Achas Hiskia scripta sit, eūq̄ in signum domui Dauid datum esse, quo scirent futurum ut a regibus istis duobus Rezin & Pechah tandem liberarentur.

A N N A.

Qui Euangelio credit, is obiectione hac nihil mouet. Sed cupio tamen audire quomodo hæc eorum obiectio diluenda sit.

VRBANVS.

Textus quarti libri Regum cap. xvi. dilutionem huius obiectionis nobis suppeditat. Ac uehementer demiror hic procacem impudentiam & petulantiam Iudeorum, q̄ nihil uereantur, tanta tam palpabilia (ut sic dicam) tam manifesta mendacia proferre. Historie Scripturarum testantur clarris & disertis uerbis regem Achas sedecim annos in Iuda regnasse, quo

Achas
Hiskia

tempore regni ipsius hæc propheta facta est Esaiæ septimo. Post regnum Achas, regni gubernaculis est ad motus Hiskia regis Achas filius, qui coepit regnare anno ætatis suæ uigesimo quinto. Subducito nunc ipsa rationem, & inuenies hanc prophetiam non posse Hiskie applicari. Nam nouem iam annorum erat, cum Achas pater ipsius regnare coepit. Atq; ita manifeste deprehenditur, qd Hiskia eo tempore, quo hæc propheta dicta est, ut minimum nouem annorum fuerit. Quomodo igitur propheta de Hiskia dicere hic & sentire potuit? Quid multis opus est? Obcaecati sunt & indurati Iudæi, nec scripturarum intelligentiam aut cognitionem ullam habent. Misereatur illorum Deus. Amen.

Maria uera
& illibata
uirgo

Habes igitur hic, qd uera & illibata uirgo fuerit Christi mater, & qd hæc conceptio nõ communi alijs hominibus modo per uiri congressum, sed nouo, inaudito, & miraculoso modo, uidelicet, per Spiritum sanctum, manente et intemerata uirginitate matris. Sic propheta Daniel capite ij. oculis spiritus eam intuens in uisione de quatuor Monarchijs in terra, ait: Abscissum esse lapidem de monte sine manibus. Quæ uerba hæc in Ecclesia de Christo & benedicta matre eius uirgine Maria intellecta sunt. Christus enim saxum illud est, qui sine manibus, hoc est, sine semine & adminiculo uiri, e uirginali corpore Mariæ sumptus est. Sic huc locum accipiunt & interpretantur sancti & p̄ij ueteris Ecclesie Doctores, ut Dydimus Ambrosius Romanorum decimo. Hieronymus in ij. cap. Danielis. Augustinus in Ioan. Trac. nono cap. ij. Irenæus lib. tertio contra Valen. cap. viij. sicq; haud dubie consentiens p̄ijs istis Doctoribus tota Ecclesia intelligit.

Emanuel si
ue Immanu
el quid

Quod autem filio uirginis huius inditur nomen Emanuel siue Immanuel, maximam & infinitam consolationem piorum cordibus adfert. Nã Immanu significat nobiscum, El idem quod Deus: quia Deus nunc est apud nos & nobiscum, non tantum per gratiam suam, & quemadmodum semper ubique est, quemadmodum etiam olim apud patres erat, sed alio & nouo singulariq; modo nobiscum est, uidelicet corporali præsentia uel præsentem corpore. Deus enim homo factus est, & uti Paulus ait Colos. ij. omnis plenitudo deitatis inhabitat corporaliter in Christo, hoc est, Deus non tantum in Christo est uirtute aut gratia sua, sicuti in omnibus sanctis et p̄ijs est, sed Deus ipse habitat in sanctissima humanitate Christi, ueluti in templo suo, ita ut Deus & homo in Christo una sint persona, & quemadmodum Athanasius in Symbolo suo dicit: sicut anima rationalis & caro unus est homo, ita Deus & homo unus est Christus, hoc est, sicut ait Augustinus libro decimotertio capite decimonono de Trinitate, dicens: In rebus per tempus creatis illa summa gratia est, qd homo in unitate personæ coniunctus est Deo: in rebus uero æternis summa ueritas recte tribuitur Dei uerbo. Quis posset humanæ naturæ nostræ honor maior, quæ

quæ dignitas excellentior contingere, quam quod se Deus ipse eccelis, e
 summa maiestate & gloria sua in has terras demittens, non angelicam
 naturam assumit in unitatem persone, sed humanam, semen Abræ,
 Hebræorum secundo: atque ita fit uerus homo, ut naturam nostram ea
 ratione ad gloriam beatæ & æternæ immortalitatis eueheret. Supra quæ
 dici potest submissum, familiare, comem, humanum, facilem & offi-
 ciosum se erga nos exhibet, non aliter quam si ex ære emptum manci-
 pium, & seruus noster esset, et suam æternam diuinitatem, potentiam, &
 sapientiam deposuisset. Nam ut Paulus ait Philippen. ij. Cum esset in
 forma Dei non rapinam arbitratus est ut esset æqualis Deo, sed semet
 ipsum inaniuit, forma serui sumpta, in similitudine hominum constitu-
 tus, & figura repertus ut homo, humilem præbuit semetipsum, factus o-
 bediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Et Tit. iij. ait boni-
 tatem et *κλειρωσύνην* dei seruatoris nostri apparuisse. Vere maxima & in-
 finita fuit illa *κλειρωσύνη*. Quo facto ardentissimam flagrantissimi sui
 erga nos amoris affectum declarare potuit magis, quam quod tam aman-
 ter, tam pie, tam efflictim humanam naturam complexus, eiusque salutem
 ardens, homo fieri dignatus est: An non hæc argumenta maxima & cer-
 tissima pietatis, beneuolentiæ, amoris & studij in genus humanum sum-
 mi & infiniti? Quam autem aliam ob causam fieri homo uoluit, nisi ut
 immensos, incomprehensibiles, imperscrutabilesque thesauros, ac infinitas
 diuitias suæ bonitatis ac pietatis opulente & exundanter in nos indig-
 nos effunderet? Vere profecto nunc dicere possumus Immanuel Deus
 est nobiscum, cum non tantum apud nos & nobiscum sit ut creator & gu-
 bernator apud creaturas suas cum gratia sua, agitan, uegetans, alens, &
 conseruans omnia uirtute sua, Sed cum etiam nunc homo sit non ob
 aliud nisi propter nos, ut salutis & gloriæ æternæ nos hoc modo parti-
 cipes faceret, atque ita nouo & peculiari modo apud nos sit. Olim apud
 creaturas suas erat duntaxat ut Deus. Nunc est apud nos homines, ut ho-
 mo, estque diuinus homo et humanus Deus. Quæ maior, quæ solidi-
 or, quæ uerior, quæ uberior consolatio esse potest in omnibus afflictioni-
 bus et calamitatibus, quam quod Deus ad eum modum nobiscum est?
 Quis nunc contra nos? uti Paulus magna fiducia ait Romanorum o-
 ræ. Si non esset nobiscum Deus hoc admirando, stupendo, & ineffa-
 bili incomprehensibili que humanitatis suæ modo, tum humanæ natu-
 ræ salus desperanda esset, tum nihil homini spei, nihil remedij, nihil aux-
 ilij nec consilij in summo & horribili æternæ propter peccata mortis pe-
 riculo restaret. At nunc semper nobis in Domino gaudendum est, et deo
 & saluificæ incarnationis *ἀσφαλίης* agendæ sunt. Nunc enim mortalis na-
 tura nostra certam et firmam spem, adeoque preciosissimum et maximū

Incarnatio
 Christi quatuor-
 tum bonum.

sufficiētissimumque uitæ pignus habet, ut metuere & ambigere nihil possit, quin una cum Christo in æternum sit uictura. Siquidem, uti de hoc negocio pius doctor Athanasius, autor per uetustus, in libello de passionē DOMINI ait: mortale immortali erat conglutinatum, & corruptibile corpus cum incorruptibili uerbo sociatum erat. Per uerbum igitur immortale quod accessit, etiam mors mirabiliter abolita est in eo, haud aliter quam ab igni culmus absumitur.

ANNA.

Benedicta in secula beata hæc Haalmah inter mulieres, & benedictus fructus uentris eius, uerus Immanuel.

VRBANVS.

AMEN.

ANNA.

Recepisti tē mihi nomen etiā Christi in Scripturis indicatur, & uariis prophetarū, in quibus lōge ante eius rei mētionē fecerūt, explicatur.

DE NOMINE CHRISTI.

VRBANVS.

Christus habet in Scripturis multa, eaq; plena consolationis ac suauissima nomina, quale & hoc est, quod modo audisti ex cap. septimo Esaię, Immanuel. Sed duo sunt præcipua & peculiaria nomina quæ ei Scriptura tribuit, de quibus primum agemus. Prius duorum illorum nominum est IESVS, propriissimum & appositissimum illius nomen, nostraq; summa cōsolatio. Estq; uox Hebręa. Ieschuah seu Iehoschuah dicitur Hebręi idem esse quod salus, saluator uel seruator, a uerbo Iascha, id est, seruatus est, ereptus est, uel a uerbo Hoschia .i. seruauit, liberauit, saluauit.

Hoc augustum & gloriosum nomen in neminem uerius & aptius cōperit, quam in Christum. Is merito & summo iure hoc nomine insignitur, & compellatur. Is enim solus est, qui nos ex omnibus calamitatibus temporalibus & æternis, liberat & saluat. Sic & angelus hoc nomen interpretatur Matt. i. ubi ait ad Ioseph: Ioseph fili David, ne metuas adire, gere tibi Mariam uxorem tuam. Nam quod in illa conceptum est, a Spiritu sancto profectum est. Pariet autem filiū, & uocabis nomē eius IESVM. Is enim saluum faciet populum suum a peccatis suis. Item Petrus & Ioannes Actorum quarto, interrogati ab Hanna principe sacerdotum, & Caiapha & Ioanne & Alexandro & alijs & quorquot erant de genere pontificio, qua uirtute aut quo nomine claudum sanarint, respondit Petrus: per nomen IESV Christi Nazareni. Nec enim aliud nomē est sub cœlo datum inter homines, in quo oporteat nos saluos fieri.

ANNA.

An non, Zacharię tertio, summus sacerdos Iesus quoque nominatur.

tur? Qui fit hoc, aut quō cōpetit illi tam augustum et diuinū hoc nomē?
VRBANVS.

Summus sacerdos in eo loco figura tantum Christi est, ideoque illi nomen hoc accommodatur, quē admodum & Iosue, qui nunc sic uocatur, filius Nun, propter typum Iehoschua uocatur, Iosue capite primo. Nā quanquam Deus etiam per hos uiros Iudaicum populum multis commoda bona fuerunt, quæ per eos præstitit & auxilia per exigua, si conferantur ad ea bona & beneficia, ad eam salutem & auxilium, quod Deus non uni populo, sed toti mundo per Iesum Christum præstitit. Christus natione, & adfert nobis innocentiam, uitam & æternam salutem. Implet itaque hoc nomen cœlum et terram plena & infinita læticia, propterea quod uerum et præsentissimum in omnibus malis et periculis auxilium, uera et certissima ab omnibus calamitatibus salus per solum hoc nomen conuenit, uti & Petrus dicit, Actorum decimo. Huic omnes prophetæ testimonium ferunt, quod remissionem peccatorum accepturus sit per nomē eius, quisquis crediderit in eum. Hoc demum uerum auxilium, hæc uera salus & libertas est. Quid est totius mundi et omnium creaturarum auxilium aut præsidium? Num uel unum hominem ab unico et leuissimo peccato liberare possunt? num uel uni homini uitæ perpetuitatem dare, aut uitam conseruare, aut a morte resuscitare, aut e Diaboli Tyrannide liberare queunt? Nihil minus. At noster Dominus Christus, solus is est, qui mundo auxilium ferre potest. nec potest tantum, sed & uult, & præstat id quod potest. Quocirca is solus, nec quisquam alius, uerus ille Iesus est, qui & corpore & anima, in uita & morte iuuat, auxiliū fert, liberat, seruat, & æterna uita donat omnes in ipsum credentes. Hoc uerum auxilium, hæc uera salus, hoc plenum consolationis summum nomen prædictum est a prophetis in multis locis. ut Hieremiæ tertio: ubi Israel confitetur, nusquam alibi præsens auxilium esse, quam apud Deum. ibi inter alia dicit: Vere in Domino Deo salus Israel. In sancta Lingua est, Theschuath, id est, saluator, auxilium, salus. Modo autem audisti, quod mundo salus in nullo alio, quam in Iesu Christo promissa sit, teste Petro Actorum quarto. Facile itaque diuinari potest, quod ubique Christus debeat intelligi, ubi in Scripturis ad eum modum de Dei auxilio aut salute mentio fit. Item Esaiæ sexagesimo capite, consolatur Christus Ecclesiam suam, promittens illi gentium & regum prompta ministeria atque officia. Inter alia utitur & his uerbis: SVGES LACTABERIS, & MAMILLA REGVM LACTABERIS, & SCSles QVIA ego DOMINVS SALVANS Te, & Redemptor TVVS FORTIS IACOB. Quem hicalium intelliges

mus redemptorem, quam Iesum Christum: quem omnes pii sciunt & credunt solum a Deo promissum & datum esse, ut redimeret & liberaret mundum. Item Esaię quadragesimotertio: EGO DOMINVS DEVS SANCTVS ISRAEL, SALuator TVVS. In utroque loco ponitur hoc nomen Christi Meschiah, e radice Ischa. Esaię quadragesimo quinto: ISRAEL SALVATVS est IN DOMINO SALV te æterna. Non CONFUNDemini, & non ERVBESCETIS Vsq; in SECVLVM SECVLI. Et hic ponit vox Theschuach in Hebręo. Et quod hic dicit certe in uero & spiritali Israeli, hoc est, in Ecclesia Catholica Christi impletum est, quæ æternum auxilium & eternam salutem in Christo habet.

Quoties item legimus in Psalmis Ieschuathe cha, hoc est, Saluator tuus, uel salus tua, ibi Augustinus semper unicum seruatorem nostrum Christum intelligit, ut psalmo centesimo decimonono, et alijs locis quamplurimis: neq; enim possunt omnes annotari propter multitudinem, et ubiq; occurrunt. Rabbi Iishak Nathan in suo Perusch Aleph Beth multa horum comportauit, quæ uide si uoles.

Necte latere uolo quosdam esse qui putent Iehoschua & Iesus non idem esse nomen, sed Iesus deriuari a uoce Hebræa Iesch, id est, referente Capnione. uel a uero & proprio nomine Dei Iehauah, hoc est, qui talis est, ut essentiam suam a nullo mutuetur aut habeat, sed ex se est, quæ admodum Ioannis octauo Christus ad prefractos Iudæos ait: antequam Abraham nasceretur, Ego sum. Quo significatur qd Christus uerum ce proprium illud nomen habeat, quod nulli alteri q̄ uni uero Deo cõpetit. Deus enim seipsum uocat Sum, Exodi iij. ubi Mosi nomẽ suum indicaturus, ait: Sum qui sum. Sic dices filijs Israel: Qui est, misit me ad uos. Hinc igitur quidam existimant hoc nomen Iesus esse ipsum nomen Dei Tetragrammaton, hoc est, quod in sancta lingua quatuor literis scribitur, uidelicet, Iod, hoe, uof, hoe. Pro quo nomine Iudæi religionis ergo et reuerentiæ causa legunt Edonai. Cum autem litera Schin quatuor literis interponitur, conflatur inde nomen Ieheschu uel Ihesu, quæ uox proprie significat Deum ipsum, aut diuinam essentiam. Promisit enim Deus noster in prophetis seipsum uenturum, & nos saluaturum. Nostra quoq; Catholica uera & indubitata fides, credit Christum esse uerum & naturalem Deum, qui omnia condidit, & omnia conseruat & etiam hoc cellum & augustum nomen Iesus competit, quo nomine & angelus Gabriel eum uocandum esse dicit, antequam a Spiritu Sanctissimo conceptus erat, Lucæ secundo. Estque hoc longe omnium sanctissimum nomen illi in circumcisione publice inditum, quod nomen ipsum nullus alius habuit, nec quisquam haberet, aut merito habere potest alius, quam uerus noster Messias. Testatur enim Scriptura eum esse ipsum deum in huma

Nomen Iesu.

paulo post: POST HEBDOMADES SEXAGINTA duas OCCIDETUR CHRISTVS. De hac prophecia alio loco, uolente Deo, scripsimus differam. Sic legis & Ioannis primo, ubi cum Ioannes Baptista discipulo Andreę Christum ostendisset ac dixisset: Ecce agnus Dei, ait Andreas ad fratrem suum Simonem: Inuenimus Messiam. Et mox eodem loco ait Philippus ad Nathanael: Inuenimus Iesum de quo scripsit Moyses in lege, & prophetę. Et dixit Nathanael ad Christum: Rabbi tu es ille filius Dei: Tu es ille rex Israel.

Hic Messias in totius Israelis maxima & anxia expectatione erat, eiusque desiderio uehementi cruciabantur. Tantum enim de Messia e Scripturis audierant, ut spem certam & optimam haberent, nihilque dubitare, omnia meliorem statum habitura, futuramque illorum & rerum omnium conditionem felicissimam & commodissimam, omnia ex uotis cessura, omnium bonorum, omnis felicitatis quasi pelagus quoddam inundaturum, foreque ut ex omnibus periculis, incommoditatibus, calamitatibus, iniuriis, et ui, qua premebantur, denique ab omnibus malis, quibus uel priuatim uel publice urgebantur, liberarentur mox, ubi promissus ille Messias adesset: id quod non obscure intelligi potest e uerbis Samaritanę illius, quę Ioannis quarto ad Christum dicit: Scio quod Messias uenturus sit, qui dicitur Christus. Cum ergo uenerit ille nobis nunciabit omnia, Dicit ei Iesus: Ego sum qui loquor tibi.

Expende nunc apud te, quantum, quam uere, quam solidę & summę consolationis ex duobus his Christi nominibus haurire possimus. Iesus salutem uel saluatorem significat, uel idem ualet quod Deus ipse. Christus uel Messias idem est quod unctus uel delibutus. Significatur autem hoc nomine unctio gratię & misericordię, quam Deus nobis in filio suo promisit. Quid requiramus amplius? Quid magis nobis in uotis esse potest? Qua pręterea re egemus? Quid deest nobis, si unctioe hac delibuti sumus? Vbi igitur hoc constanter credimus, persuasissimumque habemus, Christum nobis a Deo in Sacerdotem & Regem datum, utis nostra salus & consolatio, iusticia & redemptio sit, tum non potest non id esse nobis quod credimus, quia sanctissime promisit se id facturum, si modo crediderimus. Mentiri & fallere non potest, quia ueritas est. Quare si ea quę promisit firma fide crediderimus, per eam fidem iustificamur & saluamur.

ANNA.

Bone Deus quantam consolationem concipimus, quanta quam solida uoluptate & gaudio afficimur hæc audientes. Deus, optimus ille pater dignetur nobis donare ueram & constantem fidem in Christum, ne infinita hæc gratia nobis sine fructu offeratur.

Urbanus.

VRBANVS.

Amen.

ANNA.

Rogo ut & reliqua nomina, quę Christo in scripturis tribuuntur, e numerare nō graueris. Nam ex duobus his sensi mirifica & incredibil quadam consolatione ac suauitate animum meum refici, & noua quadam & summa uoluptate perfundi, & non contemnenda de Christo cognitio ne inde hausta fidem meam confirmari & augeri.

VRBANVS.

Longum esset omnia nomina singulatim explicare, & ultro se eorum explicatio offeret suis locis in prophetijs de CHRISTO. Non graua bor tamen breuissime ea recensere, nulla addita eorum explicatio: Vocatur itaque Christus

Rex, Zacharię nono.

Aeternus sacerdos, psalmo centesimo decimo.

Propiciatorium, *ἱλασμελον*, Romanorū iij. Hebræorū iij. reconciliatio.*ἱλασμος* propiciatio pro mundi peccatis, primæ Ioannis secundo.

Liberator & redemptor, Esaię xlvij. & lx. Matt, xx. i. Corin. i. Lucę i.

Redemptio *ἀπολύτωση*.Precium redemptionis *ἀντίλυτρον* primæ Timothei secundo.Vnus *μεσίτης* mediator, primæ Timothei secundo.Noster aduocatus *πράκτωρ*, primæ Ioannis secundo.

Sacrificium & hostia pro peccato & delicto, Esaię quinquagesimo tertio.

Victima & oblatio pro nobis, deo in odorem bonę fragrantię, Ephe. v.

Agnus Dei tollens peccata mundi, Ioannis primo.

Iusticia, sapientia, sanctificatio & redemptio nostra, i. Cor. i. He. xxiij.

Lux mundi, Ioannis duodecimo.

Magister noster, Ioannis decimo tertio.

Seruus Dei, hoc est, ex Dei mandato nobis seruiens, Esaię xlvj. & liij.

Via, ueritas, & uita nostra. Ioannis decimo quarto.

Resurrectio nostra, Ioannis undecimo.

Principium, primogenitus ex mortuis, Colossensium i. apocalyp. i.

Primogenitus inter multos fratres, Romanorum octauo.

Spes nostra, primæ Timothei primo.

Fratr noster, psalmo xxij. Hebræorum ij. Matthæi xxvij. Ioannis xx.

Pastor noster, Ezechielis xxxiiij. Ioannis decimo.

ἀρχιεπίσκοπος princeps pastorum, primæ Petri quinto.

Ostium ouium, Ioannis decimo.

Panis uitę, Ioannis sexto.

Petra nostra. Matthæi decimo sexto.

Pax nostra, Ephesiorum secundo.

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAVM EVNT.

- Lapis super quem septem oculi sunt, Zachariæ tertio.
 Lapis abscissus de monte sine manibus, magnus, & uniuersam terram
 implens, Danielis secundo capite.
 Legis τέλει, finis, perfectio siue impletio, Romanorum decimo.
 Sponsus Ecclesiæ, Ephesiorum primo & quinto.
 Vera uitis, Ioannis decimoquinto.
 Lapis factus in caput anguli, Psalmo centesimo decimo octauo, Actorum
 Germen iustum uel iusticiæ, Hieremiæ uicesimotertio. (quarto.
 Princeps uitæ, Actorum tertio.
 Dominus omnium, Actorum decimo.
 Rex gloriæ, Psalmo uicesimoquarto.
 Iustus, Romanorum tertio & quinto. Esaiæ quinquagesimoprimo, &
 quinquagesimotertio. Actorum tertio & septimo. i. Ioan. secundo.
 Spes gloriæ, Colossensiuu primo. (Matthæi xv.
 Hæres omnium, Hebræorum primo.
 Princeps Regum terræ. Apocaly. primo.
 Verbum uitæ, primæ Ioannis primo.
 Immanuel Deus nobiscum, Esaiæ septimo, Matthæi primo.
 Aeternum Verbum Patris, Ioannis primo.
 Dei sapientia, primæ Corinthiorum primo,
 Dei uirtus, primæ Corinthiorum primo.
 Imago Dei inconspicui, Colossensium primo.
 Primogenitus uniuersæ creaturæ, Colossensium primo.
 ἀπείροσμα splendor gloriæ Dei, Hebræorum primo.
 χαρακτήρ expressa imago substantiæ Dei patris, Hebræorum primo.
 Verus Deus & uita æterna, primæ Ioannis quinto.
 Dominus Zebaoth, id est, exercituum. Septuaginta reddiderunt πῶτερ
 κράτης, id est, omnipotens, annotante Hieronymo in Zachariam capi
 te secundo.
 Angelus Testamenti, Malachiæ tertio.
 Admirabilis
 Consiliarius,
 Fortis Deus.
 Pater futuri seculi
 Princeps pacis. } Esaiæ nono;
 Sol iusticiæ, Malachiæ quarto.
 Iudex uiuorum & mortuorum, Actorum decimo.
 Sunt plura passim eius in Scripturis suauissima epitheta & picturata
 figurataque nomina, quæ prolixum sit, nec multum attinet hic omnia
 connumerare.

Incredibile

ANNA.

Incredibile quantum lucis, quantum intelligentiæ animis nostris inferat, quantum consolatione & gaudio expleat nos uel nuda hæc & breuis epithetorum & nominum Christi nomenclatura & catalogus. Quantum igitur copię cornu, quam admirandam sapientiam, quam uberem & plenam consolationem nobis suppeditatura essent, si diligenter expendere-
tur, & singula ordine fusius explicarentur.

VRBANVS,

Perspicue & clare indicant hæc epitheta qualis & quantus sit Dominus Christus Iesus, & quanta consolatio ex illo, quid auxilij nobis expectandum sit. Sed singula nomina pro dignitate fusius explicare hic prolixum sit: alijs locis in explanatione prophetiarum commodius & tempestiuus una explicabuntur.

ANNA.

Recepisti te quoq; disserturum & allaturum aliquid de priore Christi in mundum aduentu. De quo nunc audire cupio, si uacat.

DE PRIORE ET HUMILI IN HVNC MVNDUM CHRISTI aduentu, deque humili illius in his terris consuetudine, & de tempore aduentus eius.

VRBANVS.

Hic articulus dignus est profecto qui diligenter explicetur & cognoscatur. Si hunc articulum Iudæi probe intellectum credidissent, nunquam tam horrende lapsi fuissent. Si & nunc cum intelligerent & crederent, non tantopere offenderentur in Christo, nec tam diu in sua cæcitate perdurarent. Ante Christi aduentum, & Christi etiam temporibus, gloria literarum præ cunctis in toto orbe hominibus de eximia quadam sacrarum articulo intelligentia, sed de præcipuo & summo Scripturæ capite & specie, & qua de causa uenturus esset. Somniabant iuxta carnalem sensum, Messiam cum ualidissimo & numerosissimo exercitu, ut potentissimum aliquem monarcham in mundam uenturum, mundana magnificentia, potentia, splendore, dignitateq; omnes alios reges mundi obscuraturum: Goym, hoc est, gentes, ui oppressas, Iudæorum pedibus subiecturum, Iudæosq; opibus, omnium rerum affluentia, dignitatibus, gloria, ocio, & uoluptatum omni genere affatim in terris cumulaturum, secundam regiam Hierosolymis Canaan habiturum. Hæc sic futura stolido carnis iudicio suspicabantur: tam nulla eximiarum de æternis bonis in

Iudæi quidam
Messiam fecerunt
ment

Christo promissionum intelligentia præditi erant, sed omnia carnaliter accipientes, nihil nisi externa, momentanea, caduca, fluxa, & peritura huius vitæ bona sibi pollicebantur. Easdem multoq; absurdiores ac stolidiores imaginationes & somnia habent nunc quoque Iudæi de Messia. Se penumero Ratisbonæ & alijs locis, de Messia & regno Messie, cum illis in disputationem descendere sustinui, sed aliud nihil quam carnales imaginationes, stulta & mera somnia, ridiculas stolidasq; fabulas ex illis audire contigit.

D. Hieronymus multa scribit de Iudæorum erroribus, quomodo mundanum regnum in Christo expectent: & multa tam crassa, tam inepta, tam fanatica illorum somnia refert, ut crediturus nunquam fuisset, nisi postea ipse eadem ex illis audivisset. Sed mirum non est tam stolide & enormiter eos hallucinari, tantaq; caligine involutos, tanta amentia effascinosos eos esse, cum non sint nec sustineant esse in Ecclesia Catholica Christi, in qua sola Spiritus sanctus veritatem & intelligentiam Scripturæ aperit. Ob id nihil sacrarum rerum intelligunt, nullum Bibliorum sanum intellectum habent. Vbi enim Spiritus sanctus non est, ibi nec mysteria sacræ scripturæ intelliguntur. Iudæi nihil aliud quam promissam illam terram imaginantur & somniant, sed Scriptura loquitur de multo excellentioribus, multo præstantioribus celsioribusque rebus, quàm de gemmeo aliquo aut aureo Hierusalém. Prophetæ spiritualibus oculis præditi, longe extra & ultra hunc mundum in æternum regnum prospiciunt, in quo non unionibus nec auro, neq; cibo, neq; alijs ullis huius vitæ necessarijs opus est, sed in quo perfruemur æterna salute & cœlestibus bonis ac gaudijs, ueluti D. Petrus ait: prophetas de salute nostra scribere. Sed audiamus spiritus sancti uerba e Zachariæ prophetæ capite nono, de Christi aduentu & humilitate.

EXULTA FILIA SION, IUBILA FILIA HIERUSALÉM,
 ECCEREX TVVS VENIET TIBI IVSTVS & SALVATOR, IPSE
 SE PAVPER, & ascendens super asinam & super pullum Filium a sine,
 Nam disperdam quadrigam ex EPHRAÏM, & equum de Hierusalem,
 & dissipabitur arcus belli. ET LOQVETVR PACEM GENTIBUS,
 & potestas eius a mari ad mare, & a fluminibus usque ad fines terræ.
 TV QVOQ; IN SANGVINE TESTAMENTI TVI EMISISTI VINCTOS
 TVOS DE LACV IN QVO NON EST AQUA.

Primo hic obseruabis, quod Spiritus Sanctus per prophetam nunciet in hac propheta inæstimabile immensumque gaudium, uel delictet, quod unicus ille in necessitatibus adiutor, unica Salus nostra, Messias ille, tot ante tempora promissus, ad nos uenturus sit.

Ideoque nos expergefaturus, ut excusso somno, oculis non ster-

tenibus

tentibus, diligenter consideremus quæ & quam magna res hic agatur, quid & quantum id sit quod futurum prædicitur: EXULTA, inquit, Filia SION, iubila filia IERUSALEM &c. Per filiam Sion & Hierusalem, intelligit populum Hierosolymitanum. Sed cum Zion & Hierusalem figura Ecclesiæ Catholicæ fuerint, cumque maximi & infiniti huius gaudij non tantum Iudæi, sed & gentes futuræ essent participes, applicabo ea uerba toti Ecclesiæ, quæ ex Iudæis et gentibus constat.

IUBILA, inquit, & exulta. Necesse est eximium et præsigne quiddam agi hic, cum Spiritus sanctus tantopere ad exultandum et iubilandum nos exhortetur. ECCE. hoc est, expergiscere: uide ne hic somno aut ullis desidijs causis indulgeas: caue occasionem quæ offeretur amittas aut negligas, uigila, diligenter attende, & curiose obserua quid nunciem, aures arrige, res tua & æterna animæ tuæ salus hic agitur. REX TVVS VENIT TIBI. Hæc est *ἀπαλογία* maximi istius gaudij. Rex noster uenit ad nos querens perditum populum suum, qui a spiritu malo tyranno illo teterrimo in regnum inferorum et tenebrarum captiuus abductus erat, æterna morte periturus. In quo horribili periculo et summa calamitate sua ita occæcatus tamen, tam omni mente atque intellectu captus erat, ut miseriam et erumnas illas suas grauissimas non agnosceret, et pericula præsentissima æternæ mortis non uideret, nec auxilium imploraret, nec consilium aut remedium expeteret, sed (tanta erat dementia, incogitantia & cæcitas) in tyrannide Sathanæ captiuus mansisset et periisset, nisi Rex ille noster affectu misericordiæ erga populum suum in tanto periculo uersante tactus, ope sua præsens nobis adfuisset. Is uidit quod ipsi e regno hoc peccati & mortis reducere nos, & e crudeli Sathanæ tyrannide liberare non possemus, & quod Sathan multum uiribus & potentia nos uinceret, & atrium in pace possideret, quod nullæ tantæ essent humanæ uires, nullum tantum robur, nulla facultas, nullæ artes, nulla humana sapientia, prudentia aut astus, nulla consilia, quibus tyrannidem qua tenebant effugere possent. Hoc uidens, miseratus nostram sortem tam miseram uenit ad nos, ut e tanto periculo, a seruitute ista nos redemptos in libertatem assereret. Non uenit a nobis inuocatus aut expetitus aut meritis nostris huc prouocatus. Quid dico inuocatus? ne cogitatio quidem ulla de eo subijt animos nostros, illius opem aut consilium nunquam efflagitauimus, præ horrenda ista cæcitate, qua capti eramus. Nec unquam ad eum uenistemos, nunquam ad eum confugistemos ex nobis ipsis. Nec quicquam minus potuimus facere. Non erat hoc in uiribus nostris, non erat facultatis nostræ. Tanta erat naturæ nostræ corruptio, tantæ in mentibus tam darsæ & profundæ tenebræ. Venit itaque Rex ille noster ad nos, siquidem nos ad illum uenire neque uoluimus neque potuimus.

Causam autem ob quam ad nos ueniat, & quid apud nos agat, quid pro sit, quid apportet nobis, Propheta addit dicens: **VENIT TIBI IVSTVSET SALVATOR.** Hoc est illud gaudium maximum. Hec exultationum et iubilorum causa. Eramus propter peccata nostra ut malefici, ut omnium iniquitatum rei, omnibus uicijis, sceleribus et flagicijis inquinatissimi, ad eternam mortem destinati, et damnationi adiudicati, nec ipsi iuuare aut liberare inde nos potuimus. Sed Christus rex noster uenit ad nos auxilium ferens, nos iustificans, et ex omnibus periculis liberans. Etenim rex hic noster non tantum, quod ad propriam ipsius personam attinet, iustus, innocens, et ab omni culpa, ab omni labe immunis est, sed communicat etiam nobis suam iusticiam et innocentiam, ita ut propter eum et nos iusti reputemur coram Deo, si in eum crediderimus, sicut et Paulus Rom. ij. eum uocat, quod solus iustus sit, et iustificet alios.

*Christus cur
uocetur
iustus.*

Vox, **IUSTVS**, non intelligi hic debet de seuera exacta quae iusticia, qua malos & prefractos iudicat et punit. Summa haec iusticia miseris peccatores nos male sibi conscios misere terret, inconstitudinem & acerrimos angores adfert, ad desperationem urget, nec quicquam minus quam gaudium, exultationes aut iubila parit. Sed Scriptura solet Christum uocare iustum consolandi causa, tam in ueteri quam in nouo Testamento. Nam solus inter cunctos homines iustus & innocens est, & tam iustus & innocens, ut per eum solum nos coram Deo iusti & innocentes reputemur. Hoc nomine apud Esaiam capite quinquagesimo tertio, Deus patet Christum compellans, inquit: Iustus seruus meus. Et Zacharias in hoc uaticinio. Item Stephanus in Actis capite septimo. i. Ioan. ij. Sic & D. Paulus Roma. quinto: Quemadmodum per inobedientiam unius hominis (scilicet Adae) peccatores constituti fuimus multi, ita per obedientiam unius. scilicet Christi, iusti constituentur multi. Per nos ipsos, aut per opera nostra a peccatis nos liberari & iustificari non possumus, sed iustificamur per solam gratiam Christi & fide Christi, quae in Scripturis sacris uocatur Dei iusticia, hoc est, qua coram deo iusti reputamur, quam deus ipse in nobis operatur, cum nos ipse per Spiritum suum iustos & innocentes reddit.

*Christus cur
uocetur SAL
VATOR*

Vocat Christum Propheta Saluatorem quoque, nec id temere. Primum enim nos iustificat. Quos autem iustificauit, eos & saluat, aeternaque uita donat, Romanorum octauo. Estque hic ordo operationis illius in nobis. Per Euangelium uocat, iustificat & tandem etiam saluat nos.

NO SCHA Iudaei hic obijciunt, Hebraeam uocem Noscha, in hac propheta quam interpretes, Saluator, reddidit, significare saluatam uel ereptam passiuem, sed id nihil mouebit pios. Nam eadem uox in sancta lingua aeternae etiam usurpata legitur, ea significatione qua a Latino in terprete reddita est, uidelicet Saluatoris, uel liberatoris. Septuaginta nihil dissentit.

sentiunt a nostro interprete, utuntur enim hoc loco uoce *σάων* quæ saluantem significat. Ipsi quoque Iudæi ante aduentum Messiaë, in Babylone acceperunt a ctiue hanc uocem. Thargum enim sic habet, Sakai uporik id est, innocens & liberator aut saluator.

Vocat eum & pauperem propheta. Hebræis est Eni. Hæc uox significat anxium, contritum corde, ualde discruciatum animo, humiliatum, animo humili & abiecto, in quo nullus fastus, nulla ferocia aut superbia, nullus tumor, sed in quo summa humilitas, summa demissio, summa modestia, summa mansuetudo, & affectus erga alios talis est, ut uehementer moueatur & afficiatur proximi malis & infortunijs. Hinc S. Matthæus citans hæc prophetiam, pro uoce, pauper, ponit *πεῖρα*, id est, mansuetus. Atque eius mansuetudinis et humilitatis suæ specimen aliquod in ipso ingressu in Hierosolyma asinæ insidens edidit. Summi & potentissimi Hierosolymitanorum odio plusquam Vatiniano persequebantur Christum, tantaque in illum acerbitate odij atque crudelitatis flagrabant, ut occasiones illum tollendi e medio ubique uenarentur. Sed nihil his motus Christus, ac quasi oblitus suæ necis, quam a principibus Hierosolymorum pharisæis Scribisque, certo sibi imminere sciebat, hoc suæ presenti uitæ periculo contempto, hominum cæcitatem et urbis calamitatem uastationemque ex animo deplorat, nullaque re dolentiùs afficitur, eumque suum dolorem, eum erga urbem & homines affectum amaris lachrymis suis satis testatus est, Lucæ xix. Talis autem eius animus tam pius, tam mansuetus, tanta misericordia in proximum præditus, ab omni ostentatione abhorruit, nullas opes, nullum strepitum mundanæ pompæ & uanitatis moratus est. Id quod satis arguit totum uitæ eius in his terris curriculum, in summa humilitate, paupertate, sollicitudine, angoribus, periculis & erumnis grauissimis confectum. Eius rei testis est & ipse, ubi dicit, Vulpes habere cauernas, filium autem hominis non habere quo reclinet caput.

Christi ingressus in ierusalem qualis

Sed illius humilitatem & paupertatem satis arguit tam humilis & ab omni ostentatione alienus in urbem ingressus. Non dicit Zacharias quod urbem sit ingressus feroci phaleris atque ephippijs magnificis regijsque exornato caballo aliquo insidens, Cataphractus uti Imperator triumphans aut ouans argento saturata gerens conchylia fuluo, perfusa sue ostro uestes auroe rigentes, magno strepitu, numerosa satellitio stipatus, omnibus metuendus, non sic Christum ingressum scribit propheta, sed dicit eum in sedisse asino, animanti uili & contempto, omniumque risui & ludibrijs exposito. Hoc ipso summam certe humilitatem, submissionem, modestiam, ac mansuetudinem præ se tulit, nec ulli metuendus fuit. Hoc impletum est die Palmarum, cum Christus missis discipulis qui Asinam cum pullo, ad se, agentem Bethphage, ad montem oliuarum, adducerent, superque illa collocatus, urbem ingressus est, uti Euangelista Matthæus huius prophete

tiae impletionem cap. xxi. describit. Sequitur in prophetia. **DISPERDAM QVADRIGAM EX EPHRAIM & c.** His uerbis describit propheta proprietatem & conditionem regni Christi. Nam cum Christum regem uocauerit, qui ad suum populum ueniat, necesse est cum regnum quoque habere. Sed audi quod aut quale eius regnum sit. Non est mundanum aut corporale regnum, non regitur neque administratur nec constabatur eo modo quo regna terrena, armis, exercitu, munitionibus, humanis uiribus ac potentia. Atque ideo dicit, se inde ablatum & dissipaturum quadrigas, equos, & arcus, quibus armis uitur mundus hic, ad suae ditionis limites stabiliendos, aut ad uim in cursuque hostium de imperio concertantium propulsandos, aut ad pomercia regni proferenda ac dilatanda. Sic & Esaias regnum Christi describit cap. ij. ubi dicit, cum cum de Sion Lex, & uerbum Domini de Hierusalem exierit, conflaturus gladios suos in uomeres, & lanceas suas in falces, nec leuaueram gentem contra gentem gladium, nec exercēdos ultra ullos ad prelium.

Per Ephraim intelligit Zacharias decem tribus Israeliticas, quae sub Roboam a domo Dauid disciuerunt ad Hieroboam, et regnum proprium ac peculiare constituerunt. Ac significat propheta tum, cum Christus aduenit, duo ea regna, Iuda & Israel, non diuisa, sed sub uero Regi Christo coniuncta futura esse. Id quod & factum est eo tempore quo Christus & Apostoli in Galilea ad Hierosolyma usque in regionibus istis ubique praedicabant, & Christus uerus princeps in Israel populum suum congregabat in unitatem Christianae fidei per Euangelium. Sequitur.

LOQVETVR uel docebit PACEM & c. Hoc est, Christus non armis suum regnum firmabit aut conseruabit, quia nomen eius est, Esa. ix. princeps pacis. Regnabit, sed regnum suum non mundano more, sed spiritaliter gubernabit uerbo suo, in quo mera & summa pax, securitas, tranquillitas, salus summaque felicitas annunciat & offertur, non tantum inter Iudaeos sed per totum mundum omnibus etiam gentibus. Ea quae pax omni pace mundi longe & in infinitum praestat, quia uerissima pax est cum Deo, Domino potentissimo & maximo. Qui cum Deo pacem habet, hoc est, cui cum Deo bene conuenit, qui Deum sibi propiciū, fauentem, placatumque habet, is nihil est quod sibi metuat, is in portu nauigat, is omnes hostes ex alto despicere, tanquam in cellissimam rupem, aut arcem munitissimam & insuperabilem collocatus, is ex animo semper gaudere & exultare potest ac debet. At nunc pacem nos habemus cum Deo uel erga Deum per Christum unicum reconciliatorem & mediatorem nostrum teste Paulo Ro. v. Reconciliati fuimus, inquit, Deo per mortem filij eius. Et Eph. ij. Christus est pax nostra qui fecit ex utrisque (Iudaeis & gentibus) unum, & interstitium maceris diruit, similitudinem per carnem suam, legem mandatorum in decretis sitam abrogans, ut duos conderet in semetipso in unum nouum hominem

hominem faciens pacem, & ut reconciliaret ambos in uno corpore Deo per crucem, perempta inimicitia per eam, & ueniens euangelizauit pacem nobis qui procul aberatis & his qui propter. Quoniam per illum habemus aditum utriusque in uno Spiritu ad patrem.

Id & Esaias cap. liij. iucunda quadam & amœna uerborum forma prædixit, quod Christus & Apostoli gratissimi exoptatissime pacis nunciij futuri essent: Quam pulchri, inquit, super montes pedes annunciantium & prædicantium pacem, annunciantium bonum, prædicantium salutem, dicentium Sion, Regnabit Deus tuus. Apostoli prædicant ueram pacem, iucundissima, & lætissima nunciant in Euangelio, uidelicet quod Deus amplius non indignetur nobis, sed quod sit futurus nobis pater indulgentissimus propter Christum, qui ira Dei sedata atque mitigata pacem nobis peperit, ueluti & Paulus dicit Colos. i. Complacitum est Deo patri per Christum reconciliare cuncta erga se, pacificatis per sanguinem crucis eius per eundem siue quæ in terra sunt siue quæ in cœlis. Eam pacem in Euangelio per Apostolos & Ecclesiæ ministros nobis nunciat. Eiusque pacis Scriptura multis locis meminit, ut Esa. ix. cap. ait, pacis in regno Christi non futuræ finem. Et Christus Ioan. xiiij. dicit ad discipulos: Pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis. Ne uero carnalem aliquam pacem intelligerent, statim subiungit, Non quomodo mundus dat, ego do uobis. In mundo afflictionem habebitis, in me pacem: Sed bono animo sitis, Ego uici mundum, Ioan. xvi. Sequitur. **POTESTAS EIVS A MARI AD MARE.** Hic describit quam late regnum Christi pateat, quibus terminis circumscribatur, quanta eius amplitudo futura sit, uidelicet, quod non tantum Iudeorum sed & gentium Dominus & rex sit, atque ita totus orbis terrarum ipsi subiectus sit, iuxta illud: Psal. xxiiij. Domini est terra & plenitudo eius, orbis terrarum & uniuersi qui habitant in eo. Et Abdias testatur regnum Christi extendi super omnes inhabitatores terræ, iuxta expositionem Thargi. Quod dicit, A fluminibus usque ad fines terræ: Hic per flumina intelligimus Iordanem, qui in terra Canaan memorabilis & clarus amnis est. Sequitur. **TU QUOQUE IN SANGVINE TESTAMENTI TUI EMISISTI VINCTOS TVOS DE LACU IN QVO NON EST AQVA.** Propheta in præcedentibus uerbis docuit quod regnum Christi, esset futurum regnum Spirituale, & coram mundo contemptibile, calamitosum & erumnosum, nullaque specie, sed quod nihilo secius tamen Rex huius regni populum suum iustificaturus & saluaturus esset, quodque huius Regis auxilium tam potens, tam præsens esset futuræ, ut tum Iudei tum gentes per totum mundum auxilij eius essent futuræ participes, & quod per eum Regem coniunctio consociatioque inter utrosque futura esset, imo quod cum Deo etiam pacem per eum Regem essent habituri. Hæc sunt summa & longe maxima. Cum uero Regnum Christi spiri-

tuale sit, nec mundanis pompis, magnificentia ac splendore illo uano corporalibusq; rebus constet, forsan cogitet ac roget aliquis, per que media igitur, qua uia, tam miranda conficere cōstituerit. Huic obiectioni occurrens propheta, docet, futurę id per sanguinē. Magno cōstabit huic Regi, ut nos liberet: ob eam enim rem id quod preciosissimum & charissimum habet, cogetur profundere, nempe sacrosanctum & preciosissimum suum sanguinem, Eo solo nos liberat, & a peccatis omnibus emundat: i. Ioan. i. & redimit. i. Pet. i.

Quod autem dicit, Emisisti uinctos tuos sanguine. & c. alludit & respicit ad Moſen, qui in ueteri testamento identidem sanguinem quoq; tractabat, quiq; populum Israeliticum eduxit ex Aegypto per sanguinē eiusdem ueteris Testamenti seu foederis. Quasi diceret, Ducis & tu populum tuum e captiuitate, quemadmodum Moſes populum Israeliticum Ecclesiae typum in figura eduxit ex Aegypto, sed multo potentius, multo magnificentius, multo mirabilius quam Moſes: quia sanguis in ueteri Testamento, figura duntaxat tui sanguinis fuit. Tu nouum Testamentum condidisti, nouum gratiae foedus icisti ac confirmasti, non per sanguinem periculis, sed per proprium tuum sanguinem, quo non populum aliquem numerabilem & exiguum, uti Moſes, sed innumerabile, omnes uidelicet in Christum credentes per uastissimum terrarum orbem eduxisti & liberasti ex tenebrosissima & durissima Aegypto Sathanicae tyrannidis & eternae damnationis, quae uere locus est non habens aquam, hoc est, relaxationem, recreationem, refocillationem aut refecionem ullam. Nam cum peccator uinculis & catenis peccati sub lege constrictus, in damnatione iacet, tum nihil aliud quam pavor, terror, animi cōsternatio, trepidatio, formido, horrores, anxietas, desperatio adeoq; ipsa mors adest, nec quicquam in tota rerum uniuersitate in ulla creatura uel auxilij uel consilij, uel solatiij uel remedij est, nisi sanguine noui huius testamenti conspergatur, hoc est, nisi credat quod Christus, sicuti Euangelium docet, sanguinem suum profuderit, ut pro peccatis nostris perlitaret, & ea expiaret. Hoc si crediderit, tum e lacu extrahitur, hoc est, conscientia eius per eam fidem, qua credit Christum propter nos sanguinem suum effudisse, pacem cum Deo habet & gaudium in Deo afficitur. Ro. v.

Haec propheta clare etiam innuit quod hic rex Christus debuerit mori, quia nulla alia re quam per sanguinem suum captiuum populum suum liberare, iustificare & in aeternam uitam perducere poterat. Non potuisset autem suos liberare a morte, si in morte mansisset: ideoq; a morte illi resurgendum, morsq; illi uincenda & delenda fuit. Hoc duo illi discipuli Emmaum euntes nesciebant, ideoq; tantoperē offendebantur morte Christi, ut omni spe sua, quam de liberatione Israelis per Christum habebant, se frustratos esse putarent.

Habes itaq; in hac Prophetia quod conuersatio Christi in priore aduentu suo non futura fuerit splendida et magnifica, sed humilis, despiciabilis, submissa, & modesta. Nihil in eo erat quam mansuetudo erga miseros peccatores, & propter nos duræ erumnæ, summæ calamitates, persecutionum illatarum grauissimæ pressuræ & procellæ, afflictiones & tribulationes infinitæ, tandem & ignominiosissima mors, quam propter nos oppetebat. Sed audi ex eodem propheta plura de eodem Christo. Capite tertio inquit: **ET OSTENDIT MIHI DOMINVS IESVM (uel Iehoschua) SACERDOTEM MAGNUM, STANTEM CORAM ANGELO DOMINI, & SATHAN STABAT A DEXTRIS EIVS VT ADVERSA RETUR EL. ET DICIT DOMINVS AD SATHAN: INCREDIT PET DOMINVS TE SATHAN. ET IESVS (Iehoschua) ERAT INDVTVS VESTIBVS SORDIDIS & STABAT ANTE FACIEM ANGELI, QUI RESPONDIT & AIT AD EOS, QUI STABANT CORAM SE, DICENS, AVFERTE VESTIMENTA SORDIDA AB EO & c.**

In hac prophetia proponitur summus sacerdos in Lege cui nomē Iehoschua uel Iesus, sordidis uestibus indutus. Estq; figura Christi, ueri et summi sacerdotis, qui quāuis uerus Deus esset, tamen sic se demisit, ut carnem humanam induere dignatus sit, ut nostra peccata perferret in corpore super lignum, ipse ab omni peccati labe immunis, Sed languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Esaias liij. Propter nos sic se demisit, propter nos extreme humiliatus est, propter nos uilissimus, despectissimus, & uirorum nouissimus fieri uoluit, ueluti Psalmo xxij. dicit: Ego sum uermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis, Omnes uidentes me deriserunt me, locuti sunt labijs & mouerunt caput, & c.

ANNA.

Quid habent alij Prophetæ de humili & seruili habitu atq; conuersatione Christi in terris?

VRBANVS.

Prolixum sit omnia commemorare: aliquot duntaxat & precipua uaticinia delibabimus. Hieremias cap. xiiij. ubi dicit Iudæos sua peccata agnoscere & confiteri, propter quæ omnis generis calamitatibus atq; aduersitatibus conflictabantur, ibi inter alia sic ait: **DOMINE MULTAE SVNT AVERSIONES NOSTRAE, TIBI PECCAVIMVS, EXPECTATIO ISRAEL, SALVATOR NOSTER IN TEMPORE TRIBVLATIONIS. QVARE QVASI COLONVS FVTVRVS ES IN TERRA & QVASI VIATOR DECLINANS AD MANENDVM. QVARE FV,**

TVRVVS ES VELVT VIR VAGVS ET FORTIS, QUI
NON POTEST SALVARE. TV AVTEM IN NO-
BIS ES DOMINE, & NOMEN TVVM INVOCATVM
EST SVPER NOS, NE DERELINQVAS NOS.

In hac prophetia conqueruntur Iudæi, se in maxima angustia & sum-
mis calamitatibus uersari, seque a Deo derelictos, aut Deum uideri plane
ab ipsis abalienatum & auersum esse nec ullam ipsorum curam agere, sed
hoc se uno consolabantur, quod Deus in Zion & Israel esset, & Israel in
peculium elegerat, quia ab hostium iniurijs atque ui eos defendebat, inter-
que eos habitabat, quemadmodum promiserat ipsis Leuitici xxvi. his uer-
bis: PONAM tabernaculum meum in medio uestri, & non abiciet uos
anima mea. Ambulabo inter uos & ero Deus uester, uosque eritis populus
meus. At nunc erant derelicti, sicque Deus eos tractabat, ac si posthac inter
eos ambulare & habitare dedignaretur, & quasi de uia fessus ad eos diuer-
tisset ueluti in diuersorium aliquod moxque abiisset. Sic hunc textum pro-
phetæ intelligunt Iudæi. Cæterum uetus Ecclesia, teste Hieronymo, ante
mille annos, de Christo uerba hæc intellexit, crediditque prophetam uaticini
nari de futura dispensatione Christi, aut de ministerio seu munere ipsius
quod ad certum & præfinitum tempus humana natura indutus in terris
ambulare debebat, cum esset in forma Dei. Philip. ij. Sed non rapinam
arbitratus est ut esset equalis Deo, sed semetipsum inaniuit in terris
sumpta, in similitudine hominum constitutus, & figura repertus ut homo.
Breuiter ira se humiliavit & submisit ut quasi aduena aut peregrinus in
terris obambulet nec manentem usquam locum haberet, uti Lucas cap.
nono testatur, quod Samaritani eum non receperint. Et cum quidam ad illum
dixisset: Sequar te quocumque ieris, respondit, Vulpes cauernas habent, &
uolucres cœli nidus. Filius autem hominis non habet ubi caput suum re-
clinat. Et Matth. viij. rogant Gergeseni eum ut decedat e sinibus ipsorum.
Hinc & in hac prophetia uocatur Ger & Nidham, hoc est, peregrinus, &
uagus, nullo certo loco certam domum incolens, nullo certo loco manens.
Siquidem in natiuitate sua diuersorium habebat bouile, cumque ipsius erant
preseppe. Mox coactus fugere in Aegyptum, & cum auspiciatus esset mu-
nus ministerij sui, e Galilæa in Iudæam, mox rursus e Iudæa in Galilæam,
nunc in hanc nunc in aliam atque aliam ciuitatem se conferebat. Et quan-
quam totus terrarum orbis ipsius solius erat, tamen in terris ex alio in alium
locum nunc huc nunc illuc se contulit, perinde ut peregrinus aut aduena
seu uiator aliquis, qui tantum ad unam noctem diuersorium quaerit & per-
tit, nihilque proprium habet.

Quantum etiam fortis est, (quemadmodum Esaias cap. ix. ipsum uo-
cat) qui & se et alios omnes ex omnibus periculis liberare potest, tamen
tempore peregrinationis suæ in terris nolebat uires, fortitudinem & poten-
tiam suam

tiam suam exerere, sed constituerat, pauper, & infirmus esse propter nos, Sicut & Iudæi illudentes illi cruci affixo: dicunt, Matthæi xxvij. Alios seruauit, seipsum non potest seruare. Si rex Israel est descendat nunc de cruce, & credemus ei, Confidit in Deo, liberet eum nunc, si uult eum.

Sed nunc audi quid Esaias cap. xliij. de priore aduentu Christi uaticinetur, quam submisit, quam humiliter in his terris conuersaturus esset.

ECCE SERuus MEVS SVSCIPIAM EVM, ELECTVS MEVS, COMPLACVIT SIBI IN ILLO ANIMA MEA. DEDI SPIRITVM MEVM SVPER EVM, IVDICIUM GENTIBVS PROFERET. NON CLAMABIT, NEq; ACCIPIET PERSONAM (uel neq; uociferabitur) NEq; AVDETUR VOX EIVS FORIS. CALAMVM QVASSATUM NON CONTERET & LINVM FVMIGANS NON EXTINGVET IN VERITATE EDVCEt IVDICIUM, NON ERIT TRISTIS NEq; TVRBVLEntus, DONEC (uel ut) PONAT IN Terra IVDICIUM & LEGEM EIVS IN SVLAE EXPECTABVNT.

Hic describit Esaias personam Christi, quæ ipsius conuersatio, tempore dispensationis seu ministerij, in his terris, futura esset, quod peccata nostra in se suscepta portaturus et expiaturus, nosq; miseros & grauissima quæq; meritos peccatores summa humanitate ac pietate tractaturus, et summo amoris affectu nos persecuturus esset, ut nemo ab illo quicquam sibi metuere, nemo ab illo abhorre, nemo expauescere illum, sed omnes consolationem, opem, & suppetias ab illo expectare, & petere merito possint. Sed ordine singula uerba expendemus. Plena sunt enim summæ & infinite consolationis. Primo. Vocat Christum Deus pater seruum suum ob id, quod ea uoluntas patris cœlestis fuit, ut filius ipsius unigenitus, ad nos descenderet, humana natura sumpta, nobisq; seruiret. Id quod Christus ipse fatetur, Matth. xx. inquit: Filius hominis non uenit ut sibi ministraretur, sed ut ipse ministraret, utque daret animam suam redemptionem pro multis. Sicut & Paulus Philip. ij. scribit eum forma serui sumpta factum obedientem Patri usq; ad mortem crucis. An non hæc incredibilis, admiranda & maxima humilitas et submissio? An non uberrimam et solidam consolationem, & spem optimam hinc conciperemus? quod Dei uerus et naturalis filius, qui nostri nihil omnino eget, tam se demittit et humiliat, ut, qui Dominus noster est, seruus noster fieri dignetur, nostramq; sarcinam et onus peccatorum grauissimum in se sublatū portet, in locum nostrum se substituēs pro nobis dependit et exoluit, quod nobis ipsi exoluendum fuisset. Si hoc aduentu suo ut Dominum se gessisset, dominatione, potentia, et dignitatis suæ amplitudine ostentata, si autoritatem, maiestatemq; suam ueniens exeruisset, ubi miseri nos peccatores mansissemus? quo confugissemus? quo ore in illius toties a nobis offensa

conspēctum, tam male nobis conscī, prodire sustinuissemus? Verum cum ueniat in tanta humilitate, in forma serui, summam submissionem, modestiam, & mansuetudinem prę se ferens, quis nō etiam in profundissimam peccatorum uoraginem demersus, quantumuis male sibi conscius, speret se gratiam & remissionem peccatorum ab eo impetraturum? Equidem seruius hæc citra dubium DEO patri gratissima, acceptissima, preciosissimaque seruius est, quam maximi facit, & sibi fieri gaudeat. Eam rationem in prædicando CHRISTO Paulus quoque seruat. Principio non extollit nec profert immensam CHRISTI & infinitam potentiam & maiestatem, sed CHRISTVM illum crucifixum primum omnium prædicat, quomodo propter nos ultro infirmus & contemptus factus sit, quomodo se, ad infima demissum, nostra causa humiliarit. His diligentè inculcatis tum demum addit in quantam sublimitatem, gloriam, & celsitudinem per hanc humilitatem euectus sit. Eius rei exemplum est in Epistola ad Philippenles cap. secundo.

Sequitur.

SVSCIPIAM EVM.

Hebræa uox *Asmech* significat supponere, fulcire, apprehendere, inniti, incumbere, ut non incommode hic intelligi possit hypostasis & fulcimentum humanæ naturæ in CHRISTO, quod humana ipsius natura diuinæ naturæ in unam personam est unita, iuxta illud Pauli Colof. secundo. In illo inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter. Qui igitur DEVM quærit, is nusquam alibi quærat quam in hoc seruo selecto, imo DOMINO unico CHRISTO. In eo non frustra DEVM quæret, sed præsentissimum inueniet, in eo solo uoluntatem DEI patris nam erga nos cognoscat.

Sequitur.

ELECTVS MEVS.

Vere electus & summe dilectus DEI filius est CHRISTVS, tamque tenere, tam efflictim, tam uniceeum deamat, ut nos, qui nihil aliud quam indignationem & supplicia crudelissima commeriti eramus, propter dilectum & electum atque unigenitum illum filium, DEVS delegerit & dilexerit ac prædestinarit nos ut adoptaret in filios per Iesum Christum & c. Ephesiorum primo.

COMPLACVIT SIBI IN ILLO ANIMA MEA.

Hæc eadem uerba Matthæi tertio & decimo septimo, Pater de cælo sonat. An posthac quicquid de gratia Dei in Christo dubitare poterimus? Si complacitum est Deo patri in Christo, certe cōplacitum erit illi in omnibus etiam ijs qui filij sunt & in filium credunt, quod nos Euangelium ubique docet.

DEDI SPIRITVM MEVM SVPER EVM, uel ei.

Sic Ioannis tertio: Non huic ad mensuram dat DEVS Spiritum, quia unctus

quia unctus est oleo illo læticiæ præ consortibus suis: Psalmo. xlv.
 Item Ioannis primo: Spiritus descendit specie columbæ de cælo & mansit super eum. Et Esaiæ sexagesimo primo: Spiritus DOMINI super me, ideo unxit me & c.

IVDICIVM GENTIBVS PROFERET.

Hic describit Esaias personam CHRISTI uerbis admodum gratis ac blandis, quod ueniat ad nos, non ut insolenti quadam ferocia fastuque tumens, magnificentiamque ostentans Princeps aliquis, gloriarum humanarum & beneficiorum cupiens atque egens, sed uti blandus & humanus comisq; doctor aliquis, qui nos docere, & suos honores, sua beneficia ac facultates omnes in nos conferre ac profundere gestiât. Et loquitur hic de doctrina Christi, nimirum Euangelio, quod id nō tantum inter Iudæicos fines doceri, sed per totum mundum inter gētes quoq; propagari debeat. Vocat autem Euangelium seu doctrinam Christi iudicata arguit, eam ob causam, quod Spiritus sanctus per Euangelium mundi peccaturæ uires reiicit ac damnat, docens eas ad promerendam Dei gratiam aut uitam æternam prorsus ineptas & inutiles esse, nec eius iusticiæ quæ Deo probatur, quæq; Dei se uero iudicio opponi possit nomen mereri, et prædicat offertq; nobis Christi iusticiam, quæ unica & sola uerissima & summa iusticia est, quæ Dei iudicio opponi possit, iubetq; in Christum credere, id quod solum nos coram Deo iustificat & acceptos reddit. His assimiles sententias & testimonia de uocatione gentium ad gratiam Euangelicam multa passim extant, ut Psalm. ij. xvij. xvij. xxi. xlv. lvi. lxiij. li. liij. lv. lx. lxv. lxvi. Item Esaiæ ij. ix. xi. xxvij. xlij. xlix. iij. v. Zephonię ij. iij. Zachariæ ij. viij. ix. Matthæi ij. xxi. xxvij. xxvi. xxvi. Romanorum iij. iij. ix. x. xi. xv. Ephesiorum ij. iij. Colossensium i. i. Thessalonicensium ij. i. Petri ij.

Sequitur in prophetia.

NON CLAMABIT NEQ; TOLLET, scilicet, uocem suam. Id est, Christus ueniet non in morem principis alicuius præferocis fastuq; turgentis, aut Tyranni uires ac potentiam suam ostentantis, omnibusq; metum ac terrorem incutientis, sed ueniet in morem mansuetissimi & humanissimi Doctoris alicuius, ut qui sit regnum suum mansuetudine, facilitate, clementia, comitateq; apparatus & gubernaturus, Ideoq; uox eius non ferox, non minax, non aspera, non sæua nec crudelis erit, sed blanda, suavis, amœna, iucunda, grata & amabilis, nihil habens eius insolentiæ, ostentationis, fastus, ferocitæ, quam præferunt principes huius mundi: qui si quo se conferunt, et iter faciunt,

magno satellitio stipantur, magnus circa eos est strepitus ac tumultus equitum ac peditum, tympanorum, taratatararum, magnus tubarum, cornuum, buccinarumque clangor, ita ut nemo non timore quodam percussus ad strepitum eum obstupescat & perhorrescat. Nihil huiusmodi strepitus ac tumultus audietur in Christo: non clamabit, nullum uocis asperitatem aut insolentia sæuisque dictis protelabit, nullum fastu ac supercilio quodam tyrannico cōtemptrum & perterrefactum a se abiget, sed mansuetudinem, modestiam, humanitatem, et comitatem incredibilem & summam præ se ferens omnibus se facillimum dabit, omnibus se expositissimum & officiosissimum exhibebit, omnes ad se inuitabit. Nec captabit auram popularum, nec uulgi plausum ambibit, nec uanarum mundi gloriarum tumidus omnia ad ostentationem faciet, uti huius mundi principes, sed omnis gloriæ humanæ contemptor, honores etiam debitissimos fugiet, omnem uulgi plausum, omnem mundi gloriam respuet, id quod hoc ipso satis declarauit, quod multis maximisque miraculis æditis, multos sanitati restituens, suæque potentiæ maiestatem erga miseros & calamitosos affatim exerens, seruo ac seuerè interminatus est, ne se manifestum facerent, Matthæi xij.

*Christicum
aose collatio*

CALAMVM QVASSATVM &c. Mundanorum principum pompa, strepitus ac potentia terret pauperes, afflictos, humiles, & calamitosos, sed Christus talis est Dominus ac princeps, talis Doctor, qui neminem terret, nihilque præ se tyrannicum ac sæuum fert. Moses lege sua perterrefacit meticulosas ac pauidas conscientias. Vox illius seua est & truceleata, doctrinaque eius durissima & grauissima. Exigit enim a nobis summam innocentiam & obedientiam erga legem Dei, quam non præstamus, nec uiribus præstare nostris possumus, atque ob id sententiam horrendam fert contra nos, æterna maledictioni nos subiiciens. At Christus nihil aliud loquitur, nihil aliud sonat quam blanda, amabilia, grata, suauiua, iucunda & ingenti consolatione perterrefactas & consternatas mentes afficientia. Vox illius est Euangelium, hoc est, lætissimum, iucundissimum, & suauissimum nuncium, nihil aliud conscientijs anxij occinens, quam gratiam, consolationem, peccatorum remissionem, & benedictionem. Non reijcit nos propter imbecillitatem nostram, non repellit nos propter infirmitatem qua adhuc laboramus nõ exiguam, sed uocat & inuitat nos ad se ultro, ut nos consoletur, refocillet, iuuet, confirmet & aduersus omnes tempestates muniat. An nõ blandissima hæc ipsius & suauissima uox est apud Matth. cap. xi. Venite ad me Omnes qui laboratis & onerati estis, & EGO refocillabo uos, Tollite iugum meum super uos, & discite à me quod mitis sim & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meum commodum & onus meum leue est. Et Mat. ix. comparat se medico. Nam cū cibum caperet cū publicanis & peccatoribus, & ob

& ob id Pharisei murmurarent, nihil minus ipsum decere, nec fas esse, ut commercij quippiam cum ijs haberet, eosque in totum reijciendos ac damnandos esse, iudicantes, Christus respondens ait: Non opus habent iij qui ualidi sunt medico, sed qui male habent, Non ueni ad uocandum iustos, sed peccatores ad poenitentiam. Et quid quæso aliud præ se fert Christus per totam Euangelij historiam quæ inauditam humanitatem, incredibilem comitatem, inexhaustam benignitatem, immensam bonitatem, infinitum studium, ac summam beneuolentiam in homines pusillanimes, mæstos, calamitosos, morbis conflictantes, contemptos & abiectos. Quem quæso propter infirmitatem repudiavit: quem propter humilitatem & uilitatem contempsit: cui non opem petenti adfuit: An non humanissime recepit & tractauit Petrum quamuis ipsum abnegasset: An non facillimum, mansuetissimum & beneuolentissimum se exhibuit Zachæo, Magdalenæ, Samaritanæ adulteræ, Ioan. uirj. latroni in cruce, alijsque multis: Hi ac similes his, sunt calami illi quassati & lina fumigantia, qui non terrendi, non frangendi, non extinguendi, sed consolandi, corroborandi, refocillandi ac restaurandi sunt. Idque facit Christus, humanissime & tenerrime tractans eos qui infirmitate laborant, qui peccatorum suorum grauitate premuntur, qui aduersis franguntur aut alio quocumque tandem malo & incommodo duro conflictantur. Hos blande & ulro ad se inuitatos suscepit, hos refecit, his medetur, hos restaurat & confirmat, præsentis auxilio iuuat & liberat. Ac tale eum futurum longe ante prædixit propheta psalmo lxxi. Iudicabit pauperes populi & saluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatores. Liberabit pauperem a potente, & pauperem cui non erat adiutor. Parcet pauperi & inopi, & animas pauperum saluas faciet. Hoc etiamnum quotidie facit per ministros suos, qui Euangelium pauperibus Spiritu annunciant. Sequitur. **IN VERITATE EDVCET IUDICIUM.**

Habet & mundus suum iudicium, sed id ualde hallucinatur & fallit, quia ea tantum uidet quæ oculis sunt exposita. At Christus intimos recessus cordis & penetralia secretissima pectoris perspicit, & ipsum cor hominis iudicat. Mundus hypocritam aliquem, cuius cor liuore, odio, ambitione madet, alijsque uicijs ac cupiditatibus foedissimis inquinatissimum esse, sæpe falso iudicans putat sanctissimum & innocentissimum hominem esse, ac iam in terris angelicam ac diuinam uitam uiuere. Christus uero non iudicat iuxta faciem & externam speciem, eiusque iudicium minime fallax, sed certissimum est. Eoque ipso docet, ut & nos, & alios iudicantes non externam faciem, sed interiora, cor ipsum, introspeciamus & examinemus. In nobis ipsis enim primum diligenter considerandum terribile & deforme illud uicium, omnium uiciorum seminarium, cæcus amor nostri, seu philautia, & cordis diffidentia seu incredulitas, animus

I timore, dilectione, & fiducia in **D E V M** uacuis.

Cum hæc capitalia ac summa uitia, hi morbi, hæc lernæ suffocatae & co-
 tinctæ strangulataeque sunt, tum externa illa mala opera facile pelluntur.
NON ERIT TRISTIS (uel morosus seu intractabilis) **NEQUE TVR-**
BVLENTVS, id est, Non tumultuabitur, non sæuiet, non asperitate
 & tristitia uultus abalienabit a se homines, nec ulla uerborum insolentia
 ac ferocia quemquam offendet, sed humanitatis, clementiæ, moderationis
 ac mansuetudinis summum & perpetuum illi studium erit, breuiter nihil
 non faciet, nihil non tentabit, ut iudicium in terra ponat, hoc est, ut suum
 opus perficiat, ut demandatæ sibi functionis munus diligenter obeat &
 absoluat, ut iudicium & iusticiam in terris instituat & adornet, lere. xxij.
 hoc est, impietatem scelera ac flagicia corrigat, accuset, emendet, puniat,
 tollat, pietatem & uirtutem doceat, instillet, prouehat, & cõmender omni-
 bus, ut quod malum est fugiant, quod bonum est faciant. Sequitur.

LEGEM BIVS, IN SVLAE EXPECTABVNT. Hoc est,
 Doctrina eius latius extēdetur, inque plures regiones propagabitur, quam
 Mosis Doctrina, quæ intra Iudaicæ tantum terræ limites continebatur.
 Huius uero Doctoris doctrina longe spargetur latius: Nam & Gentes
 quæ per insulas significantur eam expectabunt & expectent, hoc est, per
 totum orbem dilatabitur. Vox Hebræa Thorah quam interpres Legem
 uertit, doctrinam etiam significat, & sic non incommode reddi potest.
 Est itaque Thorah siue Doctrina Christi, saluifica illa Euangelij doctrina,
 uera nobis gaudia, ueras cõsolationes adferens, & ad omnes casus ac mor-
 bos præsentissima auxilia ac remedia suppeditans.

Mattheus cap. xij. hanc prophetiam adducens, in fine dicit, In nomine
 illius gentes sperabunt, iuxta uersionem græcam Septuaginta interpre-
 tum, qui rectissime reddiderunt sententiam prophetæ: Nam in Euange-
 lio Nomen Christi depredicatur & decantatur præsentissimum & uni-
 cum esse in omnibus malis & necessitatibus auxilium, præsidium, profugi-
 um & salus, uti & Petrus Cornelio ethnico homini uiam salutis mon-
 strans ait: Act. x. Omnes prophetæ testimonium de Christo ferunt quod
 remissionem peccatorum accepturus sit per nomen eius, quisquis credi-
 derit in eum. Neque enim per ullum aliud nomen remissio peccatorum
 contingit quam per nomen Christi. Ex meritis nostris non condonantur
 nobis peccata, sed propter sola duntaxat Christi merita. Hæc sola nobis ad-
 ferunt peccatorem remissionem. Christus solus, nec alius præter Chri-
 stum, nostra iusticia est, primæ Corinth. i. Sed uideamus explicemusque
 & sequentia uerba prophetæ de Christo, ex hoc eodem cap.

HAEC DICIT DOMINVS DEVS, CREANS COELOS
& EXTENDENS EOS, FIRMANS TERRAM & QVAEGER
MINANT EX EA, DANS FLATVM POPVLO, QUIER
SVPER EAM, & SPIRITVM CALCANTIBVS EAM. EGO
DOMINVS

DOMINVS VOCaui TE IN IVSTITIA, & APPREHendi
MANVM TVAM & SERVAui TE, & DEDI TE IN FOE-
DVS POPVLI, in lucem Gentium, ut aperires OCVLOS cæcorũ,
& EDVCERes DE CONCLVSIOne uinctum, de DOMO car-
ceris Sedentes IN TENEBRIS. & c.

Vide quam graphice, quam belle et blande nobis Deus Pater hic de-
pingat filium suum Christum, quam egregie illius personam & officium
describat. Non dicit eum futurum Mosen aliquem iracundum & impe-
riosum, aut principem seu regem aliquem præferocem, fastu turgentem,
& tyrannico supercilio omnes perterrefacientem, talem filium suum futu-
rum non dicit, sed humanissimum & officiosissimum aliquem Doctorem
& monitorem, qui nihil studeat, nihil meditetur aliud, quam ut a uia de-
flexos in uiam reuocet, ignaros ac rudes doceat ac formet, erroribus impli-
citos, ad ueritatem, (per quã liberi fiant, Ioan. viij.) ducat, pusillanimes,
anxios, moestos, doloribus affectos, ad desperationem sollicitatos, et me-
tu consternatos cõsoletur, erigat, roboret, restauret, certos de gratuita dei
misericordia & immensa gratia reddat, ex omnibus cum corporis tum ani-
mæ periculis & calamitatibus liberet. Ne quis aut de tantis rebus, de tan-
tis tam eximijs & infinitis beneficijs, quæ hic per Christum promittit, am-
bigat, ante commemorat potentiam illam suam summam & immensam,
quod sit Dominus is qui omnia cõdiderit, quicq; omnia cõseruet, foueat,
uegetet, gubernet ac regat. Si hoc potuit, potest & ea, quæ hic promittit,
præstare. Quali diceret: quam hoc certum est quod cœlum & terram con-
didi, tam indubitatum est, me Christum uocaturũ seu missurum in terras.

Christi officium & persona.

EGO DOMINVS VOCAUI TE IN IVSTICIA.

Nos eramus iniusti omnes, tamq; omnis iusticiæ expertes, ut necesse
fuerit mitti nobis aliquem, tanta iusticia præditum, ut diuine iusticiæ pro-
nobis satisfacere, nosq; uerã iusticiam docere & cordibus nostris inscri-
bere & indere eã posset. Is est Christus ille Dei filius, in cuius ore inuētus
dolos nō est, omnis ille iusticiæ autor, & uere iusticiæ expressissimum ex-
emplar, imo ipsissima & uerissima iusticia. Is nos summo iure sua illa iu-
sticia a Sathanæ tyrannica potestate & omnibus iniurijs redemit. Eumq;
Deus uocauit ut nos ueram iusticiam doceret, nec doceret tantum sed &
donaret. Extra eum enim nulla usquam est iusticia.

ET APPREHENDI MANVM TVAM & SERVAui TE & c.

Quamuis sit Christus lapis offensionis, & signum cui contradicitur,
Lucæ ij. cum Sathan & mundus omni sua potentia, sapientia, & hypo-
critica sanctimonia coniunctis copijs se illi opponant, tantis uiribus, tan-
to impetu ac conatu, ut sæpe misera sit Ecclesiæ ueræ facies, et parum ab-
esse, quin Euangelium opprimatur & deletur, nec a tantis aduersarijs, in-
structis potentia, insidijs, molitionibus, dolis machinisq; sibi cauere

& consistere posse uideatur, nihilo secius tamen Christus, et uerbum eius, & omnes qui eius uerbo credunt, persistent, adq̄ summam gloriam prouehantur: Aduersarij uero Christi & Christianorum, tandem istis suis moliminibus in extremum adducti periculum & exitium, miserrime & horribiliter extincti, in æternum peribunt. Neq̄ enim hic humanæ uires ac potentia cōtra homines certāt, (alioqui uictoria esset futura incerta, et causa nostra nō satis firma nec stabilis) sed hic est omnipotēs manus Dei Patris, qui omnia creat & conseruat, is seruat & apprehendit Christum, ideoq̄ nunq̄ eueri, nunquam loco moueri, nunq̄ e medio tolli poterit. Quis eum ex illius manu, qui condidit omnia, qui cunctipotens, qui pater nus est, extorquebit? Hæc maxima consolatio est Ecclesiæ, magno hic in terris contemptu laborantis, in tantis periculis constitutæ, in medio luporum habitantis, tot aduersariorum insidijs, dolis, technis, ac machinis circumuentæ atq̄ expositæ. Quamuis autem Ecclesiæ Catholicæ rex et Dominus citra mundanum illum strepitum in hunc mundum ueniat, uti doctor, ita ut mundus opinetur nihil in eo potentie, nihil uirium, nihil præsidij aut auxiliij esse, tamen maxima et inuictissima potentia, uerum & præsentissimum præsidium et defensio a nostris partibus est, nimirum, Dei ipsius Dextera, quæ Christum et omnes in Christum credentes apprehendit, tuetur, sustentat, corroborat et seruat.

ET DEDI TE IN FOEDVS POPVLLI.

Vt maxime Christus & Ecclesia Christi coram mundo despicibilis sit nullamq̄ speciem habeat, tamen hic uera fortitudo, summa securitas, fidissima munimenta, ac firmamentum solidissimum est: Deus se futurum patrem nostrum, seq̄ in filios nos recepturum promisit. Et ne desperaremus, ne de tam immensa gratia addubitaremus, ne de paterno illius in nos animo ac propensissima uoluntate quicquam hæsitaremus, unicum filium suum pignoris obsidisque loco dedit, eoq̄ fœdus gratiæ promissæ nobis sanxit ac firmauit. Quo maiore ac preciosiore pignore, quo sanctiore fœdere fidem suam nobis de promissa gratia firmaret? Christus Dei unicus filius & Deus uerus ad nos uenit et reconciliatio nostra factus est. Per hunc omnes Dei promissiones sunt etiam et Amen. ij. Corinth. i.

IN LVCEM GENTIVM.

Sic et Spiritus sanctus per Simeonem dicit: Lucæ secundo, Viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum, Lumen ad reuelationem gentium et c̄. Et Ioan. primo, Erat lux illa lux uera quæ illuminat omnem hominem uenientem in mundum. Et cap. xij. ait Christus, Ego lux in mundum ueni, ut omnis qui credit in me in tenebris non maneat. Obseruabis itaq̄ hic, quod ubi Christus non est, ibi meræ et profundissimæ tenebræ, horrendissima cæcitas, ac proinde mera inimicitia contra Deum sit.

Vt aperires

VT APERIRES OCVLOS CAECORVM. & c̄.

Hoc Christus præstitit cum corporaliter tum spiritualiter. Nam usu oculorum orbatis, uisum restituit corporaliter, & spiritualiter quotidie nos oēs, qui cæci sumus, hoc est, qui nec Deum nec nos ipsos cognoscimus, propter lapsum Adæ corrupti & excæcati, illuminat uera cognitione Dei & nostri. Eripit item nos e captiuitate Sathanæ, qui capti & uincti eramus a lege, peccato, morte & diabolo. Ab his hostibus immanissimis nos liberat per ueritatem suam, si uerbo ipsius audito credimus.

Similem Prophetiam habemus Esaiaæ xlix. ubi itidem propheta uaticinatur de futuro regno Christi, quod non carnalis Dominus seu Princeps aliquis huius mundi, sed spiritualis princeps & Doctor Ecclesiæ suæ sit futurus. Verba prophetiæ hæc sunt.

AVDITE INSVLAE, & ATTENDITE POPVLI DE LONGE. DOMINVS AB UTero VOCAVIT me, de Venere MATRIS Meæ RECORDATVS EST NOMINIS Mei, & POSVIT OS MEVM QVASI GLADIVM ACVTUM, & POSVIT ME VMBRA MANVS SVæ PROTEXIT ME, & POSVIT ME SICVT SAGITTAM ELECTAM, IN PHARETRA AB SCONDIT me, & DICIT MIHI: SERVVS meus es TV ISRAEL, QVIA IN TE GLORIABOR. ET EGO DIXI: IN VACVVM LABORAVI, SINE CAVSSA & VANE FORTITVDINEM MEAM CONSVMPSI, QVAMVIS IVDICIVM MEVM CVM DOMINO & OPVS Meum CVM DEO MEO. ET NVNC Hæc DICIT DOMINVS, FORMANS Me EX UTero SERVVM SIBI, VT REDUCTVR. HINC GLORIFICATVS SVM IN OCVLIS DOMINI & DEVS Meus FACTVS est FORTITVDO mea. ET DIXIT: PARVM EST VT SIS MIHI SERVS ISRAEL SVSCITANDAS TRIBVS IACOB & FECES CEM GENTIUM VT SIS SALVS MEA VSq; AD EXTREMVM TERRAE & c̄.

Audimus & hic quod Christus ut Doctor a patre missus, ad se uocet non Iudæos tantum sed & omnes gentes in terris. Ne quis autem uili & humili specie, quam apud nos gesturus erat, offenderetur, ideo uocatio nis suæ meminit, quod ab utero Deus pater ad hoc ipsum uocarit, ut Ecclesiæ Doctor esset. Ob id dicit, Os suum esse gladium acutum, hoc est, se esse doctorem talem cuius doctrina efficax, energetica & potens sit, quæ moueat, rapiat, afficiat, innouet, mutetq; homines, quæq; intimos cordis recessus exploret, & penetralia pectoris absconditissima penetret, iuxta

DE CONC. CHRI. AD DISC. EM AVM EVNT.

illud Pauli, Hebræorum quarto: *Viuus est sermo Dei & ἐνεργὴς ὁ λόγος*
ῥῆπος ῥῶς πᾶσι μαχαίρην δ' ἰσομοῦν, efficax & penetrantior quouis gladio u-
 trinque incidente, ac pertingēs usque ad diuisionem animæ simul ac spiri-
 tus compagumque et medullarum, ac discretor cogitationum et intencio-
 num cordis, necest ulla creatura quæ non manifesta sit in conspectu il-
 lius. & c. Recte itaque et uere os siue doctrina eius dicitur gladius:
 Excudit, ad uiuum resecat, examinat, & inuestigat omnia diligentissime et
 accuratissime, amputat prauos animi affectus, uiciorum hulcera ac cupidi-
 tatum apostemata purulentissima aperit, medullam & ossa hominis, hoc
 est, totum hominem renouat & mutat, Eodemq; suo gladio, hoc est, uer-
 bo suo potenti Sathan regnum, cælo toto illius exercitu, peccatis scilicet,
 lege & inferno, subruit & euertit.

Os siue doctri-
na Christi

Est et doctrina eius certa, firma, irrefragabilis, constans, inconcussa ac
 potens, ut sagitta, quæ missa teneri aut impediri e medio uolatu non po-
 test, quæque ipsum scopum attingens collimat nec usquam aberrat, sic &
 doctrina eius e medio cursu reuocari non potest: est & certa, indubitata,
 ualida & potens, aduersarios protelans, et ceu uibrante et acuta sagitta re-
 torquens & dissipans omnia, ita ut nec consistere nec mutire contra quis-
 quam possit. An non Matthæi xxij. Pharisei & Sadducei ad doctri-
 nam illam præpotentem & diuinam Christi obmutuerunt, ita ut nemo
 potuerit ei respondere quicq; neque ausus fuerit quisquam ex eo die eum
 amplius interrogare? Non em̄ talis erat Doctor, quales fuerant ministri
 ipsius, Moses & sacerdotes ueteris Testamenti seu Legis, non sic docebat
 quemadmodum illi, sed uti Dominus ipse, qui & autoritate & maiestate
 tum personæ tum doctrinæ suæ ualens & eminentis aduersarios facile uin-
 cere, & retundere, frangere, atque animos eorum ita percellere potuit, ut
 uel obturato ore confunderentur, uel admirabundi obstupescerent, quod
 & Ioannis septimo accidisse legimus, ubi ministri Phariseorum & prin-
 cipum sacerdotum interrogati quare non apprehensum adduxerint Chris-
 tum, responderunt, Nunquam sic locutus est homo, siue hic homo.
 Missi erant ut captum adducerent, sed cum audissent loquentem, oratio-
 nis maiestate & diuinitate quasi consternati manus ei iniicere, nec illi uim
 ullam facere poterant.

Herodes in cunis CHRISTVM interfecisset, et Iudæi nihil
 aliud moliebantur singulis pene horis, quam ut ipsum e medio tollerent,
 sed hora ipsius nondum uenerat. DEVS Pater umbra manus suæ
 protegebat eum.

Est & seruus DEI propter seruicia, officia seu ministeria, quæ nobis
 exhibet & præstat, uidelicet, quod peccata nostra portat & dependit,
 uitam ꝑ suam propter nos profundit, quod & ipse de se dicit: Ioannis de-
 cimo quarto, Sicut mandauit Pater sic facio. Item Ioan. xvij: Pater ego te
 glorificauit

glorificauit super terram, opus cōsummaui quod dedisti mihi ut facerem. Vocat autem pater eum Israel, eo quod uerius & fortior meliorq; Israel futurus esset quam Iacob. Siquidem filij & posterij Iacob magna ex parte carnalis erant Israel, qui Deum nō glorificat. At Christus ueros Israelitas gignit, qui robusti ac fortes sunt in Deo & cum Deo, per quos & nomen Dei glorificatur.

Sed statim queritur Christus, quod hoc officium et ministerium suum nobis oblatum & præstitum, tam pauci agnoscant, quodque fidele hoc beneficium & ministerium ultroneum suum in multis male collocetur ac pereat, ueluti & Ioannis primo scribitur: In sua uenit & sui eum non receperunt. Queruntur idem & Apostoli Esaiaë quinquagesimotertio. Quis credit auditui nostro? Hoc tamen se consolatur, quod caussa & opus hoc Dei Patris caussa & opus sit, qui ad exitum id sit perducturus, & usque ad finem suos seruaturus, lætaq; Catastrophe negocium absoluturus, sicque Euangelij cursum moderaturus, ut fructum tamen suum faciat, nec uacuum redeat, quantumuis pauci uideantur, eorum qui uere id ament. Deus nouit suos in quibus Euangelium efficax est. Ut maxime magna hominum pars, ipsum audire non sustinet, inque errore pereat, aliqui tamen liberantur & seruantur, qui Euangelio credunt, ad quos ipsum Patrem misit, ne totus Israel periret. Et ut maxime non omnes Iudæi ipsum recipere uoluerint, non propterea nemo ipsum recipiet, imo Deus Pater plures etiam in terris homines habet, inter quos ipsum glorificare uult. Nam & gentium omnium, quæ orbem hunc uastissimum incolunt, magister, Doctor & saluator futurus erāt.

Huius prophetiæ uerba Paulus & Barnabas Actorum decimotertio, citant magna parrhesia contra obstinatos ac contumaces Iudæos in Antiochia Piliadiæ agentes, qui contradicebant his quæ a Paulo dicebantur. Sed sumpra fiducia Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat prius loqui sermonem Dei, sed quoniam repellitis illum, & indignos uos iudicatis æterna uita, ecce conuertimur ad gentes. Sic enim nobis præcepit DOMINVS: Posui te in lucem Gentium ut sis salus usque ad extremum terræ. De hac uocatione Gentium loquitur Paulus & ad Ephesios capite tertio, ubi dicit Gentes cohæredes & eiusdem corporis

CHRISTO per Euangelium. Et Esaiaë Capite sexagesimo primo ait CHRISTVS: SPIRITVS DOMINI SUPER ME, EO QVOD VN XERIT ME, AD ANNUNCIANDVM MANSVETIS (uel humilibus) MISIT ME, VT MEDERER CONTRITIS CORDE, & PRAEDICAREM CAPTIVIS INDVLGENTIAM, &

CLAVSIS APERTIONEM, VT PRAEDICAREM AN-
 NUM PLACABILEM DOMINI & DIEM VLTIONIS
 DEI NOSTRI, VT CONSOLARER OMNES LVGENTI-
 TES, VT PONEREM FORTITVDINEM LVGENTI-
 BVS IN SION, & DAREM EIS CORONAM PROCI-
 NERE, OLEV M GAVDII PRO LVCTV, PALLIVM
 LAVDIS PRO SPIRITV MOERORIS, & VOCA-
 BVNTVR IN EA FORTES IVSTICIAE, PLANTA-
 TIO DOMINI AD GLORIFICANDVM.

S. Lucas scribit in historia Evangelica sua cap. iij. Christum aliquan-
 do in ciuitate Nazareth in Synagoga die Sabbathorum secundum con-
 suetudinem suam intrasse, & surrexisse ibidem ut legeret, eiq; traditum
 librum Esaiæ prophetæ, quem cum explicuisset, inuenisse locum hunc
 Esaiæ modo citatum, quo lecto librum complicatum reddidisse mini-
 stro ac resedisse. Omniumq; oculos in Synagoga in eum defixos fuisse,
 illumq; cepisse dicere ad eos, Hodie impleta est hæc scriptura in auribus
 uestris. Et omnes testimonium illi dedisse & miratos esse super gratia ser-
 monum, qui procedebant ex ore ipsius. Atq; ita Dominus prophetiam
 hanc sibi applicat, cui etiam soli competit. Describitur autem hic non ut
 mundanus aliquis potentia præcellens Rex, sed uti doctor & minister,
 qui in hoc mundo seruilem quandam condicionem atq; ministeria obeat,
 quicq; oia studia et conatus, huc destinet & dirigat, in hoc summa cura,
 diligentia, sollicitudine & assiduitate incumbat, ut miseris, afflictis, mæro-
 re ac dolore grauatis adsit, seruiat, eosq; redimat & seruet.

ANNA.

Insignis profecto & memorabilis hæc prophetia est & digna quæ di-
 ligenter expendatur, quamq; pij omnes penitissime animis affixam sem-
 per meditentur. Quare rogo ut singula eius uerba, itidem uti in prioribus
 fecisti, ordine perpensa consideres & explices, ut & melius intelligantur
 & diligentius considerata animo tenacius insigantur & hæreant.

VRBANVS.

Describit hic Esaias Christum supra quam dici potest graphice, lucia-
 lenteq; & uerbis ijs unde eximiam & summam cōsolationem concipere
 possumus. Inspiciamus itaq; ordine uerba singula, uti petis. Quod dicit
 propheta in persona Christi, SPIRITVS DOMINI SVPER ME
 & c. eo significat se a DEO Patre coelesti in sacerdotem & doctorem
 consecratum, unctum, & initiatum esse, ne dubitemus omnia ea quæ
 CHRISTVS loquitur et facit, Spiritus sancti uerba et op-
 era esse.

Hinc dicit.

Propterea

PROPTEREA VNXIT ME DOMINVS.

Reges & Sacerdotes in Lege ad functiones suas affciti inungebantur, Ideoque et **CHRISTVM**, quia uerus & æternus Rex summus, que Sacerdos erat, inungi oportebat, sed non oleo, quo corpora delibuta redduntur, sed Spiritu sancto, plenitudine omnis gratie, de qua unctioe loquitur Psalmus quadragesimus quintus. Vt autem sciremus qualis ea unctio, & qualis Rex ac Sacerdos **CHRISTVS** futurus esset, ideo addit.

AD ANNUNCIANDVM HVMILIBVS siue AFFLICTIS SEV AD EVANGELIZANDVM PAVPERIBVS MISIT ME.

Iudæi a spiritu illo suo uertiginoso delusi conceperunt fatuam, & stolidam opinionem de suo Messia, quod uenturus sit mundana & corporali magnificentia, splendore ac strepitu turgens & hostibus metuendus, uti Reges in terris, quodque in terris his corporaliter sit imperaturus, omnia que bona Iudæis affatim in his terris largiturus, ut omni uoluptatum genere abundent, omnibus corporis comoditatibus affluant, ut totius mundi Domini sint, &c. Talis est **CHRISTVS** Iudaicus, et bellus, si dijs placet, hic **CHRISTVS** est. Quanquam error hic non tantum Iudæorum animos, sed et quorundam nomine duntaxat non re Christianorum occupauit. Siquidem nunc **CHRISTO** iam in lucem reuocato et Euangelij doctrina ubique illucescente, multi reperiuntur tam carnalibus adhuc cordibus homines, qui in **CHRISTO** & Euangelio nihil quærunt & expectant aliud, quam terrenas opes, tranquillitatem, ocium, curarum uacuitatem, dignitates, honores, omnium rerum affluentiam. Atque ita Iudaizantes fingunt sibi Iudaicum et carnalem aliquem **CHRISTVM**, qui in his terris corporis comoditates ac uoluptates largiatur, quales fuerunt & illi in Capernaum Ioannis sexto, qui **CHRISTVM** sectabantur ob id tantum, quod pasceret eos panibus, uentresque eorum exatiaret. Fidei & spiritualium æternorumque bonorum, quæ **CHRISTVS** donat, nulla apud eos erat ratio. Sic faciunt nunc quoque apud nos erronei nostri, nihil aliud quam ocium captantes & cibo alieno insidiantes. De gratia **DEI**, de uera iusticia ac pietate, de bona & sana conscientia nihil sciunt, nec earum rerum studio ullo tententur, sed sicubi nouerunt homines Euangelicę ueritatis amantes ac studiosos, eos se conferunt, sic apud se cogitantes: Nunc belle mecum age, unde me aliam, ne mihi laborandum sit, illorū subsidium & piam stipem efflagitabo. Non deerunt mihi sua opera, liberalitatem suam in me exerent, siquidem Euangelium mutuam charitatē docet, quæ liberalis, benigna, &

ad omnes subleuandos, & prouehendos semper propensa & exposita est. Multi sunt talium nebulonum & mendicabulorum hoc tempore, qui non Euangelij gratiam, sed ocium & uictum sectantes ad Euangelicos se conferunt, seque sub Euangelij nomine uenditant, falso Euangelium prætendentes, eiusque causa se in pericula & eam paupertatem deuenisse, suisque facultatibus spoliatos esse mentientes, hoc prætextu pietatis multos bonos decipiunt, qui ex officio charitatis ope, opera & quibuscumque possunt officijs eos iuuant, uictum & amictum suppeditantes ac numeros etiam largientes. Hoc genus hominum, omnia loca, in quibus Euangelium docetur, perreptantium, non aliam ob causam amat Euangelium quam ob uentris in ocio alendi studium. Nisi Euangelij præteritum ociosos istos uentres saginarent, extreme Euangelij doctrinam contere-
rent ac conspuerent. Nihil hic fingo, Scio quid scribam. Nouimus quos
tos qui hac Euangelij specie, ab istis alienæ mensæ muscis & gastreuangelicis, ob uentrem tantum & ocium Euangelicos se falso profitentibus de-
cepti, multo argento his fraudibus emuncti sunt. Cum Sathan in membris suis hanc ignominiae notam inurere Euangelio, & hac etiam parte
id deformare non cesset, qua possumus occurrendum est huic offendiculis,
Io, erroneisq; isti prodèdi, illorumq; fraudes & aucupia alijs omnib; signifi-
ficanda sunt, ut quisq; sibi hic caueat, nec omnibus Euangelij titulo se uen-
ditantibus, & hoc prætextu mendicantibus, facile suo detrimento fidei
habeat. Fit hoc sæpissime, ut ad eos qui Euangelio fauent, ueniant erro-
nes isti, misereq; eiulantes querantur se propter Euangelij professionem
ciuitate exactos, domo, agris, omnibus facultatibus eiectiones, & c. atq; ita
Sanctum hoc Euangelij nomen suæ impietati ac consceleratæ uitæ præ-
textunt, eorum ad explendos uentres & cupiditates suas abutuntur, obser-
crantes per Christum, per Euangelium, per mutuæ charitatis ac pietatis
officium, ut subleuentur. Nec contenti sunt mediocri aliqua elemosyna,
nunc pecunias, nunc uictum, nunc uestes, nunc commeatum, nunc alia ac
que alia, suo quasi iure, efflagitantes, improbitate sua nihil non impe-
trant. Vbi liberalitate eos iuimus, ubi diu aluimus & fouimus, tandem
comperimus erroneos, & impostores eos esse maximos, & profligatissi-
mæ maliciæ homines, nihilque minus, quam id quod præterdunt.
Magna est horum nebulonum & ociosorum hominum ubique nunc
copia. Quidam ex his statim ad ipsos Concionatores se conferunt, ut
se dolose insinuant, eosque improbis precibus cogunt, non tantum ut
ipsi dent & iuuent, sed ut ex alijs quoque ciuib; & ex publico etiam, sub
CHRISTI nomine, pecunias, quibus uere pauperes alen-
di erant, corradant. Nullus fere calo & lixa, nullus circumfora-
neus, nullus fere popinio, helluo & lurco est, qui non falsa specie hac
& prætextu

& prætextu Euangelij ſe uenditet & alat. Et, quod profecto mirandum eſt, Caroloſtadiani & Anabaptiſtæ, qui infinitam quandam & inuincibilem paciẽtiam, ſummamque moderationem, temperantiam, et modeltiam profitentur, ac ſingularem miramque ſanctimonix ſpeciem præ ſe ferunt, ubi propter errores ſuos pernicioſiſſimos pulſi ad nos ueniunt, nunquam expleri poſſunt, nunquam ſatis pecuniæ illis ſuppeditari poteſt, nullum eſt diuerſorium, quod boni conſulere poſſint ac uelint, et delicatuli ſaſtidioliſque homines non quemuis cibum ſed exquisitiſſimum & lau- riſſimum ſibi proponi uolunt. Peſſimum eſt & teterrimum genus hoc & ſeditioſiſſimas opiniones obſtinatiſſime & præſtractiſſime tuentes, aut certe clam apud ſe fouentes. Præter hæc, uita & mores eorum tam incommodi, tam infulſi, tam inſciti, tam inconcinni, tam agreſtes, tam horridi ſunt, ut barbariſſimæ etiam gentes Turcæ ac Iudæi uitæ ac morum honeſtate & commoditate illis anteeant. Tales cum ſint, nihilo ſecius tam men, quæ illorum extrema et effrons impudentia, improbitas, impietas et malicia eſt, ſub nomine CHRISTI, Euangelij titulo, in ocio uiuere, ſe ali, foueri, ueſtiri, nihil non officij ſibi ſtudijque præſtari uolunt et poſtulant, atque ita nihil amplius nec aliud in CHRISTO quærent quam temporalia hæc bona et huius uitæ commoditates ac uoluptates, perinde ut Iudeorum illud uulgus, nec Euangelij ullo ſtudio tenentur, nec id ex animo expetunt et amant, quod argumentis minime fallacibus in plurimis deprehenſum eſt.

ANNA.

Vbi CHRISTVS uerſatur & docetur, ibi et Iudas ſit oportet, qui nullius rei quam maſupij ſui curam agit, nec aliud cogitat quam de ex- plendis loculis ac uentre, quomodo, quibus artibus, technis, fraudibus, ac dolis triginta argenteis ditetur, in ſontemque CHRISTVM pro- dat. Idem faciunt nunc fanatici iſti et dementati ueruginoliſque Spiritus. Nec illi tantum, ſed idem fecerunt ac faciunt Papiſtæ. Quid enim queſo aliud et illi quam temporalia et carnalia bona, opes, dignitates in CHRI- STO queſiuerunt?

VRBANVS.

Valeant male feriatu homines iſti. Nos ad Prophetæ uaticiniij expli- cationem redeamus.

ANNA.

Hic facillimam habebis me. Malo enim audire de CHRISTO DOMINO meo, quam illorum flagicia ac ſcelera, fuco religio- nis & Euangelicæ profeſſionis ad tempus quidem tincta & occulta- ta, ſed nunc tamen ſepe prodita. Redito itaque ad uaticinium.

VRBANVS.

Esaias longe alium facit CHRISTVM, longe eum alijs coloribus depingit, quam fanaticum & stolidum hoc hominum genus. Non dicit eum regio splendore & magnificentia superbiturum, nec uentri tantum consulturum, uoluptatum alimenta & materiam suppeditaturum, sed dicit eum uenturum in morem Apostoli & Concionatoris, qui uerbo & Spiritu regnum suum sit administraturus. Ne uero omnino quicquam magnificentiae & pompae carnalis fastusq; & insolentiae mundanae in eo spectemus, ideo ait Esaias quod mansuetis, hoc est, afflictis, calamitatibus, miserisq; pressis, nunciaturus laeta, seu Euangelizaturus ueniat. Mundani Reges ac principes nihil rei nec commercij habent cum debilibus, uilibus, contemptis, surdis, claudis, caecis, mcestis, pauperibus, calamitosus & afflictis aegrotisq;, sed delectantur consuetudine hominum bonae corporis ualitudine & uenustate praedictorum, salibus ac lepore iucundorum, amoenitate & festiuitate concinnitateq; morum ac uitae amabilium, hilaritate uultus delectantium, dignitatibus ac fortunis eminentium, horum ac similium consuetudinem ac praesentiam amant & expetunt, ut opera et opera illorum utantur, ut delectamenta & uoluptates ex ijs percipiant, ut ab ijs honoribus afficiantur. At Christus propter miseros & afflictos in hunc mundum uenit, ut eos consolaretur, ut erigeret, ut sanaret, ut liberaret & iuuaret. Nec enim egens & misellus eiusmodi rex est, ut li sunt terreni, quibus seruiendum est, qui aliorum opera, consilio, ope, ministerijs ac famulicij opus habent, talis rex Christus non est, sed rex aeternus, rex omnium affluentissimus & opulentissimus, rex maiestatis & gloriae infinitae, rex potentiae immensae, salutis aeternae fons, autor & largitor. Sed tantae tam inexhaustae est misericordiae ac benignitatis, tantae liberalitatis & munificentiae rex, ut non soli sibi opulentas istas diuitias & gloriae suae immensas opes habeat, ijsq; incubet in morem φιλαργυρος alicuius didi hominis, sed eas tantas suas opes, istos suos thesauros, preciosissima ista cimelia sua largissime & liberalissime nobiscum etiam communia facere & nobis ultro impartiri uult, eamq; ob causam uenit non ad opulentos, non ad ualentes, non ad potentes, sed ad pauperes, ad aegrotos, ad debiles, ad tristes & afflictos, peccatoresq;.

Euangelista Lucas capite quarto Hebraeam uocem Ενονιμ reddidit πτωχός, id est, pauperibus, quemadmodum & septuaginta in Graeco habent πτωχός. Hincq; uerisimile est eum textum Hebraicum quo Septuaginta usi sunt, habuisse non Ενονιμ sed Ενιμ ab Ενι, qua uoce & Zacharias utitur capite ix. Significat autē ea uox pauperem, tristem, oppressum, humilem, demissum, humiliatum, afflictum. Sed utrumcunq; significet, siue pauperem siue afflictum, eodem res redit, quia per utranque uocem intelliguntur

intelliguntur ij pauperes, quos Christus, Matthæi v. pauperes Spiritu uocat, quibus Euangelium cum fructu prædicatur, Matthæi xi. Et sunt illi ipsi qui cor contritum & conscientiam anxiam habent, qui peccata sua & Dei iram iudiciumq; sentiunt, quicq; uehementer indignationem diuinam metuunt, & ad eam perterriti contremiscunt, quorum cor citra intermissionem ad gratiam & opem diuinam suspirat, qui summis & perpetuis ardentibusq; uotis nihil aliud petunt & obsecrant quam ut a peccatis liberentur, & Dei fauorem & gratiam adipiscantur. Eiusmodi homines sic affecti, sunt aptissimi scholastici & discipuli Euangelicæ doctrinæ, & terram illam bonam quæ fructum fert, Lucæ viij. Contra autem qui suam miseriam & peccata non agnoscunt, qui Deum non timent, nec gratiæ dei cupidi & auidi sunt, quales sunt ἀπληγκότες isti dolere & poenitere nescij, obdurati & occæcati mundi filij, & sancti hypocritæ, hi nihil morantur, non expetunt, non cassa nuce sibi pararent Christum aut Euangelium. Ideoq; duram contra illos uocem & sententiam profert Christus Matthæi nono, Non habent opus medico ij qui ualidi sunt sed qui male habent. Veni ad uocandum peccatores ad poenitentiam non iustos, hoc est, securos, fastuosos et superbientes illos spiritus, qui falsa persuasionem demetati putant se ante esse iustos, qui sua peccata non agnoscunt, atq; ideo præsumptuosi, securi & contumaces sunt, quicq; miseriam suam non sentiunt, nec serio cogitant de morte, de extremo iudicio, de futura ira, quæ mundum manet, sed altissime immersi carnali securitati, in nullis rebus alijs quam caducis huius mundi cogitationes suas occupatas habent, nec uitæ futuræ & salutis æternæ cura ulla tanguntur. In sequentibus docet propheta qui fructus proueniant ex Euangelio hoc, quicq; pauperes seu afflicti isti sunt, dicens.

Pauperes spiritui qui, & contra

VT MEDERER CONTRITIS CORDE.

Hæc sunt mera Euangelia, hæc auditu sunt iucundissima & gratissima, hæc plena summæ consolationis uerba sunt. Moses cum sua Lege docet nos agnoscere peccata & maledictionem nostri. Per eam cognitionem corda perterrefiunt, quia peccata tantum indicat & reuelat, nec ea aufert, sed ea in corde fixa relinquit. Vbi autem peccata sunt, ibi regnat mors, ibi aliud nihil est quam pauor, metus, trepidatio, anxietas, & desperatio, dum nec conscientia peccati carnificina torquetur, & peccati opsonion, mortem, metuit. Hi sunt contriti corde, & omnium afflictissimi. Vident suam miseriam & calamitatem, sentiunt pericula, sed mederi sibi & periculo tanto tantisq; miserijs liberare se ipsi non possunt. Verum ubi Christus uenit comitatus saluifica illa sua predicatione seu doctrina Euangelij, ibi uenit & adest statim auxilium & consolatio: quia Euangelium offert & donat omnibus credentibus remissionem peccatorum, ueram iusticiam, & uitam æternam, Sic em dicit te compellans. Si peccator es, si conscientia

tia tua angitur, si mortem exhorrescis, audi quid sit faciendum tibi. Con-
fugito ad Christum qui solus potest & uult ultro te liberare & eripere,
quia pater ob id eum misit. Crede in illum, et propter illum peccata tua
omnia tibi cōdonabuntur. Ipse em̄ peccata tua in se sublata dependit et ex-
piavit. Hoc ubi fit, tum conscientia pacata, serena & hilaris fit, quia Chri-
stum fide apprehendit, qui chirographum malæ conscientia, quod ad-
uersus nos erat, quodq; nos misere exagitās, & excarnificans omnē animi
tranquillitatem auferrebat, deletum e medio sustulit, cruciq; affixit, ut nihil
sit quod in Christum credens propter peccata sua contremiscat ac metuat,
Deumq; ut iudicem iratum fugiat, siquidem Deus ei propter Christum,
in quem credit, propicius factus est, eiq; omnia peccata condonaui-
t. Hæc q; fides in Christum cordi illi contrito remedium præsentissimum,
pacem & consolationem attulit, animum consternatum collegit, & firma-
uit, ut certo iam sciat, Deum posthac non iudicem extimescendum & hor-
rendum, sed patrem benignissimum & indulgentissimum propter Chri-
stum futurum. Et hoc est uere & solide contritum, uulneratum, affectum
que cor obligare, sanare & curare. Nam cor nusquam alibi quam in solo
Christo ueram & solidam consolationem, iusticiam, gratiam & uitam in-
uenit.

Sequitur.

VT PRAEDICAREM CAPTIVIS INDVLGENTIAM.

Per inobedientiam facti sumus serui & captiui Sathanæ, mansissemus
que in perpetuum eius captiui, nisi Christus hic nobis subuenisset. Is fa-
ctus ἀντάλλαγμα ἢ ἀπόλυτον precium redemptionis nostræ per mortem
suam e captiuitate Sathanæ nos redemit, iuxta illud Psalmi lxxvij. Ascēdit
in altū captiuam duxit captiuitatem: & Colof. ij. Expoliatos principatus
ac potestates ostentauit palam, triumphās de illis per semetipsum, hoc est,
Christus dominos & rectores tenebrarum, qui hominem in regnum
peccati, mortis & damnationis præcipitarant, deuicit, & proprio Marte
spolium illis detrahit, & quemadmodū Lucas ait, cap. xi. Fortior fortem
armatum atriū suū custodientem uicit, & omnia arma eius abstulit,
hoc est, homines liberauit & eripuit e potestate tenebrarum & in regnum
suum lucis transtulit. Hoc et ex ix. cap. Zachariæ & xlij. Esaiæ supra au-
disti. Hancq; indulgentiam siue redemptionem aut remissionem Chri-
stus ipse in Euangelio annunciauit & prædicauit, suisq; Apostolis iussit.
Quid est enim Euangelium aliud, quam talis concio de Christo, quod
μονομαχίην cum Sathana uoluerit, eumq; in ea monomachia nō dolis, non
fraude, sed uirtute sua diuina uictum & fractum subegerit, & nos qui sub
peccato, morte, & Sathana capti eramus, per eam uictoriam liberauerit,
iustificauerit & in æternum saluauerit, ut nunc pacem habeamus apud
Deum, aq; tyranno illo inferorum, ad Deum patrem nostrū coelestem,
apud quem

apud quem, utpote filij ipsius beatissimi inæternum uiuimus, perducti
simus.

Sequitur.

CLAVSIS APERTIONEM.

Per legem Dei miseri esse peccatores conuincimur, & quasi in carce-
rem aliquē & ergastulum cōcludimur, unde omnibus uiribus naturæ &
totius mūdi iusticia nos nequimus liberare. Debeamus quidem per om-
nia innocentē & intemeratā uitā agere, nihil nō boni facere, mala uitare.
Hoc lex a nobis exigebat, sed natura peccatrix ad bonū et ad obedientiā er-
ga legem pigerrima & alienissima erat, magisq; uiuebat iuxta carnales
suas cupiditates & cōcupiscentiam, quæ ab adolescentia sua ad malū prona
& procliuis est. Hinc lex nos magis etiam urget, nullum finem instandi,
cogendi, & imperandi faciens, non obedientibus mortem & maledictio-
nem minitans, acciditq; nobis, quod Paulus, Gala. iij. ait: Antequam ue-
nisset fides, ut sub lege custodiremur, conclusi in eam fidem quæ erat re-
uelanda. Cum corda nostra introspicimus diligenter obseruantes quam
ex congenita & naturali malicia Legi Dei sint inobedientia, quam contu-
macia, quam a lege Dei aliena, tum comperimus, quod omnibus nobis,
qui etiamnum sub lege continemur, nec dum per fidem iustificati, sancta
Lex perinde & nihil aliud sit quam carcer, in quo reluctantes & inuiti
concludimur & custodimur. Nam ut maxime quod ad externam uitam
attinet modestis honestisq; moribus præditi uitæ quondam sanctimoni-
am & grauitatem præ nobis feramus ac profiteamur, quasi legem serue-
mus, nihil tamen serio, nihil ex animo, nihil ea fit *προθυμία*, eo obedientiæ
studio et promptitudine, qua debebat, sed pleni hypocriticæ simulatio-
nis coacti & inuiti facimus omnia, ex cordibus immundissimis & inqui-
ratis. Nam lex tam uehementer instans & urgens minando & ter-
rendo, auocat quidem et deterret nos ab externis flagicijs & peccatis, ne
furtum, adulteriū, cædem faciamus, ne maledicamus, ne blasphememus,
ne diris imprecationibus quæquam deuoueamus, sed intus in corde, ubi
aestuatur, scaturigo operum est, carnalis illa concupiscentia feruet, lucretur,
quo acrius ei reluctamur, eo magis aestuat & flagrat, eoq; fit maior, impe-
tiosior, improbior, effrenior & contumacior. Quemadmodum fit in ma-
gnis amnium inundationibus, quarum impetū & uehementiā, cum ag-
geribus obstruitur & reprimitur, maiorem & acriorem fieri uidemus, nec
se coherceri & reprimi facile patitur, ac tandem magna ui & impetu, ruptis
repagulis & conuulsis aggeribus et obstructionibus omnibus, erumpit.
Ita fit & hic cum Lex cupiditates & concupiscentiam cordis minis poena-
rum cohercet et compescit, ne erumpat & proruat, tū aestuat et sequit intus,
legemq; odit, ut carcerem suum, malletq; se inde liberatum esse.

LEX carcer
hominis

Vbi igitur Lex Dei opus suum in homine fecit, tum intelligit homo in quanto sit periculo. Miseria & prauitas hæc humanæ naturæ, quod cor nostrum Dei legem non modo non seruat, sed eam etiam odit, nulla uerbis explicari, nec pro magnitudine æstimari potest. Agnitio tantæ prauitatis, maliciæ & cecitatis nostræ, humilitatis studiū in nobis parit, cū uidemus nos in extremo uersari periculo, uidemus nos nihil esse, nos legi diuinæ perfecte non obedire, nostræq; putatiua & impura bona opera pestilenti ac foedissime putenti lacuna, uidelicet e corde omni Dei timore et fide uacuo, in uitoq; promanare, ideoq; non uere bona opera dici posse, nec legi diuinæ ihs satis fieri, quia spiritalis est lex, Romanorum septimo, ideoq; spiritu & corde implenda est. Agnita ita hac miseria gratiam & misericordiam imploramus. Tum summe cupimus a maledictione legis liberari & iusti fieri, quoq; melius & penitius miseriam & calamitatem nostram agnoscimus, eo instantius & ardentioribus uotis auxilium expetimus. Nusquam autem alibi auxilium & consilium in his malis est quam in CHRISTO, is est impletio, τέλος legis omnibus credentibus, Romanorum decimo. Si CHRISTVS non fert hic opem nobis, tum sub lege cum illa conscientiæ carnificina & anxietate perpetuo conclusi ac capti manemus. Sed is a Patre ad hoc missus est, ut Esaias hic dicit, ut sub lege clausis apertionem prædicet & adferat. Id quod & fecit tum cum pro nobis in cruce execratio factus est, ut nos ab æterna execratione legis redimeret, Galat. tertio: cumq; ipse Euangelium prædicaret, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, et ego reficiam uos, Matthæi undecimo. Item Ioannis tertio: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam. Non enim misit Deus filium suum in mundum, ut condemnet mundum, sed ut seruetur mundus per eum. Qui credit in eum non condemnatur.

Sequitur.

ANNVM PLACABILEM DOMINO (uel Domini.)
CHRISTVS ait Lucæ quarto, se missum esse ut annunciet Euangelium, hoc est, ut legto nuncio mundum exhilaret. Hoc hic uaticinium natus est Esaias dicens, CHRISTVM annum placabilem siue acceptum prædicare, hoc est, post tristia tempora tempus lætum uenturum, nimirum tempus gratiæ diuinæ, nouum Testamentum, quod CHRISTVS nobis nunciat, in quo nihil aliud quam meram gratiam & remissionem omnium peccatorum nostrorum audituri sumus. Hic est exoptatissimus annus ille noster Iubilæus, in quo per cornu Euangelij promulgatur plena, solida, æterna, durabilis, libertas & ab omni culpa solutio. Nam quod canit Zacharias Lucæ primo, DEVM

erexisse in domo David cornu, hoc est, regnum salutis, sicut locutus per
os sanctorum prophetarum fuerat, ut seruemur ab inimicis nostris, &
de manu omnium qui oderunt nos, ut per Christum remissionem pecca-
torum acciperemus. hoc certe factum est, & Christus ipse annūciauit, &
quotidie adhuc annūciat, usq; ad diem nouissimum per Euangelistas
suos, sicuti & per Paulum ij. Cor. sexto eum annum promulgat, ubi di-
cit: Quin & adiuuantes obsecramus ne in uacuum gratiam Dei receperi-
tis. Dicit enim: In tempore accepto exaudiui te, & in die salutis succurri-
tibi. Ecce nunc ^{καὶ πᾶς ὁ κόσμος} tempus acceptum, ecce nunc dies salu-
tis. Nonne hæc suauissima & iucundissima doctrina & Contio est con-
scientijs contristatis & perterrefactis? Ne una quidem uocula est, quæ
Christum formidabilem & metuendum faciat, sed omnes eum optatissi-
mum & iucundissimum Euangelistam faciunt. Quod autem sequitur:

DIEM VLTIONIS DEO NOSTRO

Horrendum quidem est, sed nihil hoc ad eos qui credunt in Chri-
stum: non enim contra credentes hoc additur, sed cōtra antichristianos,
qui Christo non credunt, qui quoniam hunc iubileum prædiuitis gratiæ
annum contemnunt, benedictionemq; oblatam respuunt, ideoq; male-
dictionem habebunt, longissimeq; a Deo repellentur, ut accepti seu plas-
cabilis illius anni nec punctum in eternum sint sensuri, nec eo unquã frui
uolunt, ideoq; teterrimum & immanissimum Sathanam uidebunt et au-
dient, nec unquam eius tyrannidem euadent.

VT CONSOLARER OMNES LUGENTES.

Hic est fructus huius prædicationis Christi, q̄ omnes lugentes ac moe-
sticia confluctantes (qui sub lege, peccato & morte capti perpetua & in-
credibili anxietate premebantur) consolatione per Euangelium erigun-
tur & exhilarantur, quia uident nunc, quomodo a peccatis liberentur, i-
deoque luctus ac moeror eorū aufertur, in q̄ eorū locum leticia & consola-
tio redditur: & uti ante susceptum Euangelium, in incredulitate agrestes,
distortæ, inutiles degeneresq; arbores iniusticiæ, & sicuti Hieremias ait
cap. xvij. miricæ seu agrestes dum in deserto, in infrugifera terra huius
mundi erant, ita per fidem Euangelij & hanc consolationem erunt pul-
cherrimæ & fecundissimæ arbores ad aquas sitæ, & ad humorem mitæ
tes radices suas, ita ut maxime æstus aliquis tentatiōis ingruat, nihil tamē
metuant, nec ob id flaccescant & emarcescant, sed folia earū semper uirēt,
nec æstatis siccitate & caloribus etiam estuosissimis exarescunt, sed tem-
pore suo ferunt fructus suos. Sicut enim corde credunt, ita & ore confi-
tentur. Qualis cordis fides est, talis est & oris confessio, Deique nomen
line intermissione prædicant.

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAVM EVNT.

Prolixum futurum esset, si omnia hic recensere uellem, quæ uel unus hic propheta Esaias de ministerio, & de humilitate Christi in priore aduentu uaticinatus est: & alijs locis atq; titulis Christi multum ea de redicitur. Sed quæso te an non hæc summa est humiliatio & submissio Christi, q; talis rex esse uoluit, cuius principatus ipsius humeris incumberet, hoc est, qui nos miseros peccatores una cum peccatis nostris suis humeris impositos in cruce ferret, scq; pro peccatis nostris uictimam offerret, atq; ita ouiculam perditam & errantem quæreret & in uiam reuocaret. Hincq; pueri Christi dorso in picturis Crux imponitur. Regna mundanorum Principum pinguntur ac prostant ornata & uariegata alijs alijsq; emblematis & symbolis, corona preciosa & splendida additur capiti, scp; trum dextræ, malum orbiculare sinistra. Regnant enim in mundo, deo & mundanis corporalibusq; rebus & magnificentia ista superbientes se ostentant. At Christus uincit cruce, regnumq; suum uerbo & spiritu, internis & inuisibilibus rebus, inuisibili & arcano inuestigabilisq; modo, gubernat.

Daniel Capite nono uaticinatur Christum Principem quidem futurum, et peculiarem populum habiturum, sed eodem uaticinio prædicit, quod ipsum e medio sublaturi aut occisuri & abnegaturi Iudæi essent.

Ioel Capite secundo uocat Christum doctorem iusticiæ, ut qui ob id missus sit, ut nos ueram iusticiam Dei & pietatem doceret. Malachias Capite tertio Christum uocat angelum aut nuncium Testamenti, uel, (uti Septuaginta habent) angelum iusticiæ. His similia inueniuntur multa passim in prophetis, per quæ nihil nisi ipsissima mansuetudo, prouissima ad seruiendum & subleuandum nos alacritas, summa humilitas, submissaque conuersatio, sedatissimique mores Christi in priore aduentu describuntur. Possem & hic adducere omnes prophecias de passione Christi, quomodo se usque ad mortem crucis humiliauerit, aliaque multa, quæ prophetae de spirituali regno Christi, quomodo nos nunc regat, prædixerunt. Sed hæc uaticinia in alio Articulo siue capite sese offerent, ibique explicabuntur.

ANNA.

Omnes propheciæ de passione Christi probant et humilem illam conuersationem, in qua Christus propter nos in his terris ambulauit. Ideoq; pergamus & queramus, quo tempore prior aduentus Christi in expectatione esse debuerit.

VRBANVS.

Primum pulcherrimam illam Danielis propheciam ex Capite nono adducam, quæ certo indicat tempus illud, quo CHRISTVS uenire uoluit.

SEPTVAGINTA HEBDOMADES ABBREVIATAE
 (uel definitæ determinatæ) SVNT SVPER POPVLVM tuum,
 & SVPER VRBEM SANCTAM TVAM, VT CONSVMETUR
 PRæuaricatio, (uel, tum cohibebitur aut arcebitur transgressio) & FLI-
 NEM ACCIPIAT PECCATVM (uel tum claudetur, tegetur pec-
 catum) & DELEATVR INIQVITAS (uel expietur iniquitas) &
 ADDVCATVR IVSTICIA SEMpiterna, & IMPLEATVR
 (siue obliquetur) VISIO & PROPHETIA, & VNGATVR
 SANCTVS SANCTORVM.

SCITO ERGO & ANIMADVERTE AB EXITV SERmo-
 nis (id est, ab eo tempore quo mandatum exit) QVOD ITERVM REæ-
 dificabitur HIERVRALEM, VSq; ad CHRISTVM DVcem,
 HEBDOMADES SEPTEM SVNT & HEBDOMADES Sex-
 ginta duæ. ET RVRSVM ædificabitur platea & muri, IN AN-
 GVSTIA TEMPORVM.

ET POST HEBDOMADES SEXAGINTA duas Occide-
 tur CHRISTVS, & non erit eius populus, qui eum NEGaturus est,
 (uel & nolent uel repudiabunt eum) ET POPVLVS DVCIS VE-
 NIET CIVITATEMq; & SANCTVARIUM DISSIPABIT
 (siue destruet) & FINIS EIVS VASTITAS, (uel finis eius cum tem-
 pestate uel inundatione) & POST FINEM BELLII STATU-
 TA DESOLATIO (uel post prælium omnia manebunt desolata.)

CONFIRMABIT autem PACTUM MVLTIS HEBDOMADA-
 VNA, & IN DIMIDIO HEBDOMADIS DEFICIET HOSTIA &
 SACRIFICIVM, & ERIT IN TEMPLO abominatio desola-
 tionis (uel super alam uel apud alas stabunt abominationes desolationis)
 & VSq; ad CONSUMMATIONEM & FINEM PERSEVERABIT desola-
 tio (uel constitutum est ut ad finem usq; perseveret desolatio.)

Hæc prophetia est subobscura: & hæcenus a Iudæis & Christianis
 varie exposita & intellecta. Eoq; in eius tractatione & explicatione pluscu-
 lum temporis nobis insumendum est, & digna est quæ diligenter excutia-
 tur, siquidem una hæc est ex præcipuis & insignibus de Christo prophe-
 tijs: Tantum mysteriorum de Deo nostro Iesu Christo nobis aperit.
 Complectar itaq; interpretationem eius articulis aliquot: Primo obser-
 vandum est, quod propheta Daniel uaticinatus sit in Babylonica Captiui-
 tate, cum rex Babylonis Nabucad Nezar tribum Iuda in Chaldæã abdu-
 xisset, & Iudæi annos LXX captiui esse cogentur, quod Hieremias præ-
 dixerat cap. xxv. In hac Captiuitate grauissime animo angebantur & di-
 scruciantur Iudæi. Maxima enim & summa hæc illis crux & acerbis-
 simum erat, quod inter impios Goyim, hoc est, gentes capti cultus Dei in

lege preceptos intermittere cogebantur, quod ex Psal. cxxxvi. satis liquet, ubi Iudæi his querelis animorum summum dolorem testantur. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus dum recordaremur tui Sion. In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra, quia illic interrogauerunt nos uerba cantionum (uel iusserunt cantare nos illi) qui captiuos duxerant nos, & qui abduxerant nos, hymnum cantate nobis de canticis Sion. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? In his afflictionibus & miserijs ccepit Daniel sua & populi sui peccata confiteri, pro quo capto populo suo Deum diligenter & serio orare, ut pro misericordia sua dignaretur, peccata illis condonare, propter quæ capti erant, suoq; auxilio illis adesse, ut in terram seu patriam suam reuersi, cultum Dei tot annos intermissum, restaurarent. Hæc orans Daniel exauditur, & Archangelus Gabriel ad eum missus est, qui reuelauit ei determinatum tempus aut plenitudinem temporis (uti Paulus nuncupat:) hoc est, tempus Messie, quo Christus uenturus & omnia bona, beatitudinem summam allaturus esset, annorumq; numerum certum designat, uidelicet, quot anni restent usq; ad priorem aduentum Messie, quo uenturus in mundum et regnum suum æternum auspicatorus esset.

De quatuor
monarchijs

Secundo obseruandum etiam Danieli priorem aduentum Christi dupliciter esse reuelatum: Primum, eminus aut paulo obscurius, uidelicet, sub qua Monarchia mundi Christus uenturus esset. Deinde propius et certius, tamq; cõcise ut et annum scire possit, quo Christus regnum suum inchoaturus esset. In secundo namq; capite interpretatur Daniel ex afflatu Spiritus sancti, Regi Nebucad Nezar mirum et stupendum somnium de quatuor Monarchijs siue regnis in terra, uidelicet, aureo, argenteo, æreo, et ferreo. Hæc ut melius intelligas, scito quod Deus Danieli reuelauit futura esse quatuor regna seu Monarchias in terris, usq; ad mundi finem, uidelicet, quod summa potestas mundana supra Reges, Principes, Comes, Barones, aliosq; magistratus quater mutanda, alijsque nationibus tradenda esset. Hæc sunt autem quatuor illæ Monarchiæ, siue regna. Primum est Assyrium & Babylonicum in Assyria & Chaldæa. Secundum Persarum & Medorum in Persia & Media. Tertium Græcorum uel Macedonicum in Grecia. Quartum & postremum, in quo Christus uenturus erat & mundus finem habiturus est, Romanum imperium est. Hæc quatuor imperia siue Monarchiæ in septimo etiam capite Danieli reuelantur per quatuor bestias, quarum prima erat Leo, altera Ursus, tertia Pardus, quarta erat terribilis bestia sine nomine, dentes habens ferreos. Dicit autem Daniel secundo capite sic.

IN DIEBUS REGNORVM ILLORVM (uel ut alij, regum illorum) SVSCITABIT DEVS COELI REGNVM QVOD in æternum

IN AETERNVM NON DISSIPABITVR. & REGNVM EIVS ALTERI POPVLO NON TRADETVR. COMMINET AVTEM & CONSUMET VNIVERSA REGNA HAEC, SED IPSVM STABIT IN AETERNVM, SECUN-
DVM QVOD VIDISTI, QVOD DE MONTE ABSCISSVS EST (uel auulsus est) LAPIS SINE MANIBVS & COMMINUIT TESTAM & FERRVM, & AES & ARGENTVM & AVRVM. DEVS MAGNVS ITA OSTENDIT REGI QVAE VENTVRA SVNT POSTEA.

In prophetia hac indicatur tempus quo Messias uenire & regnum suum per Euangelium & Spiritum suum auspiciari uoluerit. Primum in humilitate & uili specie, deinde in gloria & maiestate, in posteriore aduentu. Hieronymus dicit hic, quod in fine regnorum horum, lapis, hoc est, Dominus & liberator noster Christus, sine manibus de monte sit abscissus, hoc est, quod sit natus e Maria uirgine sine uirili semine. Hinc itaque manifestum est, quod Messias priore aduentu suo in summa humilitate non ante in carnem quam sub ultima Monarchia, uidelicet Romanorum, uenire, suumque regnum inchoare uoluerit. Dicit enim Daniel, in diebus regnorum illorum, hoc est, finitis aut euersis prioribus tribus regnis, & quarta aetate postrema Romana scilicet Monarchia iam florente & uigente ac tumultuante, uariisque casibus agitata, tum regnum Christi suscitabitur aut erigetur, Romanumque euertet. Sed ipsum scilicet Christi regnum in aeternum manebit. Reliqua totius mundi regna omnia suas habent periodos, sua statuta tempora, quibus exactis, necesse est ea concidere & interire.

At CHRISTI regnum illud maximū & potentissimum, nullum habet finem, in aeternum non dissipabitur, sed stabit in secula seculorum, nec in uno tantum angulo aut parte mundi erit ut in Europa, aut Aphrica aut Asia, sed in toto mundo, ueluti Daniel capite secundo de statua a Nabucad Nezar uisa, & a Daniele exposita, testatur dicens.

VIDEBAS ITA DONEC ABSCISSVS EST LAPIS DE MONTE SINE MANIBVS, IS PERCVSSIT STATVAM IN PEDIBVS EIVS FERREIS & FLUTILIBVS & COMMINUIT EOS. TVNC CONTRITA SVNT PARITER FERRVM, TESTA, AES, ARGENTVM & AVRVM & REDACTA QVASI IN FAVILLAM AESTIVAE AREAE, QVAE RAPTA SVNT VENTO, NVLLVSQUE LOCVS INVENTVS

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAVM EVNT
EST EIS. LAPIS AVTEM QVI PERCVSSERAT Stra-
tuam, Factus EST MONS MAGNVS & IMPLEVIT VNI-
VERSAM TERRAM.

Hic lapis est Christus, cui omnis potestas tradita est, tã in cœlo quam
terra, ut ubiq; potentissime regnet. Sic habemus etiam in septimo capite
te Danielis, ubi quatuor monarchiæ per quatuor bestias significantur,
quod Christus in quarta Monarchia, utpote Romanorum, uenturus &
regnaturus esset. Supputemus nunc in nono capite per LXX hebdoma-
des, quando impletio eius temporis initium habitura sit, & quam diu tum
Messias illis expectandus fuerit, ut regnum suum auspicaretur. Hac reue-
lacione Danielis Iudæi apertissime & potentissime conuincuntur, quod
Christus iam ante M. D. annos uenerit, iuxta prophetarum uaticinia.
Principio Angelus dicit in nono capite (ex quo uerba prophetiæ supra
paulo ante posui) Septuaginta hebdomades præfinitas seu determinatas
esse Iudaico populo & sanctæ Ciuitati Hierusalem, ut post eas septuagin-
ta hebdomadas, populus & Sacerdotium Iudaicum finem habeant, totus
q; status regni aboleatur. Nam post ea tempora Hierosolyma tota deua-
standa erant, populusq; Iudaicus partim excæcandus, partim interficien-
dus. Sciendum autem Angelum hic non loqui de hebdomadibus die-
rum, ubi dies septem unam faciunt hebdomadem, quæ uix biennium con-
stuerent, sed loquitur de annorum hebdomadibus, ubi septem anni unam
hebdomadem tãtum conficiunt: septuaginta uero hebdomades efficiunt
annos CCCCXC. Sic enim solet Scriptura etiam alibi loqui, eaq; ora-
tionis forma phrasiq; usa est Leui. xxv. Sic etiam intellexere hæcenus cõ-
stanter omnes, qui dono prophetiæ præditi fuerunt. Obserua autem ex
prophetæ uerbis quam magnæ res temporibus Messia euenturæ & quam
admirandæ potentiæ regnum, regnum ipsius futurum esset. Verba pro-
phetæ sic sonant.

VT CONSUMETVR PRæuaricatio, & FINEM ACCI-
PIat PECCATVM, & DELEatur INIQUITAS & adducatur IV-
STICIA SEMPITERNA & impleatur uisio & prophetia.

Moses ante fuerat, fuerant & alij multi legis doctores, qui bona & ho-
nesta docuerant & præceperant, mala & impia uetuerant, sed nihil illi pro-
fecerunt omnes. Peccatum per Legem reuelatum tantum et maius atro-
ciusque factum fuerat. Natura enim citra gratiam, ut maxime moneretur,
doceatur, ad honestatem, ad pietatem, ad obedientiam erga D E-
V M instigetur & excitetur, nihilo secius tamen ad ingenium suum
redit, & antiquum obtinet, suumque ductum sequitur, uadens uias
suas, fitque subinde peior, deterior, sceleratior, & ad peccandum
æstu cupiditatum magis inflammatur. Ita manebat peccatum, nec
per legem

per legem auferebatur, sed, (ueluti Paulus testatur Gala. capite tertio) transgressiones subinde factæ sunt maiores, grauiores & crebriores sine intermissione, ideoq; necesse fuit ut Messias ipse ueniret, & huic malo mederetur, suaq; ope adesset, alioqui subinde res facta fuisset deterior, inq; maiora mala deuenissemus, quemadmodum Paulus Actorum decimo tertio pro concione dicit: Notum sit uobis uiri fratres, q; per hunc Christum uobis remissio peccatorum annunciat, et ab omnibus a quibus nõ potuistis per legem Mosi iustificari, per hunc omnis qui credit iustificat. Christus enim ideo a patre missus & homo factus est, ut pro omnibus omnium hominum peccatis satisficeret, remissioneq; peccatorum omnium, Spiritum sanctum, uitamque eternam promereretur, atq; ita ueram iusticiam, quæ coram Deo ualet, adferret, nempe, fidem Christianam, de qua ante Lex & prophetae multa prædixerant, Romanorum isj. Atq; ita uisiones & prophecias oportebat obsignari, hoc est, oportebat nunc impleri, quod uidentes seu prophetae afflati & illuminati per Spiritum sanctum uiderat & uaticinati fuerant de Messia. Nam omnes prophetae & ipsa lex usq; ad Ioannem prophetauerunt, Matthæi undecimo.

ET SANCTVS SANCTORVM (siue sanctissimus)
VNGETVR (eo tempore.)

Hic est Christus omnium Sanctorum Dominus & Rex qui per Spiritum Sanctum longe præ consortibus suis sanctificatus, & in baptismo a patre coelesti, dilectus filius nuncupatus est. Hic nunc ut uerus doctor, magister & dominus omnium prophetarum audiendus, uerbum eius suscipiendum, & illi soli mordicus adherendum & credendum est. Cum autem intra septuaginta hebdomadas, hoc est, quadringentos nonaginta annos, Christus expectandus esset, ut regnum suum inchoaret, sciendum est hic, ubi & quando hæ septuaginta hebdomades incipiant. Tum de toto hoc negotio certi esse & statuere aliquid possumus.

ANNA.

Quando igitur hæ septuaginta hebdomades capiunt initium?

VRBANVS.

Attente observa uerba Angeli Gabrielis. Sic ait: Ab exitu uerbi, ut iterum edificetur Hierusalem, id est, ab eo tempore, quo exit mandatum, ut restauretur & restituatur Hierusalem. Angelus ipse exponit clare, & incipit eo anno quo mandatum siue decretum exiit, ut Hierosolyma restaurarentur. Hic ex Historicis tempora & successiones regum aut Regum discendæ, hinc computatio certa sese offeret. Nos igitur initium harum septuaginta hebdomadarum sumemus a secundo Anno Regis DARIÏ, qui LONGIMANVS dictus est. Eo enim anno factum est Verbum DEI per prophetas Haggæum &

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAVM EVNT.

Zachariam, iussitq; Zorobabilem templum restaurare, ueluti legitur in primo capite utriusque prophetæ. Et id etiam ita mandauit iam dicitus rex Darius, eiusq; edictum de reedificando templo tum exijt, Esdra sexto. Et computatio pulchre concinit & conuenit, si hinc initium facimus. Nam ab eo uerbo quod per Haggæum exijt, usq; ad baptismum Christi (quo tempore ministerium suum subiuit, suumque regnum aut testamentum nouum auspicatus est, uti & hic angelus eum ut principem describit, cum puericia & adolescentia exacta uirilis ætas eius iam adesse, ut uti princeps regni administrationem tum obiret) ab eo uerbo intercedunt anni fere quadringenti octoginta tres. Ex quibus hæc hebdomadæ annuarum, (hoc est, quarum singulæ septem annos continent) sicut sexagintanouem, de quibus hic Gabriel dicit: Usq; ad Christum principem sunt septem hebdomades & sexagintaduæ hebdomades, hoc est, lxxix.

Sic itaq; cõputandum est. Post secundum annũ Darij usq; ad Alexandrum Magnum sunt anni centum quadraginta quinque, ueluti Metasthenes scribit. Ab Alexandro usq; ad natiuitatem Christi sunt trecenti & uingenta. Lucæ iij. Hi anni per additionem faciunt quadringentos octoginta sex annos, qui sunt sexagintanouem illæ hebdomades.

ANNA.

Quantum eam rationem aut supputationem intelligo, tres anni sunt residui, qui quo referendi sunt? Impediunt ne hi anni quo minus sit exacta uestra supputatio?

VRBANVS.

In huiusmodi rationibus dies & horæ singulæ tam exacte supputari non possunt. Non potest fieri ut in huiusmodi supputationibus nõ uel super sit uel desit temporis aliquid. Fit enim sæpissime in historijs, ut annus totus uocetur dimidius annus. Id tempus quod residuum est, includendum reliquis annis, et nihil ipsi negotio incommodat in hac quidem supputatione de Messia, ubi de capite causæ tam certa testimonia Scripturæ, & tam solida fundamenta habemus.

Quidam has LXX. hebdomades auspicati sunt ab anno XX & ultimo Cambylis, patris Darij, is passus est Nehemiam redire Hierosolymam, ad eam reedificandam. Neemia ij. Fuit autem biennium inter uigesimalium annum Cambylis & secundum annum Darij. Cum autem magnum & memorabile aliquid fit intra tres annos, id solemus sæpe cõplecti & ita efferre, quasi uno anno gestum sit, aut eodem tempore, dicentes: Hoc accidit hoc aut illo tempore. Sicuti & hic dicendum est: Verbum Dei exijt ut Hierusalem restauraretur secundo anno Darij, sub uel circa ea tempora, quibus Nehemias a Cambyse reuersus cepit Hierosolymam reedificare &c. Erat enim magnum, imo etiam longe maximum opus, quod

quod & a multis coeptum est, & ab Angelis ipsis instantibus promotum
Zacha. i. Sed non ab uniuersis una eademq; hora aut die simul coeptū est.

Partitur autem Angelus Gabriel has LXX septimanas in partes tres.
In qualibet harum partium insigne & magnum aliquid accidit. In primis
septem hebdomadibus dicit Gabriel, hoc est, in xlix annis muri & plateæ
Hierosolymis restaurabuntur, sed in angustia temporis: quia hostes eorū
Samaritani, Saneballat, Tobias & alij circumiacentes remoram iniicie-
bant, restorationem impedire & inturbare summo studio & uiribus
omnib. conantes: hinc reedificatio hæc plurimum peperit ludæis molesti-
arum, plurimum habuit curarum, angustiarum & periculorum. Scis
quomodo dicant ludæi ad Christum Ioan. ij. Templum hoc annis xlvi.
extructum est, & tu in tribus diebus eriges illud?

Hinc ait Daniel, Post lxij. hebdomades occidetur Messias siue Chri-
stus, dare significans hic, quid euenturum sit, exactis his lxix. hebdoma-
dibus, ubi Christus ministerium suum auspicatus est. Maximum &
admirandum quiddam eueniet. Christus tum crucifigetur. Id accidit quar-
to anno post lxix. hebdomades & post ipsius initium. Atq; ita Ierusalem
ob id tandem concidet, dissipabitur, totaq; deuastabitur, populusq; Iu-
dæorum ita finem habiturus est. Hæc omnia impleta sunt post ascensio-
nem Christi circa quadragesimum annum, cum Imperator Romanorum
Titus Vespasiani filius, Hierosolyma post longam obsidionem tandem
expugnasset & miserrime uastasset. Id quod & Christus futurum prædi-
cit, profusis lachrymis ob miserrimam & horribilem illam cladem & cala-
mitatem illi ciuitati impendentem, eo quod uisitationis suæ tempus non
agnouerint. Ait enim ibi Christus, quod inimici uallo sint Hierosoly-
mam circumdaturi, & eam cincturi ac coangustaturi undiq; & solo æ-
phum, qui omnia coram uidebat, legimus. Titus enim murum circumdedit
urbi, ne quisq; Iudeorū effugeret. Ambitus eius muri erat stadiorū xxxix.
Siccinctos tam misere affligebat, ut fame dira coacti, fimum bouum in-
duratum, zonas, calceamenta, corium clypeorum & ueteris foeni lacera-
menta uorarent. In latrinis etiam cibos quos ederent quæsierunt. Quæ-
dam mulier proprium filium assauit & deuorauit nimia fame compulsa.
Mutuis item cædibus, ac lanienis perierunt plurimi in ciuitate. Erat & tam se-
ua pestis, ut tecta, domus, & plateæ oēs cadaueribus oppletæ essent. Breuiter
tantâ dei irâ experta est hæc ciuitas ingratiſſima, quæ Christū dñm & deū
suum repudiaret, ut simile exemplū nusq; extet. Mortui & interfecti sunt p-
missi sunt seruitutē seruituri, & grauissimis durissimisque laboribus onerati.
Qui infra sedecim annos erant, uendebantur, uiliori etiam precio quam
canes, Triginta ludæi uno denario, uti scriptum reliquit Egesippus.

Titus templum incendit, totamque urbem uastauit & solo æquauit. Iudæi in orbem pulsi ac sparsi, in quo iam M. D. annos uagabundi oberrant, obdurati & cæcitate percussi, miserrimique homines, nec regnum nec sacerdotium iam amplius habentes, eo quod tempus illud gratiæ, quo eos Christus uisitabat, neglexerunt, et respuerunt. Ideoque nequiores quam & frustra nunc priorem Christi aduentum expectant, qui iam ante M. D. uenit, uti patribus a primordio mundi promissus erat. Finem etiam habet & plane abolitum est tam templum quam sacrificium eorum, quoniam Messias ipse iam adest presens, & figure sunt implete. Chrysostomus scribit in Oratione ij. contra Iudæos, quod ter sint conati templum restaurare, & sacrificare iterum ut ante, Primum sub Hadriano, deinde sub Constantino, qui auriculas illis amputauit, postremo sub Iuliano Apostata. Hic in contumeliam Christianæ religionis Iudæos fouebat, & auxilio eos iuuabat, magnam pecuniæ uim subministrabat, fabros & operas mittebat et procurabat, ut templum post fatalem illam subuersionem reficerent, sed cum fabri fundamentum locaturi foderent, flammarum eruptiones, inter fundamentorum uestigia eructantes, eos consumebant, et laborem intermittere cogebant. Necessè enim fuit uerbum Dei manere in æternum. Deus prædixit fore ut Ierusalem & templum excinderentur, et sacrificia cessarent, posteaque perpetuo uasta et deserta essent omnia. Euenisse id quod prædictum est, patet oculis omnium: Nectamen cæci Iudæi errorem suum agnoscere sustinent.

ANNA.

Sed quo referenda ultima illa annorum septimana?

VRBANVS.

Ultima illa Hebdomas, siue postremi illi septem anni, sunt illud ipsum tempus, quod post lxx illas septimanas sequitur, in quo, ut ante dixi, occidendus erat Christus. Id sic factum est. Angelus dicit: Confirmabit patrum multis hebdoma una, quia Euangelium Christi per eos septem annos magna *uigilantia* & magno etiam successu multaque uirtute prædicatum est. Christus ipse prædicabat Euangelium in quartum usque annum, etiam miraculis & uirtute magna. Deinde prædicabant id ipsum Euangelium per uirtutem spiritus sancti Apostoli etiam, et annuntiabant eternum foedus gratiæ Dei, nouum illud pactum & testamentum, a Deo promissum, quod propter Christum propicius nobis esse, paterno in nos animo, nos complecti & pro filiis charissimis agnoscere, peccatorum nostrorum memoriam ex animo prorsus delere uelit. & c.

In medio autem ultimæ huius hebdomadæ, hoc est, anno quarto post Christi Baptismum excisus uel occisus est. Respuerant enim et repudiabant eum, dicentes ad Pilatum: Regem non habemus præter Cæsarem. Cum itaque uerum illud sacrificium, uera hostia Christus (de quo Moses & prophete

& prophetæ prædixerant, quem etiam omnes figuræ significabant. Iam præsto adesset ipse, & semel per unicam oblationem totius mundi peccata expiaret, nosq; per proprium suum preciosissimū sanguinem ab omnibus peccatis emundaret, uti Paulus ad Hebræos docet, Ibi tum figuratum & typicum illud sacrificium Iudæorum & corporalem illum Dei cultum in Iudæa cessare oportebat, posteaquam ille iam adesset ipse præsens, quem significauerant.

ANNA.

Quid sibi uult Daniel, ubi dicit, Abominationes desolationis stabunt apud alas?

VRBANVS.

Hæc uerba non eodem modo exposita sunt hætenus apud oēs, sed citra prophetiæ detrimentum, sic, ut nihil prophetiæ decesserit aut nulla uis facta sit. Quidam intelligunt per alas, Cherubim in templo, ubi idola locanda erant. Alij intelligunt templi apicem & ambitum circuitumue, dicuntq; quod Pilatus Romani imperatoris signa, uel uexillum, Aquilium in pinnaculo templi imposuerit. Ea signa Romanorum, utpote gentium ferre nō poterant, & contumeliose Abominationem uocabant. Est autem Abominatio tale aliquid quod abominamur, & abhorremus, tantumquam mortuum aut putrescens & foede olens cadauer.

ANNA.

Est ne id quod dicunt, Gilul, Schikutz, Scheketz?

VRBANVS.

Maxime. Quoties imago aliqua fit obuiam Iudæo, statim expuit dicens, Scheketz.

ANNA.

Seiplos nunc miseri consputarent: Veræ enim abominationes sunt. Vocantur Iudæi, hoc est, confitentes, cum tamen non confiteantur ueritatem. Certe cogitarent, qui fieret quod ultra M. D. annos iam in exilio palantes oberrant, quodq; Deus uerbum suum prorsum illis ademit. Nam ut maxime legant, non tamen intelligunt, quoniam uelamen cordibus illorum impositum est, ueluti Paulus ait.

VRBANVS.

Hæc prophetia Iudæorum cæcitatem & indurationem uel maxime arguit. Equidem ex hac prophetia tempus aduentus prioris Christi didicissent. Angelus certe hic clare indicat Messiam uenturum inter Babyloniam captiuitatem & ultimam Hierosolymorum deuastationem. Exacte enim computat, quam diu ab eo tempore Hierusalem & templum duraturum & staturum esset, & dicit CCCCXC. annos esse determinatos, & expressis uerbis ait, quod eo tempore, fere in fine eorum annorum, post lxx. hebdomades, uidelicet, in medio hebdomadis illius annuæ, Messias in sua

DE CONC. CHR. AD DISC. EMAVM EVNT.

Propria persona adfuturus sit, et quod tū excindetur aut occideatur, quod
 tum Sacrificium cessaturum, & desolatio aduentura perpetuoq; mansu-
 ra sit. Certe nunc sciunt Iudæi quod Babylonica Captiuitas finem suum
 habuerit ante bis mille annos. Sciunt & templum & urbem Hierosolymo-
 rum per Romanorum Imperatorem Titum deuastata & cōflagrata esse,
 & post ea tempora non potuisse restaurari. Fatendum est itaq; illis, uelint
 nolint, (cum hæ LXX hebdomades annorum implete sint, deuastatio-
 nemq; & desolationem oculis coram aspiciant, quæ iam annos plus mi-
 nus M. D. durauit) quod Messias pridem uenerit. Nec adferre aliquid
 certi & firmi possunt, quod ueri speciem habeat, de ullo alio, qui in ulti-
 ma illa annua hebdomade sit extinctus aut occisus, quam de Iesu Nazare-
 no uero illo Messia, unico nostro Domino & Deo. Nihil igitur aliud est
 quam obstinata petulantia, cæcitas, malicia & induratio quod adhuc prio-
 rem aduentum Christi expectant.

ANNA.

Quid quaeso respondit tibi Ratisbonæ Rabbi Isaac Leui ad hanc pro-
 phetiã Danielis, cū quo sex plus minus horas disputando cōsumpsit.

VRBANVS.

*Nezachon li-
ber est in quo
Iudeorū om-
nia cōtra nos
argumēta cō-
tinentur.
Significat au-
tem uictoriã.*

Attulit in mediū nullis argumentis nullis firmis rationibus sultam sed
 stultam, ineptam & stolidam supputationem, ex suo Nezachon, ea erat
 plusquam anilis fabula, & nugamentum nugacissimum. Nihil enim histo-
 riarum tenent earumq; tam rudes sunt Iudæi, & minus etiam sciunt histo-
 riarum, quam pueri. Nihil itaq; adferre potuit, quod uel ullam speciem
 haberet, turpissimeq; se dedit. Certe, ut uerum fatear, nihil firmi, nihil
 solidi, reperi apud illū, licet summus & insignis apud Iudæos Rabbi ha-
 beatur. Vidi & ibidem quam horrenda plaga sit, cum Deus hostes suos
 cecitate percutit, quæ ubi est, ibi caliginosissima nox & tenebræ densissime
 & horribiles sunt. Actum facile citra ullum interpretem intelligebam
 uerba Pauli Rom. xi. ubi de Iudæorum incredulitate & cæcitate sic scribit.
 Quod querit Israel hoc non assecutus est, sed electio consecuta est, reliqui
 uero excæcati sunt, quemadmodum scriptum est, Dedit eis Deus spiri-
 tum compunctionis, oculos ut non uideant, & aures ut non audiant usq;
 ad hodiernum diem.

ANNA.

Dignetur eos illuminare Deus ut nobiscum Christum Dominum no-
 strum cognoscant & confiteantur.

VRBANVS.

Amen. Equidem spero fore ut multi ex Iudæis ante diem nouissimum
 cōuertantur. Neq; enim temere dixit Paulus Rom. xi. Excæcatio ex parte
 Israeli accidit, donec plenitudo gentium aduenerit, & sic totus Israel sal-
 uus erit, sicut scriptum est, Adueniet ex Sion ille qui liberat & auertet im-
 pietates

pietates a Iacob, & hoc illis a me testimonium, cum abstulero peccata ipsorum.

ANNA.

Obuersatur etiam nunc menti meę Danielis prophetia, & cogito de ultima illa annua hebdomade, certe hoc exoptatissimum felicissimumque tempus est, quo Deus unigenitum filium suum ad nos in terras misit. Vocat ne D. Paulus hanc hebdomadem Gala. iij. plenitudinem temporis?

VRBANVS.

Sic est, nam ultima hæc hebdomas uere & proprie est plenitudo seu impletio temporis, quod Deus determinarat, ut mundum gratia sua uisitaret, in quo filium suum emisit, factum ex muliere, factum legi obnoxium, ut eos qui legi erant obnoxij redimeret, ut adoptione ius filiorum acciperemus Gala. quarto.

Septuaginta illę hebdomades computari etiam possunt iuxta annos ad ministracionis in sacerdotio Pontificum Hierosolymitanorum, usque ad id tempus, quo Christus & Apostoli prædicabant. Eius supputationis iniciu faciendum est a primo anno summi sacerdotis, cui nomē Iehoschua, cum redisset in terram Iuda e captiuitate, dimissus ab Assuero. Gabriel enim in propheta Daniele dicit, quod ab exordio precum Danielis, egressus sit sermo, cum primo anno Darij Longimani pro populo suo oraret.

A primo autem anno Darij Longimani (sub quo Iehoschua summus Sacerdos Pontificatum suum uiginti annos gessit) usque ad tempora Apostolorum post resurrectionem Christi, cum peccatum finem acciperet, & deleretur iniquitas, computantur LXX annuę hebdomades, hoc est, ccccxc. anni. Computo autem sic. Iehoschua Pontifex post reditum suum e captiuitate pontificatum gessit annos xx. Ioachim filius eius xlvij. Elias ibi xxi. Ioiada xxiiij. Ioathan xxiiij. Iadua x. Onias Priscus xxvij. Simon Priscus xiiij. Eliazarus xx. Manasses xxvij. Simon Iustus xxvij. Onias xxxix annos. Post hunc uenit Iudas Machabeus, is regnabat annos v. Ionathas frater eius xix. Simeon viij. Iohannes Hircanus xxvi. Aristobulus i. Ioannes Alexander xxvij. Alexandra uxor eius ix. Hircanus ultimus xxxiiij. Post hunc Herodes ex mandato & autoritate Senatus Romanij, in regnum Iudaicum indignantibus & inuitis Iudeis sese ingerens regnabat annos triginta septem. Anno trigesimo regni Herodis natus est Christus Salus nostra. Is in his terris egit annos xxxiiij. & dimidium.

His nunc commemoratis annis adde tres aut iij. annos, in quibus Apostoli, posteaquam Spiritum sanctum die Pentecostes accepissent, Euangelium Christi Iesu prædicabant, tum LXX illas hebdomades annuas, hoc est, ccccxc. annos, de quibus Daniel capite nono dicit, habebis. Non est autem quod te moretur aut moueat, cum septem aut octo annos uel superesse uel restare inueneris. Fit enim sæpe ut in supputatione Re-

DE CONC. CHR. AD DISC. EMAM EVNT

gum, aliquando annus unus capiatur pro duobus, aut duo pro uno.
 Vfu uenit nãq; aliquando ut ultimus annus regis alicuius, etiã primus
 sit sequentis regis, inde fit ut in supputatione annor; ex uno anno duos
 faciant & uocent.

ANNA.

Nunc intelligo S. Petri uerba i. Capite primo, ubi dicit quod scrutati
 sunt prophetæ & exquisierunt de salute & de uentura in nos gracia uati
 cinati sunt, scrutantes ad quem aut cuiusmodi temporis articulum signifi
 ret qui in illis erat Spiritus Christi, qui priusquam acciderent testabatur
 uenturas in Christum afflictiones & quæ essent consecuturæ glorias,

VRBANVS.

Equidem Petrus hic in primis de Daniele etiam loquitur, qui non tan
 tum de Christo uaticinatur ut ali; etiam Prophetæ, sed præ alijs prophetis
 singulare & peculiare quiddam habet, quia numerat etiam tempora & an
 nos, definiens & determinans articulum temporis in quo Christus uentu
 rus erat, nempe, quantum interuallum, uel quot anni interessent inter id
 tempus & Christum. Clare etiam & manifeste describit quis tum mun
 di status, quis in mundo Monarcha, aut ubi Monarchia tum futura esset,
 uidelicet quod Persarum & Græcorum regnum tum finem habitura, &
 id regnum quod in terris postremum est, floriturum esset. Dani. septimo
 & nono. Ita ut Christum uenire oportuerit temporibus regni Romani,
 tum cum esset potentissimum & florentissimum. Tam certa & clara de
 CHRISTO propheta confirmat catholicam & ueram fidem no
 stram mirum in modum & potentissime, conscientijsq; nostris infinitam
 & solidam consolationem, læticiamq; adfert, cum coram uideamus nunc
 in mundo, id quod in sua propheta tam clare, tam perspicue, tam certo
 ordine, tot ante temporibus descriptum & depictum ob oculos pos
 suit.

ANNA.

Sunt ne plura in alijs etiam prophetis de priore aduentu CHR
 S T I in mundum, de humilitate, & submissa conuersatione eius?
 Quæso commemorare: Audire enim gestio.

VRBANVS.

Multa sunt in Psalmis & prophetis de hoc articulo. Verum cum
 alijs locis ut de passione CHRISTI & alias etiam subinde ea de re
 facienda sit mentio, differam in id tempus, quo de ijs agemus.

ANNA.

Age igitur dic quid Prophetæ de duplici natiuitate CHRISTI
 scriptum reliquerint, de æterna scilicet, & tem
 porali, deque diuinitate

CHRISTI.

De duplici

DIALOGVS VRBAN. RHEG. 53
DE DVPLICI NATIVITATE CHRISTI, ALTERA, QVAE
aeterna est ex patre & vera illius diuinitate, altera, quae
temporalis est, ex Maria perpetua
uirgine.

VRBANVS.

Prophetiam Micheæ ex capite quinto de aeterna & temporali natiuitate
te Messiae supra a nobis explicatam, etiamnum te memoria fidei tenere
non dubito, quocirca nihil attinet semel dicta hic iterare. Ibidem audisti
etiam, quod Christus non tantum uerus homo, sed & uerus Deus sit,
quod duae naturae diuina & humana in Christo unitae sint in unione
personae. De qua unitate personae pius ille Athanasius, e diuinis literis in
suo Symbolo pie admodum scripsit: & uti ille scripsit, sic cum eo tota Ca-
tholica piorum Ecclesia sentit & credit.

ANNA.

Quaeso te ut uerba Athanasij de Christi persona non graueris comme-
morare, quo inde fidem meam de Articulo hoc tam magno confirmem,
& pie recteque de eo cogitem ac sentiam

VRBANVS.

Primum sic loquitur de filio in diuinitate secundum diuinam ipsius natu-
ram & substantiam.

Alia est persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti.

Sed Patris & Filij & Spiritus sancti una est diuinitas, aequalis gloria,
coaeterna maiestas.

Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus.

Immensus pater, immensus Filius, immensus Spiritus sanctus.

Aeternus pater, aeternus filius, aeternus spiritus sanctus.

Et tamen non tres aeterni, sed unus est aeternus.

Sicut non tres increati nec tres immensi, sed unus increatus & unus
immensus. (sanctus.

Similiter omnipotens Pater, omnipotens filius, omnipotens Spiritus

Et tamen non tres omnipotentes, sed unus omnipotens.

Ita Deus pater, Deus filius, Deus spiritus sanctus.

Et tamen non tres Dii, sed unus est Deus.

Ita dominus pater, dominus filius, dominus spiritus sanctus.

Et tamen non tres Demini, sed unus est dominus.

Quia sicut singillatim unamquamque personam Deum aut Dominum
confiteri, Christiana ueritate compellimur, Ita tres deos aut dominos
dicere, Catholica religione prohibemur.

Pater a nullo est factus, nec creatus nec genitus.

Filius a patre solo est, non factus nec creatus sed genitus.

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAM EVNT.

Spiritus sanctus a patre & filio, non factus nec creatus nec genitus sed procedens.

Vnus ergo pater non tres patres, unus filius non tres filij, unus spiritus sanctus, non tres spiritus sancti.

Et in hac trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus.

Sed totæ tres personæ, coæternæ sibi sunt et coæquales.

Ita ut per omnia, sicut iam supra dictum est, & Trinitas in unitate, & unitas in trinitate ueneranda sit.

Qui uult ergo saluus esse, ita de trinitate sentiat.

Sed necessarium est ad æternam salutem, ut incarnationem quoque domini nostri Iesu Christi fideliter credat.

Est ergo fides recta, ut credamus & confiteamur, quia dominus noster Iesus Christus Dei filius Deus & homo est.

Deus est ex substantia patris ante secula genitus, et homo ex substantia matris in seculo natus.

Perfectus deus, perfectus homo, ex anima rationali & humana carne subsistens.

Aequalis patri secundum diuinitatem, minor patre secundum humanitatem.

Qui licet Deus sit & homo, non duo tamen sed unus est. CHRYS.

STVS. Vnus autem non conuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum.

Vnus omnino non confusione substantiæ, sed unitate personæ.

Nam sicut anima rationalis & caro unus est homo, ita Deus & homo unus est Christus.

Hoc sic intelliges, duæ illæ naturæ diuina & humana, in sua substantia non pereunt, non abolentur, non mutantur, aut distrahuntur, sed sunt in Christo una duntaxat persona non duæ.

Sic audis quod Christus Dei naturalis filius semper in patre sit & cum patre sit, & a patre ab eterno generetur.

Quæ æterna eius generatio neque ratione comprehendi neque uerbis expli-

carari potest, sed est incomprehensibilis & inenarrabilis, quemadmodum propheta Esaias capite quinquagesimo tertio, ait: Generationem eius quis enarrabit? Quæ uerba ueteres & uere patrum Doctores, ut Cyrillus alijque plures, de æterna CHRISTI natiuitate intellexerunt.

Nicenum quoque & Constantinopolitanum Concilium itidem conscripserunt sic de Christo sentiendum & credendum esse docuerunt & præscri-

psierunt in hæc uerba.

Credimus in unum Dominum Iesum Christum filium Dei natum ex patre, unigenitum, hoc est, ex substantia patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine,

In Eccl. hist.
lib. 1. cap. 6.
In Eccl. Tri.
lib. 2. cap. 9.

ex lumine, Deum uerum ex Deo uero, natum non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt, & quæ in coelo & quæ in terra. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit de coelis, & incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria uirgine & homo factus est. Nuncaudi perpetuum stabileq; illud diuinarum literarum de æterna hac natiuitate Christi fundamentum & testimonia indubitissima.

Salomon in prouerbij cap. octauo per spiritum Dei sic loquitur de eare. Dominus possedit me in initio uiarum suarum, antequam quicquam faceret a principio, ab æterno ordinata sum & ex antiquis antequam terra fieret. Nondum erant abyssi & ego iam concepta eram, nec dum fontes aquarum eruperant, nec dum montes graui mole constiterant: Ante omnes colles ego parturiebar, adhuc terram non fecerat, & flumina & cardines orbis terræ. Quando præperabat coelos aderam, quando certa lege & gyro uallabat abyssos, quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum, quando circundabat mari terminum suum & legem ponebat aquis ne transirent fines suos, quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens. Et delectabar per singulos dies ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum, & deliciae meę erant cum filijs hominum.

Hæc uerba Orthodoxi Doctores de Christo intellexerunt, ut Cyrillus li. i. cap. v. Cyprianus li. ij. contra Iudæos cap. i. & ij, quod Christus æternum uerbum & æterna sapientia Dei patris sit, per quam omnia condidit tam quæ in coelis quam quæ in terris sunt, quemadmodum & Augustinus ait in explicatione uersus Psalm CIII. Quam magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti. Sic & Paulus i. Corinth. i. Christum uocat Dei potentiam & sapientiam. Et Colos. i. ait omnia per Christum condita esse, Et Heb. i. per filium secula condidit. Hinc Hebraea Lingua eum uocat Amon, quod in opere conditionis coeli & terræ ut artifex præstantissimus & ingeniosissimus apud Deum patrem fuerit & operatus sit, per quam æternam sapientiam pater omnia condidit. Sed sapientia hæc condita aut creata non est, quia creatura non est, sed creator ipse, ab æterno tamen a patre genitus. Habetq; in delicijs summis, ut sit apud homines, quod in magno illo opere saluificæ & sanctissimæ humanitatis ab ipso suscepto satis declarauit, quam immensam & inexhaustam gratiam & salutem D. Paulus Tit. ij. uocat *ὁλαυθρωσίαν*, eo quod Deo filius, quamuis nihil nostri egeret, tanto tamen tam ardenti amoris affectu nos est complexus, ut nostra caussa & ipse homo fieri dignatus sit, per omnia nobis similis, excepto quod omnis peccati labe expertus fuit, nostramq; naturam uere assumpserit, ut in nobis esset & nos in illo æternum

uiueremus. Non opus est multis testimonijs & probationibus ad confirmandam æternam natiuitatem Christi: ubi enim Scriptura de uera diuinitate Christi loquitur, ibi firmissime & irrefragabiliter etiam eius æternam natiuitatem probat & asserit. Nam si Deus est, nec tamen pater, sicut Scriptura personas clare & diserte distincteque separat suis proprietatibus in diuinitate, ideo alia persona est quam Deus pater, non tamen nouus aut alius Deus. Cum itaque unus tantum æternus Deus sit, non potest dici, quod filius hic ætate minor sit patre, ueluti creaturarum conditio est, ut is qui gignit uincat ætate genitum. Sed Deus tempore non est comprehensus, sed est perpetuo immutabilis, ideoque filius patri æternitate sit similis oportet, ut dici nequeat, erat aliquod tempus quo filius non fuit, & deinde de factus est. De creatura quidem hoc dici potest, sed non de æterno uerbo, quod in principio erat, & erat apud Deum, & Deus erat id ipsum uerbum, & omnia per ipsum facta sunt, Ioannis primo. Est igitur Christus unigenitus ut ab æterno genitus Deus, Dei naturalis filius, quia illam ipsam naturam habet, quã pater habet, qui ipsum genuit, uti ait Hilarius. Similia dari possunt non quidem per omnia quadrantia, sed tamen humana unde aliquomodo intelligas tanta mysteria, quantum quidem mens humana capere potest. Si Sol hic uisibilis & corporalis in firmamento cœli ab æterno steteret, tum almus ille & formosissimus Solis splendor aut iubar, qui e sole in totum mundum permanat & diffunditur, itidem æternus uti sol, nec sol prodiret e iubare, sed iubar e sole, nec tamẽ sol uinceret annis splendorem, sed eadem utriusque esset æternitas.

ANNA.

Rogo recenseas testimonia de diuinitate CHRISTI e Scripturis;
VRBANVS.

Vbi Moses, maximus ille propheta, per Spiritum sanctum primum librum suum auspicatur de creatione omnium creaturarum dicturus, ibi aperte mentionem æterni filij Dei facit, eumque uerbum uocat.

IN PRINCIPIO, inquit, CREAVIT DEVS COELVM & TERRAM. DIXITQUE DEVS FIAT LVX & FACTA EST LVX. ET VIDIT DEVS LVCEM quod esset bona.

In his uerbis habes primum personam patris, ubi Moses ait: Creauit Deus, dixit Deus. Deinde & personam filij Verbum. Neque enim solus est Deus sed dicit VERBUM, quod VERBUM apud ipsum erat in principio, Estque altera persona in Diuinitate. Cum autem Deus per id suum dicere siue VERBUM, omnes creaturas condiderit, necesse est id VERBUM quod dixit ante omnes creaturas, & Deum fuisse. Nec poterat VERBUM creatura esse, cum omnes creaturas per Verbum Deus in principio condiderit. Cum itaque VERBUM creatura non sit,

non sit, cumq; ante quam tempus esset, & ante omnes creaturas, apud Deum fuerit, cum nondum ulla creatura esset, sequitur necessario hoc VERBUM æternum esse, & uerum Deum esse. Quicquid enim est, nec tamen creatura est, nec temporale est, nec initium habet, id necesse est uerum Deum esse, quandoquidem hic inter Deum creatorem & creaturam nullum est medium, sed quicquid existit, id aut increatum est aut creatum, uel creator uel creatura est. Si itaq; Verbum quod Deus dixit, creatura non est (siquidem per Verbum omnes creaturæ conditæ sunt, atq; ita Verbum creator est omnium creaturarum) sequitur hoc Verbum, uerum æternumq; Deum esse. Idq; Verbum est Dei filius, qui in tempore factus est homo, Ioannis primo: Verbum caro factū est, hoc est, uerus & naturalis homo factus est.

Ex hoc textu Mosi Euangelista Ioannes suum Euangelion auspicatus est, ubi de benedicta Iesu Ohristi diuinitate sic ait, IN PRINCIPIO ERAT VERBUM, & VERBUM ERAT APVD DEVM, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt & sine eo factum est nihil. Testimonium hoc firmissimum & illabefactabile est, Christum esse uerum et naturalem Deum. Nam id uerbum est Christus, quod caro in tempore factum est.

ANNA.

Rogo hæc uerba non graueris explanare. Excedunt enim modulum ingenij & captus mei.

VRBANVS.

Non hic tantum, sed omnes Articuli fidei nostræ catholice excedūt caput rationis. Verum si rationem tuam in obedientiam fidei tradere & subigere potes, facile capies & intelliges omnia. Longe secus hic fit quam in rebus & negocijs secularibus, ubi res sensibus & ratione ante percipiunt & apprehenditur quam creditur. At in mysterijs diuini uerbi, intellectus articulorum proficiscitur ex fide, iuxta illud Esaiæ cap. vii. Nisi credideritis non intelligetis. Sed excutiamus & explanemus uerba Ioannis.

IN PRINCIPIO.

Hoc est, cum creaturæ inceperunt aliquid esse, quæ ante nihil erant. Etenim ante id principium creaturarum, nullum erat principium. Nihil namq; erat aliud adhuc quàm solus Deus, qui nō coepit esse sed est æternus.

VERBUM ERAT IN PRINCIPIO.

Audiat: Non dicit, Verbum coepit in principio, sed iam erat apud Deum, cum oia inciperent esse. Substantia aut Essentia eius nō coepit tum una cum creaturis, sed aderat presens ibi tum, cum oim rerum aut creaturarum essentia inciperet, omniumq; rerum esse uel essentia coepit per uerbum.

ET VERBUM ERAT APVD DEVM.

Extra Deum nihil erat, ideoq; Verbum apud Deum fuisse necesse est.

Obserua diligenter, quod Ioannes diserte & explicite dicit: Verbum erat apud Deum: Nam hoc ipso distincte & euidenter discernit personam Verbi siue filij a persona Dei patris. Si aliquid fuit apud Deum ante conditionem omnium creaturarum, ergo non fuit solus. Quid fuit autem apud Deum? Verbum erat apud Deum. Aliquid apud Deum esse certe nō est Deum solū esse. Ergo necesse est id ipsum VERBUM aliam personam esse, quam is Deus est, apud quem in principio erat. Sequitur.

ET DEVS ERAT VERBUM.

Scis Deum hæc uerba loqui Deut. vi. Audi Israel Dominus Deus uerster Deus unus est. Si itaq; unus tantum Deus est, sequitur quod Deus ipse essentialiter id ipsum uerbum sit, quod in principio ante omnes creaturas erat. Vides hinc quod hoc Verbum essentialiter Deus ipse sit, aut quod Deus ipse Verbum sit. Ita habes ueram & naturalem diuinitatem Christi. Nam Christus Verbum est Ioannis primo. Et cap. viij. ubi Iudæi dicebant ad Christum, Quis es tu? Respondit dicens. In primis id quod & loquor uobis. τὸν ἀρχὴν ὅτι ἐλάλει ὑμῖν. & c.

HOC ERAT IN PRINCIPIO APVD DEVM.

Audin' hoc Verbum in principio apud Deū fuisse, Deumq; id ipsum uerbum fuisse. Hæc uerba clare significanterq; probant & conuincunt unam esse tantum naturam diuinæ essentiae, sed non unam & eandem personam, quamq; tamen personam ueræ Deum in principio & in æternum.

OMNIA PER IPSVM FACTA SVNT.

Hæc uerba satis probant & docent quod id ipsum uerbum Christus, Deus sit & creator omnium rerum quæq; in coelis quæq; in terris sunt. Si omnes creaturæ per ipsum facta sunt, ergo citra omnem controuersiam ipse factus non est, nec in numero creaturarum quæ omnes factæ sunt, suūq; principium & substantiam per Verbum habet, cōputari potest.

Sequitur.

SINE IPSO FACTUM EST NIHIL QVOD FACTUM EST.

Sic legit hunc textum D. Hieronymus. Si sine eo nihil factum est, quomodo potuit ipse creatus esse aut fieri sine quo nihil factum est. Ex his omnibus perspicuum & liquidum est, quod hoc Verbum uerus Deus sit, nō tamen ex sese sed ex patre, necq; tamen in tempore aut temporaliter sed ab æterno & in æternum extra omnes creaturas.

Cum itaq; illud ipsum æternū Verbum, Dei uerus & naturalis filius, humanam naturam assumpserit, isq; sit Iesus Nazarenus Christus, Ergo Christus uerus Deus est. Hæc sane firmissima & solidissima sunt argumenta, & probationes irrefutabiles atq; illabefactabiles diuinitatis Christi contra Sabellium, Arriu, Eunomium, Martionē, Manicheū, Valentinum, Eutychem, Nestoriū, Apollinarem, aliosq; excæcatos & dementatos horrendę herefeseos autores, qui de his tantis tā cellis, tam longe supra omnem humanum

humanum captum positis rebus, non e fundamento & firmitate uerbi diuini, sed e fanaticis, stultis & erroneis speculationibus & opinionibus rationis sue loqui, tractare & explicare uolētes, in horribiles & execrandos errores prolapsi sunt. Necessē itaq; est ut nullo modo hic rationē ducem sed uerbum Dei tantum sequamur, ei mordicus fide adhareamus, id uerissimum esse, persuasissimum habeamus, iuxta id tantum iudicemus & laudare & sensibus percipere atq; metiri comprehendereq; uoluerimus, tum ex alio in alium errorem deueniemus, donec ueritatē prorsus amiserimus.

Sed audiamus plura testimonia diuinitatis Christi. Psalmo xliiij. diuinitas & humanitas Christi, spirituale eius regnum, & data fides Sponsę Ecclesię describitur his inter alia uerbis. SEDES TVA (uel Thronus) DEVS IN SECVLVM SECVLI. VIRGA REGNI TVI (uel sceptrum regni tui directum siue æquitatis sceptrum est) DILEXISTI (uel diligis) IUSTICIAM & ODISTI INIQUITATEM (uel impietatem) Propterea unxit te Deus Deus tuus oleo læticię præ consortibus tuis.

Hic Propheta Christum uocat uerum Deum, Et hunc uersum D. Paulus citat Heb. i. probaturus diuinitatem Iesu Christi. Audis etiam Iesum hominem esse, quē Deus magis & largius unxit, hoc est, Spiritu sancto & donis suis dotari & cumulari multo & infinito pluribus, maioribus & opulentioribus quam consortes ipsius, hoc est, credentes in Christum. Id intelligi debet de humanitate eius, iuxta eam ad æternum regnum & sacerdotium unctus est per S. sanctum. Iuxta eam humanitatē habet Christus consortes seu socios, quos in Psalm. xxi. fratres uocat. Paulus item Rom. viij. uocat Christum primogenitum inter multos fratres. Secundum diuinitatem uero non habet cōsortem ullum, Solus est unigenitus æternus dei filius. Virga autem uel sceptrum eius est Euangelium: eo regnat & regit Christus. Id est uirga directionis uel directum sceptrum æternæ & ueræ iusticię, quę per Euangelium contingit, nempe, fides in Christū, per quā & Spiritum sanctum accipimus, qui nos recta, nō per deuias & erroneas uias humane doctrine sed per rectam, compēdiosam, et nusq; aberrantem semitam ad uitam, ad ueram fœlicitatem, ad Deum ipsum ducit.

ANNA.

Possent ne hic obijcere Iudæi, non posse diuinitatem Christi ex Psalmo hoc solide & sufficiēter probari, cum dictio Elohim, iuxta dialectum lingue sanctę, non Deum tantum significet, sed & Angelis & Iudicibus tribuatur, Psalmo viij. Item i. Regum ij.

VRBANVS.

Fateor dictionem Eloha Creaturis etiam aliquando tribui, sed in Psalmo hoc circumstantię oēs euincūt & probāt infallibiliter et manifeste Elohim

hic duntaxat significare uerum illum naturalem & æternum Deum, quia dicit, Deus sedes siue thronus tuus uel regia sedes tua. Audin' mentionē sedis fieri? Equidem hoc æternum regnum siue imperium, aut regia sedes hæc nullius creaturæ propria est, sed unius & ueri Dei qui ubiq; in Scripturis dicit: Ego sum Dominus. Ergo hic Elohim est uerus ille & æternus Deus, qui æternam sedem habet. Estq; hoc loco diuinitas Christi euidentissime firmissimeq; probata contra præfactos etiam Iudæos, qui

Christi diuini
106,

bus uelint nolint, confitendum est, hunc Psalmum de Christo loqui. Porro Paulus etiam probat diuinitatem Christi ex secundo Psalmo ubi pater ait ad filium: Filius meus es tu, hodie genui te. Quamuis autem omnes p̄ij seu credentes in Scripturis etiam filij Dei uocentur, attamen Christus hic alio quodam modo, filius Dei appellatur. Nos sumus filij Dei ex gratia per lauacrum regenerationis & c. Tit. iij. At Christus est Dei uerus & naturalis filius ex Dei substantia ab æterno genitus. Ac prerogatiuam hanc Paulus significans ait, Ad quem angelorum dixit unquam: Filius meus es tu. Si nullo Angelo hæc uerba dixit, multo minus ea ad hunc modum homini ullo locutus est. Angelos creauit Deus, creauit & nos, & per uerbum perq; spiritum regenuit, eaq; regeneratione facti sumus filij gratiæ, sed ad Christum dicit, Ego hodie genui te. D. Augustinus in commentarijs in secundum Psal. ait hanc uocem, Hodie, indicare & significare æternam natiuitatem filij. Quamquam etiam possit illa dies in prophetia dictus uideri, quo Iesus Christus secundum hominem natus est: tamen hodie quia præsentiam significat (atq; in æternitate nec præteritum quicquam est, quasi esse desierit, nec futurum quasi nondum sit, sed præsens tantum: quia quicquid æternum est, semper est) diuinitus accipitur secundum id dictum, hodie genui te, quo sempiternam generationem uirtutis et sapientiæ Dei, qui est unigenitus filius, fides syncretissima et catholica prædicat. Sic & ab alijs Ecclesiæ p̄ijs & sanctis Doctoribus, Ambrosio, Hilario, Cyrillo, Chrysostomo, pluribusq; hic uersus intelligitur. Citat etiam D. Paulus Heb. primo uerba quæ extant. ij. Reg. septimo ubi Deus Pater de Christo loquitur. EGO ERO EI PATER, & IPSE ERIT MIHI FILIUS. Hoc proprie de Salomone dici non potuit, ubi Deus Dauidi filium seu semē promisit quod egressurum esset de utero ipsius. Circumstantiæ enim textus euincunt de Christo dictum esse. Ac Paulus his uerbis probare uult Christum esse filium longe alium quam sint ulli alij, & longe supra alios filios, Deum: que hoc ad nullum Angelorum dixisse, multo minus ad Salomonē. Quomodo autem hoc fieri potest aliter quam ut Christus sit naturalis Dei filius. Siquidem a doptio & nomenclatura filiorum ex gratia nobis in Christum credentibus tribuitur, sicut Ioannes ait capite i. Quotquot autem Christum receperunt, dedit eis ut liceret filios Dei fieri, uidelicet his qui credidissent in nomen ipsius. Item ex

Item ex Psalmo xcvi. adducit Paulus uersum hunc. Adorate eum omnes Angeli eius. Verba Pauli hæc sunt. Rursum autem cum inducit (scilicet Pater) primogenitum in orbem terrarum dicit: **ET ADORENT EVM OMNES ANGELI DEI.** Hic uersus loquitur de regno Christi quod est supra omnia tam in caelis quam in terra, quod per Euangelion præparatur, per quod Christus mundo manifestatur, per quod & mundus ei hæreditate obuenit, quam hæreditatem pater ei in Psalmo secundo daturum recepit. Quamquam autem Angelica natura inter creaturas nobilissima dignitate ac præstantia longe alias præcedit, tamen mandatur illis ut hunc Regem Christum adorent. Adorari autem honor est is, qui soli Deo debetur nec ulli præterea. Consule Scripturas & inuenies quod Angeli neminem adorent præterquam uerum Deum. Apoca. xix.

Probat item Paulus Heb. primo diuinitatem Christi ex decimo Psalmo. Et tu in initio **DOMINE** terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli, ipsi peribunt, tu autem permanes & omnes sicut uestimentum ueterascent, ac uelut opertorium mutabis eos & mutabuntur. Tu autem idem ipse es & anni tui non deficient.

Docet nos, uti uides, hic Spiritus sanctus per organum suum Paulum, quod hic Psalmus hoc loco de Christo loquatur, id quod etiam ex toto Psalmo, & argumento eius facile colligi potest, uidelicet, quod Rex ille, quem ministri ipsius in toto mundo promulgarunt, ut gentes & omnes reges terræ eum timerent, quod is rex sit ille ipse Deus, qui caelum & terram condidit & fundauit. Et licet creaturæ pereant & mutantur, hic tamen Deus in sese permanet, qui est immutabilis, & æternus. Hæc omnia certe in Christo inueniemus. Dubium igitur non est quin idem ille uerus deus sit, qui ita per totum mundum annunciatus est & timeretur.

Habemus item firmissimum & illabefactabile argumentum ad probandum Christi diuinitatem, e nominibus Dei diligenter obseruatis, quibus Scriptura de Deo loquitur. D. Hieronymus ad Marcellam decem nomina annotauit, quibus Scriptura Deum uocat,

Dei nomina.

i El id est fortis.

ii Elohim

iii Elohe *id est Deus.*

iiii Zebaoth. Hanc uocem Septuaginta uerterunt, *δυναμειον*. Et doctissimus quidam Rabbi Aquila dictus, uertit, exercituum. Sed Scriptura semper addit, summum illud nomen Iehouah. Edonai id est Dominus aut Deus. Edonai Zebaoth, Dominus exercituum.

v Elion id est altissimus.

vi Eheieh, escher, eheieh. Exodi, id est, Sum qui sum.

vii Edonai id est Dominus.

viii Iah. &

ix Iehouah. Hæc duo nomina significant Deum tantum in sua diuina, æterna & immutabili essentia.

x Schaddai, id est fortis, per se uel ex se sufficiens & potens ad omnia perficienda, uti D. Hieronymus interpretatur. Sic uocat se Deus, Gen. xvij. Eni El Schaddai. Id Hieronymus latine reddidit, Ego Deus omnipotens. Septuaginta pro Schaddai uerterunt *θεός* id est Deus, & recte. Nam ut maxime Schaddai omnipotentem significet, nec proprie Deum, tamen cum nemo præter Deum sit omnipotens, recte reddiderunt.

Nunc obserua quid Deus dicat Esaiaæ xlij. EGO SVM, inquit, IEHOVAH, HOC EST NOMEN MEVM, ET GLORIAM ALTERI NON DABO, hoc est, Ego sum uerus Deus, hic honor, hoc nomen mihi soli debetur, mihi soli cõpetunt, nec ulli creaturæ. Quod si nunc e prophetis probari potest hoc excellens & summum Nomen Iehouah Christo proprie esse tributum, tum certissimo & fortissimo argumento diuinitas eius probata est. Certum hoc est & manifestum, siquidem hoc nomen Iehouah est proprium & essenziale nomen Dei, nihil aliud significans quam unum uerum Deum in sua diuina essentia & maiestate: Id quod nullum ex decem illis nominibus facit, quam solum hoc nomen Iehouah & Iah, quod idem significatione est, mea quidem sententia. Eadem enim utriusq; dictionis radix est.

ANNA.

Quæ est radix nominis Iehouah, unde admirandam hanc significationem habet?

VRBANVS.

Oritur a uoce Hoiah uel Houah & Houeh, quæ uoces significant Hebræis idem quod nobis Est. Hoc de nulla re dicitur nisi habeat substantiam & sit aliquid. Scis autem, e libro secundo Mosi, ubi Deus Mosem missurus erat in Aegyptum, ut filios Israel ex Aegypto in terram Canaan educeret, quod ibi Moses ad Deum dicat: Ecce ego uadam ad filios Israel & dicam eis: Deus patrum uestrorum misit me ad uos. Si dixerint mihi, quod est nomen eius? Hic respondens Dominus dixit ad Mosem Eheieh, escher, eheieh, hoc est, Ego sum qui sum, & ait, Sic dices filiis Israel, Eheieh misit me ad uos, hoc est, qui est misit me ad uos. Hic uides unde nomen Iehouah deducatur, uidelicet a Eheieh. Est autem tetragrammaton in Hebræo, id est, quatuor literis apud Hebræos scribitur, his scilicet, Iod, Hoe, Vau, Hoe, & significat subsistens uel qui est. Solus enim Deus proprie loquendo, ita est, uia nullo suam essentiam habeat aut fortiaur. Est æterna, incomprehensibilis, infinita, perpetua, constans, immutabilis essentia, nullo egens. Sunt & creaturæ omnes aliquid, habentq; substantiam, sed non habent eam ex se, sed a Deo omnipotente creatore & Eheieh, is dat omnibus rebus & creaturis suum esse, is fouet, alit, uegetat & seruat.

seruat omnia. Hinc Rabbi Dauid Kimchi ait, q̄ Scriptura Deum omnipotentem ideo uocat Iah, quod creator mundi & causa sit cur mūdus sit.

Sed nunc audi locos aliquot, ubi Scriptura Christum illo ipso nomine Iehouah, hoc est, Dei, compellet, & tum intelliges, cur Christus Ioannis viij. ad Iudæos dixerit: Amen amen dico uobis, antequam Abrazam nasceretur, Ego sum. Hic se eodem nomine uocat, quo se Deus uocabat Eheieh, ubi cum Mose loqueretur Exodi. iij.

Dauid Psalmo xxij. uocat Christum Dominum Zebaoth. Hebræis est Iehouah Zebaoth, id est Deus exercituum, uel uti D. Hieronymus scribit Zachariæ ij. quod Septuaginta uerterint παντοκράτωρ, id est omnipotentem. Non est autem dubium in Ecclesia, Psalmum xxij. de Christo factum esse, & Christum ibi Dominum Zebaoth uocari. Si igitur nobis hoc soli uero & naturali Deo competit, ergo testimonium hoc indubitatum & irrefutabile est, Christum esse uerū & naturalem Deum. Nec quicquam hic contra adferre possunt Iudæi quantumuis præfracti & obdurati.

Item Zachariæ secundo, Sic dicit, **IEHOVAH ZEBAOTH MISIT ME AD GENTES.** Hic loquitur Christus ipse qui a Deo patre missus est in mundum, ut non tantum Iudæos sed & Gentes uocaret per Euangelion in æternum regnum suum, eisq̄ salutem conferret, seq̄ uocat Iehouah Zebaoth, quæ uoces solum omnipotentem Deum significant.

Item Zachariæ xiiij. **IBI TVM VENIET IEHOVAH Deus meus & sancti omnes cum eo aut tecum.** Hæc etiam de Christo dicuntur, & de posteriore eius aduentu ad iudiciū, interprete D. Hieronymo. Et Ecclesia hæcenus hunc locum sic accepit, uidelicet, q̄ Christus Deus noster Iehouah ille uenturus sit cum Angelis suis, sicut Matth. xxv. Cum uenerit filius hominis in gloria sua & omnes sancti Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem gloriæ suæ.

Eodem cap. xiiij. addit Zacharias. Qui nō ascenderit de familijs terre ad Hierusalem, ut adorent regem Dominū exercituum, uel Iehouah Zebaoth, non erit super eos imber. Hæc loquitur Propheta de Christo nō credentibus, nec Christum in Ecclesia pro suo rege, Domino & Deo agnoscantibus & adorantibus. quod grauissima & horribili plaga sit eos puniturus, ablata scilicet uerbi diuini pluuia. Quod & Iudæis accidit, ut ita exarescant, flaccescant, & pereant. Cum Iudæum uideo, eumq̄ Scripturas tractantem & exponentem audio, bone Deus, quam ibi miseriam, quam, quam horrendam inscitiam uideo & audio, dici non potest quam horribiles tenebrę cordibus eorum obductæ sint, quam immediabiliter sint indurati, quam potenter Satan eos in erroribus suis captos teneat. Habes

plures locos in hoc propheta, in quibus Christus uerus Deus appellatur nomine Iehouah. Dauid quoque Psalmo quadragesimosexto sic canit de ascensione Christi, **ASCENDIT DEVS CVM IUBILO & IEHOVAH IN VOCE TVBAE.** Nomen hæc clarissima & certissima diuinitatis Christi testimonia sunt. Item Psalm. lxxvij. ait: **Præparate uiam ei qui aduehatur suauiter, Dominus nomen eius est (Iste uerue Deus) & exultate coram eo.** In hoc Psalmo iterum Dauid de Christo canit, quem locum ipse Spiritus sanctus per Diuum Paulum Ephesorum quarto, de Christo exponit. Iterumque hic essentielle nomen **DEI** ponitur. Hebræa enim uerba hæc sunt. Solu Iorocheb Baeraboth **IEHOVAH** schmo. Hic ut uides ponitur essentielle illud Dei nomen **IAH**, quod eandem habet significationem cum Iehouah. Item Esaia xxxij. Iehouah iudex noster est, Iehouah legifer noster, Iehouah rex noster. Ipse saluabit nos.

Hic Christus ter Deus uocatur. Id in uulgata translatione non tam perspicue uideri potest. Ea enim uocem Iehouah redditam habet Dominus, quæ uox generalis est, & communis omnibus ijs, qui dominium aliquod habent, quique regunt & imperant. Iehouah uero solius Dei proprium nomen est, nec generalis nec alijs communis uti Dominus uocula Latinis. Propheta ante uaticinatus erat de statu & conditione Ecclesiæ Christianæ, quod sub rege suo Christo summam pacem, tranquillitatem & securitatem habitura esset. Et subiicit *απολογία* hanc, quod Ecclesia sit habitura talem iudicem, legislatorem & regem, qui Deus ipse sit, & qui ipse adesse nobis & auxilium ferre uelit. Est iudex noster non qui nos damnet, sed tuetur, & ab iniurijs impiorum uindictet, quorum iudex sed alia ratione iudex est, nimirum ea qua describitur Psalm. ij. **Apprehendite disciplinam, uel os culamini filium** ne quando irascatur Dominus & pereatis de uia. Nam exardebit in breui ira eius. Tum iudicium & ira eius in incredulos & impios tantum sæuiet. De nobis in Christum credentibus dicit: **Beati omnes qui confidunt in eo.**

Est & legislator noster, sed longe alius quam Moses, qui Iudeis legem Dei dedit in tabulis lapideis, nec tamen ea lege ad ueram iusticiam suos ducebat, non enim poterat uim efficiendi & præstandi legem addere, sed noster ille legislator & docet nos quæ recta, sancta piaque sunt, & addit etiam nouum cor Spiritum suum, quemadmodum per Ezech. xxxvi. promisit. **Scribit enim legem suam in corda nostra digitus Dei, ut cum alacritate & uoluptate legem Dei faciamus.** ij. Corinth. ij. Iere. xxxi.

Est & Rex noster, quia regit nos uerbo & spiritu suo, defendit & tuetur nos ab omnibus malis temporalibus & æternis.

Item Esaia liij. consolatur Spiritus sanctus totam Ecclesiam dicens: **Noli timere,**

Noli timere, quia non confunderis neq; erubescas, quia maritus tuus est creator tuus. Nomen eius est Iehouah Zebaoth, & redemptor tuus, Sanctus in Israel, Deus omnis terræ uocabitur.

Hæc Prophetæ de Christo & Ecclesia eius locutus est. Paulus enim docet Eph. v. quod Christus sit sponsus & maritus Ecclesiæ Catholicæ.

Iterumq; hic Iehouah Zebaoth nuncupatur, id est, Deus omnipotens. Et deinde alio etiam diuinitatis nomine eum uocat Elohe, quæ uox itidem Deum significat, uti ante in decem nominibus indicauimus. Et hæc propheta ab Apostolorum temporibus est impleta, & quotidie adhuc impletur. Per totum enim orbem confitentur omnes pij in Christum credentes in uno Spiritu & fide, quod Iesus Nazarenus sit Christus Dominus noster & uerus Deus, benedictus & laudandus in secula. Amen.

Scriptura refertur his testimonijs de nomine Iehouah. Audiamus itaq; & alia. Esaiæ xxv. cap. Ecce Deus noster iste est quem expectamus, & saluabit nos. Iste est Iehouah (siue Deus) Expectabimus eum, & exultabimus atq; lætabimur in salutari seu auxilio eius.

Hæc propheta competit proprie in Messiam, is mortem aboliturus & absorpturus erat in æternum, ut ante propheta dicit, & tum tempore noui testamenti dicit Ecclesia, Iesus Nazarenus Christus est Deus noster, qui auxilium & salutem adferre uult. Nunc enim ea prædicatio seu doctrina sparsa est per totum mundum, sicuti Paulus prædicat i. Tim. i. Christum Iesum uenisse in mundum ut peccatores saluos faceret. Et Petrus Act. xv. ad eundem modum concionatur, dicens: Credimus nos per gratiam Iesu Christi saluos fieri, sicut & patres nostri crediderunt.

Aliud. Esaiæ xxxv. Confortamini & nolite timere, Ecce DEVS uester ultionem adducet, retributionis Deus ipse ueniet & saluabit uos.

Hæc propheta itidem loquitur de Christo, de quo eam & Cyprianus citat libro ij. contra Iudæos capite sexto. Nam statim subiungit propheta & recenset miracula ea quæ Messias editurus esset in mundo. Ac præcipit hic Spiritus sanctus omnibus uerbi diuini præconibus, ut omnes spiritu pauperes, hoc est, eos qui uere poenitentiam agunt, qui serio & ex animo de peccatis dolent, & ad iram & iudicium Dei expauescunt & anxij contremiscunt, ut eos consolentur, & Euangelium de Christo diligenter & sedulo annuncient, quod Deus ipse sit uenturus ut hostibus nostris commertum supplicium infligat, nosq; liberet & a peccatorum tyrânide redimat. Id quod factum est in plenitudine temporis, quo ipse unigenitus Dei filius in propria persona ad nos in terras uenit, assumpta humana natura, & propter peccata nostra mortuus est in cruce, & a morte resurrexit, eoque peccata nostra expiauit, nosq; a morte & peccatis liberauit. Hoc præstitit nullus alius quàm Iesus Christus Nazarenus uerus Dei filius, qui in plenitudine temporis factus est homo: atq; ideo nomen hoc consolationis summæ

plenissimum habet, quo eum prophetae ante uocauerunt. Et Angelus Matthæi primo nominat eum hoc etiam nomine Ieschua uel Iesus. Estque dignum obseruatu & consolatione plenum, quod hæ prophetiæ hæc tenus cōmemoratae, ubi de ope & salute loquuntur, qua a peccatis & morte liberamur, ibi utuntur ea ipsa radice seu schoresch, unde sanctissimum & saluificū hoc nomē Iesus deducitur. Veluti Esaig xxv. ait propheta Ioschia nu, & xxxv. dicit, Ioschaechem. Hæ dictiones oēs ueniunt et originē suam habēt a Ioscha & Hoschia, id est, ereptus, auxilio esse, redimere et liberare.

Ieremiæ xxij. uaticinatur Propheta de regno Christi, eumque uocat uerum germen Dauidis, & addit, Vocabitur Iehouah iusticiæ nostræ: Hoc est nomen quod uocabunt eum Dominus iustus noster. Prophetam hoc loco de Christo & regno eius uaticinari consentitur ipsi Iudeorum Rabbi, ut Rabbi Kimchi alijque. Et Thargum seu textus Chaldaicus dicit, Akemle Dauid Meschiah de Zadika ia, hoc est, Dauidi suscitabo uel erigam Messiam, hoc est, Christum iustum. Hic promittit Deus Dauidi per prophetam longe post mortem Dauidis, germen seu frondem iusticiæ, quod germen, ueram iusticiam eriget & producet. Hoc germen est Christus. Eodemque loco indicat quod eius sit futurum nomen, uocatque eum Deum. Ponit enim uocem illam sanctissimam Iehouah. Hoc testimonium erroris insanissimi accusat omnes Iudæos & damnatos Arrianos, firmissimoque et manifestissimo argumento probat & conuincit Christū non tantum uerum hominem, et tribu Dauid secundum carnem natum, sed & uerum & unicum & naturalem Deum esse. ANNA.

Sæpenumero dicere te memini, te in Scripturis inter breues sententias ac dicta nullā habere quæ te efficacius presentiusque consoletur, quæ hæc uerba, Dñs iustus noster, uel Christus Deus iusticiæ nostræ. Hanc sententiā dicis esse preciosissimū & charissimū & unicū cimeliū tuū, quod cōmutare nolles aliquot mundorum myriadibus, si tot mūdi essent. Esse enim nucleum totius Euangelij. Quapropter rogo ut ea uerba diligēter excutias & pertractes, ut & ego preciosissimi illius thesauri & cimelij particeps fiam. Equidē oīa debent nobis esse communia, cum mea quoque sint ea quæ tua sunt.

VRBANVS.

Cur non cum Paulo Philip. iij. dicerem, Quæ mihi erant lucra ea arbitratum sum propter Christum damnatum esse. Quin etiam arbitror omnia damnatum esse propter excellentiam cognitionis Christi Iesu Domini mei, propter quem omnia pro damnis duxi, habeoque pro reiectamento, ut Christum lucrifaciam, utque reperiar in illo non habens meam iusticiam ex lege, sed eam que per fidem est Christi, que est ex deo iusticiam super fide ut cognoscam illum & potentiam resurrectionis illius.

Nulla afflictio, nullus dolor, nullum quamuis acerbum uulnus animi, ita animum meum perturbauit, & excruciauit, ut me hoc Ieremiæ dictum non recrearit

non recrearit & refocillarit. Quæcunq; enim tentationis procella ingruit, quantacunq; afflictionum tempestas exoritur & sæuiat, cum peccata me angunt, cum mortis horror animum cōcutit, cum eterne damnationis cruciatus animo obseruantur, statim huc recurro, in hoc cimelio habeo unum illum Heroa, qui & uult & potest ex omnibus periculis & calamitatibus me liberare, quia uerus est Deus Iehouah. Est & uerus homo factus, ut peccata mea portaret, ut innocentem & sanctissimam uitam suam, preciosissimam mortem, & omnia sua pro me expenderet.

Cum conscientia mea ad desperationem uergens dicit, quomodo perlistes coram Deo, quomodo æternam mortem effugies? Peccator es, peccatoris non aliud stipendium & merces est, quam indignatio, ira, afflictio & anxietas tam in hac uita quam post hanc uitam. His impetibus & arietibus tentationum quassatus, confugio ad hoc dictum, cimelium meū, ceu ad anchoram sacram. Hoc dictum meus gladius, hoc panoplia omnisq; armorum mea, hoc arx illa mea fortissima est, atq; in hæc uerba prorumpo. Fateor uerum esse (& eheu nimium uerum est) me esse miserrimum peccatorem, quantum attinet ad meā personam, ac proinde commeritum gratissimam quæq; supplicia, sed Deus peccatoribus promisit, se missurum e stirpe Davidis germen iusticiæ, quod Deus sit, & præterea quod etiam iusticia sit nostra. Hanc datam peccatoribus fidem suam ante multa iam tempora liberauit Deus misso filio suo & nobis donato, ut esset iusticia nostra: quibus uerbis & Paulus utitur i. Corin. i. ad hoc prophætæ testimoniū haud dubie respiciēs. Quocirca ut maxime de multis & multiplicibus grauibuscq; peccatis mihi sim conscius, nolo tamen ideo despondere aīni. Nam & in Baptismo sacrosancto indui Christū, salutare Dei, per quem Deus salutem nobis & promisit & prestavit, is Christus extra omnem conuersionem satis superq; iustus est, & cum meus sit, ut maxime peccatis oragam, cum ex animo doleam me offendisse Deū, habeo quod opponam peccatis meis, nimirum eternam iusticiam, quæ gratuito mihi donatur, uide licet Christum ipsum una cum passione & resurrectione ipsius. Hunc obtendere summæ & seueræ iræ Dei, & post illum ut uerum propiciatorium latere & tegere possim, at ita consistere & permanere illabefactus aduersus peccata, mortem & spiritum illum malum, quandoquidem innocentia & iusticia Christi infinita, æterna, & inuicta est, & potentior omnibus peccatis. Vita illius tāta est & tā infinita fortitudine ac robore, ut mortem uicerit. In summa. Nulla mens assequi, nulla lingua explicare potest, quantæ sint illæ diuitiæ, quantus thesaurus, quanta opulencia, quod Christus Dei uerus & naturalis filius iusticia nostra factus est. Si pro se aut si bi tñ iustus & bonus esset, nihil id prodesset nobis. Nunc uero cum mea etiam iusticia fiat, quæso te, si id firma fide apprehendo, si hoc mihi per sua

sissimū est, quis me lederet? quis terrorē aīo incuteret? qd ad desperationē
 me adigeret? An nō cū Paulo tū pie gloriabūndus dicere possum: Si Deus
 pro nobis quis cōtra nos? Qui proprio filio nō pepercit sed pro nobis om-
 nibus tradidit illum, qui fieri potest ut non & cū eodem omnia nobis do-
 neret? Quis intentabit crimina aduersus electos Dei? Deus est qui iustificat.
 Quis ille qui condemnet? Christus est qui mortuus est, imo qui & susci-
 tatus est, qui & est ad dexteram Dei, & intercedit pro nobis. Quis nos se-
 parabit a dilectione Dei? Vide quam animosum, quam sancte iactabun-
 dum & pie præferocem hæc sententia prophetæ Diuum Paulum reddi-
 derit, quantum illi animi quantum roboris addiderit, ut nihil omnino sibi
 formidaret, ut ad nullum malum expauescere & exalbescere potuerit: An
 non igitur & ego hoc dicto niterer, an non eo me oblectarem, exhilara-
 rem, recrearem & fulcirem? Si Christus iusticia mea est, (ut est) tum non
 possunt nō mihi condonata esse & euanescere omnia peccata mea, tū deus
 ipse cum Angelis omnibus iustum me reputat propter Dominum meum
CHRISTVM: Coram hac enim infinita iusticia iusticia nullum
 peccatum remanet aut relinquitur, sed necesse est ea euanescere & extin-
 gui, non aliter quam scintillulam minutissima extinguitur in mari vastis-
 simo. Quod si peccata ablata & extincta sunt, tum & mors sublata &
 suffocata est, ut piorum mors somnus tantum sit, & expeditissima uia ex
 hac uita mortali in immortalem & æternam uitam. Tum etiam nihil ha-
 bet in me iuris amplius Sathan, sed amictus iusticia Christi, sum filius &
 hæres Dei, & in æternum cum Christo uiuam. Sed quis in comprehen-
 sibles & ineffabiles diuitias Christi enarrauerit? Chrysostomus ait in
 quadam Homilia super Ioannem. Qui Christum habet, idem & omnes
 diuitias apud se habet. Habet enim ueram iusticiam quam opponat Legi
 & iudicio dei, uerā uitam contra mortē, uerā salutē aduersus dānationem,
 uti Paulus dicit, Christus est impletio legis: qui in eum credit, is iustus est.
 Ex hoc dicto Ieremię tanta fiducia, tanta sed sancta superbia, tantusq;
 animus Paulo additus est, ut quasi medium ostendere digitum morti, pec-
 catis & inferis audeat, i. Corinthiorū decimoquinto, dicens: Mors ubi est
 aculeus tuus? Vbi tua inferne uictoria? Aculeus mortis peccatum, poten-
 tia peccati lex. Sed Deo gratia qui dedit nobis uictoriam per Dominum
 nostrū Iesum Christus. Ecce sic Christus iusticia nostra est, eiusq; iusticia
 & uictoria de peccatis, morte, & inferno nobis donata est, ut propria no-
 stra sit, ut eam nobis uendicare possimus. O utinam omnes qui Christi no-
 men profitentur hoc intelligerent & crederent.

ANNA.

Bone Deus quam essemus longe beatissimi, si hæc tam præclara tam
 preciosa tam *πιστή πάσης ἀποδοχῆς ἀξία* uerba Dei penitus animis nostris in-
 figere & altissime in pectora nostra demittere possemus. Erit post hoc hæc
 dictū mihi quocq; *κεμήλιον* longe omnium preciosissimum & carissimum.
 Deus mihi

DEVS mihi precor fidem qua id semper seruem in pectore meo repositum, dare dignetur Amen. Sed cur dictiones Hebraicas Edonai Zid kennu reddis, Deus iusticiæ nostræ, ac non potius, Iustus noster, uti habet uulgata uersio,

VRBANVS!

Quidam legerunt, Iustus noster, Verum cum Diuus Hieronymus ex Hebræo legerit, iusticia nostra, malui & ego sic legere. Plenius enim est efficaciusq; & plus habet energiæ ad cognoscendum CHRISTVM & ad consolationem nostri. Sic & Spiritus sanctus per Diuum Paulum reddidit i. Corinthiorum primo: CHRISTVS nobis factus est a Deo sapientia, iusticia, sanctificatio & redemptio, ut qui gloria tur in Domino gloriatur.

Habemus testimonia diuinitatis CHRISTI alijs etiam locis, ut Esaiæ nono, ubi propheta CHRISTVM uocat El, e quo nomine fit Emanuel uel Immanuel, Esaiæ septimo. Quam uocem Spiritus sanctus ipse interpretatur Matthæi primo, Deus nobiscum. El enim idem est quod Deus. Quamuis autem proprie significet fortem, attamen Esaiæ seprimo & nono significat uerum & naturalem Deum, qui per se fortissimus omnium & fortitudo ipsa est. Septuaginta quoq; sic reddiderunt ^{Deus} ^{ἰσχυρός}, id est, Deus fortis. Extat item testimonium diuinitatis CHRISTI Zachariæ tertio. Et ostendebatur mihi sacerdos magnus, Iehouah, stans coram Angelo Domini, & Sathan stabat a dextris eius ut aduersaretur ei. Et dixit Dominus ad Sathan, Increpet te Dominus.

Hic Angelus Dei et Iehouah uel Deus, est unigenitus Dei filius ipse, qui specie Angeli apparuit prophetæ, & sæpe etiam Angelus appellatur, ut Esaiæ ix: Angelus magni consilij, (Quia ex magno & æterno consilio sanctissimæ Trinitatis ad nos in mundum missus est.) Hic Angelus Christus hic uocatur nomine illo proprio & unico ueri & naturalis Dei, uidelicet, Edonai uel Iehouah. Ita habes ex disertis his & claris uerbis, quod Christus sit uerus & naturalis Deus. Horum atq; huiusmodi testimoniorum, ubi CHRISTVS aperte ac diserte Deus uocatur, plura ediuinis literis adducere, sed ubiq; obuia ultro sese tibi offerent. Sunt autem multa etiamnum testimonia quibus diuinitas CHRISTI dare & plane probatur & demonstratur, licet Nomen Deus non semper additum sit & expressum: Circumstantiæ tamen euincunt potenter quod ille ipse, de quo Scriptura in eo loco loquitur, uerus Deus sit, ut Esaiæ xliij. dicit Deus. EGO EGO SVM IEHOVAH, NEC EST SALuator ABSq; ME.

Hic dicit Deus ipse nullum alium Moschiam, liberatorem aut saluato

rem esse quam se solum. Et nomen hoc Saluator in ueteri & nouo Testamento ubiq; personæ Christi etiam tribuitur. Sequitur igitur quod Christus uerus quoq; sit Deus aut Iehouah. Hocq; testimonium euincit & probat nō minus diuinitatem Christi, quam si expressis & disertis uerbis Deus appellaretur. Nam cum personam principis prouinciæ alicuius aut regionis indicare & significare uolo, tum idem est & eodem redit siue dicam, Hic stat naturalis & hereditarius Dominus & princeps terrę huius, siue, Hic stat is cuius est tota terra siue prouincia hæc, aut, cui ex Dei mandato tota hæc regio subdita est. Si itaq; tota regio aut Ducatus ille nullius alterius est, quam illius principis, qui eum regit, tum utriusq; orationis eadem est sententia. Si nullus alius liberator aut saluator est quam Deus unicus, Sicq; Christus unicus est saluator noster, teste Scriptura, Ergo necesse est Christum esse Deum. Hoc necessario sequitur.

Item Ieremiæ decimo septimo dicit Scriptura, Maledictus homo qui confidit in homine. Et Esaia uigesimo octauo. Romanorum nono. Qui crediderit in eum (Christum) non confundetur. Et Ioannis tertio. Qui credit in Christum habet uitam æternam. Totum Euangelium requirit fidem in Christum. Est autem fides opus primi mandati, quod nulli debetur quam unico & uero Deo. Si igitur in Christum credendum est, sicut quotidie Symbolum fidei nostræ recitantes dicimus, Credo in Christum Iesum Dominum nostrum & c. certe sequitur eum uerum esse Deum. Nisi enim uerus Deus esset, tum Scriptura non mandaret ut diuinus illi honor exhiberetur. Verum cum exigat ipsum affici honore diuino, necesse est eum Deum esse. Ut Ioannis quinto, Pater omne iudicium dedit filio, ut omnes filium honorent, sicut patrem honorant. Honoratur autem pater fide, dilectione, timore, spe & inuocatione, cum in eum creditur, cum diligitur, cum timetur, cum in eum spes omnis reponitur, cum inuocatur, hisq; similibus. Hic est honor diuinus. Eodem honore itaq; affici debet & filius. Ergo est Deus. Eiusmodi argumentorum multa colligi possunt, uti uidemus in Hilario, Ambrosio, Augustino, in primis autem in Cyrillo in quatuordecim præclaris & sanctissimis libris, quos Thesaurum inuenerunt scripsit, contra Arrianos.

Esaia undecimo extat quoq; testimonium de diuinitate Christi, ubi Hebræus sic habet: **GENTES CHRISTVM INQVIRENT.** uel de ipso interrogabunt. Septuaginta reddiderunt Gentes in ipsum (Christum) sperabunt. Loquitur autem hic de radice Isai uel Iesse, hoc est, Christo, quod omnibus fatendum est, quod nemo inficiari potest. Quod si igitur Gentes in Christum spem suam collocare debent, siq; in nullum alium spes figi debet quam in uerum Deum, quandoquidem nullus alius potest aut uult saluare, sequitur Christum esse uerum Deum. Huiusmodi

Huiusmodi argumentorum refertus est Euangelista Ioannes, unde uera Christi diuinitas e diuinis ipsius operibus probari potest. Ioannis v. Sicut pater mortuos suscitatur & uiuificatur, sic & filius uiuificatur quos uult. Hinc sequitur filium esse Deum. Excitare enim mortuos ad uitam, opus est infinitae potentiae, quod nemo praestare potest nisi uerus & naturalis Deus. Cum uero Christus mortuos ad uitam reuocet sicut pater, hoc est, ex potentia propria, sequitur eum esse uerum Deum.

Item Ioannis quinto. **QVAECVNQ; PATER FECERIT FILIUM EIUSDEM ESSENTIAE, NATURE, & POTENTIAE ESSE.** Ergo filius uerus est deus, & tam creat quam pater. Ibidem. Sicut pater uitam habet in semetipso, sic dedit & filio habere uitam in semetipso. Nos creaturae quoque uitam habemus sed non ex nobis ipsis eam habemus, uerum habemus eam a DEO donatam ex gratia. Pater uero coelestis uitam habet in semetipso, ita ut ipse essentialiter sit ipsa uita, nec accepit eam ab alio. Nec dedit filio sic uitam, uti dat eam creaturis, ut ante non habuerit uitam, aut sine uita fuerit, sicuti creaturae, & postea uitam a patre accepit. Nihil minus. Non sic uitam habet filius in diuinitate, sed genuit filium ab aeterno e sua substantia siue essentia. Ita Pater suam substantiam a nemine sortitus est. Quod autem filius est, id ipsum est & habet a patre. Pater qui ipsa uita est in semetipso, filium genuit, qui itidem uita in semetipso est, uti Augustinus ait, & Christus est ille ipse Dei filius, ideoque & Deus uerus est.

Item Ioannis undecimo dicit Christus, **EGO SVM RESURRECTIO & VITA.** Hinc quoque sequitur eum esse uerum Deum, Est enim uera uita & uiuificatur. Quod non creaturae sed Dei peculiare ac proprium opus est.

Item Ioannis decimo, dicit Christus. Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo rursus sumendi eam. Id quod & fecit die Paschae cum e propria & diuina potenti & uirtute a mortuis resurrexisset. Hoc diuinum opus est, idque sibi uendicat ac tribuit, dicit enim. Ego potestatem habeo & c. Resurgemus & nos, sed non poterimus ipsi nos resuscitare, sicut Christus se ipse resuscitat, sed Christus sua propria potentia ac uirtute nos excitat.

Item Christus est omnipotens. Omnipotens autem nullus est praeter eum & uerum Deum. Ergo Christum uerum Deum esse necesse est. Eum omnipotentem autem esse probat Paulus Philip. tertio, ubi dicit: **CHRISTVS Transfigurabit corpus nostrum humile ut conforme reddat corpori suo glorioso, secundum efficaciam qua potest etiam subijcere sibi omnia.** Ergo omnipotens sit, ac proinde etiam uerus Deus necesse est.

Zachariae xij, dicit Deus: Effundam super domum Dauid & super

habitatores Hierusalem spiritum gratiæ & precum, & aspicient ad me quem confixerunt.

Hic Deus ipse loquitur. Dare enim Spiritum gratiæ proprium Dei opus est. Ac idem ille Deus unus dicit se confixum aut transfossum esse. An non id Christo in cruce pendenti accidit? Ioannis xix. cap. ait: Unus militum lancea latus eius fodit, & continuo exiit sanguis & aqua. Unus Deus & homo una tantum in Christo persona sit, ideo scriptura proprie personalem hanc unionem hac orationis forma ac phrasi uti solet, ut i. Corinth. ij. Dominum gloriæ crucifixerunt. Non enim persona Christi distrahenda aut diuellenda est, nec dicendum est, Christus homo passus est pro nobis, Christus homo transfixus est, sed Deus & homo, una hæc persona, Dominus maiestatis aut gloriæ crucifixus & transfixus est.

Et fundamento veteris Testamenti diuinitas Iesu Christi in nouo Testamento ubiq; probatur & confirmatur. Actorum xx.

Attendite uobis & cuncto gregi in quo uos Spiritus sanctus posuit Episcopos ad regendum Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

In hæc uerba commentatus Beda ait. Non ueretur Paulus dicere sanguis Dei, propter unionem in duabus naturis Domini nostri Iesu Christi, propter quam & dicitur filius hominis qui in caelis est. Desistat itaq; Nestorius hæreticus diuellere filium hominis a filio Dei, nec ipse duos sibi Christos faciat.

καὶ ὡς ἴσα
καὶ μετὰ
τὴν καὶ ὡς
ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.

Ioannis primo ait Iohannes Baptista Christi, Ego uidi & testificatus sum, hunc esse filium Dei. Hic notandum, quod etiam annotauit Cyrillus, super Iohannem, quod Græcus articulus, clare indicet illam ipsam personam Christum, esse ipsum Dei filium, & peculiari quodam modo filium. Nos sumus filij Dei ex gratia adoptati, at Christus est uerus unicus & naturalis Dei filius ex Dei patris substantia genitus, qui typis Moysi cæ legis præfiguratus & significatus est, quiq; in prophetarum monumentis annuntiatur.

Ioannis ij. Sic Deus dilexit mundum ut daret filium suum unigenitum, ut omnis qui credit in eum non pereat sed habeat uitam æternam.

Super hæc uerba ait Sanctus Cyrillus. Plane his uerbis scriptura esse significat. Siquidem necesse est, filium Dei unigenitum, patris similem, Deum esse, qui non de foris filiationis, ut nos, habeat dignitatem, sed illud ipsum uere sit quod dicitur.

Item Ioannis x. dixit Christus ad Iudæos. Nemo oues meas emanu patris mei rapiet. Ego & pater unum sumus. Iudæi ideo eum lapidaturi dicebant. Tu homo es, & Deum te facis. Hic probe intellexerunt Iudæi quod cum Christus Deum uocaret patrem suum, & cum diceret, Ego & pater unum sumus, quod se uerum Deum & dei naturalem filium tum uocaret, qui patri similis sit, quemadmodum & Augustinus hæc uerba exponit.

Ioannis

Iohannis xx. uocat Thomas Christum disertis uerbis Deum, dicens Dominus meus & Deus meus. Hic iterum nos commonefacit Diuus Cyrillus, ut diligenter singula uerba in Græca lingua, in qua Testamentum Nouum conscriptum est, obseruemus. Habent autem sic Græca. *ὁ κύριός μου, καὶ ὁ θεός μου.* Vtraque uox & Dominus & Deus suum habet articulum, unde plane intelligi & colligi potest, quod Christus non uocetur Dominus aut Deus, eo modo, quo Angeli & magistratu fungentes Dii uocantur, sed alio & peculiari modo, & proprie. Est enim uerus & naturalis Deus. Sed prolixum sit omnia e Ioanne recitare. Hoc autem scito, quod rotum Ioannis Euangelion in singulis ferme capitibus ac uersibus nihil sit aliud quam testimonium de diuinitate Christi. Quapropter te moneo ut Ioannis Euangelion magnificas, ex animo ames, diligenter legas ac relegas.

Paulus Rom. i. ait, Deus ante promiserat Euangelion per prophetas suos in Scripturis sanctis, de filio suo. Hic quoque peculiari quodam modo Christum uocat Dei filium ut naturalem filium. Rom. ix. ait Christum ex patribus esse, quantum attinet ad carnem, & Deum in omnibus laudandum. Amen.

Tit. secundo, Expectamus beatam illam spem et apparitionem glorie magni Dei & seruatoris nostri Iesu Christi.

Philip. ij. Christus cum esset in forma Dei non rapinam arbitratus est ut esset æqualis Deo, sed semet ipsum inaniuit forma serui sumpta, in similitudine hominum constitutus & figura repertus ut homo.

Coloss. ij. In Christo inhabitat plenitudo omnis deitatis corporaliter, Hoc est, uti Theophilactus exponit, substantialiter uel essentialiter, ita ut Deus & homo una sint persona, nec duo sint filij Dei, sed unus dei filius, unus Christus.

i. Ioannis v. Sumus in uero, in filio eius Iesu Christo. Hic est uerus Deus & uita æterna. Longe quidem plura sunt de uera diuinitate Christi testimonia, uerum cum infiniti sit laboris & temporis omnia commemorare, his in præsentiarum sis contenta.

ANNA

Christi testimonia satis multa, & alias etiam sæpe numero audiui te diuinitatem Christi prolixis & multis concionibus probantem ac stabilientem, nec manum de tabula tollere nec finem facere potes, cum de hoc loco & articulo dicendi sese occasio & opportunitas offert.

VRBANVS.

Rudis aliquis rerum spiritualium existimauerit fortasse, inania fundi uerba, aut operam superuacaneam mihi sumptam esse. Sed moneo te etiam atque etiam, mea Vxor, ne id inducas animum tuum, nec putes rem hic agi non magni admodum momenti, nec leuiter & perfunctorie hunc articulum

Christi diuinitas a quibus oppugnetur.

culum audias & discas, sed iam recitata testimonia penitissime animo tuo infigas. Etenim diuinitas Christi Iesu, summus & necessarius scitu articulus est, eumque Spiritus ille malus, mendaciorum pater, in suis membris ab Apostolorum temporibus semper euertere & eripere nobis conatus est. Oppugnauit eum illis temporibus quibus Ioannes Euangelista etiamnum uiueret, per profligatissimæ maliciæ & impietatis perditissimum nebulo-
nem Cerinthum. Postea per alia sua membra obcæcatos consceleratosque ueræ pietatis hostes Arrium, Euzoium, Achillam, Eunomium, Paulum Samosatenum. Nunc oppugnat per insanum & fanaticum illud genus hominum Anabaptistas. Attende itaque & obserua diligenter neminem posse iustificari & saluari, nisi credat Deum ipsum factum esse hominem, & eternum uerbum, quod apud Deum erat, Dei naturalem filium, naturam humanam in tempore assumpsisse, Creaturam non esse, sed æternum Creatorem uerum Deum. Hoc qui non credit, eum in peccatis suis in æternum mori & perire necesse est. Neque enim habet ueram uitam quæ est hoc uerbum æternum, Dei filius, extra quem nulla uera uita est. In eo solo uitas Christi pro se una duntaxat persona esset, sine Deo, tum a peccatis, morte & inferis liberare nos non posset, ut maxime esset sanctus & ab omni peccati labe immunis. Nec prophetiæ impletæ fuissent, quæ uel arcanis quibusdam mysterijs ac typis, sed tamen firmis & minime fallacibus ac proprijs & appositissimis, uel apertis etiam & claris uerbis testantur Deum uerum hominem futurum. Sed uide mihi hic pessimi illius & sceleratissimi ueteratoris, Spiritus illius perfidi, callidissimas artes & astus. Quia scit Deum non inueniri extra hanc humanitatem Christi, sed in humanitate Christi duntaxat, ideo conatur hoc errore implicare & seducere homines, ut Christum non credant uerum esse Deum, quo miseri peccatores Deum extra Christum quærant, nec unquam inueniant. Qui hoc errore circumuentus credit Christum hominem duntaxat esse, nec uerum Deum, is nullum Christum, nullum saluatorem aut liberatorem, nullum redemptorem, nullam uitam, breuiter nullum Deum habet. Fingit enim sibi ipsi Christum aliquem qui nusquam est, qui iuuare & liberare non potest, & Deum extra Christum quærit, ubi inueniri & apprehendi se deus non uult. Hinc sequitur quod is homo æternam damnationem effugere nequeat. Et in hoc est Sathan, hoc molitur, huc omnes conatus destinat, ut in æternum exicium sic nos præcipitet & perdat. Caue itaque tibi. Mundus ad finem suum properat, ad Catastrophen iam uenit, finis eius in stat. Sathanæque suum iudicium & damnatio imminet, ideoque omnem mouet lapidem, nihil non molitur & machinatur, nulla non captat consilia, omnes uires explicat, ut Christo & in Christum credentibus noceat, ut in Christum baptizatos falsis & erroneis doctrinis heresibusque seducat, a Christo auocet &

auocet & in periculum animæ conijciat. Nihil minus, nihil ægrius fert quam sanam & puram de Christo doctrinam. Vigilandum est itaq; nobis, nec unquam oratio & exercitium uerbi diuini intermittendum.

ANNA.

Sit laus & gloria Deo in æterna secula. Video, Dei gratia & beneficio, nunc, quanti referat hunc articulum bene cognitum & alte animo infixum habere, eumq; liberis nostris sedulo inculcare conabor. Bone Deus quantum situm in hoc est, quam magni momenti res est, diuinitatem Christi credere. Satius esset abnegare & infestas habere omnes creaturas cœli & terræ, ac satius esset mille etiam mortes oppetere, quam de diuinitate Christi uel in unico apiculo dubitare. Sed perge & proba alteram Christi natiuitatem quæ in tempore fuit, cum uerus homo ex Maria perpetua uirgine nasceretur.

VRBANVS.

De temporali Natiuitate Christi audisti non nihil supra quoq; ubi de tribu ex qua Christus nasci debuit & de Maria benedicta Dei genitrice locuti sumus, & uaticinium Esaiæ ex cap. vii. quod filius Mariæ Iesus uocatus esset Immanuel, id est, Deus nobiscum, & uaticinium Micheæ ex quinto capite explanauimus. Plura de ea natiuitate habemus Esaiæ nono, cuius uerba hæc sunt.

PVER NATVS EST NOBIS, FILIVS DATVS EST NOBIS, CUIVS PRINCIPATVS SVPER HVMERVMS, & VOCATVR ADMIRABILIS, CONSILIUM, DEVS, FORTIS, PATER AETERNITATIS, PRINCEPS PACIS, VT MVLTPLICETVR IMPERIVM EIVS & SVPER NULLVS FINIS. SVPER SOLIVM DAVID & SVPER REGNVM EIVS SEDEBIT, VT CONFIRMET ILLVD & CORROBORET IN IVDICIO & IUSTICIA AMODO & VSQ; IN SEMPITERNVM. ZELVS DOMINI EXERCITVVM FACIET HOC.

In hac prophetia de regno Christi non tantum temporalis natiuitas Christi nobis proponitur, sed & ministerium, regnum, & totius administrationis regni ipsius ratio. Principio dicit natum nobis puerum, & filium datum esse nobis, ut sciamus hæc natiuitatem Christi, & quicquid est Christus, quicquid facit & habet, id pro paterna uoluntate Dei nostrum esse, nobis in salutem & emolumentum cessurum, nobis miseris peccatoribus profuturum & seruiturum, qui in hunc mundum e carne cum peccatis & impietate nascimur, filij iræ, miseri peccatores ex utero matris, atque ideo digni æterna damnatione. Sed hic nascitur talis filius, cuius natiuitas sancta & munda est, plena benedictionis & salutis, & nascitur nobis, hoc est, ut nobis commodet, nobis salutem & omnem felicitatem adferat.

ut per illud a sordibus & inquinamentis nostræ carnalis ex Adam natiuitatis mundemur, regeneremur, iustificemur & seruemur. Sicut Ecclesia apud Germanos per multa iam secula in festo Natiuitatis CHRISTI legit uoce canit.

Ein kindelein so löbelich ist vns geboren heute / von eyner Junckfraw
en seuberlich zu trost vns armen leuten / were vns das kindelein nicht
geboren / so weren wir alzamal verlor / das heil ist vnser alle / Eia du
süßer Jesu Christ / das du mensch geboren bist / behüt vns für der helle. &c.

Hoc est, Puer laude infinita uehendus & nunquam satis laudatus, hodie nobis est natus e uirgine il libatæ formæ ac pudicitia, in solatium nobis miseris mortalibus. Quod si puer hic nobis natus non esset, omnes miserissime perissemus. In omnium salutem, ad omnes iuandos ac liberandos natus est. Eia ergo dulcissime Iesu Christe, mellitissime puer, qui nostra causa huc te demisisti ut homo fieri dignatus sis, rogamus te ut a tyrannide inferorum nos liberares ac tuearis. Hæc est sententia cantilenæ huius Germanicæ, quæ ideo a me hoc loco inseritur, quod uerbis plenius, grauissimis & perspicuis nucleum & summam huius uaticinij Esaiaei completitur, quodque maiorum nostrorum pietatem & ueram in Christum fidem declarat.

Primo canit hic Ecclesia sancta, quod sit nobis puer miseris mortalibus solatio natus, ac confitetur quod propter nos nostra causa natus sit. Sua ipsius causa uel propter se non opus habuisset ut nasceretur. Quid enim eget Deus creatura?

Secundo confitetur & prædicat hic Ecclesia fructum & usum Christi natiuitatis, uidelicet, salutem nostram. Nisi enim puer hic natus fuisset, nos in peccatis mansissemus, nec nos ipsi liberare potuissemus, sed miserime in æternum omnes perissemus.

Tertio confitetur quod hic saluator seu hæc salus omnibus contigerit. Quod & Simeon confitetur Lucæ secundo, dicens: Viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium & gloriam plebis tuæ Israel. Et Paulus i. Tim. ij. CHRISTVS Iesus dedit semetipsum ἀντίλυτρον precium redemptionis pro omnibus.

Quarto, canit Ecclesia de regno & potentia Christi & confitetur ueram humanitatem & diuinitatem pueri Iesu, eumque compellans & obtestata per nomen ipsius quod est Iesus, id est, saluator uel liberator, rogat ut nos ab æterna damnatione liberet & tegat. Hoc ipso confitetur eum puerum regem esse & potentissimum Dominum peccati, mortis & inferni. Necesse est itaque eum uerum etiam Deum esse, inque illius manu ac potestate esse nostram salutem, eumque solum posse nos seruare & a supplicio gehennæ liberare.

ANNA.

Quid est autem quod Propheta Esaias dicit principatum esse in humeris ipsius?

VRBANVS.

Vidisti ne unquam imaginem pueri Iesu sic pictam ac si descenderet e caelis ad Mariam, & gestantem in humero crucem?

ANNA

Vidi saepe. Significatur autem illius passio.

VRBANVS.

Sed quid aliud gestauit in cruce sua, quam nos miseros & perditos peccatores una cum grauissima sarcina peccatorum nostrorum, teste Petro i. cap. ij. & Ioannis i. Hic est agnus Dei qui portat peccata mundi. Est bonus ille pastor, qui ouem perditam & errantem quæsiuit, & inuentam in humeris domum reportat, Lucae decimoquinto. Nos quoque regnum seu principatus Christi sumus. Vocat enim nos Petrus regale sacerdotium, & λαόν τῆς περιτομῆς, id est, populum qui in lucrum accessit, uel populum peculiarem Christi. Christus est lapis ἀκρογωνιαίος, id est, summus angulus uel in summo ponendus angulo, cui reliqui lapides omnes, spirituale ædificium, hoc est, Ecclesia Catholica innititur, & incumbit. Ecclesia enim super Christum ædificatur, super firmam & solidam Petram, Psal. cxviij. Mathæi xvij. Ephesiorum ij.

Hunc textum Esaiæ Chaldaicus sic reddidit. Ipse, (hoc est, puer) legem in se suscipiet, ut eam præstet & impleat. Hic textus certe egregiam consolationem continet. Neque enim corrupta & peccatrix natura ullis suis uiribus legem diuinam implere potest, Romanorum viij. Doctrina est præcipientis tam celsa, tam magna, ut prestare homo δυνατός non possit. Eam ob rem mittit Deus pater dilectum filium suum Christum, ut legem in se susceptam impleat, atque ita ipse omnibus in Christum credentibus uera impletio Legis fieret, ut, licet peccatores essent, propter Christum tanta impleuerentur etiam iusti coram Deo, quasi ipsi legem propria sua iustitiam impleuissent, utque nobis Spiritum sanctum promereretur ac daret, qui luxatam, uulneratam & corruptam naturam sanaret, reformaret ac restauraret, ut & ipsa legem prestare posset, sine quo Spiritu Messie nullius facultas est legem implere. Nunc sequuntur sex insignia & pulcherrima nomina siue tituli pueri Iesu.

Primo uocatur PELE, hoc est, mirabilis, admirandus, mirificus, uel admiranda faciens. Et certe mirabilis est persona sua, mirabilis est in factis suis, & mirabile regnum habet, idque mirabiliter regit & defendit.

Persona illius mirabilis est, quia uerus est homo, & nihilo secius uerus etiam & æternus Deus. Admirando etiam modo nascitur, nimirum

ex uirgine, citra uirilem operam. Omnia opera eius sunt admiranda:
 Puer annorum duodecim descendit in disputationis arenam cum sum-
 mis & doctissimis Rabbiniis Hierosolymitanis in Templo. Cum iam ui-
 rilem ætatem attingisset edidit signa & miracula ea quæ nemo facere pote-
 rat, uti Nicodemus Ioannis in. dicit: Cæcis uisum restituit, surdis sensum
 audiendi reddidit, malos spiritus & dæmoniacis pepulit, leprolos munda-
 uit, omnes morbos ac languores sanauit, mortuos etiam in uitam reuoca-
 uit: paucis panibus multa hominum millia cibauit & saturauit: præcepit
 mari ut quiesceret, ac protinus sedata tempestate quieuit, peccata remisit,
 corpus & animam sanitati restituit, & cum ultro propter nos mortem op-
 petiuisset, a morte propria uirtute resurrexit. Sed uide mihi quam mirabili
 modo nos a Sathana liberare & in suum regnum perducere uoluerit.
 Mortales homines a morte liberaturus, & illis uitam æternam daturus, sic
 mortalis homo, cõijcit se in mortem, in sepulchrum ponitur, & in tertium
 usq; diem in monumento iacet. An non mirandum summe hoc est?
 Quid mirabilius? Is est per quem æternam uitam habituri sumus, id quod
 prophætæ & Euangelion testantur, & Paulus i. Tim. primo uocat Euan-
 gelion Christi promissionem uitæ in Christo. Consule nunc tuam ratio-
 nem, quomodo hæc conueniant inter se, quod rex noster regnum suum
 inchoaturus, & suos redempturus, eq; malis omnibus liberaturus, in ex-
 tremam calamitatem se cõijcit, omnibus se malis, afflictionibus, contume-
 lijs, ac deniq; morti probrosissimæ exponit. Nos ditaturus sit pauperri-
 mus, nos ad summæ gloriæ ac dignitatis fastigium prouecturus, sum-
 mas contumelias, opprobria & ignominia subit, seq; inter latrones cruci
 affigi patitur. Promittit se uires nobis additurum contra omnes hostes,
 cum nihil ipse uirium exeruerit contra suos hostes, sed ab hostibus captus,
 uinctus, flagellatus, coronatus, crucifixus & occisus sit. Breuiter, pro-
 mittit se nobis laturum auxilium, cum ipse in cruce exclamet, Deus meus
 Deus meus quare me dereliquisti? Dixerat q; is qui in ipsum crederet mor-
 tem uisurus non esset in æternum, & moritur ipse in q; monumentum re-
 conditur. Hic si rationis iudicium audiremus, statim diceret cum Cleo-
 pha & comite eius, Nos sperabamus eum esse illum redemptorem Israelis
 qui nos omnes liberaturus esset. Atqui ipse iam moritur. Quomodo
 liberabit nos mortuus? Quomodo potest æternum habere regnum qui
 occiditur? Vides nomen Pele non sine causa huic puero inditum. Quem
 nomine refert Iesu, id est, saluatoris, is & uere est, uerus est saluator & libe-
 rator, qui ex omnibus malis nos liberat. Et sic illi uisum fuit ut nos sua
 paupertate æternis diuitijs bearet, per contumeliam & ignominiam quam
 passus est, nos ex æterna ignominia ad æternos honores & gloriam pro-
 ueheret, per suam infirmitatem, æternam nobis uirtutem & robur adde-
 ret, per

ret, per mortem suam æterna uita donaret, nostramque mortem sua morte totam aboleret. Hæc fecit omnia, & facit in nobis quotidie, cum nos sibi conformes facit, hoc est, cum nos facit infirmos in carne, sed fortes in spiritu: uiles, humiles & contemptos, *κατάματα* & *πειθήματα*, quisquillas coram mundo, sed uasa & organa gloriæ coram Deo. Sic permittit nos mori, ut ethnici putent nihil esse discriminis inter Christianum & non Christianum, Turcam aut Iudæum, sed tamen mors nostra preciosa est in conspectu eius, nec relinquit nos in morte. Hæc certe omnia longe maxima, mirifica & mirabilia sunt opera, longe omnem captum sensuum, rationis & intelligentiæ excedentia, longe omnem uirtutem, robur & operationem naturæ superantia.

Alterum nomen est, IOETZ, id est, Consilium. Cum hic Pele nos tam mirabiliter ducat ac regat, perque crucem & ignominiam ad gloriam euehat, nos uero ignorantes, rudes, pusillanimes et meticulosi simus, ideo necesse est ut mirabiliter etiam nobis consulat & subueniat. Neque enim facultatis ac uirium nostrarum est, ut in cruce & in persecutione perduremus. Quomodo autem consulit nobis? Longe aliter consulit quam mundus. Mundus consulit ut crucem & afflictionem fugiamus, uiteque in medias afflictiones & crucem, eosque ibi ut aurum in igne & forme probat & purgat, sed consulit tamen & consolatur illos amantissime, ut Ioannis decimo sexto dicit ad Apostolos: Bono animo sitis. Ego uici mundum. Et paulo ante dixit: Plorabitis & lamentabimini uos. Mundus contra gudebit. Vos moerore afficiemini, sed moeror uester uertetur in gaudium, & gaudium uestrum nemo tollet a uobis.

Et quid quæso aliud est tota Scriptura sacra quam affluentissimum, opulentissimumque pharmacopolium, unde ad omnia morborum, calamitatum, & malorum genera, remedia præsentissima & consolationum uberrimæ & solidissimæ peti possunt, sicuti Paulus testatur Romanorum decimo quinto, ubi ait: Quæcunque præscripta sunt in nostram doctrinam præscripta sunt, ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus. & c. Is enim qui in Scripturis loquitur, est omnipotens, & potest & uult iuuare & adesse semper, uerbum eius uanum non est, sed certo fiunt quæ promisit. Consolator est, seu paracletus ipse SPIRITVS SANCTVS, qui est Spiritus ueritatis.

Sic legimus in libro Sapientiæ decimo sexto capite: Domine neque herba neque malagma sanauit nos, sed tuus sermo qui sanat omnia.

Et primo Machabæorum duodecimo ait Ionathas Pontifex ad Spartiatas. Nos Iudæi societate & amicitia Gentium non indigemus, hæc

bentes solatio sanctos libros, qui sunt in manibus nostris. Quæso te quæ
 anxietas, quæ afflictio, quæ erumnæ, quæ pericula tanta esse possunt
 in hoc mundo, quantacunque sint, contra quæ DEI uerbum, saluti-
 cum illud & sacrosanctum Euangelion, non præsentissimas, solidissi-
 mas, uerissimas & uberrimas consolationes habeat ac suppeditet: cum
 non tantum corporale sed & æternum auxilium in eo promittatur.
 Promissiones autem sunt per CHRISTVM ratæ, firmæ, certæ,
 Etiam & Amen. Si legeris & relegeris omnia omnium Philosopho-
 rum ethnicorum monumenta (qui tamen summo studio huc incur-
 buerunt, & animum totum huc intenderunt, ut consolationem aliquam
 contra mortem inuenirent) nihil in ijs reperies quo te uere consolari
 possis. Omnis illorum ars, omnis scientia, omnis sapientia, omnia il-
 la remedia quæ conquisierunt, minus etiam sunt quam nihil uel ad duas
 has sententias Matthæi decimo: Nolite timere eos qui occidunt cor-
 pus, animam autem occidere non possunt. Hic habes immortalitatem
 animæ, de qua ethnici non secus loquuntur, quam de coloribus is, qui
 oculis est orbatus. Sed hæc uerba non Philosophus aliquis, sed æter-
 na ueritas & uera uita CHRISTVS ipse loquitur Ioannis sexto:
 Omnis qui credit in filium Dei, habet uitam æternam. Et suscitabo
 eum in nouissimo die. Hic habes resurrectionem carnis, de qua omnes
 Gentes & totus mundus cum uniuersa sapientia sua nihil sciuerunt per-
 no. Age igitur si quis uel in agone mortis esset, uel grauissimarum per-
 secutionum & afflictionū tempestatibus impeteretur, uel conscientie acer-
 rimis doloribus & terroribus propter peccata uexaretur & angeretur, is
 ubi uel duas has sententias fide apprehenderit & animo alte ac penitus in-
 fixerit, tum inuenit remedium, hinc ueram habet & uberrimam consolatio-
 nem. Habet enim remissionem peccatorum, & certam spem uitæ æternæ.
 Imo iam habet uitam æternam, quia est in CHRISTO & Christus est
 in ipso. Hoc profecto uerum consilium est. Siquidem omnium homi-
 num consolationes & consilia frustrantur, nec in ueris & summis peri-
 culis aut necessitatibus iuuare & liberare nos possunt, nec consistunt.
 At consilium DOMINI stat & manet in æternum. Et præcipit
 Pater Matthæi undecimo ut hunc consiliarium audiamus, ubi ait: Hanc
 audite.

Hanc uocem loetz uerterunt Septuaginta, Angelum magni consilij,
 insignientes CHRISTVM egregio & appposito epitheto, & peculia-
 rem illi titulum tribuentes. Est enim Christus legatus & Angelus ema-
 gno consilio Trinæ illius unionis & sanctissimæ Trinitatis, estque æter-
 na sapientia patris.

Tertium Epitheton seu nomen pueri est EL. Significat autem hæc uox
 robur, for-

robur, fortitudinem, uel Deum, uti & Septuaginta reddiderūt ^{Deo i. x. p. d. c.} id est, Deus fortis. Hoc nomen continet summam consolationem. Significat enim quod Christus non tantum consulat nobis uerbo Euangelij, sed adsit etiam præsens, & iuuet potenter, præstetq; summa fide ea quæ in uerbo promisit. Donat enim Spiritum sanctum, qui dat nobis fidem, & confirmat nos in uerbo ut mordicus & constanter ei adhæreamus & innitatur, uti petrae alicui solidissimæ, & in omnibus aduersis ac calamitatibus aduersus omnes hostium incursum & iniurias consistamus, & tandem uictoria gloriosa potiti eos superemus, & cum Psalmographo dicamus ac gloriemur: Dominus uel Deus fortitudo mea. Et cum Paulo Philip. iij. Omnia possum in Christo qui me corroborat.

Quartum nomen est GIBBOR, id est, Heros uel gigas. In prioribus tribus Nominibus docemur quem modum, quam rationem seruet Christus, & quid agat nobiscum, quomodo tractet nos, cū nos ad se in regnum suum perducturus est. Primo mirabiliter nos tractat, mortificat ueterem nostrum Adam, id quod carni durum uidetur, & contrario modo facit omnia ut ratio intelligere & explicare se inde nequeat. Deinde consolatur nos Euangelio suo. Tertio adest præsens suo robore & fortitudine, e mendis periculis & extremis malis nos eripiens. Sed quartum hoc nomen significat quomodo hostes suos & nostros Christus accipiat & tractet.

Vocatur autem Christus in Scripturis Gibbor, id est, Heros uel gigas propter inuictam & infinitam suam potentiam & fortitudinem. Nam cum rex sit suumq; regnum pacificum esse & pace constabilire uelit, necesse est ut hostes regni frangat & opprimat, quo Christiani in tuto sint nec ab ijs sibi metuant, nec ulla iniuria afficiantur. Non potest autem retundere & frangere hostium uires sine maxima fortitudine, quandoquidem Sathan cum mūdo, peccatum cum morte, horribiles & atrocissimi robustissimiq; hostes sunt. Mors fortior est toto mundo, & Sathan, teste Iob cap. quarto, tanto robore præditus est, tantis est uiribus, ut nemo in terris ei comparari possit, Rex est omnium filiorum superbiæ ac fastus. Et Lucæ xi. cap. est fortis armatus qui atrium suum sic custodit, ut omnia sint in pace quæ possidet. Sed Christus est fortior ille, qui Spiritum illum malum uincit. Ioannis xij. Coloss. ij. & eripit nos ab omni potestate tenebrarum. De quo Psalm. xix. Exultauit ut gigas ad currendum uiam suam. Vicit peccatum, mortem, & inferos, & solus nūc iure his titulis insignitur et superbit, hos titulos gestat & ostentat, Christus Dominus omnium. Act. decimo: Dominus cui se flectunt genua omnia. Philip. ij. Dominator mortuorum & uiuentium. Romanorum xiiij. i. Ioannis tertio: Christus Dei filius apparuit ut opera Diaboli dissolueret. Coloss. secundo: Expoliatos principatus ac potestates ostentaui palam, triumphans de illis per semetipsum.

Esaiæ viij. uocatur Maher schalal, id est, accelera prædari, quasi dicas, uelox prædo, item Hasbaz, id est, festina spoliare uel festinans spoliator. Nos eramus uenundati sub peccato miseri serui Diaboli Rom. viij. Is tyrannide sua totos nos premebat & uexabat pro libidine sua, ij. Tim. iij. Ibi uenit gigas ille fortissimus, & Leo de tribu Iuda, Christus, commissor q̄ prælio cum rectore tenebrarum, qui mortis potestatem habebat, uictoriam obtinuit, per q̄ mortem hostis uires fregit, nosq̄ e tyrannide eius recuperatos in libertatem asseruit, iuxta illud Ioannis viij. Si uos filius liberauerit, uere liberi estis.

Quintum nomen est ABIAD, id est, Pater in æternum uel semper & perpetuo pater, pater in secula. Ex hoc nomine cognoscitur & intelligitur misericordia, clementia, pietas, ac bonitas pueri huius erga nos, quod non uelit esse talis Rex inter suos uel in populo suo, ad cuius maiestatem obstruuntur, pescant, trepidant, contremiscant, & expauescant p̄ij, sed paternum in nos animum geret, paterno amoris affectu nos complectetur, summa pietate ac sollicitudine nos fouebit, alet, tuebitur. Vti pius & indulgens pater ex naturalibus istis storgis affectus est in tenerrime dilectum filium suum, uti ille de filio sollicitus est, semper cogitans quomodo eum alatur, quomodo pie & sancte educet & instituat, formet, doceat, castiget, regat, tueatur, defendat, & ad hæreditatem instruat & paret. Ita facit & Christus in suo regno, nihil hic aliud est quam *σπουδή*, nihil aliud quam studium propensissimum, nihil aliud quam affectus ardentissimi & uere paterni in nos, nihil aliud quam amor uehementissimus & flagrantissimus, nihil aliud quam cura & sollicitudo assidua pro nobis, nihil aliud quam summa beneficia & infinita in nos beneuolentia. Sed longe maximum & infinitum tamen discrimen est inter terrenum patrem & inter Christum patrem, multo maiora, multo meliora, multo ardentiora apud hunc sunt omnia quam apud terrenum patrem etiam indulgentissimum, & suorum amantissimum. Terrenus pater non *ἀσπύσσει*, amat quidem liberos suos, curam illorum agit, alit, fouet, educat & format eos. Sed ea cura & sollicitudo, ea beneuolentia, ea diligentia terrenorum patrum temporalis est, nec potest diuturna & perpetua esse. Et sæpissime fit ut cum maxime filij ope & consilio patris opus habent, tum eos cogatur relinquere, & ex hac uita migrare. CHRISTVS uero semper, perpetuo, in æternum, aut æternus pater est. Semel enim duntaxat pro filiis suis mortuus est, nec moritur amplius. Et filios suos neque potest neque uult unquam deserere. Et potest & uult eos alere, fouere, curare, custodire, tueari hic & in æternum. Præparat hic eos sibi in peculium & hæreditatem, ut post hanc temporalem uitam, etiam cum ipso uiuant & regnent in suo regno in æternum. Et huc pulcherrime quadrat uersio Septuaginta,

præaginta, qui uocem Abiad reddiderunt Pater futuri seculi, uel futu-
 ræ uitæ, ut significarent mysterium gloriosæ resurrectionis omnium in
 CHRISTVM credentium, in ueram & æternam uitam, in qua tum
 aperte & palam reuelabitur ac conspicietur in quanta gloria & dignitate
 fuerint p̄j, & quam unice eos amarit, quam eos complexus, quãtam eorũ
 curam egerit CHRISTVS. Hunc itaque titulum Christi quisq; pius
 in mortis agone seruet in corde suo, & inueniet uberrimam consolatio-
 nem. Scit enim tum quod Christus non tantum in hac uita, sed in æternum
 sic pater futurus. Id quod Paulus probe tenebat & tam persuasum habe-
 bat, tam penitus cordi suo infixerat, ut magno & infracto animo in ipsa
 morte fuerit ac dixerit Philip. i. Christus mihi uita est & mori lucrum.
 Cupio dissolui & esse cum Christo. Cur non & nos cupimus dissolui-
 mus: cur uel ad mentionem mortis exalbescimus & inhorrescimus? Certe
 nulla alia est causa, quam quod scripturæ non constanter & solide credi-
 mus: cur non moriendi cupiditas nos incessit? qui fit quod mortem expauesci-
 mus, quod fide imbecilli & perexigua præditi sumus, quodq; hanc cele-
 stem & diuinam consolationem uerbi Dei, ubi Christus uocatur pa-
 ter in æternum, non tam alte in animos nostros demittimus, non sic medi-
 tatam habemus, non sic intelligimus, nec tã firmiter credimus, quam Pau-
 lus, alioqui non tanto pauore concuteret nos nostra pectora, si crederemus
 & sciremus qualis & quantus Dominus, Rex, uita, & pater Christus om-
 nibus credentibus sit.

Sextum nomen est SARCHOLAM, id est, princeps pacis. Chri-
 stus habet regnum in quo est securitas, pax & tuta omnia, nihil in eo peri-
 culi a morte, Sathana, & omnibus calamitatibus & malis. Hoc tantum
 opus hic labor est, ut in regnum eius perueniamus & in eo maneamus. Si
 in eo regno sumus, tum nihil est periculi, tum sumus extra omnem reliq̄-
 ctum, tum præclare nobiscum agitur. Si nos peccatum pungit in conscien-
 tia, Christus statim adest & defendit nos, is peccata nostra in se suscepit &
 expiauit, factusq; est ipse iusticia nostra, is deleuit (uti Paulus ait Coloss.
 secundo) chirographum, quod aduersus nos erat, contrarium nobis per
 decreta & illud sustulit e medio affixum cruci. De hac uera & spirituali
 pace multis in locis Scriptura loquitur, ut Romanorũ quinto: Pacem ha-
 bemus cum Deo per Dominum nostrum Iesum Christum. Peccatum nos
 sed Christus ipse peccatis expiatis Deum nobis reconciliauit, ita ut non
 hostis aut iudex, sed pater esse nobis uelit. Romanorũ quinto: Si cum ini-
 mici essemus, reconciliati fuimus Deo per mortem filij eius, multo magis
 reconciliati seruabimur per uitam ipsius. Non solum autem hoc, uerum
 etiam gloriantes in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per
 quem nunc reconciliationem assecuti sumus, Eph. ij. Nunc per Christum

Iesum uos qui quondam eratis longinqui, propinqui facti estis per sanguinem Christi, Ipse enim est pax nostra. Hec igitur uera demum pax est, cum pacem habemus cum Deo per reconciliatorem & mediatorem Christum. Quid iuaret nos, quid prodesset totius mundi & omnium creaturarum pax & amicitia, si Deus iratus esset & inimicus nobis? Quid potest autem nocere nobis, qua nos uel leuissima iniuria afficere potest totus mundus & uniuersae creaturae, si Deus pro nobis est, si pax nobis cum Deo est, si nobis Deus bene uult, si nos Deus tuetur, qui curam nostri agit multo diligentiore & sollicitiore quam indulgentissimus etiam pater filij melitissimi?

Sed audis nunc quod hanc pacem cum Deo habeamus per Christum, cum in Christum credimus, ut nos quoque dicere nunc possimus. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Romanorum viij. Et Psal. cxxi. Non dormit neque dormitat qui custodit Israel. Quapropter etiam si habemus afflictionem in mundo, Ioannis xvi. ueram tamen pacem habemus in Christo nostro *εἰς νῦν* & *εἰς νῦν*, nostro Sarscholam, id est, pacis principe, is pacem nobis apud Deum patrem impetrauit & promeruit, datque nobis Spiritum suum, spiritum pacis, ut & cum proximo nostro pacem habeamus. Optat nobis pacem suam Ioannis xiiij. Pacem, inquit, relinquo uobis. Pacem meam do uobis, non sicut mundus dat & c. Defendit etiam nos ne ulla nos iniuria afficiant hostes nostri, utque tuti & extra omne periculum simus.

Ex his epithetis seu attributis aut titulis Christi multa mysteria obseruanda sunt, ut, quod uerus homo & uerus etiam Deus sit: quod moriendum sit ei, cum puer nascatur, sed non in morte manendum, cum aeternum regnum habiturus sit. Hinc clarissime & fortissime probatur resurrectio Christi & nostra. Nos enim qui in Christum credimus Christi membra, hereditas & regnum sumus & erimus in aeternum. Filius pro nobis orauit & exauditus est. Pater filium nobis donauit, apud eum manebimus in aeternum usque. Mansio & domicilium diuersoriumque nostrum pridem in aeternum est. Et Christus ait Ioannis xvij. Pater uolo ut ubi ego sum, ibi apud me sint quos mihi dedisti.

In sequentibus uerbis uaticinatur Propheta Esaias de aeterno quoque regno Christi, quod id futurum sit longe maximum, cum rex futurus sit non Iudaeorum tantum sed & gentium per totum mundum sparsarum, quodque subinde regni sui pomceria propagaturus sit usque ad diem nouissimum, quodque id iusticia & iudicio sit administraturus, firmaturus & stabiliturus & in aeterna usque secula conseruaturus. De qua parte uaticinij, uolente Deo, plura dicam in titulo De regno Christi.

Vbi igitur & quomodo puer Iesus natus sit, supra audisti cum explicito remus uaticinium Micheae ex cap. v. & ex ij. cap. Lucae.

Natus est

Natus est Christus in Bethleē Iuda in Decembri, media hyeme. Aeditus in lucem fascijs inuolutus in præsepe positus est. Non enim Iosepho & Mariæ locus uacabat in diuersorio. Hanc sacrosanctam & augustam natiuitatem Iesu Christi prædixerunt Sancti prophetæ, uti audisti, & postea Angeli e coelo Pastoribus nunciauerunt, Lucae ij. ubi Angelus dicit. Ne timeatis: Ecce enim annuncio uobis gaudium magnum quod futurum est toti populo, quia natus est uobis hodie saluator qui est Christus Dominus in Ciuitate Dauid. Et subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium Deum & dicentium, Gloria in altissimis Deo, in terra pax, hominibus bona uoluntas. Hanc natiuitatem Christi annunciauerunt & inuulgarunt pastores qui uiderant. Testes etiam eius accesserunt Stella in oriente & Magi ab oriente Bethleem usque profecti. Item Simeon & Anna in Templo puerum illum salutis omnium autorem uiderunt, & præsentiam promissi Messiae contestati sunt. Hoc credit, confitetur, prædicat, & decantat nunc Christi Ecclesia per totum mundum. In omni loco nomen DE I prædicatur, & glorificatur, ubi que hoc Euangelium annunciat, quod salus nostra Iesus Christus iam in Bethleem sit natus, hoc lætatur, propter hoc gestit & exultat uerum Ierusalem, hoc est, Catholica Ecclesia. Hæc enim natiuitas omnem felicitatem, salutem, & consolationem adfert.

DE FUGA CHRISTI IN AEGYPTVM.

ANNA.

Quid habent prophetæ de fuga Christi in Aegyptum?

VRBANVS.

Matthæus cap. ij. scribit: Cum magi ab Oriente ex Iudæa reuersi essent in regionem suam, non reflexi ad Herodem, digressis illis, apparuit Angelus Domini Ioseph in somnis dicens: Surge & assume puerum ac matrem illius, & fuge in Aegyptum, & esto illic, donec dixerò tibi, Futurum est enim, ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Ille uero exciatus assumpsit puerum & matrem eius noctu, & secessit in Aegyptum & fuit illic usque ad obitum Herodis, ut perficeretur quod dictum fuerat a Domino per Prophetam dicentem: Ex Aegypto uocaui filium meum.

Hoc uaticinium in Osea cap. xi. sic habet & sonat: Cum adhuc esset puer Israel, dilexi eum, & ex Aegypto uocaui eum, filium meum.

Hic Propheta mentionem facit Israelis, hoc est, Iudaici populi & filij sui Iesu Christi, & dicit quod Deus populum Israeliticum dilexerit. Hoc satis declarauit multis & maximis beneficijs. Nam eos, ut pater filium, educauit, fouit, illorum curam semper egit, & magnum ex ijs potentissimumque & clarissimum populum fecit: & quamuis ingratitude eorum longe aliud meruerat, nihilo tamen secius semper promissiones illis factas bo

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAM EVNT.

na fide prestitit. Hæc autem omnia facta sunt propter Christum benedictum illud Semen, quod Abraham promiserat. Hic Christus hoc semen nasci debuit e tribu Iudah secundum carnem. Ideoque populum suum Israel ex Aegypto e domo illa seruitutis forti & celsa manu & gloriosa potentia eduxit in terram Chanaan per Mosen & Iosue. Ex hoc em populo Saluatorem totius mundi Christum nasci uoluit, sicut per prophetas suos promiserat. Cum autem iam saluator Christus in plenitudine temporis profugiens, inuidiamque Herodis qui infantes occidi iussit, in Aegyptum profugit, declinasset ad tempus, Deus redoxit eum ex Aegypto in terram Israeliticam, quod ibidem capite secundo Matthæus commemorat, dicens:

Cæterum defuncto Herode, ecce Angelus Domini in somnis apparet Ioseph in Aegypto, dicens: Surge & assume puerum & matrem eius, & uade in terram Israel. Defuncti sunt enim, qui querebant animam pueri. At ille surgens assumpsit puerum & matrem illius & uenit in terram Israel. Verum cum audisset Archelaum regnare in Iudæa, loco Herodis patris sui, timuit illuc abire, sed oraculo admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ, ac profectus habitauit in ciuitate quæ uocatur Nazareth, ut impletur, quod dictum fuerat per prophetas, Nazaræus uocabitur.

ANNA.

Quid dicunt prophetæ de Ministerio Christi:

DE MINISTERIO CHRISTI, QVOD FUTVRVS

esset Rex, Sacerdos, Doctor, reconciliator, mediator, pastor, redemptor noster & mundi iudex.

VRBANVS.

Prophetæ testantur Christum esse nostrum Regem, sacerdotem, doctorem, & magistrum, reconciliatorem, mediatorem, redemptorem, & summum Iudicem.

Psal. ij. Prædicabo statutum (siue decretum) quod Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, Ego hodie genui te. Postula a me & dabo tibi gentes hæreditatem & possessionem tuam terminos terræ.

Hic dicit Deus pater quod filium suum Christum constituerit Regem in Zion, hoc est, in tota Ecclesia Catholica. Zion enim fuit mons in Ierusalem, in quo Dauidis Regia & palatium erat. Estque figura totius Ecclesie Catholice per totum mundum.

Filius mentionem facit suæ prædicationis & doctrinæ, quod mundo nunciare & prædicare uelit se esse Dei filium sibi que a patre omnem potentiam datam esse ut non tantum Dominus & rex Iudæorum sit, sed & gentium, hoc est, omnium Christianorum in terris: eos futuros peculium suum, in quibus in æternum regnet, quotquot huic prædicationi ipsius crediderint. Item Psalm. lxxij. Deus iudicium tuum da regi, & iusticiam tuam filio

tum filio Regis. Adorabunt eum omnes reges, & Gentes seruient ei. Hic psalmus loquitur de uero Salomone Christo, quod potentissimus & maximus rex in terris futurus sit, ante quem omnes reges alij ad genua sint procubaturi. Sic Christus quoque Psal. lxxxix. rex uocatur. Sed fusius de his in titulo de regno Christi. Psal. lxxxix. Ego primogenitum constitui eum, altissimum inter reges terræ.

Esaiæ xxxiiij. Deus iudex noster, Deus legifer noster, Deus rex noster. Ipse saluabit nos.

*Christus
Doctor*

His similia legimus etiam apud Ezechielem cap. xxxviij. & Zacha. ix. xij. xiiij. Item Iohelis ij. Filij Sion exultate pro gaudio, in Domino Deo uestro, quia Doctorem iusticiæ dedit uobis. Hic Doctor est Christus Iesus unicus noster Magister & didascalus Matth. xxiiij. Vnus est Magister & Christus. Sed uos estis omnes fratres. Non est autem talis Doctor & magister qualis Moses aut nos, quia non tantum docet externe & dat ueram iusticiam, quæ coram Deo ualet, nimirum fidem in ipsum, quam Paulus Rom. iij. uocat iusticiam Dei, fides enim in Christum est Dei opus & donum in nobis, quæ nobis ad iusticiam imputatur Ro. iij. Ge. xv.

Item Psal. lxxxiiij. Doctor multa benedictione circundabitur siue ornabitur. Doctor hic Christus est, qui profecto mera benedictione amictus & circundatus est. Omnes enim qui doctrinæ ipsius credunt, non ab omni maledictione liberantur, fiuntque benedicti filij Dei patris in æternum. Perfundit nos inexhausto fonte suorum donorum, & docet nos in cordibus quod a Deo doceamur, & patrem per filium cognoscamus: in eo autem consistit uera benedictio, uita eterna.

Esaiæ lxi. audisti supra Christum a patre missum ut pauperibus afflictis Euangelizaret, quod ipse confitetur Lucæ iij. dicens, se alijs etiam ciuitatibus Euangelizaturum, & ad hoc se missum esse.

Ideo Esaias eum appellat lumen gentium, & Euangelium lumen mundi: eo quod nos cunctos sua doctrina & Spiritu illuminat, qui in densis & profundis tenebris insipientiæ & ignorantæ sedemus, quippe nec deum nec ipsos natura nouimus. Ioan. i. Item Samaritis illa Ioan. iij. ait: Scio quod Messias uenturus sit, is omnia nobis nuntiabit. Ideoque & Moses eum Deu. xvij. prophetam uocat eo quod populum suum uerbum dei esset docturus. Item Esaiæ xlix. ait Christus, Posuit uel fecit os meum quasi acutum gladium, Hoc est, ministerium meum ore aut uerbo administrabo & gubernabo, quod efficax erit & penetrabit ceu acutus gladius.

Sic dicit Pilato Ioannis xvij. se ideo natum esse & in mundum uenisse, ut de ueritate testificetur, & addit: Qui e ueritate est uocem meam audit.

Zachæ. ix. **PACEM DOCEBIT INTER GENTES**
In summa rotum Ioannis Euangelium ubique testatur Christum uenisse

*Christus uer-
rus pastor.*

in mundum ut doceret nos ueritatem, & ideo mittere Spiritum suum, Spiritum ueritatis, ut nos nunc & semper ueritatem doceat, per quam a peccatis liberemur, et a regno mendaciorum redimamur. Audisti supra in uaticinio Eliaë ex cap. ix. Christum uocari Ioez, id est, Consiliarium. Docet enim nos indoctos, rudes & ignaros, & consulit nobis sua doctrina, qua uia hostes nostros superare & omnia mala declinare & euitare possimus. Hunc Doctorem & magistrum commendat nobis pater ipse coelestis, uoce coelestis missa, iubet ut eum audiamus Matthæi xvij. Hunc, inquit, audite. Dicebat enim, teste Matthæo cap. vij. uelut habens autoritatem.

Et Psalm. cx. **IVRAUIT DOMINVS & NON POENITEBIT EVM. TV ES SACERDOS INAETERNVM SECVNDVM ORDINEM MALCIZEDEK.**

Omnes sacerdotes cum sacrificio suo in ueteri testamento præfigurabant & significabant Christum uerum & æternum sacerdotem. Et Paulus ad Hebræos hunc uersum Davidis de sacerdotio Christi egregie & præclare Spiritu prædiuite & largo explicat & tractat, quanta fide atque sedulitate Christus sacerdotalem illam functionem pro nobis obeat, hoc est, Deum patrem pro nobis oret, pro nobis intercedat, mediator & reconciliator noster sit, uiam ueritatis nos doceat, seque pro nobis offerat in uictimam & hostiam, nobisque benedicat. Quæ omnia sacerdotalis functionis officia acmunia per Leuiticum sacerdotium in Lege, per Moysen, & per singulare & mirificum illud sacerdotium Melchizedek pulchre, apte, & luculente præfigurata sunt.

Hebræ. ij. Vnde Christus debuit per oia fratribus similis reddi, ut misericors esset & fidelis pontifex, in his quæ apud Deum forent agenda, ad expiandum peccata populi: nam ex hoc quod ipsi contigit tentatum esse, potest & ihs qui tentantur succurrere.

Hebræ. iij. Habentes igitur pontificem magnū qui penetrauit cælos, Iesum filium Dei, teneamus professionem. Non enim habemus pontificem qui non possit affici sensu infirmitatum nostrarum, sed tentatum per omnia, iuxta similitudinem absque peccato. Accedamus igitur cum fiducia ad thronum gratiæ, ut consequamur misericordiam, & gratiam inueniamus ad opportunum auxilium.

Et paulo post: Christus non semetipsum glorificauit, ut fieret pontifex, sed is qui dixerat illi: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Sicut & alibi dicit: Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchizedek. Qui in diebus carnis suæ, & cum precationes & supplicationes apud illum, qui poterat ipsum a morte seruare, cum clamore ualido & lachrymis obtulisset, & exauditus esset pro reuerentia, tametsi filius erat, tamē didicit ex his quæ passus est, obedientiam, ac perfectus redditus, omnibus qui sibi obediuerunt, fuit causa salutis æternæ, cognominatus a Deo pontifex secundum ordinationem Melchizedek.

Ioannis xvij. orat Christus diligenter pro tota Ecclesia. Legetotum caput, & uidebis quam fidus Pontifex sit Christus.

Heb. vij. indicat discrimen inter sacerdotes Legis & Christum æternum nostrum sacerdotem, dicens: Et illi quidem plures facti fuerunt Sacerdotes, propterea, quod per mortem non sinerentur permanere. at hic quod idem maneat in æternum, perpetuum habet Sacerdotium, unde & saluos facere ad plenum potest, qui per ipsum adeunt Deum, semper uiuens, ad hoc ut interpellet pro illis. Talis eum decebat ut esset nobis pontifex pius, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, & sublimior coelis factus, cui non sit quotidie necesse, quemadmodum illis pontificibus, prius pro proprijs peccatis uictimas offerre, deinde pro peccatis populi. Nam id fecit semel, cum semetipsum obtulit. Siquidem lex homines constituit pontifices, habentes infirmitatem. Porro sermo iurisiurandi, qui supra legem fuit, filium constituit in æternum consummatum.

Item Heb. viij. talem habemus pontificem, qui consedit ad dexteram throni maiestatis in coelis.

Item Heb. ix. Christus accedens pōtifex futurorum bonorum, per maius & perfectius tabernaculum, non manufactum, hoc est, nō huius structure, nec per sanguinem hircorum ac uitulorum, sed per proprium sanguinem ingressus est semel in sancta, æterna redemptione reperta.

Eumq; ibidem mediatorem noui Testamenti uocat. Item Heb. x. de sacerdotibus ueteris Testamēti. Omnis quidem sacerdos assistit quotidie, sacra peragens & easdem sæpius offerens hostias, quæ nunquam possint auferre peccata. Hic uero, una pro peccatis oblata uictima perpetuo sedet ad dexteram Dei, id quod superest expectans, donec reddantur inimici ipsius, scabellum pedum ipsius. Unica em̄ oblatione perfectos effecit in perpetuum, eos qui sanctificantur.

ANNA.

Si æternus rex futurus est, idq; pater iureiurando confirmans promissa, ergo in morte manere non potest, sed necesse est ut resurgat & in æterna secula uiuat. Quomodo alias posset nos eterna foelicitate beare & liberare. Hoc sane Cleopham & comitem eius consolari potuisset, si has scripturas intellexissent.

VRBANVS.

Equidem uberrima & indicibilis consolatio est nobis reposita in summo Sacerdotio Christi. Nam si ipse Dei filius sacerdos noster est, & pro nobis in coelis intercedit ad dexteram Dei sedens, tum preclare nobiscum agit, tum belle se res nostræ habent. Certum enim hoc est, hunc sacerdotem Deo patri placere, Deus pater ipse eum inaugurauit & consecrauit hoc sacerdotali munere. Et tantum ac tale sacrificium pro peccatis nostris obtulit, quod etiam satis esset liberandis multis mundorum myriadibus.

Omniaq; ea quæ ad æternam salutem necessaria sunt nobis promeritis & peperit. Docet etiam nos ipse per Spiritum suum. Quid igitur nos laudare potest peccatū, cum sit expiatum? satisfactio illa est nostra nunc propria, modo in Christum crediderimus, eumq; nostrum Sacerdotem, nostrum Sacrificium pro peccato, esse agnouerimus. Quid iuris nunc habere in nos potest mors? quomodo nobis nocere poterit? Hic Sacerdos per sacrificium suum, ipsius sequum & horrendum aculeum fregit & contudit. Præter hæc, æternus etiam rex noster est Christus, qui in omnibus periculis iuuare potest. Quæ utraq; dignitas, Sacerdotalis & Regia, illius est propria ut veri primogeniti Dei patris, & benedictæ uirginis Mariæ filij. Nos quoq; per fidem in illum sacerdotes reddimur, teste Petro, ut cum fiducia patrem accedere, & ut filij a patre omnia quæ cupimus petere audeamus.

Ex hoc fundamento Psalmi cx. ut & ante dictum, Apostoli mutuati sunt doctrinam suam de Christo & sacerdotio eius, quod nos ad Deum perducatur, Deo recōciliet, pro nobis intercedat ut Mediator, ut magna fiducia & alacritate orare patrem possimus in nomine æterni nostri Pontificis, ut i. Tim. ij. Vnus enim Deus, unus etiam conciliator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit semetipsum pretium redemptionis pro omnibus.

Item i. Ioannis ij. Filioli mei hæc scribo uobis ne peccetis: & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum, et ipse est propiciatio pro peccatis nostris, nō pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

Item Eph. ij. per illum (Christum) habemus aditum utriq; in uno Spiritu ad patrem.

Et capite tertio: Per quem (Christum Iesum) habemus audaciam et aditum cum fiducia, quæ est per fidem illius.

Item Ioannis xvi. ait Christus ipse. Amen amen dico uobis. Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Sic Paulus ubiq; orat per Christum ut Sacerdotem nostrum, per quem & propter quem tantum nos & orationes nostræ Deo patri nostro placent & acceptæ sunt, sicut dicit Heb. xij. per ipsum (Christum) igitur offerimus hostiam laudis semper Deo, hoc est, fructum labiorum, confitentium nomini eius.

Præterea obseruandum, q; ubi prophætæ liberationem populo Dei promittunt ut liberentur a peccato, morte & malis omnibus, ibi certo promittatur Christus Iesus, quia constitutum est hoc Deo, quod nulli adest, nullum liberare uelit, nulli gratiam suam largiri ob aliud quam propter & per solum Christū, sicut docet Petrus Act. iij. In nullo alio salus est quam in Christo Iesu. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum inter homines in quo oporteat nos saluos fieri.

Inspice

Inspice nunc uaticinium. Nam & nomen & opus Christi egregie in eo describit. Vocatur Iehoschua uel Ieschua id est saluator, qui liberare, iuuare & saluare debet, quam uocem inuenire est in prophetis nonnunquam pluribus, nonnunquam paucioribus literis, sed tñ significanter & clare scriptam.

Psal. lxxxix. OMNES FINES TERRAE VIDERUNT IESCHVATH SALVTARE uel saluatorem DEI NOSTRI.

Sic saepe eum uocat Psalmus cxix. Teschuatecha, id est, liberatorem uel saluatorem. Sequitur. Anima mea tanto desiderio Salutaris tui tetetur, ut pene deficiam. In his locis ubiq; propheta testatur quanto Christi desiderio crucietur, quam anxie Christum expectet, quemadmodū & D. Augustinus exponit in commentarijs suis in hunc Psalmum. Et hic uides q; semper ab initio Christus, unicus saluator, tam patrum & omnium electorum spes & fiducia fuerit, quam nunc noster Deus, nostra spes, nostrum solacium est in nouo Testamento. Nemo enim salutem consequi potest nisi sit Christianus, nisi in Christum credat.

Item Esa. li. Prope est iustus meus siue iusticia mea egressus est saluator meus. Salus mea in sempiternum erit & iusticia mea non deficiet.

Hic nomen Ieschua, Iesu saepe iterat, loquitur eñ propheta de Christo.

Item Esaiae liij. Parauit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium, & uidebunt omnes fines salutare Dei nostri.

Item Esaiae xliij. Ego sum Ego sum Dominus & absq; me non est MOSCHIA, id est, Saluator,

Dictio Moschia hic, deriuatur a dictione Hoschia, id est, saluauit uel liberauit.

Item Esaiae xlv. Israel saluatus est in Domino, salute aeterna.

His assimilia testimonia sunt Esa. xxxiiij. xlv. lxvi. & alijs locis multis. Esaie liij. uocatur redemptor. Dominabitur tui qui te fecit te, nomē eius Iehouah, id est, Deus uel Dominus Zebaoth, & redemptor tuus sanctus Israel, Deus omnis terrae uocabitur.

Hic ponitur uox Goël, quae significat liberatorem uel redemptorem.

Quod epitheton ubiq; Christo in Scripturis tribuitur.

Esaie lix. Eis qui sunt in Sion ueniet redemptor, et eis qui redeunt ab iniquitate in Iacob, dicit Dominus.

Hanc prophetiā citat D. Paulus Ro. xi. de Christo unico redemptore Zion. Ideo Oseae xij. hunc titulū habet. De manu mortis liberabo eos, de morte redimā eos, Mors ubi est mors tua? Inferne ubi est perditio tua?

Sed hoc alio loco fufius tractabitur. Obiter tamen obserua quod hic Goël siue redemptor non homo tantum sed & uerus Deus uocatur in prophetis. Ideoq; multo fortior est quam peccatum, mors, & Sathan. Et potest & uult saluare, & liberare. Tam solido, tam firmo fundamento fides nostra Catholica nititur.

His testimonijs nititur & fundatur doctrina Apostolorum. i. Corinth. i.
Christus est redemptio nostra.

Gala. i. Christus dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos
ex presenti seculo malo.

Eph. i. Redemptionem habemus per sanguinem Christi. Coloss. i.
i. Thess. i. Christus liberat nos ab ira uentura.

Tit. ij. expectamus beatam illam spem, & apparitionem gloriæ magni
Dei, & seruatoris nostri Iesu Christi.

Luca ij. Natus est uobis hodie seruator, qui est Christus Dominus,
in ciuitate David.

Testamentum Nouum refertur est his sententijs.

Porro Christum esse pastorem nostrum, nosq; ipsius ouiculas, ab ipso
sollicitissime custodiri & defendi, inq; pascuis ipsius lætissimis ad uitam
æternam pasci, testatur Psalm. xcv. qui totus est de Christo. Venite adore
mus & genua flectamus & procidamus coram Domino, qui fecit nos,
quia ipse est Deus noster, & nos populus pascuæ eius & oues gregis eius.

Et Psalm. c. idem de Christo. Agnoscite quod ipse Dominus est Deus,
ipse fecit nos & non nos ipsi, ut simus populus eius & oues pascuæ eius.

Esa. xl. Sicut pastor gregem suam pascet, in brachio suo congregabit
agnos & in sinu suo leuabit, foetas ipse portabit.

Sic & apud Ioannem cap. x. uocat se pastorem bonum qui animã suam
ponit pro ouibus suis, & ijs uitam æternam promittit, & dicit, nemo unquam
rapiet eas de manu mea.

Et Luca xv. fidus ille pastor est, qui ouem perditam quærit, inuenit,
& cum gaudio in humeros sublatam domum reportat.

Jeremiæ xxxi. QVI DISPERSIT ISRAEL, CONGREGA
BIT EVM & CVSTODIET EVM SICVT PASTOR GRE
GEM SVVM. REDEMIT ENIM DOMINVS IACOB
& DE MANV POTENTIORIS LIBERAVIT EVM.

Hoc non tantum de carnali sed etiam de Spirituali Israel intelligendum
est, siue Iudæi sint, siue Gentes.

Zachariæ xij. FRAMEA SVSCITARE SVPER PASTO
rem meum & super uirum cohærentem mihi, dicit Dominus exercituum:
Percute pastorem & dispergentur oues

Hanc prophetiam Christus ipse exponit Matthæi xxvi. uocans se hunc
pastorem, & dicit: Omnes uos scandalum pariemini per me in ista nocte.
Scriptum est enim: Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis.
Postquam autem resurrexero, præcedam uos in Galileam.

Ezechi. xxxiij. Inuehit propheta in infideles et falsos pastores in Isra
el, qui uerbum Dei non sincere & bona fide, sed humanas doctrinas pro
uero Dei docebant, seq; ipsos non oues pascebant, dicens: Ecce ego ipse
requiram

requiram oues meas et uisitabo eas sicut uisitat pastor gregem suum in die quando fuerit in medio ouium suarū dissipatarū. Sic uisitabo oues meas & liberabo eas. Ego pascam oues meas dicit Dominus & c. Quis uero sit pastor uerus, cuius propriae sunt oues, qui que eas pascere & ueri uelit ab omnibus periculis, docet Christus Ioannis x. ubi nō simpliciter dicit: Ego sum pastor, sed ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. Græca enim sunt significantiora, id est, Ego sum ille ipse pastor bonus. Quasi diceret, Prophetæ multa dixerunt de quodam pastore bono, eum tam fidum esse & tam fortem, ut oues suas & uelit & possit ex omnibus periculis liberare. Hic iam adest presens pastor ille uerus. Ego sum is pastor. Sunt & alij multi pastores, sed mercenarij sunt, qui non admodum solliciti sunt de ouibus, nec fidam & sedulam curam ouium agunt. Verum ego sum bonus ille pastor, & pono animam meam pro ouibus meis.

Plura etiam in eodem cap. prophetæ de pastore Deus pater dicit. Suscitabo super ea pastorem unum qui pascat ea, seruum meum Dauid, ipse pascet ea, & ipse erit eis in pastorem.

Hoc non dictum est de Rege Dauid, filio Isai, (Longe enim ante tempore Ezechielis uixerat Dauid) sed de uero Dauide Christo, cuius typus Dauid erat, e cuius etiam familia nasci Christum oportuit.

Ezech. xxxvij. ERUNT MIHI POPVLVS & ERO EIS
DEVS & SERVVS MEVS DAVID REX SVPER EOS
& PASTOR VNVS ERIT OMNIVM EORVM.

Hoc de Christo dicitur, cuius serui nos omnes sumus in ministerio predicationis. Sed uerus ille pastor Christus est, apud quē tutum profugium, ad aeternam uitam, ad æternam uitam, opem, salutem, pascua & omnia necessaria inuenimus ad hanc & reduxit a mortuis pastorem ouium illum magnum per sanguinem Testamenti æterni, Dominum nostrum Iesum.

Item i. Pet. v. Cum apparuerit ille pastorum princeps, reportabitis immarcescibilem gloriæ coronam.

ANNA

Sed ubi testantur Prophetæ Christum futurum iudicem mundi, Iudeorum & Gentium?

VRBANVS.

Testamentum nouum est exegesis, interpretatio, & clarum lumen ueteris Testamenti. Ioannis v. ait Christus. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio, ut omnes filium honorent, sicut patrem honorent. Dedit & pater ei potestatem iudicandi, quia filius hominis est. Hæc uerba Ecclesia semper de extremo iudicio intellexit, in quo mortui resurgent, & iudex cuique reddet secundum opera sua.

1. Corin. v. Omnes enim nos manifestari oportet coram tribunalis Christi.

sti, ut reportet unusquisq; ea quę fiunt per corpus, iuxta id quod fecit, siue bonum siue malum.

Romanorum xiiij. Christus & mortuus est, & resurrexit, & reuixit, ut mortuis & uiuentibus dominetur.

Act. x. Christus constitutus est a Deo iudex uiuorum & mortuorum. Nunc uide Prophetas, quomodo & quid de Iudice dicant, qui totum mundum iuste iudicaturus est, & intelliges facile nullum alium esse quam Dominum & Deum nostrum Iesum Christum. Nihil certius est. Hoc fallere nõ potest. Dicit enim Ioannes, quod pater ei omne iudicium dedit. Et Petrus ait, quod Deus eum ad hoc ordinari. Atq; ita interpretatur & explicat nouum testamentum prophetas in ijs locis ubi de Christo scribunt. Nec est quod nos hoc moretur, quod scriptura Deo iudicium tribuit. Nihil hoc ad rem, nihil hoc nostram sententiam impedit, quia Christus est ille uerus Deus. Quatenus Deus est, eatenus nihil accepit quod ante non habuerit, cum eiusdem essentia, potentia & maiestatis cumpatre sit in æternum. Sed quatenus homo est, accepit a patre potestatem iudicandi omnia, uti Cyrillus interpretatur.

Audi itaq; nunc quid prophetę de summo hoc iudice sint uaticinati. Psalm. ix. PARAVIT DOMINVS IN IVDICIO THRONVM SVVM & IPSE IVDICABIT ORBEM TERRAE IN æquitate (siue iuste) IVDICABIT POPVLOS IN iusticia.

Hunc uersum facile intelligimus ex xviij. cap. Act. ubi Paulus Atheniensibus concionatus dixit: Deus nunc adnunciat hominibus, ut omnes ubi que resipiscant, eo q; statuit diem in quo iudicaturus est orbem terrarum cum iusticia, per eum uirum, per quem decreuerat.

Psal. l. Deus Dñs ille fortis loquitur & uocat terram, a Solis ortu usq; ad occasum. Ex Sion splendere incipit pulcherrimus splendor Dei. Venit Deus noster & non silet, ignis deuorans præcedit coram eo, & circa ipsum est tempestas ualida, aduocat cælum & terram ut iudicet populum suum. Septuaginta sic habent. Deus manifeste ueniet, Deus noster et nõ silebit.

Hoc Ecclesia intelligit de secundo aduentu Christi. Tum enim non humili habitu ac forma, celans suam diuinitatem, sed in summa sua maiestate extremo die ueniet ut iudicet uniuersum mundum, Sic Augustinus. Porro radius seu splendor ille pulcherrimus Dei Christus est, is prorumpit & emicat e Zion, hoc est, e tribu Iuda, Davidis familia, & ueniet manifeste magna potentia & maiestate, comitatus toto Angelorum choro. Mat. xxv.

In priore suo aduentu uenit clam & humiliter citra omnem strepitum. Voluit enim propter nos, ut ouis maectationi destinata, iudicari & occidi, Esa. liij. Verum nouissimo die ueniet cum magno strepitu & magnificenti ut summus Dominus & summus Iudex omnium εν κελευσεται & uoce Archangeli ac tuba Dei descendet de cælo. i. Thess. iij. Reuelabitur de cælo cum

ecelo cum Angelis potentiae suae, cum incendio flammæ, qui infligit ultionem his qui non nouerunt Deum & qui non obediunt Euangelio ij. Thess. i.

Matthæi xxv. Sedebit super sedem gloriæ suæ, & congregabuntur ante eum omnes Gentes, & separabit eos alteros ab alteris, sicut pastor segregat oves ab hædis, & statuet oves quidem a dextris suis, hædos autem a sinistris. Tunc dicet rex ouibus. Venite benedicti patris mei, possidete regnum paratum uobis ab exordio mundi. Et ad hædos. Discedite a me maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.

Et Psalm. lxxiiij. Deus iudicium tuum da regi & iusticiam tuam filio regis. Ut adducat populum tuum ad iusticiam & eripiat afflictos.

Hic filius Regis est Christus. is iudicat mundum hic per uerbum & Spiritum, punit impios, tuetur pios. Et nouissimo die demum exercebit iustum illud iudicium, & eterno supplicio afficiet eos qui ipsum agnoscere regem & Euangelium suscipere noluerunt.

Et Psalm. xcviij. Dominus est rex, hinc exultet terra, lætentur insulæ quotquot sunt. Nubes & caligo circum eum sunt, iusticia & iudicium est confirmatio sedis eius. Ignis ante ipsum præcedit, & incendit circumquaque inimicos eius. Affulgent fulgura eius orbi terræ, uidet & terretur terra. Montes soluuntur ut cera coram Domino, coram domino uniuersæ terræ.

Et Psalm. xcvi. Dominus uenit iudicare terram, iudicabit orbem terræ iusticia, & populos sua ueritate.

Esaïæ lxvi. Ecce Dominus in igne ueniet, & quasi turbo quadriga eius, reddet in indignatione furorem suum et increpationem suam in flamma ignis, quia in igne Dominus iudicabit & gladio suo, omnem carnem.

Zachariæ xiiij. Egredietur Dominus & præliabitur contra Gentes illas sicut præliari solet in die certaminis, Et stabunt pedes eius in die illa super montem oliuarum, qui est contra Hierusalem ad orientem. Et scindetur mons oliuarum ex media parte sui ab oriente usque ad occidentem, prærupto grandi ualde, & separabitur medium montis ad aquilonem, & medium eius ad meridiem. Et fugietis uallem inter montes meos, quoniam uallis inter montes eos coniungetur usque ad Azal, & fugietis sicut fugistis a facie terræ motus in diebus Oziaë regis Iuda. Tunc ueniet **DOMINUS DEVS MEVS, OMNESQUE SANCTI CVM EO.**

Hic uaticinatur Zacharias de altero aduentu Christi in extremo die, quod uenturus sit ut miles uel imperator aliquis ad oppugnandos & expugnandos hostes suos, & quod alter hic aduentus eius futurus sit terribilis ualde, adeo ut libenter fuga sibi quisque consuleret si posset. Terribilis autem futurus est propter incredulos & impios, qui nullas tum amplius uires habebunt, quibus se opponant Christo. Ferociaë illius insolentiaëque qua usi contra pios fuerant, & tyrannidis efferataëque acerbitalis ac sæuiciaë, quam exercebant in membra Christi, tum finis erit. Paratus est enim illis æternus carcer, æterna in gehennæ incendio pro meritis supplicia. Uniuersa illorum

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAVMEVNT.

potentia, cunctę illorum vires, omnis illorum superbia, ferocia, contumacia, & minę tum cessabunt, nec postea unquā saeuire aut iniuria ulla uelle uissima Christum aut Christi fideles afficere possunt, uti ante eum nouissimum diem fecerant. Subito & inopinato a facie Domini & a gloria fortitudinis eius in æternum interitum præcipitabuntur. Etenim dies redemptionis est, in qua Christus, uti Paulus dicit, glorificabit in sanctis suis et admirandus fiet in omnibus credentibus ij. Theff. i. Ad describendum aduentum Christi ad hoc iudicium, solet Scriptura huiusmodi similitudinibus uti. Sicut & Paulus i. Theff. iij. Nam cū Christus uenit iudicandus & Sathan in puncto temporis, in unico momento meriti tiones gehennę erunt & manebunt in æternum. Mors absorpta est in uictoria. ^{Tum omnes pij rapiętur in nubibus in occursum Domini in aëra, & sic semper cum Domino erunt i. Theff. iij.}

ANNA.

Ex omnibus his uaticinijs de æterno regno & sacerdotio Christi, & futurus sit mediator ad auertendā & sedandā iram Dei, item pastor & redemptor qui semper & ubiq; & in æternum possit pascere & liberare, & tandem mūdum iuste iudicare, hinc facile disci & intelligi potest de redemptione Israelis non fuisse dubitandum ob id quod Christus mortuus erat. Nam cum Deus tantas res in Christo promiserit mundo, non potuit manere in morte, sed tum demum uere uiuere. Sed duo hi discipuli non intellexerunt quę prophetę de Christo scripserant, id quod Christus ipse illis obijcit. Atq; ideo non sine causa tristabantur. Nunc peto ut audiam ex te prophetarum uaticinia de miraculis Christi,

DE MIRACVLIS MESSIAE.

VRBANVS.

Propheta Esaias cap. xxxv. sic de eo uaticinatus est. DEVS IPSE VENIET & SALVABIT NOS. TVNC APERIENTVR OCVLI CAECORVM & AVRES SVRDORVM PATEBUNT, TVNC SALIET CLAVDVS SICVT CERUUS, & APERTA ERIT LINGVA MVTORVM.

Hęc prophetia impleta est ante M. D. annos, cum Iesus Christus uerus Deus & homo in tota regione Galilęe, (uti Matth. capite iij. scribit) circumiret, sanans omnem morbum & omnem languorem in populo. Et ipse Christus ait Matth. xi. ad discipulos Ioannis Baptistę: Ite renunciate loqui ea quę auditis & uidetis, cęci uisum recipiunt, claudi ambulant, leprosi mundantur, & surdi audiunt, mortui excitantur, & pauperes lætuntur accipiunt Euangelij nuncium.

Ita inuenis ubiq; in Euangelij historia huius prophetię impletionem. Matthæi

Matthæi viij. mundat Christus leprosum, sanat famulum centurionis, paralyticum restituit, socrum Petri a febre, qua conflictabatur liberat. Item Matth. ix. alium sanat paralyticū, mortuum ad uitam reuocat, mulieri profluum sanguinis sistit, duobus cæcis uisum reddidit. Matthæi xij. pristinæ sanitati restituit miserū quendam hoīem cæcum, mutū, surdum, & præterea dæmonio etiam agitato, sanabat & aridam cuiusdam hominis manum. Matthæi xv. sanat filiam Cananæ a dæmonio agitatam, sanat & claudos, cæcos, surdos, mutos, mutilos, & alios multos. Atq; ita potentibus his factis, tātis his miraculis satis declarabat se uerum esse Messiam, de quo Esaias cap. xxv. sic scripsit. Mortem in æternum aboleuit aut absorpsit seu deglutiuit, siquidem mortuos ad uitam reuocauit. Matthæi. ix. filiam principis Synagogæ, Lucæ viij. uiduæ filium, Ioan. xi. Lazarum, qui iam quadriduanus erat & olebat. Horū resuscitatio ad uitam, erat *νεκρόσσησις* & certificatio confirmatioq; & certum argumentum ueræ illius omnium communis resurrectionis a mortuis, quæ die nouissimo fiet, cum Dominus omnes mortuos in momēto excitatos corā tribunali suo sistet. Reliqua miracula & signa ab ipso ædita in Euangelistis ubiq; obuia sunt, ut nihil attineat omnia hic commemorare.

ANNA.

Nunc demum uideo, quare miracula in Euāgelio, ubi CHRISTVS male habentes pristinæ sanitati restituit & mortuos resuscitauit, semper articulo resurrectionis mortuorum includas & accomodes, nimirum ob id ut magnum illud mysterium ultime illius resurrectionis carnis, per nitiū altiusq; animis nostris per hæc miracula imprimi infigiq; possit, utq; his miraculis fidem de Resurrectione confirmemus & conseruemus. Sed nunc alios articulos de Messia, uidelicet, de passione, descensu ad inferos, resurrectione & de regno ipsius, e prophetarum oraculis probatos explica.

DE SALVIFICA MORTE, DESCENSU AD INFEROS

& gloriosa resurrectione Iesu Christi. Deq; causis & infinitis utilitatibus passionis & resurrectionis eius, atq; de æterno ipsius regno.

VRBANVS.

Hi indubie præcipui articuli fuerunt, de quibus Christus Cleopham & Comitem eius in eo itinere docuit. Cum autem Sancti prophete de his mysterijs Christi fere in uno & eodem loco uaticinentur atq; ita coniungant, complectemur ea & nos quasi una falce, eaque uel una uel mixtim, prout se prophetiæ obtulerint, explicabimus.

Principio audiamus insignem illum prophetam David Psalm. viij. QUID EST HOMO QVOD MEMOR ES EIVS, & FILIUS HOMINIS quod uisitas eum. Derelictum paulisper a Deo sines eum, at

gloria & decore coronabis eum. Dominum constitues eum super opera manuum tuarum, omnia subiecisti pedibus eius. Oves & boues uniuersas & reliquas bestias campi. Volucres sub caelo & pisces maris, & quæ perambulant semitas maris. Domine Dominator noster quam admirabile est nomen tuum in uniuersa terra.

Hic Psalmus octauus, quem nouum Testamentum nobis certa interpretatione explicat, prophetat de Messia, quod futurum sit, ut ad modicum temporis humilietur, minuatur, & a Deo relinquatur. Id autem modicum tempus erat illud triduum, cum in manus Iudeorum & Gentium traditus caperetur, flagellis cæderetur, coronaretur, crucifigeretur, occideretur & sepeliretur.

Hebræus textus sic sonat. Vathechafrehu meat meeloim, hoc est, passus es eum ad exiguum tempus DEO carere, uel paulisper pateris eum a Deo desertum esse. Etenim tempore passionis suæ usq; in tertium diem quo resurrexit, uidebatur Deus non esse cum ipso, cum eum occidi & sepeliri pateretur. Ac Iudæi putabant plane iam actum esse cum eo, eumq; prorsus extinctum esse. Neq; enim intelligebant consilium illud salutare Dei, quod filium ideo misisset, ut per crucem nos patri reconciliaret, & quod Christus non coacte id fecerit sed lubenti & alacri animo patri obediens fuerit usq; ad mortem crucis.

Græcus sic habet, (uti & Heb. ij. citatur, ubi etiam Psalmus hic Christo accommodatur) ἠλάττω θεοῦ αὐτὸν βραχὺ καὶ παρ' ἀγγέλων, id est, fecisti eum paulisper inferiorem angelis. Chaldaica Biblia habent in eo loco etiam, Mi maleachia, id est, ab Angelis. Sicut & Dominus ad Petrum dicit, cum seruo principis sacerdotum auriculam amputasset & Christo auxiliari uellet: An putas, quod non possum nunc rogare patrem meum, cum serui mihi plus quam duodecim legiones Angelorum? Mat. hæi xxvi. Quomodo ergo implebuntur scripturæ, quod sic oportet fieri.

Voluit hic egere omni auxilio, ut nobis ferret auxilium. Huc enim se nostra causa demisit, sic se deiecit, sic deserui uoluit & omni ope destituit, ut nullus etiam Angelus auxilium illi ferre & eum eripere posset. Paulus ad Hebræos sequentia etiã uerba Psalmi exponens et Christo adaptans ait: In hoc enim, quod ei subiecit omnia, nihil omisit illi non subiectum. At nondum uidemus illi omnia esse subiecta. Eum uero qui pusillū mortis, gloria & honore coronatum, ut per gratiã Dei pro omni gustaret mortem. Decebat enim eum propter quem sunt omnia, & per quem sunt omnia, ut multis filijs in gloriam adductis, principem salutis illorum per afflictiones perfectum redderet, quandoquidem & qui sanctificat, & qui sanctificantur, ex uno sunt omnes,

Sic itaq; miratur Propheta quod hic uerus homo aut hominis filius ad breue tem-

breue tempus suæ dispensationis & passionis derelictus, contemptus, im-
 minutus siue humiliatus est, sed paulo post, nimirum post tertium diem,
 summa gloria, honore ac potētia affectus & coronatus, & Dominus con-
 stitutus omnium creaturarum coeli & terræ, quodq; gloriosum eius no-
 men postea per uniuersam terram innotuerit, admirabile factum & depre-
 dicatum sit, quemadmodum Paulus multis uerbis docet ex hoc Psalmo:
 Eph. i, ubi ait: Deus det uobis spiritum sapientiæ & reuelationis, per a-
 gnitionem sui, illuminatos oculos mentis uestre, ut sciatis, quæ sit spes ad
 quam ille uocauit, & quam opulenta gloria hæreditatis illius in sanctis, &
 quæ sit excellens magnitudo potentie illius in nos, qui credimus secundū
 efficaciam roboris fortitudinis eius, quam exercuit in Christo, cum susci-
 taret eum ex mortuis, & sedere fecit ad dexteram suam in coelestibus, supra
 omnem principatum ac potestatem, & uirtutem, & dominium, & omne
 nomen quod nominatur, nō solum in seculo hoc, uerum etiam in futuro,
 & omnia subiecit sub pedes illius, & eū dedit caput super omnia ipsi Ecclē-
 siæ, quæ est corpus illius, complementū eius, qui oīa in omnibus adimplet.

In hoc Psalmo multa continentur fidei nostræ mysteria, uidelicet, de
 passione Christi, de resurrectione & regno eius super oēs creaturas coeli
 & terræ, qui fructus est operum Christi, hoc est, passionis eius, sed per
 passionem suam infinita beneficia nobis promereri & efficere debuit, ut
 omnes Euangelio credentes e regno Sathanæ liberarentur, & in regnum
 coelorum collocaerentur, a Christo regerentur & seruaerentur in æternum,
 hic in fide sub cruce, sed post hanc fluxam & erumnosam uitam, palam
 in gloria.

Alij reges in hoc mūdo parant, administrant & cōseruant stabiliuntq;
 regna sua plerunq; gladio & armis, uictis & prostratis hostium uiribus,
 uerum hic rex nouo quodam & peculiari planeq; cōtrario modo regnum
 suum aspiciatur, gubernat, firmatq;, uidelicet, patiendo & moriendo, &
 hoc ipso quod occiditur hostes occidit & uincit. Hæc passio & maxima
 hæc illius demissio & humiliatio usq; in mortē crucis plus efficit, plus pro-
 dest, quam omnia omnium creaturarum opera, passiones, & uires poten-
 tiæq; præstare & iuuare potuissent. Nam ea uicit Sathanam, & absorpsit
 mortem & summam gloriam & honorem adepta est, ueluti Paulus docet,
 Philip. ij, dicens: Christus humiliavit semetipsum, factus obediens usq;
 ad mortem, mortē autem crucis. Quapropter & Deus illum in summam
 exulit sublimitatem, ac donauit illi nomen, quod est supra omne nomen,
 ut in nomine Iesu omne genu se flectat coelestium, ac terrestrium, & in-
 feriorum, omnisque lingua confiteatur, quod Dominus sit Iesus Chri-
 stus, ad gloriam Dei patris.

ANNA.

Cum Scriptura tam multa mysteria fidei nostræ sæpe paucis uerbis

uno in loco cōtineat (quod in hoc viij. Psal. audio nunc passionem, resurrectionem, ascensionem, & regnum Christi in uno & eodem loco comprehendendi, earumq; mentionem simul fieri) uellem ut cōpendiosum mortis & resurrectionis Christi & quid regnū Christi sit, exponas & doceas. Hoc modo in recēsendis uaticinijs de his articulis, prout sese obtulerint, expeditiorem nobis uiam paraueris, ne prolixiore colloquio, quod iam non paucos dies inter nos habuimus, fatigatus delasseris & tædio aliquo afficiaris.

VRBANVS.

Fructus & usus preciosissimæ mortis & uictoriosissimæ gloriosissime que resurrectionis Christi, est redemptio generis humani ab omnibus damnis & calamitatibus, item & uictoria de morte, Diabolo, & æterna damnatione parta: ut per infinita & immensa merita Christi, per ipsius non nostra opera habeamus remissionem peccatorū, gratiam, & pacem cū Deo, ueram iusticiam, Spiritum sanctum cū suis donis, benedictam illam adoptionem, quod Dei filij & Deus pater noster sit, & quod post hanc momentaneam uitam resurrectionē carnis nostrę expectamus, in qua & corpore & anima accipiemus immortalem, incontaminabilem & immarcescibilem hæreditatem, uitam æternam, & regnum æternum Christi, quod nobis in Lege & prophetis promissum erat: sed in Iesu Christo tantum, semine Abrahamæ & Dauidis, secundum carnem, qui nobis hæc promeruit & parauit. Quotidie hoc in Euangelio annunciat, omnesq; ad hæc gratiam uocantur, nullus ab ea excluditur, nullus repudiatur.

Hunc fructum passionis Christi ubiq; in nouo Testamento Euangelistæ & Apostoli e prophetis magnifice deprædicant, ut qui sint ueri Prophetarum interpretes. Paulus Ro. iij. Christus traditus fuit propter peccata nostra, & excitatus est propter iustificationem nostri.

Rom. v. Commendat autem suam charitatem erga nos Deus, quod cum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus fuit. Multo igitur magis iustificati nūc sanguine eius, seruabimur per eum ab ira: nam si cum inimici essemus, reconciliati fuimus Deo per mortem filij, multo magis reconciliati seruabimur per uitam ipsius.

i. Corin. i. ait Paulus: Christus factus est nobis a Deo sapientia, iusticia, & sanctificatio et redemptio. His paucis uerbis exponit & declarat omnia quæ Moses & prophete de sacrificijs pro peccato & delicto, de hostijs & uictimis ante scripsere. Ea sacrificia & hostiæ neminem poterant Deo reconciliare, & a peccatis mundare, sed figuræ tantum erant preciosi sacrificij & sanguinis Iesu Christi. Is nobis patrem reconciliaturus & per diuinum suum sanguinem ab omnibus peccatis nos emundaturus erat.

ij. Corin. v. Christus pro omnibus mortuus est, ut qui uiuunt post hac non sibi uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. Deus, enim qui

eum qui peccatum nō nouit, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur iusticia Dei per illum.

Gal. i. Christus Iesus Dominus noster dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos ex præsenti seculo malo, iuxta uoluntatem Dei & patris nostri, cui gloria in secula seculorum, Amen.

Gal. iij. Christus nos redemit ab execratione legis, dum pro nobis factus est execratio. Scriptum est enim: Execrabilis oīs qui pendet in ligno.

Eph. i. Per Christum habemus redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum, iuxta diuitias gratiæ suæ.

Eph. ij. Nunc autem per Christum Iesum uos qui quondam eratis longinqui, propinqui facti estis per sanguinem Christi, Ipse enim est pax nostra qui reconciliauit Iudæos & Gentes, in uno corpore Deo per crucem.

Eph. v. Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem ac uictimam Deo in odorem bonæ fragantiæ.

Coloss. i. Deus per Christum reconciliauit cuncta erga se, pacificatis per sanguinem crucis eius, per eundem.

Coloss. ij. Deus excitauit Christum ex mortuis. Et uos cum essetis mortui per delicta & per præputium carnis uestræ simul cum illo uiuificauit, condonans nobis omnia delicta, deleto, quod aduersus nos erat chirographum, quod erat cōtrarium nobis per decreta, & illud sustulit e medio, affluens illis per semetipsum.

i. Thess. iij. Nolo uos ignorare fratres de ijs qui obdormierunt, ne doleatis, quemadmodum & cæteri non habentes spem. Nam si credimus, quod Iesus mortuus est et resurrexit, sic & Deus eos qui obdormierunt per lesum, adducet cum illo & c.

i. Tim. i. Christus Iesus uenit in mundum, ut peccatores saluos faceret.

i. Tim. ij. Unus enim Deus, unus etiam conciliator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit semetipsum precium redemptionis pro omnibus.

ij. Tim. i. Deus saluos fecit nos, & uocauit uocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum & gratiam, quæ data quidem est nobis per Christum Iesum ante tempora æterna, sed palam facta est nūc per apparitionem saluatoris nostri Iesu Christi, qui mortem quidem aboleuit, uitam autem in lucem produxit, ac immortalitatē per Euangelium.

Tit. ij. Apparuit enim gratia Dei, salutifera omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegata impietate & mundanis cōcupiscentijs, sobrie & iuste & pie uiuamus in præsenti seculo, expectantes beatam illam spem, & apparitionem gloriæ magni Dei, & seruatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purifi-

caret sibi ipsi populum peculiarem, sectatorem bonorum operum.
 Hebræ. ij. Postquam igitur pueri commercium habent cum carne & sanguine, & ipse similiter particeps factus est eorundem, ut per mortem aboleret eum qui mortis habebat imperium, hoc est, diabolus, & liberos redderet eos, quicumque metu mortis per omnem uitam obnoxii erant seruituti. Non enim uidelicet angelos assumit, sed semen Abrahamæ assumit. Vnde debuit per oia fratribus similis reddi, ut misericors esset & fidelis potestifex, in his que apud Deum forent agenda, ad expiandum peccata populi. Nam ex hoc quod ipsi contigit tentatum esse, potest & ihs qui tentantur succurrere.

Eodem cap. ait Apostolus, Christum per gratiam Dei pro omni morte gustasse. Vide totam Epistolam ad Hebræ. maxime caput v. vij. viij. ix. et x. de sacerdotio Christi, & de sacrificio ipsius: preciosissimus profectio thesaurus est & inestimabilis.

i. Pet. i. Laudandus est Deus, & pater Domini nostri Iesu Christi, qui iuxta copiosam suam misericordiam regenuit nos in spem uiuam, per hoc quod resurrexit Iesus Christus ex mortuis.

Et paulo post: Vos non estis caducis rebus uelut argento & auro redempti a uana uestra conuersatione, quam ex patrum acceperatis traditione, sed precioso sanguine uelut agni immaculati, & incontaminati Christi, quod precor dinatus quidē fuerat, antequam conditus esset mundus, sed manifestatus fuit extrinsecis temporibus, propter uos, qui per illum creditis in Deum, qui illum excitauit e mortuis, & gloriam ei dedit, ut uos fidem ac spem haberetis erga Deum.

i. Pet. ij. Christus ipse peccata nostra pertulit in corpore suo insignem, quo peccatis mortui iusticie uiueremus.

i. Pet. iij. Christus semel pro peccatis passus fuit, iustus pro iniustis ut nos adduceret Deo.

i. Ioan. i. Sanguis Iesu Christi filij Dei emundat nos ab omni peccato.

i. Ioan. ij. Habemus aduocatum apud patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed & pro totius mundi. Remittuntur uobis peccata propter nomen eius.

i. Ioan. iij. Ad hoc apparuit filius Dei, ut dissoluat opera Diaboli.

i. Ioan. iiij. In hoc apparuit charitas Dei, quod filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut uiuamus per eum. In hoc est charitas, non quod nos dilexerimus Deum, sed quod ipse dilexerit nos: & misit filium suum pro propitiationem pro peccatis nostris.

In summa, hic est omnium apostolicarum concionum nucleus, hoc capitulum doctrine eorum, quod remissionem peccatorum & uitam eternam consequamur per nullum alium quam Iesum Christum, nec per ulla alia opera quam per preciosam ipsius mortem & uictoriosam resurrectionem. Ideo Petrus magna parrhesia Iudæos de Christo docens, totum negocium in summam complectitur ubi dicit Act. iij. Vos Christum crucifixistis, quem Deus suscitauit

uscitauit a mortuis. Hic est lapis ille, qui reiectus est a uobis ædificantibus, qui factus est caput anguli, nec est in alio quoquam salus. Nec em̄ aliud nomē est sub cœlo datum inter hoīes, in quo oporteat nos saluos fieri.

Et Paulus i. Corin. xv. Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas: & sepultus est, et resurrexit tertio die, secundum scripturas. Quod si nō resurrexit superuacanea est fides uestra, adhuc estis in peccatis uestris, igitur & q̄ obdormierunt in Christo, perierunt. Si in uita hac spem in Christo tm̄ fixam habemus, maxie miserabiles oīm hoīm sumus. Nunc aut̄ Christus surrexit ex mortuis, primitie eorū qui dormierunt, fuit. Postq̄ em̄ per hoīem mors, etiā per hoīem resurrectio mortuorū. Quemadmodum em̄ per Adam omnes moriuntur, ita & per Christum oēs uiuificabuntur.

D. Augustinus præclarā & memorabilem uocē edidit lib. de Trin. iij. cap. iij. quā ascribemus. Vna resurrectio Iesu Christi, inquit, duas nobis resurrectiones præstitit, uidelicet, spiritualē resurrectionē a peccatis, et corporalē. Nam cū nos Christus a spirituali morte peccatorū per Euangeliū excitat & corda nostra cognitione peccatorū nostrorū & gratie Dei illuminat, ignoscit nobis peccata nostra, & donat nobis S. sanctū, tū resurgimus a peccatis, iustiq̄ sumus corā Deo. Hęc resurrectio hic fit in hac uita per fidē in Christū, quā accipimus per uocē eius in Euangelio auditā Ioan. v. A. Et qui dico uobis, ueniet hora & ita est, ut mortui audiāt uocē filij dei. Et qui audient, uiuent. Quę uerba de hac ipsa peccatorū resurrectione loquuntur, sicuti ea & ipse Augustinus interpretatur.

Duplex hominis resurrectio.

Altera resurrectio quā nobis Christus cōmeritus est et resurrectione sua præstitit seu parauit, est corporalis illa resurrectio, quę die nouissimo fiet, de qua Ioan. cap. v. sic ait: Veniet hora in qua oēs qui in sepulchris sunt, uocem eius (hoc est, Iesu Christi) audient, & prodibunt qui bona fecerūt ad resurrectionem uitę, qui uero mala fecerunt, ad resurrectionem iudicij.

Et Pau. i. Thess. iij. nam si credimus, q̄ Iesus mortuus est et resurrexit, sic et deus eos q̄ obdormierūt per Iesum, adducet cū illo. Hoc em̄ uobis dicimus in uerbo Dñi, q̄ nos q̄ uiuemus et reliqui erimus in aduentū Dñi, nequa q̄ pueniemus eos q̄ dormiūt. Quoniā ipse Dñs cū hortatu et uoce archangeli, actuba Dei descendet de cœlo, et mortui in Christo resurgēt primū, deinde nos qui uiuemus, qui reliqui erimus, simul cum illis rapiemur in nubibus in occursum Domini in aëra & sic semper cum Dño erimus. Proinde consolemini uos mutuo sermonibus his, ANNA.

Sepe tentationibus de Resurrectione conflictor, et apud me torqueor his cogitationibus. Christus quidē resurrexit ppria uirtute & potētia, ut uerus deus. Sed q̄modo resurgemus nos miseri peccatores qui a nostris corporibus ne leuissimum quidem et minimū morbum auferre & pellere possumus. Quapropter ter rogo ut dicas mihi quomodo Christi resurrectio nostram resurrectionem pariat & secum adferat.

VRBANVS.

Cuius erant ea peccata quæ Christus portauit?

ANNA.

Nostra ea fuisse constat & certum est.

VRBANVS.

Quæ & qualis erat natura, quam Christus assumpsit?

ANNA.

Nostra erat ea natura. Sic enim credimus, quod ueram humanam nostram naturam induerit.

VRBANVS.

Dic igitur, cur assumpsit Christus filius Dei naturam nostram in unionem suæ diuinæ & æternæ personæ? Cur suscepit in se peccata nostræ?

ANNA.

Factus est uerus homo nostra causa, & tulit peccata nostra ut ea in cruce, uerum pro ihs sacrificium, uera hostia, expiaret, & Deum patrem nostrum cœlestem reconciliaret.

VRBANVS.

Audio itaq; peccata nostra causam esse mortis Christi. Quid damni attulere peccata generi humano?

ANNA.

Horribilem deuastationem & corruptionem humanæ naturæ tam corporis quam animæ, & omnium uirium eius, æternam damnationem & mortem.

VRBANVS.

Cum Christus peccata nostra morte sua expiet, proq; ihs moriatur ut ea aboleat, certum est quod iugulet & aboleat mortem quoq; quæ nobis imperitabat & dominabatur. Quod si mortem in nobis abolet, consecrarium est certe, quod iterum uicturi simus. Etenim hæc maxima opera, uel delictet, quod passus est, quod mortuus est, quod resurrexit, non propter se ipsum, non sua ipsius causa fecit: innocens enim est & ab omni peccati macula immunis, ut pro se nihil eorum eguerit, nihil opus fuerit ea facere, sed quicquid fecit & passus est, id nostra causa, ut nobis prodesset, fecit & passus est, suamq; uictoriam de morte nobis donauit. Optima itaq; consequentia est, cum dicitur. Christus mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostri, Ergo & nos in propria carne nostra sumus resurrecturi, alioqui uirtutem & operationem passionis & resurrectionis Christi in natura nostra abnegaremus, deterioresq; et ab omni pietate alieniores essemus quam Turcæ & ullæ aliæ Gentes Christi non confitentes.

ANNA.

Nunc reuocas mihi in memoriam quintumdecimum caput prioris ad Corint.

Corin. quod summe & diligentissime toties mihi commendas, in quo di-
cis Paulum nostrā resurrectionem & Christi sic cōiunxisse & copulasse,
non possint diuelli ullo modo,

VRBANVS.

Optarim omnes Christianos qui in terris sunt hoc quintumdecimum
caput bene ac probe intellectum memoria fida tenere. Tantum in eo con-
solationis solidissime & suauissime est. In eo capite sic colligit & argumen-
tatur Paulus. Christus resurrexit a mortuis, ergo & nos a mortuis resurge-
mus, quia propter nos, propter salutē nostram mortuus est et resurrexit.
Si in morte maneremus, tum mors et resurrectio Christi nihil profuissent,
nihilq; in nostra mortali natura immutassent, sed essemus & maneremus
in morte, sicut in terreno Adam in mortem nati sumus. Absit autem hoc.
Spes nostra certa est: Quam certum est Christum a morte resurrexisse &
sedere ad dextram Dei, tam certum est & nos resurrecturos, quia caput no-
strū Christus est, est & Sponsus noster, est redemptor noster, est uita no-
stra. Proinde ubi Christus manet & est, ibi necesse est & nos manere atq;
esse in æternum. Non est quod metuas ne caput nostrum charissima sua
membra, spirituale corpus suum, retro, post se in spiritu terræ relinquat.
Audi quid Paulus Eph. v. doceat, quomodo nos Christo alliget & con-
glutinet. Sumus, inquit, membra corporis eius de carne & ossibus eius.

ANNA.

Benedictus sit in secula seculorum clementissimus & optimus Deus pa-
ter cœlestis, pro infinita hac gratiæ suæ opulentia. Hæc uerba Pauli certe
nos cōsolarent & summe exhilararent. Nam si membra Christi sumus,
et de carne eius, certe dubitandū nobis nō est, quin, sicut Christus pprio
corpore suo resurrexit, ita & nos per uirtutem gloriose Christi resurrectio-
nis resurrecturi simus proprio corpore nostro in uitam æternam.

VRBANVS.

Hoc tam certum est quam certum est q; te huc uides et loquentem audis.

ANNA.

Sed haud dubie alia erit tum ratio & condicio nostrorum corporum q̄
nunc est. Nunc enim corpus edit, bibit, dormit, fatigatur. Qui comedit,
& concoquit, post cōcoctum & digestum cibum iterum esurit, & nisi cibum
& potum sumperit, necesse est ut contabescat & pereat. Nec tamē cibus &
potus hic perpetuo eius uitam sustētare potest. Nam mox ubi ingrauescit
ætas, ubi morbis conflictamur, ac uētriculus naturales calores & uires suas
amittit, tū neq; cibi neq; potus quicq; iuuāt, nec uitā hoīs ulterius cōseruare
et progare possunt, sed amisso calore et uiribus naturalibus homo expirat.
Necesse est itaq; mirificū cibū in futura uita esse, unde æternum uiuimus,
longeq; aliā esse conditionē et statū corporis nostrorū, et multo meliorem
et prestantiore, multo beatiorē q̄ ulla mēs cogitare aut quisq; optare possit.

VRBANVS.

Hoc nos Paulus docuit luculenter, perspicue, & clare, Philip. ^{iiij. ubi} sic ait: Christus in nouissimo die transfigurabit corpus nostrum humile, ut conforme reddat corpori suo glorioso, secundum efficaciam qua potest etiam subijcere sibi omnia.

Hoc loco & i. Corin. xv. docet corpora nostra in resurrectione futura esse pura, clara, lucida, instar stellarum Firmamenti, & Solis ac Lunæ. Inter alia dicit, quod corpus nostrum per mortem corporalem seminetur in terra, uti granum, in corruptione, & resurgat in incorruptibilitate, seminetur in ignominia & resurgat in gloria, seminetur in infirmitate & resurgat in potentia, seminetur corpus animale & resurgat corpus spirituale. Hoc est. Corpus nostrum in hac uita est naturale corpus, quod si sustentari debet, necesse est ut edat, bibat, dormiat, concoquat, excernat: Idemq; corpus de lassatur & tandem corrumpitur & contabescit. Ideoq; statim ubi anima e corpore euolauit, cadauer olere & computrescere incipit, ita ut factorem eius nemo ferre possit. Hæc est ignominia quæ propter peccatum in corpus translata est. Verum nouissimo die Deus in tantam pulchritudinem, in tantam claritudinem transfigurabit corpus nostrum, ut solis etiam splendorem equaturum, & semper firmissimum, ualidissimum, & immortale futurum sit, & Deus ipse citra cibos corporales in æternum id conferuabit. Ac propterea dicit Paulus, quasi digito suum corpus significans: Hoc corruptibile, id est, illud ipsum corpus mortale in quo nunc sto, sed deo, ambulo & loquor, illud ipsum, inquam, corpus oportet induere incorruptibilem, & mortale hoc induere immortalitatem. Cum autem mortale hoc induerit incorruptibilitatem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in uictoriam. & c.

ANNA.

Audiui nunc fructum passionis et resurrectionis Christi, qui nimirum hic est. Quod Sathan in Adamo & natura nostra per peccatum corrupit & perdidit, hoc Christus per mortem & resurrectionem suam recuperauit & restituit, hoc est, peccatum aboleuit, mortem iugulauit, uitam reddidit, ut nos qui in Christum credimus a peccatis liberati, e tyrannide mortis & Diaboli redempti, hæredes æternæ uitæ essemus. Nunc exponere quale sit regnum, regnum Christi, quod tam magnificis uerbis nobis in Lege, prophetis & Euangelistis promissum & descriptum est.

VRBANVS.

Regnum Christi in prophetis promissum, spirituale regnum est in hac uita, sed non de hoc mundo, Regnum est æternæ benedictionis, misericordiæ, ueritatis, iusticiæ, pacis, uitæ, sapientiæ, lucis, gaudij, ueræ securitatis, libertatis & æternæ salutis, in quo rex gloriæ Christus in celum sublatus &

latus & ad dexteram Dei exaltatus, regnat per Euangelium & Spiritum sanctum in fide, gubernans & defendens in se credentes inuisibiliter, inter maximos & atrocissimos hostes, Sathanam, hæreticos, mundum, persecutores Ecclesiæ, peccatum & mortem. Intercedit etiam pro nobis in coelis apud patrem, condonat nobis peccata nostra, mittit Spiritum suum sanctum in corda nostra, corruptam, & uastatam naturam restaurat et renouat, pulcherrimam illam imaginem Dei, quæ per peccatum oblitterata & amissa erat, reformat, sanctificat nos, curat, defendit et tuetur nos in omnibus malis ac periculis. Et ita congregat in hac uita semper usque ad diem nouissimum filios Dei per totum mundum sparsos, in regnum suum, quod regnum est uera Catholica Ecclesia piorum, & uincit in his peccatum, mortem & mundi principem, & præparat eos hoc modo ad magnum & gloriosum illum diem plenæ & perfectæ illius redemptionis. Et quanquam per corpore moriantur, tamen omnes in nouissimo die resuscitabit & in æternum apud Christum uiuent in uita æterna. Ante nouissimum uero diem semper mali & boni, perij & impij una & mixtim habitabunt. Et impij summam pietatis et sanctimoniam specie aucupabuntur & pro pijs haberi uolunt, quin primas in mundo etiam tenebunt & ad gubernacula sedebunt, Ecclesiæ capita sese iactabunt, (uti temporibus Christi Annas & Caiaphas Synagogam regerant) & uere pios exterminabunt, anathematibus diris percurient, extremo persequentur. Vera enim Ecclesia sic mundo est abscondita, ut aliquando in magnis tentationibus, sibi ipsi etiam sit ad tempus abscondita.

ANNA.

Quid igitur sibi uolunt miserum illud Anabaptistarum uulgus: quæ eos tantæ intemperiæ agitant, quod hic in mundo puram, illibatam, incorruptam & omni macula expertem Ecclesiam, in qua nullus sit peccator congregare conantur: cum uere perij etiam, in multis offendant et labantur, maior pars eorum qui uocantur Christiani, sunt puri puti hypocritæ & profligatissimæ malitiæ nebulones.

VRBANVS.

Non intelligunt miseri homines Scripturas, ac proinde nesciunt quid & quæ sit uera Ecclesia, & qualis sit, quæ eius condicio sit in hoc mundo. Solus Christus paleas, hoc est, impios, a tritico bono, hoc est, a Christianis delibus die nouissimo segregabit. Interea temporis perij inter impios habitare & uersari coguntur in mundo, nec hinc quicquam pijs incommodi aut detrimenti accedet, modo non discant & ipsi impie & perditè uiuere, ad exemplum mundi. Possunt etiã perij publica officia obire, & politicarum functionum munia exercere, quæ Magistratus politicus ordinat, in quibus non cogantur nec iubeantur facere quippiam contra Dei mandata & uerbum. Modo sacrosanctam saluifici Euangelij doctrinam retinere & conseruare & ad eius præscriptum uitam suam instituire possint, quantum

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAVM EVNT.
attinet ad corpus & bona temporalia, salua conscientia omnibus humanis
& politicis ordinationibus & contractibus, quæ ad conseruandã societa
tem & uitam hanc instituta sunt, uti possunt ac debent.

ANNA.

Cum Christi regnũ describeris, depinge paucis & Sathanæ regnum.
VRBANVS.

Sathane Re-
gnum.

Sathanæ regnum e diametro pugnat cum Christi regno, plane contra
rium Christi regno, estq; regnum æternæ maledictionis, mendacijs, pec-
cati, mortis, ignorantie, cecitatis, tenebrarum, perpetuæ tristitiæ, afflictio-
nis & anxietatis, æternæ captiuitatis & damnationis. Hocq; regnum da-
nationis est in hoc mundo. In hoc regno sunt omnes impij, qui nolunt Eu-
uangelio credere & obedire. In his ait, Paulus Eph. ij. operatur et efficax
est spiritus ille malus, qui hinc etiam princeps mundi Ioan. xiiij. & Deus
mundi huius appellatur. Hic Spiritus incredulorum sensus occæcat, ne ui-
deant clarissimũ illud lumen Euangelij de claritate Christi, qui est imago,
& character Dei. ij. Corin. iij.

ANNA.

Quomodo regnat Sathan in hoc mundo?

VRBANVS.

Est fortis ille in atrio, de quo Luc. xi. impiosq; in manu & in gre suo ha-
bet, eosq; pro arbitrio & libidine sua agit quo uult, ij. Tim. ij. Excecat eos
& efficacibus mendacijs, erroribus & tenebris uinctos tenet, mentes eorū
dementat, in omnia flagicia, in omnes sceditates & turpitudines eos conij-
cit, ad quoduis scelus eos instigat & accendit. Pij etiam aduersatur & resi-
stunt in omnibus sanctis operibus. Excitat falsos doctores, seducit multos in
horrendos errores. Vbiq; molitur & machinatur seditiones, cedes, bella,
lites, rixas, simulates, inimicitias, odia, nunquam somno indulget, sem-
per uigilat: hoc infatigabili studio & conatu solum agit, ut humano gene-
ri noceat, ut calamitatem aliquam & exicium corporibus, animabus, fame
& fortunis eorum adferat. Atrocissimas in pios persecutiones & acerbita-
tes odiaq; uirulentissima excitat. Breuiter. Quicquid est in terris mali, cala-
mitatum, scelerum, flagiciorum, ac maleficiorum, id ab hoc autore profi-
ciscitur. In summa impedit & obstat omnibus uiribus diu noctuq; pedi-
bus & manibus ne regni Christi limites extendantur & propagentur. Sed
omnes illius conatus, & studia, erunt irrita. Nos enim contra hunc habe-
mus Angelos, spiritus illos bonos, qui resistunt & reluctantur Sathane.
Habemus & Christum qui murus est igneus & aheneus in circuitu cre-
dentium, ne ulla iniuria aut calamitate a malis Spiritibus afficiantur, ut in-
tuto & extra omne periculum esse possint. Horribilis hostis est Sathan,
ac tantus profecto, ut, nisi per sanctos Angelos suos Deus consilia illius
impediret & frangeret, nisi contraheret & resisteret illius conatibus, nulla
esset domus

esset domus in orbe toto in qua non quotidie calamitatem, flagitium, cædem, tumultus, luctus, turbas atq; omne genus mali excitaret, imo protinus totum mundum vastaret, turbaret, dissiparet, euerteret, & in unum chaos præcipitaret. Iuratus, irreconciliabilis, capitalis & sempiternus omnium piorum hostis est, ἀπειροδουλον bellum usq; ad diem nouissimum cū pijs gerit. Gratiæ itaq; tibi quotidie mane & uesperis sunt agenda Deo, quod pro paterna sua in nos pietate, ab hostibus istis tam crudelibus, tam horrendis tam infestis, tam potentibus, tam noxijs nos tam mirabiliter tam potenter & gloriose defendit & custodit.

AMNA.

Faciám id equidē libenter & sedulo uti par est: Certe gratos nos esse de cet Domino deo & patri nostro, q̄ tam paterne de nobis sollicitus, tam diligētē nostri curam agit, & in tantis periculis ab omnibus malis tuetur. Nam sæpe nunc experti sumus quam nobis insidientur Spiritus illi malefici, quantis moliminibus damna, exicium, internecionem, nobis machinari sint, sed Deus palam eorum conatus fregit & frustratus est. Nunc rogo te ut prophetias de mysterijs fidei nostræ, quarum tractatio nunc in manus est, uidelicet, de morte, resurrectione & regno Christi recenseas & ex planes.

VRBANVS.

Primum testimonia ex Psalmis producam, ut paulo ante ceppi. Inter omnes em̄ prophetas David corona est, ut quā tam clare, tam sæpe, tam perspicue de Christo, qui e familia seu tribu ipsius secundum humanitatem nasci debuit, deq; omnibus operibus & mysterijs Christi uaticinatus sit. Super audisti quomodo descriptum sit Regnum Christi e secundo Psalmo, ubi Deus pater filium suum non tantum constituit in Regem Iudæorum sed & Gentium per totum mundum ut sint hæreditas Christi. Vnde sequitur Christum, quamuis ut uerus homo de semine David moriebatur, non posse tamen manere in morte. Nam iuxta institutionē et ordinationē patris totius mundi Regem eum fieri oportuit: id quod non corporali & terreno modo fieri potuit, sicuti Iudæi somniabant, Messiam in terris potens & corporale regnum in mundo auspiciaturum. Aliam rationem & conditionem Regni Christi esse oportuit quam regna sunt huius caducæ & perituræ uitæ. Regnum Christi æternum regnum futurum erat, & qui in eo regno est is sempiternam iusticiam, pacem, securitatem, uitam, scelicitatem, & salutem habiturus est. Ideoq; hoc epiphonemate Psalmum claudit: Beati omnes qui confidunt in Domino. Nec loquitur de temporalibus beatitudine in hoc mūdo, quia rex ipse & principes ipsius præcipui & clarissimi, Prophetæ & Apostoli non abundarunt in hac uita commoditatibus huius uitæ & uoluptatibus corporis, sed miserrime afflicti & grauissimis semper periculis multisq; calamitatibus semper expositi fuere.

Christi
Regnum

Pfal. iij. Cubo, dormio & euigilo, quia Dominus sustentat me.

Hanc prophetiam uetus Ecclesia ante mille annos de uera morte & resurrectione Christi intellexit, ut ex Arnobio uidere est.

Pfal. xiiij. VTINAM DARETUR EX ZION SALVS Israel & Dominus solueret captiuitatem populi sui. Tunc exultabit Iacob lætabitur Israel.

Hic Dauid in Spiritu Messiam pio & ardenti uoto optat qui solus in Scripturis uerus liberator & redemptor uocatur, cū per eum Iudei & gentes ex omnibus malis & periculis liberentur, ut per eum & in eo sempiternis gaudijs fruantur. Hæc uerba & D. Augustinus de Christo accipit.

REGVLA

Ac certissima tibi hæc regula erit in diuinis literis: Cum unicus tantum liberator a Deo sit hominibus datus, per quem iusti & salui fiunt, *quod in ijs locis de Christo scribatur, & quod Christus in omnibus ijs locis uere & proprie & certo significetur & subintelligatur, ubi salutis, aut saluatoris, aut liberatoris aut redemptoris fit mentio, siue id fiat in typis siue apertis & expressis uerbis.* Nam cum Israel & Iacob, hoc est, Catholica Ecclesia & Iudæis & Gentibus congregata in Christo lætari & exultare debeant, necesse est ut securi & in pace uiuant. Id autem fieri non potest, nisi conscientia consulatur, nisi peccata auferantur & mors aboleatur. Hæc itaque uerba eum sensum nobis reddunt, & hoc nos non obscure docent quod liberator ex Sion, uel, ut Thargū habet, liberatio siue redemptio, quæ Christus ipse est, omnia illa sit ablaturus & aboliturus quæ pios contristant & affligunt, ueluti sunt tribulatio, peccatum, mala conscientia, persecutio, omnis generis anxietates & mors & c. Necesse est enim ut captiuam ducat captiuitatē, hoc est, ut Sathanam, qui nos captos habet, uincat, nosque ex illius tyrannide eripiat.

Pfal. xvi. ait Christus: Caro mea requiescet secure. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec permittes ut sanctus tuus corrumpatur. Notam mihi facis uiam uitæ, coram te est abundantia lætitiarum, & ad dexteram tuam iucunditates in æternum.

Non possunt esse nobis certiores nec meliores Prophetarum interpretes quam Apostoli & Euangelistæ. Exposuerunt autem hanc prophetiam Petrus Act. ij. & Paulus Act. xij. de Christo Iesu, quod futurum esset ut moreretur quidem & sepeliretur, sed non computresceret & corrumpere ut uti nostra peccatis obnoxia caro, nec benedicta & diuina eius anima in inferno maneret, sed iterum cum corpore uniretur, & a morte resurgeret, & ueram æternamque uitam ad dexteram Dei sedens nobis quoque donaret. Primitias illum esse oportuit inter eos qui obdormierunt i. Corin. xv. qui gloriosa sua resurrectione uiam nobis ad ueram uitam aperiret, & aditum expeditum faceret, quæ uia & nobis eunda esset. Hoc autem Petrus, Ioannes & alij Apostoli ante resurrectionem Christi non intelligebant (et si id scirent).

id sæpè numero audierant, Ioannis xx. Donec Dominum iterum uiuentem conspicerent. Quapropter mirum non est Cleopham & comitè eius hoc non intellexisse.

Pfal. xxx. Domine Deus meus, cum clamarem ad te, sanasti me. Domine animam meam ex inferno eduxisti, uiuum me seruasti alijs descendentibus in infernum.

Hanc quoq; prophetiam Arnobius & Augustinus de morte & resurrectione Christi intelligunt.

Pfal. xlii. Dominus redimet animam meam ex manu inferni, quia suscepit me.

Et hæc uerba de morte, & de descensu ad inferos, deq; resurrectione Christi intelligit Ecclesia.

Pfal. lxxi. Tu facis me experiri tribulationes multas & graues, & rursum uiuificas me, & de abyssiis terræ reducis me.

Hæc quoq; Arnobius de morte Christi, de descensu ad inferos, & de resurrectione eius exposuit.

Pfal. lxxxvi. dicit Christus ad Deum patrem. Eruisti animam meam ex profundo inferno.

Hoc D. Augustinus de descensu Christi ad inferos & resurrectione eius, & indubie cum Augustino tota sic Ecclesia Aphrica intellexit.

Psalms xxij. luculentius apertiusq; quam ullus alius Psalmus describit passionem, resurrectionem, & sempiternum regnum Christi. Suntq; eadem ipsa uerba quibus Christus postea in summo agone & extrema necessitate in cruce Deum patrè implorauit. Docet & idem Psalmus quomodo passus sit Christus, & fructum passionis & resurrectionis eius indicat.

DEVS DEVS MEVS QVARE ME DERELIQVISTI. Omnes qui me uident derident me, ringuntur & iactant caput. Conqueratur Domino, is eripiat eum, saluet eum si diligit eum. Perfoderunt manus meas & pedes meos, numerarem omnia ossa mea. Ipsi uero respicientes intuentur me. Diuidunt sibi uestimenta mea, & de tunica mea sortiuntur.

Vide quam exacte, quam certo, quam diserte, Spiritus sanctus passionem Christi ante prædixerit, utens iisdem plane uerbis, quibus Iudei Christo in cruce pendenti illudentes usi sunt. Et Euangelistæ in passionis historia hæc omnia accidisse testantur quæ hic prædicta sunt. Hosq; uetus discipulus, ut hanc passionem Christi, ex bona Dei patris & filij uoluntate accidisse probent, cum Spiritus sanctus tot ante temporibus uaticinatus sit ea Christo euentura.

Sed hoc etiam prædixit Spiritus sanctus, quod Christus per hanc passionem suam ingressurus esset in gloriam suam, & omnium rerum Dominus futurus, uti audisti in viij. Psal. In hoc autem Psalmo xxij. sic dicit. Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ glorificabo te.

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAVM EVNT.

Audin: Passio quidē præcedet, sed non manebit in passione & morte, uerum tum demum magnifice nomen patris annuntiabit & depredicabit, & per totum mundum innotescet & inclarascet. Et ex hac gloriosa & magnifica prædicatione de Deo (quod proprio filio non pepercerit sed pro nobis eum in mortem dederit, ut sempiternæ uitæ beatitudine per hoc eius beneficium potiremur) omnis felicitas & benedictio mundo obueniet.

Edere & saturari

Sic enim sequitur in Psalmo. Edent afflicti ut saturentur, & glorificabunt Dominum qui requirunt eum. Viuet cor uestrum in æternum. Hoc edere & hoc saturari spirituale est, cum miseri peccatores uerum panem cœlestem edunt, hoc est, cum Euangelium de humanitate, passione, & resurrectione Christi audiunt & fide in corde seruant, tum per id ad uitam æternam cibantur, iuxta illud Christi Ioannis vi. Ego sum panis uitæ qui de cœlo descendi. Qui de pane hoc ederit uiuet in æternum. Nec ulla alia re conscientia saturari, hoc est, tranquillari potest, ne anxietate crucietur, quam solo Christo, fide apprehenso. Sequitur.

IN RECORDATIONEM VENIANT VNIVERSI FINES Terræ, Ut cōuertantur ad DOMINVM, & adorent corā eo omnes cognationes Gentium. Quoniam DOMINI est regnum, & ipse dominatur inter Gentes.

Regnum Christi Ecclesie catholica.

Ephesi, 2

Hoc est, per præconium & doctrinam Euangelij, homines commonefacti tantorum beneficiorum Dei, excitantur ut agnoscant, adorent, confiteantur, glorificent, & inuocent Dominum, qui Dominus constitutus est a Deo patre ut sit Caput super omnia, eiusque est regnum inter Gentes totum orbem sparsam. Vbiq; super omnia Christus erit Dominus, ubi ante spiritus ille malus per mendacia sua dominatus, gentes in omnibus exitis foedissimos errores & idololatriam seduxit, ut essent, ueluti Paulus ait capite nō, sine Christo, sine Dei uerbo, spem non habentes & Deo carentes in mundo. Sequitur.

HABEBIT SEMEN QUOD SERVIET EI, DE DOMINO PRAEDICABITVR DE generatione in generationem. Si Christus semen, hoc est, spirituales filios per Euangelium natos ex Iudæis & gentibus habiturus est, ergo nō potest a morte uinci, aut in morte manere, alioqui quomodo posset gentes in fide catholica cōgregare & regenerare? quomodo posset tantum regnum auspiciari, quod mundum totum impleret, cuius limites non in unam aliquam orbis particulam sed per totum hunc uastissimum orbem extenderentur, quodque nullum unquam finem haberet, sed in æternum duraret? Nam qui credit in Christum, is certe sempiternæ uitæ foelicitatis consors est futurus. Vbi itaque propheta regnum Christi describit, quod æternam pacem, salutem, & foelicitatem habeat, ibi semper significatur & re ipsa indicat mors & resurrectio Christi &

ti & Christianorum. Quippe si æternum regnum inchoaturus & habiturus esset, necesse fuit ut temporalem et mortalem hanc uitam per mortem relinqueret, & in æternã & immortalem uitam proficisceretur, ac proinde a morte nõ detineretur. Necesse etiam fuit ut populum aliquem haberet, cuius Dominus & rex esset, quem gubernaret ac regeret. Nec is populus eius ideo in morte manere potest, sed cum rege suo æterno in æternum regnabit. Commendo tibi hunc Psalmum diligentissime, quia facile unus est & præcipuus e maxime consolatorijs Psalmis.

Psalmo lxxix item Propheta mirum in modum aperte & perspicue uaticinatur de Christi passione, & fructu passionis eius. Sic autem loquitur in persona Christi. **ODERVNT ME SINE CAVSSA, EXOLVENDVM MIHI EST QVOD NON RAPVI. OPROBRIA OPPROBRANTIUM TIBI CADVNT SVPER ME.** Dant mihi fel ad edendum & acetum ad bibendum, quando sitio.

Hic describitur usus passionis Christi, cur pati uoluerit, uidelicet, ut nostra debita exolveret & peccata nostra in cruce portaret. Erat pæges et uas nouiter, cum nos præstare & soluere non possemus ea quæ debebamus, dissoluit ille omnia nostra debita. Si nobis debita nostra exoluenda, hoc est, si nobis ipsis peccata ferenda fuissent, profecto in barathrum usq; inferni nos detrosos in æternam mortem demersissent. Audis & hic quomodo Christus crucifigentes traetraturi essent, quod Christo ad accelerandam mortem uel ad dolores & cruciatus conduplicandos daturi essent fel & acetum, Idque sic factum esse ex historia Euangelica patet, apud Matthæum xxvii. Marcum xv. Lucam xxiij. Ioannem xix.

Psalm. xli. uaticinatur Dauid quomodo Iudas Christum esset proditorus, dicens: Amicus meus, cui me fidebã, q panẽ meũ edit, supplantat me. Ioan. xiiij. citatur hoc uaticinium ubi de prodicione Iudæ agitur. In eodem hoc Psalmo statim post hæc uerba Christus a patre suo coelesti petit resurrectionem & ascensionem in coelos, ut a morte resuscitatus ad dexteram Dei patris exaltetur dicens: Tu autem Domine miserere mei & restitue me, & retribuam illis. Statuis me in conspectu tuo in æternum.

Psalmo xl. uaticinatur Dauid de abolendis & abrogandis sacrificijs Iudaicis, deq; uero Sacrificio Christi, quo nos reconciliauit, & quod solus omnem uoluntatem patris & legem perfecte implevit. Verba prophetæ sub persona Christi hæc sunt: Sacrificium & oblatio non placent tibi, sed aures aperuisti mihi, ne holocaustum quidem uis aut sacrificium pro peccato. Tunc dixi (ego Christus) Ecce uenio. in libro uite (hoc est, in Mose & prophetis) scriptum est de me. Tuam uoluntatem Deus meus sponte facio, & legem tuam habeo in corde meo. prædicabo iusticiam tuam in Ecclesia magna.

Hinc rogat patrem ne ab ipso in afflictione & cruce deseratur dicens:

Tu Domine ne prohibeas miserationes tuas a me, misericordia tua & ueritas tua semper conseruent me. Quoniam circumdederunt me mala innumerabilia.

Paulo post uocat nostra peccata sua peccata, non quod ipse peccarit, sed quod peccata nostra in se suscepit, ut ea expiaret & dependeret, ac si essent ipsius propria. Hæc profecto inexhausta & infinita misericordia & bonitas est. Verba eius hæc sunt: Apprehenderunt me peccata mea ut non uideam, superarunt numero capillos capitis mei, & cor meum dereliquit me. Placeat tibi Domine ut eruas me. Festina Domine ut me adiuues &c.

Psalmo cxviij. extat pulcherrimum & insigne uaticinium de Christo, quomodo eum Iudæi essent reiecturi, maxime ñ qui doctissimi & sanctissimi inter eos uideri uolebant, Pharisei & Scribæ, sed quod nihilo secius ad dignitatis summæ fastigium prouehendus, quodq; tum Iudæos tum Gentes in unum spirituale catholicæ Ecclesiæ ædificium congregaturus esset. Vaticinijs uerba hæc sunt. Lapidem reprobauerunt ædificantes: & factus est in caput anguli. A Domino factum est istud, & id mirabile est in oculis nostris. Hic est dies quem fecit Dominus: exultabimus & letabimur in eo.

Hanc prophetiam Apostoli & Euangelistæ diligenter explicant & multis in locis de Christo citant, ut Petrus Act. iij. i. Petri ij. Matth. xxi. Paulus Eph. ij. quod Christus solus sit Petra et lapis ille angularis, cui per fidem in ædificati aduersus omnia mala ingruentia, aduersus omnes procellas atq; etiam horridissimas tempestates consistere possumus.

Iudæi putabant, ob signato monumento, Christum prorsus extinctum esse, quod & duo illi discipuli Emaum euntes suspicabantur, sed Petrus Act. ij. longe aliter sentit & prædicat ea de re, ubi sic ait: Certo sciat ergo tota domus Israel, quod Dominum & Christum fecerit Deus, hunc lessum quem uos crucifixistis.

Et Act. v. ait ad impios hos ædificatores & seu architectos: Deus patrum nostrorum suscitauit Iesum, quem uos interemistis suspendentes in ligno. Hunc principem & seruatorem Deus exaltauit dextera sua &c.

Sed nunc audies quam insignia & præclara uaticinetur Dauid de gloria Christi. Psalmo xvij. ait Christus: Tu liberabis me a contentionibus populi, & pones me in caput Gentium: populus quem non cognoui, seruiet mihi.

Hoc citra ullam controuersiam Spiritus Dei præcipue de Christo locutus est, cui proprius eius populus contradixit, cum nollet eum esse suum regem, ideoq; reijciuntur, & Christus sit caput & rex omnium gentium per totum mundum. Id factum est post resurrectionem & ascensionem eius in cælos, cum per Euangelium per totum mundum promulgatus & annunciatus inclaruit & in regem susceptus est.

Psalmo xxi. canit Dauid de æterno & spiritali regno Christi, deq̄ magnifica & immensa eius gloria, de hostibus Christi, quam misere sint perituri: Domine in fortitudine tua gaudebit rex: & in salute tua exultabit quam uehementer. Desiderium cordis eius dedisti ei, & prolationem laborū eius non negasti (ei) Sæla. Quoniam præuenies eum benedictionibus bonitatis, pones in capite eius coronam auri puri. Viram petijt a te, & dedisti ei, longitudinem dierum in seculum & in perpetuum. Magna est gloria eius in salute tua: gloriam & magnificentiam pones super eum. Quoniam pones eum (ut affluat) benedictionibus in perpetuum, letificabis eum in lætitiâ cum uultu tuo. Quia rex sperat in Domino, & in pietate altissimi non nutabit. Inueniet manus tua omnes inimicos tuos, & dextera tua inueniet te odio habētes. Pones eos ut clibanum ignis in tempore iræ tuæ: Dominus in ira sua deuorabit eos, & absument eos ignis.

Hic iterum audimus, quod Christus post humiliationem & submissionem suam ad infima, super omnia ut uerus rex æternæ benedictionis & omnium bonorum exaltandus fuerit, quodq̄ ipsius & Ecclesiæ hostes ad internitionem usq̄ perituri essent. Mirum itaque quod duo illi discipuli ob passionem Christi tantopere offensi sunt.

ANNA.

Mirum profecto quod prophetas suos non intellexerint. Certe cum Iudæi nati fuerint, omnia illis meditatissima & explorata esse debuissent. Sed fortassis culpa & desidia incuriaq̄ Ecclesiasticæ potestatis seu sacerdotum fuit, quod tam exiguam & pertenuem de Messia deq̄ regno eius cognitionē habuere. Audire enim me ex te memini q̄ tum cū Christus in Synagogam uenisset, Scribæ & Pharisei, postpositis Biblijs, humarudes & simplices homines idiotę nihil sacrorum tenent, cum illi qui principes Ecclesiæ se iactabant, occæcati nihil sacrarum rerum intelligerent.

VRBANVS.

Sic se res habet uti dicis. Nam Matth. xv. uides quomodo duces illi cæci illis temporibus posthabitis & neglectis Dei mandatis traditiones, doctrinas & præcepta hominum longe diuinis prætulerint. Sathan semper habet falsos suos prophetas in populo Dei, suaq̄ mendacia spargit & serit ubique.

ANNA.

Seruet nos Deus pater & hostis istius consilia & molitiones frangat. Nunc perge in recitandis uaticinijs ex Psalmis petitis.

VRBANVS.

Psalmo xxiiij. quoque uaticinatur Dauid de Christo, quod potentissimus & inuictissimus rex per totum mundum futurus sit, iubetq̄ ut omnis gloria seu potentia humana huic ter maximo Regi gloriæ fores ac portas

ei de auro Seba & orabit pro eo semper, per singulos dies benedicet ei. Er-
rit nomen eius in seculum, coram sole propagabitur nomen eius, benedi-
centq; in eo cunctæ Gentes, & beatum eum predicabunt.

Ut hæc prophetia impleretur, necesse fuit eum a morte resurgere, quo
maximum & amplissimum hoc suum regnum inchoaret, propagaret, sta-
biliret et conseruaret in æterna usque secula.

Item psalmo quadragesimo quinto describit Spiritus sanctus Christū
et regnum eius mira uerborum magnificentia, ibique Christum uocat ue-
rum Deum, quod testimonium & Paulus Hebræorū primo citat. Thro-
nus tuus Deus in seculum seculi, uirga rectitudinis, uirga regni tui. Dile-
xisti iusticiam & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus,
oleo exultationis ultra confortes tuos,

Perlege totum eum psalmum. Nam egregie Christum & regnum ei-
us spirituale describit, quod in eo regno Christi peccatū, mors & Sathan,
& omnia ea quæ pios affligunt & angunt, superata & abolita sint, inq; eo
rum locum uita æterna substituta.

Item psalmo xlvij. Spiritus sanctus ascensionem Christi in coelos, glo-
rificationem & regnum eius amplissimum, uerbis suauissimis & lectu iu-
cundissimis describit, sic canens: OMNES POPVLI PLAUDI-
TE MANV, IUBILATE DEO IN uoce CANTICL. Quoniã
DOMINVS excelsus & terribilis, REX MAGNVS SVPER om-
NEM TERRAM. Ascendit Deus cum iubilo, Dominus cum uoce
tubæ. PRALLITE DEO, psallite, psallite regi nostro psallite. Quo-
niam REX uniuersæ terræ DEVS, psallite prudenter. REGNAT De-
us super Gentes, Deus sedet super solium sanctitatis suæ.

In hoc psalmo omnes gentes totius mundi excitantur & admonentur
ut uerum Deum laudent & predicent, qui in Christo nunc per totum mū-
dum regnat. Si igitur hæc omnia impleri debuerunt per totum mū-
dum, fieri non potuit ut Christus in morte maneret, maxime cum is ipse
mundum e uinculis mortis liberare, & in altissimam altitudinem summe
exaltari, in summum fastigium euehi & collocari debuerit.

Item psalmo sexagesimo octauo canit propheta Dauid de prælio & ui-
ctoria Christi, quō mortem & Sathanam uicerit, omnesq; tyrānide Di-
aboli captos, maxima & diuina potentia liberarit, inq; coelos ascenderit,
quem psalmum & Paulus Ephesiorū quarto citat: Ascendisti (inquit)
in altum, CAPTIUAM duxisti captiuitatem. D. Augustinus hic per
captiuam captiuitatem intelligit uel ipsam mortem, quæ omnes Adæ fili-
os, utpote peccatores, captiuos tenebat, & potenter ijs dominabatur: uel
iplos Christi fideles, qui sub iugo & tyrannide Satanæ uincti & capti fue-
runt, sed per Christi mortem & resurrectionem liberati & redempti sunt.
Psalmo .xciiij. Dñs regnauit & uestiuit se magnificentia: indutus est

dominūs fortitudine & accinxit se: etiam orbis sic firmatus est, ut mutari non possit. Paratum est solium tuum a tempore (mundi) a seculo tu es. Eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt domine uocē suam: extollunt flumina illisionem suam supra uoces aquarum multarum (& supra) uehementes illisiones fluctuum maris, est dominus, magnificus in excelsis: Testimonia tua probata sunt ualde: domum tuam ornat sanctitas, domine in longitudine dierum.

In hoc Psalmo uaticinatur Deus Spiritus sanctus de regno Christi, quod id Christus rex glorię mirabiliter & potenter conseruet, atque ita stabilis ut concidere & euertere nunquam possit, quantumuis immanibus & impetuosissimis procellis mare huius mundi id impetat & contra id sæuiat erueretur funditus conetur. Iudæi die parascæues hunc regem extinguere summe conati sunt. Nunc, postquam resurrexit a mortuis, opponunt se illi & regno illius, Iudæi, gentes, Turcæ, hæretici Pseudochristiani, mundus & Satan, uanissima & impudentissima mendacia contra illum fingentes, ubique infidias & dolos struentes, cædibus omnia opplentes, nihil non tentantes, omnes uires omnes artes suas explicantes. sed multa mouentes promouebunt nihil, omnia consilia eorum erunt irrita, omnes uires & conatus eorum frustraneus erit. Quippe semel mortuus est nec moritur amplius, est que ad dextram Dei supra omnes cælos collocatus, est æternus & omnipotens Deus, cuius thronus tam solido fundamento ac basi nititur ac firmatur, ut loco moueri aut subuerti nequeat. Ipsæ etiam inferorum portæ Ecclesiam expugnare non possunt, cum nitatur hoc Capite Christo, Regi cælorum tanto, qui est petra firmissima & immobilis, qui ceciderit super lapidem hunc confringetur, super quem uero ceciderit, conteret eum, Matthæi xxi.

Cum itaque huius regis domus æternum sit duratura, in æternum etiam uiuat nobisque æternam uitam donet, necesse est.

Psalmo nonogesimo nono. Dominus regnauit contremiscent populi: sedet inter Cherubim & commouebitur terra. Dominus in zion magnus: & excelsior est omnibus populis. Confitebuntur nomini tuo, quod magnum, terribile & sanctum est. Imperium regis iudicium diligit: tu parasti æquitatem, iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti. Exaltate dominum deum nostrum, & incuruate uos ante scabellum pedum eius: sanctum enim est.

Hic rex est Christus, qui regit Ecclesiam, spirituale Sion per totum mundum. Hic collocauit thronum suum in locum cellissimum in ipsos cælos & subsellium pedum suorum in totum mundum, & ubique regnat in omnia secula. Id Satan & mundus in malicia constitutus ferre non possunt, & cum Christum e sede maiestatis suæ deturbare nequeant, fremunt & fremunt contra pios, eosque acerrime persequuntur. Sed salutem tamen

men p̄s auferre non possunt, quantumuis hoc sedulo moliantur. Nam ubi rex est, ibi omnes etiam in hunc regem credentes manebunt. Nihil itaque iniuriæ, quæ uere iniuria dici possit, inferre impij p̄s possunt. Nam cum eos tollunt e medio, uitaque priuant, quæ mundo uideretur maxima iniuria, tum maximo illos afficiunt beneficio, nam mors hæc ipsis ad æternam uitam ianua & expeditissima uia est. Cæterum hostes Christi & Ecclesiæ tandem Christi pedibus subiicientur, conculcabuntur, & quouis reiectamento, ruderibus & sterquilinio, foediores ac uiliores erunt.

Psalmo centesimo secundo: Tu consurges & misereberis Sion: quia tempus est ut benignū te exhibeas ei, uenit inquam tempus. Pie enim sentiant serui tui de lapidibus eius, & pulueris eius misereantur. Timebuntque gentes nomen domini, & omnes reges terræ gloriam tuam. Cum scilicet dominus ædificauerit Zion, & uisa fuerit gloria eius. Cum respexerit ad orationem solitarij, neq; despexerit precationem eorum. Scribetur istud pro generatione postera, & populus qui creabitur laudabit dominū. Nā prospexit de excelso sanctitatis suæ. dominus de caelis in terram aspexit. Ut audiat gemitum uincti, & soluat filios morti (destinatos).

In hoc Psalmo uidemus quanto desiderio quam flagrantibus uotis p̄i illi Christiani qui ante Christi natiuitatem fuerunt expectarint regnū Christi, in quo solo, nec alibi usquam, peccata remittuntur & mors uincitur. Hi uere Christiani optant & orant ut Zion, hoc est, Ecclesia ubique ex ædificetur, & gloria Christi in toto mundo conspiciatur & propagetur, ut David, Samuel & prophetae oculis spiritus longe ante uiderunt, futurum ut Messias ante humiliaretur, deinde per totū mundum exaltaretur & glorificaretur. Nec offensi sunt hac humiliatione & passione Christi, quam ultro erat suscepturus, quia intelligebant ordinationem operum Dei, quod Christum facturum esset Dominum & caput Ecclesiæ, quodq; Zion, hoc est Ecclesiam sanctam in omnibus mundi partibus mirabiliter ædificaturus esset. Hunc tantum Regem, ipsiusq; regnum amplissimum & summum eis reuelatum, oculis etiam corporalibus uidere ardentissimis oculi, qui uident quæ uos uidetis. Dico enim uobis, quod multi prophetae & reges uoluerunt uidere, quæ uos uidetis & non uiderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt.

Et Psalmo centesimo decimo, Dixit Dominus Domino meo, sede ad dexterā meam: donec ponam inimicos tuos scabellum pedibus tuis. Virgam fortitudinis tuæ mittet Dñs ex Zion: dominare in medio inimicorum tuorum, De torrente in uia bibet: propterea exaltabit caput:

In hoc psalmo consolantissima Prophetia est de Christo, quod collocandus sit ad dexteram Dei, hoc est, quod ad summam gloriam, honorem, dignitatem & potentiam sit exaltandus, sed ita tamen ut ante e tor-

rente, hoc est, e calice passionis bibat, atque ita per passionem in gloriam suam ingrediatur.

*Psal. Dixit
Dominus E
narratio*

Vnice amabis hunc Psalmū. Describit enim duas res maximas, in quibus uera & solida consolatio & omnis salus consistit, uidelicet, æternum regnum & diuinam potentiam Iesu Christi super omnia quæ in coelis que in terris sunt. præterea æternum etiam sacerdotium Christi. Seder ad dexteram Dei, hoc est, omnem potestatem habet, potentissimus est, omnia habet in sua manu, Dominus & rex est, etiam iuxta benedictam & glorificatam humanitatem suā, omnium creaturarum coeli & terræ. Omnia illi subiecta sunt. Potest ita que ex omnibus necessitatibus & calamitatibus cum temporalibus tū æternis nos liberare. Nec ulla Creatura ulla nos iniuria afficere potest, modo in regno Christi per ueram fidem fuerimus.

Deinde iureiurando Deus pater confirmauit & promisit, se daturum Christū ut esset nobis æternus sacerdos. Hic iureiurando constitutus est Sacerdos, & affectu calamitatum nostrarum tangitur non minus quam si propriæ ipsius essent. Peccata nostra proprio suo Sacrificio in cruce expiavit & exoluit, nosq; patri recōciliauit. Intercedit etiam pro nobis apud patrem & λέγει ἡμεῖς: Docet & donat per uerbum & Spiritum suum omnia, quæ ad iusticiam & salutem æternam scitu necessaria sunt. Quocirca quāuis Christus iuxta humanitatem Dauidis filius fuerit, hoc est, ex carne & sanguine eius propagatus, intelligit tamen nihilo secius Christum esse suum Dominum nō tantum iuxta diuinam naturam, ut creatorem & Dñm omnium rerum, sed etiam, ueluti Augustinus dicit, iuxta glorificatam illam humanam naturā, iuxta quam ad dei dexteram exaltatus est. Quippe æternus Israelis Rex est, qui regnum Dauidis uere erexit & ad perpetuitatem firmavit & constabiliuit. Ad hæc uerus sacerdos & uerus Melchizedek est, qui solus poterat & debebat æternam benedictionem largiri, quia benedictum illud Abrahæ semen est, in quo solo benedictionem largi- hoc est a peccatis & morte liberati iustificamur & saluamur. Hanc questionem proposuit Christus Matt. xxij Phariseis doctrinæ persuasionem largi- tibus, sed quantumuis sibi uiderentur docti, quantumuis scientiæ opinione inflati superbirent, hoc tamen ignorabant, quod scire debebant maxime, cur Dauid Messiam Dominum suum uocaret, qui filius ipsius etiam erat, hoc est, e familia ipsius natus.

Psalmo centesimo tertio. Dominus in coelis parauit solium suum: & imperium eius præest omnibus.

Psalmo centesimo quadragesimo sexto, Regnabit Dominus in seculū deus tuus Zion in generatione & generationem.

Sion, inquit, Deus tuus regnabit in secula. Non hic loquitur de terreno, no aliquo regno in terreno Sion, sed de coelesti Ierusalem. Testatur hoc &

& psalmus centesimus tertius ubi sic ait. Dominus non in Chanaan sed in caelis parauit sedem suam.

Psalmo centesimo quadragesimo quinto. Confitebuntur tibi Domine omnia opera tua, & pij tui benedicent tibi. Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur. Ut notas faciant filijs hominum potentia eius, & gloriam magnifici regni eius: Regnum tuum regnum in omnia secula, & potestas tua in omnem generationem.

Hæc omnia de Christo & regno eius dicuntur.

Psalmo lxxxix. regnum Christi uocatur regnum cœleste. Propheta ibi dem canit de promissione a deo Regi Dauidi facta secūdo Regū septimo, ubi Deus promisit se Dauidi daturum filium, qui futurus sit peculiaris, in signis, eximius, summus & omnium regum rex, cuiusq; regnum sit futurum æternum, in quo remissio peccatorum & æterna misericordia sit, ac proinde uita etiam & salus. Nam ubi peccata condonantur, ibi mortis tyrannis uicta & fracta est. Certa salus promissa est propter hunc regem e semine Dauidis natum secundum carnem, in quo æternum foedus gratiæ ietum firmatu m̄ est.

Pietates Domini in æternum cantabo: in generationem & generationē notam faciam ueritatem tuā ore meo. Nam dixi, in æternum pietas ædificabitur: in caelis ipsis firmabis ueritatem tuam. Percussi foedus cum electo meo, iuravi Dauid seruo meo. Usq; in seculum preparabo semen tuum, & ædificabo in omne euum solium tuum. Sela. Iustitia & iudicium sunt habitaculum solij tui: pietas & ueritas præcedent faciem tuam. Beatus populus qui nouerit iubilationem: Domine in lumine uultus tui ambulabunt. In nomine tuo exultabunt quotidie, & in iustitia tua exultabunt secula. Quia gloria fortitudinis eorum tu es: & in benignitate tua exaltabis cor Israelis. Quia apud Dominum est protectio nostra, & apud sanctū Siquidem manus mea firmabitur super ipsum, & brachium meum roborabit eum. Non uiolentus contra eum esse poterit hostis, neque filius iniquitatis affliget eum. Ego concutiam ante faciem eius aduersarios eius, & eos qui odio eum habent percutiam. Eritque ueritas mea & pietas mea cum eo: & in noīe meo exaltabit cornu eius. Ponamq; in mari dominiū eius, & in fluminibus dexteram eius. Ipse inuocabit me: pater meus es tu, deus meus & firma salus mea. Etiam ego primogenitum ponam eum, celisorem regibus terre. In æternum custodiam illi pietatem meam: & foedus meum erit ei firmum. Et ponam in perpetuum semen eius, & solium eius sicut dies cœli. Si deseruerint filij eius legem meam & in iudicijs meis nō ambulauerint. Si statuta mea prophanauerint, & præcepta mea non custodierint. Visitabo in uirga iniquitatem eorum, & in flagellis scelus eorū. Pietatem autem meā non auferam ab eo, neq; mendax ero in ueritate mea.

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAVM EVNT.

Non prophanabo pactum meū, & quod egressum est de labijs meis nō mutabo. Semel iuravi per sanctitatem meam: si Dauidi mentitus fuero. Semen eius in æternum erit: & solium eius est sicut sol in conspectu meo. Quasi luna firmabitur in æternum: & testis in æthere fidelis.

*Gratia certa
in Christo*

Vide q̄ certa & rata sit gratia Dei nobis in Christo & propter Christum Iesum regem nostrum. Vt maxime peccemus adhuc, non tamen dam nabit nos peccatum, modo in Christo manserimus. Quicquid em̄ Deus dixit, id ueritas est, & non potest non fieri, nec potest fallere. Nam eisi indigni sumus, nec ad tanta tā infinita bona ac beneficia ulla propria merita habemus, sed peccata tantum & infirmitatē, hoc nos tamen solamur, hac spe bona fulcimur, q̄ Deus nobis hæc tanta promisit nō propter merita & dignitatem nostram, sed ex misericordia tantum in Christo. Certa itaque & firma sunt quæ hic promittuntur, certa est omnis salutis nostræ ratio, quia nititur fundamento æternæ misericordiæ & ueritatis Dei, cuius eum poenitere quam nunquam etiam recantare & reuocare potest.

Psalmo centesimo undecimo. Redemptionem misit populo suo, mandauit in seculum fœdus suum.

Hic promittitur Christus quod futurus sit redemptor & liberator: neq̄ em̄ alius ullus liberator est quam solus Iesus Christus, primo Cori. primo. Hic Psalmus canebatur in Iudæa loco gratiarum actionis festo Paschatis cum ederent agnum, quod Deus eos e captiuitate Aegyptiaca liberauerat. Sed temporalis illa seu corporalis liberatio, & agnus ille, nihil fuit aliud quam figura ueræ & æternæ liberationis & ueri nostri agni Iesu Christi, per cuius sanguinem nos ex inferni æterna captiuitate liberati in coelestem patriam transferimur.

Psalmocentesimo decimotertio itidem uaticinatur propheta de gloria & magnitudine Regni Christi, quale id sit & quantum futurum per totum mundum. Ait em̄ futurū ut ab ortu usq̄ ad occasum solis nomen Dei laudetur, id quod fieri non potest alio modo quam per fidem catholicam, uidelicet, ut gentes Euangelium Christi audiant, ipsiusq̄ gratiam per id cognoscant & prædicent. Hoc est sacrificium laudis Christianorum. Verba Psalmi sunt.

Laudem dicite serui Domini, laudem dicite inquam nomini domini. Sit nomen domini benedictum: amodo & usq̄ in seculum. Ab ortu solis usque ad occasum eius, laudatur nomen domini. Excelsus super oēs gentes Dominus: & super celos gloria eius. Quis sicut Dominus Deus noster, qui sublimat se in habitatione: Et tamen humiliat se ut uideat, quæ sunt in celo & in terra.

Affimiliter psalmus cxvij uaticinatur futurum esse ut Christum totus mundus, Iudæi & gentes prædicent, et pro suo Deo honorent & agnoscat in ipsius regno, in quo omnis est felicitas, mera gratia & misericordia, remissio

remissio omnium peccatorum, uera iusticia, uera pax, cōsolatio, gaudium & uita æterna, dicens: **LAVDATE DOMINVM OMNES GENTES**, honorate eū uniuersæ nationes. Quoniam aucta est in nos pietas eius, atque ueritas domini (manet) in seculum.

Palmo centesimo tricesimo decātatur etiā Gratia Dei in Christo, quā nobis in Christo, uero propiciatorio & uero reconciliatore promisit: Domine apud te est remissio. Spera tu Israel in domino, quia apud Dominū est pietas, & copiosa apud eum redemptio. Et ipse redimet Israel, ex omnibus iniquitatibus eius.

Hoc de Christo intelligendum est. Nouum enim Testamentum nūquid deus est & certa plenāq; interpretatio ueteris. Nouum Testamentū ubi que testatur nullum usq; alium esse liberatorem & redemptorem & reconciliatorem quam Iesum Christum, docetq; eam redemptionem & reconciliationem per Christum factam esse, qui unicum Sacrificiū & satisfactio est pro peccatis totius mundi. Quapropter ubi liberatio, redemptio, reconciliatio, remissio peccatorum, gratia Dei in prophetis promittitur, ut maxime Messias non addatur expresso nomine, tamen semper in ijs locis Christus intelligendus est, eiusq; mors, sacrificiū, & sanguinis profusio. Maxime enim hæ res remissio peccatorum, reconciliatio &c. per nullum aliud medium præparate, impetratæ, & partæ sunt quam per mortem & sacrificium Christi Iesu. Hanc habeto tibi certam regulam in tota Scriptura, quæ fallere non possit.

Atq; hæ fere sunt præcipuæ prophetiæ Dauidis de Christo.

ANNA.

Quid habet Esaias de Christo, de passione, resurrectione & regno æterno Christi?

VRBANVS.

Post Dauidem Esaias insignis & eximius propheta est. Nam & is de omnibus mysterijs Christi clare & perspicue uaticinatus est. Capite secundo describit spirituale regnum Christi, hoc est, Ecclesiam Catholicam, quæ ampla & gloriosa futura sit, in toto mundo, inter gentes per Euangelium, per quod homines Dei gratiā in Christo cognoscunt & cōuersi Deo luibentes & læti seruiunt, eumq; colunt. Sic autem ait: Et erit in nouissimo dierum: erit preparatus mons domus Domini in uertice montium, eleuabiturq; supra colles, & fluent ad eum omnes gentes. Sed & populi multi ibunt & dicent: Venite & ascendemus in montem Domini, in domū dei Iacob, & instruet nos de uijs suis, & ambulabitis in semitis eius: Quoniam de Zion exhibit lex, & uerbum domini de Ierusalem. Et iudicabit inter gentes, arguetq; populos multos: & concident gladios suos in ligones, & lanceas suas in falces: nec leuabit gens contra gentē gladium, & non discent ultra preliū. **Domus Iacob uenite, & ambulabimus in luce Domini.**

*Esaias de
Christo &c.*

ANNA.

Prophetæ mirabili loquendi modo utuntur, perinde uerba facientes & uaticinantes de regno Christi, ac si loquerentur de temporali & politico aliquo regno in his terris. sic Esaias hic loquitur, q̄ totus mundus ad montem Zion in Ierusalem concursurus, ibiq̄ uerbum Dei auditurus sit, nul lumq̄ in terris bellum sed meram & summam perpetuamque pacē inter omnes futuram esse: Quod tamen impossibile & incredibile est.

VRBANVS.

Prophetarū
peculiaris
Dialectos

Habent prophetæ suam dialecton ac peculiarem loquendi cōsuetudinem. Maxime autem cum de regno Christi uaticinātur, tum uerbis utuntur mirificis ac mire figuratis picturatis ac uariiegatis, miris ac uarijs figuris & similitudinibus, ac si loquerentur de magnis ac præpotentibus huius mundi dominationibus & corporalibus regnis in terra. Sed initio statim huius colloquij nostri ex priore Epist. Petri te monui, prophetas de multis & infinito maioribus et excellentioribus rebus loqui quam prima facie uerba eorum hominibus Scripturarum ignaris sonare uident, nimirum, de sempiterna salute, de Christo Iesu Dei filio, quod is in mundum debuerit uenire, ex Abrahamæ & Davidis stirpe uerus homo ex uirgine nasci, peccata mūdi portare, morte sua delicta, iniquitates & mortem nostram delere, atq̄ iterum a morte resurgere, omnēq̄ potestatem in coelo & terra accipere, & omnibus Christi fidelibus æternum regnum & uitam sempiternam dare, quod regnū tantam tam immensam gloriam esset habiturū, ut in terris nullus oculus uidere, nulla auris audire, nec in cor ullum descēdere, aut mens ulla concipere ac cōprehendere possit, uti Esai. cap. lxiij. ait, ut omnis maiestas, potestas, magnificentia, splendor, ornatus, potentia, opes, gloria, dignitas, honores, amplitudo, uoluptates, gaudia, pax, securitas, solatia, fortitudo, robur, uires & uita in hoc mundo, breuiter quicquid hic uisibilis & periturus mundus honorum & felicitatis habet id omnē ne ne somniū quidem umbræ alicuius sit ad futurā regni Christi gloriam.

Propheta
cur figuratis
uerbis utantur,
de regno
Christi uaticinantes

Cum itaq̄ prophetæ de rebus tam arduis tam amplis & immensis loquantur, a Deo nobis in filio ipsius Christo promissis, longe oēs sensus, omnē rationem, omnem captum humanum excedentibus, & tam magnis ut Angelis etiam in cœlis de ijs gaudeant & exultent, sumendæ sunt illis loquendi eiuscemdi formulæ & similitudines comparationesq̄ de rebus corporalibus & terrenis, de corporali regno, de corporali potentia, pace, gloria & similibus, ut per ea uisibilia, tēporalia, nota, & oculis obuia, sensibusq̄ exposita nos excitent & manuducant ad considerāda summisq̄ uotis expectanda spiritualia, inuisibilia & æterna. Propter quæ bona sempiterna cū angelis cōditi sumus ad ea possidenda, & ut ijs fruamur. Nam ad tempus tantum breue tanq̄ hospitibus & peregrinis in hoc uisibili mundo peregrinandum nobis fuit, sed tandem in spirituale & sempiternum regnum Christi,

Christi, in sodalicium Angelorum, Angelis similes constituemur & collocabimur.

Sed si diligenter & attente prophetarum uaticinia inspexerimus, tum e circumstantijs orationis eorum deprehendere & facile iudicare licet, eos de spiritali & sempiterno regno uaticinari. Ea em̄ & tanta Christi regno tribuunt, ut possibile non sit, ad eū modum in terreno aliquo regno ea fieri & accidere posse, utpote, q̄ scribunt eius regni regē primum deuenturum in summam paupertatē & contemptu in mundo laboraturum, docturū, passurum, moriturum, sepeliendū, & nihilo secius tamen per hęc media hoc modo maximū & potentissimū Dominum peccati, mortis, & Satane futurum, & sempiternum regnum habiturum.

Quid q̄ nouum etiam testamentum habemus, Apostolorum & Euāgelistarū scripta. Hi sunt certissimi & uerissimi prophetarum interpretes, & nouum Testamentū certa est interpretatio prophetiarū. Iam uero cū audiamus in Testa. nouo regnum Christi esse non terrenum & temporale, sed spirituale, cœleste, & æternum, necesse est ut Prophetæ a nobis intelligantur iuxta interpretationem Noui Testa. Id si fecerimus errare & falli non possumus.

Nouum Testamentum explicatio Prophetarum

ANNA.

Exponas igitur mihi, quid sibi uelit Esaias his picturatis uerbis. Quis est mons ille de quo hic uerba facit? Quæ est domus illa Domini? Quo currunt gentes?

VRBANVS.

Non opus est mea explanatione longiore. Nam Paulus exponit Hebr. xij, ubi inquit: Vos accessistis ad montem Zion, & ad ciuitatem dei uiuentis, Hierusalem cœlestem & ad innumerabilem angelorū cœtum, & ad contionem primogenitorum, qui conscripti sunt in cœlis.

Hic audimus terrenū montē Sion, Dauidis domicilium & terrenā Ierusalem nihil aliud esse quam figuram spiritalis mōtis Sion, & spiritalis ciuitatis Hierosolymorū, hoc est, Catholicæ Ecclesiæ, omnium electorum ad hunc montem. In hanc ueram Hierosolymā gentes confluunt, quæ domus est Dei uiuentis. Sp. sanctus mittebatur cœlitus manifeste & uisibiliter in terreno Sion & Ierusalem. Ibi Euāgeliū etiā prædicatum est per Christum & Apostolos, ibiq̄ Ecclesia reuelatione noui Test. coepit. Atq̄ ita doctrina Christi e Sion exiit, nec ibi tm̄ mansit, sed in totum mūdum diuulgata est, ut spiritalis Hierosolyma per totū mūdū propagata, inde exedificata sit, teste Christo Lu. xxiij. ubi ait: Oportebat Christū pati, & resurgere a mortuis tertio die, & predicari sub noīe eius pœnitentiā & remissionem peccatorum in omnes gentes.

Vera Hierusalem

Hoc initium habiturum erat Hierosolymis. Eo gentes cateruatim

confluebant ad EVANGELII prædicationem. Quam late uel solus Paulus sparfit EVANGELIUM CHRISTI: Quam multæ gentes cucurrerunt in montem DOMINI, ut uiam DOMINI, Legem & Euangelium discerent: erroneis & deuijs prioris impie uitæ & Idololatriæ uis relictis. Iudicabat enim Dominus inter gentes, cum per Euangelium & Spiritum sanctum de peccatis mūdum argueret, ut peccatis agnitis poenitentiam agerent, gratiam Christi expetentes Christiani ueri seu Christifideles fierent, perq; eam fidem pacem cū Deo in conscientijs suis haberent. Sic gladij inter Christifideles conflantur in uomeres, cū spiritualē pacem accipiunt per Euangelium, cū ueram & solidam pacem cum Deo corda illorum percipiunt, deinde & pacifice uiuunt cum proximo, concordie ubiq; & semper studentes. Eiusmodi pacem habet regnū Christi, hoies humiliatur ac submitunt sese, nō rixant, nō acerbe et cōtenuose dere leuicula digladiant, misericordie affectu erga proximū calamitatibus pressum tanguntur, omnibus se comes, faciles, humanos & mansuetos exhibent, innocentie & integritatis, iuris & æquitatis sunt studiosissimi, simulationum ac dissimulationum iuxta ignari, aperti, simplices. omnibus propensi, &c. In summa, uerissimi Israelitæ sunt, in quibus dolus non est, & fraus nulla latet, quia rex eorum Christus donat & regit eos Spiritu suo sancto, qui regeneratos ac renouatos ex uindictæ cupidis facit mansuetissimos, iniuriarum quæ inferuntur patientes, ita ut etiam legere studeant, imo bene cupiunt maleuolentibus, beneprecantur de uentibus, pro maleficio reddunt beneficium.

Quantum itaq; ad eos attinet nihil opus est gladio ullo, sed propter infideles & impios, qui gladio & ui cohercendi & regendi sunt, ne pñ & bene agentes ab improbis opprimant & lædantur, quæadmodum & Elia capite secundo de regno Christi loquitur, non nocebunt neq; detrimentum inferent in uniuerso monte sanctitatis meæ: eo quod impleta sit terra scientia Domini, quasi aquis mare operientibus.

De hac autem pace spirituali in regno Christi uaticinatur & Micheas capite quarto. Sed sedebunt singuli sub uite sua atq; sub ficu sua: Et non erit qui incutiat terrorem.

Et Hoseas capite secundo: Sed ego percutiam cum eis foedus in die illa (intellige regni Messie) cum bestijs campi, & cum uolatili cœli atq; cū reptili terræ, & confringam arcum, gladium, & bellum de terra, & faciam eos habitare confidenter.

Et Zacha. nono. Et ego eliminabo currū de Ephraim & equum de Ierusalem, & exterminabiur arcus bellicus, loqueturque pacem ad gentes.

Hæc omnia non corporaliter & crasse intelligenda sunt, sicuti Iudæi excæcati & Chiliastæ somniabant, sed spiritualiter de pace spirituali in regno spir.

veri Chrt
fiani

no spiritali CHRISTI. Si itaque gentes per totum mundum iuxta hanc Prophetiam ad DOMINVM currere in Ecclesiam seu Christianismum, eiusq; doctrinam suscipere, & ueræ pacis cōpotes fieri deberent, necesse fuit CHRISTVM resurgere, ut tantum regnum ex Iudæis et gentibus conflari institueret, instauraret & confirmaret. Nam cum moreretur nihil dum de eo sciebant gentes. Et ipsi etiam Iudæi ab hoc suo Rege abhorrebant, unde & Propheta Iudæos sub finem huius prophetiæ monet dicens: Domus Iacob uenite, & ambulemus in luce Domini, hoc est, in Euangelio & fide Christi.

Et capite quarto consolatur Esaias populum & prædicit ijs, q̄ quamquam grauem cladem perpassuri & ruinam miserandam facturi Iudæi essent, tamē multi ex Israelitis sint euasuri oēm ruinam & mala, adepturicq; gloriam illam summā & bona incomparabilia quæ Deus promisit, dicēs: IN DIE ILLA ERIT GERMEIN DOMINI IN PVLCRITUM DINEM ET GLORIAM, ET FRVCTVS TERRAE IN MAGNIFICENTIAM ET DECOREM, HIS QVI SALVATI FVERINT DE ISRAEL. ET ERIT QVI RELICTVS FVERIT IN ZION, & qui RESIDVVS MANSERIT IN Ierusalem, dicetur ei QVOD SANCTVS SIT: OMNIS QVI SCRIPTVS est CVM VIVENTIBVS, IN Ierusalem. CVM scilicet LAuerit Dominus sordem filiarum ZION, & sanguines Ierusalem amouerit de medio eius, in spiritu iudicij, atque in spiritu ardoris.

IN HAC Prophetia uaticinatur propheta quam gloriosum & magnificentum regnum Messiae sit futurum, & loquitur proprie de temporibus noui Testamenti, quibus CHRISTVS suum regnum Ecclesiam eleuantissime exornauit supra omnem modum, omnibus donis SPIRITUS sancti. Abluit enim & mundat sanctificatq; filiam SION, Ecclesiam, ECCLESIA

sancto Baptismo Ephesiorum quinto per proprium sanguinem suum, primæ Ioannis primo. Mortificat ueterem Adamum spiritu iudicij & ignis. Et cum hic in carne contra maximos & atrocissimos hostes Ecclesiae ipsi pugnandum sit, cumque in maximo periculo uerfetur in terris, praesidium & suppetias in omnibus aduersis & calamitatibus, q̄ futura sit tuta sub protectione Altissimi

Ipsa enim futurus est nubes ECCLESIAE suæ per diem, & ignis seu splendor ignis flammantis in nocte, sicuti populum suum uisibiliter liberauit ex domo seruitutis aegyptiacæ, uti legimus Exodi decimo tertio: ET PRÆCEDEBAT EOS DOMINVS, INTERDUM per COLUMNAM NUBIS, VT CONDUCERET EOS per VIAM, & NOCTVM per COLUMNAM IGNIS, VT LVMEN ILLIS PRÆBERET, QVO (inoffense) AMBVLARENT die

AC NOCTE, non RECESSIT COLUMNA nubis per diem
nec COLUMNA IGNIS per NOCTEM, A CONSPECTU
POPULI.

Christus ter
re fructus uo
catur

Notabis hic etiam q̄ Propheta Dominū nostrum Christū uocat Del
germen seu frondem & terrę fructū, eo quod Christus Dei naturalis fili
us est & uerus etiā hoīs filius, Marię perpetuę & castissimę uirginis tri
bu Dauid. Hinc terrę fructus appellatur, quod sanctissimam suam huma
nitatem uere ex Adę filia sumpsit, qui Adam e terra factus est, Gen. ij. ca.
Hanc prophetiam Iudæi in Babylone & postea etiam de Christo intellex
erunt, Thargum em̄ Ionathan ait, Hoc tempore Messias Domini erit in
gaudium & gloriam.

ANNA.

Cleophas & comes eius ex hoc uaticinio facile intellexissent, Israhelem
nō propterea in totum interiturum quod Christus moriebatur. Nam si
fructus terrę id est naturalis homo esse debebat, quid igitur miri erat eū
moriturum. Verum cum germē etiā Dei esset, non potuit manere in mor
te, alioqui Deus ipse in morte maneret, quod impossibile est. Potuit itaq̄
& se & alios a morte resuscitare & liberare. Super hec, cū non omnes qui
erant Hierosolymis & in Sion, sed relicti tantum sancti futuri & inter ul
uentes scribendi essent, necesse fuit aliquot esse Hierosolymis impios &
prophanos ac proinde Christo sanctissimo contrarios. Quippe sanctitati &
prophanitati inter se nō conuenit. Quid igitur mirum q̄ Christū sanctis
simum prophanissimi & impijssimi Pontifices & principes in mortem tra
debāt. Nihilo segnus tamen Israhelem liberare potuit, imo illa ipsa mors
fuit uia & modus quo solo Deus Israelem uerum liberare decreuerat, sicut
ti prophete descriperūt, non ui, armis & gladio, uti somniabant, sed sum
ma iusticia, ueluti Deo uisum fuit. Sed Lucę xxiiij. cap. uidere est bonos il
los discipulos personam & ministerium Messię, uidelicet q̄ morte morē
uincere posset & deberet, nondum sciuisse nec intellexisse.

VRBANVS.

Christus pra
dare cito

Recte sentis, atq̄ ideo uocat eos Christus stultos & tardos corde ad cre
dendū & intelligendum, in oibus quę prophete de Messia locuti fuerāt.
Sed audi quid Elaias cap. viij. de Christo dicat. Primo, Christo indit
militare nomē uocans eum, prædare cito, Velociter spolia derahi. Sic
autem eum uocat propter omnipotentiam ipsius, cui nemo potest resiste
re. Ideoq̄ si quid facturū est, non opus habet multo ad id tempore ur
nos puri puti homines. Ad hæc Leo ille inuictissimus est de tribu Iuda,
Apocal. v. qui omnes hostes nostros propria uirtute ac cito prosternit &
fundit, nosq̄ ab illorū tyrannide potentissime redimit. Eodē etiam cap.
octauo

oſtauo indicat Propheta fore ut multi offendantur in Chriſto, dicens: Sed Dominū exercituū hūc ſanctificabitis: ipſe ſit timor ueſter, & ipſe ſit pauor ueſter. Ipſe erit in ſanctuarium (refugiū) in lapidem offendiculi & in petram ruinae duabus domibus Iſrael, in laqueum & in tendiculam habitatori Ieruſalem. Et impingēt multi in his (offendiculis) corruent & cōterentur, irretientur & capientur.

Hic uides quamuis CHRISTVS ſit precioſus ille lapis *ἀκρογωνιαίος* *Chriſtus, quō modo Lapis offenſionis* ſpiritualis aedificij ad uitam aeternam, atq; ideo in mundū uenerit, ut nos illuminatos ab omnibus calamitatibus & malis aeternis liberaret, multi tamen primum obdurentur & excæcentur cum Chriſtus docetur, multi iura eo offendātur & impingāt, ſeq; ita in exicium extremū conijciunt, ſed extra culpam tamen Chriſti: ſicuti Sol almo & pulcherrimo iubare ſeu radijs ſuis citra ſuam culpam oculis lippientibus aut epiphora lemaue laborantibus dolorē adfert, ſanis autē & nullo uitio affectis formoſiſſimus ille ſolus splendor uoluptatem adfert & iucundiffimus atq; gratiſſimus eſt. Beatus quiſquis nō fuerit offenſus per me, ait Chriſtus ipſe Matt. xi. Sed mū conatur: ſed ut teſtaceum & argillaceum uas aliquod in duram aliquā rupē ac ſcopulum ſic & in Chriſtū impingens cōminuitur cōteriturq; quod in Iſrahele accidit, ubi in illo offenſi ſunt, ſanctimonia uitae ſucata cōſpicuiſſimum multis hominibus petra erit offenſiōis, ſed citra Chriſti culpam, ſicuti hanc prophetiam nouum teſtamentum interpretatur. Nam Lucae ij ait Simeon ad Mariam: Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectio nem multorum in Iſrael, & in ſignum cui contradicitur.

Hec non egent multa explicatione. Videremus em̄ palam quam multi offendātur ſaluifica Chriſti doctrina, ſicut ſanaticum & in ſanū Anabapſiſtus uulguſ ſtulti Pharifgi Chriſto contradicunt, quantum attinet ad ipſius perſonam & miniſterium. Idq; ſemper factum eſt. Nam Iudæi dicebant Acto. uiceſimo octauo ad Paulum Romae: de ſecta iſta notum eſt nobis, quod ubique ei contradicitur.

Hic obdurati Iudæi Eccleſiam Chriſtiſidelium & uerum Euangelium Dei uocant ſectam, ſicut nunc Papiſtæ Hereſim uocant.

Paulus Romanorum nono explicat hoc uaticinium quomodo Chriſtus Iudæis lapis offendiculi fuerit, dicens. Iſrahel qui ſectabatur legem iuſticiae ad legem iuſticiae non peruenit, propter quid? An non circumci debantur, an non ſacrificabant, an non ieiunabant, an non feriabantur, operaque legis faciebant? Certe in his toti erant. Sed reſpondet Paulus, Ideo non conſecutos eſſe iuſticiam, quod non ex fide in CHRIS TVM eam quaerierint, ſed tanquam ex operibus legis, hoc eſt, ad DEVM peruenire & iuſti fieri contenderint ſine MESSIA,

id quod impossibile est. Et impeerunt in lapidem offendiculi, quemadmodum scriptum est: Ecce pono in Sion lapidem offendiculi & petram offensionis, & omnis qui credit in eo non pudefiet.

Et Petrus primæ capite secundo: Vos accessistis ad Dominum, ut ad uiuum lapidem qui ab hominibus quidem reprobatus, apud Deum uero electus ac preciosus: ipsi quoque ueluti uiui lapides ædificemini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum ad offerendū spirituales hostias, acceptabiles deo per Iesum Christū. quapropter & continet scriptura: Ecce pono in Zion lapidem, in summo ponendum angulo, electum preciosum. Et qui crediderit in illo non pudefiet. Vobis igitur preciosus est, qui creditis. Cæterum ihs qui non credunt, lapis quem reprobauerant edificantes, hic coepit esse caput anguli: & lapis in quem impingitur, & petra ad quem offendant, nempe ihs qui impingunt in sermonem, neque credunt in id ad quod instituti fuerant, de quo etiam Esaiæ xxv iij Cap.

A N N A.

Si duo illi discipuli sciissent fore eam conditionem liberatoris Israelis & regni ac uerbi eius, non tantopere offensi fuissent morte Christi.

V R B A N V S.

Esaiæ xi quoque Christus describitur, unde nasci debeat secundum humanitatem, qualis rex futurus sit, & quale dominium sit ipsius regnum, & qualem populum in suo regno sit habiturus.

Verba prophete hæc sunt.

Et egredietur uirga de stirpe Isai, & surculus de radicibus eius fructificabit. Et quiescet super eū Spiritus dñi, spiritus sapientie & intelligentie, spūs consilij & fortitudinis, spiritus scientie & timoris dñi. Et faciet odorari eū in timore domini: nec iuxta uisionem oculorum suorum iudicabit, neque iuxta auditum auriū suarū arguet, sed iudicabit in iusticia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ: & percutiet terrā uirga orisui, & in spiritu labiorum suorum interficiet impium. Et erit iusticia cingulū lumborum eius, & fides cinctorium renū eius. Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hoedo accubabit.

In hoc uaticinio primū habes Mariam & Christum filiū eius, quia Maria est e tribu Isai, qui Dauidis pater fuit: hic est ille rex cuius hic meminit.

Deinde indicat quibus rebus instituerit tantū & æternum regnū. Quibus itē rebus cōseruet. Regnū spirituale est, corporalibus igitur & terrenis armis nō opus habet, nec ihs defendi & cōseruari potest. Sed Spiritus sanctus Christi, donis suis gubernat id regnū, & oīa bona in eo operat. Opera autem & dona illius sunt sapientia, qua nos docet Deum agnoscere, & quæ ad pietatem & Deo placentem uitam pertinent, item quid Christus sit, & quid faciat ac proffit. Intellectum etiam nobis dat ut iudicare possimus, quid uita pia sit, quid item impium, irreligiosum, quid sinceræ doctrinæ

doctrinę repugnet, quid ei analogum & consentaneum sit. Consilijs etiã salutaribus & presentibus iuuat, ut p̄ij in Cruce sciant, quomodo se gere- re, quomodo omnia perferre moderato & infracto animo debeant, affli- ctos mœstosq; consolatur. Addit etiam nobis robur in tribulationibus & afflictionibus, ut animum impavidum & inconcussum retineamus, om- nia q; mala & aduersitates fortiter superemus. Donat & scientiam prudẽ- tiamq; ut pius in regno Christi sciat qualem & quomodo se erga q; uẽq; gerere debeat siue firma siue imbecilli fide p̄ditum. Donat & Dei timo- rem, qui inicitium est uerę sapientię. Hinc uidemus nostrum Regem lon- ge aliter regnare & regere suos quam Reges in terris. Reges terreni inti- mi cordis peruidere & ea que in recessu & penetralibus p̄ctoris huma- ni delitescunt scire nequeunt, hinc sepe fit ut quempiã putent esse integrũ & probum iuxta sensum oculorum & aurium, qui pessimus & improbissi- mus est in corde. At Christus rex ut qui sit scrutator cordium uere iudicat, sicuti Euangelij historia testat, ubi cũ Phariseis agit. Matt. v. ix. xxiiij cap. alijsq; locis, ibi cognoscit cogitationes eorum secretas, nihilq; moratur externam illam sanctimoniam fucatę speciem & laruã, sed arguit eorum su- catam & personatam iustitiam & sanctimoniam, subinde appellans eos hypocritas.

Sed qualem & quem habet hic rex populum? Titulus eorum hic in ter- ris est, (quẽ & Christus Rex Zacharię ix ipse gessit) pauperes, afflicti, mœsti. Hic uides spirituale regnum. Si mundanum regnum esset, tũ re- gem non pauperẽ, afflictũ, mœstumq; in terris esse oportuisset, sed opu- lentum, magno strepitu & magnificentia cõspiciendum & lætum. Itidem & subditos eius potentes ac magnificentia claros esse & omnibus huius mũ- di uoluptatibus ac cõmoditatibus affluere oporteret. Sed oĩa hic spiritua- lia sunt. Non tamen semper & in perpetuũ manebunt pauperes calamito- si & tristes, sed hic tantum ad tempus afflicti, suiq; regis uestigijs ingressi ferent crucem suam: uerum sicut Rex post afflictionem & passionem mag- nus factus & ad summę glorię fastigium prouectus est, sic & omnes fide- les sicut die nouissimo, cum gloria filiorũ Dei in Rege glorię manifestata fuerit. Interim, uti scribit Paulus, mori nos mundo, & afflictos, persecu- tioni expositos, despicabilesq; esse in hoc mundo oportet.

Quippe uera uita nostra abscondita est cum Christo in Deo. Quan- do autem Christus, qui uita nostra est manifestatus fuerit, tũc & nos cum illo manifestabimur in gloria. Colossensium tertio. Interea temporis ueterem & maliciosum Adamum nostrum hic iudicio Crucis castigari & argui oportet. Neque enim regnum **CHRISTI** caro- tet, hoc est, fidem in Christum, cum Deus nobis propter **CHRISTVM** peccata condonat & ex gratia in **CHRISTO** iustificat, aut pro iustis re-

*Christi regis
populus*

SCEPTRUM
CHRISTI

putat. Nec sceptrum seu uirga regis nostri terrena est sed spiritualis, uide licet, sacrosanctum & saluificum eius uerbum & Spiritus sanctus. Hoc uirga ante diem extremū percutit terram, hoc est, ueterem nostrum Adā qui e terra aut terrestris est. Percutit & arguit & punit impietatem, ut homines per uerbum Christi accusati, peccatum odio prosequantur & fugiant, adq̄ meliorem frugem resipiscentes in posterum uitam piam & innocentem exigant. Prostermit etiam uerbo suo omnes terrenas erroneasque doctrinas, quibus seducimur. Percutit etiam & interficit seu conficit, ut Paulus dicit secundo Thes. secundo Antichristum spiritu oris sui. Nam sicut regnum eius hoc mundanum non est, sic & arma mundana nō sunt sed spiritualia, uidelicet, iusticia, fides & ueritas. Pugnamus enim contra exercitum inferorum & satanicā illam militiam & fide in Christum (Hic Christus est iusticia nostra) & oratione ex fide proficiscente: hanc exaudivit, sicuti promisit nobis.

Euangelij
prædicati
fructus

Quod autē de lupis & agnis dicit, figuratū est & picturata oratio. Neque enim propheta hic tanti facit bruta ista animantia, sed significare uoluit, Ecclesiam ex uarijs hominibus congregandam, & qui ante inter se acerrime dissidebant & hostili inter se animo fuerunt, eos per Euangelium tam mansuetos tam cicures futuros ut neminē lædere cogitēt. Hic est fructus prædicati Euangelij, quod agrestes, feræ & indomitæ gentes, præferoces & tumidi Pharisei, & potentes huius mundi per Euangelij prædicationē cicurantur, domantur, humiliantur & conuertuntur, in que Ecclesiam Christi fidelium adducuntur.

Sequitur in Esaia in eodem xi capite. Et erit in die illa, radix Isai, quæ stat in signum populorū, illam gentes inquirēt: & erit requies eius gloria. Erit deniq̄ in die illa, adijciēt Dominus secundo manum suam, ut possideat reliquias populi sui, quæ relinquentur ab Assur & ab Aegypto, a Parthos, ab Aethiopia, ab Elam, a Sinear, ab Hamath & ab insulis maris. Et leuabit signum in gentibus, congregabitq̄ eiectos Israel: & disperditio nes Iehuda congregabit a quatuor plagis terræ & cetera.

Hic prædicat Propheta quā amplum & latum futurū sit regnum Christi, docetque nos quis sit futurus status temporis noui Testamenti, nempe, quamuis radix Isai, hoc est, Davidis filius Iesus Christus apud Iudæos populum contemptus & reiectus fuit, q̄ tam gloriosus tamen & potens magnificusque rex sit futurus, ut per totum mundum omnes gentes cum culturæ & adoraturæ sint. Erigetur enim & statuatur in signum seu uexillum, ad quod in prelijs omnium oculi directi & intenti sunt. Hoc signum cōsolantissimū est, & animū fortem, constantē & impaudum addit, signum uictoriæ est. Signum hoc est Rex noster in cruce exaltatus seu erectus, qua cruce Satan uictus est & animæ liberatæ sunt. Et sicut Iudæi in deserto ad exaltatum æneum illum serpentem confugiebant, cum letali ualere a

re a serpentibus percussi essent, sic et Christus nobis exaltatus est ut oēs ad eum confugiant eumque fide inspiciant & contemplantur, ac sanentur a peccati letali morbo uincantque uirtute ac potentia Signi, hoc est, Crucis Christi, potentiam tenebrarum.

In primis autem hoc obseruandū est quod propheta dicit: Gentes eum que rent uel inquirent. Septuaginta reddiderunt hæc uerba sic. Qui resurget ut sit princeps Gentium, hoc est, oīm nationum in terris, in eum Gentes sperabunt, sicut & patriarcha Iacob, iuxta interpretationem Septuaginta, Genesis quadragesimonono capite dixit, Siloh gentium spes erit uel expectatio. Hic clarum & apertum testimonium habemus de uocatione gentium ad Euangelij gratiam, siquidem de Christo interrogabunt, uel Christum ut unicum saluatorem inquirent, suamque spem in ipsum collocabunt. Quid hoc aliud est, quam Christum uerum Deum & hominem uerum, e stirpe Dauidis esse agnoscent. Spes enim in primo precepto honor est, qui uni & soli uero ac uiuenti Deo debetur. Sic regnum Christi iuxta hoc uaticinium tam amplum & latum erit quam totus orbis est, ita ut Iudæi minima & tenuissima pars regni Christi futuri sint. Hoc caput omnes etiam Iudæi de Messia intelligunt, qui regnum Israelis recuperare & restituere debebat.

Quod autem Propheta dicit, Requies eius gloria erit, hoc est, mors & sepultura eius erit gloriosa. Corpus enim eius non corruptum aut putrefactum est, morsque eius innocens fuit, quæ nos Adæ filios ex æterna ignominia in æternam gloriam & honorem prouexit. Christus enim per hæc suam sanctissimam & saluificam mortem in suum regnum æternæ gloriæ ingressus est, sicque suum regnum post mortem demum auspicatus est. Cumque Iudæi putarent eum mortuum & extinctum prorsus & omnia illa quæ dixerat & promiserat, uana & nihil esse, sicut & Cleophas eiusque comes suspicabant, ibi e morte rediuiuus prodijt, mortemque uicit, confecit & iugulauit, tumque demum factus est gloriosus & rex Iudeorum & Gentium, & æternum regnat, & hostes suos perpetua confusione prosternit.

Primum itaque his uerbis comprehenditur mors Christi: Dicit enim propheta, requies eius. Deinde etiam significatur eius gloriosa & uictoriosa resurrectio. Dicit enim quod requies eius gloria sit. Non esset autem requies aut mors eius gloria aut gloriosa siue honorifica, si in morte mansisset, nihilque morte sua præstitisset & perpetrasset.

In Exodo scribitur quod Dominus manum suam extenderit, suamque omnipotentiam grandibus miraculis declarauerit, ut captum & misere afflictum oppressumque populum suum ex Aegypto, in terram promissionis Canaan educeret. Hic autem Propheta iterum promittit tale auxilium, sed multo maius gloriosius & mirabilius, quam illud fuit, cum Pharaonem cum suo exercitu in mari submergeret, suumque populum sine damno &

Gentium
Vocatio

DE CONC. CHR. AD DISC. EMAM EVNT.

iniuria ex omni periculo in terram promissam duceret. A Egyptiaca liberatio figura tantum fuit huius liberationis, de qua hic loquitur Propheta. Vult enim Deus per Christum reliquos Iudaeos & gentes ex aeterna captivitate Satanæ liberare & in regnum Christi congregare, ubi nullis unquam in aeternum in commodis aut malis afficietur. Omnesque gentes per totum mundum uocat. Redemptio enim per totum mundum se extendit, ut dispersi & palantes filij Dei ex omnibus plagis totius orbis aggregentur in regnum ipsius, sicut Christus ipse dicit. Iohan. xij. cap. Cum exaltatus fuero a terra omnes ad me traham. Et Iohan. xi: Christo moriendum pro gente, & non tantum pro gente, sed ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in unum.

De hoc immenso & inexhausto beneficio ueræ & spiritualis in Christo ab aeterna calamitate redemptionis propheta Esaias cap. xij, psalmum præclarum canit, in quo gratiam Dei in Christo mire prædicat his uerbis. Ecce Deus salus mea, confidam & non pauebo, quoniam fortitudo mea & canticum Dominus Deus: factusque est mihi in salutem.

Si Cleophas & comes eius hunc uerum saluatorem & liberatorem Israelis sic cognouissent, uti Esaias, tum tam moesti non fuissent. Sequitur in Esaiâ. Haurietis aquas in gaudio, de fontibus salutis. Et dicitis in die illa: confitemini Domino, inuocate in nomine eius: nota facite in populis studia eius: recordamini quod exaltatum sit nomen eius. Psallite domino quoniam magnalia fecit, & hoc diuulgatum est per uniuersam terram. Iubilata & cantata habitatrix Zion, quoniam magnus est in medio tui sanctus Israelis.

Audi quanto, quam exuberanti gaudio in Spiritu exulter propheta de opulenta Dei gratia in Christo unico saluatore & liberatore oblatâ. Cum Euangelium gratiæ dei docetur, tum Spiritus sanctus cum suis donis datur uidelicet remissio peccatorum, pax conscientiæ, & uerum gaudium. Hic certe fons & scaturigo est aquæ uiuæ, de qua Ioannis quæto Christus quoque ait: aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternam.

Et Iohan. vij. Si quis sitit ueniat ad me & bibat. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Hoc autem dicit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in ipsum.

Hunc Spiritum sanctum nobis morte sua promeruit, & potenter declarauit quod per suam mortem & uictoriam resurrectionis pro nobis uicerit peccatum, mortem, & Satanam. Hinc equidem merito uerus Sion, hoc est, fidelium catholica Ecclesia infinitis gaudijs exultat & iubilat, de quo hoc merito gloriatur, unde habet remissionem peccatorum, ueram iusticiam, Spiritum sanctum, pacem conscientiæ, & sempiternam salutem. Paulus enim ait primo Corin. xv. quod Deus nobis tam gloriosam uictoriâ & triumphum de lege

de lege, peccato, morte, & inferno donarit per Dominum nostrum Iesum Christum.

Capite xxv. uaticinatur Esaias itidem de uictoria Christi, dicens. Perdit (Messias) mortem in æternum, & absterget Dominus Deus lachrymā a cunctis faciebus, et opprobrium populi sui auferet ab uniuersa terra: quoniam Dominus loquutus est.

Si mortem deglutiuit, certe a morte liberati sumus. Nihil enim iuris habet mors in Christum, nec habuit, postea quā ab omni peccato immunis fuit. Sed potestatem & ius habet in omne genus humanū. Verum Christus peccata totius generis humani dependit, mortemque in seipso uicit & absorpsit, ut posthac nos mordicus arripere ac deuorare nequeat, quia per uirtutem resurrectionis Christi oēs resurgemus qui in Christū credimus.

Potuisset & hoc Cleopham & eius comitē consolari, & docere, Christum esse regem spiritualem, qui non corporale illud regnum Israheliticū restitutus, sed ueros Israhelitas, hoc est, filios promissionis per totū mundum e regno Satanæ redempturus & in spirituale & æternum regnum uitæ & immortalitatis translaturus esset.

Cap. xxvi canit Esaias Psalmum pulcherrimum de regno Christi, de Ecclesia fidelium, deque eius fortitudine & securitate. Vrbs fortis est nobis: salutem ponet (Deus pro) muris & antemurali.

Hoc est, moenia eius & arma eius sunt salus & uictoria Christi, quæ inuictissima & insuperabilia sunt. Aperite portas ut ingrediatur genus iusta custodiens ueritates.

Hic ciues huius ciuitatis describuntur, nempe, iusti qui fide in Christū præditi sunt. Sequitur: Affectus innixus est (tibi) custodiens te (illum) in pace, eo quod in te confusus sit.

Hoc de rege huius ciuitatis spiritualis dicitur, quod semper & ubique almā perpetuam & ueram pacem conseruet, donet, contra Satanam, mundum, & carnem. Hæc pax in corde per fidem in Christum est.

Paulo post uaticinatur Esaias de resurrectione mortuorum eorum qui in Messiam crediderunt & ciues sunt spiritualis Ierusalem, dicens. Viuet mortui tui, cum cadauere meo resurgent: euigilate & cantate habitatores pulueris, quoniam ros herbarum ros tuus, & terra inferos eijciet. Veni podium meum, intra in cubacula tua, & claude ostia tua circa te: abscondere momentum, donec pertrāseat indignatio, Ecce enim Dominus egreditur de loco suo, ut uisitet iniquitatem terræ, contra eum: & discooperiet terra sanguines suos, & non operiet ultra super his qui occisi sunt in ea.

Quod si iusti resurrecturi sunt in proprijs suis corporibus quæ in humo iacent, tum certe ipsum ante resurgere oportuit, qui caput & rex eorum est, per quem & iusti facti, atque a peccatis liberati sunt, per quem etiam resuscitandi sunt. Vaticinatus est itaque hic citra controuersiam Propheta

Resurrectio
mortuorum.

de resurrectione Christi & Christianorum, uocatq; Christifideles, mortuos Dei, hoc est, ad Deum pertinentes uel qui Dei sunt, quorum rationem Deus habiturus, quos conseruaturus minimeq; in morte relicturus, sed ad uitam reuocaturus est. Nam si Deus ipsorum, & ipsi Dei proprii sunt, certe in morte manere nō possunt, nec mors eos totos deglutiuit nec eos in nihilum redegit, sed animam & corpus duntaxat ad breue tempus seiunxit & distraxit, quando quidem Deus non Deus mortuorum sed uiuorum est Matthe. xxii. Anima apud Christum est, corpus in terra. Sed Deus nouissimo die corpora repurgabit & purificabit, gloriaq; ineffabili & infinita ornabit.

Vita aeterna
qualis

Qualis autem post hanc uitam aeterna uita sit, docet nos Esaias, ubi dicit, Expergiscimini & cantate. Si pii canere debent (indubie autem caraturus est) certe uita nostra post hanc temporalem uitam beatissima uita erit, quae perpetua gaudia, nullis doloribus aut calamitatibus mixta aut obfusca, perpetuam sanitatem sine incommoda ualitudine, perpetuas & ueras uoluptates delectamenta & iucunditates sine tædio & molestia ulla habitura est, nulli morbi corpora iterum infestabunt, nec uires corporis unquam uolo senio flaccescent et decrescent, sed perpetuum uer, perpetua amoenitas, perpetua uiriditas erit. Ideo dicit Ros tuus ros est uiuentis prati, hoc est, post resurrectionem non marcescitis non cōtabelscitis, sed semper & in perpetuum florebitis, sicut prata letissima uel horti ex rore & grato uirore & amoenitate oculos omnium pascunt.

Sed ante diem huius lætissime oim fidelium resurrectionis, multum afflictionis & tristitiæ subeundū erit, uti & monet Christus Ioan. xvi. In mundo afflictionem habebitis. Hoc patienter & moderate ferendum est, ut imagini Christi conformes fiamus in patiēdo, atque proinde etiam in gloria, pro nostra mensura. Sic & Paulus ait Philip. iij. Quæ mihi iucram illum & potentiam resurrectionis illius, & cōmunionem afflictionum illius, dum conformis fio morti eius, si quo modo pertingam ad resurrectionem mortuorum.

Interea sedemus conclusi, mundo ignoti, in penetrali seu cōclauis aut cubiculo nostro sanctę Ecclesię, sanctissime Euangelij doctrine fidentes eius, que promissionibus fidem & animū nostrum firmantes, usq; ad iudiciū, ut indignatio pertranscat, utq; iudicetur id quod iudicari debet. Nostrę afflictiones non erunt perpetuę, sed hic ad tempus breue, quod momentum oculi est ad aeternitatē. Exacto hoc tempore ueniet Deus ad iudiciū, & reddet unicuiq; iuxta opera sua. Tum pius & insons Abel e pulueribus terrę prodibit, nec amplius terra sanctorum corpora conteget sed profertur in apricum ut una cum animabus suis glorificentur.

Et cap

Et cap. xxvij uaticinatur Propheta de regno Christi & Ecclesia catholica, uocatq; eam uineam. In die illa cantate ipsi (Ecclesie) uinea (proferēs) merū. Ego Dominus custodio eam, per momēta irrigabo eam, & ne forte (hostis) uisitet eam, nocte & die seruabo eam. Veniunt (dies) & radicem mittet Iacob, pullulabit & florebit Israel, & implebuntur superficies orbis fructu. Erit in die illa clangetur cum tuba magna, & uenient qui perierant in terra Assur, & qui expulsi erant in terram Aegypti, & adorabunt Dominum in monte sancto, in Ierusalem.

Hæc uinea est fidelium Ecclesia quæ uerbo Dei comprehensa & septa Ecclesia
uinea est. Hæc ornata est S. sancto, & rigata atq; humectata precioso sanguine Christi. Quamuis aut multę bestię noxię hanc uineam circumueant & insidiose in eam irrumpere, & totam deuastare conentur, nihilo secius tamē uiribet et fructificabit, quia Dñs ipse est custos eius, est et uigil & speculator summa diligentia & cura eam custodiens. Sic & nouum Testamentū de Ecclesia loquitur Math. xx & xxi.

Quamuis aut hæc uinea magnas tempestates, impetus, & graues atrocisq; procellas patiat, non tamē dilaceratur nec fit minor & arctior, sed subinde & indies maior & florulentior uiridiorq;. Crescit em̄ Ecclesia & dilatatur in quatuor propagata mundi partes. Apostoli Dei oriundi e semine Iacob, & Israhelitę iuxta carnem, Euangelium sparserunt & propagauerunt inter omnes gentes. Per hanc eorum plantationē & irrigationem Deus dedit incrementū ita ut per Euangelium in toto mūdo ex gentibus facti sint spirituales Iacobitę aut Israhelitę, qui spiritualis patris sui Iacob fidem habent, suaq; uita eam profitentur & testantur quod fide patriarcharum præditi sint, filijq; eorum fide sint.

Sic uerus Iacob aut Israhel, hoc est, Ecclesia per totum mundum sese extendit, quæ ante in Iudgatantū fuit. Quippe multi ab oriente & occidente uenturi & cum Abraham Isaac & Iacob in regno cœlorū accubaturi erāt. Matt. viij. Eodemq; tempore gratię, ut gratia Christi omnib. mortalibus aperiretur & offerretur, tubā Euangelij per totū mundū intonare oportuit, ut Iudei & gentes in unam Ecclesiam cōgregarētur ex orbe toto, Dominumq; Iesum Christū adorarent in sancto monte Ierusalem, hoc est, in catholica Ecclesia, quæ est mons Dei & cœlestis Hierosolyma. Terrestris enim Hierosolyma habet suū finem, iamq; deuastata est, ac typus tantum fuit cœlestis. Iam uero cū ueritas & res significata aduenerit & præsto sit, nihil opus amplius est figura. Cassa iraq; & frustranea est spes & expectatio Iudeorum, qui has Prophetias de terrestri Ierusalem intelligunt, quę nunquā ad pristinā suā dignitatē & statū reditura est, ueluti Daniel cap. ix prædixit.

A N N A.

Quod si hæc uinea Ecclesia catholica aut Christianismus per totum mūdum esse debuit, sicq; omnes gentes Christū adoraturę, uerusq; Israhel fu-

turę, præsidioq; & auxilio Christi floridaturę & uirides futurę essent, certe Christum a mortuis resurgere oportuit, ut magnā ac spaciolam hanc uineam plantaret & custodiret, utq; ita non tantum Israhel secundū carnem, sed & nos gentes, spirituales Israhelitas liberaret & conseruaret. Hoc duobus istis discipulis in mentem non uenit.

VRBANVS.

In omnibus his uaticinijs, diligēter & penitus introspectis & excussis, inuenitur resurrectio Christi & Christifidelium. Hęc est uera liberatio Israhelitis, non tm̄ a Rege Assyriorū aut Babylonis, sed ab inferiorū Tyranno immanissimo & horrendissimo Satana, & a Morte sempiterna.

Alijs etiam locis uaticinat̄ Esaias de tempore illo gratię noui Testamenti, quo Christus uenit & S. sanctus in corda credentiū mittebatur, per quē in regno Christi uera pax & uera summaq; securitas cōscientiarū donabatur. Sic aut̄ uaticinat̄ cap. xxxij. Pallacium desertū erit, donec effundatur sanguis pro sylua reputetur. Habitabit iudiciū in deserto, & iusticia in campo ferili manebit. Et erit opus iusticię pax, & opus iusticię tranquillitas atq; securitas usq; in seculū. Et sedebit populus meus in habitaculo pacis, & in mansionibus securis, atq; in refrigerijs tutissimis.

Esaias prædixerat Iudæis futurū ut urbs et regnū eorum deuestaretur, id quod et postea per Chaldaeos factū est. Hocq; fieri oportuit, anteq̄ ueniret Messias, qui oībus calamitatibus finē imponeret. Et S. sanctus Christus in illos effunderetur coelitus. Idq; impletum est die pentecostes Hierosolymis, ubi Christus suis Apostolis uisibiliter misit, Acto. ij. Tū demū uera Hierosolyma super lapidē angulārē Christū per Apostolos ædificata est.

Tum & desertum, hoc est, reliqui ex Iudæis & gētibus, erunt ut ager diligenter & laboriose cultus, ferentq; fructū copiosissimū in fide Christi. Et ager qui ante uirebat, hoc est, synagoga redigetur in saltum & desertū. Tum uera iusticia in hoc regno Christi habitabit, hoc est, fides in Christum quę producit fructū pulcherrimum & iucundissimum, utpote pacem, nimirum pacem ueram in Domino, pacem conscientię, de qua Romanis v. ueram quoq; & æternam securitatem.

Vocat aut̄ Ecclesiā Christi, habitacula pacis & tabernacula fiducia seu domicilia tuta, eo q̄ nusquā alias pax, nusquā securitas sit a tyrannide mali illius spiritus, a peccatis & morte, q̄ in sola Ecclesia Christi. Nam qui Ecclesiā custodit & tuetur, is ipse est Dñs ille exercituum, qui Satanam uicit, & Sion, hoc est, Ecclesiā firmo & solido fundamento stabiliiuit, et ubi que ab oībus imminētibus malis potenter defendit. Is solus reconciliationē peperit & promeruit. Ecclesia est spirituale illius corpus, est templū eius, est regnum eius in quo habitat. Proinde nusquā esse potest uera pax alibi q̄ in Ecclesia in qua pacem cum Deo habemus per unicum mediatorē & reconciliatorē.

reconciliatorē Christum. Extra hoc habitaculū Dei mera est indignatio, bellum & infesta oīa. Nā in eo qui in Christū non credit, manet ira Dei, eumq; in æternum perire necesse est. Sed uera pax & securitas, quā hic in fide habemus per arrabonē futurę hæreditatis S. sanctū, in futura uita deum incipiet, cum ultimus hostis mors in totum abolita fuerit.

Item Esa. xxxv. cap. est prophetia plena consolationis de Christo & reuera liberatione per Christū, et de æterno gaudio Christifidelium. Verba prophetiæ hæc sunt. Lætabunt solitudo & desertū, et exultabit locus squalidus, florebitq; quasi liliū, florens florebit, & exultabit subinde exultatione atq; iubilabit, gloria libani dabitur ei, decor Charmel & Saron: uidebuntq; illi gloriā Dñi, & magnificentiā Dei nostri. Confortate manus remissas, & genua nutūtia roborate. Dicite ad eos qui præcipites sunt corde: confortemini, ne timeatis: ecce Deus uester ueniet cum ultione (uidebitis) retributionē Dei: ipse ueniet & saluabit uos. Tunc aperientur oculi caecorum, & aures surdorum referabuntur. Tunc saliet sicut ceruus claudus, & in laudē prorumpet lingua muti: quoniā effossæ sunt aquę in deserto, & flumina in solitudine. Redactusq; est locus aridus in stagnū, & terra siticula in scaturigines aquarū: & in habitaculo ubi draco recubuit erit locus habitatus parundine & iunco. Erit quoq; ibi semita & uia, & uocabit uia sancta: nec transibit per eā immundus, sed erit illorū: & non oberrabunt, assuetus itineri & stulti. Non erit ibi leo, necq; seuū animal ascendet per eā (uiam) nec inuenietur ibi, sed redempti ambulabunt (per eam uiam.) Redempti in quā Domini redibunt & uenient in Zion cum exultatione, & gaudium perpetuum erit super caput eorum: & apprehendent gaudium & læticiam, fugientq; tristitia & gemitus.

Tum Iudæi, tum Christiani hoc caput Esaia accipiunt de tēpore Messia, quo nouū Testamentū per totum mundū promulgatur. Utitur autē propheta oratiōe picturata sub qua magna mysteria recōdūtur. Libanus Charmel & Saron sunt loca terræ Canaā, per quæ incolę eius terrę intelligi debent. Et hoc florere & exultare, spirituale est, quod in pectoribus hoīm fit, cum Euangelium Iesu Christi audiunt. Estq; hæc sententia Prophetæ. Eri recalcitrans & inobediens synagoga, principes in Iudæa & maxima pars Iudeorum una cum regno suo deuastabuntur & abolebūtur, attamē aliqui superstites & reliqui erunt, populusq; Dei florebit & auget. Id temēnaq; et discipuli eius peragrābāt totā eā regionē. Fuit et Christus in deserto. Euangelii itē in ciuitatibus, uicis, pagis, agris, mōtibus, editis etiā maximis et stupēdis miraculis predicabatur. Et quis in torrido & infrugifero deserto fiebat, lætū tamen & frugiferū desertum fuit, cum fontes gratię

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAMV EVNT.

Dei tam copiose & exundanter ibi scaturirent & manarent, & S. sanctus per Euāgelium tam præclarum & eximium fructum ferret, ubi ante propter tenuem de Deo cognitionē tanta ariditas siccitas & infœcūditas fuerat.

An non eximij & pulchri fructus sunt, an non fragrantissima et formosissima lilia sunt, fides in Christum, cognitio peccatorum & gratiæ Dei, remissio peccatorum, læta & serena conscientia in Domino, & opera bona ex uera charitate & fide non simulata. Hæc autē gratia non tantū hēsit apud reliquias Synagoge, sed & per Iudæos hoc est Apostolos in aridum horridum & uastū desertum gentiū delata est, quod fonte Euāgelij quoque irrigatum & foecundum factū est. Atque ita præsignia & inæstimabilia dona Dei, quæ ante apud Synagogam tantū fuerant, nunc Ecclesiæ ex reliquis Iudæis & gentibus data sunt, uidelicet quod habemus uerbum Dei, Legem, Prophetas, & Euāgelistas, eorumque sanum & uerum intellectum. Quæ omnia in creduli Iudæi non habent.

An nō maxima & infinita gratia, gloria ac donū est Dñm uidere, hoc est, Iesum Christū cognoscere, cuius cognitio & sciētia nos iustificat. Eia, liij. per quam liberamur a peccatis, a morte & ab omnibus quorū nos Satan reos agebat.

ANNA.

Quæ est autem concio & lætum Euāgelium per quod tanta sunt?

VRBANVS.

Præcones & doctores Christi consolationibus uberrimis & solidis erigent atque firmabunt omnia contrita & humiliata pectora quæ agnoscunt & confitentur peccata sua, gratiamque Christi expetunt. Nam Deus illis constituit & promittit auxiliū consolationē præsidium in Christo, ut a morte & tyrannide Satanæ nihil periculi ipsis sit.

ANNA.

Quod est illud solatium & auxiliū?

VRBANVS.

Equidē uerissimum & firmissimum est auxiliū, Deus ipse præsens in propria persona ut nos liberet. Ait enim huic iabo, ipse ueniet. Vbi igitur relinquet loci aliquid peccato, morti & Satanæ, cum Deus ipse uenerit ad nos ab ijs redimendos? Necessè est eos ad conspectū Dei fugere & euadere. Hæc Prophetia impleta est in Nazareth et Bethleem cum Dei uerus et naturalis filius, æternum uerbū patris, in propria persona humanā naturā assumēs in unitate eternæ suæ personæ in uirginea aluo Mariæ propter nos uerus homo nasceret, ut in æterna innocenti inculpata & iustissima ista sua persona, perditum & lapsum genus humanum restauraret & in pristinam dignitatem restitueret, & ex omnibus calamitatibus liberaret. Id quod & per passionem & resurrectionem suam præstitit.

Cleophas & comes eius tam diligenter hoc uaticinium de Messia non satis excusserunt, nec probe intellexerunt, Nam si intellexissent, incredibili læticia exultassent, dixissentque. Indignantur sane fremanturque Phari-

risæi & scribæ nostri impotentissimi. Quid tum postea? Messias noster il-
lorum quantumuis immanem sæuiciam atq; impotentiam facile uincet,
nec illa crudeli iracundia in totum nobis auferetur. Quod semel moritur,
id uoluntate eius fit. Vltro em̄ eam mortē propter nos subire uoluit. Nisi
se sponte tradidisset Iudæorum manibus & crudelitati, ne leuissima quidē
iniuria afficere nec contingere eum potuissent. Sed non manet in morte
quia Deus est, qui etiam nobis miseris peccatoribus auxilium, subsidium,
& æternā consolationem ac gaudium promisit, eaq; omnia dare & potest
& uult que promisit. Et quia Deus erat a mortuis propria uirtute resur-
rexit, mortiq; omnem potentiam abstulit, primū in propria sua persona,
deinde in nobis etiam qui in eum credimus. Equidem uidimus tanta et tot
eius miraculosa facta, quæ satis testantur eum esse uerum Messiam, uideli-
cet, quod cæcis uisum restituit, surdos audire fecit, mancos ac debiles sana-
uit, mutis sermonis usum reddidit. Atq; hinc dicit Propheta. Tunc aperiē-
tur oculi cæcorum. Per uocem TVNC intelliges tempus illud optatissi-
mum & lætissimum gratiæ Noui Testamenti, tempus illud Christi, quo
tempore fontes aquæ uiuæ in desertis in quibus Deus ignorabatur & no-
tione piorum Euangelium dimanabit & latissime propagabitur in alia lo-
ca, ut & in ijs Christū discant agnoscere. Vbi ante etiam serpentes uirus il-
lud falsæ doctrinæ superstitionis atq; idololatriæ effuderunt, istuc sana do-
ctrina ueritatis apportabitur, eaq; fructus amplissimos feret.

ANNA.

Quid est autem semita & uia sancta in hoc uaticinio per quam pollu-
tus non transit?

VRBANVS.

Loquitur in prophecia hac de Euangelio Christi & Ecclesia eius: est
itaq; sancta uia cuius hic mentio fit, fides in Iesum Christū uerum Deū & ^{Via sancta}
uerū hominē ex semine Abraæ & Dauid in tempore natū. In hac uia eūt ^{que}
uere Christi fideles, electi, In hac uia ambulauerunt Abraham, Isaac, Ia-
cob, Dauid, Maria, & Apostoli. Nec ulla alia ad Deum uia est quā hæc.
Ioan. xiiij. Ego sum, inquit Christus, uia ueritas & uita. Nemo uenit ad
patrē nisi per me. Equidē nulla est fides alia uera quā Christiana & catho-
lica fides. Reliquæ sectæ oēs sunt aliud nihil q̄ errores & superstitiones Sa-
tanicæ. Nemo hoīm unq̄ saluatus est nisi fuerit Christi fidelis, hoc est, nisi
in Christū credidit. Ideoq; fides hæc Christiana siue in Christū, uera, expe-
dit, unica & sancta in æternā salutē uia est. Qui hanc uia ingreditur, quis
quis idiota, is non potest nō æternæ salutis consors fieri. At qui alia insistit
uia, quantumuis secundū mundū doctus, sanctus, sapiens et prudens fue-
rit, istota uia adeoq; toto cælo errat & recta ad inferos properat.
Hæc sola etiam uia tutissima est & munitissima, in qua Leones & ferg

syluestres nos ledere non possunt. Quippe qui in hac semita manēt, qui in de nusquam declinant, eos neq; Tyranni neq; falsi doctores lædere possunt. Nā ut maxime facultates & corpus etiam ijs ablatū fuerit, nihil inde damni sed summum lucrum faciunt. Omnia enim in salutem illis cedunt prouidente Christo, qui eorum curam agit, eosq; custodit ita ut ne minutissimum quidem ossium eorum perire patiatur.

ANNA.

Sed qui sunt redempti a Domino?

VRBANVS.

Et Iudæi & Gentes omnes in Iesum Christum credentes, hoc est, omnes uere Christiani. Hi erant abducti a Sarana in horribilem captiuitatem peccatorum & mortis, in eaq; captiuitate in perpetuum detenti fuissent, nisi Dominus ipse uenisset, eosque suo preciosissimo sanguine redemisset. Sed uenit Dominus ille, Saranamq; deuictum spoliavit, atq; ita redempti hi redeunt in Sion, hoc est, in Ecclesiam sanctam Catholicam, per fidei & sacramenta, & ueniunt cum laude, iubilo, exultatione. Quo enim captiuitas tetrior atq; horribilior fuit, eo maior est etiam lætitia inde redemptorum. Atqui hæc captiuitas æterna & teterrima horrendissimaq; fuit, in qua æternum & corpore & anima miserrime omnibus cruciatuum generibus cruciandi fuisset. Hæc calamitas, rationem ac sensus omnes superat. Ideo & merito læticia hæc in Domino in Sion infinita & immensa est.

Mundus sua quoq; gaudia habet, sed mundi gaudium momentaneum & perbreue gaudium est. Aufertur enim & finem habet. Sed Christiani fideliū læticia æterna est. Hic incipit in fide, sed tum demum prorumperet exeret sese cum ultimus hostis Mors absorpta, & Satan cū mundo suo scelerato & impio in abyssum inferni in æternum cruciandus præcipitatus fuerit, ac tunc omnes qui in Christum crediderunt, hoc est, totum regnum Christi, ab eo tempore nullis hostibus neq; calamitatibus in posterum commouentur. Tum demum inchoabitur uerum & æternum gaudium Christiani fidelium, omnisq; tristitiæ, doloris & erumne finis erit. Quippe regnum Christi, cum gloria eius manifestata fuerit, peccatum amplius tum non habet, nec mortem nec morbos nec persecutionem, nec ullas calamitates aut incōmoda sentiet, omnesq; causæ inuestitiæ per Christum tum sublatae sunt, sicuti Christus testatur Ioannis xvi. cap. Iterum uidebo uos & cor abstersurus est omnem lachrymam ab oculis eorum. Et Apo. xxi. Deus erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit ultra.

ANNA.

Cum per Messiam plenam & absolutam redemptionem ab oibus peccatis morte et damnatione, uitamq; eternam cū perenni gaudio habituri essemus, certe ipse in morte manere neq; debuit neq; potuit. Utinam hoc fide etiam apprehenderemus & semper in Domino gauderemus.

Christiano
rum uera
gaudia

VRBANVS.

Equidē hoc a nobis fieri debebat. Sed Spiritus ille malus tentationibus suis nonnunquam densam & atram nubem Soli huic obducit, ut eum alibi quando non uideamus, tristitiaq; afficiamur, ut tam inmensæ & iuæstima bilis promissionis de uita æterna obliuiscamur, aut certe non tam diligēter apud nos expendamus & nobis tam alte infigamus. Verum gladium Spiritus sancti, hoc est, Euangeliū, semper in manibus gestabimus, eoq; ab ignitis telis hostis nos defendemus, fidem usu & seria diligentiq; tractatione atq; auditiōe ac lectione scripturarū excitare atq; exercere debemus, ne in securitate carnali obdormiamus. Subinde cum sanctissimo propheta David prorumpere in has uoces: Aspice & exaudi me Domine Deus meus: illumina oculos meos, ne forte dormiam in morte. Ne forte dicat hostis meus: præualui ei, & tribulatores mei exultent si lapsus fuero.

Exiat & uaticinium de Christo Esaia xl. hoc. Super montem excelsum ascende tu Sion annunciatrix, eleua uiriliter uocem tuam Ierusalem annunciatrix: exalta & ne timeas: dic ciuitatibus Iehuda, ecce Deus uester. Ecce Dominus Deus ueniet potenter, & brachium eius ex seipso potens erit: ecce merces eius cum ipso, & opus eius ante ipsum.

Hic Sion & Hierusalem admonentur ut annuncient gratiam & potentiam Dei in Christo & aduentum eius. Quasi diceret ad alias Iudææ ciuitates. Iam pridem expectatis Messiam, qui in lege & Prophetis promissus est. Nunc respicite nunc arrigite aures & animos. Videte hic est Deus uester, nempe Messias ille, potentissimus dominator, qui potētiam suam declarat hoc ipso q; uos redimit ab hostibus potentissimis & crudelissimis, uidelicet, peccato, morte & inferno. Quicquid uel cogitat facere, id potest præstare & absoluere, ita ut nemo eius conatum remorari aut impedire possit. Quippe Deus ipse est in & sub natura humana. Sequitur summa cura, fide & sollicitudine, dicens: ipse quasi pastor gregem suum pascet, & brachio suo congregabit agnos, portabitq; in sinu suo, & foetas suauiter ducet.

Nos sumus agni Ioan. x. Christus est pastor, pascit aut nos saluifico uerbo suo, quod cibus noster est. Et quamuis adhuc imbecilles & imperfecti sumus secundum carnem, non tamē propterea nos abijcit et a se repellit, sed gestatos nos in sinu ac gremio fouet. Est enim regnum Christi regnum gratiæ. Sic certe duas has infirmas ouiculas Cleophā & comitem eius gestauit, quia ualde rudes & tardi atq; imbecilli fide præditi erant, sed pascit eos uerbo Dei, eaq; eis commemorauit unde maxima læticia affecti & uehementer animo recreati sunt, ut & alios consolari possent.

Item Esa. xliij ait Christus ad populū suū. Tu seruire fecisti me in peccatis tuis, & fecisti me laborare in iniquitatibus tuis. Ego ego sum, qui deleo scelera tua propter me, & peccatorum tuorum non recordabor.

Causa & fru-
ctus passionis
Christi

Hic uidemus quid Christum coegerit pati & mori, nimirum, peccata nostra. Solus autem Christus nec alius ullus pro his debuit & potuit Deo satisfacere: opera & passionibus nostrae id prestare non poterant. Non itaque iusticia nostra in nobis, in nostris operibus aut passionibus sita est, sed in passionibus & operibus Christi, Is expiat condonat & delet peccata nostra non propter dignitatem meritorum nostrorum, sed propter seipsum. Hic habemus causam & fructum passionis Christi. Cogitassent igitur hic duo illi discipuli. Passus quidem est, non coacte tamen sed ultro. Patris uoluntas fuit, fuit & ipsius Christi uoluntas ut pateretur, Haecque unica ratione ac modo uoluit uerum Israhel redimere & regnum suum auspicari.

Paulo post cap. xliij. indicat qui fructus ex tantis laboribus, grumnis & cruciatibus a Christo propter nostra peccata toleratis proueniant, uide licet quod datur Spiritus sanctus cum donis suis, per quae regnum Christi, Ecclesia crescit uiretque instar agri foecunda pluuia in Maio irrigati & humectati. Cum Deus impium iustificat, tum condonat ei non tantum peccata, sed & Spiritum sanctum illi largitur cum donis suis fide scilicet, charitate, spe, gaudio, & pace conscientiae. Inde crescit & prouenit uerus Iacob & Israhel. Sic itaque affatur Israhel. Effundam aquas super sitientem, & benedictionem super germina tua. Et succrescet quasi (seminata essent) inter herbas, & quasi salices iuxta riuos aquarum. Iste dicet, domini ego sum, & iste uocabit se nomine Iacob: & ille scribet manu sua Domino, atque in nomine Israhel denominabit se.

Hic habes uocationem Gentium quod & ipsae futurae sint Iacob & Israhel in spiritu & fide, quod ore manibusque Christum suum Dominum & Deum esse professurae sint. Haec itaque uera liberatio Israhelis est quod Christus tum Iudaeos tum gentes a peccatis, ab omnibus erroribus, & ab aeterna morte liberat, & spiritum suum sanctum his largitur, ut Deum agnoscant, confiteantur, laudent, & glorificent & tandem e morte resurgant, in sempiternum cum Christo uiaturi. Haec est benedictio benedicti seminis Abrae ex quo regnum Christi succrescit.

Discipuli fortassis suspicabantur fore ut Messias Iudaeos ui & armis liberatos omnium opum affluentia & pacis perpetuae omnigenis communitatibus ditaret in regione Canaan. Sed leuis haec & misera liberatio est collata ad liberationem ab aeterna illa captiuitate & tyrannide Sarranica qua premebamur. Cumque Propheta Israhel propter Idolatriam obuiogatum accusasset, quod uerum Deum non uere & rite colerent, sic deinde ait: Recordare istorum Iacob & Israhel, quoniam seruus meus es tu: ego formaui te ut sis seruus meus: Ideo tu Israhel ne obliuiscaris mei. Ego deleui quasi nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua: reuere ad me quoniam niam redemi te. Laudate coeli quia fecit Dominus (bona populo suo) iubilare

bilate inferiora terræ, rumpite montes in laudem, sylua & omnia lingua eius: quoniam redemit Dominus Iacob, & in Israel magnificabitur.

Hoc Ecclesia de Christo intelligit uero redemptore et liberatore. Neque enim ullus alius redemptor est generis humani quam Christus. Neque ullus Deus alius est qui peccata deleat & condonet quam Christus Iesus solus. De hac gloriosa, incomparabili atque inæstimabili liberatione, merito uniuersa creatura gauderet & exultaret. Nam summum & maximum beneficium hoc est & tantum, ut nullum nobis maius, nullum excellentius contingere possit, quod unicus & æternus sacerdos & rex Israelis Christus Deo uos reconciliat, peccatis nostris deletis & morte inferisq; deuictis ac prostratis.

Vaticinatur & cap. xlix. de Christo & Ecclesia Christi Esaiâs multis & perspicuis uerbis, ubi sic ait. Sic dicit Dominus, redemptor Israel & sanctus eius, ad eum cuius anima contemnitur, & in abominatione est generatum, & dominantium est seruus: reges uidebunt & surgent principes & adorabunt, propter Dominum qui est fidelis, & sanctum Israel qui elegit te. Sic dixit Dominus: in tempore gratiæ uoluntatis exaudiui te, & in die salutis adiuui te: ego seruabo te & dabo te in fœdus populi, ut resuscites terram & possideas hæreditates desolatas. Dicas uinētis, exite: & his qui in tenebris sunt, reuelamini: iuxta uias pascentur, & in omnibus locis eminentioribus erit pascua eorum. Non esurient neque sitient, & æstus aut sol non percutiet eos: quia miserator eorum diriget eos, atque iuxta scaturigines aquarum ducet eos. Et ego ponam omnes montes meos in uiam, & semitæ meæ eleuabuntur. Ecce isti a longe uenient, & ecce isti ab Aquilone & a mari, & isti de terra Sinis (australi) Cantate cœli, & exulta terra & rumpite in laudem: quia consolatus est Dominus populum suum, & pauperum futurum miserebitur. Zion autem dixit: dereliquit me Deus, & Dominus meus oblitus est mei. Nunquid obliuiscetur mulier infantis sui, ut non misereatur filij ueri sui? etiamsi illa obliuisceretur, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus sculpsi te, muri tui coram me sunt semper. Accelerant qui ædificant: qui te euertunt, atque qui te deuastati uenerunt ad te: uiuo ego dicit Dominus, quia omnibus his uelut solatio des tuæ, & quasi sponsa circumligaberis eis. Siquidem de te habitatores, & elongabuntur, qui te absorbebant. Fiet quoque ut aduocati tui sint in auribus tuis filij tui orbat: angustus est mihi locus, secedam ut habitare queam. Et dices in corde tuo, quis genuit mihi istos, cum ego fuerim sterilis & solitaria, exulans & abducta? quis inquam enutrit istos? ecce ego sola sum relicta, & isti unde sunt: Sic dicit Dominus Deus: ecce leuabo super gentes manum meam, & inter populos exaltabo

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAVM EVNT.

signum meum, & adducent filios tuos in sinu, & filia tua super humerum portabuntur. Eruntque reges alumni tui & reginae eorum nutrices tuae. Facietenus coram te in terram procident, & puluerem pedum tuorum linquent, & scies quia ego sum dominus, & quod non confundentur iusti libere. Nunquid auferetur a forti rapina? & nunquid captiuitas iusti liberabitur? Verum sic dicit Dominus: nedum quod fortis abduxit auferetur, sed & rapina tyrannica recuperabitur, & cum eo qui contendit tecum ego contendam, atque filios tuos ego saluabo. Et cibabo eos qui tibi uim fecerunt carne sua, & quasi musto sanguine suo inebriabuntur: & sciet omnis caro, quod ego sum Dominus saluator tuus et redemptor tuus magnificus Iacob.

Hoc uaticinium consolatur uerum Israhellem, hoc est, Ecclesiam, spirituale regnum Christi e Iudaeis & gentibus congregatum, docetque nos que sit condicio regni Christi in hoc mundo, uidelicet quod nihil sit contemptibilius ac uilius quam ueri Israhelita aut uere pii in Christum credentes. Quippe rex ipse summam humilitatem & submissionem in terris operatur, & adeo ab omni fastu, ferocia, ostentatione, magnificentia ista mundana alienus est, ut mundus ob id eum contemptui habeat & nihili faciat, perinde ac si nihil essent omnia quae egisset. Nam cum fere in trigessimum quartum annum usque, in specie humili ac uili perinde ut peregrinus in terris obambulasset, tandem morte probrosissima & ignominiosissima obiret. Ac nunc Christifideles suo capiti conformes fieri, & in terris contemptibilem, afflictum & omnibus calamitatibus expositum populum esse oportet, teste Paulo, i. Corin. iij.

Tertullianus scribit in Apologetico contra gentes, Christianos suae uitate homines inutiles esse uocatos, ut qui nulli rei usui essent. Cyprianus contra Demetrianum scribit, quod suo tempore, quicquid infortunij in terris accidebat, quaecumque annonae caritas erat, denique quicquid usquam mali ac infelicitatis eueniebat, hoc totum Christianis ferebatur acceptum. Et Paulus Romanorum viij. ex xliij. Psal. Christifideles in hoc mundo uere oues mactationi destinatas. Nam omnes qui Christo aduersantur, uere in Christum credentes mactare ac dilaniare conantur, & qui eos mactare putat se Deo etiam gratissimum cultum praestitisse. Ioan. xvi. Quapropter in primis necesse est ut hic se muniant pii & firmis consolationibus peccata aduersus omnes impetus obfirmant, ne sub cruce delassati despondendo ante succumbant.

ANNA.

Quid igitur consolationis in his tantis grumnis suppeditat S. sanctus?

VRBANVS.

Primum uocat reliquias populi sui, Christifideles scilicet, animas quidem uiles ac contemptiles quas mundus abominatur, quaeque tyrannorum oues mactationi destinatae esse coguntur, sed contra promittit illis fore ingentem

tem mutationem in his hostibus, uidelicet quod plane alij sint futuri, suū que ingenium, mores, animuni, mutaturi, & tales futuri ut pios summo gaudio summoq; honore afficiant propter Dominum, quem per Euangelij prædicationem cognoscent & suscipient. Hoc accidit tum cum Romanorum Cæsares, qui ante acerrime regnum Christi infestabant & grauissimi persequendo imminebant, quotidie Christifidelibus mactatis & trucidatis, tandem et ipsi Christianū nomen profiteri sustinuerunt, uereq; p̄js summos honores habuerunt & eos ut dilectum DEI populum uice & amanter coluerunt, ut Cōstantinus Magnus, Theodosius, Carolus Magnus & alij plures Cæsares p̄i factitarunt, unde in Christum credentes in hoc etiam mundo summa uoluptate delibuti et gaudio maximo affecti sunt.

Sed uera consolatio in uerbis sequentibus demum aperietur, ubi Propheta dicit: Exaudi uice in tempore placito &c. Hoc tempus acceptum seu placitum est tempus illud gratiæ Noui Testamenti in quo Deus fons misericordiæ exundantissimus thesauros & κερμίλια suæ gratiæ aperuit, et scēdus perennis suæ misericordiæ publicitus per totum mundum promulgari iussit. Sicut & Paulus hoc uaticinium interpretatur ij. Corin. vi. Nam Deus misit Christum. Christus autem omnia perfecit quæ ad liberationē humani generis pertinebant, peccata perlitabantur & expiabantur, mors absorbebatur, lex implebatur, Satan fractus & prostratus uincebat. Hæc tanta beneficia & bona, tantamque uictoriam Deus mundo iussit offerri & donari per Euangelium. Enimvero hæc dies alma & optatissima lætissimacq; Domini est, dies ueræ salutis & auxiliij.

Deus etiam suos, hoc est, in Christum credentes in foedus populi dedidit, sicut Christus inter Deum & homines foedus est. Siquidem in Ecclesia & apud Ecclesiam inuenitur Dei uerbum, & ueneranda Sacramenta, per quæ Ecclesia alios etiam adducit in foedus gratiæ, ut & illi diuinæ promissionis participes fiant.

Donec homines nulla Dei cognitiōe imbuti sed falsis de Deo opinionibus, superstitionibus & idolatrijs animos occupatos ac dementatos habent, per dissipatorem & disturbatorem Spiritum illum malum, Lucæ xi. dispersi & diuisi sunt, & hæreditas dissipata est. Sed per Euangelium & doctrinam Ecclesiæ, Christifideles congregantur in unitatem saluantis fidei.

ANNA?

Quid docet autem Ecclesia nondum credentes?

VRBANVS.

Hoc docet quod hic Esaias dicit. Exite & reuelamini uel prodite, quasi diceret. Sedetis in carcere Satánico & in tenebris incredulitatis & omnium peccatorum, si in eo carcere & tenebris permāleritis in æternum peribitis.

Ideoq; exurgite, exite, & nulla mora facta fugite e regno Satanæ, penitentiam agentes ad meliorem frugem resipiscite, credite Evangelio, tunc cognitione Dei illuminabuntur corda uestra, tunc et uos ipsos cognoscere dicetis, iusticiamq; & salutem accipietis. In regno & carcere Diaboli nihil est aliud quam æterna fames, penuria, & omnium rerum extrema inopia, at in Ecclesia quæ est regnum Christi sunt lætissima & saluberrima pascua. Quippe Evangelium est nuncium & uerbum uitæ lætissimum & iucundissimum summamq; consolatione plenum, in quo ueram & solidam & omnigenam uoluptatem atq; omnium rerum affluentissimum penum et cornucopiæ inuenimus & habemus, uidelicet remissionem peccatorum, ueram iusticiam, pacem cum Deo, gaudium Spiritus, securitatem et tranquillitatem conscientia, summam & ueram consolationem & uitam. Hoc uult Propheta his figuratis uerbis ubi dicit: super uias pascuntur et in omnibus planis pascua eorum. Non esurient neq; sitient & non percutiet eos æstus & sol &c.

Sed unde hæc delitiæ hæc uoluptas tanta illis proficiscitur? Respondet Propheta, Quia miserator eorum reget uel ducet eos. Sunt, ut audivis, in regno misericordie ubi eos Christus ipse ducit per uerbum & Spm̄ suū. Hæc uerbum scilicet, Sacramenta & Spiritus sanctus sunt dulces fontes & scaturigines quibus sitis spiritualis ubiq; & semper extingui potest. Et ne non hæc spiritualis sitis extinguatur, utque pascua uitæ inueniri possint, Dominus omnes montes ponet in uiam, hoc est, in omnibus congregationibus aut cœtu Christianorum locus dabitur, ut nullo negotio & facilitate ad eum perueniri possit. Erit uia tritissima & frequentatissima, facilis et expedita, ne quis queri de ea uia possit, quo minus Christiani fieri possint. Nā quocunq; in statu & genere uitæ quisquam fuerit, quod modo contra Dei uerbum non est, si in Christum crediderit, nihil erit periculum, peccatorq; remissionem accipiet & hæres æternæ salutis erit, siue Iudeus sit siue gentilis, siue herus seu seruus, hera aut serua, magistratus aut subditus.

Et de longe uenient. Ante Christianos aut populus Dei erant in terra parua Canaan, Ecclesiæq; tum finibus arctis circumscripta erat, sed nunc extendetur per totum mundum, & ueluti Christus ait, Lucæ xiiij. Veniē ab oriente & occidente et aquilone & austro, et accumbent in regno Dei. Iubet hinc Propheta omnes creaturas exultare & iubilare. Oēs enim creaturæ sunt in duobus locis, uidelicet in coelis & terris. Causa autem exultationis & iubili est quod Deus pater filium suum misit in mundum, nobis que Evangelium dedit e cœlis, quod nuncium est reconciliationis inter Deum & hominem, & uerbum gratiæ ac remissionis peccatorum. Ergo nunc populus Dei, hoc est, Christiani extra omne periculum sunt, sed præclare cum illis agatur. Mortem enim deuictam esse. Vocat autem Christiani fideles pauperes seu afflictos. Siquidem in hac uita contristantur & affliguntur.

fliguntur, intus paoribus & terroribus mortis & futuri iudicij diuini, extra persecutionibus & omnis generis calamitatibus concutiunt. Sed hæc est consolatio nostra quod nos Deus suum populum uocat. Quod si ipsi us populus sumus, sicq; ipse nos consolatur & nostri miseretur, merito lætari debemus. Quippe si Deus pro nobis quis contra nos? Quid potest nocere & contristari nos creatura, cum creator ipse consolatur & præsentis auxilio suo nobis adest?

Sed caro tamen admodum infirma est, cumq; tempestas & caligo crucis atq; tribulationum ingruentes nos obruunt, cum conflictamur aduersitatibus uehementioribus, cum doloribus acerbioribus infestamur, tum consolationaria illæ promissiones Dei de gratia & auxilio ipsius, euanescunt & effugiunt oculos nostros, ut suspicemur a Deo nos derelictos, Deumq; nobis irasci, inq; eam calamitatem nos coniectos ut pereundum sit nobis. Sic enim dicit Sion, hoc est, misera afflictæ & in arctum coacta Ecclesia, in infirmitate & tentationibus maximis: Dereliquit me Dominus & oblitus est mei. Peccata mea nimia & nimis magna & grauiam nimis enormiam sunt, o Deus. Quid me fiet, o miserum me. Quomodo mortem æternam & iram diuinam effugiam?

ANNA.

Profecto hoc sæpe mihi usu uenit, sæpe tanta tristitia, tantis paoribus & tentationibus conflictor, ut putem Deum nullam mei curam agere, nõ respicere me, eumque in afflictionibus & cruce derelicturum me miseram & perditurum.

VRBANVS.

Caro infirma & meticulosa non potest eas cogitationes semper excutere, quamuis promissiones Dei sint opulentissimæ & innumeræ quamuis toties Deus tam manifesto tam præsentis auxilio nobis adsit, ut præsentiam illius palpare etiam manibus possimus. Attamen cum afflictio & tribulatio recurrit, omnis tum auxiliij ante nobis lati obliuiscimur, atq; ita perturbamur et angimur quasi nostri obliuisci posset, cum tamen id nunquã possit. Promisit enim nobis consolationem & subsidium. Et stabit ille promissus. Nam uerax est, & potentia ea præditus, ut quod promisit præstare etiã possit. Ideoq; Esaias subdit huic querulationi piorum sub cruce gementium consolationem solidissimam et uberrimam, qua pusillanimitati et desperationi huic occurramus & corda sub cruce luctantia erigamus. Vtilicet autem similitudine ex ipsa natura sumpta, quæ nulli non nota est, uide perimur enim quod affectum ardentissimum amoris in fructum uteri ipsius matri in seuerit Deus, ut potius ipsa mori sustineret quam pateretur iniuria & calamitate aliqua liberos suos affici. Attamen si qua mater fidei

suæ obliuisci posset, tamen hoc persuasissimum esse debet omnibus Christi-
stifidelibus, quod DEVS paterni sui in nos amoris & affectus obliuisci
non possit. Eius in nos fides & affectus longe superat affectum & fidem
omnium creaturarum. Id quod Christus Matthæi vii. satis significat in
filio a patre panem petente, cui pater non lapidem porrigit loco panis. Si
igitur nos qui mali sumus, bona dona damus filiis nostris, eosq; summa
fide cura & sollicitudine tuemur, quanto maior firmior & cōstantior erit
Dei in nos fides & amor? Memorabilis & notabilis uox hæc est, sed fide
tantum potest apprehendi, alias non intelligitur.

Deinceps uero Propheta etiam docet quam diligat DEVS Ecclesiam
suam, ubi dicit, quod eam in manibus suis descriperit. Quo significat,
quod tantam eius curam agat, tam diligenter & attente eam respiciat, ut nō
quam eius obliuisci possit, Vt eius rei obliuisci non possum quam mani-
bus semper ob oculos præsentem gesto. Cum etiam muri huius spiri-
lis ciuitatis semper coram oculis DEI stent, ut nos custodiat, nostri curam
agat, pro nobis uigilet, in nos respiciat, ergo certe nemo nos adoriri, aut
ciuitatem hanc obsidere neque oppugnare potest, ut id Deum lateat. Vt
det id profecto Deus, Et si aliquando patitur nos ad tempus tentari & af-
fligi, non tamen patitur nos submergi & perire.

Habet hæc ciuitas præstantes etiam structores, seu architectones, hoc
est, synceros & pios doctores, qui eam subinde ampliore et munitione
reddunt. Et quamuis hæretici & tyranni conentur eam ciuitatem expug-
nare et subuertere, non tamen succedet quod conantur, sed ignominiam ex
ea oppugnatione auferent: quia firmissimæ & solidissimæ Petreæ in adli-
cata est, cui portæ inferorum non preualent.

Insequentibus & hoc Propheta docet, quod undique ex omnibus locis
magna hominum uis sit concursura, & Euangelij doctrina suscepta in
Ecclesiam congreganda. Deus etiam sancte iurat, quod multi etiam ex
ijs qui principio Ecclesiam oppugnauerunt, in Ecclesiam uenturi, Eccle-
siæq; ornamento futuri sint, ut de ijs gloriari possint, Id quod in Paulo et
alijs compluribus accidit. Et præ multitudine ingenti hominum concur-
retium Ecclesia indies magis magisque dilatabitur. Principio angusta fuit,
per exiguum habuit populum, sicuti sterilis solitaria est in domo sua, sed
Christifideles quorum tam pauci erant mirabuntur tantam eorum mul-
titudinem fieri, adeo eos augeri, & undetot populi ueniant.

Ad hæc respondet Spiritus sanctus. Ego adducam, Ecce leuabo ma-
num meam & exaltabo signum, hoc est, Crucem Christi, ad quod filios
tuos conuocatos congregabo. Idq; fiet singulari & eximia quadam hu-
manitate & comitate. Est namque Euangelium blanda, humana, suavis
& paterna uox, quæ filios allicit consolantissimis & suauissimis promissi-
onibus

onibus omnis auxiliij & felicitatis, per quas summi etiam huius mundi & potentissimi reges & principes in Ecclesiam pelliciuntur & pertrahuntur, ut Evangelio credant, Ecclesiæq; subsidio & præsidio sint. Summum etiam honorem deferent Ecclesiæ, reuerenterque eam habebunt & obseruabunt. Nam uultu in terram demisso eam adorabunt, hoc est, in faciem coram ea procumbent.

Hæc est Dei promissio, quam necesse est impleri, quamuis coram mundo id impossibile uideatur, & sæpe plane contrarium appareat, sed expectandum est Deus, non abiicienda protinus spes. Præstabit quod promissit. Vbi autem præstiterit, tum liberati & felicissimi sumus: Quicumque enim sperauerit in eum, eiusque auxilium expectauerit, ac uerbo eius crediderit, is non confundetur sed accipiet & uidebit ea quæ sperauit.

Si uero Ecclesia in sua pusillanimitate & infirmitate dixerit: Bone Deus quomodo fiet istud, quod me dicis tam fecundam liberorum futuram qui ad Euangelium sunt peruenturi, cum tam crudelibus tyrannis subiecti sint, ut ab ijs liberari & ad me peruenire non possint. Equidem peccatum immanis tyrannus est, per id sunt excæcati, mors & infernus tam duris & tenacibus catenis eos uinctos tenent, idq; iure faciunt: quia obdurate sunt. Hoc sibi uolunt hæc uerba: Nunquid tolletur a forti præda? Ad hæc respondet Deus quod Ecclesia sit futura magna, ampla & gloriosa, et qui nunc sub Tyrannis sunt, sint futuri liberi, nolentibus uolentibus Tyrannis, Nam ipse DEVS Tyrannis istis resistet, suosq; adducet, & Ecclesiam absoluet totam, ipsique Tyranni sese euertent. Quod autem dicit, Nunquid quod captiuum fuerit a iusto redimi poterit? Sensus hic est, Lex, peccatum et mors iure nos captiuauerant, posteaquam peccatum nos occupatos & uictos tenebat, eramus eorum captiui & serui, ij. Petri i. sed fortior Heros est, cui nomē Christo Iesu, is iure etiam nos manu asseruit, & preciosissimo & inæstimabili ἀπολύρω, hoc est, per seipsum nos redemit, ut summo iure nec ui tantum a potestate Satanæ liberati simus. Sic Elaias proprietatem & conditionem regni Christi graphice & eleganter depinxit, ne quis cum obcæcatis Iudæis & Anabaptistis terrenum Christi regnum expectet.

Elaias quinquagesimo capite uaticinat aperte etiam de Passione Christi, & ait sub persona Christi.
CORPVS MEVM DEDI PERCVSIENTIBVS, & GENAS
MEAS VELLICANTIBVS: NEC ABSCONDIFACIEM
MEAM ABIGNOMINIIS & SPVTO. ET DOMINVS DEVS
AVXILIABITVR MIHI, PROPTEREA NON CONFVNDOR:
& OB ID POSVIFACIEM MEAM SICVT SILIECM,
& SCIO QVOD NON CONFVNDAR.

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAVM EVNT.

Duo illi discipuli putabant Christum iam uictum & confusum esse, sed tertio die longe aliter serē habere cognouerunt, uidelicet, hostes Christi confusos esse, & Christum in summam gloriam exaltatum.

Esaiæ li. consolatur Propheta Ecclesiam, quæ ex reliquijs in Iudæa & ex gentibus conuocatur. Hæc in mūdo afflictionem & tribulationem habet, ideoq; eam consolatur exemplo Abrahæ & Saræ. Abraham & Sara sterilis & iam ætatis tam prouectæ ut spes proli nulla esset, non uidebatur ij esse, ex quibus tantus et tam clarus populus proditurus esset. Nihil secius tamen id fit, & semen eius sic multiplicatum est, ut arenam maris numero æquaret, iuxta promissionem Dei, ipsi Abrahæ factam. Sic etiā, quamuis pusillus grex populi Dei in mundo, eo tempore ut sterilis & deserta annosq; uidua fuit collatus ad innumeram multitudinem impiorū, eo tamen res reditura est, o Ecclesia, ut crescas, ut augearis & gloriam summam & infinitam indeptura sis. Quanquam enim atrocissimi tibi sunt in mundo hostes, qui omnes suos conatus huc destinant, ut te e medio sublabebunt eorum consilia & conatus successum, imo ipsi quanti quanti sunt nihil & plusquam nihil sunt. Tūc ea comedet eos ut uestem, & uermes arrodent & consument eos, ut pannum. Sed mea iusticia manet in æternum & salus mea a generatione in generationem. Et addit uocem summæ consolatione plenam: Dominus consolatur Sion, consolatur omnes ruinas seu desertum eius. Et ponit desertum eius quasi delicias & solitudinem eius quasi hortum Domini. Gaudium & læticia inuenietur in ea, gratiarū actio & uox laudis. Hoc est: Quamuis Ecclesia similis Abrahæ solitaria & deserto sit, attamen benedicetur, uirebitque instar horti amoenissimi. Ideoq; non debet nos offendere uilis & humilis species Christi & aduentus eius prioris, Ecclesiæq; dum in hoc conscelerato seculo peregrinatur.

Post aliquot uerba in eodem capite sic affatur Deus populum suum: **EGO EGO IPSE CONSOLABOR VOS.** uel: **EGO EGO SVM CONSOLATOR VESTER.**

ne & maximum mysterium est. Nam humanitatem Christi hic intelligimus, quasi diceret: Hactenus uarie & multum uos consolati sunt serui mei Prophetæ, sed nondum uera illa Iſrahelis consolatio uenit. Nunc nunc igitur longe aliter & uiuidius uberiუსq; uos consolabor. Nam ipse ipse ego ueniam in persona propria Sionem consolaturus. Hoc impletum est tum cum homo fieret, & ad nos mirabili modo ueniret, homoque factus cum hominibus ageret. Neque enim Prophetam aut Angelum misit, sed ipse, in plenitudine temporis, uenit in carnem, ut humanum gemitum uere consolaretur. Hanc consolationem die paschatis duo illi discipuli probe senserunt, cum **DEVS** ipse in humana & clarificata natura

eos consolaretur e Scripturis, tristiaque eorum corda maximo gaudio exhilararet.

Item Esaiæ lñ. Consurge cōsurge, indue fortitudinem tuam Zion, indue uestimenta decoris tui Ierusalem, ciuitas sancta, quoniam non adijciet ut amplius ueniat in te in circumcisus & immundus. Excute te de puluere, consurge & sede Ierusalem: extrica te de uinculis colli tui, captiua filia Zion. Quoniam sic dicit Dominus: gratis uenundati estis, & ideo absque pecunia redimemini. Sic enim dicit Dominus Deus: in Aegyptum descendit populus a principio, ut ibi peregrinaretur, & Assur absque causa calumniatus est eum. Et nunc quid mihi hic est dicit Dominus? quoniam ablati sunt populus meus gratis, & qui dominantur ei faciunt (eum) iululare dicit Dominus, & iugiter tota die nomen meum blasphematur. Propterea sciat populus meus nomē meum: Propterea inquam (sciet) in die illa, quod ego sum qui loquor, ego inquam. Quam ornati sunt super montes pedes annunciantis, diuulgantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis salutem, dicentis ad Zion: regnat Deus tuus. Vox speculatorum tuorum: leuauerunt uocem & pariter iubilant: quoniam oculo ad oculos uidebunt cum conuerterit Dominus Zion. Erumpite in laudem, & iubilabunt pariter solitudines Ierusalem: quoniam consolatus est Dominus populum suum, redemit Ierusalem. Denudauit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium: & uiderunt omnes fines terræ salutem Dei nostri.

Nunc iterum consolatur Propheta populum Dei promittens Christū uerū redemptorem, quasi diceret: Age Sion quæ toties afflictā & tribulatā es, quæ ab hostibus tuis capta & iterum liberata, hinc iterum capta & deuastata es, ita ut misera uere & afflictissima dici possis, sed nunc recipe animum, nunc lætare & exulta, erit huius calamitatis aliquando finis, & meliorem tibi beatiorēq; statum rerum tuarum polliceor. Hactenus ad tempus ab hostibus redempta es & ad tempus tranquilla fuisti, deinde iterum afflictā es: nunc aliquando solidum & firmum auxilium feram quod æternum erit, post quod nulla deuastatio nulla captiuitas amplius sequet. Quapropter exime animo omnem tristitiam, collige animum, expergiscere, Veniet aliquando tempus quo uere liberaberis. Atq; ita uaticinatur Propheta de æterna liberatione quam in Christo habemus, qui hostes nostros a quibus capti affligebamur & angebamur, uicit, nosq; hostibus ereptos in libertatem pristinam restituit. Idque fecit nullo nostro merito sed ex mera gratia, quamuis summum, charissimum & preciosissimum quod habuit propter id expendere coactus sit. Siquidem corpus suum obtulit pro hostia, sanguinemque suū preciosissimū profudit, ut per eū oīa peccata nostra expiaret, mortē deleteret, infernū subrueret & euerteret. Hisq; operibus

suæ æternæ & infinitæ personæ æternam redemptionem peperit. Heb. ix.
 Cruciat & male habet Spiritualem ciuitatem Sion quod impios apud
 se & inter se ferre cogitur. Neq; enim æquo animo ferre potest tantas no-
 minis diuinis blasphemias, ideo promittit Deus hic per Prophetã quod
 in circumcisi et polluti, hoc est, increduli quorum corda per fidem in Chri-
 stum non circumcisa nec purificata sunt, qui Ecclesiã odio prosequuntur,
 quod hi in Ecclesia nõ sint regnaturi & mansuri. Id fit in hoc mundo spiri-
 tualiter. Qui namq; in Christum non credit etiamsi in cathedra Petri se-
 det aut primum inter principes aut gubernatores Ecclesiæ ue antistites lo-
 cum tenet (ut Annas & Caiphas Synagogæ primates erant, & præterea
 multi impij Iudæi pro pñs uolebant haberi) attamen nullum me imbrũ est
 ueri Sionis, hoc est, Ecclesiæ. Non enim Spiritum Christi habet: quomo-
 do igitur ad Christum caput ipsum pertinerent aut membrum eius essent.
 Extra communionem sanctorum est. Sed die redemptionis cum Christus
 ad iudicandum uenerit tunc demum omnes impij increduli et pseudo Chri-
 stiani a credentibus etiam corporaliter separabuntur. Tunc demum etiam
 Sion pulcherrima & amoenissima futura erit, cum omnes qui habitant in
 ea pulchras & nuptiales uestes induerint, Ecclesiãq; prorsus absq; omni
 ruga & macula fuerit. Hanc uestem nuptialem qui non habuerit, is ligatis
 pedibus ac manibus in exteriores tenebras projicietur. Interea peregrina-
 tur etiamnum in carne, & uetus homo nondum etiam prorsus mortifica-
 tus est, Satan & mundus contumelijs nos afficiunt & extreme persecuti-
 onibus humanis. Sed non carnali securitati indulgendum nobis est, uerum e
 pulueribus exurgendum & corpus erigendum est, somnusq; excutendus.
 Et quamuis corpore non attigerimus metam & absolutam perfectionem, uir
 corde tamen aspirandum & euolandum ad Christum redemptorem, uir
 Paulus docet, Philip. iij. *πολιτευμα* nostrũ inquit in coelis est. Ad hæc in
 libertate persistere debemus quam Christus tam eximio & inestimabili
 precio peperit nobis, puraq; & illibata fide Christo mordicus adherere,
 ac uincula humanarum traditionum et conscientijs prorsus abijcere, ut so-
 lus Christus in conscientijs regnet, alioqui persistere non poterimus.

Loquitur hinc Prophetã de duplici captiuitate & transmigratione:
 prior est corporalis, cum in Aegypto miserissimi & afflictissimi serui
 essent, & postea in Assyria etiam & Chaldæa, qui hostes grauios &
 infestiores erant quã Iudæi, atque ideo indigni qui populum DEI pro
 sua lidibine uexarent & discruciant. Nunc autem (Deus per Pro-
 phetam loquitur) misere adhuc uexamini & affligimini, Nam qui
 dominantur populo meo, uidelicet Pharisei, Sadducei & similes
 lamen

lamentationibus & querulationibus causas dant, excarnificatis miseris & anxijis conscientijs, ut captiuitas illa corporalis tolerabilior fuerit quã hæc spiritualis captiuitas conscientiarum. Ideoq; finem faciam istius tyrannidis & carnificinæ in conscientias exercitæ, meumq; populum ipse ad me uocabo & congregabo, ut nomen meum, quod solus eorum iustificator & redemptor uerus sim, cognoscant.

Quãdo autem istud fiet? Respondet, eo tempore, hoc est, tempore prioris aduentus Christi. Pergit itaq; dicens: Ecce ego ipse loquar. Hic iterũ Deus suam humanitatem promittit. Nam cum Dei filius homo fieret & in terris ageret, erat singulari quodam & ante non consueto modo apud nos, uidelicet, ut uerus homo, loquebatur que ipse, qui ante per Angelos & Prophetas locutus fuerat & cum hominibus egerat, Is nunc propria persona præsto est, uerus doctor, qui solus nobis audiendus est, sicuti præcipit pater, Matthæi xvij. dicens. Hunc audite. Quod loquitur id & reipsa præstat.

A N N A.

Quis est autem sermo eius? Quid loquitur? Persona siue legatus maximus est, oratio igitur eius insignis et præclara extra oẽm controuersia erit.

V R B A N V S.

Venit, uti Paulus ait Ephe. ij. annunciare nobis pacem, quod Deus propter ipsum nobis uelit peccata remittere, in æternum non irasci, sed perpetuo misericors pater esse.

Hoc certe lætum iucundum & optatum nuncium, & uerissimum Euãgelion est quod de æterna pace loquitur. Dicit itaq;: Quam speciosi siue amabiles pedes Euangelistarum. Quippe apportant bonum & lætissimum nuncium e caelis. Christus ipse gratiam patris, nobis donatam, lucum de æterna pace & salute Apostolis mandauit ut prædicarent, & prædicat etiam nunc, per suos ministros quibus Spiritum sanctum largitur, ut scripturas intelligere & docere possint.

Hic uidet Spirituale regnum, quod non corporalibus armis sed per Euangelium erigitur & instituitur. Nihil enim agunt aliud prædicatores quã ut in suggestu proclamant & deprædicent gratiam Dei & æternã pacem in Christo, dicentes: Ante Satan potenter & efficaciter in mundo regnauit, at nunc uenit fortior, O Zion, ipse Deus tuus Rex est, hoc est, Christus Iesus Satanam & mundum uicit, & rex potentissimus omnium est, & dominat omnibus creaturis. Ergo nulla creatura nocere nobis potest, dum sub protectione & defensione huius Regis cunctipotentis sedemus. Nam hic rex Deus ipse est.

Vigiles excubatores seu speculatores sunt Apostoli qui sic eleuauerunt uocem suam, ut totus mundus illorum uocibus sit repletus. Hi simul exul

DE CONC. CHR. AD DISC. EMAM EVNT.

tarunt & iubilant quod saluator Christus ipse adesset ut saluaret & liberaret. Videbatur etiam oculis corporalibus quod hic rex Sion conuerteret. Non uolentiam & tyrannidem exercuit imperitando in Zion, quia nunc ascendit Hierosolymam, nunc inde descendit, prae se ferens peregrinum & hospitem. Sed conuertit Zion, hoc est, populum suum Euangelio ut reiectis erroribus ac peccatis ad ueritatem & uitam piam se conuerterent. Omnia fiebant uerbo & Spiritu Christi, sed tam potenter, ut unico uerbo praestiterit & perfecerit, quod totus mundus collatis oibus uiribus & opibus praestare nequit. Est mirificum & peramabile regnum. Ideoque horretur Ierusalem, hoc est, populum suum ut gaudeant & unanimiter simulta tam tam immensam gratiam praedicent et iactent. Vocat autem Hierusalem desertam ideo quod populus Dei tum perexiguus et nulla specie sui. Causa autem gaudij grauissima est, quia summa consolatio adest, ipse enim Dominus consolatur populum suum, redimitque ex summis, extremis et aeternis calamitatibus. Misit proprium filium suum, quem uocat Brachium Dei, hoc est, potentiam robur et fortitudinem. Hunc manifestauit et innotescere uoluit omnibus gentibus per Euangelion, ut nunc omnes fines terrae salutare Dei nostri, hoc est, Iesum Christum uideant, de quo ante inter gentes nihil sciebatur, sed in Iudaismo tantum expectabatur.

ANNA.

Quid dicit Esa. de Christo capite. liij, quod semper aureum caput uocas, et sic commendas, ut ediscendum etiam omnibus prijs et semper praesentis memoria temendum esse dicas.

VRBANVS.

Haecenus audisti quomodo Esaias Spirituale regnum Christi sub cruce & inter ea insignem et inestimabilem consolationem quam inde Ecclesia habet, descripsit, uidelicet, quod in Christum credentes in Messia plenam liberationem habituri, & post Crucem summam & infinitam gloriam adepturi sint. Sed in hoc cap. liij. docet Esaias per quam rex noster Christus tantas res, uidelicet, plenam liberationem ab omnibus malis, aeternum regnum, sempiternam pacem gaudium & salutem pepererit et parauerit. Vaticinaturque clarissime de passione, resurrectione & gloria Christi, in quam per passionem ingressus est. Vaticinij uerba haec sunt. Ecce seruus meus prudenter agere: exaltabitur & eleuabitur, & ualde sublimis erit. Sicut obstupuerunt super te plurimi, quod sic deformatus esset praeter humanum morem aspectus eius, & forma eius (alienata) a filiis hominum. Sic faciet loqui (de se) plures gentes: Sed & reges claudent super ipsum os suum, eo quod uiderint quod non est narratum eis, & audierint quod non uoluerunt in animo. Quis credidit auditui nostro, et brachium Domini cui reuelatum est: Ascendit enim sicut uirgultum coram eo, & sicut radix de terra deserta: & non est forma ei necque decor: uidentibus quidem eum, sed non est aspectus

pectus ut desideremus eum. Despectus est, et deuitatus ab hominibus: homo est doloribus (plenus) & qui expertus est infirmitatem: (& quisque erat) quasi abscondens faciem ab eo: fuit enim contemptus, ideo non reputauimus eum. Et tamen infirmitates nostras ipse portauit, et dolores nostros hos ipse sustinuit: & nos reputauimus eum cæsum & percussum a Deo & afflictum. Ipse uero uulneratus est propter iniquitates nostras, & contritus propter scelera nostra, fuitq; castigatio pacis nostræ super eum, & per liuorem eius medicatum est nobis. Omnes nos quasi oues errauimus, singuli in uiam propriam respeximus: & Dominus fecit concurrere in eo omnium nostrum iniquitates. Vim est passus, & inique tractatus, & tamen non aperuit os suum: quasi pecus ad mactationem ducet, & quasi ouis, quæ ante tonsores suos obmutescit, sic ille non aperiet os suum. De carcere & de iudicio sublatus est: & generationem eius quis enarrabit? quibus plaga (debeatur) & dedit apud impios sepulchrum eius, & apud diuitem in mortibus eius: cum tamen nihil iniquum gesserit, nec fuerit dolus in ore eius. Complacuit autem Domino eum sic conterere et infirmitatem inferre, ut si poneret animam suam pro hostia delicti, uideret semen, quod longos uiueret dies: & uoluntas Domini in manu eius prosperum habuit successum. De labore animæ suæ uidebit (fructum) & saturabitur: & cognitione sui, qui iustus seruus meus est, iustificabit multos, quorum iniquitates ipse portabit. Et idcirco ego portionem ei segregabo in multis, & cum robustissimis diuidet spolia, eo quod effudit animam suam in mortem, & cum iniquis numeratus est: ipse peccatum multorum tulit, & pro iniquis rogauit.

A N N A:

Si uerba huius capituli diligenter expenduntur, nemo est qui non uideat hanc Prophetiam de nullo alio loqui quam de Iesu Nazareno. Tam disertis, tam claris uerbis passionem Christi describit per omnia consentiens Euangelistarum historia.

VRBANVS.

Recte dicis. Et hoc Iudæi uident, sed a Satana dementati quod uident non uident, uariâq; & mira effugia, absurdas & coactissimas interpretationes querunt, quibus elabantur, ne de Christo caput hoc interpretari cogantur, reiq; homicidij, quod patrarunt ante 1500 annos in Messiam suo peragantur. Queruntur quidem & suspicantur sua peccata a se commissa multo atrociora & grauiora esse quam patrum suorum, eo quod iam annos amplius 1500 hac captiuitate pressi sunt: (Patres enim eorum propter Idolatriam septuaginta duntaxat annos in Babylonia capti erant) at cum hanc ipsorum captiuitatem tam multos annos durare uideant, nihil solidæ consolationis ex lege aut Prophetis habent, nec spem certam concipere possunt

*Iudeorum
miracacitas.*

hanc captiuitatem aliquando finem habituram, ita ut in terram Canaan redeant, sicuti ex alijs captiuitatibus semper liberati & in suam terram rediit sunt. Id ipse Rabbi Samuel testatur. Sūt etiam tam obstinati & tam pœnitere nesciūt, ut etiam cum e Prophetis uident quod Iesus Nazarenus iuxta omnes supputationes uerus sit Messias, tamen silentio illa tegāt, nec in Synagogis suis ea de re quicquam simplicibus & iuuentuti dicant, atq; ita eos in errore illo detineant.

Kohleth e Praga D. Philippo Melanthonē, D. Ioanne Brentio et mecum illo disputantibus in Augustanis comitijs, hoc caput interpretari uoluit de Iudæis huius temporis, qui per totum mundum inter Iudæos dispersi, contempti, & afflicti sunt, sed tam absurda tam futilia tam inepta & insulsa & ἀπίστοί & ἀνόμοιοι adferebat, ut se turpissime daret & coram omnibus pudore suffunderetur.

Ante autem quam Iudæi p̄pter effusum Christi sanguinem in hanc cæcitatē & reprobū sensum prolapsi sunt, uidelicet, ante natiuitatem Christi, cū adhuc Prophetas haberent, hoc caput de Messia intellexerunt. Id quod uidere est e Thargo Ionathæ, qui capitis huius interpretationem sic auspicatur. Ha izlach abdi Meschiho, hoc est, Ecce seruus meus Messias fortunabitur. Veteres etiam Hebræi hoc caput sic exposuerunt. Messias magis exaltabitur quam Abraham & magis euehetur quam Moses, & longe maximus ac celsissimus futurus est, maioremq; celsitudinem & dignitatem adepturus quam Angeli Dei.

ANNA:

Horribilis certe cæcitas nostrorum Iudæorum est quod hæc legentes in suis libris, intelligere & uidere non sustineant. Nam uti Paulus obdura usq; ad hodiernum diem Mosaicum uelamen cordibus Iudæorum obdura etum & impositum est, ut de Messia legentes, nihil tamen intelligant. At si conuersi fuerint ad Dominum, tolletur uelamen. Mox ubi Euangelio crederent, omnes de Christo Prophetiæ illis future essent apertissime & clarissimæ, ita ut facillime eas intellecturi essent, ubi nūc ne apiculum quidem earum intelligunt. An nō hæc profunda, & densa cæcitas est, quod somniant Messiam in his terris mundanum & corporale regnum auspiciaturum & habiturum. Quod autem omnium hominū peccata esset expiaturus, totumq; genus humanum e morte liberaturus, hoc Iudæos latere offendit, eo q̄ Prophetias nullas intelligant, ac indies in maiorem densiorēq; cæcitatē deuoluant, donec aliquando deus illorū misereat Rom. xi.

Sed nulla crassior mihi cæcitas uisa est quam istius male feriat ac demeritati Rabbi in Hannopher, qui in Synagoga te presente dicere sustinuit, quod apud Messiam, ut maxime ueniret, remissionem peccatorum et iusticiam nullo modo quæsiturus & expectaturus esset. O horrendam, o excrandam & miserandam cæcitatē,

VRBANVS.

Eundem hunc tam scedum tam abominandum errorem mihi audire contigit a Iudæis Brunsvigi in eorum Synagoga. Paulus i. Thessa. ij. uocē & sententiam de eis grauem & horrendam protulit, uidelicet, quod ira peruenierit in illos in finem. Neq; personam neq; ministerium Christi cognoscunt aut intelligunt. Sed missos faciemus obcæcatos istos homines & ad Prophetæ uaticinium reuertemur. Nobis qui in Christum credimus satis superq; est quod Euangelistæ & Apostoli hoc caput liij, Esaiæ tam clare tam euidenter et diserte de Iesu Christo ubiq; interpretantur, ut Matthæus viij. Mar. xv. Lucas xxij. Ioan. xij. Act. viij. Roman. x. iij. & xv. i. Petri ij.

Principio autem notandum quod hoc caput fere in uersibus singulis testatur regnum Domini nostri Iesu Christi non corporale & mundanū sed Spirituale regnum esse. Etenim nullam in mūdo speciem, nullam gloriam & magnificentiam mundi huius habet & ostentat. Ipse huius regni caput & rex est contemptui & ludibrio sannifq; in mundo expositus est, et occisus. Quapropter ingens et summa ignorantia ac stupiditas erat, quod somniant quidam etiam credentium Iudæorum, quod regnum mundanum Israelis esset restauraturus & redintegraturus ut esset rex corporalis & mundanus Iudæorum in terra Canaan, eosq; a tyrannide gentium liberaret. Ob longe lōge maiores causas uenerat quam totius mudi uniuersa regna, dominationes, potestates, magnificentia, opes ac diuitie sunt, uidelicet ut Satanæ opera & regnum peccati & mortis uastaret, & æternum regnum iusticiæ & uitæ æternæ erigeret & stabiliret. Sed carnales carnaliter promissiones Dei intelligunt, donec magistrum & doctorem ueritatis Spiritum sanctum accipiunt. Is demum oculos cordis uere aperit ut diuina ueritas cerni, intelligi & credi possit. Euangelistæ de persona Christi sic loqui solent, ut nunc de illius diuinitate & gloria, nunc de humilitate, submissione, afflictione, miseria, & cōtemptibili coram mundo illius specie ac conditione loquantur, prout occasio ac locus exigit.

Ante audisti quomodo Esaias prædixerit unigenitum Dei filium Iesum Christum, qui ab initio per Prophetas locutus est, in propria persona ad homines uenturum. Nunc autem in hoc cap. liij, ostendit & docet Esaias quid facturum sit in hac præsentia in carne, uidelicet quod sit nobis seruitus. Ac uocat eum pater seruum suum iuxta dispensationem, ob id q; nobis seruiturus patri obediens est usq; ad mortem, mortem autem crucis, quodque se humiliat infra omnes homines & se uilissimum & addictissimum facit mancipium omnibus, ut nos exaltet. Indicat autem Propheta & hoc quod Christus post hanc humiliationem in summæ celsitudinis & gloriæ fastigium subuehendus sit.

ANNA.

REGNUM
CHRISTI
QVALE

Quomodo igitur seruiet & quomodo reget Christus?

VRBANVS.

Sapienter. Nam ministerium ipsi a patre coelesti mandatum tanta sapientia administrabit, ut nunquam quisquam mirari satis queat. Quam enim rationi uideatur stultissimum & absurdissimum esse quod Christus promittit se alios a morte liberaturum cum ipse moriatur, & credentes in gloriam æternam translaturum, cum ipse ad extremam ignominiam & cõtemptum deueniat. Attamen hæc optima et commodissima ratio fuit quare res conficerentur. Quomodo æterna Patris sapientia faceret aliquid, quod non optime & sapientissime fieret?

Posset Iascul etiam reddi, dabit sapiẽtiam siue intelligentiam, uel, sapientes & prudẽtes faciet. Christifideles enim docent in schola Christi summam & ueram sapientiam, quam in hoc mundo nulla ratio unquam intelligere potuit. Filij huius mundi ex sapientia carnis nihil amplius quã caduca fluxaq; huius mundi bona inquirere ac parare possunt. Sed Christifideles multo sunt sapientiores: utuntur mundo et bonis eius perinde uti ho spes diuersorio, ueraq; & æterna bona cœlestis patriæ inquirunt.

INTRODU
ITIAM
DJAVO

Iudæi cur
Christum
Thalui uocẽt

Notandum est autem. Hanc seruitutem Christi non diu duraturam, quodq; eam secutura sit, mera & summa gloria et infinitus honor. Ideo dicit hic Esaias: Exaltabitur, eleuabitur & sublimis erit ualde. Hoc autem fiet, ut multi propter summam illam & extremam humiliationem, mirari & offendiculum passuri sint. Id euenit Iudæis qui exhorrescunt & abominabile summamq; impietatem esse putant dicere Messiam in Prophetis promissum pati & probrosissimam ignominiosissimamque mortẽ subire coactum esse. Hinc Christum contumeliosissime & horrende blasphemantes nominant Thalui, hoc est, suspensum. Causa autem quod Cruce Christi offenduntur hæc est, q̃ quærunt in Messia corporalia bona & temporales honores ac dignitates huius mundi. Opinantur scelestæ & impie dicitum esse, Regem tantum Israhelis inter latrones pendere, ac si esset & ipse maleficus & capitalis criminis reus.

Verum si aspectus eius tam miserabilis tam deformis tam inglorius tam foedus futurus est, ut coram oculis corporalibus non uideatur is esse, qui alios possit in gloriam subuehere & liberare, atq; hinc petra offensionis est, quomodo potuit regnum eius esse mundanum? Mundanos Reges splendores, magnificentiam, ac maiestatem tantam ostentare oportet, ut ad ea obstupescant homines. Mundanum regnum constare non potest nisi ac contemptu, & hostium uolentia atq; tyrannide premitur, nec potentia & opibus præminet, ibi necesse est regnum eius concidere.

Sed noster rex hac sua humiliatione plus efficiet quam omnes principes ac Reges in terris uniuersa sua potẽtia atq; opibus. Quid igitur faciet? Asper

Asperget gentes multas, inquit Propheta. Hebraica hæc phrasis est. Vox Iaseh proprie significat huc illuc spargere, sicut guttæ aquarum huc illuc sparguntur. Spargere itaq; gentes hic nihil aliud significat quam uerbum inter gentes docere & spargere. Hoc factum est cum Apostoli per uirtutē Spiritus sancti, inexhaustum illum fontem diuinæ gratiæ in Christo gentibus per totum mundum docerent, & ceu foecundam pluuiam in Macedonia cadentem spargerent, ut fructus cognitionis Dei ubiq; proueniret ac cresceret, tantumq; per hanc uerbi prædicationem confectum est ut potentissimi etiam Reges & Cæsares Christum colerent, adorarent, metuerent, oraq; sua obstupefacti compescerent. Et inter gentes ubi ante de Euangelio & sacris literis nihil sciebatur, ibi docebant maxima mysteria Euangelij, eaq; sic docebant ut intelligerent. Cum igitur per Christum tanta tam admiranda fiant, uidelicet quod Deus hominē induit et extreme se humiliat, incq; suabenedicta & innocentissima humanitate (humanitatem uoco naturam humanam assumptam) tantam ignominiam, dolores & calamitates patitur a proprio suo populo illatas, quem summis et infinitis & corporis & animæ beneficijs perfuderat, quod per hanc tamen ignominiosissimā mortem ad summam gloriam euehi debet, regnumq; spirituale erigere, quod primum etiam ita uti rex eius sub cruce laborabit et omnis generis contumelias ac calamitates patietur, & tamen per hanc ipsam crucem uere decum exaltabitur summaq; & æterna gloria condecorabitur. Hæc inquam in Christo et regno eius tam miranda contra omnem rationem fiant, certe incredibilia mundo erunt cum ea audierit. Hocq; Propheta uidit in Spiritu, ubi dicit. Quis credit auditui nostro, hoc est, prædicationi aut doctrinæ nostræ? Tanta tam celsa sunt tam incredibilia, ut Ratio persuaderi non poterit tanta tam admiranda facta esse aut fieri posse. Quomodo principio statim a ludæis Euangelij doctrina accepta est? Quam absurda quā incredibilis illis uisa est? An non ipsi cognati Christi secundum carnem, ei credere principio renuerunt? An non Ioannes Baptista magno negotio uix discipulos suos a se auocatos ad Christum pertraxit? Et cum etiam miracula tanta & tot uidissent, tamen ægerrime uix tandem Christo credere sustinuerunt. Sic offensi sunt Iudæi uili specie & deformi humilicq; conuersatione Christi, suspicantes semper, eum si Christus aut Messias uerus esset, longe splendidiorē, longemagnificentiorē atque augustiorē speciem habiturum.

Quid accidit Cleophæ & comiti ipsius? An non hæc Prophetia in illis uerificata & impleta est? Audierant ante ab ipso & uiderant facta alia quot & miracula insignia, unde diuinabant ac statuebant eum esse uerum liberatorem Israelis: Verum cum in parascue paschatis tantam infirmitatem & humilitatem in illo cōspicerent ut se pateretur occidi & sepeliri, hic aspectus eos offendebat ut qui maxime, Ibi hæsitare & uacillare cœperūt,

an uerus ille Messias esset. Ibi credere non sustinebant, Iesum crucifixum posse iuuare alios, Israhelem liberare, cum iam tertius præterisset dies quod in cruce mortuus esset, Sic apud sese cogitantes: Quomodo is liberabit Israhelem ex omnibus necessitatibus, qui se passus est capi & cruci affigi? Equidem arbitrabamur eum esse illum liberatorẽ Israhelis, sed spe nostra frustrati sumus.

Vide quam difficulter & discipuli crediderint mysteria Euangelij de morte, resurrectione et de æterno regno Christi. Vbi mulieres dicerent se apud monumentum uidisse Angelos, ex quibus Iesus audisse Christum resurrexisse & uiuere, quam ægre id credebant? Lucæ xviij. Christus predicat discipulis quæ sibi imminerent quæque euentura essent Hierosolymis, uidelicet quod passurus esset, & tertio die resurrecturus, Sed Lucas ait eos nihil horum intellexisse. Tam eos latebant hæc omnia. Et Lucæ ultimo cum Christus iam resurrexisset, ægre crediderunt discipuli, Christum resurrexisse, & cum Christus ipsis appareret, putabant se spiritum seu spectrũ aliquod uidere, donec uerum ipsius corpus uiderent, & contrectarent eumque cum eo sumerent. Ideoque sequitur in Esaia, Brachium Domini reuelabitur: Hoc brachium est Christus, uirtus et robur Dei qui gemitus, infinitus, & cunctipotens est. Ratio id capere & apprehendere nequit, ideo per Spiritum Christi necesse fuit id cordibus reuelari, per quem solum intelligere capere & credere possumus maxima et immensa illa bona a Christo nobis donata. i. Corin. ij. Psychicus homo hæc non percipit nec intelligit. Igitur Lucæ xxiiij. Christus ipse Discipulis corda aperuit, & per Spiritum suum illuminauit, ut Scripturas intelligerent crederentque.

Brachium
Domini

ANNA.

Cur autem uocat Christum Propheta uirgultum & radicem e terra sitiente aut arida?

VRBANVS.

Potest hoc dupliciter intelligi, primum de admirabili eius natiuitate. Totum enim genus humanum terra sitiens seu arida erat, destitutum uel uel illa aqua gratiæ. Ex hoc tamẽ arido & maledicto genere humano Christus nascitur, uirgultum pulcherrimum benedictionis, fitque uerus homo, citra omnem tamen peccati labem: sane mirificum id uirgultum est, quod e terra arida prouenire potest, nec ullum neuum, nullam maliciam sibi se cum inde affert. Veram naturam ex Adam habet, sed non peccatum.

Secundo intelligi potest sic. Quod Christus tantus Dominus omnium creaturarum sit, post hanc tam miserabilem speciem & humiliationem, nec unquam quisquam suspicari potuisset ex tali Cruce tantam gloriam prodituram ac profecturam esse, tam nulla ibi species, tam omnia arida, marcida ac flaccida in carne erant. Atque ideo non temere nec frustra Propheta dicit, Ascendit coram eo, hoc est, coram Deo, quia apud eum erat pulcherrimum

Christus uir
gultum

rimum uirgultum, coram Deo erat maximus et in glorię summo fastigio, quamuis coram oculis mundi contemptus esset, nec speciem ullam haberet cum pateretur. Non erat, inquit Propheta, species ei. Quæ quæso ibi esset species? Facies eius sanctissima contusa & lacerata erat scedatæq; cruore, sputis, & spinis ita tractata & deformata, ut & Pilatus gentilis ille admiraretur & maiori miserationis affectu tangeretur, quam inuidi & excæcati Iudæi.

In uerbis sequentibus fufius Esaias ignominiosam passionem Christi describit, quomodo tam misere & crudeliter cruciatus & contemptus sit. Despectissimus inquit erat & nouissimus uirorum, cuius nulla prorsus ratio haberetur. Certe nullam eius rationem habebant, & extreme contemnebant eum Iudæi, Ludibrio illis erat Rex gloriæ. Sicut & Herodi erat delectamento. Hæc cum Esaias de Christo uaticinatus sit, certe non debuisse Iudæi tantopere offendi passionem hac Christi tam contumeliosa & deformi, maxime cum hæc ex Dei ordinatione, uoluntate & prouidentia fierent, nec Christus coactus sed ultro in Iudæorum manus sese traderet.

Nunc porro audi, quid hac passione & humiliatione præstiterit et pro fuerit. Non suam infirmitatem sed nostram tulit. Nobis fuisse in perpetua ignominia pereundum, nisi ille misertus nostri onus illud grauissimū quod e peccatis prouenerat, et toti humano generi incūbebat, hoc est, calamitatem propter peccata imminentem & debitam toti humano generi, in se suscepisset, eaq; nos leuasset.

Hic primum discite naturam humanam per peccatum periculosissime ægrota-
grotare, letali & mortifero morbo captam esse, morteq; æterna perituram fuisse, nisi Christus subuenisset, nisi hic morbum & infirmitatem illam le-
talem portasset.

Secundo. Sequitur hinc peccata nostra & ea quæ e peccatis orta sunt, tantum tam graue tam imensum onus fuisse ut totum genus humanum portare non potuerit, sed sub onere succubisset & ad inferos submersum fuisse. Ideo naturalis & purus putus tantum homo, pro peccatis satisfacere nequibat, sed solus ille Messias qui non tantum uerus homo sed & uerus Deus fuit, id facere poterat ac debebat.

Tertio, necesse est uerissimam et horrendam blasphemiam esse, docere peccata nostris operibus & passionibus expiari. Atq; ideo Monasteria et Fundationes & quæcunq; eo animo aut intentione instituta sunt ut ijs peccata hominum expiantur, ut remissionem peccatorum & uitam æternam promereantur, quæcunq; inquam hoc animo instituta & facta sunt, ea sunt horrendæ & scedissimæ sectæ & horribiles errores quibus in salutis periculum deducimur. ij. Petri ij. Et hoc diligenter obseruabis.

Quarto discite hic ueram consolationem. Si Christus peccata & dolores nostros tulit, ergo passio Christi nostra & nobis propria est, omniacq; illi

Natura corrupta

Peccatorum grauitas

Blasphemia q. opera expiant peccata.

VERA CONSOLATIO.

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAVM EVNT.

us merita nostra sunt, ergo & nos nostra peccata, si huic Prophetiæ credimus, nunquam damnare possunt. Ideo enim ea in se suscepit, ut ea omnino & funditus deleteret, ne unquam nobis noxia esse possent. Ita passio Christi est satisfactio nostra pro peccatis. Ita per hanc Christi passionem ab omnibus peccatis liberati sumus, cui Laus & gloria in secula. Amen.

ANNA.

Hoc non credunt Monachi & Nonnæ nostræ. Iactant enim & prædicant se mereri nobis peccatorum remissionem, se portare peccata nostra.

VRBANVS.

Si Coenobia non credunt huic Prophetiæ, iusticiamq; per alia opera quam per Christi opera & passionem quærunt, & alijs promittunt, verissima animarum latrocinia & carnificinæ sunt, & referta blasphemijs horrentissimis a fundamento ad fastigium usq;, quæ fugienda & abominanda essent non aliter quam portæ inferorum.

ANNA.

Quid sibi uult Esaias quod dicit: Nos putauimus eum percussum a Deo.

VRBANVS.

Lege Passionis historiam ab Euangelistis descriptam, tum id probe intelliges. Iudæi atrocissima sed falsissima crimina Christo impingebant, dicentibus eum esse seductorem, impostorem, seditionis autorem, hostem Legis, Blasphematorem, Ioan. xvij. dicunt ad Pilatum. Sinon esset hic nocens, haudquaquam tibi tradidissemus eum. Ideoque putabatur contra Deum peccasse, & a Deo puniri aut percuti propter admissa in se flagicia. Contra omnem rationis captum est, iusticiam talem erigi, ut is qui nihil peccauit, plectatur & patiatur pro eo qui peccauit. Qui peccat is & luat, inquit Ratio. Sed hic longe secus fit, idque ex gratia & misericordia inexhausta & infinita Dei. Nos peccauimus, & merito nobis etiam sempiternæ poenæ propter peccatum luendæ essent, Christus uero innocens est, nullius peccati reus, nulla labe contaminatus, sed pro summa sua misericordia & in nos amoris ardentissimi affectu, collocat se in nostrum locum subitque et perferret supplicium quod non commuerat. Hic ueram etiam humanitatem Christi habes, cum uere pro nobis sit percussus, et peccata nostra in ligno attri-

Igitur in Esaiâ sequitur eum a Deo non propter peccata propria attritum esse, sed propter iniquitates nostras & scelera nostra. Oportebat enim esse uerum illum agnum paschalem, qui innocens est, sed aliena peccata mundi portat. Ex hoc uaticinio Rom. iij. Paulus sumpra occasione docet, Christi traditum fuisse propter peccata nostra. Atque ita incumbit poena quam nos commuerimus, Christo, ex gratuita Dei bonitate & misericordia, ut nos poenâ habeamus. Si poenâ peccatorum nostrorum in se non sustulisset, nunquam Deo redissemus in gratiam, Dei ira contra nos nunquam sedata fuisset, nec

nec unquam pacem habuiffemus. Eramus letaliter uulnerati ad mortem æternam, nec quisquã alius nobis mederi poterat quam uulnera Christi preciosiffimo sanguine manantia.

Nemo hic excipitur. Tota natura humana, uniuersum genus hominũ miserime & omnibus partibus uulneratum, uenenoq; letali infectum erat per peccatum. Nõ erat iustus ne unus quidem inter omnes homines, id quod & Psalmus xiiij. testatur. Omnes a uera uia ueritatis & innocentie in impeditas, deuias, salebrosas & erroneas uias mendacij & peccati declinaueramus quasi oues dispersæ ac palantes. Iacebamus uti semiuuus ille ex inflictis uulneribus, qui in itinere ab Hierosolymis in Hiericho in latro nes incidit, omnibusq; nobis opus erat Medico, liberatore & pastore, qui errantẽ ouem quæreret, qui reduceret in uiam, qui nos sanaret, & liberaret. Sed nullus erat qui id aut poterat aut debebat facere alius quã Christus Iesus ex gratuita & benigna promissione, quam nobis Deus in Lege & Prophetis de filio suo fecit. Ad hoc enim preordinatus fuit ut nos liberaret i. Petri i. Ob id dicit Esaias: posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. Hoc est Euangelium nostrum. Quid uulneratus & anxius peccator iucundius & gratius audiret quã peccata sua Christo imposita esset? Si Christo imposita sunt, extra controuersiam est quod ea prorsus expiari & deleuerit. Certe enim propter nos mortem obiit, & resurrexit.

Hæcq; obedientia Christi quod uti agnus pro peccatis nostris uictima factus est, quodq; ex animo et ultro summaq; patientia acerbissimam mortem pro nobis passus est, coram oculis Dei certe tam gratum & acceptum sacrificium est infiniti meriti & dignitatis, ut nullo modo nos dãnare possit aut uelit Deus, modo in Christum crediderimus. Ideoq; Deus Pater omnia peccata in filium suum unigenitum posuit, ne nos in damnationem demergerent. Hæc dilectio Dei erga nos tanta est ut nullum cor humanum eam capere possit, & hostia seu sacrificium hoc pro peccato tam præclarum tam preciosum est, ut nullum peccatum esse possit ibi ubi hoc offertur.

Sed qui fuerunt gestus Christi cum pateretur? Tam patiens fuit quam ouis ad occisionem ducta. Sicut ouis, inquit Propheta, ad occisionem ducta. Vocat Christum ouem eo quod a patre missus esset ut ferret peccata nostra & pro nobis offerretur, sicut in Lege Mosaica oues maclabantur. Quæ maclatio figura tantum Christi fuit.

A N N A.

Quomodo ex Iudicio & angustia sublatus est?

VRBANVS.

Vaticinat hic Esaias de gloria in quã Christus ingressus est per passionẽ suã. Neq; enim Christus mortẽ adiit, ut in morte maneret, sed ut mor-

tē absorberet utq; a mortuis resurgeret. Triduū erat in angustia et iudicio cū passus est se per Pilatū ad supplicium Crucis adiudicari ac dānari, sed indicibilis & grauissima illa angustia, quod Dñs rerū omniū, iudex uiuorum & mortuorum, se per peccatores homines iudicari ac damnari passus est, tres duntaxat dies durare debebat. Post eos cum summa gloria reuersus, uere demum super Israhel regnaturus. Semel mortuus est nec moritur amplius, Mors illi amplius non dominatur, sed ipse morti dominatur in sempiternum. Rom. vi. Hinc dicit Propheta: Generationem eius uel longitudinem uitæ eius quis enarrabit? Cum Iudæi autemarent iā actū esse propositus cum illo, eumq; interiisse, ibi demum e tempore quod transit, in æternitatem, quæ tempus non habet, e morte in gloriam perennis & lætissime immortalitatis transiit. Hoc est infinitum meritum passionis Christi per quod nobis remissionem peccatorum, uitam, & æternitatem salutis promeruit. Abscissus seu succisus & auulsus quidem est per passionem de terra uiuentium, qui in hoc perituro mundo uiuunt. Equidem misera & per breuis uita est, quæ mortem tergo secum semper circumfert, cui mors in gulis momentis imminet & ut umbra corpus sequitur. Sed tum demum in ueram & æternam uitam ingressus est e morte in immortalitatem, ubi Dominus & rex noster est in secula seculorum.

ANNA.

Cur dicit Elaias, Dedit cum impijs sepulchrum eius, uel, sepultus est ut impij?

VRBANVS?

Propheta loquitur de externa facie passionis Christi. Paulus Gal. iij. uocat eum κατάρων, id est, maledictum uel execrationē, ubi dicit eū pro nobis factum esse execrationem, quasi diceret: Quamuis Christus quantum ad propriam ipsius personam attinet innocens & benedictum semen Abrahamæ fuerit, in quem nihil iuris mors & peccatum haberent, attamen ultro iuxta externam faciem pro nobis miseris peccatoribus contemptus & execrabilis factus, seque subigi in crucem passus est. Hoc mortis supplicium ijs solum debetur qui propter maleficia & flagicia perpetrata damnati sunt. Hanc autem tam ignominiosam mortem subiit, & execratio ideo fieri uoluit, ut nos per ipsum benedictionem consequeremur.

Subactus est itaq; in crucem propter crimina atrocissima, quæ falsissime ab excæcatis Iudæis illi impingebantur. Accusatus est blasphemix, seditionis, quod contra Deum & Cæsarem peccarit, et mortem tam ignominiosam grauissime commeruerit. Hanc ignominiam, hæc falso intentata crimina ultro tulit propter nos, cum tamen nullam iniquitatem unquam fecisset, nec peccare posset. Hæc fuit uolūtas coelestis nostri patris. Noluisset dilecto etiam filio suo parcere, ut miseris nos peccatores ex omnibus malis per

Christus factus pro nobis maledictum

per tam probrosam ac contumeliosam hanc sed nobis salutiferam mortem liberaremur.

In uerbis sequentibus docet Esaias quis fructus ex hac miserabili & ignominiosa morte Christi prouenturus sit, indicatque figuras sacrificiorum in lege Mosaica per unicum sacrificium Christi implendas, dicens: Si posuerit pro peccato animam suam, uel: Cum expenderit uitam suam in sacrificium pro peccato, tum semen habebit & æuuum eius prorogabitur. Hoc est, cum seipsum in cruce patri cœlesti pro nobis in sacrificium obtulerit, tum semen seu filios habebit, hoc est, in se credentes, & tam longum erit æuuum eius ut ipsius et Christi fidelium uita nullum sit habitura finem. Alia ratio est terrenorum Regum. Hi cum moriuntur tum regnare desinunt, regnumque eorum successor occupat. At noster ille rex gloriæ Christus aliã & salutare uiuificam que mortem obit, per quam demum in ueram uitam ingreditur, suumque regnum potentissime incipit administrare. Hic iterum resurrectio Christi et Christianorum prædicta est. Hoc enim uere est regnare aut regere, uereque regnum erigere & stabilire, cum rex regnum durarum et æternum erigit & instituit, in quo subditi semper & in æternum defensionem, tutelam, pacem, securitatem, & omnem scœlicitatem bonaque omnia affluentissime & æternum habent. Hæc nullus rex mundanus prestare potest. Omnes enim reges huius mundi moriuntur, eorumque regna collabuntur & intereunt, uti uidemus omnes dominationes, principatus aut regna ad tempus durare sed non perpetua esse, uerum post aliquot seculi, uel, Propositum seu institutum Domini per manum Messiaë successum prosperum habiturum esse. Quæ enim Pater Christo mandauit ut nostra causa faceret, hoc omnibus numeris plene & absolute perfecit & bona fide & magno nostro cum fructu prestauit.

Meritam etiam Christi quod sit indicat, ubi dicit, Anima eius laborauit, hoc est, multum laboris ac doloris, multum calamitatis ac miseriarum dem recipiet. Nam post labores confectos uidebit ea que ipsum summa afficient uoluptate, uidelicet Catholicam Ecclesiam, hoc est, uere pios qui Dominum suum Christum sincera fide colunt, palam glorificant, prædicant & confitentur, hosque eius labores miserias & grumnas tanti faciunt, ut non dubitent per eos labores & grumnas sibi æternam quietem, pacem & gaudia parra esse. Atque ideo etiam ob gloriam nominis Christi mortem temporalem non fugient. Siquidem nihil dubitant ueram iusticiam, ueram uitam & æternam salutem omnium bonorum affluentissimum thesaurum & omnis scœlicitatis summam apud Christum esse:

Nunc audisti quomodo Christus nostra peccata portarit & exipiarit. In sequentibus iam docet Esaias, quomodo salutiferæ illius passionis & me

DE CONC. CHR. AD DISC. EMAM EVNT.

*Iusticia Chri
stianorum,
scientia Chri
sti.*

ritorum Christi participes fieri et iustificari possimus, dicitur scientiam seu cognitionem Christi esse medium quo thesaurum tantum accipiamus & adipiscamur. Quapropter si huic prophetiae credideris, nempe quod Iesus Christus filius Dei uerus Deus & homo peccata tua tulerit & pro his factis fecerit, seque in *λογον* pro te expendit, tuus mediator factus sit, teque per mortem suam immeritissimam & innocentissimam cum Deo patre reconciliarit, haec inquam si credis, tum per hanc fidem remissionem peccatorum omnium accipis, & a Deo iustus & sanctus reputaberis, sicuti Euangelistae & Apostoli, & in primis D. Paulus, Petrus & Ioannes ubique docent. Haec est, Christianorum iusticia, agnoscere & credere Christum esse unicum nostrum mediatorem, saluatorem et redemptorem, quem Deus ideo miserit ut peccata nostra in se suscepta dependeret. Hanc iusticiam Paulus uocat iusticiam fidei quae non nititur nostris operibus & meritis, sed Christum expiatorem & mortis iugulatorem, eumque in fide uera corde suo apprehendit, suumque unicum thesaurum uitae esse ducit, is iustificatur & saluatur. Qui id non credit, nunquam saluabitur. Deceuit enim hoc Deus, nobisque per Legem Prophetas & Euangelistas annunciauit, quod per nihil aliud uel in caelis uel in terris quam per Christum & propter Christum misereri nostri, peccata condonare, & uitam aeternam donare uelit, si modo in illum crediderimus. Act. iij. xij. Rom. ij. Gal. ij. iij.

Non itaque nullam ob causam dicit Propheta: Iniquitates eorum ipse portabit, quando nullus alius neque in caelis neque in terris sit qui iniquitates nostras portet & expiet, quam Messias ille. Sequitur igitur hinc irrefragabiliter, quod nemo possit a peccatis liberari, iustificari & saluari, nisi in hunc unicum peccatorum expiatorem Christum credat.

Audis ergo nunc, Christum esse seruum Dei in opere redemptionis, & merito uocari iustum cum solus iustus sit & alios iustificet, sicuti eum & Stephanus Act. vij. uocat. Iustificat autem nos in scientia sua uel cognitione sui, hoc est, cum Euangelium audimus quod solus ille nec alius ullus peccata nostra tulerit, cunctaque id firma fide tenuerimus omnemque fiduciam in uita et morte in eum collocauerimus, corde & ore dicentes: Christus iniquitates nostras portauit, is pro peccatis nostris mortuus est, is solus est iusticia mea coram Deo. Haec iusticia cum nitatur & fundata sit in Christo, aduersus inferorum portas immota stat & firma

ANNA.

Quantum audio, si interrogarer unde iusta essem peccatrix, respondendum mihi esset, iusta sum non hinc quod non peccarim, aut quod peccata expiarim, sed ideo, quod ipse Christus iniquitates meas portauit, in quod fidem & fiduciam meam fixam habeo.

VRBANVS.

Est

Est hæc appositissima responsio. Sic crediderunt omnes Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, & uere Christiani a primordio mundi, nec alia est fides quæ iustificet. Qui hac fide præditus non est, is damnatur, nec ullo modo saluari poterit, etiamsi omnibus omnium Monachorum cucullis indueretur, ac totius mundi bona opera merita & passionēs etiam solus haberet, attamen nihil ei omnia hæc prodesse aut ad salutem promouerent, sed tortio gehennæ in æternum futurus est. Sed pergamus.

De fructu & mercede passionis Christi dicit nunc porro Propheta. Est autem æternus triumphus seu uictoria de peccato, morte, mundo, & Satana. Hos atrocissimos crudelissimosque hostes uicit & fregit Christus, eisq; omnes electos eripuit. Atq; ita populum gloriosum & numerosum, seu pulcherrimam Ecclesiam in toto mundo hæreditate accepit, quæ est spirituale eius regnum. Hoc præstitit ignominiosa illa mors Christi, quod peccata nostra tulit et inter duos latrones se suspēdi passus est, proq; peccatoribus seu transgressoribus rogauit, uti & Paulus dicit Hebræ. v. cap. Christus in diebus carnis suæ, cum & preces & supplicationes apud illum, qui poterat ipsum a morte seruare, cū clamore ualido & lachrymis obtulisset, & exauditus esset pro reuerentia, tamen si filius erat, tamen didicit ex his quæ passus est, obedientiam, ac perfectus redditus, omnibus qui sibi obediunt, fuit causa salutis æternæ, cognominatus a Deo pontifex secundum ordinationem Melchizedec.

ANNA.

Quid dicit Esaias de Christo in Capite quinquagesimo quarto?

VRBANVS.

In eo capite describit Regnum Christi in fide, uidelicet Ecclesiam Catholicam quæ in hoc mundo Cruce conflictatur, misera, pauper, deserta, & sterilis iuxta externam faciem. Sed cōsolans eā promittit ei auxilium et fecunditatem, quod futura sit populosissima, confluentibus ad eam undique multis ex omnibus populis, in gentemq; multitudinem filiorum gratiæ sit paritura, ac multo plures quam contumax Synagoga, quamuis ea uisa sit fecundissima. Habebat enim Legem et multa bona opera, multos operarios seu operum doctores & omni genera exercitia. Verba hæc sunt.

EXVLTA STERILIS QVAE NON PARIS, PRORVMPE
IN LAVDDEM & IUBILA QVAE NON PARTVRIS, quo-
NIAM PLVRES SVNT FILII DESOLATÆ QVAM FILII
MARITATÆ DICIT DOMINVS.

Hæc consolatio & nobis diligenter obseruanda, ne paucitate & exiguo numero Christianorum offensi, animo consternemur, & fidem abijciamus. Futurus est alius quando eorum numerus satis frequens & magnus. Erat & Sara sterilis sed Deus noster benedixit ei ut mater & origo seu stirps multorum filiorum & maximi populi fieret. Breuiter Abraham non potest non iuxta promissum

De Ecclesia

tionem Dei, Gene. xvij. & iuxta nominis sui etymon ac significationem, pater multorum populorum, mundiꝝ hæreditas fieri. Quippe benedictum eius semen cum benedictione ipsius etiam gentibus promissum est.

Vtitur deinde Propheta similitudinibus a tentorijs sumptis, quæ in agris & campis eriguntur & extenduntur ut in ijs multi habitare possint: quo significat quod Ecclesia per totum mundum latissime prolatanda, & futurum ut ubiq; Euangelium audiatur & Christus suscipiatur. Verba eius hæc sunt.

DILATA LOCVM TABERNACVLORVM TVORVM ET CORTINAS TENTORIORVM TVORVM EXTENDANT, NEC PARCAS: PROLONGA FVNES TVOS & CLAVES TVAS ROBORA. Quoniam ad dextram & sinistram multiplicaberis.

Ecclesie hæreditas

Promittit etiam Ecclesiæ Gentes in hæreditatem, nõ quod Ecclesia gentes hereditura sit more huius mudi, sicuti rex mundanus possidet & subditum habet suum populum, Siquidem regnum Christi non est de hoc mundo. Erit igitur spiritalis hereditas quam Ecclesia per Euangelium accipit, ibiq; habitabit ubi ante per ignorantiam & incredulitatem deserta & solitudines erant. Ut cum Euangelium perueniret Athenas, nihilq; certi & solidi de Deo scirent, D. Paulus multos conuertit & ueram fidem docuit, qui Euangelio credebant & accedebant. Ideoq; dicit Propheta: Semen tuum gentes hæreditabit & ciuitates desolatas iuhabitabit.

Confirmat etiam consolatoriam illam promissionem Propheta de regno Christi, quod magnum & amplum futurum sit, ut maxime oculis carnalibus arctissima & angustissima Ecclesia uideatur, ac si a Deo esset deserta, futurumq; esset ut confunderetur & prorsus interiret. Nam Deus ipse futurus est Ecclesie sponsus. Noli timere (inquit) quia non confunderis, nec ignominia afficeris, neq; erubesces, sed confusionis adolescentiæ tuæ obliuisceris, & opprobrii uiduitatis tuæ non recordaberis amplius. Nam maritus tuus erit factor tuus, cuius nomen est, Dominus exercituum & redemptor tuus, sanctus Israhelis, Deus uniuersæ terræ uocabitur.

Spirituale coniugium

Spirituale hoc Coniugium est. Estq; summa consolatio quã habemus. D. Paulus hanc consolationem graphice depinxit & amplificauit in Epistola ad Ephes. uocatq; magnum mysterium quod Deus ipse in natura humana nos sibi desponsat & coniugij uinculo copulat. Vnde discimus oia ea quæ Dei sunt, nostra etiam esse, & ea quæ nos habemus accipit Deus & conijcit in se omnia ac si ipsius propria essent. Nos habemus peccata, mortem, æternam maledictionem seu damnationem. Christus habet iusticiã, uitam & salutem. Nostra itaq; quæ sunt mala noxia & exitia auferunt a nobis, eaq; uincit & abolet, et ea quæ ipsius sunt donat nobis omnia. Nonne hoc oprandum & amabile coniugium est?

Sicut igitur proba coniunx, optima quæq; sibi de suo marito, quem si dum

dum & integrum experta est, promittit: sicut & maritus contra, talem uxorem omni benevolentiae genere & singulari amoris affectu ac studio prosequitur: Ita se res habet inter Deum & nos. Bono itaque animo esse & semper in Domino gaudere debemus, nec despondere animum in ulla necessitate, cum peccata conscientiam excruciant, cumque mors terrorem nobis incutit. Non confundemur, non erubescemus. Nam is qui defendit nos & potest & uult ab omnibus his malis nos redimere.

Obserua etiam hic quod dicit redemptor noster, uidelicet Christus, Deus omnis terrae uocabitur, uel Deus in omni terra uocabitur. Hic habes diuinitatem Christi, & quod Christum per totum mundum uerum & unum Deum agnitiuri & culturi sint homines.

Christi diuinitas

Nota & hoc quod Ecclesia similis uidetur derelictae mulieri & moerenti. Hinc sequitur quod gloriam illam suam maximam hic in spe habeat, sed post hanc uitam ea gloria manifestabitur, Rom. viij. Si igitur hic moerenti itaque: Quoniam sicut mulier relinquitur (a marito) sic uocauit te Dominus derelictam spiritu, & uxorem adolescentiae repudiatam, dicit Deus tuus.

Ecclesia similis mulieri derelictae

Nihil tamen erit periculi. Non propterea in totum destituetur. Mundus putat Ecclesiam esse misellum & derelictum popellum, sed Deus ait: Ad punctum in modico dereliqui te, sed in miserationibus magnis congregabo te. In momento indignationis abscondi faciem meam parumper a te, & in misericordia sempiterna misertus sum tui, Dixit redemptor tuus Dominus.

Audi quam blande quam amice Deus Ecclesiam suam compellet & consolatur, promittens Crucem et moerorem non perpetuum nec continuum futurum, sed gaudium & gratiam aeternam duraturam. Sic consolatur nos & Paulus Rom. viij. & ij. Corin. iij. Addit Esaias & similitudinem qua ostendit, quod & quomodo Deus suam in nos misericordiam exercere uolet. Noe promisit gratiam quod ab eo tempore nunquam diluuium mundum deleturus esset, addiditque in signum Iridem. Sic & gratiam nobis promissam firmiter & constanter praestabit. Sic autem dicit in Propheta.

Et est mihi in hac re sicut in aquis Noah, quoniam iuravi, quod diluuium Noah amplius non transiret super terram: Sic iuravi ne irascar super te, nec increpem te. Siquidem montes ipsi mouebuntur, & colles nutabunt: misericordia autem mea non recedet a te, nec foedus pacis, dicit miserator tuus Dominus.

Hoc est, Quantumuis potentes sint aduersarii tui, attamen te e medio tollere aut iniuria afficere non poterunt. Contremiscent & cedent ac mouebuntur illi, Mea autem gratia & auxilium non mouebitur, sed certum

et stabile erit. Foedus enim gratie tecum pepigi, quod rumpi aut frangi nolo. Est profecto uox consolantissima quod Deus dicit se non nostrum iudicem sed Miseratorem futurum.

*Ecclesia crescit
et cruce*

Nec breues modo afflictiones Ecclesie futuræ sunt, sed etiam proderunt ad hoc ut Christifideles augeantur & numerosiores fiant. Quo magis Ecclesia affligitur eo feracius crescit. Siquidem Deus perinde facit ut ceterum mētarius aut latomus, qui lateritios illos lapides ideo circumcidit, & nunc hinc nunc illinc particulam aliquam malleo inde decutit, ut quadrent & apti fiant ad structuram ædificij. Sic & Crux dolat & refecat ueteris hominis cupiditates. Itaque Deus Ecclesiam patitur affligi, & cruce ac persecutionibus impeti, sed per crucem eam extruit præclarum & pulcherrimum regnum e preciosis lapidibus, hoc est, Christifidelibus a Deo doctis. Christianorum enim ars Euangelion est, quod non ratio peperit, imo nec capere id potest. Non enim Euangelium Rationi naturaliter insitum est, non nascitur nobiscum uti Lex, sed necesse est ut Spiritus sanctus, per quem ecclesio in terras demissum est, per ministerium seu predicationem uerbi id nos doceat. In hoc regno erit uera pax cum Deo per fidem in Christum, in Ecclesia in omnis generis afflictionibus habeat quo se consoletur, quo conscientiam pacificet cum Deus ipse sit eius Miserator. Hanc pacem committantur uere pia opera iusticiæ, id quod significat uerbis nunc sequentibus.

Paupercula, tempestate obruta, et consolatione destituta ecce ego colloco, super carbunculum lapides tuos, & fundabo te in saphyris. Et ponam opusculum fenestras tuas, & portas tuas lapides igne rutilantes, atque omnes terminos tuos, lapides desiderabiles. Et ponam omnes filios tuos doctos a Domino, & multa pax erit filiis tuis. In iusticia præparaberis, & longe aberis a calumnia, nec illam timebis, sicut nec pauorem, qui non appropinquabit tibi. Ecce congregando congregabit se (gens) abscip me (ad te) & qui se iunxerit tibi contra te, ille cadet.

Hæc omnia spiritualiter in cordibus & conscientijs piorum fiunt, et ipsos die redemptionis demum implebuntur. Iudæi expectant Ierusalem e margaritis, unionibus & gemmis constructam, hancque promissionem carnaliter de terreno aliquo ædificio intelligunt. Verum Esaias de spirituale ædificio hic & de spiritualibus lapidibus loquitur. Cum audimus Euangelium ei que credimus, tum per uerbum & fidem precioso nostro & angulari lapidi ac Petre in ædificamur, ut sancta Dei ciuitas simus, in qua ipse habitet quam & ipse ædificat. Qui in hac ciuitate lapis & ciuis est, is extra omnem periculum est, ei peccatum, mors, Satana nocere nihil possunt. Nam Deus ipse hic architectus & uigil est.

Ita Esaias in multis capitibus perspicue docuit quid Christus sit, quod eius sit ministerium, quodque Ecclesia seu regnum Christi non carnaliter regnum sit, sed congregatio Christifidelium in Spiritu, qui Euangelio credunt.

dunt, & hic in terris a solo uerbo Dei, non a uisibilibus rebus huius mundiherent ac dependent. Siquidem filijs Dei alius orbis, alia terra destinata est, in qua nihil aliud quam ipsissima iusticia habitat. Quærunť futuram ciuitatem, quia in hoc mundo manentem non habent. Heb. xiiij. Et ne crude offendantur & tot afflictionibus imperiti concidant, ne cogitent secum actum esse ubi procella persecutionum & tempestas tērationū urget, ideo consolatur eos paternis et suauissimis promissionibus, quibus se ipsis adfuturum in periculis et malis omnibus presensq; auxilium laturum recipit. Siquidem in hoc mundo, cum regnum Christi sit absconditum regnū fidei sub cruce, necesse est ut uerbum Dei apprehendamus eorūq; animos nostros confirmemus, inde solatia & recreationem, refrigeria & remedia petamus. Monet itaq; & hortatur Esaias cap. lv. Ecclesiam Christi, ut diligenter uerbum Dei audiat & asseruet, in quo summa & infinita bona nostra, pax, gaudium, uita & salus, dicēs: O sitientes, uenite omnes ad aquas, etiam qui non habet pecuniam: uenite, emite & comedite: Venite inquam, emite absq; pecunia & absq; ullo precio uinum & lac. Quare expenditis pecuniam non pro panibus, & laborem uestrum non pro satu-
ritate?

Vide quam blande nos alliciat & inuitet Deus ad suum uerbum & æterna bona. Vocat autē uerbum suum aquam, nimirum illius perennis et uiuifontis, de quo Ioan. iiii. & vii. quæ sedat sitim æternam, quæ refocillat & reficit nos in omni siccitate & æstu persecutionum & afflictionū, quæ uera aqua refectionis & uitæ est qua nos destitutos uiribus & animis recolimus & restauramus. Vocat & uinum, item & lac, eo quod tã senibus quam iuuenibus tam firmis quam infirmis solatio est & refrigerio, conscientias etiam tranquillat & exhilarat, nosq; ad uitam æternam alit, & gramine saluifero pascit. Nec quenquam excludit. Quicumq; esurit & sitit iusticiam ueram, ueniat modo, inquit, nō opus habet hic nummis aut argento, omnibus qui pauperes spiritu sunt, suauissima est hæc aqua, hoc uinū & lac, uti Christus docet Matthæi xi.

*Verbum cur
uocetur aqua
uinū & lac.*

A Pharisæis & iusticiarijs, magno precio iusticia, opera et consolationes emendę sunt. At hic in uerbo Dei gratis donantur hæc omnia. Omnes qui pacem conscientiarum & iusticiam alibi quærunt quam in Euangelio, illi expendunt argentum ubi panis non est, quia Dei promissio est panis noster unde uiuimus coram Deo. Sequitur in Propheta.

Audite audientes me, & comedite bonum, & oblectet se anima uestra in pinguedine. Inclinate aurem uestram, & uenite ad me, audite inquam & uiuet anima uestra: percutiamq; uobiscum foedus, misericordias Daulis. Ecce dedi eum testem populis, ducem & præceptorem populis. Ecce uocabis gentem quam ignoras, & gentes quæ te non nouerunt

current ad te, propter Dominum Deum tuum, & propter sanctum Israel, quia decorauit te.

His uerbis docet Esaias quā infinitos & ingentes fructus e uerbo Dei accipiamus, uidelicet ipsam uitam. In uerbo Dei est animæ uoluptas, consolatio, cibus, potus. Huic qui credit is uiuit, nec moritur mortem æternam. Ioan. viij.

Est uerbū gratiæ & ueritatis: quæ promittit ea firma certa & rata sunt, nec possunt nō fieri. Vt autem maiori etiam consolatione animos nostros erigeret & confirmaret, ideo promissionem gratiæ in Christo, Dauid factam uocat pactum, de quo psalmo lxxxvij. audisti. Hoc est nouum illud Testamentum, gratiæ foedus, inter Deum & omnes Christifideles, qui uerum illum Dauidem Christū uera fide suscipiunt & apprehendunt, ab ijs Deus nunquam auertet misericordiam suam. Et licet etiam uere pij imbecilles sint & non omnibus numeris perfecti, nihil tamen in ijs est dæmonabile propter Christum, cui per fidem insiti sunt. Roma. viij.

Si hoc pactum niteretur operibus nostris, ita ut tantum spem haberemus de Dei erga nos gratia tantisper, dum iusti & sine peccato essemus, tum incerta esset tota salutis nostræ ratio. Nūquam enim in carne sine peccato uiuimus. Sed firmitus ac solidius fundamentum habet salus nostra, uidelicet gratiam & ueritatem Dei. Hic promittit remissionem peccatorum ex gratia, & bona fide præstat ea quæ promissit ex gratia. Hinc Paulus Roman. iij. uocem præclaram profert: iusticia ex fide datur, ut secundū gratiam, ut firma sit promissio uniuerso semini, non ei, quod est ex lege tantisper, uerum etiam ei quod est ex fide Abraham, qui est pater omnium nostrorum.

Sequitur in Propheta, quod uerum Dauidem Christum Dauidis filium dederit testem, Docet enim & annunciat Euangelion, item quod dedit eum ducem & præceptorem seu imperatorem aut legislatorem gentibus. Hoc est, Christus futurus est doctor & rex gentium, quæ e testimonio Euangelij uidebunt quam pertinax, contumax et incredulum hominum genus sint Iudæi qui suam carnem et sanguinem Iesum Christum uerū Messiam noluerunt recipere, sed in totum respuerunt, quæ tamen præ alijs omnibus suscipere & uenerari debuissent. Sic Paulus Act. xij. dicit ad excusatos Iudæos. Vobis oportebat primum loqui sermonem Dei, sed quoniam eum repellitis illum, & indignos uos iudicatis æterna uita, ecce cōuertimur ad gentes, sic enim præcepit nobis Dominus &c. Item Act. xxvij. dixit Romæ ad Iudæos cum Euangelio credere non sustinerent, notum sit uobis, quod gentibus missum est hoc salutare Dei, & ipsi audient.

Itē Esaiæ lix. capite clare promittit Christus futurus redemptor Sion, hoc est, electis e Iudæorum populo: ut non omnes damnandi sint quamuis in grauissimam, horribilem & diuturnam cæcitatem prolapsi sint, promittitq; Deus quod uerbum et Spiritus ipsius non sit auferendus ab Ecclesia. Nam sicuti Matthæus ait cap. xxvij. semper manebit Christus nobis.

tum. Sic autem ait Esaias. Et ueniet redemptor ad Zion, & ad eos qui respicerint in Iacob ab iniquitate, dicit Dominus. Et ego (in eo) cum eis hoc meum fœdus dicit Dominus, ut Spiritus meus qui est super te, & uerba mea, quæ posui in ore tuo, non recedant ab ore tuo atque ab ore seminis tui, & ab ore seminis (uenturi post) semen tuum, dicit Dominus, A modo & usque in seculum.

ANNA.

Citat ne Paulus hoc uaticinium in epistola ad Rom. cap. xi. ubi consolatur Iudæos quod pars aliqua eorum sit conuertenda ante diem extremum?

VRBANVS.

Etiã. Ac mysterium gentibus dicit, ne reliquias Iudæorum omnino respiciant aut de eorum salute desperent, dicens: excæcatio ex parte Israel accidit, donec plenitudo gentium aduenerit, & sic totus Israel saluus erit. Si ut scriptum est: Adueniet ex Zion ille qui liberat, & auertet impietates a Iacob. Et hoc illis a me testamentum, cum abstulero peccata ipsorum. Secundum Euangelium quidem, inimici propter uos, secundum electionem autem dilecti propter patres. Ex his tot prophetis Cleophas & Comes eius se se consolari & spirituale regnum Christi intelligere potuissent.

Nunc audi porro quam suauia quam iucunda & grata Esaias uaticinetur de regno Christi, quod per prædicationem ubique & latissime crescere & propagari debeat, & quod in Ecclesia tantum salus sit, & qui in Spirituale hoc regnum non uenerit quod is damnetur. Verba figurata & picturata sunt quibus Prophetæ multum utuntur. Sed assuescendum est huiusmodi orationis figuratæ dictioni. Sic ait igitur cap. lx. Surge illuminare Ierusalem quia uenit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est.

Lumen hoc est Euangelium, Dei gloria, sunt dona æternarum opum & bonorum, ut sunt æterna iusticia, pax, sapientia, securitas, uita & salus. Sequitur. Quia ecce tenebræ operiunt terram & caligo populos, super te autem oritur Dominus & gloria eius in te uidebitur, Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & populi in splendore ortus tui, (siue qui super te oritur) Leua in circuitu oculos tuos. Omnes isti congregati, ueniunt tibi. Filij tui, (hoc est Christiani fideles,) de longe ueniunt, hoc est, ubique per totum hunc vastissimum mundum Euangelium docetur & Christiani fideles populi fiunt. Et filia tua de latere surgent (uel ad latus educabunt) Tunc uidebis & afflues & mirabitur & dilatabitur cor tuum quando conuersa fuerit ad te multitudo maris (hoc est, gentes in insulis & ad mare sitæ ubique) & fortitudo gentium ad te uenerit. Hoc impletum est tunc cum per Euangelium conuersæ sunt gentes in Hispania, Gallia, Italia, Græcia, Asia, Cilicia, Africa, Aegypto, Cypro, Creta, Rhodo, Liuania, Borussia, seu Prussia, Pomerania, in Inferiore Germania ad mare occidentale sita, Scotia, Anglia, Hybernia, Islandia, alijque locis & regionibus. Inundatio (seu multitudo) camelorum operiet te, hoc est, populi orientales qui camelos habent, ad coelestem quoque Hierosolimam ueniunt.

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAVM EVNT.

DROMEDARII MIDEAN & EFFA. hoc est, populi iuxta mare rubrum & regno Arabiæ in Christum credent. Omnes de Saba uenient aurum & thus deferentes & laudem Domino annunciantes. Omnes greges in Kedar ad te congregabuntur, et arietes in Nebaioth ministrabunt tibi. Per Saba intellige populos ad dexteram Orientis. Per Kedar & Nebaioth eos qui sunt ad sinistram. Hi omnes seruituri erant Ecclesiæ, & se ad eam congregaturi, Christumq; prædicaturi & glorificaturi ut unicum nostrum saluatorem.

OFFERENTVR SVPER PLACABILI ALTARI MEO. Hoc fit, cum Doctores uerbi diuini homines conuertunt ut ultro se cruci subijciant, ueterem hominem mortificent, atq; ita se per Christum altare nostrum Deo offerant aut sacrificent.

NAM DOMVM MAIESTATIS MEÆ GLORIFICABO. hoc est, templum meum spirituale, Ecclesiã, multifarijs donis Spiritus sancti locupletabo & exornabo.

Sequitur. **QVI SVNT ISTI QVI VT NUBES VOLANT** & quasi columbæ ad fenestras suas. Figurata hæc uerba sunt. Nubes sunt Apostoli. Hi sunt secundi, pluiam enim uerbi Dei adportant & ueloces sunt ut nubes & quasi columbæ, quia per totum mundum uolant ad omnes populos, ut apud eos Euangelium annunciant. Sequitur.

INSVLÆ ME EXPECTANT & NAVIS MARIS A PRINCIPIO (uel iam pridem) ut adducant filios tuos de longe, cum argento & auro eorum nomini Domini Dei tui et Sancto in Israhel qui glorificabitur tibi. Hoc est, Vbiq; magna animi cupiditate & desiderio Euangelium expectabitur ut unica consolatio mœstarum et afflictarum conscientiarum. Facultates etiam & fortunas suas homines non grauatim effundet in hoc, ut Dei nomen longe lateq; propagetur, utq; miseri & afflicti liberentur & seruentur. Peregrini seu filij peregrinorum sunt Doctores in Ecclesia ex gentilitate qui scribendo & docendo Ecclesiam exædificauerunt, quales fuerunt Athanasius, Nazianzenus, Cyrillus, Chrysostomus, Augustinus, Hilarius, Ambrosius, & similes. Sequitur. In indignatione enim mea percussi te & in reconciliatione mea (uel in gratia mea) miseris sum tui, hoc est, Habes etiam nunc peccata, paternaq; uirga te percuti & castigari inq; terris in hac uita afflictionem pati necesse est. Sed ira paterna est. Omnis afflictio in commodum & salutem tuam cedit, ne cum impio modo damneris. Sub indignatione latet abscondita nihil nisi paterna gratia & beneuolentia summa. Neq; enim te occidam, sed percutiam & castigabo te ut uiuas. Sequitur.

ET APERIENTVR PORTÆ TVÆ IUGITER, NEC DIE NEC NOCTE CLAUDENTVR, ut fortitudo gentiũ ad te adferatur, & reges

*Peregrinorũ
filij qui.*

& reges earum adducantur. Quæ enim gens & quod regnum tibi non ser-
 uierit, peribit, & gentes solitudine uastabuntur. Hoc est. Quamuis multis
 hostibus cincta sis, qui omnes tibi insidiantur & grauitè imminent, attā
 mentura & extra periculum eris instar munitissimæ & fortissimæ urbis, cu-
 ius portæ non clauduntur, quæq; nullos hostes metuit. Hæc est securitas
 in Spiritu. Neq; enim omnes Christi hostes Ecclesiam euertere aut ua-
 stare possunt coniunctis etiam omnibus uiribus, ut maxime corpus affli-
 gant aut facultates eripiant. Est & Ecclesia assimilis ciuitati semper paten-
 ti. Singulis enim momenti expectat & recipit omnes qui poenitentiam agē-
 tes Christo nomen dant & in hanc ciuitatem ingrediuntur, cum eam pro-
 missionem habeat quod semper usq; ad extremum diem crescere debeat.
 Verbum & Sacramenta nunquam non in Ecclesia sunt & inueniuntur,
 per quæ conuersi remissionem peccatorum accipimus, quæ nusquam etiā
 alibi est quam in Ecclesia. Qui non est Christianus, aut ciuis huius urbis,
 is damnatur. Sequitur in textu.

*Ecclesia simi-
 lis ciuitati
 semper pa-
 tenti*

GLORIA LIBANI AD TE VENIET, ABIES & BVXVS
 & PINVS SIMVL AD ORNANDVM LOCVM SANCTI-
 ficationis meæ. Nam locum pedum meorum glorificabo. Hoc est. Quic-
 quid hæc tenus eximium & præclarum Synagoga Iudæorum præ alijs na-
 tionibus habuit, ut est, Scriptura sacra, cognitio Dei, promissio gratiæ,
 Christus, iusticia & uera spes uitæ, hæc omnia Ecclesiæ Christianæ dona-
 bo. Sequitur.

ET VENIENT AD TE CVRVI II QVI
 TE HVMLIAVERVNT & OMNES QVI DETRAHEBANT
 tibi adorabunt uestigia pedum tuorum (uel pro cident ante pedes tuos) &
 uocabunt te ciuitatem Domini in Sion Sancti in Israel. Pro eo em̄ quod
 fuisti derelicta & odio habita, & non erat qui per te transiret, ponam te in
 & generiam (seu magnificentiam) in secula & gaudium in generationem
 scias (seu discas) quod ego sim Dominus saluans te & ego ille fortis in la-
 & tam atrocibus conuictis proscindunt, aliquando conuertentur ad fidem
 Catholicam, teque probe cognoscere discant, te ciuitatem Dei & ueram
 Sion esse. Quam derelicta fuisti ad breue tempus, tã exaltaberis & in sum-
 mam gloriam eueheris. Quod autem figurate de lacte dicit, eo significat
 gentes humanitatem & comitatem eximiam Ecclesiæ exhibituras, eamq;
 omni beneficiorum atq; officiorum genere affecturas, ueluti matres libe-
 ris suis tenere dilectis ex animo bene cupiunt eosq; fouent, curant, alunt, ni-
 hil que non eorum causa naturalis illius ⁵⁰⁷ in citatione faciunt.

Hic obseruabis, quamuis Ecclesia iuxta externam faciem, contemptibi-
 li et deformi specie horreat, quod tamen Deus eam conseruaturus et defen-
 surus sit, ut in summam dignitatem prouecta glorificetur, primum in Spi-

Ecclesia glo
ria

ritu. Hoc autem ornamentum Ecclesiae in Spiritu, omnia ornamenta totius mundi longe vincit. Deinde honore summo etiam afficientur ij qui in mundo contempti & persecutionibus erant expositi. An non Apostoli & Martyres extreme contempti fuerunt, at nunc eorum memoria anniverfarijs solennitatibus ac singulari gaudio celebratur, praedicanturq; esse, ut & vere sunt, Dei amici charissimi, & foelicissimae sanctissimaeq; animae. Vnde haec tanta gloria? Nimirum hinc, quod Deus ipse saluator noster est, & fortis ille seu omnipotens est redemptor noster. Quomodo hoc saluatore & redemptore semper nobis praesente periremus? Sequitur:

FERAM DEO PRO AERE AVRUM & PRO FERRO AF
FERAM ARGENTVM, & PRO LIGNIS AES & PRO LAPIDIBUS FERRUM, & facia ut praefecti tui pacem doceant & praepositi (seu curatores tui) iusticiam praedicent. Non audietur ultra in terra tua iniuria (aut rapina) nec vastitas aut contritio in terminis tuis, sed occupabit salus murus tuos & portas tuas laudatio, uel muri tui salus & portae tuae laudatio uocabuntur. Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunae amplius illuminabit te, sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet amplius sol tuus, nec luna tua occultabitur: Quoniam Dominus erit tibi in lucem perpetuam, & sinientur dies luctus tui. Sed & populi tui omnes iusti erunt, & in seculum possidebunt terram, (eritq;)germen plantationum eius, opus manuum mearum ut glorificentur. Paruus erit in mille, et exiguus in gentem robustam: ego Dominus in tempore eius accelerabo istud.

Hoc est, Audi o afflictam nunc Ecclesia, si mea causa amittis & posthabes aliquid, id abunde & large tibi reddetur & compensabitur aeternis operibus atq; diuitijs. Futura es eximie fortis & gloriosa. Habebis etiam fidos episcopos & doctores, qui spiritualem & temporalem etiam pacem pie & sedulo docebunt, ut prius intus in cordibus cum Deo, & extra cum proximo tranquillitatem habeant et pacifici sint. Tam mirabiliter te defendet Deus, ut incolae & ciues tui securi & tuti semper sedeant. Hoc intelligendum in hac uita de spiritali securitate & pace, MVRI TVI SALVS VOCABUNTUR. Cum hoc auxilium & tam firmum aduersus omnes impetus praesidiu in te sit, multo maius quam totus mundus habet aut suppeditare potest. Et portae tuae Vocabuntur laus, Quia in te ineffabiles & inexhaustae diuitiae diuinae gratiae in Christo tam clare & luculenter docebuntur & laudantur, ut per eas omnes Christiani excitentur ad glorificandum et laudandum Deum sine intermissione, pro omnibus tam corporalibus quam spiritalibus illius benedictionibus, quas sceleratus & impius hic mundus non agnoscit, tantum abest ut Deo pro ijs gratias agat. Soli Christi fideles id faciunt, Hi psallunt Deo in Spiritu & ore etiam, petuntq; ut id in aeternum faciant, uti canit lxxxiiij. Psalmus: Beati qui habitant in domo tua Domine in saecula saeculorum laudabunt te.

Ne autem cum excæcatis Iudæis & furiosis Chiliaftis corporalem ciuitatem & terrenum regnum a Christo expectemus, ideo dicit Propheta in subsequentijs uerbis, hūc corporalem & uisibilem solem non facturum portas & muros ciuitatis huius uisibiles, ut ad splendorem & lucē solis uideri oculis carnalibus possint. Lōge maius lumen adhibeatur necesse est, ut hæc ciuitas uideri possit. Deus ipse in hac ciuitate uti Sol inuisibilis lucebit, & corda Euangelio illuminabit. Per hanc lucem uideri possunt res illæ maximæ & immensa beneficia quæ Deus Ecclesiæ promisit.

Hinc quoq; intelligimus Ecclesiam Catholicam aut regnū Christi nō esse politiam externam. Nam hæ mundanæ politix & administrationes seu dominationes cum sua magnificentia ac splendore oculis corporalibus conspici possunt, sed Ecclesia eiusq; magnificentia uideri non potest nisi oculis spiritus, longeq; alius Sol quam mundi adsit oportet.

Sed nunc obserua quam præclaras & immensas promissiones in Christo habeamus. Regni Christi Sol non occidet. Visibilis Sol quotidie occidit cōfecto per diem cursu suo, seq; abscondit usq; in crastinum diem. At Sol iusticiæ illucescit & exoritur nobis per Euangelium, nec unquam occidit Electis. Nam ut maxime nubes tentationis alicuius hunc solem obduere non tamē totus Sol occidit nobis, imo die redemptionis demum uere conspicietur & clarissime tum illucescet, ubi nulla nubes afflictionis, ignorantix, aut in credulitatis eius splendorem amplius obfuscare, tegere aut impedire potest. Ibi demum uere conspicientur impletiones maximarum promissionum pacis, gaudiij & salutis Ecclesiæ, cum Christus manifestatus sempiterna lux nostra fuerit, tum facie ad faciem uidebitur, omnesq; afflictiones finem habebunt, diesq; æternæ gloriæ filijs Dei tum apparebit & patebit.

Nota etiam hic quod in Ecclesia seu regno Christi non nisi iusti futuri sint. Hic in mundo pijs & impijs una habitant et mixti sunt sed uera Ecclesia est talis congregatio Christianorum in spiritu, in qua nullus impius est, die em̄ extremo infideles etiā corporaliter a pijs separabuntur in æternū.

Fanaticum & insanum Anabaptistarū uulgus putat se hic in terris corporaliter in terrenam aliquam ciuitatem omnes pios congregaturū, hæcq; promissionem corporaliter impleurum. Sed ipsorum conatus irritus erit. Nunquam id hic in terris fiet. Zizania in fine demum mundi a tritico segregabitur, & impij sunt pijs mixti in Ecclesia corpore duntaxat, usque ad diem extremum, abutentes omnibus creaturis, ut latrones & prædones in ditione principis alicuius, qui uiolentia & iniuria omnia occupant, & possident. At pijs cum Christo regnabunt in coelis & terris. Terram & uisibilem creaturam DEVS eleganter & affabre exornabit & nouam quandam speciem induet, miramque pulchritudinem addet, ut ea filij DEI

Anabaptistarum error de regno Christi

perfruantur. Rom. viij. Atq; ita p̄ij nouum cœlum & nouam terram h̄e
reditabunt & possidebunt in quibus habitabit iusticia, uti Petrus ait, i. cap.
iij. Sed unde & cur accipient hanc tantam gloriam? Nimirum hinc quod
ut Esaias ait, germen sunt, seu frondes, seu uirgulta, quæ Deus ipse mani
bus suis plantauit, quia per uerbum & Spiritum suum imaginem Dei in
nobis renouauit et nouos homines fecit, nouamq; creaturam in Christo.

In fine autem capitis huius promittit Esaias fore ut Ecclesia quantum
uis exigua & rara sit, crescat sic ut populus frequentissimus & innumerabi
lis fidem Christi sit suscepturus. Et ne de hac promissione quicquam du
bitaretur, cum uideamus uere pios persecutionibus infestari & cateruati
e medio tolli, mundumque cum turba impiorum magnum & copiosum,
Ecclesiam uero ad mundum collatam per exiguam & angustam esse, ideo
concludens dicit, non hominis esse opus regnum Christi ad tantam proue
here gloriam, sed ipse Dominus id faciet tempore suo. Nam quod Euan
gelium docetur, quod homines tanta mysteria credunt, quod promissio
nibus Dei fidentes mundum hunc relinquunt et contemnunt, ac Christi
morte fortiter suscepta etiam confitentur, hæc tanta sunt opera omnia, que
nulla ratio, nulla sapientia, nulla potentia mundi præstare potest, sed De
us ipse sua immensa potentia et Spiritu hæc tanta faciat seruet & augeat ne
cesse est.

Ex hac Prophetia iterum habes Spirituale & æternum Christi regnum
esse, et quod Christum resurgere oportuerit si sempiterna lux & sol p̄iorū
esse debuit, & quod nos quoq; simus resurrecturi, ut has tantas promissio
nes in Prophetis promissas uniuersas accipiamus & ihs in æternum in hæ
tura uita perfruamur. Hoc qui credit is non contristatur uti Cleophas &
comes eius. Siquidem scit quod Christus Israhelem liberaturus & ad æ
ternam gloriam prouecturus sit, uerum nō in hac caduca uita sed hic in spē
certa, post uitam uero hanc in possessione certa & æterna.

Nuncaudi porro quomodo Esaias uaticinetur de Ecclesia Christiano
rum & saluatore eius Christo, quod uenturus sit ut Sion & gentes iustifi
cet, quodq; gentes etiam sint Messiam suscepturæ, quod Ecclesiæ fidos Ep
iscopos & pastores sit daturus, eamq; magna gloria exornaturus & dicit
gens conseruaturus, ut sponsam suā unice amatam, quo omnibus sit con
spicuum Ecclesiam a Deo non esse derelictam, quamuis hic crucem suam
ferat, qua Domino & Regi suo conformem eam fieri oportet. Sic dicens.
cap. lxiij. Propter Zion non tacebo & propter Ierusalem non quietus ero,
donec egrediatur ut splendor iusticia eius, & salus eius ut lampas ardeat.
Et uidebunt gentes iusticiam tuam, & omnes reges gloriam tuam: & uoca
bit te nomine nouo, quod os Domini nominabit, & eris corona gloriae
in manu Domini, & diadema regni in manu Dei. Non dicetur tibi ultra,
derelicta, neq; terræ tuæ dicetur amplius, desolata, sed tu uocaberis, uolū
tas

tas mea in ea, & terræ tuæ (dicetur) maritata: quoniam complacuit Domino in te, & terra tua marito copulabitur. Quoniam maritabunt te filij tui sicut adolescens maritat uirginem, & iuxta gaudium sponsi quod habet de sponsa, gaudebit super te Deus tuus.

Hic dicit Propheta quamuis bona pars hominum neque Deum, neque Christum curet, electi tamen, Spiritualem illam & ueram Sion inquirunt, et unicum saluatorem Christum expectant. Verum cum Satanæ persecuti onibus sit exposita, ab eoque uastetur & affligatur, opus habet consolatione. Ideoque non tacebo sed docebo indefinenter Christum donec uenerit. Christus est unica iusticia Sionis seu spiritualis Ierusalem, sicut Paulus clare testatur i. Corin. i. Estque Ecclesiæ unica salus, uti Euangelistæ & Apostoli ubique docent. Vaticinatur itaque Esaias hic de nullo alio quam de Iesu Christo, quem nobis Deus in saluatorem misit, ut & Iudæi & gentes eius beneficij participes & compotes fierent. Id quod ab Apostolorum temporibus per totum mundum impletum est. Nouum nomen haud dubie est quod populus Dei nunc uocatur Ecclesia, filij Dei, uerum & Spirituale Ierusalem mater omnium electorum Sanctorum.

Nunc uide quam preciosa quam dilecta sit Ecclesia fidei & optimo Patri Deo. Propheta eam uocat coronam gloriæ. Mundus putabat pios esse fatuos, stultos, consceleratos, perisemata & pericatharmata, omniumque ludibrijs & sannis, omnium iniurijs erant expositi. At hic longe aliud epitheton pijs indit. Vocatur enim dilecta, preciosa, corona gloriæ, *Ecclesiæ gloria* *Volū* tas mea in ea, et populus Dominum habens, qui eius non obliuiscitur. Hæc sunt consolantissimæ promissiones in Cruce, sed firma fide sunt apprehendende. Nihil enim certius est, quam nos, quamuis in hoc mundo contemnamur & affligamur, Deo tamen tam charos & tenere dilectos esse, ut creature cunctæ nobis seruire & prodesse cogantur etiam tum cum mundus putat quod maxime noceant. Angeli in caelis nos curant, fouent, & tuentur, atque Deus ipse nos gestat manibus suis ueluti pater filium unice charum. *Ecclesiæ gloria* *lam* uide maximum opus humanitatis Dei, hoc est, quod Deus homo factus est, & passionem Christi. Hæc certe omnia propter Ecclesiam facta sunt, ut per ea ab omnibus malis liberata ad uitam & æternam salutem adduceretur. Quomodo potuisset paternam suam in Ecclesiam propensionem et amorem magis declarare & exerere, quam quod unigenitum filium suum propter eam in mortem tradidit ut eam liberaret, cum adhuc inimica deo esset, Rom. v. Quamuis infirmitas & crux nostra in hac uita faciem horribilem & detestabilem habeat, attamen nihil est aliud quam fidi patris uirga, qua filium charissimum erudit emendat & format. Nihil nunc dicam de gloria quæ reuelabitur nobis die redemptionis, ibi tum uidebitur quam amet Deus Ecclesiam, & quod temporalis afflictio Christianorum certum signum sit Dei ardentissimi & uere paterni in nos amoris & bene-

uolentiæ. Verba Eliaï sonant perinde ac si loqueretur de terreno Ierusalem in Canaan, sed Propheta utitur terrenis istis ideo, quod erant figuræ ueri & Spirituales Ierusalem & terræ iusticiæ, respiciens oculis spiritualibus in Ecclesiam, uti satis testatur Petrus & Paulus, nobis certam regulam præscribentes, ut Prophetas recte & probe intelligamus, de Christo & regno eius Ecclesia. Obseruabis etiam quod Eliaï Ecclesiam ralem coronam uocat, quæ sit in manu Domini seu quæ gestetur manu Domini. Hoc est, Ecclesia spirituale regnum est, quod Deus ipse gubernat & regit. Est autem corona gloriæ seu gloriosa in manu Domini, quia coram mundo gloriosa non apparet.

Quod autem Propheta similitudinem sumit a coniugio & fide coniugali, id ualde consolatorium est. Hinc enim discimus quam unice, quam tenere & efflictim nos Deus amet, quamq; immensas opes ab ipso sumus accepturi, cum Sponsus sponsæ omnia sua bona communicet. Sequitur. Super muros tuos Ierusalem constitui custodes, qui tota die & tota nocte iugiter non taceant: & uos qui reminiscimini Domini non sit uobis silentium. Neq; dabitis ei silentium, donec reparaet, & donec ponat Ierusalem, ut ipsa sit laus in terra.

Hi custodes sunt fidi uerbi diuini præcones, qui uigilant & seduli sunt in orando & docendo in Ecclesia, ne capitalis ille hostis Satan suis seductionibus eos circumueniat aut superet, semperq; docent ueram poenitentiam & gratiam Dei in Christo, seduloq; monitionibus & hortationibus inuigilant, ut cognitio Dei & nostri in nobis excitetur, Deoq; gratiæ pro ineffabili beneficio ipsius agantur. Sequit. Iurauit Dominus per dexteram suam & per brachium fortitudinis suæ, si dedero frumentum tuum amplius cibum inimicis tuis, & si biberint filij alieni uinum tuum, pro quo uisaborasti. Sed qui congregabunt illud, illi comedent ipsum, & laudabunt Dominum, & qui colligunt ipsum, illi bibent ipsum in atrijs sanctis meis. Hoc de spirituali tritico & uino dictum est, Estq; sententia. Non poterit non fructus suos ferre uerbum id, quod hi concionatores docent, & certo fructus fidei consequentur & experientur, id quod in impijs non potest fieri.

Atria sunt congregationes seu Ecclesie Christianorum seu piorum, ubi Euangelium pure docetur. Ibi pacificæ, serenæ, lætæ & tranquillæ conscientiarum sunt in Domino, ubi internus homo pacem, tranquillitatem, quietem, securitatem, foelicitatem & uoluptatem solidam habet in uerbo Dei. Hæc uoluptatem nullus impiorum sentit nec ullum eius gustum percipit. Et ne quicquam dubitarem addito iure iurando confirmat certo euentura nobis ea quæ promittit. Transite transite per portas, repurgate uiam propulo: complanate complanate semitam, & colligite ex ea lapides: leuate signum super populos. Ecce Dominus diuulgauit usq; ad extremitatem terrarum, dicite

rae, dicite filiae Zion: ecce saluator tuus uenit: ecce merces eius cum eo est, & opus eius ante illum. Et uocabunt eos, populum sanctum, redemptos a Domino: & tu uocaberis requisita ciuitas, & non derelicta.

His uerbis monet Propheta ut diligenter & sedulo incessanterque doceatur uerbum Euangelij in omnibus locis ubi homines sunt. Portae Ecclesiae semper reueratae & apertae sunt. Omnia iam praeparata sunt, nihil reuersum nisi ut uerbi doctrinam diligenter urgeatis, ut credatis, & omnia quae cursum Euangelij eiusque fructus remorantur, e medio tollatis & euellatis, ut expeditior eius cursus sit. Praedicate Christum crucifixum, is tum Spiritu suo omnia ad se attrahet & congregabit. Breuiter Euangelium usque ad fines orbis terrae promulgandum & dilatandum fuit. Filiae Sion, hoc est, omnes electis e Iudaeis & gentibus annunciandum fuit, saluatorem eius Christum Iesum aduentare. Quaecumque autem promittit & aggreditur ad liberandum populum suum, hoc est, spirituales Sion, id praestat potestatem. Captiuitas enim qua captus ipse est & passio eius sunt nostra redemptio & salus, & Mors eius uita nostra est. Et quantumuis humilem & uilem speciem Sion, hoc est, Ecclesia in mundo habeat, tamen gloriam & dignitatem summam accipiet & magnifica coram Deo erit, & hunc titulum & elogium insigne feret, quod sit populus Dei sanctus, quem Deus ipse in natura humana assumpta redemit.

Et tamen si mundus retur, Ecclesiam propter grummas, calamitates et crucem quibus premitur, esse a Deo abiectam & derelictam, Deumque ipsi esse infensissimum, attamen nihil erit minus, sed uocabitur & erit quaesita ciuitas Dei quam Deus nunquam derelinquere sustineat. Atque hic habes articulum fidei nostrae credo Ecclesiam sanctam catholicam, Sanctorum communionem. Nam qui in Christum credit, is est in hac ciuitate, & sanctus est in Christo, qui condonat nobis peccata, & Ecclesiam per uerbum & Spiritum sanctificat.

Si igitur huius saluatoris Christi opus non infrugiferum esse debet, necesse est ut Euangelium per totum mundum doceatur, & ubique Christifideles fiant, & Christifideles a morte liberentur, ut Ecclesia fiat elegans ciuitas & habitatio seu domicilium Dei, quod Deus nunquam sit derelicturus. Sequitur hinc etiam Christum oportuisse a morte resurgere, ut haec ciuitas per totum mundum extrueretur, & Christifideles ex omnibus calamitatibus, peccato morte & damnatione redimerentur. Hoc Cleophas & comes eius in itinere non intelligebant, ideoque tristitia afficiebantur.

Sed nunc accedamus ad lxiij. caput Esaiæ, in quo describitur magnificus & gloriosus Christi triumphus, quomodo per Crucem & sanguinis profusionem suos & Ecclesiae hostes, peccatum, mortem, Satanam & Synagogam incredulorum Iudaeorum tam mirando modo uicerit & uastauerit proprio Marte ac uirtute. Uitur autem Esaias suo more etiam hic pictus

Articulus fidei
de Ecclesia
catholica.

ratis uerbis, dicens. Quis est iste qui uenit ab Aedom rubricatus in uestibus de Bosra? iste honoratus in uestimento suo, ob ambulans in multitudine uirtutis suæ.

Edom

Hic interrogat admirans Propheta de passione Christi. Edom significat rubrum seu rubeum aut rufum: Basra pampinum seu folium palmis, unde botri leguntur qui calcantur & exprimuntur. Vocat autem Synagoga Iudæorum Edom seu rufam, eo quod innocente sanguine Prophetae & Christi se infecerunt et contaminarunt, cum dicerent: sanguis eius super nos & filios nostros. Videt itaque Propheta Christum in Spiritu, quomodo a Synagoga sanguinaria sit flagellis cæsus, cruciatus, afflictus, sanguine infectus & totus conspersus, non aliter quam calcator uuarum conspergitur & humectatur. Sed uidet etiam ibidem in Spiritu quid Christus profusione sanguinis sui præstiterit, uidelicet quod hostes uicere & propria uirtute ac potentia citra ullius alterius auxilium & adminiculum expugnarit, & nunc uti bellator seu Imperator aliquis felicissimus, uictoriosus & inuictus trophæis & signis his sui prælij ac dimicationis ostendendus & omnibus admirandus triumphet. Nam cum Iudæi purarent eum iam uictum & mortuum, tum a mortuis resurgens regnum suum aspiciatus est, seque potentissimum peccati & mortis & totius regni tenebrarum uictorem esse declarauit, Iudæosque propter immane istud & crudele in profundendo innocenti sanguine facinus horrenda plaga obdurationis, defectionis, & captiuitatis per totum mundum punire uoluit.

Ad hanc interrogationem respondet Messias Iesus Christus dicens. EGO QUI LOQVOR iusticiam, & propugnator sum ad saluandum.

Hoc est, Quid de me admirabundus cogitas quis sim, Is sum qui a Deo ad hoc missus est, ut ueram iusticiam doceat, imo ut & iuuet, hoc est, ut ipse suo opere iustificet & saluet. Mox aliam interrogationem subiicit Propheta: Si uerus saluator es qui salutem & auxilium nobis laturus es, Quare ergo rubrum est indumentum tuum & uestimenta tua calcantium in torculari. Quomodo hæc conueniunt & quadrant promissionibus tuis quibus recipis te auxilium et salutem nobis allaturum? Ad hæc respondet Christus. Torcular calcaui solus, & ex populis non est uir mecum: & ego in ira mea calcabo eos, atque in furore meo conculcabo eos, et spargetur sanguis eorum super uestes meas, & omnia indumenta mea inmanantur uenit. Aspexi, & non erat auxiliator, & admiratus sum quod non esset qui sustentaret, & fecit mihi salutem brachium meum & ira mea sustentauit me. Et ego conculcabo populos in ira mea atque in ebriabo eos in furore meo, & deponam in terram fortitudinem eorum.

In hac responsione Christi uidemus quomodo per passionem suam in gloriam intrare & nos perfecte liberare uoluerit. Non, inquit, miraberis indumentum meum rubrum esse. Hæc est, uera & proxima uia ac modus

quo mūdus liberetur, a Deo sic ordinatus. Solus torcular calcaui, hoc est, solus mundi peccata tuli in Cruce. Nemo alius satisfacere potuit, pro peccatis mundi præter me solum. Sanguis meus id præstare potuit et debuit. Nullum aliud erat medium, nulla alia ratio, qua a peccatis liberar emini. Et in illa ipsa infirmitate mea summam potentiam exerui, & grauissimos maximosq; hostes humani generis pessundatos & protritros conculcaui, et uici Satanam cum *πενήρη* sua uniuersa & malicia calamitate que quam in mundum inuexit, ut hominibus exitium adferret. Cum incredula Synagoga me ante respueret, nec Dominum suum me agnoscere sustineret, Satanam qui Iudæos excæcauerat, prostratum superaui, et Dominus uniuersæ creaturæ tam in coelis quam terris collocatus sum, ut incredulos meritis supplicij afficiam, & nunc etiam gentes lucrifeci ut proprius mihi populus sit. Hoc præstiti solus meo Marte ac robore. (Testatur hoc & Paulus Coloss. ij.) Inq; mea ira hostes condignis pœnis affeci, quia ministerium a patre mihi commissum zelo obiui & impleui, Iudæosq; sic confudi, ut omnem suam dignitatem, priuilegia & prærogatiuam quam ante habebant amiserint. Dies ultionis & liberationis est tempus id in quo Christus Iudæos passus est excæcari & dispergi, gentibus in locum eorum in gratiam per Euangelij doctrinam receptis, quo ueteris serpentis caput contriuit, & gentibus uictoriam partam donauit, omnemq; intelligentiam & scientiam scripturarum Synagogæ ademit. Matt. xij.

Nunc porro de passione et infirmitate sua loquitur, in qua fuit propter nos, dicens. Circumspexi, (scilicet tempore passionis & infirmitatis,) & non erat auxiliator, nō fuit qui adiuuaret (qui auxilio esse uel posset uel uellet. Nec ullus erat a partibus meis, nemo auxilium tulit mihi sed ipse ego mihi auxiliatus sum. Sola mea uirtus id præstare potuit. Saluauit me brachium meum, seruaui & liberaui atq; excitaui me ipsum in zelo meo. Nunc regno etiam, & eos qui me contempserunt, punio, omnemq; eorum uirtutem, omnem facultatem omnia quæ donaram ijs aufero, scripturam, Prophetas, & quicquid præ alijs magnificum & præclarum habuere.

Impletio huius Prophetiæ manifeste patet & in oculos incurrit. Inspicite Iudæos nostræ etiam ætatis quam sint omnis scripturarum intelligentes rudes, quam nihil de lege, nec promissionibus de Christo intelligant. Legem carnaliter intelligunt, præsumuntq; frustraneo conatu præcepta Dei se citra adnuncium Messiæ impleturos, ignorantes Spiritu Messias ad ea præstanda opus esse, nec sciunt promissiones de Christo de rebus spirituali loqui, & legem pædagogum tantum esse ad Christum ducendum, in quo solo benedictio, iusticia, & legis impletio inuenitur.

Hic Cleophas & comes eius cogitassent. Messias mori semel & a Synagoga e medio tolli uoluit. Hæc ordinatio Dei, & Christi uoluntas est per prophetas prædicta, quod & discipulis suis longe ante quam morere,

tur ipse sæpius prædixerat, sed hoc mortis genere suos liberare statuit. Prædixit et discipulis suis se tertio die resurrecturum a morte. Sed quid fiet pontificibus & Pharisæis nostris? quas illi poenas ob immane hoc scelus luent? Gaudium eorum non futurum est diuturnum, nec triduum durabit. Nam post triduum e morte rediuiuus redibit Christus, sanguinariusque istis uictoriam quam se obtinuisse falso imaginabantur ereptam omnem perueuertet, conculcabit ac proteret eos in furore suo. Cum se extra omnem periculum constitutos et uictoria positos esse existimant, tum omnium que habent extremam & irreuerabilem iacturam facient, legem, prophetas, terram, urbem, templum, sanguinolentamque uestem Christi infinita horrendaque deuastatione Iudaismi, perpetuaque calamitate & extrema interitione dependent & exoluent. Pharisæi & Christicidæ merito contristarentur, qui sibi ipsi intolerabile supplicium & grauissimam iram concitauerunt, nec Christum tamen damno aliquo affecerunt. Nos uero merito lætæmur et exultaremus, iubilaremus et psallere, quod Christus resurrexit, eiusque resurrectione nos consolaremur. Siquidem Christus per mortem suam Israel redemit. Verum hæc supernaturalia homo psychicus seu naturalis non capit. Spiritus Christi hic magister & doctor sit oportet.

Esaias item cap. lxxv. uaticinatur de uocatione Ecclesie e gentibus, & de defectu atque abiectioe Iudæorum, quam Prophetiam Paulus Rom. x. citat. Sic autem dicit Christus apud Prophetam. Quæsitus sum ab his qui non interrogauerunt, inuentus sum ab his qui non quæsiuerunt me; dixi ecce ego, ecce ego (Inuentus sum) que nomen meum non inuocauit. Expandi manus meas tota die ad populum rebellem, ambulantem per uiam non bonam, & post cogitationes suas.

Cum Iudæis poenam ipsos manentem & deuastationem eorum minatus esset, ne quis putaret a Christo totum Iudaicum populum abiectum ita ut nullus eorum redire in gratiam possit, promittit gratiam aliquot hominibus in eo populo, quos in maxima multitudine reliquos esse sibi uoluit dicens. Sicut cum inuenitur mustum in botro, & dicit quis, ne perdas ipsum, quoniam est benedictio in eo: Sic faciam propter seruos meos ut non perdam omnes. Sed educam semen de Iacob, & hæredem montium meorum de Iehuda: & hæreditabunt eam electi mei, et serui mei habitabunt ibi.

Hoc impletum est per Apostolos, & per eos qui Apostolis ex Iudæis crediderunt, Hi sunt nucleus e Iudæis, electum semen, filij promissionis, quos pater traxit ut ad Christum uenirent. Et hi possident montes, hoc est, spiritualem Sion Ecclesie.

ANNA.

In hac quoque Prophetia Cleophas & comes eius uidissent Iudaismum habentem

habiturum esse finem tum cum Messias ueniret, & gentes credituras, & quod Iudæi per incredulitatem suam a Messia suo defecturi & perituri essent, sed quod tamen nihilo secius aliquot ex ijs esset liberaturus & saluaturus. Hæc est extra dubium spiritualis liberatio Israhelis. Et hic obseruandum quod non totus Israhel secundum carnem Christum suscepturus esset, quodq; ideo promissa liberatio Israhelis per Messiam non futura esset iuxta Prophetas sic, ut duodecim tribus Israhel inde corporaliter a gentium ui atq; iniurijs liberarentur, & sub Messia in terra Canaan terrenum regnum haberent, in quo summa libertas, uoluptas, amoenitas, securitas & pax esset secundum carnem. Sed ea liberatio futura erat spiritualis, ut in Christo multi ex ijs per Euangelium iustificandi adhuc & saluandi essent, uerum bona tamen pars defectura Christoque & Ecclesiæ Christi contradictura & aduersatura esset, id quod hodieq; faciunt.

VRBANVS.

Sic est ut dicis. Prophetas non intelligebant. Imo cum Christus uenisset in Synagogam, referta & obruta erat traditionibus humanis, ita ut doctores ipsi, sicut apud nos in Papatu, scripturas non intelligerent. Quid igitur rudis populus sciret? Equidem Prophetæ clari & aperti sunt, & satis perspicuis uerbis testantur temporibus Messia: Goim, hoc est, gentes & maximam partem Iudæorum ab eo descituras, reliquiasq; tantum conuertendas esse, quibus gentes sociandæ & aggregandæ essent & spiritualis Israhel fieret. Ob id & promissiones illæ consolatoriæ de Christi regno, reliquijs Iudæorum et gentibus pariter fiunt. Sicuti Esaias in sequentibus dicit.

PROPTER HÆC DICIT DOMINVS DEVS: ECCE SERVI MEI COMEDENT, & VOS ESURIETIS, ECCE SERVI MEI LAETABUNTUR, ET VOS SITIETIS: ECCE SERVI MEI IOCVNDI ERVNT EX IOCVNDO CORPORA, & VOS CLAMABITIS PRÆ DOLORE CORDIS, ATQ; PRÆ CONTRITIONE SPIRITVS VLVLABITIS. ET RELINQVETIS NOMEN VESTRVM IN EXECRATIONEM & SERVOS SVOS VOCABIT NOMINE ALIO. QVI BENEDIXERIT SIBI IN TERRA, BENEDICET SIBI IN DEO VERO: Sic qui iurauerit in terra, iurabit in Deo uero. Nam obliuione traditæ sunt tribulationes primæ, & absconditæ sunt ab oculis meis.

ANNA.

Loquitur ne hic Propheta de cibo & potu corporali, ueluti miserū &

excæcatum istud recutorum vulgus autumat ?

VRBANVS.

Paulus ait i. Tim. iij. Christianos eos qui suam fiduciam & uitæ habere, ideoq; uerissimum est Christianos eos qui suam fiduciam & spem in Christū collocant, etiam ea que ad hanc uitam sunt necessaria habituros, sed Propheta citra controuersiam multo maius & excellentius aliquid uidit, & non corporalem sed magis spiritualem cibum & potum significat. Neq; enim multum morantur Prophetæ corporis alimenta cibum ac potum, harum rerum cura non anxie sunt torti, sed æternæ salutis curam tanguntur maxime, huius rationem imprimis habent, hanc præcipue docendam sibi ducunt, ut salutarem æternitatem & æternam salutem immortalitatemq; in Christo quærant & promittant. Habent enim in promissionibus suis ipsissimum & uerissimum Euangelium Iesu Christi. Ac Euangelium est promissio ueræ iusticiæ, ueræ & æternæ uitæ ac salutis, spiritualis & sempiterni regni Christi. Hinc Prophetæ per temporalia, uerba eorum sonant, uaticinantur de ueris & æternis bonis.

Huc etiam nos ducit, hucespicit tota Euangelij doctrina. Sic Christus Ioan. vi. ait : operemini non cibum qui perit, sed qui permanet in uitam æternam. Ego sum panis uitæ, qui de cælo descendi, qui manducat de hoc pane uiuet in æternum. Et Lucæ xxij. Et ego dispono uobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Eiusmodi promissiones facit discipulis, qui apud ipsum in afflictione perdurauerunt, cum nulla externa species, magnificentia, splendor, nec regnum terrenum esset. Et Paulus Ro. xiiij. Regnum Dei non est cibus & potus sed iusticia, pax & gaudium in Spiritu sancto. Hoc uero & perenni gaudio fruuntur Christiani fideles. Impij uero meram iram, indignationem, supplicia, anxietatem, & tristitiam hæreditabunt. Rom. ij. Christiani fideles hic in terris incipit in fide & spe in medijs afflictionibus, cum Deus S. sanctus testimonium nobis perhibeat, nos esse filios & heredes Dei, iam saluatos sed in spe : Verum magno illo die Domini tunc demum perpetuo & infinito illo gaudio summisq; uitæ æternæ uoluptatibus atq; amoenitatibus frui incipiemus.

ANNA.

Quod est Nomen illud quo utuntur electi in iuramentum ?

VRBANVS.

Esaias significat futurum ut Iudæorum nomen propter defectionem ipsorum q; Christum abnegant, scædeat & sordet in toto mundo. Male alii cui precatari & diris execrationibusque extreme deuoturi, precabuntur ut idem eueniat ipsi quod Iudæis accidit. Sed serui DEI, hoc est, ueri Iudæi & Israhelitæ in Spiritu qui in Christum credunt, alio nomine uocantur, uidelicet, Christiani, a CHRISTO DEO DOMINO ipsorum.

Christiano
rum nomen.

Hæc

Hæc sunt impleta omnia, omnisq; benedictio quæ ante apud Iudæos fuit, nunc translata est ad Christifideles. Hi enim habent nunc scripturam & eius uerum & solidum intellectum, habent uerum Messiam, ueram fidem, quæ saluat, ueram iusticiam, uera opera bona, uera sacrificia & hostias, uerum pontificem, uerum altare, uerum propiciatorium & templū, uerum Dei cultum. Hocq; nomen tam magnificum & augustum erit, ut fortissimos & generosissimos martyres Christi non puduerit supplicia exquisitissima propter confessionem huius nominis subire, constanterq; & magnanimitè in conspectu truculentissimorum tyrannorum palam professum Dominum, dixerint, Christianus sum, quamuis scirent certo, se propter cōfessionem huius nominis statim uitæ periculum & grauissima supplicia manere, testante Eusebio.

Benedicimus etiam nos in nomine ueri Dei Iesu Christi, Nullus est alius Deus quam Christus Iesus. Unus duntaxat Deus est, isq; Deus uerus in persona filij uerus homo factus est e semine Dauid. Hoc impleum est. Nam cum sciant Christifideles omnem Dei gratiam, auxilium, consolationem, liberationem, uitam & salutem in Christo Iesu duntaxat & per eum solum esse, ideo in omnibus periculis & calamitatibus ad hoc nomē Iesu confugiunt, qui etiam, ubi uel nominatur, cor reficit, recreat & confirmat.

ANNA.

Cur dicit Propheta angustias priores obliuioni traditas, & ab oculis eorum absconditas & remotas, cum tamen in regno Christi, hoc est, in Ecclesia, hic in terris iuxta externum hominem nihil nisi afflictio, ærumne et anxietas sit, ut etiam sanctissimi homines in Spiritus tristitiam sæpe incidunt aliorumq; consolationibus opus habeant.

VRBANVS.

Assuescendum est tibi phrasi Propheticæ dictionis. Loquuntur Prophetae de regno Christi perinde ac si iam ex his ærumnis essemus liberati, ac si gloria regni eius iam manifestata esset, imo ac si futura illa perennis uita iam re ipsa cœpisset, cum tamē in fide tantum cœperit. Et id fieri sic necesse fuit. Nam si probe & recte regnum Christi describere & depingere debebant, inspiciendum eis fuit non in humilem, & abiectam illam speciem, qua hic in terris sub cruce abscondita delitescit, sed in illam gloriam etiam, quam habitura est die perfectæ regenerationis, cum omnia offensa sunt, & omnis generis mala atq; incommoda iam e regno Christi ablata sunt, cumq; omnes calamitates & ærumnas effugimus.

Cum uero iam liberati simus, remissionemq; peccatorum habeamus, iustificati per fidem in Christum, cum Christum per fidem in corde nostro portemus, iamq; filij Dei facti simus, nostraque uita cum Christo in

Deo abscondita & conseruata sit, habeamusq; arram hæreditatis Spiritû sanctum, atq; ita spiritualiter a morte peccati resurrexerimus, nihilq; amplius nobis sit expectandum quam ut mortale hoc corpus moriatur & resurgat a mortuis: Propter tanta hæc omnia, inquam, & q; iam spes salui sumus, solent Prophetæ, quia uidebant quid fides in Christum posset, & adferret, sic aliquando de regno Christi loqui, ac si iam ex hac caduca & peritura uita, ex omnibus angustijs, curis, calamitatibus & afflictionibus in uitam æternam esset translatum. Atq; hæc nobis certe certissima & uberrima consolatio est, imo benedictio spiritualis quam iam accepimus: & primitiæ spiritus tanta sunt bona ut earum magnitudinem & dignitatem nulla lingua explicare queat. Proinde crucem nos prementem patientius feramus. Ante eramus in regno Diaboli regno æternæ maledictionis, at nunc sumus in regno æternæ benedictionis, in quo solo nec usquam alibi Dei gratia, iusticia, uita, & salus est.

Sequitur in Esaia. **ECCE EGO CREO COELOS** ^{nouos &} ^{terram nouam, & non memorabuntur priora, neq; ascendent super cor.} Sed (Dominus dicit) gaudete et exultate usq; in æternum in his quæ ego creo: nam ecce ego creo Ierusalem exultationem, & populum eius gaudium. Et exultabo in Ierusalem, atq; gaudebo in populo meo: nec audietur in ea amplius uox fletus & uox clamoris.

Vide quam immensam & excellentem gloriam regnum Christi post hanc uitam sit habiturum. Deus coelum & terram propter Christi fideles innouabit, qui heredes sunt omnium rerum in Christo. Omnia cum filijs Dei lætabuntur: omnium afflictionum & anxietatum quæ in terris fuerunt obliuio inducetur. Tempus namq; tristitiæ finem habet, & sempiternum gaudium incipit. Nunc terra uocatur & est uallis erumnarum et omnium calamitatis mare quoddam. Nam quocunq; oculos uertimus, uicium & afflictio adest. In aquis submergimur, in igne comburimur, ex aere tempestates, nimbi, tonitrua, fulgura, grando, terram turbant. In terris ubiq; conspiciuntur sepulchra, speluncæ latronum, hic cruces, illic rotæ. Breviter nihil non malorum & infortunij est ubiq;. Siquidem Satan cum suo mundo furit ac sæuit adhuc, & mouet turbatq; omnia, omnigenis calamitates & mala inuehens. Verum cum in baratrum inferni cum suo infideli & conscelerato mundo præcipitatus fuerit, cumq; Deus terram renouauerit, & ubiq; ueri Christiani fuerint, nihilq; aliud quàm iusticia eam inhabitauerit, tum terræ illius prioris, erumnarum uallis, (in qua nihil erat quam presentia pericula, morbi, afflictiones, anxietates & mortes,) memoria oblitterabitur. Tum demum uere coeleste illud Ierusalem ædificabitur, nec quicquam aliud quam merum & solidum atq; ineffabile gaudium erit, ubi in Deo gaudebimus in secula seculorum. Tum Deus erit omnia in omnibus i, Corin. xv.

Quod uero Iudæi & Chiliastæ hanc Prophetiam ad terrenam Hierosolymam trahunt & de ea interpretantur, in hoc stulte & stupide errant. Iudaismus cum suo templo, Ierusalem, sacerdotio, & regibus habuit præfixum suum tempus & periodum, nec diutius durare debebat quam donec ueniret Christus Iesus, scripturasque impleret, qui una cum sua Ecclesia per legem, Sacerdotes, sacrificia, Templum, Hierosolymam &c. significatus est. Nam paulo post cap. lxvi. uaticinatur Esaias ceremonias Iudæorum habituras finem, & in posterum in Ecclesia Christifidelium mensuram ex mensura futuram, sabbatum aliud ex alio, cum Iudaismus certa & præfinita Sabbata haberet. Eodemque capite ultimo eximia et pulcherrima Prophetia est de regno Christi seu Ecclesia Christifidelium, cuius uerba hæc sunt. Lætamini cum Ierusalem, & exultate in ea omnes diligentes eam: gaudebitis ab ubere consolationum eius, ut exprimat & delectemini a splendore gloriæ eius. Quoniam sic dicit Dominus: ecce ego extendo super eam quasi fluuium pacem, & quasi torrentem inundantem gloriam gentium, & succurgetis ad latus portabimini, & super genua delectabiliter fouebimini. Sicut cum quempiam mater eius consolatur, sic ego consolabor uos, & in Ierusalem consolationem percipietis. Et uidebitis, & lætabitur cor uestrum, & ossa uestra quasi herba florebunt, & cognoscetur manus Domini apud seruos eius, & indignabitur inimicis suis.

In hac Prophetia audis quod de Ierusalem tristatum sit propter crucem eius, propterea quod hic in terris tam misere persecutiones et grummas patitur, sed promittit tam uberes in Spirituali Ierusalem consolationes futuras, ut Christifideles omnes grummas sint tradituri obliuioni. Uritur autem uerbis figuratis. Sicut infans sitiens magna uoluptate et auaritate lac sugit, nec quicquam lacte e maternis uberibus profluente ipsi dulcius est, ita in Ecclesia erunt ubera omnis consolationis, per quæ Christifideles refectio nem & summam uoluptatem haurient. Hic enim habet Ecclesia dulcissimum & melliissimum lac promissionis diuinæ, quod filij Dei sugunt, quo in se dealuntur & augentur, & in Spiritu, qui eos intus illuminat, & mysteria Euangelij docet, incredibili & ineffabili gaudio exultant.

Et quamuis Ecclesia in hoc mundo affligatur, crucietur, infestetur, & nusquam tutum locum habeat, tamen promittit ei Deus opulentiam, summam & æternam pacem, quæ uti fluuius inundans & semper fluens nunquam exiccetur.

Nam regnum Christi regnum est æternæ pacis, quam per Christum cum Deo habemus. Quemadmodum infantuli a matribus fouentur & sinu gestantur, ita in regno CHRISTI gestantur etiam Christifideles

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAVM EVNT.

à pastoribus, qui pascua pura & sana uerbi Dei fideliter suppeditant eaq̃ recte secant, copioseq̃ ministrant, tam infirmis quam firmis, pro ut quisque ihs opus habet. Nec tamen unquam ulli parentes in his terris quamuis indulgentissimi & prolis suæ amantissimi, tã blandi esse suæ soboli, tã indulgenter eam habere, tanto tam ardenti amoris affectu eam prosequi possunt, quam nos Deus amat, quantaq̃ nos fide ac sollicitudine fouet ac curat. Quapropter ut maxime Ecclesia Christifidelium ad exemplū Christi afflicta & multis calamitatibus exposita sit, tantum tamen diuinarū promissionum in his grumnis est, ut citrà omnem controuersiam omnia munda gaudia, uoluptates & consolationes nihil sint ad diuinas illas promissiones, uti & Paulus testatur ij. Corin. i. quoniam sicut abundant afflictiōes Christi in nobis, ita per Christum abundat consolatio nostra,

Item psalmo xciiij: In multitudine cogitationum mearum ^(que estuat) intra me, consolationes tuæ fuerunt animæ meæ oblectamento. Et Christus prædicat discipulis suis & nobis quod lamentaturi sint & moestitiam habituri in hoc mundo, mundum uero gauisurum, Sed mox consolatur nos efficacissime consolantissima promissione æterni gaudij, dicens, q̃ discipulorum & noster moeror sit conuertendus in gaudium, quod nemo unq̃ a nobis auferre poterit Ioan. xvi.

An non maximum & inæstimabile gaudium habet pius in terris ex spiritali Ierusalem, cum hanc gloriosam Dei ciuitatem oculis spiritualibus contempletur, cogitans in toto mundo tam multos charos Dei filios esse, qui omnes unum patrem, unum regem, unum doctorem, unam fidem, unam mentem, eandemq̃ spem & sempiternam hæreditatem habent cum omnibus ihs qui iam in Domino obdormierunt, & quos die nouissimo gauisus his nostris oculis in corpore glorificato. Quantumq̃ infinitum gaudium erit contemplari ibi Christum omnium Sanctorum caput, summe benedictam Dei genitricem Mariam, cunctos patriarchas, Prophetas, Apostolos, Virgines, Martyres, infantes & uniuersos Angelos in coelis. Non potest cor humanum in hac mortali carne ullis sensibus aut cogitationibus uel guttulam exiguam tantorum horum perennium bonorum & gaudij animo concipere. Longe longe superat omnē sensum & intellectum, sicut Paulus i. Corin. ij, ex Esa. lxiij. testatur, dicens æterna illa bona quæ Deus diligentibus se in coelesti hoc Ierusalem preparauit, nullum oculum uidisse, nullam aurem audiuisse, nec in cor hominis ascendisse.

Super hæc & ossa nostra germinabunt. Hoc intelliges non de re creatiōe, refectione et gaudio tantum, quod e uerbo Dei in uita hac habemus, sed, sicut hæcenus intellexit Ecclesia hanc promissionem, de gloriosa illa resurrectione corporum in die nouissimo, cum ossa nostra arida quæ uis deformia contrita & exucca, ubicunq̃ gentium fuerint siue in terris siue undis, reflorēscent & germinabunt, hoc est, per uocem Archangelicam

PIORVM
GAVDIA
VERA

parabuntur & redintegrabuntur, ipsumque corpus æterna sanitate & prosperitate donabitur, ut ita ossa nostra in omne æuum sint germinatura, cum & corpus quantumuis imbecillum, debile & caducum nunc sit, æternæ uitæ particeps sit futurum, contra Porphirium, Deus enim dixit. In cœlesti itaque Ierusalem post diem nouissimum nullus morbus, nullum senium, nulla mors erit, sed perpetua & prosperrima corporis ualētudo, perpetuo florēs, alacris, urgeta & uiuida adolescentia, breuiter uitæ commodissime, laucissime, suauissime et iucundissime infinita perpetuitas, sicuti hanc Prophetiam D. Augustinus interpretatur libro de ciui. Dei, ij. cap. xij.

In terris filij Dei sunt imbecilles, debiles, contempti, persecutionibus & fannis impiorum expositi, maculantur & iugulantur ut oues macrationi destinatae. Mundus contra floret potentia, honoribus, uoluptatibus & omnibus delicijs affluit, ut nulli miseres ac calamitosiores homines esse iudicentur quam uere p̄j in Christum credentes. Verum ibi cum cœleste illud Ierusalem in totum exædificatum fuerit die nouissimo, tum cognoscentur manus seu potentia Dei, qua liberaturus est seruos suos, hoc est, uere pios, in Christum credentes, tum non imbecilles, erumnosi, et miseri erunt, sed fortes, & gloriosi apud Christum ad dexteram in corporibus glorificationis Christo conformibus, summa & infinita gloria & ornamentis in æstibus erepti, regnabunt, & medium unguem ostendent illudentesque Morte & Satana dicentes: ubi est nunc o Mors aculeus tuus? Vbi nunc Inferna uictoria tua? Mors absorpta est in Christi uictoria in æternum. At tunc aliqua uis sint uoluptatibusque affluerint, ac si Deum habuerint maxime fauentem ac propiciam, at tamen die nouissimo cognosceat ipsos Dei aduersarios esse, & ibi conspicietur quam horribilis & grauis sit ira Dei contra nam damnationem sine misericordia præcipitaturus est.

In epilogo prophetiæ suæ Esaias uaticinatur de uocatione gentium ad Euangelium per totum mundum, quod Apostoli electos ex gentibus col lecturi per Euangelium, & in spirituale Ierusalem Ecclesiam Catholicam Domino ut hostiam & oblationem adducturi essent, dicens: Et ego (adero) operibus eorum atque cogitationibus eorum, cum uenerit (tempus) ut con gregem omnes gentes & linguas: tunc uenient & uidebunt gloriam meam. Ponamque in eis signum, & mittam ex eis, qui saluati fuerint, ad gentes Tharsis, Pul & Lud, qui trahunt arcum, atque ad gentes Thubal & Græcię, & ad insulas remotas, quæ non audierunt auditum meum, nec uiderunt gloriam meam, & annuntiabunt gloriam meam in gentibus. Et adducent omnes fratres uestros ex omnibus gentibus oblationem Domino, in equis & quadrigis, in uehiculis & mulis atque in uelocibus animalibus

ad montem meum sanctum Ierusalem dicit Dominus, sicut cum afferunt filij Israel oblationem in uase mundo in domum Domini.

Audin? Deus omnia opera tam Iudæorum quam gentium per Euangeli prædicationem iudicabit, eosq; cõgregabit ut uideant gloriam Dei, quod omnis nostra facultas, omnes uires nihil sint, sed q; sola gratia per Christum parata possit & præstet omnia. Solus hic Christus peccata cõdenat, iustificat & saluat: Solus mortem & Satanæ uires frangit & superat, suosq; liberat ex omnibus angustijs & calamitatibus. Hoc per Euangelium denunciat per totum hunc uastissimum orbem, aliquot terrarũ orbis partibus, ad quatuor uetos & mundi plagas iacentes, nominatis. Reliquæ Iudæorum qui erepti sunt e cecitate, sunt Apostoli. Hos mittit in uniuersum mundum, Marci. xvi. Itaq; audis non agi de regno mundano hoc loco.

Christus signum

Signum est crucifixus Christus, qui prædicatur unicus esse totius mundi saluator, & uera Dei gloria, quæ gloria, hoc est, ueritas, misericordia, & potentia quam Deus in Christo nobis exhibuit, prædicabitur & annuntiabitur gentibus. Per eam prædicationem gentes ad Deum adducuntur, ueluti munus seu oblatio munda et acceptabilis per Euangelium apparata, uti testatur Paulus Rom. xv, Vbi sic ait. *Commonesciẽs uos propter gratiam quæ data est mihi a Deo in hoc ut sim minister Iesu Christi Euangelium Dei uti fiant gentes* *νεοσφορὰ ἐν νεοσδοκτοσ* oblatio acceptabilis sanctificata per Spiritũ sanctum. Audis igitur Iudæorum sacrificia futuram habitura fuisse, nec amplius bruta animantia sed uiuos homines ostendos per totum mundum. Hæc est uera liberatio Irahelitis per Messiam quod suos in toto mundo tam Iudæos quam gentes conuersos & illuminatos uerbo & Spiritu suo, iustificat & salutis æternæ consortes facit. Hi a Christo iustificati & saluati, sunt spirituale illud Hierusalem, mons sanctus, congregatio Christifidelium, in quam quotidie per totum mundum aliquot adducuntur & offeruntur ut munda oblatio Domino.

Gentes oblatio

Equi, lecticae &c. quid

Per equos, lecticas, quadrigas et reliqua, intellige gratam, blandam, mittem suauissimam iucundissimamq; illam Euangelij prædicationem, in quibus conscientie uehuntur quam commodissime, & sicut Augustinus lib. xx. de ciuitate Dei. cap. xij. docet, intelligi per hæc potest omne auxilium diuinum uel per ipsum uel per angelos aut homines allatum, quo fratres electorum Irahelitarum fratres in fide in Ecclesiam adducuntur.

Habes nunc quod sit spirituale regnum Christi ex Iudæis & gentibus conflatum, quomodo per Euangelium per totum mundum administrari, & quomodo hic Cruci sit subiectum, ut Christo regi conforme fiat, Nilosecius tamen habeat insignes, maximas et consolantissimas promissiones, in quibus sita est eius omnis spes solatium & gaudium, donec Christus rex gloriæ in maiestate sua coelitus cum angelis uirtutis suæ manifestus fuerit, ut in sanctis suis glorificetur & mirificetur in omnibus creantibus.

tibus. Tum demum uidebitur de quam infinita & immensa gloria æterni Regis gloriæ & regni eius Ecclesiæ Sanctæ, Prophetæ Dei ab initio uaticinati sint.

ANNA:

Quid uaticinatur Hieremias de Christo & eius Ecclesia?

VRBANVS.

Capite xi, uaticinatur de spontanea passione Christi Iesu, dicens. Et Dominus quidem ostendit mihi, & cognoui: tunc fecisti me uidere stadia eorum. Ego autem sum sicut agnus & bos, qui ducitur ad mactandum, & non cognoui quod contra me cogitauerunt cogitationes (dicentes) perdamus ligno panem eius, & succidamus eum de terra uiuentium, & nomen eius non memoretur amplius. Dominus autem exercituum est iudex iustus, & probat renes atq; cor: Ideo uidebo ultionem tuam ex eis, quoniam tibi reuelauit causam meam.

In hac Prophetia Hieremias est figura Christi. Sic enim Ecclesia hanc Prophetiam ante annos mille intellexit, quod pater Christo filio Iudæorum inuidiam, odium, acerbiteriam et crudelia cōsilia indicauerit quod ipsum mactaturi essent uti ouem & agnum. Quo nomine et Esaias Christum uocat. Solum enim hūc esse oportuit agnum illum immaculatum qui suo ipsius sacrificio totius mundi peccata expiaret, id quod figure in lege Moisaica de eo præsignificauerunt.

ANNA:

Cur dicit Christus hic se mala & infesta eorum consilia non cognouisse aut ignorasse, cum tamen longe ante prædixerit discipulis se Hierosolymis passurum, sciuertq; omnia quæ contra ipsum machinabantur & cogitabant?

VRBANVS.

D. Hieronymus hūc textum sic intellexit, quod Christus de nullo peccato cognouerit aut sibi conscius fuerit, quemadmodū & Esa. liij. cap. locutus est. Sed etiam si sic legatur & intelligatur, intelligo id de Hieremia, contra quem Iudæi in Anathoth tam clancularia, crudelia & parricidalia cōsilia captabant, que non sciisset mihi Deus ipsi reuelasset. Satis est quod Hieremias in præcipua parte uidelicet in passione, typus Christi est, Nō est necesse ut in omnibus ipsius uerbis personam & uerba Christi in typo significet.

Hoc erat autem consilium Iudæorum ut Christum omnino delerēt, ut profus obliuioni traderetur. Veluti cum a fructu aliquo abhorremus, tū rotam arborem, radicem, truncum, ramos & fructum extirpamus & ad nihilum redigimus ne unquam suppullulet & reforescat. D. Hieronymus sic legit. Mittamus lignum in panem eius. Id hæctenus in Ecclesia sic intellectum est. Inijciamus crucem corpori eius uel crucifigamus eum. Christus namq; Ioan. xvi. uocat suam carnem cibum & panem uitæ. Hinc lo-

DE CON. CHRI. AD DISC. EMAVM EVNT.

quitur Christus iuxta proprietatem & rationem humanæ naturæ quam propter nos assumpsit, dicens, Tu Domine iustus es. Tu scis mihi fieri ab ipsis iniuriam. Tibi commendo causam meam, Sicut & in horto exaudita, tem oliueti orauit. Pater fiat uoluntas tua. Estq; hæc precatio exaudita, Christus obediens fuit patri, nosq; liberauit. Nã ut maxime sit crucifixus, uti Paulus ait ij. Corin. xij, in infirmitate, quam ultro propter nos tempo re dispensationis suæ tulit, attamen uiuit uirtute diuina ad dexteram Dei, Dominus Iudæorum & gentium, uidetq; Iudæos pœnitere nescios, nũc supra mille quingentos annos per totum mundum sparsos ac palantes oberrare confusos, dementatos & exæcatos, ut uiliores pene sint atq; abiectiores quam canes.

Capite xvi. uaticinatur Ieremias de gentium uocatione quod & hæc in Christum sint credituræ, dicens: Domine robur meum, fortitudo mea, et refugium meum in die tribulationis, ad te gentes uenient a finibus terræ, & dicent: Vtq; mendatum possederunt patres nostri & uanitatē, in quibus nihil utile est.

Ante dixit quod Christus gentes esset uocaturus, regnumq; suum spirituale instituturus, his uerbis: Ecce ego mittam piscatores multos dicit Dominus, & piscabuntur eos. Hoc impletum est per Apostolos, inter quos præcipui piscatores erant piscium, sed dein hominum piscatores facti sunt, ut ubi Christus Matt. iij, eos uocat, dicit. Sequimini me faciam uos piscatores hominum. Hinc intelligi potest quod non mundanum regnum instituere uoluerit. Ad id enim alijs hominibus quam concionatoribus est opus.

Capite xxij. uaticinium plenum consolatione extat de Christo, qualis futurus sit rex, quale regnum eius sit & quomodo id administret. Primū autem pœnam prædicit infidelibus pastoribus destinata, qui uerbum Dei non pure & bona fide populo proponebant, dicens. Væ pastoribus qui perdunt & dispergunt oues pascuæ meæ dicit Dominus. Propterea sic dicit Dominus Deus Israel de pastoribus qui pascunt populum meū: Vos dispersistis oues meas, & expulistis eas, & non uisitastis eas: ecce ego uisito super uos malum studiorum uestrorum, dicit Dominus. Et ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris ad quas eieci eas, & reducam eas ad caulas suas, & fructificabunt & multiplicabuntur. Ego suscitabo super eas pastores, qui pascent eas: & non timebunt amplius, necq; timore frangentur, sed nec imminuentur dicit Dominus.

ANNA.

Qui sunt hi pastores, quibus Ieremias minatur?

VRBANVS.

Reges mali & impij in populo, item pseudoprophetae & impij doctores, Pharisei & scribae. Hic uides quam negligentes quam infideles ceconomi seu dispensatores fuerint in domo Dei, quam miserumq; populum

misere & periculose neglexerint atque seduxerint. Attamen Deus eum populum uocat, gregem pascuæ suæ. Sic & sub Papatu grex aliquis Dei fuit, cuius licet malignam & exiguam rationem ac curam egerint, nihilosecius tñ Deus suū gregem, suas oues seruauit et bonos pastores reddidit, malos uisitauit, sic ut corā toto mundo confusi sint, qui ante boni pastores & sanctissimi iudicati sunt. Sic Deus Phariseos inter Iudæos confudit inq; locum eorū Apostolos excitatos subrogauit ut populū salutaribus pascuis uerbi diuini pascere, Hicq; reliquias gregis Dei undiq; collegerit in unitatē Christianę fidei. ANNA. Quando hoc futurę erat?

VRBANVS.

Tēpore Noui Testamenti, cū uerus Messias ueniret e stirpe David, tū finis pharisaicę tyrannidis instabat, ueriq; doctores aderāt, uidelicet Apostoli, sicuti in sequentibus Ieremias uaticinatur. Ecce dies ueniunt dicit Dñs, et suscitabo germē iustū David, regnabitq; rex & psere aget, faciet iudiciū & iusticiā in terra. In diebus eius saluabitur Iehuda, & Israel habitabit in cōfidentia: & hoc nomē eius, quo uocabūt (eū) Dñs iusticia nostra.

Hoc tēpus seu hi dies in quibus tantę res promittunt est impletio illius tēporis, de quo Paulus, Gala. iij. loquit, quo Christus in lege & Prophetis ante promissus, ipse uenit. Vocat Christū hic Ieremias germē David, si gnificans eū uerū & naturalē hoīem e sanguine & stirpe David, sicuti Deus Dauidi ij. Reg. vij. pmiserat. Et hęc Prophetia de Messia loquitur ipsis etiā Iudæis cōsentientibus. Ionathan em̄ in Thargo suo dicit: Akemle Dauid Meschiah dezadikaia, hoc est, excitabo Dauidi Messiam illū iustū. Si itaq; uerus etiā hō est e stirpe David qd miri si primū mortalis fuit. Nihilosecius debebat & poterat Irahelē liberare & iustificare et ex oibus calamitatibus redimere. Summa autē & extrema calamitas est in peccato & morte captū esse, ideoq; hic rex Dauidis filius debebat Iudam & Irahel, hoc est, a peccato & morte liberare, alioqui nō uere fuissent liberati. Sequitur etiā hoc qd a morte resurrecturus erat. Idq; illi facile factū fuit. Neq; em̄ purus putus tātum hō fuit ex progenie Dauid, sed & uerus atq; naturalis Deus, ideoq; dicit Ieremias nomen eius futurę Iehouah seu Adonai, hoc est, uerus deus ipse. Siquidē ipsi Iudęi docent & scriptura cōsentit, quod dictio Iehouah nulli creature accōmodari possit, sed soli diuine essentię, de qua omnes creature suum esse seu essentiam habent uti ante audisti.

Quapropter aliū eū regē fieri oportebat quā n̄ fuerāt qui ante ipsum in solio Dauid regnauerāt. Ait em̄ Ieremias qd in terris per totū mundū facturus sit iudiciū & iusticiā, mala damnaturus & aboliturus, uereq; iustos ex tē: ac Iudę & Iraheli, hoc est, utriq; populo feretur auxiliū, nō qd decē tribus ex Assyria in Samariā sint rediturę, ibiq; ppriū Regē habiturę & reg,

Christus ger
men David.

nū corporale erecturę, sicut ante Iudah in Ierusalē, sicut sub Dauid et Salomone in pace tēporali uiuebant, sed spūale auxilium sensurę erant per Christū q̄ eos liberaturus erat a peccatis & mortis potētia, ut cōfidenter seu secure ac tuto habitaret, hoc est, pacatā, trāquillā & letā cōscientiā haberet, ut q̄ iā per fidē in Christū remissionē pctōrę acceperint & pacē cū Deo p̄ Christū habeāt, ne unq̄ formidēt aut expauescāt mortē aut ullū mali genus, cū hic rex sapiens, germē elegantissimū & purissimū iusticię, Christifidelium iusticia ipse factus sit, ut Christifideles, spūale Israel, ex Iudęis & gentibus p̄ fidē Spūm sanctū accipiāt q̄ in eorę cordibus testimoniū dat ip̄os esse filios Dei, heredes dei & coheredes Christi, et magna fiducia spūs cū Paulo dicant: persuasum habemus, q̄ neq; mors neq; uita neq; angeli neq; principatus, neq; potestates neq; instantia neq; futura neq; altitudo neq; profunditas neq; ulla alia creatura poterit nos separare a dilectione dei que est in Christo Iesu Dño nostro. An non hoc est præclarum auxiliū & misericordiam munissimumq; domiciliū pijs, q̄ dicunt i. Ioan. iij. Scimus q̄ e morte in uitā trāslati simus, hoc est, docuit nos spūs p̄ uerbū suū & unctiōe, q̄ Christus nos a peccato & morte liberarit, & quod a morte reuicturi & in sempiternū uiicturi p̄ eū simus. Hęc est spes Israelis quā nullus gentilis nec infidelis habet. Nūc uide quō Propheta huic filio Dauidis mera infinitę & diuine uirtutis opera ascribat, que præstare nemo alius potest q̄ Deus ipse. Iudiciū em̄ & iusticiā erecturus est & iustificaturus est alios. Ergo peccata nō tm̄ externe sed & interne e corde auferre et cōdonare ipsi oportet. Hoc aut̄ solius est dei opus. Hic solus potest cor prauū & maliciosum immutare, illuminare, nosq; regenerare. Ad hęc, si pctā auferre potest, potest & mortē abolere, que peccati autoramentū est. Et pctm̄ mortis aculeus est. i. Corin. xv. Si itaq; mortē uincere, nobisq; ita æternā iusticiā & uitā donare potest, ergo uerus Deus est, qui uere & solus liberare a peccatis et æterna morte, ueramq; securitatē & pacē donare et cōseruare potest.

Si itaq; Iudah et Israel, hoc est, tota Ecclesia piorū a peccatis & morte liberabit, ergo æternū etiā cū rege suo Christo uiuet. Atq; ita sequit̄ ex hac Prophetia, si penitus introspectat, q̄ Christo quidē ut naturali Dauidis filio moriendū fuerit, sed nō in morte manendū, uerū q̄ Iudah & Israel, hoc est, populū suū, pios & credētes iustificaturus & saluaturus esset. Ideo que illi a morte resurgendū fuit, ut suos Israelitas, hoc est, credētes a morte resuscitaret, isq; æternā pacē & securitatē pararet & largiretur. Nā si ad tēpus dūtaxat eā pacē daret, nō uere eos liberasset nec uera esset securitas ac pax. Quia ppter æternā securitatē & salutē eā esse q̄ peperit suis necesse est.

Habes itaq; nunc regē illū æternū cū morte resurrectione et æterno regno ipsius in hoc breui uaticinio expresse & solide depictū atq; descriptū. Sic & Ieremias cap. xxxij. docet, uocās Euangeliū uerbū bonū, quod cum Ibrahele & Iudah loquitur, Lex em̄ aperit duntaxat irā & poenā, uerū Euangeliū,

gelium, nouum illud foedus annunciat meram gratiã & redemptionem. Hinc uaticinatur q̄ late se regis illius auxilium & redemptio sit extentura. Quondam canebat et dicebat Dei populus de beneficio illo Dei, quod eos ex Aegypto æditis stupendis miraculis eduxerit ac liberarit, uerũ cum filius ille Dauidis Christus ueniret, tũ de multo maioribus beneficijs Dei gloriabuntur, uidelicet, q̄ nos Christus ex caliginosissima ægypto ac regno peccati mortis & æternæ damnationis eductos liberarit inq̄ Ecclesiam piorũ cõgregarit, nõ tũ Israelitas secundũ carnẽ, sed et filios electionis e gentibus, per totũ orbẽ. Id quod ab Apostolorũ temporibus ad hæc usque secula impletũ est. Nos em̄ qui in Christũ credimus multo præstantiorem & excellentiorem ducem habemus quam olim Moses & Iosua erant. Habemus Iesum Christum, qui nos e spiritualis Pharaonis, hoc est, Satanae seruitutis domo & ergastulo eduxit. Hæc æterna liberatio quotidie nobis dei nostri memoriã renouat ut dicamus, uiuit Deus qui nos e peccato morte & inferis liberauit, ac per totum mundum ex erroribus omnibus ad cognitionem Euangelij perduxit.

Hæc est spiritualis eductio et liberatio, et spirituale regnũ, ubi uidemus Iudaismum finẽ aliquando habiturum & Christianismũ p̄ totũ orbẽ futurum, per regem nostrũ Christũ. Ideoq̄ resurgendũ illi fuit ut regnum hoc in mundo erigeret & conseruaret in eternũ. Sic autem loquitur Prophetas: Propterea ecce dies ueniũt dicit Dñs, et nõ dicet amplius: uiuit Dominus, qui fecit ascendere filios Israel de terra Aegypti. Sed, uiuit Dominus, qui adduxit & qui introduxit semen domus Israel de terra aquilonis, & de omnibus terris, ad quas expuli eos, & habitabunt super terram suam.

Notandum omnes illas temporales liberationes, quibus Iudæi a Tyrannorum & gentium manibus redempti sunt, esse figuras quibus uera & æterna liberatio per Messiam facta, significata est, quas figuras recedunt, unde facile colligi potest, se ulterius respexisse quam ad solam liberationem e captiuitate Babylonica & similibus. Vt cap. xxx. ait: Scribe tibi omnia uerba, quæ locutus sum ad te, in libro. Quoniam ecce dies ueniũt, dicit Dominus, & conuertam captiuitatem populi mei Israel & Iehuda, dicit Dominus, reducamque eos in terram, quam dedi patribus eorum, & possidebunt eam.

Hoc uaticinium non potest accipi de corporali liberatione, nec de terra Canaan. Oseas enim ait cap. i. quod uxor ipsius ipsi pepererit filiã, quæ uocata sit, Absq̄ misericordia, quo significatũ est q̄ Deus noluerit decem tribuum ultra unquam misereri, sicut misertus erat Iudæ & Benjamin, quas tribus reduxit domum e captiuitate Babylonica. Decem uero illas tribus reliquit in Assyria inter gentes. Ideoq̄ Ieremias indubie uaticinat de

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAM EVNT.

Spirituali captiuitate reliquiarum de duodecim tribubus Iudæorum. Hanc spiritualem captiuitatem, qua in erroribus & incredulitate sub Satana passim capti erant, Deus auertet, eosq; in terram ueritatis & iusticie reducet. Idq; e sequentibus uerbis Ieremiæ intelligi potest. Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum, cōfringam iugum eius a ceruice tua, & uincula tua dirumpam, & non seruiet ei ultra extranei: Sed seruiet Dño Deo suo, atq; Dauid regi suo, quem suscitabo eis. Tu uero non timebis serue meus Iacob, dicit Dñs, neq; animo frangaris Israel: quoniã ecce ego saluabo te de (terra) longinqua, & semen tuum de terra captiuitatis eorum: reuerteturq; Iacob & quiescet, & in securitate erit absq; eo qui terreat. Quoniam ego tecum sum, dicit Dominus, ut saluem te.

Christus uocatur Dauid.

Equidem corporaliter sub typo Iudæi a iugo liberati sunt quo eos captos presserat Nebucadnezar: uerum per exigua hæc liberatio est ad spiritua-
alem illam liberationem qua nos Christus a Satana liberauit. Et loquitur hic Propheta clare de Christo, sicut & Iudæi nobiscū confitentur, uocantq; Ieremias Christum Dauidem Iudæorum regē. Nam Dauid Salomonis pater multis ante annis obdormierat in Domino. Verum cū Christus secundum carnem e familia Dauidis nasci debuerit, sepe numero Dauid hinc in scripturis uocatur. Id Chaldaica uersio quoq; asserit. Sic enim Ionathan hunc textum legit. Veischthameuin limschicha bar Dauid malceho, hoc est, obediens Messia filio Dauidis regi suo. Sic Iudæi hoc uaticinium de Messia intellexerunt temporibus Babylonicæ captiuitatis, cum adhuc prophetas haberent nec intelligentia scripturæ priuati essent.

De hac liberatione sub uero Dauide Christo canit Zacharias Luca 1; carmen præclarum, quo hæc prophetiam Ieremiæ aliasq; similes de regno Christi probe & explicite interpretatur. Nam cum intelligeret illuminatione spiritus sancti, filium suum Ioānem Christi ^{νεός ποσειδων} seu præcursorẽ esse, quem Christus euestigio esset secuturus, atq; ita tẽpus illud gratiæ ac salutis opulentissimũ a duenisse, in quo oēs promissiones Dei, de redemptione Israelis impleri debebant, canit hoc lætissimũ & iucundissimũ carmen: Benedictus Deus Israel quia uisitauit et redemit populũ suũ. Et erexit nobis cornu salutis (hoc est, regnũ firmissimũ & munitissimũ, in q; uera salus et fœlicitas est) in domo Dauid serui sui. Siquidẽ e familia Dauidis erant Maria, quę hunc uerũ Dauid Iesum Christũ peperit, sicut id Dauid ante pmiserat. Sequit̃ igitur. Sicut locutus est per os sanctorũ qui a seculo fuerũt Prophetarũ suorũ, fore ut seruaemur ab inimicis nostris, & de manu oĩm qui oderunt nos: Ut ueretur misericordia erga patres nostros, ac memor esset testamẽti sui sancti, præstaretq; iusiurandũ quod iurauit ad Abraham patrẽ nostrũ, ac daret nobis: Ut sine timore, de manu inimicorũ nostrorum liberati seruiremus ipsi: Cum sanctitate & iusticia coram ipso, cunctis diebus uitæ nostrę. Et tu puer, Propheta altissimi uocaberis, præibis enim ante faciem Domini, ad paradum uias eius: Ad dandam scitã tam salutis populo ipsius, per remissionem peccatorum eius: per uulnera

miseri cordiæ Dei nostri, quibus uisitauit nos oriens ex alto: Ut illucesceret his qui in tenebris & umbra mortis sedebant, ad dirigendos pedes nostros in uiam pacis.

Hic uidemus Christum Iesum eum esse regem sub quo Christifideles in regno spiritali secure & tuto sine timore in plenitudine spiritaliū doctorum sedent, cum Christus eos cum patre recōciliarit, cumq; ipse eorum Rex & Dominus sit. Quid igitur timerent ac trepidarent, cum cornu sit in domo Dauid: uidelicet regnum Christi, regnum benedictionis, in quo neq; peccatum neq; mors neq; Satan Christifidelibus ullam iniuriam adferre possunt, quibus ipse adest & subuenit. Et hæc uera redemptio hoc uero auxilium est, quod ab initio omnes uere pñ & electi summo desiderio expectauerunt.

Pluribus etiam uaticinatur Ieremias de temporibus Messia cap. xxxi. dicens: In tempore illo, dicit Dominus, ero omnibus cognationibus Israel in Deum, & ipsi erunt mihi in populum.

Impletio huius prophetiæ coepit Apostolorum temporibus, quibus ex omnibus generationibus seu cognationibus Israelis multi in Christū crediderunt, ac Dei populus facti sunt, & fiet adhuc seu finiatur cum plenitudo gentium ingressa fuerit, cum tamen ante decem illæ tribus propter suam idolatriam a facie Domini e terra prorsus exterminati sint.

Hinc de spe gentium concionatur, quod eo res sint rediturae, ut Israel; hoc est, reliquie quas Deus elegit) sit a captiuitate sua liber futurus, & Si idq; gentes audieturas & nunciaturas esse, ac de hac Iudæorū conuersione necesse est, Si id futurum est, certe in Sion, hoc est, Ecclesiā Christi ueniāt rū & preciosissimarū affluentissima copia futura est. Intelligi debet per frumenta uinū oleū ac similia, dona spiritalia, quæ Christus per spiritū suū donat Ecclesiæ ut in spiritu gaudeat & exulet. Neq; em̄ regnū Christi terrenus cibus aut potus est, sed iusticia, pax & gaudium in spiritu sancto, Rom. iij. Verba autem Prophetiæ sic sonant. Audite uerbum Domini gentes, & annunciate in insulis a longe, & dicite: qui dispersit Israel em congregabit eum, custodietq; eum sicut pastor gregem suum. Quoniā reuenit Dñs Iacob, & liberauit eum de manu eius qui potentior eo est. Venient igit & laudabūt in excelsis Zion, & fluent ad bonitatē Dñi, (quam ostendit) in frumēto, in uino, et in oleo, atq; in foetibus pecorū et armētorū, eritq; aia eorum quasi hortus irriguus & nō adijciēt ut doleant amplius.

Hoc Iudæi non intelligunt, putantq; carnali modo id futurum. Cæterum qui de regno Christi & de eius indicibilibus & immensis bonis quorum cōpotes futuri sunt credentes ex Iudæis & gentibus, ut scilicet uerbū Dei, spiritus sanctus cum suis donis, fides, remissio peccatorum, pax conscien

tiæ, gaudium in Spiritu, intelligentia scripturarum, consolatio & spes e
 promissionibus diuinis. Hæc sunt Domini dona, quibus suum regnum,
 Christifideles, ut hortum irriguum, ut pomarium et uiridarium elegantis-
 simum fecundat & exornat.

Hoc eodem capite consolatur Ieremias imbecilles in Israhel, ne promi-
 sionem de Messia in dubium uocent, sed constanter credant, sicut spirituale
 liberationem, remissionem peccatorum propter Messiam promissit quod
 ita & certo futurum sit, quod & aliquem Israhel in populum sit habitu-
 rus, quodq; ita regnum Christi sit stabile & perpetuum futurum. Et au-
 nunciat nouum Testamentum, æternum fœdus gratiæ Dei cum Christi
 fidelibus percussum, quod peccata nostra nobis propter Christum condo-
 net, & in æternum pater clementissimus esse nobis uelit. Promittit & Spi-
 ritum sanctum se missurum in corda nostra qui nos illuminet cognitione
 Dei, & corda nostra fide in Christum purificet, ut legem Dei habeamus
 non tantum chartæ illitam sed cordi etiam inscriptam.

Lex requirit fidem, timorem Dei, spem, dilectionem Dei & proximi,
 uerum cor hominis prauum est ab a dolescentia sua & per originale pecca-
 tum corruptum est, ut nullam intelligentiam, nullam alacritatem, nullam
 studium, nullam uoluntatem habeat ambulandi in lege diuina. Sed Spi-
 ritus Messia, Dei digitus hæc omnia auferet & mundabit, eaq; quæ lex re-
 quirat in corda nostra literis uiuentibus inscribet, uidelicet fidem in Chri-
 stum, per quam remissio peccatorum nobis contingit, ac dilectionem quæ
 Legis impletio est. Tum omnia succedent, tum bene & præclare agatur.
 Siquidem in regno Christi non sunt nisi homines illuminati & afflati de
 uino instincti, qui & se & Deum nouerunt, & ad seruiendum Deo sunt
 propensi & alacres, ex corde nouo & purificato, ex conscientia bona, & fi-
 de non simulata: Quamuis nonnulla imbecillitate laborent et peccatis non
 nunq̄ circumuerti cespitent, unde cum omnibus sanctis orant: Remitte nobis
 debita nostra. Prophetiæ uerba hæc sunt, Ecce dies uenient dicit Dñs,
 & percutiam cum domo Israhel & cum domo Iehuda fœdus nouum: Nō
 sicut fœdus quod pepigi cum patribus eorū, in die quo apprehendi manu
 eorū, ut educerem eos de terra Aegypti, quia ipsi dissoluerunt pactū meū,
 etiam cum ego quasi maritū dominiū haberem in eos, dicit Dñs. Itudata
 tem est fœdus quod percutiā cum domo Israhel, post dies illos, dicit Domi-
 nus: dabo legem meam in interiora eorum, et super cor eorum scribam eā,
 & ero eorū Deus, ipsiq; erunt populus meus. Et non docebit ultra unusq;
 quisq; pximum suū, et uir fratrem suū, dicens: cognoscite Dominū, quoniam
 ipsi omnes cognoscent me, a minore eorum usq; ad maiorem eorum, di-
 cit Dominus: propiciabor enim iniquitati eorum, & peccati eorum amplius
 us non recordabor. Sic dicit Dominus qui posuit solem in lucem diei, &
 leges lunæ atq; stellarum in lucem nocturnam: qui dissecat mare & sonat
 processum

procellæ eius, Dominus exercituum est nomen eius. Si ablatae fuerint leges istæ a conspectu meo, dicit Dominus, etiam semen Israel cessabit, ut non sit gens coram me cunctis diebus. Sic dicit Dominus: si mensurari poterunt cœli desuper, & inuestigari fundamenta terræ deorsum, tunc ego reprobabo uniuersum semen Israel, propter omnia quæ fecerunt, dicit Dñs.

Hanc Prophetiam nobis explicat Apostolus Heb. viij, indicans eam impleram esse priore aduentu Christi in hunc mundum, cum Christus Noui Testamēti mediator, sacerdotale ministerium suum obiret, pro nobis sacrificium offerret, & ad dexteram Throni maiestatis collocaretur in cœlis, sanctorum administrator ac ueri tabernaculi, quod fixit Deus & non homo. Tum uetus Testamentum durauerat usque ad præfinitum tēmonias, uidelicet usque ad Messiam, qui per sacerdotium, per sacrificia & ceremonias præfiguratus fuit, Cum lucerna seu lumen ueniret, umbram cedere oportuit.

In ueteri Testamento lex inscripta erat tabulis lapideis, per eam populi præuaricatio & maledictio manifestabatur atque arguebatur, sed non auferbatur. Erat enim litera occidens quæ externe quidem pronuntiabat quid iustum, quid faciendum esset, uerum non poterat cor ueteris et carnalis hominis interne mutare & renouare, ut alacritate & studio ardenti ea que iusta erant faceret, sed homines ducebat ad Messiam, is suo spiritu cor circumcidere debebat, peccata delere, & legem in corda inscribere.

Lex externa circumcisio, uictime, sanguis pecudum, sacerdotium leuiticum, lex Mosis, & ceremoniæ non habebant tantum uirium ac facultatis ut peccatores iuuarent & liberarent. Id Christifideles ante Christi aduentum experti sunt in seipsis, atque etiam sciebant non in ceremonijs illis liberationem a peccatis sitam esse aut eas ceremonias perpetuo duraturas. Nam per eas ceremonias nulli peccatori liberatio aut auxilium allatum fuisset, sed non ignorabant Deum nouum testamentum, remissionem peccatorum, per sanguinem & sacrificium Messiae promississe, & Messiae Spiritum nobis legitimum inscripturum & in nobis impleturum esse, ut per fidem bonam & legitimum conscientiam acciperemus & Deum patrem nostrum esse agnosceremus per mediatorem noui Testamenti Christum Iesum. Ideoque tam ardentem desiderio illum expectabant. Abraham uidit in Spiritu hunc diem nouum testamenti in quo Christus declarari & mundo per Euangelium ac spiritum sanctum manifestari debebat, gaudebatque, Ioan. viij. Et uetus testamentum erat præparatio Noui ad Christum, in quo non tantum litera externa uerbis insonat sed spiritus intus uiuificat & illuminat. Quæ omnia clara & aperta sunt. Hinc Paulus ij. Corin. ij. uocat Corinthios epistolam suam quam scripserit non atramento sed spiritu uiuentis Dei, non in tabulis lapideis sed in carnalibus tabulis cordis.

L E X

Externa est
circumcisio &
cerimonia

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAVM EVNT.

Novū foedus
Gratiæ fir-
mum.

Iudæi accipiebant legem a Deo, qui promittebat eis bona temporalia. Contra illi recipiebant & promittebant Deo se servaturos legem, sed nō steterunt promissis, non prestiterunt ea quæ in lege sua Deus ab ijs requi- rebat. Proprio enim Marte citra Messiaē subsidium eam præstare conabatur, sed id impossibile erat. Ibi tum Deus melius testamentum seu foedus pepigit cum populo suo, quod non nostris operibus aut dignitate nitebatur, ut incertum, uacillās, nutans, inconstans & infirmum sit, sed nitebatur promissione illius certissima & infallibili de Christo citra nostrū meritū. Foedus hoc foedus gratiæ erat & foedus ratum, firmum, & perpetuum, eo quod ueritate & misericordia Dei in Messia nitebatur. Veritas autem & misericordia Dei in æternum manent. Dona enim & uocatio Dei eius modi sunt Rom. xi, ut eorum illum poenitere nō possit: ἀμεταμέλητα τὰ εὐ- εἶρηματα καὶ ἡ κλήσις τοῦ Θεοῦ. Ideo primum mittit Moysen qui legem doceret, mūdo peccatum et maledictionem ostenderet, ut ea agnosceret corā Deo, humiliaretur & Dei gratiam imploraret. Promiserat autem ab initio suam gratiam & benedictionem in Messia Abrahamæ & Davidis semine. Hæc promissio est Euangelium seu Testamentum nouum in plenitudine temporis per sanguinem Christi institutum & confirmatum. Ideoq; Christū uenire oportuit, ad quem lex omnes mittit & ablegat, ut gratia & ueritas per Iesum Christum daretur. Ioan. i.

ANNA.

Hoc Cleophas & comes eius non intellexerunt, alioqui non tanta mo- sticia repleuisset corda eorum, sed cogitassent, Tempus adest quo Iudæi- mus noster cum suis ceremonijs finem est habiturus. Iesus Nazareus sa- ctis suis diuinis declarauit se uerum esse Messiam. Certe Ieremias uacina- tus est futurum ut uetus Testamentum suo tempore abrogeretur, & nouū gratiæ foedus feriat. Id certe sanguine confirmari oportet, nec sanguine ouium aut uitulorum sed sanguine & morte Messie, uti testantur Elaias & Daniel. Et foedus hoc cū populo Dei ictum, in perpetuum durabit. Hæc est uera liberatio Iſrahelis, & tum demum Iſraheliticum regnum uere in- staurabitur, erigetur & stabilietur ad perpetuitatem. Hoc Deus non recu- tabit, hoc sic fieri necesse est cum Deus dixerit. Quam non mutauit hactenus ordinem & uicissitudinem diei ac noctis, tam nec hæc sua uerba mu- tabit. Breuiter spes Iſrahelis non frustrabitur, sicut iuxta Dei uerbum spe- ramus, ita fiet. Neq; enim mentiri potest Deus. Nec promissionem hanc hac cōditione fecit ut inniteretur nostris operibus, ideoque solida, rata ac firma manet. Non potest itaq; non Iſrahel & Iuda liberari & Christus a mortere surgere, ut nouum foedus spargat & promulget.

VRBANVS.

Recte. Et cum circumcisio & alij cultus abrogandi essent, facile diuina re potuissent Iſraheliticum regnum non potuisse constare & durare, non magis

magis quam externum sacerdotium cum suis externis & typicis cultibus. Fieri igitur facile potuit ut & gentes peruenirent ad Messiam in regnum ipsius spirituale. Nam cum externa circumcisio, sacerdotium, sacrificium & cognatio sanguinis ab Abraham cessare, nec diutius in precio haberentur aut ad iusticiam quicquam iuuare possent ac deberent, sed corda circumcidi, & lex Dei in corda per Spm̄ sanctum inscribi, quid igitur discriminis manet inter iustificationem Iudæorum aut gentium?

ANNA.

Equidem nullum, sed sicut docet Petrus Act. xv. Deus ab antiquis diebus elegit ut & gentibus Euangelium prædicaretur, & ut Christiani fierent, ut Abraham, Isaac, Iacob, Patriarchæ & Apostoli. Deus siquidē testimoniū illis perhibuit quod eos in regnum suum cœleste recepturus esset. Quippe Spiritum sanctum donauit illis non minus quam Iudæis: nec ullum discrimen amplius inter Iudæos & gentes fecit. Intersticiū mæceriæ dirutum est, gentiumq; corda etiam fide purificauit Deus, ut nunc Christianismus uel Ecclesia fidelium tantum sit Dei populus, sine discrimine ullo, & ut Christiani fideles duntaxat saluentur, nec ullus saluari possit alio modo quam per gratiam Domini nostri Iesu Christi.

VRBANVS.

Hoc est fundamentum fidei nostræ. Quod autem Ieremias deinde promittit omnes a minimo usq; ad maximum cognituros Deum in Testamēto nouo, intelliges de omnibus Israelitis, qui filij promissionis sunt. Hos enim Deus donat per Euangelium fide catholica & Spiritu suo, trahit eos ut ad Christum ueniant & ut unctio eos doceat. Et agnoscunt uocem patris sui nec sequuntur alienos.

Nunc audi quomodo Ezechiel de tempore Messiae & ministerio regis eius uaticinet capite undecimo. Sic ait Dominus Deus. Ego congregabo uos de populis, & cōgregabo uos de terris in quibus dispersi estis, & tradam uobis terram Israel. Et ueniēt illuc, & tollent omnia Idola eius, atq; cunctas abominationes eius ab ea. Dabo quoq; eis cor unum, et spiritum nouum dabo in uisceribus eorum: auferam cor lapideum de carne eorum, & tribuam eis cor carneum. Quatenus scilicet ambulēt in statutis meis, & custodiant iudicia mea, faciantq; ea, & erūt mihi in populum, & ego ero eorum Deus. Et quorum cor uadit ad cor Idolorum suorum atq; abominationum suarum, horum uiam dedi in caput eorum, dicit Dominus Deus.

Hac Prophetia consolatur Ezechiel captiuos in Babylone Iudæos, cū eum Deus ad prophetandum excitasset, promittens Deum eos e captiuitate præsentis liberaturum, & in patriam Hierosolymam reducturū. Id quod & sicre ipsa factum est, sub Zerubabel Iehoschua Esdra & Neemia, cum non exercerent amplius idolatriam cum Babel & alijs idolis sicut ante fece

runt. Hæc tamen liberatio e captiuitate Babylonica typus tantum fuit liberationis ueræ per Christum, qua captiui & reliquiæ demum uere sunt liberati & saluati, cum omnem cultum impium & idolatricum reijcerent, fidemq; Christianam amplecterentur.

Hæc Prophetia respicit ad tempora Messiaë, quibus populo suo Spiritum suum sanctum peperit & donauit, corda circumcidit, uetus, cæcum, et ἀμετανοήτων cor purificauit, nouo in locum reposito, quod impigra alacritate & ardore ad seruanda & obeunda Dei mandata ferretur. Christus siquidem solus est & uerus medicus nostræ grauiter uulneratæ & lætali morbo laborantis naturæ. Hic suo spiritu nos regenerat & sanitati restituit. Hic solus est mediator noster qui iram Dei depellit & remouet a nobis, nosq; Deo reconciliat, ut paterno nos animo & affectu complectatur, nosq; Dei filij efficiamur, cum Christus corda nobis purificat, cum peccata condat, & cum patre nos in gratiam redigit. Horum nihil præstare poterat Moses lege sua. Maledictione duntaxat ostendere, ac de benedicto Abrahamæ semine uaticinari potuit, uerum peccata auferre & iustificare opus fuit solius Messiaë proprium.

Et hic est modus & uia qua Christus regnum suum spirituale instituit & conseruat, quod e peccatoribus pios et iustos facit, dans illis cor nouum, illuminans eos uerbo & Spiritu suo, renouans eos ut uoluptate & alacritate quadam ad uoluntatem & mandata Dei exequenda propendeat iuxta internum hominem. Hoc uult Moses ubi Deut. x. præcipit, ut præputium cordis sui circumcidant, hoc est, malas cogitationes, cupiditates ac concupiscentias carnis. Et Deut. xxx. promittit populo spirituale circumcisio nem, dicēs: Dominus Deus tuus cor tuum circumcidet, & cor seminis tui, ut Dominum Deum tuum diligas ex toto corde tuo & in tota anima tua ut possis uiuere.

Reges terreni externam iusticiam tuentur, maleficia & flagicia cohercēt, cius concupiscentia omnium rerum malarum madet, & si liceret, prorueret in factum etiam, & cupiditatibus suis indulgeret, seque in omnem flagitiorum sentinam prouolueret. Hinc regna mundi crucibus, rotis, gladijs, laqueis & supplicijs conseruantur & retinentur, nec tamen in tanta suppliciorum turba & crudelitate coherceri improborum petulantia & effrenis contumacia per omnia potest. Nam ubi cor licentiam ac spaciū sibi datum sentit, mox reuersum ad ingenium, quæ libet patrat. Verum Christus alia & meliore ratione remaggreditur. Nam cor mundatū mutat ex prauo in bonum. Hoc mutato & purificato protinus sequitur in externa etiam conuersatione honestas, & morum uiteq; integritas ac sanctimonia, ta lesque facit qui innocentia uera præditi & ad uirtutis omne genus alacritate & studio singulari ferantur per fidem. Sic regnat rex hic noster spiritua liter, & uerbo

uerbo ac Spiritu suo plus efficit quā omnes reges ac Cæsares omnibus sup-
pliciorum & coactionum generibus quantumuis sæuis præstare possunt
in regno mundi.

Item cap. xxxvi, Ezechiel iterum prophetiam & promissionem habet
de hoc die salutis & noui gratiæ foederis, dicens apertis uerbis. Et spar-
gam super uos aquas mundas, & mundabimini ab omnibus inquinamen-
tis uestris, atq; a cunctis idolis uestris mundabo uos &c.

Hic promittit Propheta Sacramentum Baptismi, qui est aqua illa puris-
sima & limpidissima, propter uerbum diuinum, quo innititur & ornatur. *Sacramentū
Baptismi.*
Atq; ideo uocatur Tit. iij. lauacrum regenerationis et S. sancti, quē Deus
in baptismo opulente effundit per Iesum Christum saluatorem nostrum,
ut iustificati illius gratia hæredes uitæ æternæ efficeremur iuxta sp̄. Hoc im-
pletum est tum cum discipuli baptizarent populum & peccata remitte-
rent in nomine Domini nostri Iesu Christi, cum munda & pia congrega-
tio seu Ecclesia Christifidelium fieret, qui primum uere Deum inuenērūt,
& magis ac magis indies multiplicati sunt, sicut in Actis legimus, Christi
regnum spirituale indies per uerbum creuisse, quamuis persecutionibus
& uitæ periculis præsentibus expositi essent. Atq; hæc erat ratio ac mo-
dus quo Christus regnum suum gubernare uoluit. Sed excæcatum Iudæ-
orum uulgus suspicabatur omnia futura carnaliter & mundano strepitu ac
splendore regnum id Messiam administraturum.

Capite xxxiij. promittit Deus populo uerum pastorem qui uera & sa-
luberrima pascua habet, quiq; oues suas fideliter summaq; cura seruat &
tuetur: id quod Pharisei & infideles pastores in Iudaismo non faciebāt,
sed se ipsos tantum pascebant ac saginabant, dicens. Et suscitabo super eas
pastorē unum, qui pascet eas, scilicet seruum meū Dauid: ipse pascet eas,
atq; ipse erit eis in pastorem. Ego autem Dominus ero eis in Deum, et ser-
uus meus Dauid (erit) princeps in medio eorū, ego Dominus loquutus
sum. Et percutiam cum eis foedus pacis, & faciam cessare bestiam malā de
terra, & habitabunt confidenter in deserto, atq; dormient in syluis. Et ego
suscitabo eis nomen plantatum, & non erunt amplius constricti fame in
terra, neq; portabunt ultra ignominiam gentium. Et scient quia ego Do-
minus Deus eorum sum cum eis, & ipsi populus meus domus Israel, dicit
& ego Deus uester, dicit Dominus Deus.

Hic pastor est Messias quem Ezechiel ideo Dauidem uocat quod e fa-
milia Dauidis nasci debebat, sentientibus etiam hic nobiscum Iudæis ipsis.
Nam Dauid filius Iesse ante longa tempora diem suum obierat. Hæc autē
Prophetia facta est tempore Babylonice captiuitatis, a qua usq; ad Dauid
filium Iesse quatuordecim generationes sunt, quemadmodū Augustinus
hoc uaticinium explicat, de ouibus cap. xi.

Nunc audis quomodo hic princeps aut rex sit regnaturus non corpore
liter aut mundano more, sed quod sit pasturus populum suum, hoc est, per
verbum gubernaturus, alturus & conseruaturus, sicuti Christus ipse hęc
prophetiam Ioan. x. clare explicat. Foedus erit foedus pacis seu securitatis,
ut Israelitę in pace confidenter & tuto sint habitaturi. Deus nunquam
irascetur eis cum indignatione & interitu eorum, pacemq; in conscientis
suis habebunt. Nec sub hoc pastore Dauid quisquam eos aliqua iniuria
afficere poterit. Tā tutus enim uere Christifidelis est in fide sua, ut nemo
ipsum lædere possit. Omnes creaturę coguntur ei coadiumēto esse ad bo
num. Et scient, inquit, siue experientur quod ego Dominus Deus eorum
cum eis & apud eos sim. An non hoc egregie & plene impletum est cum
Christus uerus Dauid, uerus Deus & homo, populum ipse pasceret, pec
cata ihs condonans, mare intempestuosum & turbulentum sedās, omnes
morbos depellens, mortuos ad uitam reuocans. Hęc omnia Cleophas &
comes eius intelligere non poterant, donec ipsum Dominum audirent,
oculicq; eorum aperirentur.

Resurrectio
Generalis

Ezechielis item cap. xxxvij, extat Prophetia de Christo & regno eius,
de generali resurrectione in die nouissimo, & quomodo Iudęis uera libe
ratio esset euētura per uerum Christum, dicens. Facta est super me manus
Domini, & eduxit me in spiritu Domini, atque constituit me in medio
planicie, quę plena erat ossibus. Et fecit me transire super ea per circuitū,
& ecce erant ualde multa in superficie planicie, erantq; uehementer sicca.
Et dixit ad me: fili hominis, nunquid uiuent ossa ista? Et dixi: Domine
Deus tu nosti. Et dixit ad me: Vaticinare super ossa ista, dicesq; ad ea: Os
sa arida audite uerbum Domini: Sic dixit Dominus Deus ossibus istis:
Ecce ego introduco in uos spiritum, & uiuetis, & scietis quia ego Domi
nus. Prophetauit igitur sicut iussus fui, & facta est uox cum prophetarem,
& ecce strepitus, nam coniunxerunt se ossa, os scilicet ad os suum. Et uidi,
& ecce erant super ea nerui, & caro ascendit, atq; inducra est super ea curia
desuper, & non erat spiritus in eis. Dixit autem ad me: Vaticinare ad spi
ritum, uaticinare fili hominis, & dic ad spiritum: Sic dicit Dominus De
us: A quattuor plagis ueni spiritus, & suffla in istos interfectos ut uiuant.
Prophetaui igitur ut præceperat mihi, & uenit spiritus in eos, uixeruntq;
& steterunt super pedes suos, exercitus magnus ualde. Et dixit ad me: fili
hominis, ossa ista, uniuersa domus Israele est: ecce dicunt, aruerunt ossa no
stra, periit spes nostra, & exterminati sumus a nobis ipsis. Propterea uat
ticinare & dic ad eos: Sic dicit Dominus Deus: Ecce ego aperio sepul
chra uestra, & educam uos de sepulchris uestris popule meus. Ponamque
spiritum meum in uobis, et uiuetis: & collocabo uos super humū uestram
& scietis quia ego Dominus locutus sum, & faciam, dicit Dominus.

ANNA,

Loqui

Loquitur ne hic Propheta ad Iudæos ne succumbant animo in Baby-
lonica captiuitate, quasi Deus oblitus suæ promissionis non esset eos ex
captiuitate liberaturus, & regnum filio Dauidis promissum retractaturus.
Certe solliciti & anxij erant hesitantesq; ita ut cum Cleopha & comite ei-
us dicerent, spes nostra nos frustrata est.

VRBANVS.

Etiã. Consolatur hic captiuos Iudæos, ne de reditu suo in terram Ca-
naan desperent ac dubitent, quamuis miseri & grauissimis calamitatibus
expositi. Nam quam impossibile uideatur ut arida & contrita ossa reuiuif-
cant, tam impossibile uidebatur captiuis ut Ierosolymam redirent, tēplum
ædificarent, & cultum diuinum restaurarent, atq; ita in pristinum suum
statum restituerentur. Verum hic uidet Ezechiel uisionem ualde consola-
toriam quod Deus ossa arida in uitam reuocat, & eam formam atq; robur
eis addit, qua ante nunquam prædita fuerant, unde populus Iudaicus om-
nipotentiam Dei addisceret, nihil dubitans, quin ea quæ de Messia promi-
serat, filio Dauidis, & de eius glorioso & æterno regno, uellet & posset præ-
stare & implere, eosq; liberare, ut omnia ea in terra Canaan implerentur
& fierent, quæ ante promiserat eis per omnes Prophetas, quodq; eam re-
migrationem & quæ de Messia promiserat, non impeditura esset ista anno-
rum septuaginta captiuitas. Volebat enim exerere & ostentare potentiam
suam in populo suo, ut uerba cum rebus & factis consentirent. Sequitur
igitur in eo uaticinio. Et loquere ad eos, sic dicit Dominus Deus, Ecce
ego assumo filios Israel de medio gentium ad quas abierunt, & congrega-
bo eos per circuitum, introducamq; eos in terram suam. Et faciam eos in
gentem unam in terra & montibus Israel, atq; rex unus erit super ipsos in
regem, & non erunt ultra in duas gentes, neq; diuentur amplius, ut sint
deinceps in duo regna, non etiam amplius polluentur in Idolis suis, atque
in abominationibus suis, & in cunctis iniquitatibus suis, sed ego saluabo
eos de cunctis habitationibus suis in quibus peccauerunt, & mudabo eos,
eruntq; mihi in populum, & ego ero eis in Deus. Seruus quoq; meus
David erit rex eorum, & erit pastor unus super omnes ipsos: & ambula-
bunt in iudicij meis atq; statuta mea custodient & facient ea. Et habitabunt
super terram, quam dedi seruo meo Iacob, in qua habitauerunt patres ue-
stris habitabunt, inquam, super eam ipsi & filij eorum, atque filij filiorum
eorum usq; in seculum: & David seruus meus erit princeps eorum in æter-
num. Et ego percutiam cum eis foedus pacis, foedus perpetuum erit cū eis:
& ponam eos (super terram) & multiplicabo eos, atq; ponam sanctuariū
meum in medio eorum in æternum. Et erit habitaculum meum in eis, &
ego ero eorum Deus, atq; ipsi erunt populus meus. Et scient gentes, quia
ego Dominus sanctifico Iherusalem, cum fuerit sanctuarium meum in me-
dio eorum in æternum.

Hæc Prophetia corporaliter impleta est, post captiuitatem illam annorum lxx, cum populus Iudaicus in terram suam rediret seq̄ congregatum multiplicaret ad aduentū Christi, qui post captiuitatē eam annis cccxc. intercedentibus uenturus erat. Ibi quidem unum caput habebant. Sed uere impletum est in ultima hebdomade Danielis in priore Christi aduentū, cū ipse & ipsius discipuli in terra Canaan & alibi etiam passim ubiq̄ eos conuerterent, & in unicum illud spirituale Ouile Ecclesiam Christianam per Euangelium congregarent. Ante habebant Iudah & Benjamin proprium regem suum, & reliquæ decem tribus suum quoq̄ proprium habebant regem, qui a domo David sub Rhoboam descuerant, uerum cum Christus uerus ille David ueniret, ex omnibus Iudæis unus factus est populus sub unico & uero Rege Christo. Ibi non interrogabitur curiose: Num de tribu Ruben aut Leui, Isachar, Zebulon, Dan, Gad, Asser, &c. es? sed interrogabitur: Christifidelis ne es? Agnoscis ne & confiteris Iesum Nazarethiticæ expectauerunt? Ad hoc usq̄ tempus anxij expectatores fuerūt, uerum cum Christus ipse adesset, uerus pastor & rex Israelis, tum æternum gratiæ fœdus inter Deum & hominem confirmatum est, tum uerus gratiæ thronus, in quo uniuersa plenitudo Dei corporaliter inhabitat, hoc est, IESVS Christus, uerus Deus & homo ipse in terris inter homines uersabatur.

Vetus Caporeth, materiale illud templum, & Leuiticum sacerdotiū nō amplius in percio futura erant. Typorum & umbrarum finis aderat, ueritas ipsa illuxerat. Christifideles in populo facti sunt templum uiuū & sanctuarium Dei, qui Christum uera fide cordibus apprehendebant, sicut Paulus eiuscemodi figuras graphice & egregie explicat i. Corin. iij. An nescitis (inquit) quod templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in uobis? nam templum Dei sanctum est quod estis uos. Et i. Corin. i. docet quis uera sanctificatio & complementum omnium figurarum sit, uidelicet, Christus ipse, quem dicit nobis a patre datum ut sapientia, iusticia, sanctificatio & redemptio nobis sit.

Et quod Deus paulo post dicit: Sanctificatio mea, hoc est, templum seu habitatio mea, in perpetuum erit in medio eorum, est talis circumstantia præcedentis huius Prophetiæ, ut cogat & euincat hanc congregationem Israelitarum sub proprio ipsorum Rege Christo, æternum & spirituale regnum esse. Quippe terra Canaan, Ierusalem, & templum caduca & temporalia tantum erant, sicut & hic mundus uisibilis. Non poterat itaq̄ ea habitatio esse perpetua. Loquitur igitur Propheta de spiritualibus & æternis rebus, quæ nō per temporis interualla interire et corrumpi possunt, sed quæ in perpetuum durant. Ea quæ terrena & mundana sunt corrumpuntur & ætate intereunt. Verum Rex Messias & habitatio ipsius domus Iacob

Jacob & regnum eius manent in perpetuum. Quocirca non terrena sunt neq; carnalia, sed spiritualia.

A N N A.

Si iuxta hoc uaticinium domus Jacob uel regnum Messiae in perpetuum Dei sanctificatio futura erat, & hic spiritualis Dauid in perpetuum Israhelitarum uel Christifidelium princeps futurus erat, ergo sequit futurum fuisse ut resurgeret, & sparsos Israhelitas seu Dei filios congregaret, regnum eter num erigeret, suumq; populum itidem a morte resuscitaret, atq; in aeterna pace uitam & salutem ei donaret. Haec est uera sanctificatio & plena liberatio Israhelis, ab omnibus malis temporalibus & aeternis. Si Cleophas & comes eius hanc Prophetiam intellexissent & credidissent, non dixissent: Nos sperabamus eum esse illum qui redempturus esset Israhel, sed dixissent: speramus & credimus eum esse illum qui redimit & redimit Israhel, quamuis ipse mortem obeat. Promissio namq; Dei firma et rata est nec frustrari ac fallere nos potest. Porro cum Messias uocet Dauid ob id, quod e Dauidis stirpe natus est, cunq; uerus homo sit, quid mirum si mori potest & moritur? Verum cum Israhellem in perpetuum custodire & gubernare debeat, certe in morte non manebit sed resurget, ut hanc & alias Prophetias de aeterno suo regno impleat. Sed scrupulum mouet mihi in hac Prophetia aliud quiddam. Heri dicebas Ezechielem hic de generali et uniuersali resurrectione quae in nouissimo die futura est, uaticinatum fuisse. Cur igitur Propheta dicit haec arida ossa esse domum Israhel, qui in Babylonica captiuitate erant? Quomodo hinc probabis uniuersalem illam mortuorum resurrectionem?

VRBANVS.

Equidem fateor Ezechielem in hoc capite de liberatione et restitutione Israhelis loqui ac praediceret futurum ut quasi postliminio redituri sint in patriam & terram amissam recuperaturi. Sed cogita ipsa apud te, cum Deus populum suum hac similitudine consolari uoluerit, ne de sui liberatione ambigerent, num resurrectio hic, ut certum & indubitatum quiddam adducatur? Quippe si resurrectio incerta & dubia esset, nihil per eam probare nec ullam inde firmam ac solidam consolationem exhibere potuisset. Dixissent namq;. Quam exigua & nulla spes est de his ossibus ut reuiuiscant, tam tenuis & nulla spes est nos ex hac Babylonica captiuitate redemptum iri. Sed resurrectionem ossium & corporum horum hic adducit & citat ut certissimum quiddam, de quo nullus pius ac fidelis dubitare possit. Quasi diceret. Quam certum est haec corpora resurrectura & per Dei potentiam reuictura, tam certum est & uos e Babylone in terram uestram re-

Ad haec scimus Prophetiam hanc haecenus semper in Ecclesia, citra co-

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAM EVNT.

trouersiam non absq; afflatu & illuminatione spiritus sancti, de uera resurrectione carnis intellectam esse in Oriēte & Occidente. Cuius rei testes locupletes sunt sancti Episcopi & Doctores Irenęus lib. v. cōtra Valē. Tertullianus de resurrectione carnis. Cyprianus lib. iij. ad Quirinum. Hilarius supra psal. liij. Ambrosius de fide resurrectionis, & libro tertio de spiritu sancto. Gregorius Nazanzenus in oratione funebri Basilij. Gregorius Magnus super Ezech. Homilia. xx.

Describit item Ezechiel cap. xl. mirificam & mirandam quandam ciuitatem Hierosolymam & Templum. Sed omnia spiritualiter intelligenda sunt de cœlesti Hierosolyma æterna Dei ciuitate.

Sed uideamus nunc quid Daniel de Christo dicat. Quæ ante dies aliquot ex cap. ij. & ix. supra explicata mihi sunt, non attrinet hic repetere. Ac capite vij. clarissime de regno Christi & sanctis eius uaticinatur, quod futurum sit regnum æternum & per totum orbem extendendum ac propagandum, dicens. Videns uidi in uisione nocturna, & ecce cum nubibus cœli, ceu filius hominis ueniebat, & usq; ad antiquum dierum perueniebat, & adduxerunt eum ante cōspectum eius. Et dedit ei potestatem & gloriam atq; regnum, & omnes populi, nationes, & linguæ seruient ei: potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius nūquam corrumpetur (& mox subiungit.) Et accipient regnum sanctorum sublimiorum, & possidebunt regnum usq; in seculum & usq; in seculū seculore.

Regula generalis in Prophetis.

Scis hanc generalem regulam & necessariam ad intelligendos Prophetas, ubi de æterno regno Christi & Christi fidelium aut de æterna uita aliquid in Prophetis extat, quod inde possit ac debeat concludi ac statui resurrectio Christi & Christi fidelium. Quippe si æternum uicturi & regnaturi sunt, ergo resurgere eos necesse est. Idq; uaticinatur Daniel cap. xij. ita perspicue & aperte ac si Euangelistarum aliquis ea scripsisset. Referēda est autem hæc Prophetia ad tempus illud nouissimum quo hic mūdus finem suum habiturus est. Sic autem ait Propheta. Et in tempore illo saluabitur populus tuus, omnis qui inuentus fuerit scriptus in libro. Et multi ex his qui dormiunt in puluere terræ, euigilabunt, hi ad uitam perpetuam, & hi ad opprobria & abiectionem perpetuā. Et qui (alios) derudiunt, fulgebunt sicut splendor firmamenti, & qui multos ad iusticiam conuertunt, (erunt) sicut stellæ in seculum & in perpetuum.

Viden' hic certissimam illam omnium hominum resurrectionem, tam bonorum quam malorum, sed uides magnum etiam hic discrimen futurū inter eos qui resurrecturi sunt. Nam qui Dei populus, hoc est, Christi fideles sunt, qui in librum uitæ scripti sunt, ij liberabuntur ab ira Dei, quæ uentura est super mundum incredulum & impium, uidelicet, ab æterno gehennę supplicio, inque uitam æternam perducentur. Impij uero, qui Euangelio non crediderunt, non liberabuntur, sed ira DEI in æternum manet super eos. Siquidem ueram uitam CHRISTVM recipere

reuerunt, Ideoq; in sempiternum confundentur & interibunt.

Describit hic etiam Daniel gloriam filiorum Dei quam habituri sunt in resurrectione, quod solis & stellarum firmamenti splendorem relaturi sint in perpetuas æternitates, hoc est, in secula seculorum. Et quidem hæc uera est & postrema liberatio Israhelis, hoc est, filiorum Dei, quam firma fide & spe expectamus. Enimvero ut reliqua omnia quæ in Prophetis promissa sunt, utpote Christi natiuitas, passio, resurrectio, ascensio, item gētium uocatio, impleta sunt, ita & postremum hoc implebitur, uidelicet, resurrectio mortuorum & uera Christifidelium liberatio. Hæc & similes promissiones sunt Euangelium nostrum & fidei nostræ basis ac fundamentum.

ANNA.

Quid habet Oseas de Christo?

VRBANVS.

Est quidem Oseas unus minorum Prophetarum, sed multa egregia habet uaticinia mysteriorum Euangelij, ut de uocatione gentium ad Euangelium Dei, & ad postremum etiam ad fidem Christianam sint peruenturi, & Christum quæ ante reiecerunt, pro suo quoq; Domino & rege suscepturi & agnituri.

Vaticinatur etiam de magno & glorioso Christi regno, hoc est, de Ecclesia catholica Christifidelium, & de spirituali connubio inter Christum & omnes Christifideles, deque Christi uictoria, quæ peccatum & mortem sic superaturus & aboliturus, item de resurrectione Christi & nostra. Obiurgat etiam decem tribus Israhel propter Idololatriam ipsorum, minas ipsis nunquam finiendam ac perpetuam captiuitatem sub rege Assyriorum. Atque hoc est, duabus tribubus, quæ a domo Dauid non desciuerant, uidelicet, Iuda & Benjamin, promittit gratiam & auxilium. Primo capitulum regni Samariæ captiuitatem Assyriacam dicens. Non addam ut amplius miseriar domui Israhel, sed adducendo adducam contra eos (hoc est, non autem) Domui uero Iehuda miserebor, saluaboq; eos in Domino deo suo, per equites.

Hinc Cleophas & comes ipsius discere potuissent regnum Christi non terrenum esse regnum, cum Oseas minetur maximæ parti Iudæorum tantam captiuitatem, unde nunquam ad pristini status ac regni dignitatem reuerent. Si itaq; duodecim tribus Israhel sub Messia tale regnum habituræ fuissent, quo corporaliter gentibus imperarent, & omnium uoluptatum ac felicitatis mundanæ affluentia abundarent, (quæ de Messia opinione carnalem Iudæi habebant) oēs ex Assyria liberari ac redimi necesse fuisset,

Oseas propheta

Verum hic audis futurum ut Iſrahelis memoria obliteretur. Id quod per Prophetæ filiam, Loricomoh dictam, hoc est, sine misericordia, significabatur. Verum cū nihil ſecius Iſraheli liberatio per omnes Prophetas promittatur, certe eam fieri neceſſe eſt. Siquidem uerbum Dei mentiri ac fallere nequit. Cum autem non corporalis ac terrena liberatio futura ſit, qua a Rege Aſſyriorum in regnum e quo educti erant, reſtituerentur, neceſſe eſt ut ſpiritalis ſit liberatio. Nullum ſiquidem hic medium eſt, nulla alia uia ac modo liberari poteſt. Quod et ſubſequētia uerba innuunt, cum tribui Iuda tale promittit auxilium quod nō in corporalibus ac terrenis armis, utpote arcubus, gladijs & ſimilibus allaturū eſſet, ſed in Domino ipſorum. Quid hoc eſt aliud quam quod Iuda, hoc eſt, eidem regno David omnibusq; Iſrahelitis & Deum confitentibus gratia & auxilio ſit adfuturus alia uia ac modo quam quo principes mundani ſuis ſubditis adſunt.

Deus illorum miſerebitur, hoc eſt, peccata ipſis cōdonabit, iuſtificabit & ſaluabit, atq; ita eos e regno Satanæ liberabit & educet, de qua liberatione Iſrahelis clare pſalmus. cxxx. canit: **DEVS REDIMET IſRAHEM** ex omnibus iniquitatibus eius. Hæc eſt unica ſpes Iſrahelis & redemptione ab iniquitatibus, ac conſequenter ab omnibus malis, quæ maledictum peccatum in humanum genus ac naturam inuexit, uidelicet ab horribili morte & captiuitate qua nos perfidus ille transfuga atque homicida Spiritus ille *πνεῦμα* detinebat, ueluti Paulus hanc Prophetiam paucis uerbis explicat Ephe. i. dicens: nos habemus in Chriſto filio Dei redemptionem per ſanguinem ipſius, remiſſionem peccatorum, iuxta diuitias gratiæ ſue. Quanquam autem temporale etiam auxilium intelligimus quo Deus Iuda a Sanharib liberauit, eq; Babylone Iudæos Hieroſolymam reduxit, temporalis tamen illa liberatio figura tantum eſt ueræ & æternæ liberationis, qua Chriſtus citra uim externā per crucem omnes ueros Iudæos, hoc eſt, electos liberauit a peccato, morte, & inferorum Tyranno.

Nunc audi quomodo Deus Iudaismum tādē relinqueret, eiſq; regnum terrenum ac typicum ſacerdotium abolere uoluerit. Prophetæ uxor peperit filiū, cui indidit Deus nomē Loammi, hoc eſt, nō populus meus, cauſamq; addidit, quia uos inquit, nō populus meus, et ego nō ero ueſter. Hinc certe Iudæi in ſignem mutationem futuram uidere potuiſſent, atq; ſerio aliquando interrogare debuiffent: Quæſo quō intelligemus uerbum Dei. Promittit quidem in Prophetis omnibus Iſrahelico populo & Iuda ubiq; maxima & infinita bona, ſe futurum regem ipſorum, ipſos futuros eius populum, ſe miſerturum eorum & eis æternum regnum daturum. Aeternum gratiæ foedus cum ipſis pepigit. Quomodo igitur hæc conueniunt cum hac Prophetia, qua prædicitur futurum ut Iſrahel capiat, & Deum obliuioni eos traditurum, nec eorum unquam miſerturum. Num uerus etiam nos Iſrahel ſumus, an non? Equidem per nos ſtare credibile eſt. Et cap.

Et cap. vi. ait Deus, Misericordiam uolo & non sacrificium, & scientiã Dei plus quam holocausta. Ex his uerbis Oseæ facile intellexissent, fundamentum ueræ religionis non in ceremonijs situm esse, sed quod per charitatem efficax & ad bene operandum semper alacris fides exigeretur, pp̄terquam Abraham & Isaac & Iacob commendari sunt hoc nomine quod serui Dei essent magis quam propter circumcisionem corporalem. Hic inuenissent per quid steterit & quid in causa fuerit, quod negauit eos esse populum suum.

A N N A.

Cupio & ipsa quæstionem hanc & causam audire. Neq̄ enim dubito, quin ea quæ Deus Israheli promisit, bona fide & certo præstet, uti & omnia incredulis Israhelitis acciderunt quæ ipsis minatus est. Hos locos ut cõferas & in concordiam redigas uelim.

VRBANVS.

Deus sane ait psalmo xlix. se non reiecturum aut repulsurum populum suum suamq̄ hæreditatem derelicturum. Et Paulus Rom. xi. ait, Deum non repulisse populum suum. Et psalmus. xcix. Recordetur Dominus misericordiæ suæ & ueritatis suæ domui Israhel. Sicut & Maria benedicta Dei mater in Carmine suo Eucharistico canit. Et Zacharias, q̄ Deus non obliuiscatur eius misericordiæ quã Israhelico populo promisit. Scies itaq̄ Deum in promissionibus suis ueracem & constantem esse, & præstare omnia Iudæis quæ ipsis promisit. Sed ratio promissionum Dei habenda est. Sunt enim duplices. Quædã temporales sunt seu corporales, fiuntque annexa conditione aliqua, ut ubi Deus promittit terram Canaan & templum materiale, futurum ut maneat, & similia. Hæ promissiones ad Iudæos pertinent, habentq̄ annexam conditionem, si Iudæi Dei legem seruauerint, ut seruanda erat, tum eam promissionem implendam: uerum nõ expectant, maxima profecto cæcitate dementati. Præstitit autem Deus eas promissiones ut præstari eas oportuit. Figuras euanescere & finem habere oportet, cum ueritas præsens adest. Messiam etiam filium suum illis sic promisit, ut ex familia Abraham & Dauid Iudæus nasceretur, eisque propter hunc filium ex Aegypto eductis, terram Canaan possidendam dedit, ex quoq̄ eos sacerdotio & peculiari cultu diuino ac religionis forma, terreque in regno a reliquis omnibus orbis terræ gentibus secreuit et separauit si tendit, & tandem etiam e Babylone reduxit. In summa cultum seu religionem ipsorum, templum, ciuitatem, politiam singulari cura & pietate mirabiliter conseruauit, donec promissus Messias & uerus æternusq̄ rex Israhelis ex ijs natus est. Vnde profecto magnam gloriam & prærogatiuam a toto mundo habuere, multique eorum per Messiam a peccatis & damnatione liberati, tum demum in ueram Hierosolymam ac Sion peruenere,

*Duplices
promissiones.*

Hi in Propheta reliquiae populi, reliquiae Jacob & Israelis uocantur, quos sibi Deus ex alijs elegerat & ad salutem in Christo predestinarat, quorum multi sunt si numerantur, uerum per pauci, cum ad maximam illam uim ac que multitudinem incredulorum conferuntur.

Promissiones
libere.

Aliae autem promissiones sunt liberae ex mera & gratuita gratia ac misericordia citra nostram dignitatem & meritum. Hae pertinent ad nouum Testamentum, ac factae sunt in merito & dignitate Messiae. Hae habent firmum & inconcussum solidumque fundamentum, uidelicet immensam & inexhaustam Dei misericordiam, paternam pietatem & ueritatem, nec pendunt a nostra dignitate. Firmae itaque sunt & irreuocabiles ac certae, sicut de spiritualibus & aeternis bonis, uidelicet de uictoria qua superati & abolitum est peccatum mors & Satan, de remissione peccatorum, de uera & aeterna iusticia, uita & salute in Christo.

Huius generis promissiones non tantum pertinent ad Iudaismum aut Israelitas ac Iudaeos secundum carnem, sed ad ueros Iudaeos & Israelitas iuxta Spiritum, qui sunt electi in Christo, filij promissionis, filij noui Testamenti, sine discrimine, nullo respectu habito siue Iudaei siue gentes sint iuxta carnem. Hic enim carnalis natiuitatis & genealogiae siue cognitionis & propagationis ex Abraham Isaac & Jacob nulla habetur ratio, sed spiritualis natiuitatis & internae cordis circumcisionis. De his Iudaeis et Israelitis ueris loquitur Ioannes Baptista Lucae iij. Ne dixeritis filios habemus Abrahamum, potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahamo. Et Paulus Rom. ix. diserte & audacter ait. Non omnes sunt Israelitae qui ex Israel sunt, neque qui semen Abraham sunt, statim omnes filij Dei qui filij carnis sunt sed filij promissionis recensentur in semen.

Audin' hic quod Deus ministros & filios e Iudaismo primum quidem accepit, cum etiam nunc Gentes sine Christo essent, Ephel. ij. ab alienata republica Israelis & extranei a testamenti promissionis, atque ob id spem non habebant, Deoque carebant in mundo. Sed semper Prophetis suis reuelauit mysterium communionis in Christo, quod gentes quoque cohaereditas et sent futurae regni caelestis cum Israhele, eiusdem corporis consortes et promissionis eius in Christo.

At uide mihi quaeso quare scriptura patriarchas primarios Abrahamum & Iacob tanta gloriatione proponat. Praedicat & in exemplum proponit non Abrahamum tantum ex sanguine & carne natum, sed Abrahamum in Christo factum credentem, qui regeneratus est per fidem & alius homo factus, sicut Paulus Gala. iij. egregie docet, dicens. Qui ex fide sunt hi filij Abraham. Praeuidens scriptura, inquit, quod iustificet ex fide gentes Deus, ideo prius laetam rem nunciauit Abraham: Benedicentur, inquit, in te omnes gentes. Atque ita qui ex fide sunt benedicuntur cum fideli Abraham, qui pater est omni

omnium in Christum credentium siue Iudæi sint siue gentes.

Consimiliter proponit nobis scriptura Iacob non simpliciter, sed illum Iacob qui cum Deo dimicat, eumq; fide in Christum uincit. Hinc glorio- *Iacob cur*
sum illud nomen sortitus, Israhel uocatur, hoc est, homo potens Dei, qui *Israhel*
per fidem Christianam in Deum, cum Deo & per Deum Dominus est *uocetur*
omnium rerum.

Atq; hi sunt patriarchæ quibus promissiones spirituales ut ueris Chri-
stifidelibus factæ sunt, non propter corporalem circumcisionem aut prop-
ter legem, siquidem lex Mosi longo post tempore data est. Hic uide quid
uerus sit Israhel & uerum Iudah & ueri filij Patriarcharum, tum Prophe-
tiæ Israheli factæ multo fient clariores & faciliores intellectu, meliusque
cognosces qui sint isti quibus regni Dei foelicitas continget. Esaias enim
cap. x. ait: Quoniam si fuerit populus tuus quasi arena maris, reliquæ re-
uertentur in eo.

Hic audis promissiones non ab omnibus Iudæis aut Israhelitis iuxta car-
nem accipi, sed aliqui duntaxat liberabuntur ab interitu in domo Iacob per
Messiam, nimirum hi qui promissionibus credunt quibus Abraham et Ia-
cob crediderunt, ac proinde ueri filij Abraham atque Israhelis sunt prop-
ter fidem.

At ne quis putet, propter tantam defectionem & incredulitatem maxi-
mæ multitudinis in Iudaismo, æternum foedus gratiæ cum Israhelē pactū
rescindi, contra hoc Prophetæ mirifice & diligentissime consolatur popu-
lum, uidentq; oculis spiritualibus suis in uastum hunc totum mundum, in
Israhelē spiritualem ex Iudæis & Gentibus constantem uti & hic Oseas
facit. Nam statim post prædicta uerba sic ait, Et erit numerus filiorum Is-
rahel quasi arena maris, quæ non mensuratur neq; numeratur: & erit in lo-
co ubi dicitur eis, nō populus meus uos, dicit eis: filij Dei uiuentis. Et cō-
gregabunt filij Iehuda & filij Israel pariter, & ponēt sibi caput unū. &c.

Intelliges itaq; Prophetam ad hunc modum. Certe Deus cum Abrahā
seq; eos multiplicaturum quasi arenam maris, nec se eos reiecturum. Hoc
principio in Iudæis probe & magnifice præstitit quos Deus maximis mi-
raculis multiplicauit atque conseruauit nec unquam in totum dereliquit,
donec uerum semen Abraham Iesus Christus in terras descenderet, in quo
omnes gentes in terris benedicuntur. Nam cum Christus ueniret & per
Euangelium in toto mundo annunciaretur, tum primū foedus gratiæ Dei
cum Abrahā & semine ipsius pactum, propagatum est, impletioque tum
demum uere coepit, cum non tantum ex Iudæis, uerum ex gentibus quo-
que per totum mundum innumerabilis multitudo filiorum Abraham pro-
pagaretur per Euangelium, per quod & Abraham Dei filius factus est.
Est igitur hæc Prophetæ sententiā. Quamuis Deus externum Israhelē

abijciat, nec unquam in terram Canaan reducturus sit, nihilofecius tamen magnificæ & eximie promissiones Dei Israeli factæ implebuntur, & nihilofegnius numerus filiorum Israel erit ut arena maris, Messiasq; præclarum, augustum & maximum regnum eriget. At id ita fiet ut non tantum ex Iudæis filios Abraham sit facturus sed & ex gentibus per totum orbem. Atq; hi demum erunt veri filij Abraham & Israel, qui benedictum semine Abraham Iesum Christum uerum & æternum regem Israelis suscipiunt, per ueram fidem Euangelij. Hæc est eximia & magna illa multiplicatio seminis Abraham filiorumq; Israel, quæ ad hunc modum per Euangelium in fide fit per totum mundum, fietque usq; ad nouissimum diem, donec in regnum Christi uenerint omnes qui uenturi & ad id electi sunt.

Obserua & hoc: Ante natiuitatem Christi regnum Israelis diuisum fuit, duæq; tribus duntaxat Iuda & Benjamin apud domum David permanebant. Reliquæ tribus proprium sibi regem elegerunt, bonaq; eorum pars facta est Idolatrica. At temporibus ueri regis Israelis Iesu Christi aliter fiet, ait Oseas: Nam Iuda & Israel, hoc est, filij promissionis ex his tribus & ex gentibus pariter congregabuntur sub unicum et uerum Regem Iesum Christum in una fide & spiritu, ac plures Indies Christifideles ex omnibus nationibus fient, quia regnum Christi, Esa. ix, subinde multiplicari oportet usque ad diem nouissimum, sed omnia regna externa decrescent atque deuastabuntur concidentq;.

Mox paulo sub finem capitis secundi uaticinatur iterum Oseas de æterno gratiæ foedere inter nos & Deum, grata, suauis & consolatoria similiter dicit. Sed ego percutiam cum eis foedus in die illa, cum bestijs conuipi, & cum uolatili coeli atq; cum reptili terræ, & confringam arcum, gladio, & bellum de terra, & faciam eos quiescere confidenter. Et desponsabo te mihi in sempiternum, desponsabo, inquam, te mihi in iusticia & in iudicio, in pietate, & in miserationibus. Desponsabo te mihi in fide & cognosces Dominum.

Hic non loquitur de terrenis rebus sed de spiritali pace conscientie cum Deo per fidem in Christum, quem neq; tyranni in terris neq; spiritus maligni in aere possunt euertere. Quomodo enim Christifidelibus iniuria inferri posset, cum per fidem ipsi Domino Zebaoth Christo dicati & uinculo quodam coniugij copulati sint, atq; ita per spirituale hoc coniugium una caro fiant, per quam coniunctionem & unionem accepimus præclaras illas promissiones omnes quæ per Prophetas & Euangelistas Ecclesiæ ex mandato Dei factæ sunt.

ANNA.

Quomodo quæso fit id?

VRBANVS.

Quæ sunt mariti eadem sunt & uxoris legitimæ, & contra. Cōiugium bona

bona inter se omnia communia sunt. Nos a parte nostra habemus peccatū, mortem, & damnationem, sed sponsus noster Iesus Christus plenus est gratia uita & salute. Si itaq; in Christum credimus, eumque uicum nostrum redemptorem & saluatorem esse agnoscimus, tum ea fides nos unit & coniungit Christo, ut ipse caput nostrum nos membra eius fiamus. Sic Christus transfert in se mala & calamitates nostras, redditque nobis bona & sclicitatem suam. Ita iusti reddimur, ita uiuificamur & saluamur qui ante peccatores mortui & damnati eramus.

*Coniugium
Dei cum
Israele.*

Hæ sunt imperuestigabiles diuinitæ gratiæ diuinæ in Christo nobis donatæ, de quibus Paulus Ephē. iij. tam magnifice gloriatur, quæ omnes sensum, omnem intellectum omnium creaturarum superat. Cogita enim, quā tum potest fieri, qualis persona Christus sit, uidelicet, infinita, deus & homo, qui peccare, mori, & damnari non potest, cum iusticia uita & salus eius inuictæ, æternæ & omnipotentes sint. Cum itaq; innocentia, uita & salus ipsæ luctentur & dimicent in cruce cum peccatis nostris, morte, et damnatione, hæc illum uincere nequuerint, necesse est ut in eo deglutiantur & absorbeantur.

Quando igitur per fidem Christi in Christum inserimur, tum ex merito gratia liberamur ab omnibus peccatis, ac tunc reddimur a tyrannide Satanae, donamur æterna iusticia, uita & salute sponsi nostri Christi. Ita Christus adornat & præparat Ecclesiam dilectam sponsam suam, ut gloriosa sit sine macula & rugis sed mundata per lauacrum aquæ in uerbo uitæ, hoc est, per fidem eius uerbi uitæ iusticiæ & salutis. Habes nunc quomodo Deus & iudicio.

Quando igitur per fidem Christi in Christum inserimur, tum ex merito gratia liberamur ab omnibus peccatis, ac tunc reddimur a tyrannide Satanae, donamur æterna iusticia, uita & salute sponsi nostri Christi. Ita Christus adornat & præparat Ecclesiam dilectam sponsam suam, ut gloriosa sit sine macula & rugis sed mundata per lauacrum aquæ in uerbo uitæ, hoc est, per fidem eius uerbi uitæ iusticiæ & salutis. Habes nunc quomodo Deus & iudicio.

*Coniugium
piorum cum
Christo æter-
num.*

Obseruandum hic quoq; quod hoc coniugium sit in æternum duraturum, uti clare Propheta dicit. Hinc sequitur non potuisse non Christum a morte resurgere & sponsam ad uitam reuocare, ut æternum cum ipso uiueret. Hoc est æternum regnum Christi, regnum gratiæ, unde omnia peccata, uita & mala eijciuntur & de turbantur, meraq; gratia, iusticia, innocentia, uita & salus in æternum habitat, sicut ait: Dominum cognosces. Cognoscere Dominum est uita æterna Ioan. xviij. Et erit in die illa, exaudiam diuidiet frumentum & uinum atq; oleum, & illa exaudient Iisraelem. Et seminabo eam mihi in terram, misereborq; ei quæ misericordiam non est consecuta, & dicam ei qui non est populus meus: populus meus est: & ipse dicit (mihi) Deus meus.

Hic loquitur de tempore illo optatissimo & lætissimo noui Testamenti cum Euangeliū docetur & Christus per fidem suscipitur, tum Deus nulla penuria laborare Ecclesiam suam patietur, sed prospiciet ei & fouebit eam diligenter, ut maxime interim sub cruce luctetur & gemat, tamen prospici-

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAYM EVNT.

cietur ei ut necessaria et sufficientia non sint defutura, uerusque Iſrahel per Messiam augebitur & crescet. Ecclesia fiet uerus Iſrahel, hoc est, semen Dei ut semper crescat & inæternum maneat. Ita misertus est Deus reliquiarum inter Iudæos & gentes. Ante Iudæi seu Iſrahel erant sine misericordia. Sed tempore Christi misertus eorum Deus est. Gentes non erant Dei populus, sed tempore Messiae per Euangelium uocatae populus Dei factae sunt, quae Deum per unicum saluatorem & mediatorem Christum in uera fide agnoscunt, inuocant & colunt.

ANNA.

Nihil ne spei habent Iudæi aut Iſrahelitæ secundum carnem in scriptura quod ex hac obstinatia & induratione in qua nunc sunt sint liberandi. Nunc posthac ulli Iudæi sed gentes duntaxat regni spiritualis cōsortes fient.

VRBANVS.

Habent spem. Vtinam scripturam intelligerent, atq; inde discerent quantum gratiae apud Deum illis residuum super sit. Ait enim Oſeas cap. ij. Diebus multis sedebunt filij Iſrahel absq; rege & absq; principe, absq; sacrificio & absq; statua, absq; Ephod & Teraphim. Postea reuertentur filij Iſrahel, & inquirent Dominum Deum suum, atq; Dauid regem suum, & pauebunt ad Dominum & ad bonitatem eius, in nouissimis diebus.

Iudæi cōuertendi ante nouissimū diē.

Ante audisti ex Paulo Ro. xi. quod nolit Iudæos contemni. Habent enim promissionem conuersionis suae ante diem nouissimum, nimirum cum Iſrahelitæ iuxta spiritum, hoc est, electus numerus filiorum Dei ex Gentibus impletus fuerit, cum illi omnes Christi fideles facti sunt, tum Iudæi a cæcitate sua liberabuntur & ad uerum Messiam Iesum Christum cōgregabuntur, Euangeliumq; suscipient. Id Paulus satis intellexit ex Oſeas, qui hic Iudæis quoq; consolationis plenam promissionē facit, uidelicet qd ad postremum Deus sit illorum miserturus eosq; uocaturus atq; conuersurus per Euāgelium, eos qui inter illos ad regnum Christi pertinent, quos oues suas probe nouit, & ipse oues pastorem quoq; suum cognoscent.

Hæc Prophetia ad oculos patet nec opus habet longa explicatione. Iudæi post aduentum Iesu Nazareni iā supra mille quingentos annos (hoc tempus istud longum est) in toto mundo sparsi sunt nec Regem propriū habent, nec principem. Nec dum enim Christum nouerunt uerum suum Messiam seu Regem, cogunturq; ut miseri & afflicti abiectique homines ubiq; sub Dominis alienis uiuere. Templum & altare cum loco sacrificiorum uastata sunt, manentq; uastata. Non habent Sacerdotem nec uerum cultum diuinum. Faxit Deus optimus Maximus ut breui magno numero conuertantur. Amen. Verbum Dei non mentitur nec fallit. Verum Deum Abrahamæ Isaac & Iacob, patrem Domini nostri Iesu Christi, quærent per uerum Messiam Iesum Nazarenum: post longum errorem tandem in uiam reuocati conuertentur, uerumq; regem suum Iesum Christum in

Mose

Mose & Prophetis promissum, in plenitudine temporis missum, ex familia David natum, & ad dexteram Dei æquali cum patre potentia collocatum inquirant, inexhaustamq; gratiam ac benignitatem, quam nobis in Evangelio donat & offert, nobiscum prædicabunt & laudabunt.

ANNA.

Oseas ait quod ad Dauidem sint uenturi in diebus extremis. Resurget ne ergo Dauid ante diem nouissimum ut regnet?

VRBANVS.

Minime. Audisti enim ante in Ezechiele & lxxxix. psalmo, quod Christus uocetur Dauid, cum iuxta carnem ex stirpe David prognatus sit. Estq; uerus Dauid, ueluti hoc loco Hieronymus annotauit, hoc est, fortis manu. Solus si quidem proprio Marte aut uirtute ac robore suo populum suum liberauit a captiuitate Diaboli. Atq; ita ipsi Iudæi hanc Prophetiam intellexerunt de Christo semine Davidis: id quod Thargum testatur, quod hunc textum sic reddidit. Hinc filij Israhel conuertentur & Dei sui gloriam quaerent, obedientiamq; præstabunt Messiae filio David, hoc est, Christo regi suo.

ANNA.

Si sic se res habet, certe non in totum contemnendi & abijciendi essent Iudæi, cum Deus tantam adhuc illis gratiam exhibiturum se promiserit utq; ex illis conuersurus sit.

VRBANVS!

Hoc sæpe dico & moneo, ut minus procaciter nec tam contemptim insultent & conspuant Iudæos Christiani, sibiq; in mentem reuocent ac probe expendant Pauli monitionem quæ Rom. xi. extat.

Plura etiam Oseas uaticinatur cap. v. de resurrectione per Messiam dicens. In tribulatione enim sua, mane inuestigabunt me. Venite, et reuertamur ad Dominum, quia ipse rapit, & sanabit nos. Viuificabit nos post biduum, & in die tercio suscitabit nos, uiuemusq; ante faciem eius. Et sciemus insequemurq; ut cognoscamus Dominum: quasi aurora paratus est egresus eius, & ueniet nobis sicut pluuia, sicut pluuia, inquam, temporanea, que fecundat terram.

Hanc Prophetiam Ambrosius atq; alij etiam doctores pij et Ecclesiastici intellexerunt de resurrectione Christi ac nostra. Tertio enim die Messias a morte resurrexit, & ubi nos crucem nostram in hac caduca & mortali uita tulerimus, mundoq; mortui plane fuerimus tum nos die redemptionis resuscitabit, æternumq; cum eo uiuemus, uti & Paulus i. Thes. iij. docet. Ipse enim resurrexit atq; cum pulcherrima aurora exortus est ut sol uerus iusticie, qui nos illuminat, fecundaq; pluuia gratiæ suæ quoq; fecundat, ut feramus uere poenitentiae fructus.

Et cap. xij. uaticinatur Oseas ualde apertis et luculentis uerbis de uictoria Christi, quod nobis deuicerit peccatum, mortem & inferos.

no (inquit) redimam eos, de morte liberabo eos, ero pestis tua mors, ex-
cidium tuum inferne. Hoc impleuit Christus cum moreretur in cruce
pro nobis, & tertio die gloriose resurgeret, per quod peccata nostra expia-
uit, mortem quæ nos occupauerat & obruerat, deuicit, nosq; ab eterna dæ-
natione seu supplicio gehennæ redemit. Peccatum erat letale & præsentis-
simum nostrum uenenum, quo natura humana ad mortem æternam infe-
cta erat. At nunc Christus morte sua delet peccatum, atq; ita mortem no-
stram iugulat, in qua in æternum nobis manendum fuisset.

Capite item. xiiij. uaticinatur ualde consolanter de Christo & regno ei-
us, quod in eo gratia & remissio peccatorum sit, mera dilectio & fides ac
benivolentia summa erga nos, & germen Dei in nobis, mere boni fructus
& securitas. Ipse enim Deus est defensor Iesus Christus, dicens. Conuer-
te Israel usq; ad Dominum Deum tuum, quoniam corruisti in iniquitate tua.
Tollite uobiscum uerba, & conuertimini ad Dominum, diciteque ad eum:
Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum, & persoluemus iuuenos la-
biorum nostrorum, Assur non saluabit nos, super equum non ascendemus,
neq; dicemus ultra operibus manuû nostrarum. Uos dii nostri, eo quod in te
misericordia fiat pupillo. Ego sanabo auersionem eorum, diligam eos ex liberali-
tate: quoniam auersus est furor meus ab eo. Ero sicut ros Israeli, florebitq; si-
cut rosa, et percuet radices suas sicut Libanus. Serpēt surculi eius, & erit ma-
gnificētia eius quasi oliua, & fragrantia eius quasi Libani. Conuertent qui
sedēt in umbra eius: uiuificabūt se frumēto, & florebūt sicut uitis, & me-
moria eius est sicut uinū Libani. Ephraim qd mihi ultra cū idolis: Ego res-
pondi & respexi eū: Ego quasi abies uirēs, ex me fructus tuus in uentus est.

In principio capituli xiiij. Hoseas ad poenitentiam inuitat Israelitas.
terum cum uera poenitentia opus spiritus sancti in nobis sit, non hominis
naturalis, ergo spiritus sanctus egregias promissiones ad finem addidit, ut
Israel per eas ad fidem in promissam gratiam Dei excitetur, per quam si-
dem Israel spiritus sancti uirtutem accipiat, ut mandatis & uerbo Dei pos-
sit obtemperare. An non plena summæ consolationis promissio est, quod
ait ego sanabo auersionem Israelis, hoc est, quod omnes iniquitates ipsor-
um uelit condonare, nec unquam in æternū illis irasci propter peccata. Nā
qua promissioe Christus gratiæ thronus inclusus & comprehensus est. In
hoc decretū est apud Deū, quod nulli peccatū uelit remittere, nullū dilige-
re aut in gratiam recipere alio modo quā per filiū suum dilectū, qui unicus
noster redemptor, mediator, reconciliator, episcopus, sacerdos, sacrificiū,
& propiciatorium seu gratiæ thronus factus est, uti Paulus ait Eph. i. quod
chari redditi simus Deo per dilectum, per quē habemus redemptionē per
sanguinē ipsius, remissionē peccatorū iuxta diuitias gratiæ suæ. Sequitur
igitur ex hoc firmo & solido fundamēto apostolicę doctrine, qd hic Hoseas
de Christo cōcionetur, quāuis eū non noiatim notet, cū nullus alius sit reco-
ciliator qui iram Dei a nobis auertat quā unus Iesus Christus. Quapropter se

pius iam dixi, quod ubi Deus suam gratiam, redemptionem, peccatorum remissionem, iusticiam, uitam & salutem promittit, ibi Christus promittat, per cuius mortem & preciosum sanguinem nos Deo patri reconciliati sumus, peccatorum abluitionem seu remissionem, ueram iusticiam & uitam eternam accipimus.

Sequuntur in textu plures etiam promissiones figuratis & picturatis uerbis expressae. Sumit autem similitudinem a rore, rosas, Libano, olea. Haec uerba nihil aliud uolunt quam significare immensam felicitatem Israelis seu Christianorum, posteaquam in gratiam Dei suscepti crediderunt, omniumque delictorum remissionem adepti sunt.

An non ineffabilis felicitas est, remissionem peccatorum adipisci, coram Deo iustum reputari, spiritum sanctum cum donis ipsius accipere, per eum in fide obsignari? Tantum tam preciosum tam eximium arrabonem, uidelicet, spiritum Dei patris & filii cordibus accipere, quod perhibeat nobis testimonium, quod Dei filii simus ac proinde haeredes etiam Dei, cohæredes Christi. Quæ ergo quid deesse potest illi cuius hæreditas Deus ipse est? Huius Prophetiae incipit maxime temporibus Christi, cum Euangelium per totum mundum magnos fructus tulit, et spirituale regnum Christi ubique erectum est, ut rex gloriæ Christus pro Deo & saluatore nostro fide suscipere, per quam fide filii Dei reddimur, qui cum sanctis Angelis Deum in eternum laudabunt, quibus quæ gloria superat omnia, quæ uniuersæ creature cogitatione assequi possunt. Nunc abscondita est, cum in spe duraxat etiam nunc beati simus. Verum cum rex noster, rex ille gloriæ in maiestate sua ad iudicandum uenerit, tunc manifestabit. Ro. viij. Breuiter, Deus, Israelis defensio, propugnaculum, refocillatio, auxiliium, iocundum & omnis felicitas erit. Ac loquitur Propheta de longè maiore defensione, consolatione, auxilio, & beneficiis quæ hic mundus intelligit aut habet. Est inquit Christi regnum, regnum omnis benedictionis, in quo omnium bonorum affluentia possidet. Hanc spiritualem liberationem, auxiliium, consolationem et regnum perpetuum Prophetæ prædixerunt, non temporale, affluentibus opibus caducis ac fluxis, sicut imaginantur et somniant carnales Iudei.

ANNA.

Quid uaticinatur de Christo Iohel Propheta in suis mysterijs?

VRBANVS.

Capite ij. uaticinat de regno Christi, quod opulenta dei cognitione illustratum & illuminatum sit, quodque sanctum cum donis suis sit accepturum, quodque dum reuertatur in monte Sion, hoc est, in Ecclesia Catholica, uera liberatio auxiliium et reuertatur a peccatis & morte sit, quodque nullum discrimen personarum ultra futurum sit, inter Iudeos & gentes. Qui nomen Domini Messie inuocauerit, eum ab omnibus malis liberatum iri. Prophetie uerba hec sunt. Et scietis quia ego sum in medio Israel, & quod ego sum Dominus deus uester, et non est ultra, neque confusio dei populus meus in eternum.

Et post hæc, (sicuti Petrus hæc Prophetiam die pentecostes Hierosolymis in sua concione adduxit) In diebus postremis, (hoc est tempore Mes-

siæ effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filij uestri & filia uestra: senes uestri somnia somniant, & iuvenes uestri uisiones uidebunt. Sed & super seruos & super ancillas, in diebus illis effundam spiritum meum. Et dabo prodigia in coelo atq; in terra, sanguinem & ignem atq; columnas nubis. Sol uertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam ueniat dies Domini magnus & terribilis. Et erit, omnis qui in uocauerit nomen Domini, liberabit: quoniam in monte Zion in Ierusalem erit saluatio, sicut Dominus dixit, & in reliquijs quas Dñs uocat.

Hæc Prophetia cœpit temporibus Christi. Tum certe Israhel expertus est quod Deus apud ipsum in natura humana esset. Dabatur etiam tum spiritus sanctus multo gloriosius, augustius & opulentijs quam ante natiuitatem passionem & resurrectionem Messia. Ante enim semper paucis tantum qui spiritum Prophetia acceperant, at cum Iesus ad dexteram Patris exaltatus fuisset, tum spiritus sanctus cum donis suis mirabiliter & opulenter multis datus est: Sicuti & Hebræa uox Elschpoch indicat, quæ effundere significat. Spiritus sanctus uisibiliter in Christi fideles effundebatur cum baptizarentur: Habebatq; Ecclesia ubiq; doctores, qui spū Prophetia habebat, cognitioq; Christi per totū mundū dilatata & sparsa est.

Quod autem de Sion et Ierusalē loquitur, id intellige de Ecclesia Christianifidelium, in qua rex Sion Christus suum domicilium habet, tãquam in suo regno. Quia peccatis morte & tyrannide Satanæ liberari uult, is in Christum credat eumq; inuocet, & in Ecclesiam adducatur oportet. Nam extra Ecclesiam neq; remissio peccatorum neque salus est. Nec est quod peccator in hanc uel illam ciuitatem & locum respiciat, sicuti Iudæi in terrarum Sion & Ierusalem, cum Iohel dicat, quod Deus spiritum suum super omnem carnem aut homines effusus sit, non tantum super Iudæos in Ierusalē, aut in terra Canaan, sed ubiq; per totum mundum, ubi Euangelio creditur. Sequitur igit. Quicumq; nomē Dñi inuocauerit, saluus erit. Non tantum Iudæi, qui Hierosolymis adorabant & inuocabant Deum, Tum enim aderat hora illa de qua Christus Ioan. iij. ait, quod pater cœlestis ueros adoratores requirat qui ipsum adorarent & inuocarēt in spiritu & ueritate. En quā nullis terminis circumscriptū sit regnum Christi, quate sit facilis. Non opus est ut posthac quisquā circumcidatur, ut Hierosolymam ueniat, certa sacrificia pecudū offerat. Nec opus est ut ex semine Abrahamæ carnali sit, credatur duntaxat Euangelio de Christi potentia & gratia, isq; inuocetur in oibus locis, ita in uerū Sion peruenitur, hæc est expectatissima & cōpendiosissima atq; unica in Sion uia & aditus, ubi uera salus et uera liberatio inuenit de æterna gratia. Hæc est eximia & longe lateq; se extendens liberatio nō tm Israhelitarū secundū carnē, sed omnium hominum in Christum credentium eumq; inuocantium quocunq; orbis in loco sint. Sic

Sic legis Act. xvi. cum custos carceris in Philippis Paulum & Silā interrogaret quid ipsi faciendum esset ut salutem consequeretur, respōdisse Paulum, Crede in Dominum Iesum & saluus eris, tu & domus tua. Nō iubent ut proficiscatur Hierosolymam aut Siō in templum. Cœperat eñ spirituale Ierusalem extendi inter gentes per totum mundum: ubicunq; aliquis Euangelio credit & Christum inuocat, is saluatur, & est in spiritu Ierusalem, hoc est, in Ecclesia Christifidelium, is habet unum Deum uerum, uerum liberatorem, unum doctorem, unum spiritum, unam fidē & spem cum omnibus sanctis in toto mundo.

Tertio quoq; capite de uera & spirituali Hierosolyma uaticinat Iohel, hoc est, de Ecclesia Christifidelium, inter alia sic dicens. Dominus erit spes populo suo, & fortitudo filijs Israel. Et scietis quia ego Dominus Deus uester, habitans in Zion monte sancto meo: & erit Ierusalem sancta, nec alie uiuent in generationem & generationem. Et mundabo, sanguinem eorum non mundauit: & Dominus habitat in Zion.

Hic habes Ecclesiam Christi, quamuis infestetur multis & grauissimis hostibus, in æternum tamen permansuram, eosq; qui Christifideles uel leuissima iniuria affecerint non impune abituros, sed Christo grauissimum supplicium daturus, ipsumq; in Sion mansurum. Hęc Prophetia in Prophetis sæpe repetitur quod Deus ipse semper in Sion, hoc est, Ecclesia Christi, habitaturus sit. Hęc plus habet consolationis & auxiliij quā quilibet cogitare possit. D. Paulus hanc promissionem ut inuictum firmamentum in omnibus afflictionibus sibi & Ecclesię in consolationem adducit Ro. viij. ubi dicit. Si Deus pro nobis quis contra nos, quasi dicat: Regnum Christi spirituale Ierusalem satis firmum ac munitum est, nō est quod metuat ullos hostes, Deus enim ipse in eo habitat. Quis igitur euerter? Quid est totus hic orbis, quid omnes Diaboli, quid tyranni, quid uniuersę creaturę ad Deum, aliud quam imbecillimę muscę?

A N N A.

Nunc sequitur Amos. Quid is de Christo & regno eius uaticinatur?
VRBANVS.

Vaticinatur cap. ix. de Christo, quem Dauidis tabernaculū uocat propterea quod Christus e stirpe Dauidis natus est uocatq; eum tabernaculum collapsum. Loquitur enim iuxta opinionem populi Iudaici. Nā dū Iudęi subinde caperent, dispergerent, et affligerentur, promissioq; de Messia ex familia Dauidis, illorū opiniōe diutius iusto protraheret ac procrastinaret, non magni facta est hęc promissio, sed apud bonā partē Iudęorū cōtempnēbat, quasi deus eā nō esset impleturus. Post Babylonicā etiā captiuitatē, cū Christi aduentus instaret & septuaginta illę hehdomades annuę Danielis iam fere finem haberent, familia Dauidis ad paupertatem maxi-

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAVM EVNT.

Tabernaculū
Davidis re-
stauratum
per Christum

mam deuenerat, omniq; potestate & dignitate erat exuta, ut nullo iam in-
 precio aut honore esset, nec magnum illum regem in Israhel Messiam in-
 de posse nasci quisquam putaret. Parētes enim Christi non habitabant in
 terra Iudah in ciuitate Davidis Bethlehē aut Hierosolymis in Sion, sed in
 Nazareth ciuitate Galileæ, Vt ita familia Davidis & Messias inde promit-
 sus, Iudæis uisus sit plane tabernaculum collapsum quod in totum conciv-
 dit. Cum itaq; Christus in Bethleem ciuitate Davidis nasceretur, taberna-
 culum Davidis restauratum est, regnumq; quod ei promissum erat in se-
 mine ipsius, tum demum uere suscitatum est, quodq; collapsum, labefactū
 tum atque dissipatum fuit, tum demum resectum atq; reparatum est, pro-
 missioque Davidi facta, uidelicet, q; in solio eius semen ipsius in perpetu-
 um esset regnaturum, potenter impleta est. Sic & Thargum hoc uerbi-
 tatur. Nec dubita hanc interpretationem Ionathan ueram ac certam esse.
 Verba eius hæc sunt: Akin iath malchura debeth David, hoc est, suscita-
 bo regnum domus David. Id autem Christi regnum est. Ac nota quam-
 uis Davidis regnum ante potens fuerit, adeo ut non tantum duodecim tri-
 bus Israhel imperitarit, sed & Idumæis, Syrijs, Moabitjs, Philistinjs
 alijsq; gentibus pluribus, quod tamen umbra tantum & typus fuerit ueri
 Davidis Christi Iesu regniq; eius sempiterni, imo ad Christi regnum col-
 latum, miserrime collapsum ac dissipatum tabernaculū fuit, rimis, aper-
 tis cauernis atq; ruinis fatiscens. At cum Christus ueniret, tū demum con-
 nu seu regnum salutis in domo David erectū est, thronusq; regius Davi-
 dis uero regi traditus. Siquidem Christus uocat per Euangelium in regnū
 suum spirituale omnes tribus Israheliticis, & per Apostolos suos omnes
 gentes in toto mundo, ut Iudæi & gentes filium Davidis susciperēt, ac pro
 rege suo agnoscerent, ut regnaret super omnia, a mari usq; ad mare, psal-
 mo lxxij, potentissimus Dñs totius mundi, imo uniuersarum creaturarū.
 Hoc certe est aperturas collapsi tabernaculi obturare atq; firmare, quæq;
 corruerant restaurare atq; firmare. Nunc audi uerba Prophetiæ. In die il-
 la suscitabo tabernaculū David collapsum, & sepium in interruptiones eorū,
 & subuersiōes eius erigam, reedificaboq; eam iuxta dies antiquos, quæq;
 tenus possideant reliquias Aedom & cunctarū gentium, super quas nomen
 meum inuocatum est, dicit Dñs faciens istud. Ecce dies ueniunt dicit Do-
 minus, & applicabitur, arator meiori, & calcator uuarum effrenti semen
 (in agrum) & stillabunt montes potum dulcem, & omnes colles lique-
 cent (in pinguedinem) & reducam captiuitatem populi mei Israhel, & ædi-
 ficabunt ciuitates desolatas & inhabitabunt, plantabunt uin eas bibentq;
 uinū earum: facient hortos, & comedent fructū earū. Et ego plantabo eos
 in terra eorum, nec euellētur amplius de terra sua, quā dedi eis, dicit Dñs
 deus tuus. Hæc Prophetiā Iacobus in primo cōcilio Apostolorū Hieroso-
 lymis

lymis habito adduxit ad stabiliendam ac probandam libertatem Christi-
 anam & uocationem gentium, quod gentes lege Mosaica grauãde & oner-
 andæ non essent, sed quod ad salutem satis sit ut nomen Christi prædica-
 tur & in id credatur inter Iudæos & gentes, quodq; ita non per opera legis
 sed per solius Christi Domini nostri gratiam saluentur tam Iudæi quam
 gentes, quodq; circumcisio aliãq; Legis opera ad iustificationem non sint
 necessaria. Hæc est libertas Christiana, quam per Messiam uerum Dau-
 idem habemus, quæ in Testamento nouo palam per totum orbem annun-
 ciata est. Hoc & tempus illud gratiæ, hoc tempus illud optatissimum est,
 de quo Amos uaticinatur, hæc dies salutis &c.

*Libertas
 Christiana.*

Vaticinatur figuratis deinde uerbis de regno Christi q; regnum om-
 nis benedictionis sit, utens talibus uerbis quali loqueretur de corporali
 & terrena benedictione, in qua uinum, frumenta, fructus, magnifica &
 splendida ædificia, horti amœni, omniaq; ad uitam uoluptuariam necessa-
 ria suppetunt. Sed scis regulam communem & generalem horum ac simi-
 lium uaticiniorum de Christo, ac spirituali eius regno intelligi debere,
 ne cum ex cæcatis Iudæis in corporalia tantum bona oculos defigamus. Ha-
 bet enim regnū Christi longe alias ac maiores diuitias, uoluptates, cibos,
 potum, atq; bona, uidelicet spiritualia atq; æterna in Christo, spirituali &
 æterno Rege gloriæ. Sed loquendū est nobis de regno Christi & intelli-
 gendū, sicut Christus ipse in Euangelio & Apostoli id regnū describunt.

Intelliges itaq; per hæc bona & benedictionem corporalem benedicti-
 onem spiritualem, de qua Paulus Ephe. i. quod Deus pater Domini no-
 stri Iesu Christi benedixerit nos omni spirituali benedictione in cœlesti-
 bus per Christum. At uocat Ephe. iij. hanc promissam in Christo benedi-
 ctionem imperuestigabiles diuitias Christi, quæ propter magnitudinem
 & excellentiam peruestigari non possunt. Verum spiritus sanctus sic so-
 ler in scripturis de rebus spiritualibus per externas & oculis nobis obuer-
 santes res atq; similitudines loqui nobis, qui etiamnum in carne uersantes
 cæci nimium atq; rerum cœlestium capaces nondum sumus, sicut & parē-
 tes suam linguam ac sermonem ad captum & intellectum filij attemperāt.

Quod autem non de terrenis uaticinetur, patet ex circumstantiis: pro-
 mittit enim Deus se captiuitatem populi sui conuersurum, hoc est, se po-
 pulum suum ab hostibus omnibus liberaturum. Hæc est gloriosa & mag-
 nifica illa liberatio, quam populus Dei, hoc est, Christi fideles in Christo
 habent: seq; seruaturum eos in terra ipsorum promittit. Terram Canaan
 ante habuerāt, sed Deus ipsis ac cohæredibus ipsorum meliorē daturus est
 in qua ois benedictionis ac felicitatis abundantissima sit affluentia. Hæc
 est circa controuersiam noua illa terra in qua iusticia habitat ij. Pet. iij. uera
 que patria quam Patriarchæ & uere pñ in Christum credentes inquisue-
 runt, uidelicet, cœlestis illa patria. Heb. xi.

DE CONC. CHR. AD DISC. EMAMV EVNT.

Atq̄ hæc omnia Deus ipse promisit, qui fallere non potest. Necesse itaq̄ fuit ut Christus e familia David nasceretur, ut moreret, ut resurgeret, regnumq̄ suum benedictum erigeret & ad perpetuitatem stabiliret ac conferuaret, in quo nulla maledictio est sed mera benedictio et omnis foelicitatis affluentissima copia. Omnes enim promissiones in Christo sunt ratæ ac firmæ suntq̄ in illo etiam & Amen. ij. Corin. i.

ANNA.

Abdias perbreuis est. Nunquid & ille de Christo uaticinatus est: Nō temere Obadiah, hoc est, seruum Domini Dei dici eum existimo?

VRBANVS.

In fine Prophetiæ suæ uaticinatur de regno Christi, de Ecclesia Catholica sub nomine Sion & domus Iacob, quod per totum mundum dilatanda esset, dicens. IN MONTE AVTEM ZION ERIT LIBERTAS, ERIT ET SANCTITAS, ET POSSIDEBUNT DOMVS IACOB POSSESSIONES SVAS. ERIT PROINDE DOMVS IACOB IGNIS, ET DOMVS IOSEPH FLAMMA, DOMVS AVTEM ESAU STIPVLA, EXARDESCENTq̄ in eos & consument eos, nec erunt reliquiæ domui Esau, quoniam Dominus locutus est. Et possidebunt meridiem una cum monte Esau atq̄ planitiem Philistæorum: possidebunt quoq̄ agrum Ephraim & agrum Samariæ: & Benjamin (possidebit) Gilead. Transmigratio autem exercitus huius de filijs Israel, qui sunt cum Chananeis usq̄ ad Zarphath, & transmigratio Ierusalem, quæ est in Sepharad, possidebunt ciuitates australes. Ascendentq̄ saluatores in montem Zion, ut iudicent montem Esau, & erit regnum ipsius Domini.

ANNA.

Hæc Prophetia constat uerbis non admodum planis. Quid est hic domus Iacob, domus Ioseph, Esau, campestria, regio Ephraim, Samariæ, mons Gilead, Zarphad & Sepharad? De qua possessione loquitur hic Abdias, Num de terrena? ut Iudæi omnes eas regiones subdant sibi, ipsiq̄ dominantur? Qui nam uerus & germanus horum uerborum est intellectus ac sensus?

VRBANVS.

Increduli Iudæi intelligunt hunc textum ac similes de terrenis rebus, ac spem frustraneam alunt futurumq̄ expectant (sed nequicquam) ut omnes gentes sub quibus capti fuerunt utpote Assyrii, Chaldæi, Persæ, Macedones, Romani, Syrii, Philistæi, Aegyptii atq̄ alij, ipsis subijciantur, populumq̄ Israeliticum secure & confidenter tum habitaturum, nec unquam in captiuitatem in posterum uenturum. Hic intellectus erroneus & falsus est. Deus enim non promisit ipsis, ita ut ipsi somniant, sed promisit futurum ut Iuda e Babylone redimeretur, ciuitatē & templū reædificaret, uerumq̄ principi

principem & ducem Iſrahelis Meſſiam poſt captiuitatem Babyloniam uenturum, ſicuti apud Danielem cap. ix. prædictum eſt, & tum finem Iudaismi ad eſſe, & e terreno regno Iuda, æternum & ſpirituale regnum futurum, in quo & Goym, hoc eſt, gentes peruenturæ ex toto mundo, unaque cum uero Iſrahele omnium promiſſionum Dei beneficijs in Meſſia in perpetuum fruituræ ſint.

Quapropter hic Abdias intelligendus eſt de ſpirituale poſſeſſione, quæ eſt, quod Meſſias, Apoſtoli et credentes, cunctas gentes ſub ſuaue iugum Chriſtianæ fidei adducturi ſunt per Euangelium, ut Chriſtum regem ſuum unicū & æternū, Apoſtoloſq; eius una cū Chriſti fidelibus per Apoſtolicis conuerſis, matrem ſuam ſpiritualem & glorioſam Dei ciuitatem eſſe agnoſcant, cui alacriter & libenter obtemperant, uti audiſti ex cap. ix, Amos Propheta.

Nunc audi quid ſignificent uerba in hoc uaticinio, tum facile erit intellectu. Mons Sion, ut ſcis, eſt Eccleſia Chriſti, eſtque mons ſanctus, quia DEVS ipſe in eo habitat, & ſanctus ſanctorum omnium Chriſtus conſecrat & ſanctificat eum per uerbum & ſpiritum ſuum ad æternam habitationem, uti Ezechiel indicat, cum uox Hebræa Kodesch legitur ſignificat ſanctitatem. Nam uera iuſticia & ſanctitas nuſquam alibi eſt quam in hoc monte ſancto Eccleſiæ Chriſti. Nonnulli uero legunt Kodofch, & tum ſignificat ſanctum, qua de cauſa ante diximus.

Domus Iacob in ſcripturis uocatur Domus Dauid, Tribus Iuda, quæ apud domum Dauid ſemper manſit, & fere pro eodem accipitur, cum dicitur Iuda & domus Iacob, Ieruſalem, domus Dauid, Eratq; figura magni regni Chriſti Ieſu. Ideoq; Archangelus Gabriel, Lucæ i. uocat regnum Chriſti, domum Iacob & ſedem Dauidis in qua Chriſtus æternum regnatus eſſet. Nam in terreno regno regis Dauid, cœpit ſpirituale regnum Chriſti in Sion, ſeq; dilatabat inde per totum mundum, cum Apoſtoli Euangelium iuxta mandatum Chriſti omnibus creaturis inciperent prædicare, ac in nomine Chriſti annunciarent pœnitentiam & remiſſionem peccatorum inter omnes gentes initio factu in Ieruſalem, uti teſtatur Lucas, cap. xxiiiij.

Obſerua qd Deus his Patriarchis Abrahamæ, Iſaac & Iacob Gene. xxiij. xxvi. xxviiij. cap. ſemen promiſerit ex eorum ſanguine et carne uenturum, in quo omnes familiæ terræ benedicendæ eſſent, hoc eſt, ab æterna maledictione peccati mortis et Satanae uinculis futuri liberi ac ſoluti, deiq; filij, qui cum eodem ſemine in regno innocentia uita & ſalutis in æterna ſecula eſſent regnaturi. Hæc erat maxima promiſſio, ideoq; ſcriptura ubique meminit horum Patriarcharum. Nam cum ipſis hoc ſemē promitteretur, quodq; filij ipſorum ut arena maris multiplicandi eſſent, tum Chriſtus rex æternus, regnumq; eius æternum illis promiſſum eſt. Atq; ideo etiam

hoc regnum Christi uocatur domus Iacob sedes seu solium Dauid, hoc est, Ecclesia Christi.

Domus Ioseph, Samaria, Ephraim,

Domus Ioseph in scripturis idem est quod reliquæ decem tribus Israeliticæ quæ a domo Dauidis descuerunt propriumq; sibi regem elegerunt. Atq; hoc regnum separatum Samaria etiam dicitur, a ciuitate prima ac metropoli. Vocat & Ephraim ppter Hieroboam qui e tribu Ephraim erat. Itē Ioseph uel domus Ioseph, ppter Ioseph q; pater Ephraim erat.

Domus Esau

Domus Esau regnum Edomitatum est, qui originem ab Esau ducunt, habitabantq; in monte Seir. Ios. xxiiij. propter uastum illud desertum ab Hierosolymis ad meridiem.

Philistini.

Meridionales sunt qui in tribu Iuda habitabant. Qui in campis tribus sunt Lidda & Emaus, annotante Hieronymo. Philistini sunt quinque illæ ciuitates ad occidentem sitæ ut Gaza, Ascalon, Azotus, Accarō & Geth. Ephraim est regio Samaria, in qua tribus Ephraim habitabat, qui filius Ioseph erat. Benjamin peculiaris ac propria tribus Iudæorum est, sed regno Iudæ connumeratur.

Galaad, Zaphad, Sepharad.

Galaad dicit Hieronymus Arabiam esse. Zaphad ciuitas fuit inter Tyrum & Sydonem, de qua Iosephus lib. viij, Sepharad ciuitas fuit in terra Babylonica.

Est igitur hæc Prophetæ sententia. Ante uaticinatus est de captiuitate populi, & quod Edom deuastandus esset. Nunc uero consolatur Iudæos ne in Babylonica captiuitate animos despondeant, quasi iam cū Sion actū, nec Messias uenturus esset, promittitque Iudæis liberationem q; in Sion redituri sint, quamuis tum per Babylonios & Edomitas uastatus esset. Nā Deum liberationem auxilium & redemptionem Sioni allaturum. Atq; id impletum est. Postquam enim Iudæi e Babylone rediissent, ciuitasq; Ierusalem una cum templo & cultu diuino restaurarentur, non multo post uenit Messias in Sion uerus saluator & liberator. Ante sæpe Deus monti Sion & ciuitati Ierusalem auxilium attulerat, sed nondum id erat uerū auxilium ac uera salus, quam Messias propria persona adferri debebat. Verum ubi rex Israelis ex tribu Dauid in Sion uenisset, uenit & scelicitas, salus, et cornucopiæ omniumq; rerum abundantia. Coepit enim per uerbum & spiritum suum populum a spirituali captiuitate, quam sub Satana & falsis doctoribus perpeffus erat, reuocare & redimere. Implet Prophetas & parat populo suo ueram et eternam liberationem per salutiferam mortem suam & gloriosam resurrectionem. Hæc erat uera Pletho, hoc est, redemptio. Superiores liberationes figuræ tantum fuerant.

Lege Acta Apostolorū, quomodo uera salus per Euangelion in Sion coeperit, & inde per totum mundū dimanarit. Petrus redimit & conuertit una cōcione tria millia hominum. Ac Deus regnū Christi subinde locupletabat. Ut testatur Lucas Act. ij dicens: Dñs addebat qui salui fierent quotidie

quotidie congregationi. Hæc salus uirtute tanta Spiritus sancti annuncia-
ta est, ut reliquæ ex Israhel Apostoli & socij eorum uera domus Iacob &
Ioseph factæ sint ut ignis & flamma, quæ domum Esau, hoc est, Edomitas
qui ante capitales hostes erant domus Iacob & Ioseph, ut stramen cõsum-
pserint, ut multi ex illis Edomitibus haud dubie Euangelio uicti sint, & Esau
patris eorum prauitas ac malicia in ijs per ignem charitatis consumpta sit,
ut non amplius Esau manserint quantum ad cor attinet, sed nũc etiam ad
domum Iacob & Ioseph uenerint, atq; unius fidei ac mentis cum ipsis fie-
rent, hoc est, spirituales Israhelitæ.

Ita & Euangelium in quatuor mundi plagas exiuit ut credens Iuda quã
plurimas regiones & populos undiq; ad fidem Christi adduxerit, qui per
populos ante nominatos intelligi debent, quos propterea coniungit, ut in
dicet Messia salutem & regnum non tantum in Sion et terreno Ierusalem
futurum esse, sed in omnibus regionibus totius mundi, ad orientem, meri-
diem, occidentem & septentrionẽ. Nam supra memorati populi ad qua-
tuor mundi partes siti erant: sicuti Christus de uocatione gentium Lucæ
xij. cap. uaticinatur: & uenient ab oriente & occidente & aquilone & au-
stro, & accumbent in regno Dei.

ANNA.

Ex hac Prophetia intelligitur etiam Regem Sion Christũ in morte ma-
nere non potuisse, cum tam plenam & eximiam redemptionem allaturus
esset, quæ per totum mundum dilataretur, & qui sic per eum redemptus
esset, ut is apud ipsum in regno ipsius semper secure ageret.

VRBANVS.

Recte. ANNA. Sed qui sunt Moschim, qui e Sion uenturi e-
rant? Certe unus duntaxat est Moschia uel saluator Iesus Christus. VR-
BANVS. Apostoli sic uocantur propter Euangeliũ quod docebãt. *Moschim qui*
quod uerbum uitæ & salutis est. i. Corin. xv. per quod in Sion multos cõ-
uertebant & Christo lucrabantur. Sicut & Paulus Rom. xi. ait, se ad æmu-
lationẽ prouocasse Iudæos ut aliquos ex ijs saluos faceret aut liberaret, hoc
est, ad unicum saluatorem Iesum Christum adduceret. Hi Moschim seu
redemptores iudicant montem Esau, quia Spiritus sanctus reprehendit &
arguit per ipsorum prædicationem & doctrinam omnem impietatem an-
te diem nouissimum. Et die nouissimo in duodecim sedibus sedentes iudi-
cabunt duodecim tribus Israhel.

ANNA.

Quid postea fiet post prædicationem Euangelij in toto mundo?

VRBANVS.

Omnia mundi regna una cum mũdo concident, omnes dominationes
finem habebunt. At Rex Sion in Sion talem redemptionem & auxilium
erexit quod in perpetuum duraret. Mundus itaq; cum pompa & strepitu

Aa ij

imperijque ac monarchijs suis finem habebit, omnia que terrena regna cellabunt. Sed nostri Regis Iesu Christi regnum manebit, et is solus tu rex erit, nec regnum eius finem habebit. Alia regna periodos & præstituta tempora durationis suæ habent, quæ cum adsum collabuntur. Regnum Assyriæ & Babylonicum durabat aliquot annos. Hinc monarchia deuenit ad Persas & Medos. Hos superabat & subigebat Alexander. Alexandri regnum subdebant sibi Romani. Hi postremam in mundo Monarchiam habent. Habebit & hæc finem suum. Nam incipit subinde labascere ac minui. Horum autem omnium monarchia nulla tanta fuit ut toti mundo imperitassent. Sed nostri regis (qui rex gloriæ est) regnum in perpetuum imperabit & super omnia potentissime imperitabit. Id quod & Thargum hoc loco indicat. Sic enim habet Chaldaicus textus. Et regnum Domini aperietur aut exaltabitur super omnes habitatores orbis terræ.

Tam gloriosa & augusta futura est domus Iacob. Sed quid opus multis? Angelus Gabriel germanam huius Prophetiæ sententiā indicat, ubi benedictæ uirgini Mariæ hunc nostrum Regem & regnum paucis uerbis describit, dicens Lucæ i. Magnus & filius altissimi uocabitur, dabitque ei Dominus sedem regiam Dauid patris sui, regnabitque in æternum super domum Iacob & regni eius non erit finis.

Hic habes quid Abdias uelit Epilogo suo, uidelicet, quod multi reges in terris regnauerint, regnaque alia ad alia trāsierint, mutuisque Ianienis accedibus sese con ciderint & uastarint, sed cum uera salus & redemptio in Siccoeperit post Babylonicam captiuitatem, tum perpetuum & firmum regnum erigendum, quod in nullius alterius manus deuenire possit, id regnum est, domus Iacob, congregatio uerorum Israelitarum, ex Iudæis & gentibus, quæ domus aut regnum erit & manebit Messiæ in æternum.

ANNA.

Quid habet Ionas Propheta de Christo?

VRBANVS.

Primum indicat prædicatione sua quod gloriosa futura sit laticudo regni Christi, & quod Iudæi & gentes in Christo salutem consequuturi, ac quod Iacobus rex & saluator totius mundi futurus sit. Mittit enim eum Deus in ciuitatem gentilem Niniuem, metropolin regni Assyriæ, nec prædicationem circumcisiōne nec alios Iudaicos cultus, sed ut peccatorum poenitentiam agant.

Hic habes quod qui peccata confitetur & poenitentiam agit, & ad gratiam Dei in Christo promissam confugit, is iustus & saluus fiat citra legis operam, & quod Deus, Rom. iij, Iudæorum & gentium Deus sit, quod ex gentibus etiam Israelitas facturum sit qui cum populo suo omnes promissiones in Christo accipiat.

Secundo, Ionas figura est mortis & resurrectionis Christi. Nam longi habes quod Deus præparauerit piscem grandem ut Ionas deglutiret. Et erat Ionas in uentre piscis in mari tres dies & totidem noctes. Hæc præfiguratio

nificatio seu figura fuit, Christum moriturum, tres dies in sepulchro mansurum, & tertio die resurrecturum, ut hæc figura ab ipso Christo ueritate ipsa explicatur Matt. xij. ubi ait: Generatio praua & adultera signū querit, & signum non dabitur illi, nisi signum Ionæ Prophete. Quemadmodum enim fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus, ac tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ, tribus diebus & tribus noctibus.

ANNA.

Habet ne Micheas plura de Christo quam eam Prophetiam quam ante ex cap. v. explanasti?

VRBANVS.

Habet & quidem multo plura, quæ longum esset explicare. Statim post uaticinium illud præclarum de Domino Israhel Christo, quod egrediu rus esset e Bethlem, ait: Propterea dabit eos usq; ad tēpus quo parturiēs pariet, & residui fratres eius reuertentur ad filios Israhel. Et stabit & poscet in fortitudine Domini, & in magnificentia nominis Domini Dei sui, & conuertentur, quia nunc magnificabitur usq; ad fines terræ.

Hoc est. Dux & dominator Israhelis non nunc ueniet, sed Iudæi propriam Idololatriam suam grauius ante punientur & affligentur. Septuaginta enim annos ante in Babylonica captiuitate sedebunt, ac tum demum in patriam redibunt, & tempus illud salutis Domini sui Israhelis expectabunt. Ac quantumuis magna sit plaga captiuitas & afflictio, attamen promissio nem suam seruabit Deus, & promissum Messiam Moschel in Israhel tempore suo mittet. Tum demum uera foelicitas ueniet, tum omnia optime et prosperrime cedent, tum demum Israhelita uere congregabuntur, ut & tēporibus IESV Christi accidit, qui est pastor ille bonus & pseudopastores Pharisaeos & scribas Iudæos reiecit, suasque oues solus pascit magna Dei uirtute. Docuit enim & per spiritum sanctum corda etiam conuersa illuminari, spiritus malos eiecit, mortuos ad uitam reuocauit, & in mandato patri sui celestis signa & miracula stupenda edidit, ut oues sub illo nō amplus a lupis uorari ac perdi possint, sed sub ipsius protectione & in pascuis Israhelis magnificabitur & glorificabitur illo tempore noui testamenti, per totum mundum. Hoc impletum est cum Christus per passionē in gloriam suam ingressus est, qui tertio die resurrexit & ad dexteram Dei con-sedit, ut omnis potestas tam in cœlo quā in terra illi traderetur Matt. xvij, & cumq; ipsum spiritus sanctus per Euangeliū in toto mundo declararet, & cornu eius, hoc est, spirituale regnum eius, uti ex psalmo lxxxix. audisti, in nomine Dei exaltaretur & multiplicaretur e Iudæis & gentibus, & quod die etiam nū augeat, etiā Satana eiusq; spōsa Mūdo inuitis et fremētibus. Et paulo post uaticinatur Micheas quomodo Christi fideles uel regnū Christi regnaturum & permāsurum sit etiā sub cruce in medio inimicorū.

Christiani
qualis popu-
lus.

Vnde uidemus spirituale regnū esse, cum in mūdo inter multas gentes sit ut ros a Domino & gutta in gramine. Est enim mirificus populus, populus Christifidelium. Sunt in terris, sed regnum tamē terrenum non sunt. Doctrina eorum, sacrosanctum Euangeliū, e coelo uenit a Deo spiritus sancto. Sunt & ipsi coelitus per aquā & spūm regenerati, uitaq; eorū constat fide, uiuunt in Christo, & mirabiliter sub cruce conseruantur. Et quantum uis imbecilles corā mundo uideantur, inuicti sunt tñ & semper per fidem in Christū uincunt, perumpuntq; per mundū, peccatā, mortē & Saranē uincunt & laqueos, sed hæc oīa fiunt spiritualiter & mirabiliter modo mūdi oculis plane abscondito. Fit em̄ in uerbo & spiritu sed multo gloriosius & magnificentius q̄ quisquā uel cogitare possit. Vaticinij uerba sic sonant. Et erunt reliquie iacob in medio populorū multorū, sicut ros a Dño, sicut filia super herbam, quæ nō expectant hoīem, nec confidunt in filios hoīm. Erunt, inquā, reliquie iacob inter gētes, & in medio populorū multorū, quasi leo inter animalia syluestria, & quasi catulus leonis inter greges ouium: qui cū transierit, discerpserit & rapuerit, non est qui eripiat. Eleuabit manus tua super hostes tuos, & oēs inimici tui extirpabuntur. Hic uides potentia Euangelij & Christifidelium. Qui in Christū credebant eumq; expectabant, erant uere illæ reliquie uel residui de iacob. Hi fiduciam suam locabant non in hoīem sed in Deū, certoq; credebant q̄ ipsos iuxta promissionē esset ex omni calamitate liberaturus, quamuis eo tēpore captiui affligerentur & essent in medio capitaliū & grauissimorū hostiū. At Deus habitabat apud suos, is, Exodi xxij, promisit Christifidelibus, se hostē hostiū ipsorū futurū, uindictamq; & poenā sumpturū de ijs q̄ Christifideles affligerēt. Ideoq; hic reliquijs iacob & regno Christi, hoc est, toti Ecclesie, quæ in hoc mundo etiā inter hostes habitat, certissima uictoria promittitur. Atq; ita magnanimi, fortes & audaces redduntur Christifideles per promissionem Dei in Christo, & per fidem in Christum, ut leo in saltu qui nulla animantia expauescit omnibusq; robore præstat.

Et cap. iij. describit fere sicut Esa. cap. ij. regnum Christi magnifice, dicens inter alia sic, In die illa dicit Dñs, colligā claudicantē, & eiecā cōgregabo, atq; eā quā ego affixi. Et ponā claudicantē in reliquias, & elongatā in gentē robustā, regnabitq; Dñs sup eos in monte Zion, a modo & usq; in seculum. Hoc est tempus noui Testamenti, & Christifideles hic per claudicantes, eiectos & afflictos significant, sicut & Esa. lxi, & ubiq; hoc elogio insigniunt, ppter Crucē quā in mūdo ferunt, ut ita regi suo Christo cōformes reddant. Intelliges itaq; per claudos, reiectos & afflictos eos qui spiritu pauperes sunt, qui in conscientia angunt, qui extrinsecus a mundo persecutionē patiunt, & intrinsecus per terrefacti discruciantur cogitatione peccatorū suorū, mortis metu, & terrore iræ diuinæ. Hi sunt pauperes quibus hic Euangelium prædicatur, q̄ optimum & benignissimū & clemē-

clementissimum Regem habeant, qui ipsos propter imbecillitatem atq; infirmitatem ipsorum nolit reijcere, sed subuenire & eorū morbo mederi. Et quamuis in mundo imbecilles, destituti, exules, abiecti atq; contemptissimi sint, attamen populum gloriosum ex ijs faciet, qui in perpetua gloria tutus sub ipso in regno coelorum uicturus sit.

Hic iterum habes regnum Christi esse spirituale. Sunt enim Christifideles in mundo infirmi et despicabiles, sed per Crucem ad summam gloriam prouehuntur: nam cum totus mundus cum gloria & potentia sua colapsus fuerit, tum demum in regno aeterno Christi, summa gloria & honore coronabuntur. Atq; ita Prophetæ respiciunt in illam aeternitatem & salutem in regno Christi nobis paratam.

In capitis septimi calce mirifice & supra modum prædicat et extollit imensas & inæstimabiles diuitias misericordiae diuinæ quæ nobis in Christo promissa est, Ex promissiones factæ sunt Abraham Isaac et Iacob, ex quorum patriarcharum stirpe Christus rex gratiæ iuxta humanitatem suam nasci debebat, Prophetiæ uerba hæc sunt. Quis Deus est similis tibi? qui reuocatis iniquitatem, & dissimulas peccatū propter reliquias hæreditatis suæ non roborauit in aeternum iram suam, sed complacitum est illi in pietate. Reuertetur & miserebitur nostri, calcabit iniquitates nostras, & proiciet in profundum maris omnia peccata eorum, dabis ueritatem Iacob & pietatem Abraham, quæ iurasti patribus nostris a diebus antiquis.

Hæc fuit ualde necessaria consolatio omnibus conscientijs afflictis illo ipso tempore captiuitatis Babylonice ne in desperationem prolapsi dubitarent de Dei clementia, quasi Deus populum suum in totum abiecturus, omnesq; gratiæ suæ in Messia promissiones reuocaturus esset, propter peccata populi. Quasi diceret. Age in captiuitate abducemur. Verū Dei hoc iustum iudicium & uoluntas hæc eius est. Nos probe & prolixè commouimus omnis generis calamitates, sed propterea de gratia Dei non dubitandum nobis est. Siquidem gratia eius in Christo abyssus est & mare inexhaustum, in quo omnia peccata nostra absorberi possunt. Erexit Deus aeternum foedus gratiæ cum patribus nostris Abraham Isaac & Iacob, ut in semine ipsorum Messia omnes gentes in terris benedicant, hoc est, remissionem peccatorum accipiant, a morte & sempiterna damnatione liberentur, ueraque innocentia & uita perenni donentur. Hæc promissio non fallit nos. Quandoquidem DEVS ut magis etiam nos confirmaret in fide, & ut minus dubitare possemus & certo nobis omnia illa euentura polliceri, iusiurandum fidele & sanctum iurauit, se nobis propter Messiam subuenturum & gratia sua adfuturum, atque ex omnibus calamitatibus erepturum. Hæc gratia & ueritas reuocari non potest, sed quam certum est DEVM esse, tam certum est & nos eius gratiæ

compotes futuros, si promissioni eius crediderimus.

Quapropter bono animo sumus, quæ Deus patribus nostris promisit, id peccata nostra non impedient nec irritum efficiant. Christum promissit, ergo certum est quod eum sit missurus ut nos liberet. Et hæc fuit spes Israel, hoc est, omnium Christifidelium semper ab initio usque. Hoc siquidem uerum est Euangelium, quod Messias per suam mortem et sanguinem profusum confirmauit, uidelicet, quod Dei filius homo fieri debebat, natus ex semine Abraham, ut benedictionem cœlestem daret, hoc est, iusticiam, uitam & salutem, ut a peccatis liberi & a morte per ipsum redempti ad æternam uitam resuscitemur, & in æternum cum ipso in regno gloriæ regnauerimus. Hæc est summa summarum, omnium Prophetiarum de Christo & æterno eius regno, sicut Deus eas post Babylonicam captiuitatem & extremam hebdomadam annuam Danielis impleuit, mundoque uerum regem & liberatorem Iesum Christum misit.

Summa prophetiarum,

A N N A.

Quid Nahum consolator de Christo habet? Equidem nomen eius non temere Nahum est.

VRBANVS.

Consentit cum Esaia cap. liij. de Euangelio, dicens. Ecce super montes pedes annunciantis & prædicantis pacem: festiuas duc o Iehuda solennitates tuas, & redde uota tua, quoniam non adijciet ut te ultra pertranseat impius tyrannus qui in uniuersum deletus est.

Ut facilius intelligas quid Nahum hic uaticinetur, primum obserua quod hic Propheta uaticinetur contra Monarchiam aut regnum Assyriorum & maxime contra urbem maximam Assyriæ Niniuen, quam ante aliquot tempora Propheta Ionas conuerterat. Hæc erant itaque consolatio ni illis, quod hostes Iuda uidelicet rex Assyriæ Sanherib & regnum eius, destrui & uastari debebant, qui tamen ante superbissime & ferocissime inuastauerant Hierosolymis, ac uidebantur sibi, se Iudaicum populum deuoraturus, sicuti Esa. cap. xxvi. dicit consolaturque Ierusalem & regem Hiskia cap. xxvij. & ex Dei mandato ait. Et adijciet id quod saluum fuerit de domo Iehuda, quodque residuum manserit, (mittere) radicem deorsum: & saluet fructum sursum. Quoniam de Ierusalem egredientur reliquiae & saluatio de monte Zion: Zelus Domini exercituum faciet istud. Propterea sic dicit Dominus de rege Assur: non ingredietur urbem istam, neque proijciet illuc sagittam: non preoccupabit eam clypeo munitus, neque fundet contra eam aggerem. per iter quo uenit reuertetur, et in ciuitatem istam non ueniet dicit Dominus. Ego protegam ciuitatem istam ut saluem eam, propter me et propter Dauid seruum meum. Egressus uero angelus Domini percussit in castris Assyriorum centum & octoginta quinque millia, & (reliqui) manebant confurgentes, ecce omnes erant mortui & in cadauera redacti. Pro

Proficiscensq; abiit, & reuersus est Sanherib rex Assur, & habitauit in Niniue. Et factum est, cum adoraret in templo Nisroch Deum suum, Adrammelech & Saræzer filij eius percusserunt eum gladio, euaseruntq; in terram Armeniae, & regnavit Esarhaddon filius eius pro eo.

Habes nunc historiam, Nota itaq; & hoc quod Nahum cōsoletur populum Dei in uaticinio suo, ut bono sint animo nec desperent. Quamquā enim rex Assur Ierusalem obsessurus & afflictorus sit, nihil tamen periculi fore. Deum enim ipsis ad futurum, ipsosq; lætum nuncium audituros, q̄ hostis urbem nō occupaturus, sed quod misere periturus sit, ut festa sua iterum celebrare ac lætari in alma pace possint. Id quod & impletum est uti audisti modo ex Esaia.

Sed scies hanc temporalem liberationem qua terrenum Ierusalem liberata est, figuram duntaxat fuisse uerę & æternę liberationis quam in Christo habemus, qui est angelus magni consilij Esa. ix. missus ut hostes spiritalis Hierusalem, hoc est, Ecclesię Catholicę prostratos perderet, & nonali Sanherib spiritum illum malum, uerum illum Belial, cum infernali suo exercitu aboleret & nos ab illo liberaret: Id quod & fecit, eosque per se ipsum uicit Col. ij.

Hoc lætum & optatum nunciū de deuictō hoste Satana, & de uera liberatione credentium adferunt nobis Euangelistę & præcones noui Testamenti. Hi denunciant perpetuam & æternam pacem ac salutē per Christum in omnibus Ecclesijs. Estq; hic sensus huius uaticinij de Christo & Ecclesia, quod in Domino lætari debeat, propter liberationem sui, quod a Satanae obsidione & tyrannide, a peccatis, morte & inferis liberata est: O Iudah o Ecclesia Christifidelium quę Deum cognoscis, cōsiteris, eię credis, Tuus Sanherib Satan cum membris suis, mundo non resipiscen te, qui te tam dura obsidione cingit, teq; tam grauiter angustiat ac premit, ut læta esse non possis, is nunc per Christum uincitur. Bono itaq; animo esto. Audies lætum nuncium quod nihil periculi sit futurum nec quicquā malum accidere possit. Deus ipse te defendet & liberabit. Veram pacem & gaudium accipies. Quapropter iterū celebrato tua festa & læticię dies, celebrato passcha tuum in panibus fermento carentibus, hoc est, synceritate & ueritate. Gaudeo in Domino semper, & iubilato: quoniam Belial Satan per crucem Christi deuictus est, nō est quod ab eo posthac metuas, nō poterit te iniuria ulla afficere, totus enim prostratus sub pedibus iacet. Fortis ille Heros Christus in atrium eius ingressus eum uicit, eique arma detraxit Lucę. xi. & ex eo triumphauit, eamque uictoriam tibi donauit. Proinde merito læticię festa celebrabis in sacrificijs laudis & gratiarum actionis, pro tantis beneficijs tibi per CHRISTVM præstitis. Hęc profecto uberrima & insignis consolatio est, quod Euangelium de æterna liberatione in Iudah, hoc est, in Ecclesia, & pax, gaudium & securitas

in Christo per fidem mansura sint. Quippe Satan prostratus & uictus est, hoc est, omnis potestas contra Ecclesiam credentium ei adempta est, peccatum per sanguinem Christi ablutum est, mors iugulata, atque ita isti Belial omnis actio contra nos propter peccata in totum adempta est. Sequitur igitur nos iustos & saluos futuros cum Christo in æternum. Hæc sane grauissima & omnium longe maxima causa est spiritualia lætitiæ festi laudibus & gratiarum actionibus pro tanta liberatione citra intermissionem celebrandi.

ANNA.

Prophetæ utuntur uerbis non multis, sed paucis maximas & grauissimas res complectuntur. Sed nunc audiam quid Habacuc uaticinetur.

VRBANVS.

Habacuc significat amplexatorem qui cor uel pectus alicuius amplectendo contingit, uti mater filiolum eiulantem amplectitur & exosculat, quia miserum & mœstum populū ex animo consolatus est, ne desperaret propter captiuitatem Babylonicam, ac si propterea Dei populus a Deo repudiatus & Dei promissio de uero liberatore Christo ex familia Dauidis nascituro irrita esset, amanterq; populum amplectitur, nulli parcens operæ nec diligentiae, ut Iudæos in fide de futuro Messia constantes faciat, in hanc sententiam: ut maxime propter peccata in exilium extrudantur & Ierusalem deuiastetur, omnes tamen promissiones dei in Prophetis de unico nostro seruatore nihil secius implendas, ac Babylonicum Tyrannum puniendum. Verba eius in cap. ij. hæc sunt. Super custodiam meam stabo, statuamq; me in munitione, et speculabor ut uideam, quid loquatur in me, & quid respondeam contra correptionem mihi (obiectam) Respondit autem mihi Dominus, & ait scribe uisionem, & explica eam in tabulis, ut percurrat qui legerit eam. Quia est adhuc uisio ad certum tempus, quæ disserit (de his quæ) ad finem sunt & non mentietur: Si moram fecerit, expecta illam, quoniam ueniens ueniet & non tardabit. Ecce anima illius qui in semetipso non est rectus, putat se satis munitam esse, cum interim uisus in sua fide uiuat. Hæc uerba iussus est Habacuc inscribere tabulæ ut ab omnibus legi & intelligi possent, populocq; in foro aut in templo publicitus ob oculos ponere, ut id scriptum quisq; facile etiam prætereundo conspectum legeret. Sic autem id scriptum intelliges.

Visio significat Prophetiam. Prophetæ uocantur *Videntes*. *1. Reg. ix.* eo qd oculis spiritus eminus uideant mysteria Euangelij de Christo. Est igitur hæc uerborū sententia. Scribe hanc uisionem in tabulā, hoc est, inscribe tabulæ confirmationem oim prophetiarū in Christo, ut Iudæi pusillanimes & ad desperationem uergentes uideant quid de impletionem omnium uaticiniorum sentire & statuere debeant quæ de Christo & regno eius fuerunt.

Nunc demum tabulæ inscribantur uerba in hanc sententiam. Prophetiæ de Messia, & sempiterno eius regno, de uera liberatione, per Messiam parta,

Propheta
Videntes.

parta, & quicquid præterea Prophetæ de Christo & operibus eius minis-
terioq; scripserunt ratum manet, impleriq; oportet, ut maxime nunc ca-
piamur & terra deuastetur. Quæ Deus promittit bona fide præstat, nec ul-
lus tyrānus nec Satan impedire id potest. Impletur eo tempore quod De-
us ad id prædestinauit. Capiemini tædio temporis longioris, multaq; tri-
stes cogitationes oboriētur in animis uestris, ac pene desperabitis illius ad-
uentum, tam diu procrastinatum, nimirum usq; ad tempus finitæ captiui-
tatis uestræ, sed non dubitabitis ob id de Dei uerbo sed expectabitis. Cer-
tum em̄ & ratū est quod promissit. Certe de Dei uerbo dubitari nō debet.

Quod si uero quis contentionis studio Prophetiæ de Christo credere
non sustinuerit, is animæ suæ maximam & irrecuperabilē iacturam ipse ad-
fert. Nihilosecius promissio Dei implebitur siue id credat cōtentiosus sin-
do uertitur, sed non fruetur ea propter incredulitatem suam. In fide totus rei car-

Qui credit promissioni, is eam accipit.
& credat, illum uicissim Deus honorās iustum reputat, ac pronunciat, cō-
donat illi peccata, omniumq; honorum suorum in Christo illum partici-
& uiuere uolet, necesse est ut promissionibus Dei fidem habeat. Hic uides
quæ uia sit ad iusticiam & salutem perueniendi, uidelicet, si iustus fieri &
iusticiam, uiram, & salutem. Nullum aliud medium, nulla alia uia est qua
ad iusticiam & salutem peruenias.

Hanc insignem & memorabilem sententiam, Paulus citat ut magni pō-
deris & grauissimum iusticiæ fidei testimoniū in epistola ad Rom. & Ga-
latas & Heb. de Evangelio Christi, quod non secus quam fide apprehen-
di & retineri potest.

Ideoq; obiurgat Christus Cleopham & comitem ipsius quod Prophe-
tijs de Messia nō crederent, atq; ob id tristes & anxij essent. Sic & Abacuc
facit. Magna parrhesia ac libertate denunciatur Iudæis quod capiendi sint,
sed nihilosecius tamen promissum Messiam uenturū, et ipsos uere libera-
turum, iuxta uaticinia Prophetarum. Qui itaq; eius liberationis partici-
pes esse uellent eos diuine promissioni de Christo, de passione, resurrecti-
one & ascensione eius in coelos, fidem habere oportere. Qui non creditur
mansuros & æterna morte morituros.

A N N A.

Quid Zephania & quando uaticinatus est de Christo & regno eius?

VRBANVS.

Temporibus xix. Regis in Iuda, Iosia p̄ij principis uaticinatus est. Hic
Tertio capite sic ait. Propterea expectate me, dicit D O M I N U S ad

diem illum quo ego confurgam ad prædam: hoc enim est decretum meum, ut colligam gentes & congregem regna, & effundam super ea indignationem meam, & cunctum furorem iræ meæ: quia in igne zeli mei deuorabitur uniuersa terra. Tunc enim conuertam ad populos labium patrum, ut ipsi omnes inuocent in nomine Domini, & seruiant ei humeris, ad Ultra fluuia Aethiopiæ erunt, me exorantes, filia disperforum meorum, ad ducentque mihi munus. In die illa non confunderis ab omnibus studiis tuis, quibus peccasti in me: quia tunc auferam de medio tui eos, qui in te exultant de superbia, & non adicies ut ultra te eleues in monte sancto meo. Et residuum faciam in medio tui populum pauperem & tenuem, sperabilem in nomine Domini. Reliquiæ Israel non facient iniquum quid, neque loquentur mendacium, & non inuenietur in ore eorum lingua dolosa, sed ipsi pascuntur & accubabunt, & non erit qui exterreat. Cantate filia Zion, iubilante Israelitæ, gaude & lætare toto corde filia Ierusalem. Abstulit Dominus iudicia contra te (data) exterminauit hostes tuos: rex Israel Dominus in medio tui est, & non timebis amplius malum. In die illa dicitur ad Ierusalem, non timebis: & ad Zion, non laxabuntur manus tue. Dominus Deus tuus in medio tui fortis est, ut saluet: ipse gaudebit super te in leticia, quietus erit in dilectione sua, & exultabit super te in cantico, merore affictos ob tempus (prolixum) congregauit (ad te) quia fuerunt ex te, qui propter eam sustinuerunt opprobrium. Ecce ego reprimo omnes qui te affixerunt in tempore illo, & saluabo, claudam & colligam expulsam, ponamque eos in laudem & in nomen, in omni terra confusionis eorum. In tempore illo adducam uos, et eodem tempore congregabo uos: quia ponam uos in nomen & in laudem, in omnibus populis terræ, cum conuertero captiuitatem uestram in oculis uestris, dicit Dominus.

Præcipuum
in prophetis
promissiones
de Christo

Zephania prædicit populo poenam quam peccatis suis promeruerant, quod Ierusalem & Iuda deuestanda & populus e terra abducendus esset. Verum cum Prophetæ ministri Iesu Christi sint, missi propter uerum Ierusalem, solent post minas & denunciationem meriti supplicij semper electos suauissime & uberrime consolari promissionibus de Christo, uero liberatore, & regno ipsius æterno, ut piji in captiuitate non desperarent, uel si Deus in æternum irasci, & auxilium in Messia promissum reuocare uellet, cum, inquam, præcipuum in prophetis sint promissiones de Christo, quæ uerum & ipsissimum Euangelium sunt, ergo semper etiam Christum annunciant. Ita & Zephania in fine, consolatur Iudæos ne in captiuitate Babylonica desponderent animos & de uerbo Dei ambigerent, uaticinaturque quod Deus ipsos potentissime sit iterum congregaturus, Christum missurum, eiusque regnum per totum mundum propagaturus, populumque suum in summi honoris fastigium prouecturus.

Est autem sensus huius Prophetiæ hic. Captiuos uos fieri oportet uelitis

tis nolitis, sed non propterea desperabitis, tantum expectabitis. Siquidem auxilio meo, cum tempus uenerit, adero uobis nec destituam uos, exurgā que & potentiam meam toti mundo declarabo. Primum enim excita uic Regem Babylonīe ut late occuparet & uastaret misere omnia. Sed uicifim a Persis et Medis fractus probeq; diuexatus ac uastatus est. Atq; ita ludāi Dei populus per ea bella in mundum longe lateq; sparsi sunt. Eoq; mirabiliter nominis diuini gloria dilatata est, ut omnes uel palparent ne dicā intelligerent Deum Hebræorum uerum & unicum Deum esse, donec tēpus ipsum gratiæ adueniret in quo pater per filium Christum in Euangelio ubiq; uere agnitus & glorificatus est.

Blanda labia sunt prædicatores Euangelij qui meram in Christo gratiā *Blanda labia* prædicant & nobis ueram in Messia liberationem offerunt & donant, per quos fides Christi in corda hominum uenit, ut spiritum sanctum accipiāt Gal. iij, ac proinde Christum publicitus ac palam ut unicum saluatorem et liberatorem confiteantur & inuocent, idq; faciunt unanimiter. Vnam em̄ & eandem doctrinam, unum spiritum, unam fidem, & eandem spem habēt. Credūt in cordibus suis quod Deus Christum a mortuis resuscitauit, & confitentur ore suo quod Deus hunc Iesum fecerit Dominum omniū rerum, & in Christum unxerit. Per hanc fidem iustificantur & saluantur.

Vaticinatur præterea de magnitudine & latitudine regni Christi, memoratque terræ illius uastissimæ Aethiopiæ, ultra Nilum fluuium illum clarum & maximum sitæ, quod ea ad fidem Christi quoq; adducenda, & adoratores habitura sit, qui Deum per Christum unicum propiciatoriū inuocaturi sint, & Deo nostro per Euangelium ut munus adducendi sint in Zion, templum spirituale. Act. viij. legimus Aethiopem eunuchum Cādaces reginæ Aethiopum uenisse Hierosolymam ut ibi uerum Deum adoraret.

Eo ipso tempore, (nempe Christi, cum Euangelium per totum mundum prædicabitur,) non amplius confunderis aut erubesces Ierusalem. Siquidem peccata tua per Euangelium etiam tum condonabuntur, & spiritum sanctum Messiae opulente accipies, ut in posterum non sis te conspurcatura tam uarijs Idololatrijs, quam ante.

Magniloqui seu superbi sunt inflati ac uana sanctitatis persuasionetur gladi Pharisei cum complicibus suis, eiusq; farinae homines, qui fidebant personali suæ sanctitati, operibus legis, sacrificijs, circumcisioni, ieiunijs, & templo, eaq; præsumptione propriam iusticiam ex operibus erexerunt, gratiamq; Dei in Christo reiecerunt, ueram Dei iusticiam agnoscere nō sustinuerunt, quam Deus ipse nobis in iusticiam donauit, uidelicet Christum Iesum, qui solus nec alius ullus impletio legis est in iusticiam omnibus in ipsum credentibus Rom. x. Hos fastuosos ac turgidos iusticiarios in operibus proprijs iusticiam cōstituentes, nec ex mera Dei gratia salutem

expectantes, DEVS a uero Ierusalem abstulit, ut Christifideles iam sciendū istos homines esse seductores & ab ipsis sibi caueant.

Nunc porro audi quomodo regnum Christi non terrenum sed spirituale sit. Christifideles enim in terris non turgent magnificentia ac pompis mundanæ uanitatē, nec magni fiunt a mundo, qui tamen coram Deo maximi & in summo sunt honore. Vocat Christifideles populum miserum & egenum. Non est tanta eorum multitudo quanta impiorum, & plerumq; in terris a mundo contemnantur & abijciuntur, sed apud DEVM in maximo honore & precio sunt. Per fidem enim Christi, filij & hæredes Dei sunt, quorum nomina in coelis scripta sunt. Nondum tempus adest quo gloria eorum manifestetur. Nunc usque ad diem nouissimum, tempus Crucis est, ut Christifideles Domino suo Christo per afflictiones & crucem ac persecutionem conformes fiant, sed die nouissimo regnum Christi in sua gloria manifestabitur. Interim uerbo Dei contenti sunt & Deo fidunt, qui ipsis ueram & æternam uitam, mera & uera & æterna bona promisit. Vocat autem Christifideles, ut & alij Prophetae, reliquias. Minima enim pars hominum ad Christum uenit, sicut & ipse dicit. Multi uocati sed pauci electi. Ac uocat eos in Luca gregem paruulum in quo Deo tam beneplacitum est, ut ipsis regnum suum dare uelit.

Quod autem dicit electas illas reliquias nihil mali molitur, dictum est de Christifidelium pietate, innocentia integritate & simplicitate, quod integri ac simplices sint. Veram enim fidem habent, quæ per charitatem efficacis est: Et quanquam non omnibus numeris perfecti sint, nec legem absolute præstent multaque imbecillitate laborent, ut quotidie orandum illis sit, Pater qui es in coelis dimitte nobis debita nostra. Atq; ideo habet etiam per fidem semper remissionem peccatorum. Per fidem enim sunt in regno gratiæ Christi in quo perpetua peccatorum remissio est, perpetuum ad poenitentiam & omnem pietatem exercitium, & reliquiæ peccatorum in carne non imputantur credentibus ad condemnationem propter Christum regem illum gratiæ in quem credunt et quem indefinenter inuocant. Sequitur igitur reliquias Israelis uel Christifideles secure & tuto habituras. Quippe regnum Christi regnum est ueræ securitatis ac pacis, donec Christum Dominum suum per fidem cordibus apprehenderunt, qui Sarraniam & mundum uicit, quiq; suis & potest & uult in omnibus calamitatibus & periculis præsentis auxilio adesse. Quid igitur metuerent? An non in eo habent uerum pastorem, consolatorem, saluatorem, & liberatorem omnemq; affluentiam omnium bonorum?

Nūc hortatur Zionem, hoc est, Christifideles ad ueram læticiam peragendam quæ e corde prodit, ac ualde consolatorie uaticinatur de salute Christifidelium, quam in Christo habet. Dominus enim Zion, hoc est, Christus aufert a Christianis poenam & auertit hostes ipsorum. Quod terre

Christiani
quales in hoc
mundo.

terrenum Ierusalem liberat, hostesq; eius auertit, id figura erat. Quod autem spirituale Ierusalem Christifideles liberat & poenam quam peccatis commiserat ab ijs aufert, ac ipse pro peccatis satisfacit, & mundum, mortem & Satanam uincit, eosque hostes a nobis auertit, hæc uera est liberatio & auxilium. Quo maxime & precipue Sophonias et alij Prophetæ respexerunt.

Quid potest annunciari magis consolatorium, quam quod Deus ipse, rex Israelis sit, & apud nos præsto adsit? Deus enim homo factus est & habitat inter nos. Nos sumus tabernaculum eius, possessio eius, populus eius dilectus, Et ipse semper & in perpetuum erit nobiscum. Non est itaq; quod ullum malum aut periculum metuamus. Quis potest lædere eos qui Deum patrem apud se habent ut Dominum & patrem, qui deum filium habent ut regem, reconciliatorem, liberationem et uitam suam, qui Deum spiritum sanctum apud se habent ut consolatorem suum & arrabonem celestis hæreditatis. Vsurpat enim Propheta magnum illud nomen Iehoua, hoc est, Deus ipse.

An non gloriosum & augustum regnum Christi est? An non hæc lōge maxima & indicibilia atq; infinita bona sunt? quæ nobis fidelis Deus noster in Christo per Prophetas promisit. Quid potest is amplius ac maius optare, qui Dominum Deum patrem filium & spiritum sanctum unum illud & summum bonum apud se habet ut ab eo defendatur?

Hinc nunc deinceps Sophonias dicit. Eo tempore, hoc est, in die salutis, cum Christus uenerit, tum Ierusalem, Ecclesiæ lætum adferetur nuntium, sicuti Angelus Lucæ ij. ad pastores ait. **NOLI TIMERE NON DISSOLVANTVR MANVS TVÆ**, hoc est, noli desperare, noli defatigari in fide de auxilio diuino. Omnia adhuc optime cadent & melius habebunt res uestræ, quam uel optare uel sperare possitis. Quandoquidem Deus ipse unicus & fortis ille saluator in medio tui est. Et ut ab illo omnem sceleritatem & auxilium expectes, scito te illi tam charum esse, ut in te lætetur, ueluti indulgens pater de filio tenerrime dilecto, cum eum fouet & curat.

Propheta læticiam Dei qua propter Ecclesiam Christifidelium afficitur non satis prædicare potest, dicens deinceps: Ipse saluabit, gaudebit super te in læticia, hoc est, fidem & paternam uoluntatem suam erga te uniuersam effundet, ut mundus tandem cogatur, uidere ac palpate, sed in primis filij DEI intelligere, quod te **DEVS** efflictiui amet, sicuti Paulus Tit. ij. scribit.

Ac promittit libertatem Christianam, quod nugas, hoc est, humana mendacia & traditiones sit ablaturus. Sicut & Pharisei legem perperam docebant, humanisque doctrinis adulterabant, uidelicet quod ideo lex præstanda esset, ut ex operibus Legis remissio peccatorum acciperetur & iusticia compararetur, nec ex mera gratia.

Ac promittit Ecclesie tale auxilium per quod hostes eius sint prorsus abolendi, sed ipsam mansuram. Quapropter ut maxime hæretici mentiantur & fallant, tyranni iugulent & interficiant, pseudochristiani deserant & tradant, Satan immaniter sæuiat, tamen Ecclesiam, regnum Christi, tandem superaturam, hostesq; Christi & postremum hostem Christianorum, uidelicet mortem abolendum. Ecclesia enim, ut ait Sophonias, fortem saluatorem habet, qui potenter saluare & liberare potest. Et sicuti Mattheus ait, petram cui inædificata est, contra quam etiam portæ inferorum non præualent. Et quamquam Christi fideles, miseri, afflicti & calamitosi homines sint, claudicantes & eiekti, extrinsecus persecutionibus expositi, intrinsecus terroribus mortis & inferni concussi & excarnificati, aderit tamen et subueniet illis Messias eosque in summos honores euehet, inque regnum suum congregabit, sicuti Lucæ xi, ad cenam claudos & mutilos inuitat.

An non hæc magna gloria & honor inæstimabilis, q; de Iudæis promulgatur, ab ijs salutem proficisci, et de Ecclesia, quod sit ciuitas Dei, quæ Deus ipse fundarit & ædificarit, nec aliud esse uerum gaudium, pacem, securitatem, iusticiam, fortitudinem, diuitias, honores, uitam & salutem quæ in Ecclesia Catholica. In illo tempore, gratiæ & Messias adducam uos, hoc est, undique uos ex impijs conuocabo per Euangelium ad regnum Christi, & dispersos Dei filios congregabo, & ueris honoribus afficiam cum captiuitatem uestram conuertero.

Hæc non loquitur Homo sed Deus ipse (cuius uoluntatem et consilia nemo impedire aut remorari potest) Dicit autem se congregaturum suos in regnum Christi & uere eos honoraturum. Nam ut summa ignominia & extremum dedecus est peccatorem & Satanæ captiuum esse, ita contra summa gloria & dignitas est, a peccato & captiuitate Satanæ liberari & per Euangelium Dei filium fieri. Quis hanc gloriam uerbis aut cogitationibus assequi potest, quod adoptionem filiorum ex gratia accipimus, ut cum Christo in æternum uiuamus & regnemus?

ANNA.

Habet ne & Aggeus promissiones de Christo?

VRBANVS.

Habet. Nam post captiuitatem Babylonicam uaticinatur, diligenter uigens populum ut templum reedificent, quo cultus Dei restauretur. Nam hoc alterum templum maximus honor manebat, eo quod uerus Dominus Israelis ipse personaliter in id uenturus erat, uti & Malachias scribit. Hinc et Christum promittit quod tempus aduentus eius appropinquet, dicens.

SIC DIXIT DOMINVS exercituum: ADHVC VNVM MODICVM EST, & ego COMMOVEBO COELVM & terram, MARE & ARIDAM. ET COMMOVEBO OMNES

gen

GENTES, VENIENTQVE CVMEO QVOD DESIDERA
 BILE est CVNCTIS GENTIBVS: & IMPLEBO DOMVM
 ISTAM GLORIA, DICIT DOMINVS EXERCITVVM.
 MAIOR ERIT GLORIA DOMVS ISTIVS POSTERIO
 RIS QVAM PRIORIS, DICIT DOMINVS EXERCITVVM:
 & in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.

Hec Prophetia uaticinatur de priore aduentu Messiae in hunc mundū, quod ipse Hierosolymam in templum uenturus esset, quodq; in coelo & terra magna mutatio futura esset. Misit enim DEVS Angelum consilij sui magni filium suum in carnem ut omnia summam instauraret per Christum quae in coelis sunt & quae in terra per eundem. Iudaismum abrogari, Iudeos desciscere, & gentes Dei populum fieri, breuiter maximas res fieri oportebat, de quibus & angeli in aeternum mirantur. Ac dicit Christum spem esse omnium gentium. Omnes enim homines peccatores nascuntur, & nunquam non peccant. At qui peccat, is opus Diaboli facit, et est Satanae & mortis. Ex quo regno peccati mortis & damnationis nemo liberari & redimi potest aliter quam per Messiam qui solus a Deo missus est, ut opera Diaboli aboleat & regnum eius uastet, scilicet peccatum & mortem, utque ueram uitam adferat. Ac proinde totius mundi spes est, & nullum solatium, auxilium, remissio peccatorum, iusticia, pax, securitas, gaudium, uita & salus est alibi quam in Christo.

Ideoque omnes electi a principio semper anxie & maximo desiderio, Christum expectarunt, cum misero mundo alias nemo subuenire, eumque ex aeterna miseria & calamitate liberare & in sempiterna gaudia perducere potuerit & debuerit quam solus Iesus Christus. Cum CHRISTVS ueniret in Mundum in ultima hebdomade Danielis, tum ueniebat uera pax, unicus reconciliator & mediator, qui aeternum foedus pacis, inter nos & Deum ferijt & stabiliiuit. Propheta autem repetit uocem hanc, (Domus Iudaei non defatigarentur & coeptum opus ad finem perducerent, & firma fide uenturum Messiam expectarent, cum hanc promissionem omnipotens Deus, qui ueritas ipsa est, tam serio & tam saepe fecisset. Atq; ita habemus consolationem omnium gentium, omnium peccatorum, & in templo, hoc est, in Ecclesia CHRISTI ueram pacem CHRISTVM, qui ipse nostra pax est, sicuti ad Ephesios cap. ij. Paulus ait.

Cum etiam CHRISTVS omnium gentium solatium sit, sequitur quod in eum credere & sperare debeant, quodque regnum eius inter Iudaeos & gentes in toto mundo futurum sit. Ergo certe ab ipso sperabunt & accipient remissionem peccatorum, iusticiam, reconciliationem cum

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAYM EVNT.

Deo, ueram pacem, securitatem, æternum gaudium, uitam & salutem, & quidem si peccata manerent apud gentes, maneret & mors, Sathanæque Tyrannis & regnum, nec ullum solatium aut spes ibi esse posset. Verum cum CHRISTVS spes eorum & solatium sit, nec uanum aut frustratum solatium (DEVS enim ipse hic loquitur) certe summa tristitia, calamitas & miseria, auferetur a gentibus, id quod nihil aliud est quam peccatum, mala conscientia, mors & perpetua damnatio. Igitur omnino eos a morte resurgere necesse est, & una cum Abraham, Isaac et Iacob, in regno Dei perpetuo uiuere.

Scis ex epistola Diui Petri, Prophetas respicere in salutem animarum, ideoque hoc maxime agunt, ut ueram consolationem prædicent, cum de CHRISTO uaticinantur, qui nos e peccatis ad iusticiam & innocentiam, & e morte ad uitam æternam perducatur, id quod facit citra controuersiam. Ad hæc promeruit nobis etiam consolatore illum spiritum sanctum, per quem nos sub Cruce consolatur, & sustentat, donec ex hac calamitosa & misera uita euocati, accipiamus promissam gloriam, quam hic etiam in terris certo, sed in fide & spe possidemus.

ANNA.

Semper Zachariam prædicasti esse Prophetam plenum præstantissimis consolationibus. Eum igitur nunc audiamus, quomodo nos concionibus suis de Christo consoletur.

VRBANVS.

Est profecto refertus insignibus consolationibus id quod etiam ipsius temporibus necesse erat, quia uaticinatus est cum Iudæi e Babylone redierent & ciuitas cum templo reædificanda esset, eo tempore populus timidus, adhuc, & pusillanimis erat, ac metuebant se non posse tutos esse ab hostibus. Ibi consolatur eos & depingit ipsis CHRISTVM ob oculos, blandum & amabilem, ut bono essent animo. Prope diem enim CHRISTVM uenturum, & suis auxilium laturum, regnumque per totum mundum dilataturum. Ideoque Iuda & Hierusalem necesse erat reædificari, ut uerum regem suum susciperent. Et quidem Capite secundo in hunc modum propheta loquitur:

HABITABVNT HIEROSOLYMITANI, PROPTER
MVLTI TVDINEM HOMINVM ET IVMMENTORVM,
QVI SVNT IN MEDIO EIVS. ET EGO PRO EI, DICIT
DOMINVS, MVRVS IGNEVS PER CIRCVITVM.

Eroqz

EROQUE GLORIA IN MEDIO EIVS.

Hic uaticinatur de Spirituali Hierusalem, uidelicet Ecclesia Christi. Quippe corporale Hierusalem suum habuit spacium & muros, sed Spirituale Ierusalem tam latum & capax futurum est, ut nullis mœnijs includi possit, quam latus est mundus. Regnum enim CHRISTI est, quod subinde sine intermissione, usque ad diem nouissimum augetur, & sic (sicuti DEVS Abrahæ promissit) semen uerorum Abrahamitarum, sicut arena ad littus maris, stellæ in cœlo, & promissa benedictio, inter omnes gentes ueniet, in uastissimum hunc mundum, ut Christus ubiq; uerus Dominus & Deus esse cognoscatur & colatur.

Per iumenta intellige imbecilles, & in fide ac intelligentia scripturarum rudes. Hiper robustiores & firma fide præditos ducuntur & pascuis Christi pascuntur.

*Per iumenta
qui intelligantur*

Sed mirificus ille murus est, qui totus igneus est. Profecto Ecclesia CHRISTI hoc loco tantam ac tam excellentem consolatoriam promotionem diuini auxiliij habet, quam uix alio loco in scripturis possis reperire.

DEVS IPSE ERIT IN CIRCVITV ECCLESIAE CHRISTI MVRVS IGNEVS.

Vides eū hic de Spirituali ciuitate loqui, in qua Deus ipse futurus est, uigil, custos, murus, propugnator. Si itaque ad hunc modum DEVS nobis adfuerit, merito in DOMINO gaudere possimus, quandoquidem ubi DEVS ipse uigilat, defendit & propugnat nos, ibi tuti sumus a mundo & Satana, nec est quod eos metuamus. Quam gloriosum summe benedicta humiliatio CHRISTI IESU, quod homo fieri dignatus est, uerus filius DEI, & missio Spiritus sancti, qui in Ecclesia CHRISTI est, uerus doctor salutiferæ ueritatis, per quam Ecclesia Christi apud ueritatem retinetur, & in ueritate confirmatur, ut DEO constanter adhæreat, cum alias totus mundus, erroribus occæcatus, mendacijs differtus, sese misere seducat. Sathan, mundus & hæretici, non cessant, non dormiunt, sed summo studio in hoc sunt, huc manibus pedibusque contendunt, ut Ecclesiam CHRISTI uastent. Attamen quantumuis imbecillis sit secundum carnem, consistit nihilominus & uictoria ponitur contra omnes hostes suos. Tantam suam gloriam Deus in Spirituali ciuitate sua Ecclesia declarat.

In sequentibus verbis dicit, quid defensionis & solatij nos in Christiano regno habituri simus, inquitens.

QVI VOS TETIGERIT, TANGET PVPILLAM oculi mei.
 Quomodo, quæso, amantius & suavius etiam indulgentissimus pater cum suo filiolo tenerrime amato loqueretur? Si Deus tanta cura & diligentia nos respicit, quanta pupillæ oculorum defendi, & custodiri solêt, tum nihil iniuriæ nobis in regno Christi inferri potest, nec est quod periculum ullum metuamus.

Paulo post consolatur Zachariás Christianos qui hic Crucem ferunt, & propter imbecillitatem carnis formidant & anxij sunt, sicuti illo tempore Iudæi erant, dicens: **LAVDA & EXVLTATA FILIA ZION, QVIA ECCE EGO VENIO, & HABITABO IN MEDIO TVI, DICIT DOMINVS. ET ADIVNGENTVR GENTES MVLTÆ AD DOMINVM IN DIE ILLA, ERVNTQVE MIHI IN POPVLVM, & HABITABO IN MEDIO TVI, SCIES QVE QVOD DOMINVS EXERCITVVM MISIT ME AD TE. ET ACCIPIET DOMINVS IEHV DAM IN HÆRE DITATEM & PARTEM SVAM, IN TERRA SANCTA, & ELIGET ITERVM IERVSALEM. SI LEAT OMNIS CARO a CONSPECTV DOMINI, QVONIAM EXCITATUS EST DE habitaculo sanctitatis suæ.**

Hoc est, o Sion quantumvis hic in terris affligaris, bono tamen animo esto, mansura liquidem es, ipse enim ego venio & habito apud te. Annũ hoc impletum est cum Deus homo fieret, & adhuc quotidie, ubi Dei verbum suscipitur, ibi habitat Deus, & est verus Sion, sicuti Christus dicit Ioan: xiiij. qui me diligit, verba mea servat, & pater meus eum diligit & veniemus ad illum, & mansionem apud illum faciemus. Hoc certe spirituum regnum est, in quo Deus habitat apud nos per Evangelium & fidem, quam in nobis Spiritus Sanctus operatur, sicuti Paulus ait Ephesio .iij. quod Christus per fidem in nobis habitet. Et Esaias lxvi. explicat quæ sit habitatio Dei, videlicet, fidelia, humilia & timore Dei imbuta corda, nec terrena templa.

Docet etiam Zachariás quod regnum Christi latum ac vastum futurum sit, quod & gentes futuræ sint Christianifideles, atque ita per fidem in Christum populus etiam Dei futuræ sint. Hæc omnia quotidie implentur, ut experiamur esse verissima quæ prædicta sunt, & sunt profecto maxima miracula, sed nemo serio & diligenter, (ut quidem debebamus, si vere Christiani perhiberi uellemus) ea expendit.

Sed quomodo Iuda erit hæreditas Dei, & Ierusalem iterum eligetur? nimirum

nimirum cum Deus interstitium maceræ inter Iudæos & gentes demolitus fuerit, & unum populum per Euangelium e duobus fecerit, tum demum uerum illud Iuda, hoc est, congregatio confitentium Deum, hæreditas DEI, & unum Ierusalem, una electa ciuitas, sed non in Canaan tantum, uerum in toto mundo fiet. Proinde sequitur Pargnesis & adhortatio ad totum mundum ubi dicit: **SILEAT** omnis caro. Hinc discimus quomodo hic loquatur de spiritali Iuda & Ierusalem, id quod ad totum mundum pertinet, alioqui iuberet Iudæos tantum silere, si Iudæi tantum regnum seu hæreditas eius futuri essent. Sensus itaque hic est: **DEVS** habitabit apud Iudæos & gentes per totum mundum in omnibus locis. Quapropter sileat totus mundus, quisque tantum patiatur **DEVM** in se operari, regnare, & potentiam suam exercere, is sapientissime & optime faciet omnia, nemo apud se ipsum sapiat aut iusticiam suam ostendet, ne mo sibi quicquam tribuat, sed humiliatum sese submittat. Longe enim res alia est cum **DEVS** uenit & regnat apud homines, cum **DEVS** uenit, tunc sileat omnis caro & agnoscat se peccatricem atq; damnatam, tum Deus eam liberabit: quomodo enim peccata aut calamitatis aliquid hæreret ibi ubi Deus ipse rex & dominator est?

Capite tertio **AVDI NVNC IEHOSVA SACERDOS MAGNE, TV & SOCII TVI QUI SEDENT ANTE TE, QVIA VIRI PORTENTI SVNT: QVONIAM ECCE ego ADDVCO SERVVM MEVM ZEMAH. QVIA ECCE IAPIS, QVEM POSVI ANTE IEHOSVAM, SVPER LAPIDEM VNVM SEPTEM SVNT OCVLI: ECCE EGO ACITVVM, & AMOVEBO INIQVITATEM TERRÆ ILLIUS IN DIE VNA. IN DIE ILLA DICIT DOMINVS EX SVBTER VITEM & SVBTER FICVM.**

In hac Prophecia clare meminit Christi & passionis regnique eius. Primum loquitur Deus cum sacerdote magno Iehoschua qui typus Christi erat, ideoque idem etiam nomen gestat & Iehoschua, siue Iesus (ueluti LXX interpretes hic eum in sua uersione habet) uocetur. Quod cum Sacerdote magno & amicis ipsius tantum loquitur, hoc ipso docet nos, promissiones de **CHRITO** & regno ipsius non omnibus prodesse nec omnibus earum promissionum participes fieri, non aliam ob causam, quã quod in **CHRISTVM** non credant: promissio enim illa tantum **CHRITI** fidelium est, qui cum Iehoschua eandem fidem & spiritum habent. Et uocet eos mera miracula seu uiros portendentes. Siquidẽ nihil mirabilius uerepio in terris est, q̃ oĩa in terris relinquere, & Christũ crucifixũ sequi, &

ab ea solo remissionem peccatorū & uitam æternā expectare potest. Hoc mirum mūdo est, quod Christi fideles mundum cum omnibus bonis, & hac etiam temporali uita tam nihili facere & contemnere possunt propter Christum, qui & ipse mundi strepitum ac fastum gloriamq; nihil moratus est, & in totum reiecit. Hinc & Christiani in mundo iudicantur stulti. Vide quæso quomodo Cleophas et comes eius principio in Christo offendantur, quamuis essent discipuli. Proinde non temere ait Paulus Christum esse offendiculum Iudæis & stulticiam gentibus i. Cor. i.

Christus
Seruus.

Nunc porro promittit **DEVS SERVVM SVVM CHRISTVM**. Christus sæpe in scripturis seruus **DEI** appellatur, propter ministerium suum, quod in terris gessit, uidelicet, quod docuit ipse, quod passus est pro peccatoribus, & patri in exequendo mandato ipsius obediens fuit, usq; in mortem, mortem autem Crucis. De quo opere & ministerio propter nos obito, omnes alij serui Dei sunt quidem uaticinati, sed nullus eorū id ministerium aut debuit aut potuit subire & exequi.

Christus
Zemach.

Sed uocat Christum Zemah, hoc est, germen, quod ut frons & frange progeminat ac quotidie altius fit. Hoc nomine **CHRISTVS** etiam alibi insignitur, ut Ieremię xxxiij. Esaię iij. Nam sicut germen subinde crescit, donec naturalem longitudinem & magnitudinem assequatur, ita & **CHRISTVS** subinde crescit & augetur per Euangelium in cordibus hominum, cum quo longius & latius, eo clarius prædicatur & cognoscitur. Regnum **CHRISTI** quotidie fit latius & maius, & crescit usque ad diem nouissimum ut omnes electi nascantur, uocentur & iustificentur.

ANNA.

Possunt ne etiam persuaderi Iudæi hūc textum de Christo uaticinari?

VRBANVS.

Sic & Jonathan in Chaldaico hanc Prophetiam interpretatus est, & per seruum hunc Zemah, Christum intellexit. Sic enim habet illius translatio hoc loco: Ecce adduco seruum meum Messiah & manifestabitur.

ANNA.

Sed quid sunt septem illi oculi in lapide uno?

VRBANVS.

Propheta ante multa de corporali templo & structura dixerat. Verum cum illa omnia typi tantum essent **CHRISTI**, & regni eius, hinc Prophetæ subinde miscent Prophetias de spirituali Prophetia uiui templi Ecclesiæ.

Lapis est Christus sicut & Esaias eum uocat, & Petrus. i. cap. ij. Ecce pono in Syon lapidē electum preciosum in summo ponendū angulo, & Matt. xxi. & psal. cxvij. Sed septē oculi significāt cognitionē Christi, eo qd oculis fidei uidet & cognoscit, esse unicus iustificator, & saluator. Regnum Christi consistit in fide & cognitionē Christi ut Prophete & Apostoli cōstitit ter uno

et uno ore docent. Qui Christum cognoscit, is oculos habet egregie perspicaces, quia illuminatus est ut mysteria Dei uideat quæ mundo abscondita sunt, & super quibus angeli in cœlis gaudent. Multi autem audiunt auribus tantum Euangelium sed non cognoscunt & uident Christum oculis cordis, uerum illi tantum cognoscunt eum qui ei credunt, ideoque non sunt in lapide aures, sed meri oculi ei inædificantur.

Qui itaque per spiritum sanctum Euangelium corde apprehēderunt ut in Christum credant & imperuestigabiles diuitias gratiæ eius cognoscant, & alios etiam instituant & adducant, hi sunt septem illi oculi. Certe Apostoli acres & acuti oculi fuerunt, & omnes ij, etiam num, qui Christum recte discunt cognoscere. Vbi igitur Christus per Euangelium nondum probe cognitus est, ibi meræ & densæ sunt tenebræ nec ullus oculus. Et oculi dumtaxat in lapide sunt. Soli Christifideles uident & sciunt omnia, quid Deus, Christus, Spiritus, Vita, iusticia, peccatum, infernus, angelus, Diabolus, mundus, præsens & futura uita sit, de quibus omnes huius seculi sapientes minus sciunt quam cæcus de coloribus.

Quod autem ait se excisurum eum lapidem, id de passione Christi dictum est, quia per passionem & crucem suam quasi politus & cœlatus est, ut esset angularis lapis Ecclesiæ, & ad gloriam suam quasi formatus & politus est, sicut lapis politur & apparatus ad structuram, sicut & ipse duobus discipulis dicit, nonne hæc Christum oportuit pati & in gloriam suam introire: & Heb. ij. ait Paulus, Christum per afflictiones perfectum redditum ut esset princeps salutis nostræ. Instrumenta ad hanc excisionem fuerunt ij, qui Christum martyrio assecerunt, ut miles ille, qui Christo sanctum iatus suum perfodit, & alij, Ioan. xix.

Hic lapis cum afflictionibus suis est firmum fundamentum noui istius spiritualis templi cui structura tuto innitur. Omnes Christifideles huic petræ inædificati sunt habentque ex passione Christi omnem suam iusticiam, robur & uitam.

Et ipse nunc deinceps clare indicat, quid lapidis excisio seu expolitio aut passio Christi, utilitatis mundo adferat, dicens. In die una auferentur iniquitates terræ. Quasi diceret, in Leuitico sacerdotio multæ fuerunt sacrificia pro peccato, sed ea sacrificia sanguine suo nullum peccatū uere abluere potuerunt. Figuræ tantum erant Messiam significantes. Is potest & debet solus sua excisione & morte, una die, uidelicet die parasceues, tale sacrificium pro peccato offerre, eamque reconciliationem facere, ut satis efficiat pro peccatis totius mundi ab initio mundi usque in æternum.

Hinc & resurrectionem intelligis. Nam si excindi, hoc est, si uita spolari, atque ita omne peccatū auferre, ac proinde mortem ipsam abolere debet, necesse est ut & ipse resurgat & nos in die nouissimo resuscitet.

Et cum ueritas ipsa, hoc est, Messias non longe post Babylonicam captiui

Septem oculi
qui.

tatem uenturus esset, ut uerum & sufficientissimum sacerdotium & regnum adornaret: ideo typicum illud sacerdotium Iudæorum & terrenum regnum finem suum habebant, ut semel ueniret uerum & perpetuum regnum Christi, in quo semper est remissio peccatorum propter sacrificium & reconciliationem quæ uno die peracta sunt.

Cum uero peccatum expiatum est, propter quod inter Deum & nos perpetua inimicitia excitata erat, cum ira Dei sedata est, & nos Deo nostro reconciliati sumus per mortem Messiae, tum habemus ueram pacem & securitatem in regno Christi, ne hostes nostros peccatum mortem & Satanam metuamus: Christus siquidem ipse eos nobis deuicit. Id uult Prophetæ uerbis sequentibus. In die illa (scilicet Messiae) uocabit uir amicum subter uineam. His similitudinibus & picturatis uerbis loquitur de spiritali pace Dei in Ecclesia. Et cap. vi. Ecce uir cuius nomen est Zemah, de loco suo germinabit & ædificabit templum Domini. Ipse, inquam, ædificabit templum Domini, & ipse portabit magnificentiam, sedebit & dominabitur super solium suum, eritque sacerdos super solium suum, & consilium patris erit inter duo illa.

In hac Prophetia promittitur Christus cum duobus regnis suis, uidelicet, cum Regno & Sacerdotio. Propheta enim cogebatur duas coronas capiti Sacerdotis magni imponere, quo significatum est, Messiam futurum uerum Regem & Sacerdotem in Israhel. Et hæc duo regna, Sacerdotium & regia potestas, in una persona Christi conuenire oportebit. Soli enim Sacerdoti magno imposuit coronam, qui illo ipso tempore regnabat. At mundanæ potestati Zerubabel eam non imposuit. Vocat autem iterum Messiam Zemah, indicans & causam eius nomenclaturæ. Hic enim rex Sacerdos in suo regno summa felicitate & fortuna utetur, ut omnia succedant ex uoto & sententia prosperrime. Et Esa. liij. cap. ait uoluntate Domini per manum Messiae dirigi seu feliciter procedere. Sicut elegans frons aut germen principio quidem tenerum & exiguum est, sed subinde altius atque altius exurgens excreuit, donec arbor procera, amœna et eximia inde fiat, quæ ramis latissimis luxurians & ambitiosa omnium oculos oblectat, & ob umbram gratissima sit. Sic & Christus, quantum uis principio paruus & ignotus fuerit, cum nomen eius in terra Israhel duntaxat adhuc notum, & apud maximam partem contemptum esset, tam tamen potenter progerminauit & in eam sublimitate excreuit & propagatus est, ut ramis & frondibus suis totum mundum impleat, sicut & Esa. cap. ix. ait, Ut confirmet illud & corroboret &c. Et Daniel scribit de lapide qui a monte sine manibus auellitur, qui tamen magnus fit mons replens totum mundum. Hic Zemah nullis locis alligatur ubi regiam suam habeat, sicuti Dauid Hierosolymis, sed est ubique per totum mundum, in omnibus locis regnat per Euan-gelium & spiritum sanctum. Satan cum suo Mundo hoc germen conatur

Coronæ due
capiti sa-
cerdotis im-
positæ.

in ip

in ipsa herba enecare, amputare, euellere, & ne crescat impedire, sed quo magis impedit, eo magis gramen hoc crescit, & ædificat DOMINI templum, hoc est, Ecclesiam Christi preciosis & uiuis lapidibus, de quibus Petrus i. Cap. ij. Sed lōge maius templum est quam istud quod per Iehoschua & Zerubabel Hierosolymis ædificabatur, quod nullus Nebucadnezar, nec Antiochus, nec Titus incēdio uastare potest. Est templum spirituale Dei per Euangelium in toto mundo ædificatum, & per ipsum spiritum sanctum consecratum. Hoc templum contra omnes portas infernales in æternum consistet. Sacerdos est æternus, & templum eius æternū esse necesse est. Et hic Sacerdos uera ornāmēta habet, Laudem & Decus, quæ per Aaronis ornamenta significabantur. Et regnat in solio suo, & duobus pariter regnis potitur, uidelicet sempiterno Sacerdotio, & sempiterno regno. Ac nota quod dicit, super solio suo, Quo significat hunc Sacerdotem uerum Sacerdotem & Regem esse, aliosq; typicos sacerdotes & Reges, tantum seruos fuisse seu feudatarios, eosq; hoc ministerio suo huic uero regi & Sacerdoti seruīsse. At Christus, germen Davidis, est uerus Rex & Sacerdos, uerus & naturalis Dominus solij illius & regni æterni. Solus in hoc solio regnabit. Hoc æternum solium illius solius est & in æternum manebit. Nec unquam posthac inter duo hæc regna, uidelicet spirituale Sacerdotium & regnum, ullum erit dissidium & contentio, uti aenim hæc potestates deurguntur in unam personam, quæ simul ut Sacerdos potest coram patre in cœlis pro nobis intercedere, & in terris hic ut rex omnipotens gubernare & defendere. Hanc interpretationem confirmat Ionathan Chaldæus, qui hunc textum Zachariæ in Chaldæo sic reddidit. Ecce uirum, cuius nomen est Moschiah qui uenturus est, ut manifestetur, inclarescat & illustretur. Et ille ipse templum Domini edificabit. Non intelliges templum materiale. Nam sicut Sacerdos spiritualis est, sic & spirituale templum Domino ædificat, in quo ipse solus & sacerdotalem & regiam functionem pariter obit.

Octauo cap. uaticinatur Zacharias quam amplum & gloriosum futurum sit regnum Christi in toto mundo, quod non tantum Iudæi fructum ex Messia facturi sint, sed quod & gentes adhæsuræ sint Iudæis, & Christum Dominum agnituræ & inuocaturæ sint. Sic dixit Dominus exercituum: Adhuc (erit) ut ueniant populi & habitatores ciuitatum multarū. Et ibi habitatores (urbis) unius ad aliam, dicentes: Euntes eamus, ut obsecremus faciem Domini, & inquiramus Dominum exercituum, uadam etiam ego. Et uenient populi multi & gentes robustæ, ut inquirant Dominum exercituum in Ierusalem, & precentur faciem Domini. Sic dixit Dominus exercituum: in diebus illis (erit) ut apprehendant decem uiri ex omnibus linguis gētium, apprehendant, inquam, simbriam uiri Iehudæi,

DE CONC. CHRI. AD DISC. EMAVM EVNT.

& dicant: Ibimus uobiscum, quia audiimus Deum esse uobiscum.
 Quamuis hæc Prophetia in terreno quoq; Hierusalem post captiuitatem
 Babyloniam impleta sit, ita ut ciuitas inclaresceret & alterum templum
 augustius & magnificentius exædificatum ubiq; decāretur, ut multi ma-
 gni nominis uiri eo adoraturi proficiscerentur, multiq; ex sparsis hinc inde
 de Iudæis multas gentes ad fidem suam perducerent, & secum ad Dei cul-
 tum Hierosolymam adducerent. Multo tamen gloriosius id impletum
 est temporibus Apostolorum, cum uni Apostolo multæ gentes adhaere-
 rent, ut Christum Dominum cognoscerent & in eum crederent, atq; ita
 ad spirituale Ierusalem in Ecclesiam Christi uenirent, in uerum & uinum
 illud templum ad colendum Deum uinum.

Et xi. cap. uaticinatur Zacharias quomodo Christus xxx. argenteis uen-
 dendus esset, dicens. Et dixi ad eos: Si bonum est in oculis uestris, affec-
 te mercedem meam: & si non, desistite: appenderuntq; mercedem meam
 triginta argenteos. Et ait Dominus ad me: proijce eam ad figulum, magni
 ficum precium quo appreciatus sum ab eis, & tuli triginta argenteos, & proie-
 ci eos in domum Domini ante figulum.

Triginta ar-
 gentei, preci-
 um quo Chri-
 stus uenditus

Hæc Prophetia impleta est, Matt. xxvij. ubi Christus a proditore Iu-
 da uenditus est triginta argenteis, quibus Iudæi agrum figuli emebant.
 Hic est ille Figulus cui hi xxx argentei dabantur. Iudas enim Iscarioth pro-
 iecit eos in templum, & dein portabantur ad figulum. Dicebant enim
 principes Sacerdotum. Non licet eos mittere in carbonem, quia precium
 sanguinis est. Consilio autem inuito emerunt ex illis agrum figuli in sepul-
 turam peregrinorum.

Cap. xij. uaticinatur Propheta quomodo uerus Iſrahel, regnum Chri-
 sti, sub Cruce in hoc mundo futurum sit propter Euangelij professionem
 dicens: Onus uerbi Domini super Iſrahel, dicit Dominus qui extendit cœ-
 los & fundat terram, atq; format spiritum hominis in medio eius. Ecce ego
 pono Ierusalem calicem ebrietatis omnibus populis per circuitum, eritque
 super Iudam in obsidione contra Ierusalem. Et erit in die illo, ponam
 Ierusalem lapidem onerosum omnibus populis, & omnes qui eum suble-
 uare contenderint, lacerando. Lacerabuntur: congregabunturq; contra eum
 omnes gentes terræ. In die illa dicit Dominus, percutiam omnem equum in
 stupore, & fessorem eius in amentia: & super domum Iudæi aperiam oculos,
 & omnem equum populorum percutiam cæcitate. Et dicent duces Iudæi
 in corde suo: robur est mihi & habitatoribus Ierusalē, in Domino
 exercituum iur Deo suo. In die illa ponam duces Iudæi quasi focum ignis
 inter ligna, & quasi lampadem ignis inter manipulum, & deuorabunt ad
 dextram & ad sinistram omnes populos per circuitum, manebitq; Ierusa-
 lem adhuc in loco suo, in Ierusalem. Et saluabit Dominus tabernacula Iudæi
 Iudæi in principio: propterea non magnificabitur gloria domus Dauid, &

& gloria inhabitantis Ierusalem contra Iehudam. In die illa erit Dominus protectio circa habitatorem Ierusalem, eritque qui infirmus fuerit inter eos in die illa quasi Dauid, & domus Dauid erit quasi magnates, & quasi angelus Domini ante eos. Erit quoque in die illa, quæram delere omnes gentes uenientes contra Ierusalem. Et effundam super domum Dauid atque super habitatorem Ierusalem spiritum gratiæ & miserationum, & aspicient ad me quem transfixerunt: plangentque super eum quasi plañctum (qui est super unigenitum, & amari erunt super eum, quasi cum quis amarus est super primogenitum).

Hæc Prophetia est consolatio pro Apostolis & Christifidelibus, ne in persecutionibus desperantes fugerent & desciscerent. Cap. xi. corporalem Irahælem Iudæos non admodum grato sermone affatus est cum diceret: Non pascam uos. Sed aliquibus tamen, hoc est, reliquijs promittit quod uelit eos seruare, dicens: oues pauperes quæ me obseruabant, cognouerunt Domini uerbum esse.

Hæc reliquæ & afflictæ oues sunt nunc uerus Irahel, quibus consolationis promissiones Dei ualent. Hi sunt qui in mundo uarijs & multis afflictionibus iactantur, nec tamen malis succumbunt nec opprimuntur, sed liberantur ex omnibus malis & sub Cruce etiam fortiores redduntur.

Onus significat Prophetiam quæ graue aliquid & onerosum tristecque prædicat, ut est crux & persecutio pijs imminens, quæ carni imbecilli one rosa & pergrauis est. Et ut Propheta hic eo uiuidius & magis consoletur, mittit auditores ad primum articulum fidei Creationē, Deoque titulum in signem & augustum indit, ut pijs sub Cruce in fide roborati sic cogitent, Certe Deus nobiscum est, potentissimus ille in omni necessitate & periculo liberator, in cuius manu situs est totus orbis. Omnia ille creauit, regit, & fouet. Nulla creatura quicquam in nos potest amplius quam conditor ille omnipotens permiserit.

Ierusalem uocat crapularem calicem, significans Apostolos & primitiuam Ecclesiam per Apostolos congregatam. Hi erant nullius respectus, ut hostes eorum Iudæi & gentes putarent se minimo negotio tam exiguum numerum e medio sublaturum, & uix eos futuros haustum unum quem sumerent ituri cubitum. Sed quid facit Deus? Exiguum illum gregem haustu totum ebibituros, tam insani & dementes fiunt, ut titubent, in quem morem ebriorum cadant. Hoc factum est cum Iudæi & gentes contra Apostolos eorumque discipulos se opposcentes sæuirent, ut tandem conciderent & perirent: quidam ad salutem, qui conuersi per Euangelium ex hostibus amici facti sunt: quidam uero ad perditionem sui propter inuidiam & maliciam suam contra pijs conceptam.

Statim hinc et Ierusalem lapidē oneris uel onustum uocat populis cum

Onus quid.

Etis. Ierusalem enim, hoc est, Apostoli & omnes Christifideles non sup-
 primentur, sed persecutores eius cadent, quidam cum gratia ut & ipsi
 Christifideles fiant, quidam cum indignatione, ut maneat obdurati &
 sibi ipsis maximam perniciem adferant. Quippe ut maxime Christi Eccle-
 siam affligant & uastent, & eam ueluti lapidem inutilem libenter e mundo
 eiciant, non possunt tamen eum lapidem tollere, sed ipsos dum tollere co-
 nantur hunc lapidem, comminuunt & perdunt.

Quod autem de Cruce loquatur, id sequentia uerba testantur. Omnes
 gentes congregabuntur contra eam. Hoc & Christus prædixit discipulis
 Ioan. xv. mundus uos odit. Si me persecuti sunt & uos persequentur. Et. cap.
 xvi. Quisquis interficit uos, uidebitur cultum præstare Deo. Plorabit
 & lamentabitur uos, mundus contra gaudebit. In mundo præssuram ha-
 betis. Sed promittit se inde liberaturum eos dicens. Confidite ego uici mun-
 dum. In me pacem habebitis, in ceror uester uertetur in gaudium. Et Ioan.
 x. nemo rapiet oues meas de manu mea, nec peribunt in æternum. Pater
 meus qui dedit mihi, maior omnibus est, & nemo potest rapere de manu
 patris mei. Ego & pater unum sumus. Hoc promittit & hic Zacharias.
 In die illa, dicit Dominus, percutiam omnem equum in stuporem. Hoc
 est, omne robur & potentia quæ contra Ecclesiam Christi insurgit, nihil
 poterit, sed confundentur in ea. Semper sunt in armis, nihil nõ moliti sunt,
 omnes suas uires in eam extenderunt sed frustraneo prorsus conatu. Vbi
 sunt nunc hostes eius potentissimi & efferatissimi Nero Domicianus &c.
 & gentes, qui tot pios persecuti sunt. Egregie impletum est quod hic Za-
 charias dicit, & quotidie adhuc impletur. Sed uide quod Propheta siede-
 scribat regnum Christi quod sub Cruce iaceat in mundo, non igitur mun-
 di regnum est, alioqui in mundo magnifieret, suumque fastum & strepitum,
 diuitias, potentiam, haberet, sed ui & armis hostibus opponeret, sed ani-
 mus, arx, propugnaculum & munimentum eius est solus Deus uti sequitur.
 Habebo oculos meos super Ierusalem. Id est, Apostolos & qui eos sequuntur
 Christifideles ut pater oculis obseruabo, in omnibus necessitatibus eorum
 adero illis. Persecutores eorum excæcos dementabo, ut omnia illorum
 consilia contra pios inita futura sint irrita. Mundus exeret omnem oppo-
 nentem se his Christifideles armis corporalibus, uerum Apostoli et doctores
 in Cruce se & alios consolabuntur uerbo Dei aut promissionibus in Chri-
 sto Iesu Dño nostro. Propter Christum enim libenter & alacriter ferent Cru-
 cem, & contenti erunt eo quod consolator spiritus sanctus ipsos per uerbum
 confirmat & consolatur. Et hæc consolatio principum Iudæ, hoc est, præ-
 dicatorum & doctorum erit efficax, ut, ueluti ignis, uerbo Dei sint acturi
 & in circuitu multos deuoraturi, multos persecutores & gentes conuersu-
 ri et in regnum Christi perducturi. Et quamuis omnes gentes se Ierusa-
 lem opponant, attamen spirituale illud Ierusalem, Ecclesia, manebit ibi,

ubi est, futuracq; est populosissima. Sed dicit in loco suo, ut significet se nō de corporali Ierusalem loqui, uerum de Ecclesia, quæ habitabitur ibi ubi est, aut ubicuncq; gentium fuerit eius locus in mundo.

A N N A.

Cur discernit Zacharias in proximis uerbis inter Iudah & domū Dauidis et Ierusalem, cum unicus sint populus Dei, uidelicet Christifideles?

VRBANVS.

Significare uult in Ecclesia nullum discrimen necq; respectum personarum ualere, sed omnes Christifideles in CCHRISTO idem esse, sicut Paulus Gal. iij. docet. Ante habebat domus Dauid prærogatiuam maximam: erat clarior & nobilior ciuibus Sionis. Erat enim stirps & tribus regia. Erant & ciues Hierosolymitani nobiliores alijs Iudæis, sed nūc aliter futurum est. Omnes nunc erunt similes. Vna enim spiritualis liberatio seu redemptio erit, in qua nemo magis & arrogantius alio gloriari poterit sed in Domino tantū. Sequentibus uerbis de Dauid promittit Deus Christifideles fortes futuros in Dño, de qua fortitudine loquitur Paulus Philip. iij. Omnia possum in Christo qui me corroborat. Oēs pñ accipiūt per fidem spūm Christi & habēt Christū in cordibus suis per fidem. Quapropter ut maxime sub cruce laborent, & secundū carnē imbecilles sint, in Dño tñ fortissimi sunt. Vnā habēt fidem, unum spiritū, unum Dñm, ideoq; omne peccatū, mortē, & mundū uincēt, Id quod alioqui totus mundus cū omni sua potentia uiribus & sapientia non potest. Hanc uirtutē autē seu fortitudinē non habēt ex seipsis sed ex Deo. Ideoq; dicit Zacharias. In die illa (scilicet crucis) Dñs ipse proteget habitatores Ierusalē: oēs pios uel in Christū credētes. Quocirca ut maxime ceciderit uel offenderit ex ijs aliquis, attamen erit quasi Dauid. Is iuxta personā externā non erat prægrandis & uasta corporis mole præditus, sed Dei uirtus mirabiliter in eo erat, ut inuisitata & uastissima corporis magnitudine tremendū Goliath uinceret. Cadere & offendi etiam sanctis in hac uita commune est. Sed hic habēt promissionē Dei, q; ppter lapsus statim nō sit eos reiecturus Deus. Quantum em̄ infirmi sint, in Dño tñ semper erunt uictoriosissimi Dauides. Certe mirificū robur & uirtus sit oportet, quod unicus homo pugnat contra mundū, Satanam, peccatū & mortē, & sic pugnat ut potiatur uictoria. Hoc profecto Dauidicum quiddam est.

Adhæc hi fortes & domus Dauid, erunt quasi domus dei, & sicut Angelus Dñi inter ipsos, hoc est, oēs isti inuicti Christiani qualis Dauid fuit qui in ea carnis imbecillitate tñ palmā obtinent, hi in Ecclesia uera domus Dei erunt, & sicut angeli Dñi, (intellige) in quibus Deus habitat, & qui alios deinde pietatem ueram docent, hi ad tātā prouehentur gloriam, ut præcipui & clarissimi nominis inter Christianos & ueluti angeli ac legati Christi futuri sint. Nūc deinceps promittit futurum ut hostes Christi

& Ecclesiae in totū deleantur & pereant. Nam qui pios iniuria afficit, ita tangit pupillam oculi Dei. Hic iterum audis quale regnum Christus habeat, uidelicet quod semper etiam cogatur esse in excubijs et armis. Habet hostes potentissimos contra se. Necessesse est itaq; ut aliqua potentia eaque non uulgari praeditum sit, si tātos hostes uincere debet. At id nō fit corporali & carnali modo sed spiritualiter in fide, sicut uerba Prophetae diserte significāt. Tanta tñ est Iudeorū tā obstinata cæcitas, ut Prophetas loq; non nient de terreno aliquo regno Christi hic in mundo, quod corporalibus armis & robore usurū & mundanū strepitum & gloriam sit habiturum.

*Pij patientia
securi.*

Piorū arma.

Quāuis igitur pij tot hostibus infestentur, nihil secius tamē extra periculū sunt, & permanebūt, sed p̄ patientiā, ut oīa quae inferunt a quo animo & patienter ferant. Et exprimit Propheta arma illa spiritualia, quibus deus pios in regno Christi induit & munit. Effundā, inq; , super domū David spūm gratiæ & precū. Hoc est, dabo meis spūm sanctū ut eos illuminet uera cognitione Euāgelij, ut sciant me ipsis propiciū esse p̄pter Christū, peccataq; condonē, atq; ideo serenā & pacatā conscientiā habeant. *Sup hac, cū afflictionū procellae ingruūt, carnē uehementer & grauius urgēs, tū spūs sanctus eos uere docebit orare in nomine Iesu Christi.* Et orat ipse p̄ p̄ijs inenarrabilibus gemitibus Rom. viij. Hæc sunt arma quibus piorū Ecclesia uincit: cū crux adest & malū imminet statim cōfugiunt pij ad nomē Domini inuocantes illud, & accipiunt auxiliū in tēpore oportuno. At hostri Iudæi & Catabaptistæ, cū persecutiōes imminēt, armis & ui carnali hostibus se opponunt, nihilo tamē secius Dei populū se gloriant. Hinc semper tā misere & grauius confundunt. Nunc addit Propheta quid spiritū sanctū p̄ijs promeruerit, uidelicet qd id præstiterit passio & mors Christi. Aspicient me, dicit Dñs, quæ isti confixerūt. Hic loquitur illa ipsa persona Dei, quæ hætenus in Propheta est locuta, cōfitemurq; se ipsam cōfigi, hoc est, Crucifigi & uulnerari. Et sequit̄ ex hoc textu Christū uerū Deū & hominē esse quæ oportuerit pati & mori propter nos. Sequit̄ etiā hinc resurrectio Christi & oīm Christifideliū. Ante em̄ pmiserat se daturū spūm suū p̄ijs, se hostes piorū deleturū, et pios defensurū accōseruaturū. Si itaq; oēs gētes & hostes merito supplicio afficere, et suos in perpetuū seruare debent, necesse est ut a morte resurgat, & suos resuscitet, eternūq; eos regat. Obseruabis hinc etiā Deū & hominem unā esse personā, dicit em̄. Me aspicient quæ isti confixerunt. Cōfixio ista accidit Christo secundū humanā naturā, nō secundū diuinitatē per se. Diserte loquit̄ de unica persona. Me, inquit, Nō se distrahit diuinitatē ab humanitate. Nam is ipse æternus Dei filius est cōfixus, sed secundū humanitatē nō secundū suā immēsam & infinitā diuinitatem, sicut & Paul. i. Corin. ij. ait: Iudæi Dominum gloriæ, (hoc est, Dominum Zebaoth, psalmo xxv.) crucifixerunt. Ita Christus per Euāgelium prædicat̄ & aspiciat̄ quō crucifixus sit. Et die certe nouissimo uidebitur.

bitur vera illius humanitas, in qua crucifixus & uulneratus est, & uestigia uulnerum etiam post resurrectionem in corpore seruauit.

Ad hæc Christum etiam luxerunt & planxerunt amici eius & Christi fideles, sed proprie & præcipue lugetur a pijs, cum passionem & mortem Christi per fidem corde apprehendunt & expendunt, & Christi exemplū imitantur, cum quisq; fert Crucem suam & cum Christo patitur ut mortificet ueterem hominem.

Christus quō
lugetur

Cap. xiiij. uaticinatur de fructibus passionis Christi, de remissione omnium peccatorum, de spiritu sancto, de Baptismo in domo David, Ecclesia, futuro, dicēs. In die illa erit fons apertus domui David & habitatoribus Ierusalem, propter peccatum & immunditiā.

Hunc fontem Messias in regno suo manere faciet, de quo Ioan. viij. Si quis sitit, ueniat ad me & bibat. Qui credit in me sicut dicit Scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Hoc autem dixit de spiritu, quē accipiuntur credentes in ipsum. Hic spiritus sanctus opulenter in nos effunditur in Baptismo in lauacro regeneratiōis Tit. iij. Et hic fons sanctus in domo David semper patet omnibus hominibus ut ueniant & bibant.

Baptismus.

Ecclesia enim suscipit Iudæos & Gentes in regnum Christi per Baptismū, qui abluit immundiciam & sordes originalis peccati, per quod tota natura hominis in prima natiuitate ut ueneno infecta & conspurcata est. Aufert etiam peccatum quod ipsi patramus, hoc est, omnia peccata in domo David in nouo Ierusalem in regno Christi in Baptismo condonantur. In ueteri testamento multæ erant lotiones & mundationes, sed ijs nemo a peccatis mundari poterat. At hic fons Noui Testamenti sine intermissione exundat mera gratia, sanctificatus per preciosum sanguinē Iesu Christi. Hic submergit & mundat omnium peccatorum sordes & foeditates. Hæc omnia hinc proficiscuntur, quod Christus est confixus & crucifixus. Sanguis & aqua profluxerunt e latere eius Ioan. xvi. absq; dubio ad abluentiā omnium peccatorum nostrorum.

Et paulo post uaticinatur iterum de passione Christi ueri pastoris dicēs. Excitetur gladius super pastorem meum, & super uirum meū proximum, dicit Dominus exercituum: percutite pastorem & dispergentur oves, & reducam manum meam super paruulos. Et erit in omni terra dicit Dominus, ut partes duæ in ea extirpentur & deficient, & tertia residua maneat in ea. Et ducam tertiam (partem) in ignem, & conflabo eos sicut conflatur argentum, probaboq; eos sicut probatur aurum: Ipse populus uocet nomen meum, & ego exaudiam eum: dixi, populus meus est: & ipse dicet, Dominus Deus meus. Hic gladius erat tum temporis potestas tenebrarum. Pilatus & obdurati Iudæi habebant gladium & potestatem tenebrarum. Nihil tamen iniuriæ Christo facere potuissent, nisi Deus permisisset & præordinasset, sicut ad Pilatum ait, quod eam potestatem e superueniens haberet.

Pastor est Christus. Oves sunt Apostoli qui fugiebant cum Christus caperetur & pateretur. Christus ipse hoc uaticinium adducit Matt. xxvi.

Porro Deus uocat Christum, uirum coherentē ipsi. Christus enim uerus & unicus pastor est in Ecclesia, & est etiam apud patrem in æternū, ut Ioan. ait: Filius in sinu patris. Nota etiam regnum Christi in terris nullā habere speciem, sed offendiculosum apparere, atq; ideo terrenum & mundanum esse non posse. Ipse Pastor per mundanam potestatem percutitur. Oves eius disperguntur & exterruntur. Et discipuli ipsi offendebantur in Christo, uti in Cleopha & comite eius audisti. Existimabant quod alios esset percussurus & Iudæosa Tyrannide gentium liberaturus, nec dum sciebant in Messia spirituales liberationem futuram a peccatis & morte.

Paruuli autem ad quos Christus se cōuertit sunt afflicti & miseri Christiani fideles a mundo contempti, sed coram Deo filij charissimi.

ANNA.

Quid sunt tres illæ partes, quarum tertia duntaxat manet?

VRBANVS.

Tres mundi
partes.

Due partes in terra sunt maxima illa multitudo impiorum, qui in Christo offenduntur, inter quos altera pars Crucem ferre una non sustinet, sed desciscit ad mundum eiq; mordicus adhærescit. Altera pars patitur se per falsas doctrinas a uia ueritatis abduci ut in errore pereant. At tertia pars sunt uere pij qui Euangelio firmiter adhærent, & sunt sicut aurum in igne tentationis & persecutionis probe purgatum & excoctum. Hi sunt ueri Christiani, qui soli salutem consequuntur. Quia permanent in finem uite, nec se a Christo auocari & abstrahi patiuntur. Fides eorum in tribulatione probatur, per quam nomen Domini sine hypocrisi in spiritu & in ueritate inuocant, semperq; glorificāt, et exaudiuntur. Deus agnoscit eos pro filijs dilectissimis, & ipsi agnoscūt Deum patrem indulgentissimum. Cum itaq; Prophetæ tot ante temporibus uaticinati sint quod crux & offendiculum in Christo & populo eius essent futura, sed Christo & Ecclesie Christi non ob futura nec impeditura quo minus assequantur promissam gloriam, ergo duo illi discipuli offendi morte Christi nō debuissent.

Cap. xiii. iterum uaticinatur de regno Christi qd dilatarandū sit per totū mundum, dicens. Erit Dñs rex super oēm terrā. Et iterum Christus uerus Deus uocat. In die illa erit Dñs unus tantū & erit nomē eius unum. Hoc de unitate Christianæ fidei dictum est. Ante multi dij fingebantur, sed tēporibus Messie solus duntaxat uerus unus Deus in Christo inuocabitur. Et erit qui non ascēderint de familijs terræ ad Hierusalem, ut adorent Regem Dominum exercituum, non erit super eos imber. Hoc est, qui se non conferunt in Ecclesiam Christi, & cum omnibus Christianis unanimitate Christum regem gloriæ agniti adorant, isti erunt populus male dictus, super quem nulla pluuia spiritualis benedictionis uetura est. Nam qui non sunt in Ecclesia Christi, ij nec uerbum Dei nec fidem, nec spiritū

sanctum, nec remissionem peccatorum habent, pereuntq; in peccatis suis, cum extra spirituale hoc Hierusalem nulla sit peccatorum remissio.

Ne quis autem putet Regnum Christi in omnibus terris, mundanum futurum esse, ideo dicit Zacharias quod in spirituali Hierusalem Ecclesiae Christi festiuitas tabernaculorum semper celebranda sit. Hæc est peregrinatio piorum quod in terris ut peregrini et hospites futuri sunt qui certam æternam patriam cœlestem expectant: Sicuti Iudæi in tabernaculis non semper sed octo duntaxat dies manebant, hinc mox redeunt domum.

ANNA.

Quid Malachias de Christo & regno eius uaticinetur paucis percurrere quandoquidem iam satis diu tibi molesta fui, & multum in explicandis prophetis laboris exhausti.

VRBANVS.

Primo capite uaticinatur de sancto & Augusto regno Christi per totum mundum, q; futurum sit ut Christus ubiq; per totum orbem uerus Dominus & deus esse agnoscat & diuino honore palam colatur, & omnes Deum esse confiteantur, quo significat quod in posterum regnum gratiæ non tantum inter Iudæos sed in toto mundo inter gentes quoq; futurum sit. Vnde intelligitur terrenum Iudeorum regnum & typicum sacerdotium temporibus Messiae finem habere oportuisse, aliudq; regnum & sacerdotium in cipi oportuisse, quæ spiritualia sint. Proinde Cleophas & comes eius temporalē liberationē frustra expectabant, quam Messias faceret. Vaticinatur enim Malachias, de spirituali regno & Sacerdotio dicens: oblationem mundā non acceptabo de manu uestra. Quoniam ab ortu solis & usq; ad occasum eius, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo, atq; oblatio munda: quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.

Hic ultimus Prophetarū Malachias, (quē Ionathā Chaldeus & Rabbi Aben Esra putant esse Esram) uaticinatur q; nomē Dei futurum sit magnum, hoc est, q; nomen Dei glorificandū & prædicandū sit in toto mundo. Hoc impletum est cum Euangeliū per totū orbē promulgatū in claritate fructumq; ferret. Per Euangeliū em̄ Messias orbi innotuit, & gratia Dei quā nobis in Christo promisit & obtulit, omni creaturæ palam denūciata est. Olim Deus iuxta suū uerbū in Iuda notus erat, & nomē eius magnum in Israhel, uerum cum Apostoli & posteri eius Euangeliū gratiæ dei per totū orbem dilataissent, aliud nunc carmē canitur, ex psalmo cxliij. Ab ortu solis usq; ad occasum laudabile nomen Domini. Vbi enim Euangeliū Apostolice & sincere docetur, hoc est, ubi poenitentia & remissio peccatorum in nomine Iesu Christi annunciat, ibi fiunt corda humiliata & contrita, quæ sua peccata & Dei opulentam misericordiam in Christo agnoscunt & prædicant: Veterem hominem mortificare subinde student, & per fidem offerunt DEO corpora sua in hostiam uiuam, sanctam & Deo acceptam qui spiritualis eorum cultus est. Rom. xij. Tribula

Apostolica
doctrina
fructus.

tionem ferunt patienter propter Dominum, & gratias agunt Deo pro omni benedictione in Christo: orant, inuocant Dominum in omni necessitate, & piam innocentemq; uitam exigunt. Hæc omnia sunt meræ hostiæ per quas inter gentes nomen Dei gloriosum & celebre fit, uidelicet pura fides in Christum, sui ipsius abnegatio & consecratio in uoluntatem Dei, prædicatio Euangelij, & incomprehensibilem diuitiarum Christi, quas nobis donat, confessio & glorificatio nominis Iesu Christi, oratio ex fide & gratiarum actio pro summo thesauro Euangelij, pro salutifera morte & uictoriosissima resurrectione Christi, alijq; omnibus beneficijs Dei per Christum partis. Sic intelligit hanc Prophetiam Thargum quocq; dicens. Nomen meum sanctificatur per manus uestras, & uestra oratio sicut munda hostia coram me.

Si itaque Christum fieri oportuit gloriosum inter gentes in toto mundo, & gentium Dominum, quem adorarent & uerum & unicum Deum agnoscerent, qui ex omni necessitate ipsos liberaret, atque ita regnum eius ubiq; esset, ergo necesse fuit ut a mortuis resurgeret, & omnium gentium rationem haberet, eas per Euangelium illuminaret, inq; regnum suum susciperet, eas defenderet, foueret & seruaret.

Capite tertio copulat Malachias Dominum & seruum, uidelicet Ioannem Baptistam & Christum, annuncians Ioannem ante Christum uenturum & uiam paraturum, et Christum euestigio sequuturum post præcursorem Ioannem, dicens. Ecce ego mitto Angelum meum, & repurgabit uiam ante me, uenietq; repente ad templum suum Dominus quem uos quaeritis, & angelus scederis quem uos desideratis, ecce uenit, dicit Dominus exercituum. Et quis sustinere potest diem aduentus eius? & quis stare poterit cum ille apparuerit? est enim quasi ignis qui repurgat, & quasi Borith (herba) sullonum. Sedebit sicut conflator & repurgator argenti, & emundabit filios Leui, conflabitq; eos sicut aurum & sicut argentum & erunt Domino offerentes oblationem in iusticia. Et grata erit Domino oblatio Iehuda & Ierusalem, sicut in diebus antiquis

Ioannes Baptistam.

Hanc Prophetiam Christus ipse Matt. xi. explicat, uocans Ioannem Baptistam eum angelum, mireq; & uehementer eum de prædicatum omnibus Prophetis præstantiorem facit. Non enim Christum procul adhuc absentem annunciauit, sed digito eum ostendens, dixit. Ecce ille agnus Dei qui tollit peccata mundi. Baptizabat baptismum poenitentiae in deserto, & cõcio nabat populo de eo qui post ipsum ueniebat, uidelicet de Christo Iesu, ut in ipsum crederent Matt. iij. dicens: Poenitentiam agite. Appropinquet regnum cœlorum. Ego baptizo uos aqua ad poenitentiam, sed qui post me uenturus, fortior me est, cuius non sum idoneus ut portem calciamenta. Is est qui purgabit aream suam & congregabit triticum suum in horreum, & retem exuret igni inextinguibili.

Nota

Nota quod Malachias dicit: Dominatorem, hoc est, Christum uenturum ad templum pithom, id est, statim, in sperato. Nā cum ad Ioānem doctorem populus cateruatim & agminatim conflueret, ex improviso adest Christus ipse, iubet se baptizari, et incipit docere, cōfert se in templum suū Hierosolymis.

Et Malachias ait: Quem quæritis. Christus enim erat in Lege & omnibus Prophetis, ut uerus liberator Israhelis promissus, ideoq; magno & anxio cordis desiderio illum expectabant omnes p̄ij. Vocat & Christū Malachias angelum testamenti seu foederis, Missus est enim a patre angelus magni nunci, ut mediator esset noui Testamenti aut æterni gratiæ foederis, quod per preciosam mortem & sanguinem Christi initum & confirmatum est. Si hic angelus missus non esset nec inter Deum patrem & nos hoc gratiæ foedus ferisset, nosq; reconciliasset, & peccata nostra ipse expiasset, tum in peccatis nostris, in morte, in dei ira in æternum mansisset & perisset. Verum cum Christus ipse uenerit & hoc testamentum seu foedus tantis impendijs fecerit & confirmarit, habemus nos qui in Christum credimus in Christo angelo hoc Noui Testamenti remissionē peccatorum, æternam iusticiam & reconciliationem cum Deo, uitam & salutem.

Qui primus hoc testamentum promisit est Deus ipsa ueritas: qui confirmauit & approbauit est dei naturalis filius, liberator noster, in quo patri beneplacitum est: Qui nos hoc foedus docet intelligere & ei credere quoq; testimonium nobis dat quod firmum & ratum id pactum maneat, quodq; nos Dei filij simus, is est spiritus sanctus. Ecce hæc sunt imperuestigabiles diuitiæ Christi a Paulo ubiq; tam magnifice decantantæ. Hinc non temere ait Propheta: Escher athem hephezim, hoc est, quem anxie, cupide & summo animi desiderio expetitis. Scis enim Hophetz in lingua sancta significare singulari quodā desiderio ac cupiditate alicuius rei tenentis, ut cum rem aliquam maximo studio, uolūtate, cupiditate et ardore expetimus. Sic ueri Israhelitæ ex animo & summa cupiditate expectauerunt Christi aduentum, cum scirent nos apud Deum per meritum Christi solius omnem foelicitatem consecuturos, uidelicet plenam liberationem ab omnibus malis. Sciebant, id quod Nouum Testamentum ubiq; testatur, neminem proprijs uiribus legem præstare posse citra spiritum & uirtutē Messæ, neminem etiam nisi per Christum iusticiam & salutem consequi posse. Ob id expectabant illum ut unicum reconciliatorem & liberatorem, & uerum unicumq; impletorem, uel, uti Paulus ait, impletionem lecordiam & liberationem expetunt aut prædicant, ibi & Christum expetunt & glorificant, qui solus nec alius ullus mundo DEI misericordiam impetrauit & promeruit, ueramque & æternam liberationem attulit.

Hinc Augustinus eximius ille Ecclesiæ Doctor super psalmū lxxxix. præclare & pie ait: Propter ipsum fidele Testamentum, in ipso mediatum est Testamentum, ipse mediator testamenti, ipse signator testamenti, ipse dei iussor testamenti, ipse testis testamenti, ipse hæreditas testamenti, ipse cohæres testamenti.

ANNA.

Vtrius aduentus meminit hic Malachias, qui tam grauis & intolerabilis futurus est: **VRBANVS.**

Prior aduentus Christi.

Prioris, qui quamuis ueris Israhelitis & filijs promissionis unicolatio & summæ uoluptati optatissimusq; fuerit, (ut in Simeone, Lucæ ij, & Anna Prophetissa hisq; similibus uidere est) alijs tamen incredulis Iudæis, Pharisæis, Sadducæis, alijsque seductoribus horrendus aduentus fuit, unde nullum gaudium nec utilitatem percipiebant, sed in Christo offendeabantur, nec coram eo consistere poterant. Omnis eorum doctrina magna specie uulgi perstringebat quidē oculos, sed nihil nisi errores horrendissimi, hypocrisis & deceptio. Cum Christus ueniret, uera lux mundi, & ueritas, per quam gratia & ueritas exorta est, Ioan. i. tum seductorum errores manifestati sunt, omnisq; eorum simulatio, fraudes, imposturæ hypocrisisq; palam facta ipsiq; confusi sunt. Arguebat enim & accusabat eorum doctrinam & uitam palam. Et qui ante doctissimi & sanctissimi in Iudaismo iudicati erant, eos sic confudebat, ut omnibus pateret, ipsos ueros cæcorum duces & puros putos impostores fuisse.

Nam cum Euangelium pure & apostolice docetur, tum præ præpotenti ueritate nullus error nec hypocrisis consistere potest. Imo tam purum & defecatum uerbum est, ut etiam sancti per id accusentur, cum nemo in carne a peccato immunis sit. Breuiter, Christus ob id natus est, Ioan. xvij, & ob eam causam in mundum uenit, ut ueritati testimonium daret: & qui ex ueritate est, is audit uocem eius.

Satan mera mendacia & hypocrises in mundo seuerat & sparserat, sed Christus ideo uenit ut mendacia confunderet, & ueritatem doceret. Hinc prior eius aduentus, propter acrem & ingratham mundo doctrinam & accusationem hanc, est quasi ignis qui omnem scoriam & inquinamenta ab auro repurgat, mirificamq; mali a bono separationem facit. Cum docet se parat aurum & argentum, hoc est, bonos a cupro & sordibus, hoc est, ab induratis Hypocritis. Nam qui ex Deo erat, is audiebat uerbum Christi, relictis omnibus erroribus & abiecta omni hypocrisi, factusq; est Christi fidelis seu uerus Israhelita, in quo dolus non erat. Per crucem etiam purgantur & probantur sicut aurum in igne. Hæc crux comes est uerbi, & cum uerbo uenit.

Et in priore hoc aduentu Christus habet ueros Leuitas & spirituales sacerdotes cōsecratos & mūdatos. Hi sunt, ueluti Petrus docet i. cap. ij. o-

maes

omnes in Christum credentes, & maxime qui Euangeliū bona fide docent, per quod iusticia fidei in cor peruenit. Hi offerunt uere accepta sacrificia in iusticia, hoc est, in fide Christi, quæ uerā iusticia est coram Deo. Rom. ij. iij. Gal. iij. Offerunt in fide seipsos, humile & pœnitens cor, laudem & gratiarum actionem pro redemptione in Christo. Et doctores quos populum per Euangelium a tenebris infidelitatis ad lucem, & a potentia Sathanæ ad Deum conuertunt, toties offerunt Deo oblationem acceptabilem, sicuti Paulus testatur Ro. xv. cum gentes ad fidem Christi conuerteret, ibi hūc laborem suum uocat oblationem gentium, acceptabilem, sanctificatam per spiritum sanctum.

Hic manifeste etiam uidemus regnum Christi regnum spirituale esse, et sub cruce delitescere. Omnes enim qui in eo regno sunt, sunt sacerdotes sacrificia offerentes. Est itaq; regnum sacerdotale quod hic in terris per crucem probatur, sicut rex Christus eius exemplum dedit. Non audis hic fieri mentionē terrenæ alicuius dominationis, maiestatis & pompæ, sed audis de regno constante spiritu & fidē.

Iudah & Ierusalem, hoc est, Ecclesia Christi sacrificat Domino temporibus Messiaē sacrificium acceptum, qualia erant sacrificia quondam Abrahæ, Isaac, Iacob, quæ sacrificia offerebantur longo ante tempore quam Moyses legē & ceremonias a Deo accepisset & Iudæos docuisset.

ANNA.

Quomodo erant Deo quondam accepta sacrificia?

VRBANVS.

Per fidem in Christum. Patriarchæ enim expectabant firma fide promissam benedictionem & gratiā Dei in Messia, ex hac fide sacrificabant, atq; ita colebant Deū gratias agentes pio & Christiano pectore pro tanta gratia quā promiserat, sicut Paulus testat̄ Heb. xi. Quod impossibile sit Deo placere sine fide. Ibidem recenset pios illos patriarchas & patres, docetq; ipsos et eorū opera per fidē deo placuisse, loquiturq; de fide in Christo, quæ est certa & indubitata persuasio & fiducia de gratia Dei in Christo. Deus nullū in gratiā recipe sustinet nisi ppter Christū et in Christo. Nulla igit̄ alia uera fides est q̄ fides in Christū. Hæc electi ante natiuitatem Christi tã habuerunt q̄ nos, & tam fuerunt Christiani q̄ Apostoli & nos. Vnicū duntaxat est Euangeliū, & unica duntaxat fides saluās. Nemo saluū consequitur nisi Christifidelis, hoc est, nisi in Christum credat.

Capite iij. uaticinatur Malachias de posteriore aduentu Christi ad iudiciū, & quis sit status futurus rerū in die nouissimo, quæ piorū quæ impiorum sors & exitus, dicens. Quoniã ecce dies uenit ardens sicut clibanus, & erunt oēs supbi, atq; omnis qui facit impietatē, stipula, & inflammabit eos dies Dñi futura, dicit Dñs exercitū, quæ nō relinquet eis radicē & ramū. Et oriet̄ uobis timentibus nomē meū Sol iusticie, & sanitas in pennis

Dd

Sacrificia
quō Deo quō
dam accepta.

Fides.

eius, & exhibitis atque pinguescetes sicut vituli pascuales. Et pessundabit
 impios, qui erunt pulvis subter plantas pedum uestrorum, in die qua ego fa-
 cio, dicit Dñs exercituū. Recordemini legis Mosi serui mei, quā demanda-
 ui ei in Horeb ad oēm Israel, cerimonias & iudicia. Ecce ego mitto uobis
 Eliam Prophetā, anteq̄ ueniat dies Domini magna & terribilis. Et red-
 cet cor patrum in filios, & cor filiorum in patres suos: ne forte ueniam, &
 percutiam terram anathemate. Dies de qua hic Malachias loquitur est
 magnus ille dies Domini Iesu Christi sicuti eū Paulus nūcupat i. Thel. v.
 Philip. i. ij Corin. i. In quo Christus in sua maiestate cum exercitu cœlesti
 ueniet iudicaturus uiuos & mortuos, & sicuti Petrus ij. cap. ij. docet, igne
 ueniet & mundū iudicabit. Tunc impij, qui Euangelio non crediderunt
 et in peccatis suis permanferunt, futuri sunt ut stramē. Et ignis post iudiciū
 damnationis habitū, impios circumdatos a terra & a facie Dñi in ignē sem-
 piternū in abyssum inferorū secū auferet, qui ignis Satane, angelis eius &
 incredulis paratus est, sicut & psal. xcvi. ait. Ignis ante eū (Christū) p̄cedet
 & inflābit in circuitu inimicos eius. Idē tam certo futurū est, q̄ oīa illa
 q̄ de Christo scripta sunt, facta sunt, ut q̄ natus est, mortuus est, resuscita-
 tus est, q̄ ad dexterā Dei collocatus est, q̄ ludæos et gentes in ouile suum
 congregauit. Hinc dicit: Dñs exercituum uel Deus omnipotēs dixit, Is cer-
 te mentiri & fallere non potest. Et quanquā impij in terris deū & popu-
 lum Dei contemnant, & fastu atq̄ insolentia turgidi pios uel colloqui in-
 dignos duxerint, atq̄ etiam grauissimis iniurijs affecerint, nec aliter uitam
 exegerint quā si ipsorū pprius fuisset mundus, & perpetuo uoluptatibus
 & mundanis gaudijs indulgere uoluerint, attamen in die Dñi sic confun-
 denur, sicut oīa eorū euanescent, ut nihil sit reliq̄ illis superfuturū. Oēs opes
 temporales, uoluptates ac gaudia atq̄ uita ipsorū auferentur, nunquā uide-
 rea etiā æterna bona, quæ hic neglexerunt & contempserunt, significat Malachias ubi dicit q̄ Dñs Deus neq̄ radicē neq̄ germen siue
 frondes sit illis relicurus, hoc est, cū corpore tum anima in æternū in tene-
 bras infernales præcipitatos damnabit, ut neq̄ temporaliū neq̄ æternorū
 bonorū quicq̄ a Deo expectare aut unquā ijs frui possint. Sicut cū arbore
 in totū abolere et p̄dere uolumus, tū non rami tm̄ aliquot inde auellunt,
 nec usq̄ ad truncū amputat, sed & radix eius effodit, ne unquā suppullula
 re possit. Sed lōge alia erit piorum fortuna, qui nomē Dei timuerunt, & Christum
 quicq̄ crediderunt post hanc temporalē uitā meliorē uenturā, & Christum
 in die nouissimo iudiciū seueræ exercitaturū & unicuiq̄ redditurū iuxta id
 q̄d fecit. Ideoq̄ in hac uita timēt Deū ut iustū iudicē, qui rationē de quoli-
 bet etiā uerbo ocioso in extremo iudicio exacturus sit: & diligunt eū ut fi-
 dū patrē, a quo optima quæq̄ sibi promittunt & sperant, nō aliter quā si-
 lñ: cū per patientiā in bonis operibus hic quæsierint uitā æternā quā illis
 Deus in Christo promisit, ideoq̄ accipient gloriam & honorē & immor-

*Impiorū per-
ditio, quāta.*

talitatem Rom. ij. Hoc uult Malachias ubi dicit: Timentibus Deū orietur sol iusticiæ. Sol iusticiæ est Christus Iesus: is illuminat nos uera cognitiōe dei & nostri ipsius, is solus radijs fidei nos iustos facit. Solus em̄ est almus & nitidissimus Sol omnis innocentie atq; iusticie, in quo nulla macula neque nubes neq; nebula peccati est. Solus ille accedit & calfacit frigida corda nostra radio spūs sui, aridumque & torridum solū nostrum foecundat, ut fructus iusticiæ ipsi feramus. Quippe citra ipsum nihil boni operari possumus. Ioan. xv. Cū hic Sol in sua pfecta claritate exortus fuerit, tū adferet nobis clarū & optatū illum diē salutiferæ æternitatis, lucebitque nobis in sempiternum neq; unquā nobis occidet. Sub pennis huius solis est sanitas siue salus: Hebræa uox est hic Marpe a uoce Ropho, quæ significat sanare, mederi. Nota igit. Nos periculosissime & letaliter ægrotamus. Peccatū em̄ cū corpus tum animam letali ueneno nobis infecit & perdidit. *Christus uerus medicus hominis.* Anima plena est peccatis. Corpus itidem plenum peccatis & mortalitate, ut æternū nobis moriendū fuisset, si Deus nobiscū in iudicium intrare uellet: sed uulneratæ & letaliter ægrotanti naturæ medicū dedit Christū, qui naturā hominis ab omni morbo liberaret, corpus & animā sanitati restitueret. Qui hūc medicū accersit, credēs in eū, is a peccatis & omnibus malis, quæ peccatū secū in mundū intulit, leuabit & prorsus liberabit tā corpore q̄ anima. Anima ab iniquamentis peccati, malarum cogitationū et cupiditatū mundabit. Corpus a mortalitate uel corruptibilitate liberabit. Siq; hic Medicus Deus ipse est, qui ob hanc solā causam suscepit humanā in se naturā ut eā in nobis prorsus mundaret, innocentē, immortalem, & saluam faceret. Hinc dicit Propheta sub pennis eius sanitas uel salus. Nā qui sub pennas huius solis confugit, & sanitatē apud eū quærit aut salutē, is saluat. Picturata uerba sunt, sed nihil aliud sibi uolunt q̄ quod Euangelistæ & Apostoli disertis et apertis uerbis dicunt: Qui credit in Christū saluabit uel habet uitā æternā. Si in Christū credens uitā æternā habet, habet certe uerā & æternā sanitatē. Nā q̄ in peccatis manet is manet in longē oīm periculosissimo morbo & morit̄ mortē æternā. Ira em̄ Dei manet super eū. Ioan. iij. Verum qui Christū ut uerū medicū fide suscipit is æternā sanitatē consequit̄ corporis & animæ. Certe comparat seipsum Medicus, Matt. ix. significans se ad homines uenisse, sicuti Medicus ad male habentes: suamq; hanc artem etiā in terris temporibus peregrinationis potenter declarauit & exercuit, cum animas a peccatis & corpora nō tantum ab oīs generis morbis sanauit & restituit, uerū etiā a mortuis resuscitauit.

A N N A.

Quid uult Malachias quod dicit. Egrediemini salietis & ingrediemini sicut uiculus saginatus.

VRBANVS.

Picturata locutio est de pijs qui uerbum Dei, præstātissima pascua habent, Hi in die Dñi bene habebunt. Tū em̄ ab omnibus malis a peccatis a

cupiditatibus malis, a morte, a persecutione, metu, anxietate, & afflictione
 prorsus immunes & uacui erunt. Hinc Paulus diem extremū uocat diē re-
 demptionis. Et Christus Luc. xxi. hortatur pios ut tollant capita sua appro-
 pinquante die illo, eo q̄ & redemptio illorū appropinquet: Tū & postre-
 mus hostis piorum, uidelicet, mors amara abolebitur, & mortalitas a uita
 Christi deglutietur. Tū libertatem & facultatem habebunt ut semp sint
 cum Christo citra impedimentum corporis, q̄d nunc socors & deses & im-
 becille est, sed die nouissimo erit immortale, elegans, simile claritati solis,
 forte robustum uegetum, subtile, habile, spirituale & agile, æterna sanita-
 te præditum. Nam & corpore & anima saluantur, sicuti Symbolum fidei
 nostræ nos docet. Credo resurrectionem carnis, quā cum anima glorifica-
 ri & æternū uiuere oportet. Hic in terris pij impiorum pedibus prote-
 runt & proculcantur, misere affligunt, per ipsemata sunt, omniū iniurijs
 & ludibrijs expositi sunt, ac iudicantur esse deterrimi hoies ac ^{reprobos}.
 Siquidem usq̄ ad diē nouissimū, tēpus Crucis est omnibus electis. Verū
 ubi Christus Sol iusticiæ e coelis descenderit, suos ab impijs, pascas a triu-
 tico se gregaturus, tū fiet rerū oīm mutatio, tum totius mundi strepitus &
 magnificentia, gloria & cōfidentia oīs cōcidet & euanesct, tū impij e gla-
 sua deturbati & perpetua ignominia affecti scabellū pedum nostrorū sient,
 tum cōculcabuntur, proterentur, & uiliores scedioresq̄ q̄ lutum platearū
 in perpetuum iudicabuntur. Nam qui hic cū Christo patitur, is in futura
 uita cum eo glorificabitur & regnabit. At qui hic Euangelio non credit,
 nec Christo capiti nostro in cruce cōformis fit, is in nouissimo iudicio ad
 horrendos & æternos dolores, calamitates, miserias & mortem cum oīs
 Diabolis damnabitur. Idc̄ faciet Dominus Zebaoth siue exercitū.
 Is eum diem adducet cū mundus securissime uixerit: & suis, hoc est, Chri-
 sti fidelibus regnum gloriæ dabit, quod ipsis per Prophetas & Euangeli-
 stas ubiq̄ promisit. In sequentibus hortat̄ populū ut reuocent sibi in
 memoriam Legē Mosi, quasi dicat: Tēpus Messie non iam procul abest,
 mox aderit, uidete & uigilate, ne diem uisitationis uestre negligatis, ne
 offendamini in illo, cū uenerit. Moses prædixit Deo. viij. q̄ Deus excita-
 turus uobis sit Prophetā de fratribus uestris sicut Mosen, hoc est, qui etiā
 uerus sit homo sicut Moses, is ex mādato Dei docebit. Qui doctrinā eius
 audire noluerit, eū Deus supplicio afficiet. Dicit em̄ Moses, q̄ Deus hoc
 ab ipso requisiturus sit, hoc est, q̄ n̄ q̄ Euāgelio Messie credere recularint,
 illi in die nouissimo rationē Deo redditori sint, et p̄pter incredulitatē suā
 iuxta indignationē iudicabunt. Si Iudæi huic admonitioni paruissent,
 et Christū in Mose diligētius quæsiuissent, si personā et ministeriū eius p̄
 bius cognoscere didicissent, cū Moses tā diligenter de Christo scribat, tū
 diē uisitationis ipsius nō tā impie & perditè negligissent, sed Christū sus-
 cepissent & maiore æstimassent q̄ Mosen. Verū cū Christus ueniret, Mo-
 ses seruus dūtaxat in domo dei erat, Verū ubi Dñs ipse Christus ueniret,

seruo cedēdū fuit, & audiēdū uerbū q̄d Christus loq̄bat̄ ex mādato patris.

Habebat et iusticia fidei testimoniū suū in lege Mosi & Prophetis, uerū cū doceret a Christo & Apostolis, dicētibz p̄nitentiā agite & credite Euangelio, Iudæi eorum doctrinā cōtemnebāt uolētes iustificari per Moſen & legem eius, ueroq̄ mediatore & saluatore Christo non ad id utebantur, reiicientes preciosum illum lapidem angularem, nec uti eo ad ſtructuram ſuſtinebant. Ideo abominabiles facti ſunt & miſerrime perierunt eum ſtructura ſua. Et ne dies prioris aduētus Chriſti illos latere poſſet, ſignum notabile illis p̄figit, quo diſcere potuiſſent, tempus Meſſiæ iam in ſoribus eſſe, promittens illis ante diē illum magnum, p̄curſorē Chriſti Ioannem Baptiſtam, eumq̄ uocat Heliam, quia Chriſtum p̄ceſſuſus, eiq̄ uia paraturus erat in ſpiritu et uirtute Helix, ſicuti Angelus Dei, Lucæ i. hanc Prophetiā de Elia, de Ioanne interpretatur. Et Chriſtus ipſe hanc Prophetiā Matt. xi. applicat Ioanni Baptiſtæ ſuo, dicens. Ipſe ſcilicet Ioānes eſt ille Elia qui uenturus erat, hoc eſt, de quo Malachias poſtremus Prophetarum uaticinatus eſt. Qui aures habet ad audiēdū audiat. Sed cor eorum excæcatum erat, aures eorum obruratae ut nihil intelligere ſuſtinerent.

Vocat aut̄ diem prioris aduentus illius horribilem propter Iudæorum defectionem & excæcationem. Ante enim erant populus dilectus, hæreditas Dei, uerū ubi Dei filiū uerū Meſſiā e medio tollerēt & Barabam maleficū illi p̄ferrent innocētē q̄ sanguinem de ſe & filijs ſuis uindicandum optarent, tum reiecti & excæcati ſuum, regnum Dei ab iſraeliſ ablatū eſt, ciuitatē, templum & totā eā terrā amiſerūt, & tā ſpūali q̄ corporali captiuitate affligunt̄ ad hunc uſq̄ diē: gentesq̄ in filios adoptati ſunt.

Hoc eſt illud Herē ſeu Anathema quo terra p̄cuſſa eſt. Qui uero Ioāni principio crediderūt & Chriſtū iuſticatorē ſuū eſſe duxerūt, relicto Moſe, iſ effugerunt anathema, ut fuerūt Apoſtoli & iſ q̄ ex Iudæis Chriſto & Apoſtoliſ crediderūt. Hi in p̄phetis uocant̄ reliquię. Significat igit̄ Malachias (q̄ uetus Teſtamētū cōcludit) Moſen cū ſua lege & Prophetas cōſentēs testimoniū Chriſto perhibere, q̄ ſolus ſit uerus liberator Iſrahelis, qualiſ dicat: Moſes ad p̄finitū tēpus in domo Dñi ſeruiuit, figuris ſuis, externo ſacrificio, ſacrificijs, circūciſione, et apertis etiā p̄miſſiōibus de Chriſto uaticinatus eſt, oēm doctrinā ſuā ad Chriſtū retulit. Hic eſt ſemen Abræ p̄ q̄d oēs gentes b̄ndicunt̄. Hic eſt uerus p̄tiſex, uerū ſacrificiū p̄phetarū Deo nos recōcilians, uerus Melchizedek, ſerpēs in deſerto, pro pheta ille magnus, quē Moſes iubet audire oēs q̄ dei indignationē nolint incurrere, eſt filius Dauidis, cui deus æternū regnū p̄miſerat: Videte itaq̄ cū uenerit, ne ſeruū p̄ Dño, figuras & umbras p̄ ueritate & luce amplectamini. Vere em̄ ille ipſe eſt de q̄ lex & Prophetę oēs uno ore uaticinant̄. Si hunc non ſuſceperitis, tum nec Moſi nec Prophetis creditis, & anathema te uos percutiet Deus. Cauet̄, dixi uobis.

Prior aduentus cur horribilis.

Optimo & ſideli Deo noſtro ſit laus & gloria in perpetuum pro dono

Prophetiæ, per Dñm nostræ Iesum Nazarenū, uerū & unicū Messīā, qui in lege & Prophetis pmissus & in plenitudine tēporis, uidelicet ante 1500 annos missus est a Deo in mundū, omniaq; plene & ad unguē prestitiq; ad reparationē & redemptionē absolutam gn̄is humani necessaria erant, qui nunc sedet ad dexterā Dei, pōtifex noster, & omnipotēs rex in secula.

Habes nunc, uxor charissima, fere præcipua uaticinia de Christo Iesu ex oibus Prophetis qua potui diligentia collecta & explicata. Vnde nunc scire potes quid Christus die Paschæ ab Hierosolymis ad Emaū usq; duobus istis discipulis concionatus sit. ANNA. Cum Emaus distet ab Hierosolymis lx. stadijs tm̄, uidetur quod Christus nō uniuersas has Prophetias adduxerit, quas per aliquot hebdomadas mihi tu explicasti.

VRBA. Certe Lucas ait Christū factō initio a Mose & omnibus prophetis interpretatum illis fuisse in oibus scripturis quæ de ipso erant. Hinc colligi potest egregiā beneq; longā concionē fuisse, qua comprobauit & confirmauit sibi per crucē ingrediendū in gloriā suam fuisse. Credibile tm̄ est Christum præcipua uaticinia de passione, resurrectione, ascensione, & regno æternæ gloriæ discipulis interpretatum esse, ut discerent bonam uoluntatem Dei patris esse ut dilectus ipsius filius Iesus Christus uerū Israhelem redimeret, non auro aut argento, nō mūdana potentia & magnificentia, sed in infirmitate crucis sanguine suo preciosissimo, ab omnibus horribus, a mundo scelerato & malicioso, a peccatis uenenatis, a morte horrenda, & ab hoste nostro perpetuo et truculentissimo, quo cum nobis bellum est & αἰῶνος, Satana eiusq; membris omnibus. Multus fui in citandis scripturis eam ob causam ut cōcionē Christi, quantum attinet ad testimonia Prophetarū, magis assequerem & planius explicarē, id qd & ante tibi dixi.

Sed quid uidetur tibi? nonne paradus ipsissima est et summa in terris uoluptas pio pectori, saluifica mysteria Christi in Prophetis fide quaerere & discere? sicut & fortes Christi milites Thessalonicēses fecerunt. Xcū id plurimū faciat ad confirmandā ac stabiliedam fidem nostram Christianam, cui Deus Dominus noster tam solidum iecit fundamentum ab initio mundi per seruos suos Prophetas sanctos, qui uetustissimi in terris doctor res sunt, & Euāgeliū Iesu Christi, uetustissima in terris doctrina, quæ semper a Satana & membris eius, hereticis, uehementer est oppugnata quidē, sed perpetuo eluctata, tādē uictoriam obtinuit & triumphauit. Quippe Dei uerbum manet in æternum. ANNA. Hæc paschalis concio caerior & antiquior mihi est totius mūdi opibus & magnificentia. Imo quid sunt centies mille mundi cum uanitate diuitiarum potentia & gloriæ, ad tantas Dei promissioes quas in Christo habemus, quā merum nihil? Gratias ago deo patri fidissimo qd addiē illū optatissimū mihi uiuere contigit, ut tam apostolicam cōcionem audire potuerim. Ac spero posthac res meas melius habituras, meq; non exiguum hinc fructum percepisse, ut diem illum paschæ lætissimum spirituali læticia quotidie celebrem in Christo:

Hoc namq̄ Euangelium in Prophetis tot ante seculis promissum & tempore extremo palam per totū mundū prædicatū, nō excludit me. Omnis enim qui in Christū credit & nomen eius inuocat, saluus erit. Hic nō meū meritum, sed infinitū meritū Iesu Christi, ab omnibus Prophetis & Euangelistis decantatū, ad iusticiā & salutē necessarium deprecatur. Misericors & æternus Deus pater Dñi nostri Iesu Christi & noster, sit laudandus in secula seculorū propter saluifica mysteria sacrosancti Euangelij Christi lesu, quæ nobis indignis tam misericorditer aperit & tam opulente donauit.

VRBANVS. Nunc scis quid D. Paulus uelit, ubi ait Iesum Christū esse sapientiā nostrā a Deo datam, iusticiā nostram, sanctificationē & redemptionē: & quæ uera spes & uera cōsolatio & uerū auxiliū Israhelis sit.

ANNA. Scio & credo. Deus adaugeat mihi fidem. Ac te rogo optime & misericordissime pater cœlestis per Iesum Christū unicū reconciliatorē nostrū, ut digneris saluificum Euangelium ineffabilis gratiæ tuæ in Christo unigenito filio tuo promissum & donatum, etiam liberis nostris charissimis, quos dedisti nobis, ad dilatandum regnum Christi & ad gloriam sanctissimi nominis tui, per spiritum sanctum tuū reuelare, ut & ipsi internā spūs doctrinā, Christi filij tui cōcionē intelligāt & credāt, inq̄ eafide Christi & spe Euangelij ac ueri Israhelis per spūm tuū perseuerent.

Totius mundi opes nihil sunt ad hanc fidem Christianā. Opto liberis meis dilectis nō aliud bonū, nō alias dotes, nō alias opes ac thesaurū, non aliam hæreditatem quā uerā & constantē fidē huius concionis: quā si habent tū abunde diuites sunt hic & post hęc uitā, ut maxime etiā in his temporibus mendicatum panis per totam uitā ipsis querendus esset. Per fidē em̄ in Christū habemus Deū patrē, Deū filiū, Deū spiritū sanctū, uerū & unum Deum per inestimabile beneficiū et meritum Christi qui propter nos homo factus est, ut nos filij Dei redderemur, & ut Deus, pater noster indulgentissimus fieret. Quid deesse nobis potest cum te unicū uerum & uiuū Deum habemus patrem per Christū Dñm nostrū, qui est propria nostra iusticia uita & salus? VRBANVS. In hac fide seruet me & te & liberos nostros misericors Deus. Tum nihil est periculi. Tū prædare nobiscum agitur. Tum uerū spūs gaudium habemus, & singulis diebus ac horis celebramus letū paschæ festum, donec ex hac fluxa & caduca uita in cœleste regnū Christi Dñi nostri & ueri Dei, quod ab initio mūdī nobis preparatum est, perueniamus, una cū dilectis liberis nostris. De quo nihil dubito. Deus cōfirmet fidē & spē nostrā, ad gloriā sancti nois sui ppetuā

ANNA. Amen. VRBANVS. Sed quotidie, præmissa ante gratiarum actione & præcatione ardentī, quæ hactenus satis longo tempore de Euangelio Iesu Christi diximus serio apud te expendes & in corde tanquā unicū & preciosissimū thesaurū & cimeliū asseruabis. ANNA. Faciā, Deus mihi gratia sua adesse dignet et pijs oibus. VRBA. Amē, amē.

FINIS DIALOGI *Ἐὐδὲν Ἰωάν.*

SVM mū
BONum
COgnitio
EVANGE
LII DE
IESV
CHRI
STO.

